ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה
מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע
יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים:
ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם:
ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו
יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים
כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

אגרות קודש

ב"ה, י"ד אייר, תשי"ח
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים דלוד
הנהלת בתי ספר למלאכה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה למכתביהם מח' וט' אייר - המהירים - עם המצורף אליהם.

א) בהנוגע לשלוח מכתבי אפיל (מגבית) לאנ"ש בכל קצוי תבל, מובן שעליהם להתדבר באותן המדינות שישנם מוסדות אנ"ש וביחוד בארצוה"ב - באופן שלא יבלבלו אחד לרעהו.

ב) אודות עבודת תלמידי בי"ס לחקלאות בשנת השמיטה - ענין מסגרי' נכון, משא"כ מכניקה עדינה, בטח קשור זה בלימודי חשבון וכו' מיוחדים הדורשים זמן רב.

ואפשר לא למכניקה זו כוונתם, ואז יבררו בהזדמנות הבאה. בכל אופן - עכ"פ חלק מהנ"ל יש לספחם לבי"ס לנגרות.

מקום המסגרי' וכו' - עליהם להתיעץ על אתר.

כבקשתם נשלח המכתב מהיר דחוף, ומחכים לבשו"ט, וגם בפרטיות בהנוגע לפרשת היום דפסח שני.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
א. קווינט
מזכיר

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״י קי״א ..... ג

ג) מאמר ד״ה אם במדבר תלכו (עם ביאור בדרך אפשר) שבת פרשת במדבר, י״ז אייר, ה׳תשד״מ ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת במדבר, י״ז אייר, ערב ל״ג בעומר ה׳תשד״מ ..... יא

ה) לקוטי שיחות פרשת במדבר (בלה״ק) כרך יז ..... יד

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... יט

ז) ילקוט גאולה ומשיח - פרשת במדבר ..... כ

ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת במדבר ..... כא

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת במדבר ..... מו

י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת במדבר ..... מז

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת במדבר ..... נה

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... נח

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת במדבר ..... סא

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת במדבר ..... קב

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת במדבר ..... קח

טז) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף כו עד דף לב ..... קיב

יז) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק ב, תהלים פרק כ-כא ..... קמ

יח) מסכת מנחות עם ביאורים
מדף סז עד דף עג ..... קמב

יט) עין יעקב מסכת שבת ..... קעב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קעג

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קעג

כב) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קעה

כג) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קעו

כד) דרך מצותיך – ספר המצוות
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קעז

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קעח

כו) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קעח

כז) ספר המאמרים ה׳תרצ״ז
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קעט

כח) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפ

כט) רשימת י״א-י״ג ניסן תרנ״ג
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפב

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קפג

לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ד ..... קפד

לב) חומש לקריאה בציבור ..... קפה

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר ..... קצ

לד) סדר הדלקת נרות לשבת קודש ..... קצא

מבוא למאמר דא"ח – שבת פרשת במדבר, מברכים החודש סיון, ה'תשי"ז

ה

ביאור בדרך אפשר

במאמר זה מדובר אודות עניין הדגלים.

במהלך שהייתם של בני ישראל במדבר לאחר יציאתם ממצרים הם היו מאורגנים בצורת מחנה אחד גדול שבמרכזו נמצא אוהל מועד – המשכן. סביב לו מארבעת צדדיו סודרו בני ישראל בצורה כזו שבכל צד שכנו שלושה שבטים, בצד מזרח היו שבט יהודה יששכר וזבולון, בצד דרום שבט ראובן שמעון וגד וכן הלאה כמפורט בפרשתנו פרשת 'במדבר'. כל שלושה שבטים התלכדו תחת דגל אחד, השבטים שבצד מזרח תחת דגל יהודה ואלה שבצד דרום תחת דגל ראובן וכן הלאה, כך שמחנה בני ישראל היה מורכב מארבעה דגלים המקיפים את המשכן.

נאמר על כך במדרש שהסתדרותם של בני ישראל בצורת דגלים דגלים זו מתנה שהקדוש ברוך הוא נתן להם, באמצעות כך דומים הם למלאכי השרת ובאמצעות כך מעלתם של בני ישראל ניכרת בעיני העולם כולו עד כדי כך שהדבר מעורר את יראתם של אומות העולם מפניהם בדוגמת היראה המתעוררת מפני מלאכי השרת.

תבנית דומה אנו מוצאים ביצירתו של שלמה המלך בבית המקדש הראשון, בעֲזָרָה בחצר המקדש הוא יצר מנחושת תבנית של מקווה מים גדול הנקרא בשם 'ים' ו'ים' זה עומד על גבי שנים עשר בָּקָר עשויי נחושת, שלושה בָּקָר בכל צד.

בדומה לכך מתואר בנבואת יחזקאל הנביא אודות המרכבה העליונה אשר על גבה 'ניצב' ושוכן ה', את מרכבה זו נושאים ארבע דמויות הסובבים אותה מצדדיה ולכל אחת מהן כמה צורות של פנים, אלה הם ארבעה מחנות, ארבעה דגלים של מלאכי השרת הסובבים את השכינה, בכל אחד ממחנות אלה ישנם מלאכים שונים המאוחדים תחת דגל אחד, דגלו של מלאך מיכאל, דגלו של מלאך גבריאל וכו'.

מוסבר על כך בתורת החסידות שחשיבות הדגלים היא בכך שהם מאחדים כמה שבטים ביחד וכמו כן למעלה בעולמות עליונים הם מאחדים מלאכים שונים ביחד.

כלומר מעלת הדגלים היא האַחְדוּת.

חשיבותה של האחדות היא בכך שעל ידה האדם, המלאכים והעולם כולו מממשים את הכוונה האלוקית שבשבילה הם נבראו.

אודות תכליתה של הבריאה כולה אומרים חז"ל 'נִתְאַוָּה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים'. כלומר הקדוש ברוך הוא ברא עולמות עליונים ותחתונים ותאוותו ותשוקתו היא לָדוּר כלומר לשכון ולהתגלות דווקא בעולמות התחתונים.

ההבדל בין עולמות התחתונים לבין עולמות העליונים כרוך בהבדל שבין שני הצדדים שהקדוש ברוך יצר בבריאה כולה, צד הקְדוּשָׁה לעומת צד הטומאה הנקרא בלשון הזוהר: 'סטרא אחרא' (='הצד האחר'), מציאותם של העליונים הינה מציאות של קְדוּשָׁה לעומת מציאותם של התחתונים אשר מעורב בתוכה גם מהצד האחר. מהותה של קְדוּשָׁה היא הדביקות בקדוש ברוך הוא מתוך התבטלות מוחלטת של הישות שלי בעצמי, מהותה של ה'סטרא אחרא' היא הרגשת הישות, הנברא מרגיש את עצמו כדבר נפרד מהקדוש ברוך הוא. הקדושה, הדביקות בה' מתבטאת במצב של אַחְדוּת לעומת ה'סטרא אחרא' הכרוכה במצב של פירוד.

הסיבה לכך היא: הבורא לעומת הנברא הינו בלי גבול, דבר המתבטא בכך שהקדוש ברוך הוא 'נושא הכל' כלומר הוא מכיל בתוכו הכל, הוא מכיל גם דברים ההפוכים זה מזה. לעומת זאת הנברא הינו מוגבל, דבר המתבטא בכך שהוא 'מקובע' בישות שלו המצומצמת בתבנית של האופי שלו השונה מזו של הנברא שלידו. לפי זה מובן שדביקות בה' והתבטלות אמיתית בפניו מתבטאת ביכולת של הנברא להכיל גם את הזולת ולהתאחד עימו.

כאמור תאוותו של הקדוש ברוך הוא היא לשכון ולדור דווקא בתוך העולמות התחתונים, שהם יֵיעָשׂוּ משכן ודירה לה', דבר זה נעשה על ידי שהם מזככים את ישותם ו'מעמידים' את עצמם במצב של אחדות ביניהם.

לנבראים התחתונים אין את הכוח להתאחד באמת בעצמם בגלל שכל נברא 'קָבוּל' בתבנית שלו ובהרגשת ישותו. התאחדותם מתאפשרת על ידי התחברותם עם העולמות העליונים שלמעלה מהם אשר אצלם האחדות הינה אמיתית. מה שנדרש מהנבראים התחתונים הוא 'להעמיד' את עצמם עד כמה שניתן ב'מצב' הדומה לעליונים ועל ידי כך הם זוכים שתתמזג עימם האחדות האמיתית השורה בעליונים.

האחדות האמורה הקשורה בהתמזגותם של העליונים עם התחתונים משתקפת בתוך נפשו של האדם פנימה, אשר גם כאן קיימת, חלוקה בין עליונים ותחתונים ועל האדם מוטל לגרום לאחדות בקרב ה'תחתונים' שבו ועל ידי כך לקשרם עם ה'עליונים' שבתוכו.

ה'עליונים' שבאדם זו נפשו האלוקית שעליה נאמר שהיא 'חלק אלוקה ממעל ממש' וה'תחתונים' שבו זו נפשו הבהמית הקרוצה מהסטרא אחרא.

כמו כן יש בתוך כל אחת מהנפשות, ה'עליונים' וה'תחתונים' הרי הם המוחין והמידות, כלומר השכל שבנפש האדם המכונה בשם 'מוחין' לעומת רגשות הלב המכונים בשם 'מידות'. עולם הרגש שבלב הוא בבחינת 'תחתונים' בגלל שעיקר ישותו של האדם מתבטאת ברצונותיו שבלבו. עולם זה כשלעצמו הוא במצב של פירוד בין הרגשות והמידות השונות הקיימות בו. רצון אחד כלפי דבר מסויים מתנגש ברצונות אחרים, הצורך במידת האהבה בא על חשבון היראה והיראה מקפיאה את האהבה. לעומת זאת בעולם השכל קיימת ההכרה בֶּאֱמֶת כמו שהיא, ממקום זה האדם מבטל עצמו בפני רצון ה'. לעומת עולם הרגש, השכל יכול להכיל צדדים שונים של כל דבר ועל ידי התבטלותם של המידות שבלב בפני השכל והמוחין, האדם יכול לגרום לכך שמידה אחת תתן מקום גם למידה ההפוכה ממנה.

בעולם המושגים של קבלה, מציאותם של העליונים הינה עולם ה'אצילות' לעומת התחתונים שהינם שלושת העולמות 'בריאה' 'יצירה' ו'עשיה'. בעולם האצילות מאירות עשר הספירות העליונות שהם בבחינת צינורות רוחניים אשר באמצעותם הקדוש ברוך הוא מאיר ומשפיע לעולמות כולם. עולם האצילות נקרא בשם עולם האחדות וההתכללות. בעולמות התחתונים, ברוחניים שבהם קיימים המלאכים, ובעולמנו בעולם העשיה הגשמי שהוא התחתון שבכולם קיים האדם הבשר־ודם.

על ידי התאחדותם של מלאכי השרת הם נעשים 'מרכבה' אשר עליה תרכב ותתגלה ההארה האלוקית המאירה בעולם האצילות. זו המשמעות של המתואר בנבואת יחזקאל, וכמו כן זו המשמעות הפנימית הטמונה ביצירתו של שלמה המלך: מקווה המים העומד על גבי שנים עשר הבקר רומז להארה האלוקית היורדת מעולם האצילות ומשמשת כמקור של שפע לנבראים, התגלותו בעולם נעשית על ידי עמידתם של שנים עשר הבקר המסמלים את דמות המלאכים המתאגדים שלושה שלושה. בעולמנו התגלותה של השכינה במשכן בקרבם של בני ישראל נעשית על ידי עמידתם באחדות, שלושה שבטים תחת דגל אחד.

אודות המלאכים, הנקראים בשם חיות הקודש, אשר על גבם ניצב כסא ה' נאמר שהם 'נוֹשְׂאוֹת וּמְנוּשָׂאוֹת' מצד אחד הם 'מְנוּשָׂאוֹת' כלומר מוגבהות ומתרוממות על ידי אור ה' המאיר עליהם מלמעלה וביחד עם כך הם 'נוֹשְׂאוֹת' את הכסא ככתוב 'והחיות נושאות את הכסא' כלומר הן מגביהות את הכסא למעלה מעלה.

כלומר על ידי התבטלותם של המלאכים שבעולם הבריאה בפני אור ה' המאיר עליהם מעולם האצילות נגרמת התרוממות ועלייה גם בעולם האצילות.

על ידי שה'סטרא אחרא' מתהפכת ומתאחדת עם הקְדוּשָׁה נגרמת רוממות יתירה, אף הקְדוּשָׁה מגיעה למעלה עליונה יותר.

הסברת הדברים:

כאמור בעולם האצילות מאירות עשר הספירות העליונות, התגלותו של אור ה' נעשית באמצעות עשר הספירות, הספירות הם בבחינת צינורות אשר דרכם מאיר האור האלוקי בעולם. הספירות המאירות בעולם האצילות אינן ההתגלות הראשונה

ביאור בדרך אפשר

של הקדוש ברוך הוא במסגרת של עשר ספירות, קדמה להן התגלות עליונה יותר. תחילה הקדוש ברוך הוא יצר עשר ספירות באופן כזה שאור ה' המאיר דרכם הוא מאיר ללא מדידה והגבלה - 'אורות מרובים', התגלותן של ספירות אלה נקראת בשם 'תּוֹהוּ' 'עולם התּוֹהוּ'. בספירות אלה האור האלוקי הבלתי מוגבל האיר בתוקף גדול כל כך שהוא 'לא נתן מקום' למציאותו המוגבלת של העולם, כמו כן התוקף הגדול בו האור האיר בכל אחת מהספירות גרם לכך שספירה אחת 'לא תשאיר מקום' גם לחברתה. לכן התגלות זו גרמה ל'שבירה' 'שבירת הכלים'. לאחר מכן הקדוש ברוך הוא חזר ויצר התגלות חדשה של עשר ספירות אשר בהם האור האלוקי מאיר במדידה, 'אורות מועטים', כך שהמציאות תוכל להכילו, התגלות זו נקראת בשם 'תִּקּוּן'. המציאות שנשארה שבורה הינה בדוגמת אדם שכאשר הוא חי אזי נשמתו נמצאת בתוך גופו כך שהגוף עצמו נעשה דבר חי, אך כאשר חלילה מסתלקת הנשמה ועולה למקומה למעלה אזי הגוף נופל למטה ונשאר נטול חיות, כמו כן 'שבירת הכלים' מתבטאת בכך שהמציאות השבורה נשארה כגוף ללא נשמה, ללא התגלות של אור ה' בתוכה. דבר זה קשור בהבדל הקיים בין שלושת עולמות התחתונים 'בריאה' 'יצירה' ו'עשייה' לעומת עולם ה'אצילות'. בעולם האצילות מאירות עשר הספירות דתִּקּוּן שלכן הוא נקרא בשם 'עולם התיקון' לעומת עולמות התחתונים אשר הם חלקי המציאות השבורה שעדיין לא תוקנה. מכך מובן שמצד אחד הנבראים הקיימים בעולמות התחתונים הינם למטה מדרגת עולם האצילות אך מבחינת שורשם הנסתר קיימת דווקא בהם מעלה נפלאה מאחר שטמון ומוסתר בהם הכוח של ה'בלי גבול' של עולם התוהו. במילים אחרות: בעולם האצילות אור ה' הינו בהתגלות כך שהמציאות מאוחדת עימו ודבוקה בו לגמרי לעומת עולמות התחתונים אשר בהם האור האלוקי מסתתר ומציאותם של הנבראים התחתונים מורגשת כדבר נפרד מאור ה', אך ביחד עם כך כאשר אותו נברא תחתון מצליח לבטל את ישותו בפני ה' אזי מתגלה שייכותו ה'קדומה' והנסתרת לאורות המרובים של עולם התוהו, כך שדווקא בכוח התבטלותו של התחתון נעשית התרוממות יתירה.

בעולם האצילות כשלעצמו, האורות הינם מועטים אך על ידי התבטלותם של הנבראים מאירים בו אורות מרובים, באופן של 'תיקון'.

על ידי התבטלותה של הסטרא אחרא בפני הקדושה אזי גם בקדושה נעשית היציאה ממדידה והגבלה.

כמו כן בתוך נפשו של האדם, על ידי שהנפש הבהמית מתבטלת בפני הנפש האלוקית אזי גם רצונותיה של הנפש האלוקית נהיים בתוקף גדול. ועל ידי התבטלותן של המידות שבלב בפני השכל והמוחין אזי גם בשכלו של האדם מאירים כוחותיו הנעלמים שהינם השורש הנסתר של רגשותיו שבליבו.

יכולתם של בני ישראל לגרום לכל האמור על ידי עבודתם היא מפני שנשמותיהם באות ממעלה מעלה, כך שגם לאחר הימצאותם כאן למטה ביכולתם 'להעמיד' את המציאות באופן הקיים למעלה מעלה. דבר זה קשור בהבדל שבין נשמות אבותינו אברהם יצחק ויעקב לבין נשמותיהם של השבטים. בדוגמת אילן שיש בו את גזעו וישנם הענפים הנמשכים ממנו והלאה ועם כל זה הם עדיין מחוברים בו, כך נשמות האבות אשר מבחינת דרגתם הרוחנית הם שייכים לעולם האצילות, הם בדוגמת הגזע. לעומת נשמות השבטים אשר מבחינת דרגתם הרוחנית מקומם למטה בעולמות התחתונים, הם בדוגמת הענפים, מצד אחד הם יורדים למטה מטה אך לא זו בלבד שהם נשארים קשורים בשורשם למעלה אלא הם מחברים את המציאות כולה גם כן.

דבר זה רמוז במשמעותה של המילה 'שֵׁבֶט' אשר פירושה 'ענף' וכמו כן 'כוכב שביט' המוזכר בגמרא אשר נקרא כן מפני השובל הנמשך מאחוריו היוצר מראה של כוכב היורד ממעלה למטה, דבר המבטא את יכולתה של הנשמה להוריד ולגלות בעולם את כוחותיה הנעלמים.

ביאור בדרך אפשר

בפרשתנו אודות צורת חנייתם של בני ישראל במדבר נאמר **אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאוֹתוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ**[1]. **וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[2] (=ומובא במדרש, על פסוק זה), **בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְלָה הַקָּבָּ"ה עַל הַר סִינַי יָרְדוּ עִמּוֹ כ"ב רְבָבוֹת** (= רבבה היא עשרת אלפים, וכ"ב רבבות הינם מאתים עשרים אלף) **שֶׁל מַלְאָכִים כוּ' וְהָיוּ כֻּלָּם עֲשׂוּיִין דְּגָלִים דְּגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר**[3] אודות הקדוש ברוך הוא **'דָּגוּל מֵרְבָבָה', כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים דְּגָלִים דְּגָלִים**

בס"ד. שבת פרשת במדבר, מברכים החודש סיון, ה'תשי"ז

(הנחה בלתי מוגה)

אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאוֹתוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ[1]. וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[2], בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְלָה הַקָּבָּ"ה עַל הַר סִינַי יָרְדוּ עִמּוֹ כ"ב רְבָבוֹת שֶׁל מַלְאָכִים כוּ' וְהָיוּ כֻּלָּם עֲשׂוּיִין דְּגָלִים דְּגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר[3] דָּגוּל מֵרְבָבָה, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים דְּגָלִים דְּגָלִים, הִתְחִילוּ מִתְאַוִּים לִדְגָלִים כוּ', אָמַר הַקָּבָּ"ה כוּ' חַיֵּיכֶם שֶׁאֲנִי מְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵיכֶם כוּ' וְאָמַר לְמֹשֶׁה לֵךְ עֲשֵׂה אוֹתָם דְּגָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְאַוּוּ, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאוֹתוֹת גוֹ'. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב[4] מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר יָפָה כַּלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת, כִּדְגָלִים שֶׁל מַעְלָה, כְּגוֹן מִיכָאֵל

ביאור בדרך אפשר

דְּגָלִים, הִתְחִילוּ מִתְאַוִּים לִדְגָלִים כוּ', אָמַר הַקָּבָּ"ה כוּ' חַיֵּיכֶם שֶׁאֲנִי מְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵיכֶם כוּ' וְאָמַר לְמֹשֶׁה לֵךְ עֲשֵׂה אוֹתָם דְּגָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְאַוּוּ, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאוֹתוֹת גוֹ'. וְייחוסם של בני ישראל בכך שניתן להם סוד הדגלים, **זֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב**[4] **'מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר יָפָה כַּלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת',** ואומרים על כך חז"ל שהרמז במילה 'נדגלות' הוא **כִּדְגָלִים שֶׁל מַעְלָה, כְּגוֹן מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ**

1) פרשתנו ב, ב. 2) במדב"ר פ"ב, ג. וראה שהש"ר פ"ב, ד. פ"ו, יו"ד. ועוד. 3) שה"ש ה, י. 4) שם ו, י.

ביאור בדרך אפשר

גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ[5], ומשמעותם של המילים 'איומה כנדגלות' הוא **כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל יְרֵאִים מִן הַקָּבָּ"ה וּמִן הַמַּלְאָכִים (אֲיֻמָּה מִלְּשׁוֹן אֵימָה) כָּךְ כוּ'** אומות העולם **הָיוּ יְרֵאִים מִיִּשְׂרָאֵל כוּ', לְכָךְ נֶאֱמַר אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת**[6]. **וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד עִנְיַן הַדְּגָלִים** הקיים **לְמַעְלָה אֵצֶל הַמַּלְאָכִים וְהַקָּבָּ"ה, שֶׁלָּזֶה נִתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל,** בעקבות כך **נִתַּן הַצִּוּוּי** לבני ישראל **עַל כְּלָלוּת עִנְיַן הַדְּגָלִים, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּ"ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּ**מאמרו **דִּבּוּר הַמַּתְחִיל 'אִישׁ עַל דִּגְלוֹ'**[7], **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה** בפסוק זה **ג' צִוּוּיִים** כלומר שלושה פרטים אודות צורת המחנה של בני ישראל, **הָ**פרט **הא'** הוא **'אִישׁ עַל דִּגְלוֹ'** על כל אחד לעמוד תחת דגלו השייך לו, **הַ**פרט **הב'** הוא **'בְּאוֹתוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם'** יכולתו של כל אחד לעמוד תחת דגל מסויים הרי זה בכוח אבותיו, **וְהַ**פרט **הג'** הוא **'מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ'. וְצָרִיךְ לְהָבִין**[8], **מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּלְאָכִים שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים דְּגָלִים דְּגָלִים הִתְחִילוּ מִתְאַוִּים לִדְגָלִים, הֲרֵי הַנְּשָׁמוֹת הֵם לְמַעְלָה מֵהַמַּלְאָכִים** שהרי הנשמה האלוקית של יהודי הינה 'חלק אלוקה ממעל ממש' ובהיותה למעלה מקומה הוא בעולם האצילות לעומת המלאכים שהם בבחינת 'נבראים' אשר מקום עמידתם בעולמות בריאה ויצירה, **וְאִם כֵּן אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיִּתְאַוּוּ לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁיֶּשְׁנוֹ אֵצֶל הַמַּלְאָכִים. אַךְ כְּלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַמַּלְאָכִים עַצְמָם לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁבַּמַּלְאָכִים, דְּבֶאֱמֶת הַנְּשָׁמוֹת הֵם לְמַעְלָה מֵהַמַּלְאָכִים, וּמַה שֶׁנִּתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה רַק לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁבַּמַּלְאָכִים, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ, עִנְיַן הַדְּגָלִים דַּוְקָא.**

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה[9], **דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁבַּמַּלְאָכִים הוּא עִנְיַן ד' חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה** ארבעת הדמויות הנושאות את המרכבה העליונה שהם בדמות של אדם, נשר, אריה ושור, **שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם כָּלוּל מִג'** כל אחת מחיות אלה מכילה פנים נוספות, לפי זה מספר ה'פרצופים' למעלה הוא י"ב **וְהֵם** בדוגמת **י"ב בָּקָר** שיצר שלמה המלך, צורת עמידתם היא: **ג' פּוֹנִים צָפוֹנָה וְג' פּוֹנִים יָמָּה** (=מערבה) **וְג' פּוֹנִים נֶגְבָּה** (=דרומה) **וְג' פּוֹנִים מִזְרָחָה**[10], **'וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה'** הים הינו ביטוי לכסא ה' הרוכב עליהם מלמעלה, **וְהֵם נוֹשְׂאוֹת וּמְנֻשָּׂאוֹת עִם הַכִּסֵּא**[11] מצד אחד הן 'מנושאות' על ידו כלומר הוא מרים ומגביה אותן, וביחד עם כך חיות אלה נושאות את הכסא העליון ומרימות אותו, **וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתָם לְמַטָּה מֵהַיָּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב 'וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה',** ודבר זה כרוך בדרגתם הרוחנית **שהֵם לְמַטָּה מִבְּחִינַת אָדָם** היושב על הכסא, התגלותו של הקדוש ברוך הוא בספירות של עולם האצילות נקראת בשם 'אדם' והמלאכים שמקום עמידתם הוא בעולמות הבריאה והיצירה הם למטה ממנו, **שֶׁהֲרֵי** לכן הם **נִקְרָאִים בְּשֵׁם חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי הֵם נוֹשְׂאִים אֶת הַיָּם שֶׁעוֹמֵד עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה, וְנוֹשְׂאִים גַּם אֶת הַכִּסֵּא** וגם את **הָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא** למקום עליון יותר, **לִבְחִינַת 'לֹא אָדָם'** התגלותו של הקדוש ברוך הוא ב'אורות המרובים' שלמעלה מעולם האצילות מכונה בשם 'לא

וְדִגְלוֹ גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ[5], וּכְשֵׁם שֶׁהַכֹּל יְרֵאִים מִן הַקָּבָּ"ה וּמִן הַמַּלְאָכִים (אֲיֻמָּה מִלְּשׁוֹן אֵימָה) כָּךְ כוּ' הָיוּ יְרֵאִים מִיִּשְׂרָאֵל כוּ', לְכָךְ נֶאֱמַר אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת[6]. וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד עִנְיַן הַדְּגָלִים לְמַעְלָה אֵצֶל הַמַּלְאָכִים וְהַקָּבָּ"ה, שֶׁלָּזֶה נִתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל, נִתַּן הַצִּוּוּי עַל כְּלָלוּת עִנְיַן הַדְּגָלִים, וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּ"ק מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּ'דִבּוּר הַמַּתְחִיל' אִישׁ עַל דִּגְלוֹ[7], שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ג' צִוּוּיִים, הָא' אִישׁ עַל דִּגְלוֹ, הַב' בְּאוֹתוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם, וְהַג' מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ. וְצָרִיךְ לְהָבִין[8], מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּלְאָכִים שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים דְּגָלִים דְּגָלִים הִתְחִילוּ מִתְאַוִּים לִדְגָלִים, הֲרֵי הַנְּשָׁמוֹת הֵם לְמַעְלָה מֵהַמַּלְאָכִים, וְאִם כֵּן אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיִּתְאַוּוּ לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁיֶּשְׁנוֹ אֵצֶל הַמַּלְאָכִים. אַךְ כְּלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַמַּלְאָכִים עַצְמָם לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁבַּמַּלְאָכִים, דְּבֶאֱמֶת הַנְּשָׁמוֹת הֵם לְמַעְלָה מֵהַמַּלְאָכִים, וּמַה שֶׁנִּתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה רַק לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁבַּמַּלְאָכִים, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ, עִנְיַן הַדְּגָלִים דַּוְקָא.

ב) וְהָעִנְיָן בָּזֶה[9], דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁבַּמַּלְאָכִים הוּא עִנְיַן ד' חַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם כָּלוּל מִג', וְהֵם י"ב בָּקָר, ג' פּוֹנִים צָפוֹנָה וְג' פּוֹנִים יָמָּה וְג' פּוֹנִים נֶגְבָּה וְג' פּוֹנִים מִזְרָחָה[10], וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה, וְהֵם נוֹשְׂאוֹת וּמְנֻשָּׂאוֹת עִם הַכִּסֵּא[11], וְהַיְנוּ, שֶׁעִם הֱיוֹתָם לְמַטָּה מֵהַיָּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה, וְהֵם לְמַטָּה מִבְּחִינַת אָדָם, שֶׁהֲרֵי נִקְרָאִים בְּשֵׁם חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת, מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי הֵם נוֹשְׂאִים אֶת הַיָּם שֶׁעוֹמֵד עֲלֵיהֶם מִלְמַעְלָה, וְנוֹשְׂאִים גַּם אֶת הַכִּסֵּא וְהָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא לִבְחִינַת לֹא אָדָם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהַמַּלְאָכִים

5) שהש"ר עה"פ. 6) שמו"ר פט"ו, ו. 7) דש"פ במדבר ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 99). 8) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' מג. 9) בהבא לקמן – ראה ביאוה"ז פרשתנו לאדמו"ר האמצעי פה, א ואילך. ולאדמו"ר הצ"צ ע' תמט ואילך. תנ ואילך. אוה"ת שם ע' לה ואילך. ע' מ ואילך. 10) מלכים־א ז, כה. 11) ראה תו"א יתרו עא, סע"א ואילך. שם עב, ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

אדם. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהַמַּלְאָכִים יָרְדוּ לְמַטָּה יוֹתֵר, מִכָּל־מָקוֹם, בְּשָׁרְשָׁם** הנסתר של הדברים הרי המלאכים **הֵם מִבְּחִינוֹת נַעֲלֵית יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי שָׁרְשָׁם** של המלאכים **הוּא מֵעוֹלָם הַתּוֹהוּ, וְאִלּוּ** ההתגלות של אור ה׳ הנקרא בשם **׳אָדָם׳ הוּא בְּגִימַטְרִיָּא מ״ה**[12]

הגימטריא של המילה ׳מה׳ רומזת לאחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא המבטאת את ההתגלות המאירה בצורת ׳אורות מועטים׳ בעולם האצילות, **דְּשֵׁם מ״ה הוּא שֹׁרֶשׁ עוֹלָם הַתִּקּוּן, וְאִם כֵּן, הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם מֵעוֹלָם הַתּוֹהוּ הֵם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן, וְלָכֵן הֵם נוֹשְׂאִים אֶת הַכִּסֵּא כוּ׳. וְהָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא כוּ׳. אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא מִצַּד שָׁרְשָׁם** הנסתר **בִּלְבַד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן** כאשר מדובר אודות מציאותם הגלוייה **לְאַחֲרֵי ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳ שֶׁנָּפְלוּ לְמַטָּה יוֹתֵר** בהיותם למטה הם זקוקים לכוח של עולם האצילות על מנת להתרומם ולהתאחד עם הקדוש ברוך הוא. **וְעַל זֶה הוּא עִנְיַן הַדְּגָלִים, מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ** באמצעות עניין הדגלים, הנבראים חוזרים ועולים למעלה, **דְּעִנְיַן הַדְּגָלִים הוּא עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת** של כמה דברים ביחד שהרי ׳דגל׳ משמעותו קבוצת אנשים, חיילים, שלמרות שהם שונים זה מזה הם מתאחדים תחת דגל אחד, **וְ**ההתאחדות שבין הנבראים השונים היא **לֹא רַק** בכך שישנה **הִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה** שכל אחד נשאר בגדרו שלו השונה משל חברו ובתוך כך הוא מוצא בתוכו נקודה הקושרת אותו עם השני, **אֶלָּא** ההתאחדות היא **בְּאֹפֶן שֶׁל בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת** אשר ישותו של כל אחד מתבטלת לגמרי כך שמלכתחילה איננו נפרד מהשני (**שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן** הרמוז במילים **׳לְבֵית אֲבוֹתָם׳, כִּדְלִקְמָן**

יָרְדוּ לְמַטָּה יוֹתֵר, מִכָּל־מָקוֹם, בְּשָׁרְשָׁם הֵם מִבְּחִינוֹת נַעֲלֵית יוֹתֵר, שֶׁהֲרֵי שָׁרְשָׁם הוּא מֵעוֹלָם הַתּוֹהוּ, וְאִלּוּ אָדָם הוּא בְּגִימַטְרִיָּא מ״ה[12], דְּשֵׁם מ״ה הוּא שֹׁרֶשׁ עוֹלָם הַתִּקּוּן, וְאִם כֵּן, הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם מֵעוֹלָם הַתּוֹהוּ הֵם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם שֶׁהוּא מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן, וְלָכֵן הֵם נוֹשְׂאִים אֶת הַכִּסֵּא וְהָאָדָם שֶׁעַל הַכִּסֵּא כוּ׳. אָמְנָם, כָּל זֶה הוּא מִצַּד שָׁרְשָׁם בִּלְבַד, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְאַחֲרֵי שְׁבִירַת הַכֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לְמַטָּה יוֹתֵר. וְעַל זֶה הוּא עִנְיַן הַדְּגָלִים, מִיכָאֵל וְדִגְלוֹ גַּבְרִיאֵל וְדִגְלוֹ, דְּעִנְיַן הַדְּגָלִים הוּא עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת, וְלֹא רַק הִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה, אֶלָּא בְּאֹפֶן שֶׁל בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן לְבֵית אֲבוֹתָם, כִּדְלִקְמָן סְעִיף ח), וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם עוֹלִים לְשָׁרְשָׁם. דְּהִנֵּה, כָּל עִנְיַן שְׁבִירַת הַכֵּלִים הָיָה לְפִי שֶׁהָיוּ עֲנָפִין מִתְפָּרְדִין, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן וַיִּמְלֹךְ וַיָּמָת[13], אָמְנָם עַל־יְדֵי הַהִתְכַּלְּלוּת הָרֵי הֵם מְתַקְּנִים אֶת הָעִנְיָן דִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, וְעוֹלִים כָּל הַנִּיצוֹצוֹת לְשָׁרְשָׁם, וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא. וְזֶהוּ שֶׁהַחַיּוֹת הֵם נוֹשְׂאוֹת וּמְנַשָּׂאוֹת, הַיְינוּ, שֶׁהֵם עַצְמָם מְנַשָּׂאוֹת לְשָׁרְשָׁם, וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא כוּ׳.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם בְּעִנְיַן הַדְּגָלִים דְּהַשְּׁבָטִים, דְּהִנֵּה, הַשְּׁבָטִים הֵם מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה, כַּיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָאָבוֹת לְהַשְּׁבָטִים[14] שֶׁהָאָבוֹת הֵם מֶרְכַּבְתָּא עִלָּאָה דַּאֲצִילוּת, וְהַשְּׁבָטִים הֵם מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּבִכְפָרְטִיּוּת הוּא עִנְיַן הַמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלַם הַבְּרִיאָה, וְעַל־זֶה נֶאֱמַר[15] שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בָּהֶם עִנְיַן הָעֲלִיָּה, לְפִי שֶׁמִּצַּד

ביאור בדרך אפשר

סְעִיף ח), וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם עוֹלִים לְשָׁרְשָׁם. דְּהִנֵּה, כָּל עִנְיַן ׳שְׁבִירַת הַכֵּלִים׳ הָיָה לְפִי שֶׁהספירות של עולם התוהו **הָיוּ ׳עֲנָפִין מִתְפָּרְדִין׳** (=ענפים נפרדים) אשר כל אחת מספירות התוהו, דווקא בגלל האור הרב שהאיר בה, היא היתה בתכלית הישות ולא יכלה לתת במקביל מקום גם לחברתה, **כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן ׳וַיִּמְלֹךְ וַיָּמָת׳**[13] מלכותו של השני איננה מתאפשרת אלא לאחרי מיתתו של הראשון, **אָמְנָם עַל־יְדֵי הַהִתְכַּלְּלוּת הָרֵי הֵם מְתַקְּנִים אֶת הָעִנְיָן דִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, וְעוֹלִים כָּל הַנִּיצוֹצוֹת לְשָׁרְשָׁם, וְעַל־יְדֵי־זֶה הֵם נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא** הם גורמות לכך שה׳אורות׳ המרובים׳ שהאירו תחילה באופן של תוהו יחזרו ויאירו באופן של תיקון בעולם התיקון. **וְזֶהוּ שֶׁהַחַיּוֹת הֵם ׳נוֹשְׂאוֹת וּמְנַשָּׂאוֹת׳, הַיְינוּ, שֶׁהֵם עַצְמָם מְנַשָּׂאוֹת** ומתרוממות **לְשָׁרְשָׁם** בכוחו של הכסא שממעל להם, בכוח האדם העליון היושב עליו, **וְעַל־יְדֵי־זֶה** לאחר מכן **הֵם נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא כוּ׳.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם בְּעִנְיַן הַדְּגָלִים דְּהַשְּׁבָטִים, דְּהִנֵּה, הַשְּׁבָטִים הֵם מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה׳ (=מרכבה תחתונה), **כַּיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָאָבוֹת לְהַשְּׁבָטִים**[14] **שֶׁהָאָבוֹת הֵם מֶרְכַּבְתָּא עִלָּאָה דַּאֲצִילוּת** (=מרכבה העליונה של עולם האצילות), **וְהַשְּׁבָטִים הֵם מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וּבִכְפָרְטִיּוּת הוּא** בעיקר **עִנְיַן הַמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלַם הַבְּרִיאָה** כיוון שלעומת האבות שמבחינת דרגתם הרוחנית הם שייכים לעולם האצילות הרי שנים עשר השבטים בני יעקב הם שייכים לעולם הבריאה, **וְעַל־זֶה נֶאֱמַר**[15] **׳שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים׳**, כלומר **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בָּהֶם עִנְיַן הָעֲלִיָּה, לְפִי שֶׁמִּצַּד**

---

12) עץ חיים שער י (שער התיקון) פ״ג. 13) וישלח לו, לב ואילך. וראה ל״ת להאריז״ל ס״פ וישלח. ועוד. 14) ראה תו״א ויצא כג, ד. יתרו שם (עב, ד ואילך). לקו״ת צו יז, סע״ב ואילך. 15) תהלים קכב, ד.

ביאור בדרך אפשר

עַצְמָם **חֲרֵי מַדְרֵגָתָם** **הִיא** למטה מעולם האצילות **בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה.** **וּמִכָּל־מָקוֹם** **חֲרֵי הֵם נוֹשְׁאִים וּמַעֲלִים אֶת בְּחִינַת הַיָּם הָעוֹמֵד עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה, דְּקָאֵי** (=שמוסב) **עַל בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כְּפִי שֶׁנַּעֲשֵׂית עַתִּיק** לעולם **הַבְּרִיאָה** ספירת המלכות היא התחתונה מבין הספירות שבעולם האצילות ועל ידה נעשית הירידה של האור האלוקי מעולם האצילות, מעולם האחדות, אל עולמות בריאה יצירה ועשיה, עולמות הפירוד, היא יורדת מעולם האצילות ונעשית 'עתיק' כלומר 'כתר' לעולמות התחתונים **לִהְיוֹת מָקוֹר לְהִתְהַוּוּת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וַהֲרֵי אֹפֶן הַהִתְהַוּוּת** של עולמות אלה **הוּא בְּדֶרֶךְ** של **הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא, שֶׁלָּכֵן מַרְגִּישִׁים הַנִּבְרָאִים אֶת עַצְמָם לְיֵשׁ, וּמִשּׁוּם זֶה צָרִיךְ לְרוֹמֵם וּלְהַעֲלוֹת אֶת סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁתִּתְעַלֶּה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת** כלומר שצורת השפעתה בעולמות התחתונים תהיה כבעולם האצילות, **כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן** הרמוז בפסוק **'אֲרוֹמִמְךָ[16] אֱלֹקַי הַמֶּלֶךְ'**[17] אשר יש צורך לרומם את התגלותו של הקדוש ברוך הוא שבספירת המלכות, 'לרומם את המלך', **הִנֵּה עֲלִיָּה זוֹ נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַשְּׁבָטִים. וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת הַשְּׁבָטִים בְּחִינַת מְרֻכָּבְתָּא דִּבְרִיאָה שֶׁלְּמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִבְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַשְּׁבָטִים הֵם בְּאֹפֶן שֶׁל הַמִּשָּׁכָה מִשָּׁרְשָׁם, דְּזֶהוּ פֵּרוּשׁ שְׁבָטִים מִלְּשׁוֹן כּוֹכָבָא דְּשָׁבִיט[18], הִנֵּה מִצַּד שָׁרְשָׁם יֵשׁ בְּכֹחָם לְהַעֲלוֹת אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם יְכוֹלִים לְהַעֲלוֹת אֶת הַכִּסֵּא כו' הוּא מִצַּד שָׁרְשָׁם בְּתֹהוּ, כְּמוֹ כֵּן יוּבָן גַּם בְּעִנְיַן הַשְּׁבָטִים, שֶׁכֵּיוָן שֶׁבְּשָׁרְשָׁם הֵם** נקראים בשם **'שִׁבְטֵי י"ה'** השם י־ה הוא חלק משם הוי' הרומז על ההתגלות של אור ה' בספירות שלמעלה מספירת המלכות, **שֶׁהוּא בְּחִינַת 'זְעֵיר־אַנְפִּין' דַּאֲצִילוּת, וַהֲרֵי** אם כן **מִצַּד שָׁרְשָׁם** השבטים **הֵם לְמַעְלָה מִסְּפִירַת הַמַּלְכוּת, וּבִכְּפָרָט לְפִי הַיָּדוּעַ** מה שנאמר אודות ספירות ה'זעיר אנפין' שלא זו בלבד שהם למעלה מספירת המלכות אלא **שֶׁזְּעֵיר־אַנְפִּין בְּעַתִּיקָא אָחִיד וְתַלְיָא**[19] (=זעיר אנפין - בדרגת 'עתיק' הוא מאוחד ותלוי), **וַהֲרֵי 'עַתִּיק' הוּא לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דַּאֲצִילוּת, וּמִצַּד שָׁרְשָׁם** העליון של השבטים **יְכוֹלִים הֵם לְהַעֲלוֹת אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת.**

ג) וְהָעִנְיָן בָּעֲבוֹדָה הוּא, דְּהִנֵּה[20] **עִקַּר עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא תִּקּוּן הַמִּדּוֹת, דְּכָל עִנְיַן הַמּוֹחִין הוּא בִּשְׁבִיל הַמִּדּוֹת. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּעִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן, וְכָל יְרִידָתָהּ הִיא בִּשְׁבִיל לְתַקֵּן הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[21]**, וַהֲרֵי הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִקָּרָהּ מוֹחִין, וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִקָּרָהּ מִדּוֹת**[22]**, הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁבְּנוֹגֵעַ**

ביאור בדרך אפשר

עַצְמָם חֲרֵי מַדְרֵגָתָם הִיא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה. וּמִכָּל־מָקוֹם חֲרֵי הֵם נוֹשְׁאִים וּמַעֲלִים אֶת בְּחִינַת הַיָּם הָעוֹמֵד עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה, דְּקָאֵי עַל בְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כְּפִי שֶׁנַּעֲשֵׂית עַתִּיק לִבְּרִיאָה לִהְיוֹת מָקוֹר לְהִתְהַוּוּת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וַהֲרֵי אֹפֶן הַהִתְהַוּוּת הוּא בְּדֶרֶךְ הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא, שֶׁלָּכֵן מַרְגִּישִׁים הַנִּבְרָאִים אֶת עַצְמָם לְיֵשׁ, וּמִשּׁוּם זֶה צָרִיךְ לְרוֹמֵם וּלְהַעֲלוֹת אֶת סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁתִּתְעַלֶּה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת כְּפִי שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי הַשְּׁבָטִים. וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹת הַשְּׁבָטִים בְּחִינַת מְרֻכָּבְתָּא דִּבְרִיאָה שֶׁלְּמַטָּה בְּמַדְרֵגָה מִבְּחִינַת מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהַשְּׁבָטִים הֵם בְּאֹפֶן שֶׁל הַמִּשָּׁכָה מִשָּׁרְשָׁם, דְּזֶהוּ פֵּרוּשׁ שְׁבָטִים מִלְּשׁוֹן כּוֹכָבָא דְּשָׁבִיט[18], הִנֵּה מִצַּד שָׁרְשָׁם יֵשׁ בְּכֹחָם לְהַעֲלוֹת אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיַן הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם יְכוֹלִים לְהַעֲלוֹת אֶת הַכִּסֵּא כו' הוּא מִצַּד שָׁרְשָׁם בְּתֹהוּ, כְּמוֹ כֵּן יוּבָן גַּם בְּעִנְיַן הַשְּׁבָטִים, שֶׁכֵּיוָן שֶׁבְּשָׁרְשָׁם הֵם שִׁבְטֵי י"ה, שֶׁהוּא בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, וַהֲרֵי מִצַּד שָׁרְשָׁם הֵם לְמַעְלָה מִסְּפִירַת הַמַּלְכוּת, וּבִכְּפָרָט לְפִי הַיָּדוּעַ שֶׁזְּעֵיר־אַנְפִּין בְּעַתִּיקָא אָחִיד וְתַלְיָא[19], וַהֲרֵי עַתִּיק הוּא לְמַעְלָה מִכְּלָלוּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דַּאֲצִילוּת, וּמִצַּד שָׁרְשָׁם יְכוֹלִים הֵם לְהַעֲלוֹת אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת.

ג) וְהָעִנְיָן בָּעֲבוֹדָה הוּא, דְּהִנֵּה[20] **עִקַּר עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא תִּקּוּן הַמִּדּוֹת, דְּכָל עִנְיַן הַמּוֹחִין הוּא בִּשְׁבִיל הַמִּדּוֹת. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּעִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁהַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן, וְכָל יְרִידָתָהּ הִיא בִּשְׁבִיל לְתַקֵּן הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[21]**, וַהֲרֵי הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִקָּרָהּ מוֹחִין, וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִקָּרָהּ מִדּוֹת**[22]**,**

16) שם קמה, א. 17) ראה תו"א מקץ מ, ג. 18) לשון חז"ל — ברכות נח, ב. תו"א ויצא שם. 19) זח"ג רצא, א. 20) ראה גם סד"ה איש על דגלו ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 106). 21) תניא פל"ז. 22) ראה ד"ה אם בחוקותי עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' תכב ואילך). ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת ע' 93 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הָיְתָה יְרִידַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בִּשְׁבִיל התִּקּוּן של **נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כְּמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּתוֹךְ כָּל נֶפֶשׁ בִּפְרָט, בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וּבַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁכָּל עִנְיַן הַמּוֹחִין הוּא בִּשְׁבִיל תִּקּוּן הַמִּדּוֹת. וּבְעִנְיַן תִּקּוּן הַמִּדּוֹת** הנעשה על ידי האדם **חֲרֵי יָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק מַה שֶׁעוֹבֵד בְּעַצְמוֹ לְתַקֵּן** את **מִדּוֹתָיו** ומצליח לעורר את ליבו **בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה** כיוון שליבו של האדם כבול בהרגשת ישותו של עצמו ולכן גם כשהוא מתעורר באהבה ויראה כלפי הקדוש ברוך הוא, הם לא אמיתיים לגמרי, **אֶלָּא הָעִקָּר הוּא הָאַהֲבָה וְיִרְאָה הַבָּאִים** ומאירים על האדם **מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן 'שְׁבָטִים' מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה** וירידה מלמעלה למטה (**כְּמוֹ כוֹכְבָא דְשָׁבִיט**), **הַיְינוּ הַהַמְשָׁכָה** וירידת האור **מֵהַמִּדּוֹת** העליונות שֶמאירות **לְמַעְלָה** בעולם האצילות, מה שנדרש מהאדם הוא להכין את ליבו לכך על ידי שיעורר את האהבה והיראה המצומצמים שביכולתו לעורר. **וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם בִּשְׁבִיל** הצלחת השלב התלוי **בְּעַבּוֹדַת הָאָדָם עַצְמוֹ בְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה, דְּאַף שֶׁעִנְיַן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם, צָרִיךְ** גם **עַל זֶה הַמְשָׁכָה** וירידה של כוח **מִלְּמַעְלָה. וְעַל־דֶּרֶךְ** משל כמו **שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּעִנְיַן הַצְּמִיחָה** הנעשית על ידי הגרעין שהאדם שם בתוך האדמה, **שֶׁאַף שֶׁהַצְּמִיחָה הִיא מִ'כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ' שֶׁבָּאָרֶץ** הקדוש ברוך הוא טמן באדמה את הכוח הנקרא בשם 'כוח הצומח' אשר הוא זה המצמיח את הגרעין הניתן באדמה, **מִכָּל־מָקוֹם צָרִיךְ גַּם** לְכוח רוחני המושפע מלמעלה לצורך הצמיחה, כוח זה מושפע לעולם הזה מעולמות העליונים על ידי **הַ'מַּזָּל' מִלְּמַעְלָה** אשר כלשון חז"ל **'הַמַּכֶּה בּוֹ** בַּצֶּמַח **וְאוֹמֵר לוֹ גְּדַל'**[23] (כל דבר הקיים בעולמנו הגשמי יש לו 'מזל', ה'מזל' הוא כינוי לשורש הרוחני של כל דבר, הוא נקרא כן על שם שהוא המקור שמזיל כלומר הגורם לכך שֶׁיַּזֵּל השפע למטה), **וְהַיְינוּ** שהצורך בפעולתו של המזל איננה רק לאחר שהחלה הצמיחה על ידי כוח הצומח שבאדמה אלא גם את התחלת **הַהִתְעוֹרְרוּת וְהַגִּלּוּי** של **כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם בַּעֲבוֹדַת תִּקּוּן הַמִּדּוֹת** הנעשית על ידי האדם, **דְּאַף** שֶתחילת **עִנְיַן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא** (=התעוררות של המַטָה, התעוררות של האדם הנמצא למטה), **מִכָּל־מָקוֹם, צָרִיךְ לְזֶה גַּם אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא** (=התעוררות של מעלה) (**כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת** התחלתה של **הָאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא**). **וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עִנְיַן הַשְּׁבָטִים, מִלְּשׁוֹן כּוֹכְבָא דְשָׁבִיט**, כלומר על ידי זה שנשמתו של היהודי מחוברת עם שורשה העליון, על ידי כך מאירות על האדם המידות העליונות שבעולם האצילות, שזו נקראת **הַמְשָׁכַת** וירידת **בְּחִינַת 'זְעֵיר־אַנְפִּין' דַּאֲצִילוּת, שֶׁזֶּהוּ נְתִינַת כֹּחַ בַּעֲבוֹדַת תִּקּוּן הַמִּדּוֹת, הֵן בְּנוֹגֵעַ לַעצם** התִּקּוּן **שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ** לשלב השני בעבודה, בנוגע **לְהַמְשָׁכַת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה הַבָּאִים מִלְּמַעְלָה. וְהִנֵּה, עִקַּר עִנְיַן עֲבוֹדַת תִּקּוּן הַמִּדּוֹת הוּא שֶׁהַמִּדּוֹת יִהְיוּ בְּהִתְכַּלְּלוּת** זו עם זו, **שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַדְּגָלִים, שֶׁהַדֶּגֶל הוּא הִתְכַּלְּלוּת ג' שְׁבָטִים כְּאֶחָד** ומדובר בהתכללות של שבטים כאלה שתכונותיהם שונות אלה מאלה, לדוגמא: התכללותו של שבט ראובן שמידתו זו מידת האהבה עם שבט שמעון שמידתו היא מידת היראה, תחת דגל אחד, **וְלֹא רַק הִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה, כִּי־אִם בְּטוּל בִּמְצִיאוּת** כלומר שהשבטים מביאים את עצמם להתבטלות מוחלטת עד כדי כך שמלכתחילה לא ניכר השוני שביניהם אלא רק כיצד שניהם כאחד משלימים את רצון ה', כאמור ההתאחדות בתוך נפשו של האדם

ביאור בדרך אפשר

לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הָיְתָה יְרִידַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בִּשְׁבִיל תִּקּוּן נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כְּמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּכָל נֶפֶשׁ בִּפְרָט, בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית וּבַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁכָּל עִנְיַן הַמּוֹחִין הוּא בִּשְׁבִיל תִּקּוּן הַמִּדּוֹת. וּבְעִנְיַן תִּקּוּן הַמִּדּוֹת חֲרֵי יָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ מַסְפִּיק מַה שֶׁעוֹבֵד בְּעַצְמוֹ לְתַקֵּן מִדּוֹתָיו בְּאַהֲבָה וְיִרְאָה, אֶלָּא הָעִקָּר הוּא הָאַהֲבָה וְיִרְאָה הַבָּאִים מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שְׁבָטִים מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה (כְּמוֹ כוֹכְבָא דְשָׁבִיט), הַיְינוּ הַהַמְשָׁכָה מֵהַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה. וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם בִּשְׁבִיל עֲבוֹדַת הָאָדָם עַצְמוֹ בְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת צָרִיךְ נְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה, דְּאַף שֶׁעִנְיַן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם, צָרִיךְ עַל זֶה הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן גַּם בַּעֲבוֹדַת תִּקּוּן הַמִּדּוֹת, דְּאַף שֶׁעִנְיַן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא, מִכָּל־מָקוֹם, צָרִיךְ לְזֶה גַּם אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא (כְּדֵי לְעוֹרֵר אֶת הָאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא). וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עִנְיַן הַשְּׁבָטִים, מִלְּשׁוֹן כּוֹכְבָא דְשָׁבִיט, הַמְשָׁכַת בְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, שֶׁזֶּהוּ נְתִינַת כֹּחַ בַּעֲבוֹדַת תִּקּוּן הַמִּדּוֹת, הֵן בְּנוֹגֵעַ לַתִּקּוּן שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, וּבִפְרָט בְּנוֹגֵעַ לְהַמְשָׁכַת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה הַבָּאִים מִלְּמַעְלָה. וְהִנֵּה, עִקַּר עִנְיַן עֲבוֹדַת תִּקּוּן הַמִּדּוֹת הוּא שֶׁהַמִּדּוֹת יִהְיוּ בְּהִתְכַּלְּלוּת זו עם זו, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַדְּגָלִים, שֶׁהַדֶּגֶל הוּא הִתְכַּלְּלוּת ג' שְׁבָטִים כְּאֶחָד, וְלֹא רַק הִתְכַּלְּלוּת זֶה מִזֶּה, כִּי־אִם בְּטוּל

23) ראה ב"ר פ"י, ו. זח"א רנא, א. מו"נ ח"ב פ"י. אגה"ת פ"ו (צו, א). אגה"ק ס"כ (קלא, ב).

ביאור בדרך אפשר

בין המידות והתכונות השונות מתאפשרת באמצעות המוחין והשכל, התאחדות מוחלטת מתאפשרת באמצעות הכוח היותר עליון מבין הכוחות המרכיבים את השכל שזהו כוח 'החכמה' שלמעלה מכוח ה'בינה', ההבדל בין שני כוחות אלה הוא בכך שכוח הבינה זהו החלק בשכל הקשור במה שהאדם מצליח לתפוס בשכלו, ולעומתו כוח החכמה זהו החלק בשכל המצליח לחוש ולהתבטל בפני מה שאינו מושג בשכלו המצומצם של האדם, התאחדות מוחלטת מתאפשרת כאמור על ידי דרגת החכמה דווקא **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב** שעמידת השבטים במצב של דגלים הרי זה **'לְבֵית אֲבוֹתָם'** המילה **'אבותם'** רומזת לדרגת החכמה כידוע בספרי הקבלה שכוח הבינה נקרא בשם 'מוחין דאמא' לעומת כוח החכמה הנקרא בשם 'מוחין דאבא', **שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת מוֹחִין דְּאַבָּא**[24], **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה בִּטּוּל בַּ**עולמן של **הַמִּדּוֹת** שבלב, **שֶׁהֲרֵי מִצַּד** דרגת הבינה שמהותה היא **הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה אִי אֶפְשָׁר לִפְעֹל הַבִּטּוּל בַּמִּדּוֹת** לגמרי כיוון שבמקום זה בשכל יש עדיין חשיבות לישותו של האדם המתבטאת בכך שהוא מתייחס לדברים בהתאם לאיך שהוא מבין ואיך שהוא משיג, מה הוא מצליח להבין ומה לא, כך שלא די בכוח זה על מנת לגרום להתבטלות מוחלטת, **כֵּיוָן שֶׁהַבִּינָה הִיא הַמָּקוֹר לִמְצִיאוּת הַמִּדּוֹת, וְדַוְקָא מִצַּד הַמְשָׁכַת 'מוֹחִין דְּאַבָּא'** שזו דרגת השכל שבה האדם חש ומתבטל בפני מה **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת בַּמִּדּוֹת. וְעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת תִּקּוּן וְהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת, מִתְעַלּוֹת הַמִּדּוֹת לְשָׁרְשָׁם, וְאָז הֵם פּוֹעֲלִים בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת שֶׁנַּעֲשֵׂית עַתִּיק לִבְּרִיאָה, בְּדֶרֶךְ הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַבּוֹרֵא מֵהַנִּבְרָא, לְהַעֲלוֹתָהּ לַאֲצִילוּת, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲלִיַּת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לַאֲצִילוּת.**

ד) **וּבָזֶה** יוּבָן מַה שֶּׁנִּתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיַן הַדְּגָלִים, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גֹּדֶל הַמַּעֲלָה שֶׁבְּעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עֲלִיַּת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לַאֲצִילוּת. וּבִפְרָט עַל־פִּי הַיָּדוּעַ[25] שֶׁהַנְּשָׁמוֹת שֶׁל הַדּוֹר שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם הָיוּ גִּלְגּוּל דּוֹר הַהַפְלָגָה, וְדוֹר הַהַפְלָגָה אָמְרוּ[26] וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם, כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בַּחֲסִידוּת[27] שֶׁרָצוּ לְהַמְשִׁיךְ מִמָּקוֹם נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּהְיוּ בְּאַחְדוּת, שֶׁלָּכֵן עָשׂוּ אֶת הָעִיר וְהַמִּגְדָּל כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבְּצוּ כֻּלָּם שָׁם וְלֹא יִפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב אִבְּן־עֶזְרָא[28]), וְלָכֵן אָמַר הַקָּבָּ"ה וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת[29], שֶׁזֶּהוּ מִצַּד מַעֲלַת הָאַחְדוּת. אָמְנָם, הָאַחְדוּת דְּדוֹר הַהַפְלָגָה הָיְתָה בְּצַד הַ'לְּעוּמַת־זֶה', וְלָכֵן הֱפִיצָם הֲוָיָ' עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ[30], שֶׁנַּעֲשָׂה אֶצְלָם עִנְיַן הַפֵּרוּד.

ביאור בדרך אפשר

מידותיו, בכוח שורשם העליון מתאפשר **לְהַעֲלוֹתָהּ לַאֲצִילוּת, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּעֲלִיַּת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לַאֲצִילוּת** כלומר שהתגלותו של הקדוש ברוך הוא ודביקות העולמות בו תהיה בעולמות התחתונים כמו בעולם האצילות.

ד) **וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁנִּתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיַן הַדְּגָלִים, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גֹּדֶל הַמַּעֲלָה שֶׁבְּעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עֲלִיַּת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לַאֲצִילוּת. וּבִפְרָט עַל־פִּי הַיָּדוּעַ**[25] **שֶׁהַנְּשָׁמוֹת שֶׁל הַדּוֹר שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם הָיוּ גִּלְגּוּל** של הנשמות שהיו **בדּוֹר הַהַפְלָגָה**, דור הפלגה הינו הדור שחטא במרידה בקדוש ברוך הוא בבניית מגדל בבל לאחר המבול. הם בנו את המגדל הגבוה על מנת שכולם יוכלו להתאחד סביב מגדל אחד, מוסבר על כך בתורת החסידות שהם רצו להשתמש בכוחה הגדול של האחדות ללא התבטלות לקדוש ברוך הוא, **וְדוֹר הַהַפְלָגָה אָמְרוּ**[26] **'וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם'** כלומר הם רצו 'לגעת' בשמות העליונים של מעלה ולהשתמש בכוחות אלה כרצונם, **כַּמְּבֹאָר בַּאֲרֻכָּה בַּחֲסִידוּת**[27] **שֶׁרָצוּ לְהַמְשִׁיךְ** ולהוריד שפע מלמעלה **מִמָּקוֹם נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּהְיוּ בְּאַחְדוּת, שֶׁלָּכֵן עָשׂוּ אֶת הָעִיר וְהַמִּגְדָּל כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבְּצוּ כֻּלָּם שָׁם וְלֹא יִפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב אִבְּן־עֶזְרָא**[28]**), וְלָכֵן אָמַר הַקָּבָּ"ה 'וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת'**[29] (=וכעת, לא יִמָּנַע מהם כל מה שזממו לעשות), **שֶׁזֶּהוּ מִצַּד מַעֲלַת הָאַחְדוּת** שאין דבר שיכול לעמוד בפניה עד כדי כך שהקדוש ברוך הוא כביכול נאלץ לבלבלם לפזרם בכוח ולמנוע את התאחדותם. **אָמְנָם, הָאַחְדוּת דְּדוֹר הַהַפְלָגָה הָיְתָה בְּצַד הַ'לְּעוּמַת־זֶה'** מצד הסטרא אחרא, **וְלָכֵן 'הֱפִיצָם הֲוָיָ' עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ'**[30], **שֶׁנַּעֲשָׂה אֶצְלָם עִנְיַן**

---

24) אוה"ת שם ע' לז. 25) פרי עץ חיים שער חג המצות פ"א. 26) נח יא, ד. 27) תו"א נח יא, ב. מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ע' סא ואילך. 28) שם, ג. 29) שם, ו. 30) שם, ח.

ביאור בדרך אפשר

הַפִּרוּד. וְזֶהוּ שֶׁנִּתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיַן הַדְּגָלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַחְדוּת בִּקְדֻשָּׁה, כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יְתַקְּנוּ הַחֵטְא דְּדוֹר הַהַפְלָגָה. וְהֵינוּ, שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בְּדוֹר הַהַפְלָגָה בְּצַד הַ׳לְעוּמַת־זֶה׳, אם זה הַלְּבֵנָה וְהַחֹמֶר28 שבאמצעותם הם בנו את המגדל, וְאם זה עִנְיַן הָאַחְדוּת דְּ׳נַעֲשָׂה לָנוּ שֵׁם׳, הִנֵּה כָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ הָיוּ גַּם בַּדּוֹר דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁנִּשְׁתַּעַבְּדוּ בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים31, וְהָיָה אֶצְלָם עִנְיַן הָאַחְדוּת עַל־יְדֵי הַדְּגָלִים. וְעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁכָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ הָיוּ בִּקְדֻשָּׁה, נִתְתַּקֵּן הַחֵטְא, וְנַעֲשָׂה עֲלִיַּת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לַאֲצִילוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְּשָׁכַת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם.

ה) וְיֵשׁ לְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר מַה שֶּׁכָּתוּב מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר יָפָה כַּלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת, שֶׁבָּזֶה נִרְמָז עִנְיַן הַדְּגָלִים (כַּנַּ״ל סעיף א). וְהָעִנְיָן הוּא32, דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתוּב הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר, הוּא עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב33 וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר, כַּמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳34 שֶׁעַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר לֶעָתִיד לָבֹא הִנֵּה כָּל יְמֵי מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת הַכֹּל הוּא בִּבְחִינַת וַיֵּאָבֵק כוֹ׳, וַיֵּאָבֵק הוּא מִלְּשׁוֹן אֲבוּקָה35, צוּזַאמֶענְגֶעפְלַאכְטְן, הָאִחוּד דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו, וְהוּא עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה הֶעֱלוּ אָבָק עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד36, שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב37 וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה בֵּרוּר וַעֲלִיַּת הַנִּצוֹצוֹת לְמַעְלָה. וְכָל זֶה הוּא עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר, שֶׁל גְּאֻלָּה, לְפִי שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא כְּתִיב38 אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ, וְלֹא יִצְטָרְכוּ עוֹד לְהָעִנְיָן דְּוַיֵּאָבֵק כוֹ׳. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר, דְּקָאֵי עַל הַשַּׁחַר שֶׁל הַגְּאֻלָּה. וּפֵרוּשׁ הַב׳ בְּשַׁחַר, מִלְּשׁוֹן שַׁחֲרוּת וְחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב39 שְׁחוֹרָה אֲנִי. וּפֵרוּשׁ זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר לְפֵרוּשׁ הָא׳ בְּשַׁחַר, דְּקָאֵי עַל שַׁחַר הַגְּאֻלָּה, אֶלָּא ב׳ הַפֵּרוּשִׁים מַתְאִימִים זֶה וּפֵרוּשׁ זֶה שהמילה ׳שחר׳ קשורה בחושך ושחור, הגם שהוא הפוך מהפירוש הראשון אֵינוֹ סוֹתֵר לְפֵרוּשׁ הָא׳ בְּשַׁחַר, דְּקָאֵי (=שמוסב) עַל שַׁחַר הַגְּאֻלָּה, אֶלָּא ב׳ הַפֵּרוּשִׁים מַתְאִימִים זֶה לְזֶה. וְיוּבָן הַגְּאוּלָה לֶעָתִיד לָבֹא, הִנֵּה כָּל יְמֵי מֶשֶׁךְ זְמַן הַגָּלוּת הַכֹּל הוּא בִּבְחִינַת וַיֵּאָבֵק כוֹ׳, ותכליתה של התאבקות זו איננה השמדתו של עשיו כרמוז בכך שמשמעותה של המילה ׳וַיֵּאָבֵק׳ הוּא - מִלְּשׁוֹן אֲבוּקָה35

ביאור בדרך אפשר

כלומר מלשון אגידה והתחברות, צוּזַאמֶענְגֶעפְלַאכְטְן, רמוז פה הָאִחוּד דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו יעקב אוחז בעשיו ואיננו מרפה עד שהוא יצליח להכניע את עשיו תחתיו ולהעלותו לקדושה, וְמשמעות הדבר בעבודתו של כל אחד הוּא עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית על מנת לְבָרְרוֹ להפריד את חלק הרע שבנפש הבהמית ולדחותו ולהעלות את חלק הטוב שבה ולקשרה בה׳, וְעַל־יְדֵי־זֶה חז״ל אומרים שהכוונה במילה ׳ויאבק׳ היא שהם הֶעֱלוּ אָבָק עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד36 כלומר אכן יעקב הצליח בסופו של הלילה להעלותו למעלה, שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, משמעותה הפנימית של ׳תשובה׳ איננה כלפי חטא שנעשה אלא היא החזרת הדברים והשבתם אל מקומם ושורשם הראשון כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב37 ׳וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים׳, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה בֵּרוּר וַעֲלִיַּת הַנִּצוֹצוֹת חזרה אל שורשם לְמַעְלָה. וְכָל זֶה כלומר זמנה של מלחמה ויגיעה זו הוּא עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר, שַׁחַר שֶׁל גְּאֻלָּה, לְפִי שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא כְּתִיב38 ׳אֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ׳, וְבמילא לֹא יִצְטָרְכוּ עוֹד לְהָעִנְיָן דְּוַיֵּאָבֵק כוֹ׳. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב ׳הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר׳, דְּקָאֵי (=שמוסב) עַל הַשַּׁחַר שֶׁל הַגְּאֻלָּה. וּפֵרוּשׁ הַב׳ הקיים בְּמילה ׳שַׁחַר׳, מִלְּשׁוֹן שַׁחֲרוּת וְחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב39 ׳שְׁחוֹרָה אֲנִי׳.

---

31) שמות א, יד. 32) בהבא לקמן – ראה אוה״ת שם ע׳ מג ואילך. 33) וישלח לב, כה. 34) ס״פ וישב (ל, ב). 35) ראה פי׳ הרמב״ן וישלח שם. 36) חולין צא, א. זח״א קע, א. תו״א וישלח כו, ד. 37) קהלת יב, ז. 38) זכרי׳ יג, ב. 39) שה״ש א, ה.

ביאור בדרך אפשר

עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ[40] עַל הַפָּסוּק[41] שנאמר בתהלים על ידי דוד המלך 'לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר', מסבירים חז"ל את כוונתו של דוד המלך: אָמַר דָּוִד 'לַמְנַצֵּחַ' אמירת שבח והודיה לקדוש ברוך הוא הנקרא בשם אילת השחר, שבח והודיה לְמִי שֶׁהוּא קוֹפֵץ כְּאַיָּל וּמֵאִיר לָעוֹלָם בִּשְׁעַת חֲשֵׁכָה כו', וְאֵימָתַי הוּא חֹשֶׁךְ? מַעֲלוֹת הַשָּׁחַר הַלְּבָנָה וְהַכּוֹכָבִים נִכְנָסִין וְהַמַּזָּלוֹת הוֹלְכִין לָהֶם, וְאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין חֹשֶׁךְ גָּדוֹל מִזֶּה, וְהַקָּבָ"ה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מַעֲלֶה אֶת הַשַּׁחַר מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וּמֵאִיר לָעוֹלָם. במאמר חז"ל זה משמע שמצד אחד הזמן של השחר הוא החשוך ביותר וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ (=באופן מוחשי) דְּקֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר אָז הוּא תֹּקֶף הַשֵּׁינָה וְתֹקֶף הַחֹשֶׁךְ[42]. אך באותו מאמר חז"ל משמע שהשחר הוא האור שבוקע ומאיר. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁקֹּדֶם שַׁחַר הַגְּאֻלָּה אָז הַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הוּא בְּיוֹתֵר. וּמִצַּד זֶה יֵשׁ גַּם פֵּרוּשׁ הַג' בְּמילה 'שַׁחַר', מִלְּשׁוֹן בַּקָּשָׁה וְצִמָּאוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[43] 'אֱלֹקִים גּוֹ' אֲשַׁחֲרֶךָ' פירוש המילה 'אשחרך' הוא 'אשתוקק אליך' 'אצמא אליך', ופירוש זה במילה שחר נובע מהפירוש הקודם, חושך ושחור, וְהַיְנוּ, שֶׁדווקא לְהִיוֹתוֹ בַּמֵּצַר וְעַקְתָּא (=צרה ומצוקה) נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ תֹּקֶף הַצִּמָּאוֹן לֶאֱלֹקוּת, וְדווקא עַל־יְדֵי הַצִּמָּאוֹן וְהַבַּקָּשָׁה כו' זוֹכִים לְשַׁחַר שֶׁל גְּאֻלָּה. וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּכָל ג' הַפֵּרוּשִׁים, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוּ עִנְיַן הַשַּׁחַר מִלְּשׁוֹן שַׁחֲרוּת וְחֹשֶׁךְ, וְעוֹמְדִים בְּעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא מִתּוֹךְ תְּנוּעָה שֶׁל בַּקָּשָׁה וְצִמָּאוֹן, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ[44], שֶׁהוּא הָאוֹר הַשַּׁחַר שֶׁל הַגְּאֻלָּה. וּבֵאוּר הַשַּׁיָּכוּת דְּהַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת (כַּנַּ"ל), כִּי, עַל־יְדֵי בֵּרוּר וְתִקּוּן הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, מַגִּיעִים לְשָׁרְשָׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת טוּרֵי חֲשׁוּכָא[45], וּלְמַעְלָה יוֹתֵר עַד לִבְחִינַת יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ[46], וְהוּא עִנְיַן שַׁחַר הַגְּאֻלָּה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב מִי זֹאת (הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר), דְּלִכְאוֹרָה, מִי זֹאת הֵם ב' עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים, דְּמִי הוּא לְשׁוֹן הֶעְלֵם, וְזֹאת הוּא לְשׁוֹן גִּלּוּי (דְּזֹאת בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא כְּמוֹ זֶה בִּלְשׁוֹן זָכָר), וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[47] דְּ'מִי' הוּא עָלְמָא עִילָּאָה, וְ'זֹאת' הוּא

ביאור בדרך אפשר

לְזֶה. וְיוּבָן עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ[40] עַל הַפָּסוּק[41] לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר, אָמַר דָּוִד לַמְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁהוּא קוֹפֵץ כְּאַיָּל וּמֵאִיר לָעוֹלָם בִּשְׁעַת חֲשֵׁכָה כו', וְאֵימָתַי הוּא חֹשֶׁךְ, מַעֲלוֹת הַשַּׁחַר - הַלְּבָנָה וְהַכּוֹכָבִים נִכְנָסִין וְהַמַּזָּלוֹת הוֹלְכִין לָהֶם, וְאוֹתָהּ שָׁעָה אֵין חֹשֶׁךְ גָּדוֹל מִזֶּה, וְהַקָּבָ"ה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מַעֲלֶה אֶת הַשַּׁחַר מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ וּמֵאִיר לָעוֹלָם. וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ דְּקֹדֶם עֲלוֹת הַשַּׁחַר אָז הוּא תֹּקֶף הַשֵּׁינָה וְתֹקֶף הַחֹשֶׁךְ[42]. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁקֹּדֶם שַׁחַר הַגְּאֻלָּה אָז הַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הוּא בְּיוֹתֵר. וּמִצַּד זֶה יֵשׁ גַּם פֵּרוּשׁ הַג' מִלְּשׁוֹן בַּקָּשָׁה וְצִמָּאוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[43] אֱלֹקִים גּוֹ' אֲשַׁחֲרֶךָ, וְהַיְנוּ, שֶׁלְּהִיוֹתוֹ בַּמֵּצַר וְעַקְתָּא נַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ תֹּקֶף הַצִּמָּאוֹן לֶאֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי הַצִּמָּאוֹן וְהַבַּקָּשָׁה כו' זוֹכִים לְשַׁחַר שֶׁל גְּאֻלָּה. וְזֶהוּ הַקֶּשֶׁר דְּכָל ג' הַפֵּרוּשִׁים, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוּ עִנְיַן הַשַּׁחַר מִלְּשׁוֹן שַׁחֲרוּת וְחֹשֶׁךְ, וְעוֹמְדִים בְּעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא מִתּוֹךְ תְּנוּעָה שֶׁל בַּקָּשָׁה וְצִמָּאוֹן, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ[44], שֶׁהוּא הָאוֹר הַשַּׁחַר שֶׁל הַגְּאֻלָּה. וּבֵאוּר הַשַּׁיָּכוּת דְּהַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת (כַּנַּ"ל), כִּי, עַל־יְדֵי בֵּרוּר וְתִקּוּן הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, מַגִּיעִים לְשָׁרְשָׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת טוּרֵי חֲשׁוּכָא[45], וּלְמַעְלָה יוֹתֵר עַד לִבְחִינַת יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ[46], וְהוּא עִנְיַן שַׁחַר הַגְּאֻלָּה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב מִי זֹאת (הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר), דְּלִכְאוֹרָה, מִי זֹאת הֵם ב' עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים, דְּמִי הוּא לְשׁוֹן הֶעְלֵם, וְזֹאת הוּא לְשׁוֹן גִּלּוּי (דְּזֹאת בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה הוּא כְּמוֹ זֶה בִּלְשׁוֹן זָכָר), וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[47] דְּ'מִי' הוּא עָלְמָא עִילָּאָה, וְ'זֹאת' הוּא

ביאור בדרך אפשר

מכך וְעוֹמְדִים בְּעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא (=בעבודה של כפיית הסטרא אחרא) מִתּוֹךְ תְּנוּעָה בנפש שֶׁל בַּקָּשָׁה וְצִמָּאוֹן, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן הָאוֹר דווקא מִן הַחֹשֶׁךְ[44], שֶׁהוּא הָאוֹר הַשַּׁחַר שֶׁל הַגְּאֻלָּה. וּבֵאוּר הַשַּׁיָּכוּת דְּ'הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר לְעִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּתִקּוּן הַמִּדּוֹת (כַּנַּ"ל), כִּי, עַל־יְדֵי בֵּרוּר וְתִקּוּן הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, מַגִּיעִים לְשָׁרְשָׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת טוּרֵי חֲשׁוּכָא[45], וּלְמַעְלָה יוֹתֵר עַד לִבְחִינַת יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ[46], וְהוּא עִנְיַן שַׁחַר הַגְּאֻלָּה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁכָּתוּב בְּ'מַה שֶׁכָּתוּב' בתחילת הפסוק 'מִי זֹאת' (הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר), דְּלִכְאוֹרָה, שני המילים 'מִי זֹאת' הֵם רומזים על ב' עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים זה מזה, דְּהמילה 'מִי' הוּא לְשׁוֹן הֶעְלֵם שהרי היא נאמרת בלשון שאלה כלפי אדם בלתי ידוע, וְהמילה 'זֹאת' הוּא לְשׁוֹן גִּלּוּי (דְּהמילה 'זֹאת' היא בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה ומשמעותה הוּא כְּמוֹ המילה 'זֶה' בִּלְשׁוֹן זָכָר מילים אלה מוסבות כלפי דבר שניתן להראות עליו באצבע ולומר 'זאת', 'זה'), וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[47] (=וכמובא בזוהר) דְּהמילה 'מִי' הוּא רומז לְעָלְמָא עִילָּאָה (=לעולם העליון, הנסתר), וְהמילה 'זֹאת' הוּא רומז

---

40) מדרש תהלים עה"פ. 41) תהלים כב, א. 42) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 316 ואילך, ובהנסמן שם. 43) שם סג, ב. 44) ע"פ קהלת ב, יג. 45) ראה זח"ג רמט, ב. 46) תהלים יח, יב. 47) ראה זח"ב קכו, ריש ע"ב.

ביאור בדרך אפשר

לעָלְמָא תַּתָּאָה (=לעולם התחתון, הגלוי), ואם כן אינו מובן מַהוּ אוֹמְרוֹ את שני המילים ביחד 'מִי זֹאת'?. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁכאמור 'הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שַׁחַר', הוּא עִנְיַן בֵּרוּר הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הזדככות שחרוריותה של הנפש הבהמית, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַגִּיעִים לִבְחִינַת החושך העליון 'יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ', שֶׁהתגלות זו הוּא שַׁחַר הַגְּאֻלָּה (כַּנַּ"ל), וּמִצַּד בְּחִינָה זוֹ נַעֲשָׂה חִבּוּר וְהִתְכַּלְּלוּת ב' עוֹלְמוֹת הָפְכִּיִּים (כרמוז במילים 'מִי זֹאת'), דְּכֵיוָן שֶׁבְּחִינָה זוֹ הִיא לְמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם, חֲרֵי הִיא כּוֹלֶלֶת אֶת שְׁנֵיהֶם.

ו) וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב: 'יָפָה כַּלְּבָנָה וּבָרָה כַּחַמָּה, שֶׁבָּזֶה מְבֹאָר אֹפֶן הָעֲבוֹדָה בִּפְרָטִיּוּת, עַל־יְדֵי תּוֹרָה, מִצְוֹת וּתְפִלָּה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַהֶפְרֵשׁ בֵּין לְבָנָה וְחַמָּה הוּא, שֶׁבַּלְּבָנָה יֵשׁ שִׁנּוּיִים מִקַּטְנוּת לְגַדְלוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹר הַחַמָּה הוּא תָּמִיד בְּשָׁוֶה שֶׁאֵין בּוֹ שִׁנּוּיִים. וְעִנְיָנָם בַּעֲבוֹדָה, שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֵין בָּהּ שִׁנּוּיִים כְּלָל, וְהַיְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת שִׁנּוּיִים מִצַּד הָעוֹלָם, וְאַדְרַבָּה, אֶסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְיתָא וּבָרָא עָלְמָא[48], מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִצְוֹת וּתְפִלָּה שֶׁעִנְיָנָם הוּא עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, יֵשׁ בָּהֶם שִׁנּוּיִים, וּכְמוֹ הַלְּבָנָה, שֶׁלִּפְעָמִים הִיא בְּמִלּוּאָהּ וְלִפְעָמִים הִיא שֶׁלֹּא בְּמִלּוּאָהּ, עַד שֶׁלִּפְעָמִים הִיא חֲשֵׁכָה לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ כֵן בְּמִצְוֹת וּתְפִלָּה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שִׁנּוּיִים מִקַּטְנוּת לְגַדְלוּת כו'. וְהִנֵּה, עִם הֱיוֹת שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְחַמָּה הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר בְּמַדְרֵגָה, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ מַעֲלָה גַּם בָּעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה וּמִצְוֹת שֶׁנִּמְשְׁלוּ לִלְבָנָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב הַמַּגִּיד[49] בְּפֵרוּשׁ מַה שֶּׁכָּתוּב[50] 'וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ', דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שֶׁעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ, אֵיזֶה יִתְרוֹן יֵשׁ בַּמֶּה שֶׁמּוֹסִיפִים וְכַיָּרֵחַ, וַהֲרֵי כָּל אוֹר הַיָּרֵחַ הוּא רַק מַה שֶּׁמְּקַבֵּל מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה. הַמַּעֲלָה בַּשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהוּא אוֹר עַצְמִי וְאֵין בּוֹ שִׁנּוּיִים. וְהַמַּעֲלָה בַּיָּרֵחַ, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת

ביאור בדרך אפשר

אותה ולא את יכולתה לגרום לדבקותו של האדם בה' על ידה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הדביקות הנגרמת על ידי מִצְוֹת וּתְפִלָּה שֶׁעִנְיָנָם הוּא עֲבוֹדַת הָאָדָם מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה בתפילה האדם מעורר את אהבתו שלו מלמטה לה', וכל קיומן של המצוות כרוך בפעולה באברי הגוף המונָעים על ידי כוחותיה של הנפש הבהמית, לכן בדביקות הנגרמת על ידם יֵשׁ בָּהֶם שִׁנּוּיִים, וּכְמוֹ הַלְּבָנָה, שֶׁלִּפְעָמִים הִיא בְּמִלּוּאָהּ וְלִפְעָמִים הִיא שֶׁלֹּא בְּמִלּוּאָהּ, עַד שֶׁלִּפְעָמִים הִיא חֲשֵׁכָה לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ כֵן בְּמִצְוֹת וּתְפִלָּה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שִׁנּוּיִים מִקַּטְנוּת לְגַדְלוּת כו' פעמים שמוחו וליבו של האדם פתוחים יותר, במצב של גדלות, ופעמים להיפך, במצב של קטנות. כמו כן בקיום המצוות, פעמים שהמצוה שהאדם מקיים מאירה בנפשו ופעמים שאינו חש בשום דבר. וְהִנֵּה, עִם הֱיוֹת שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְחַמָּה הִיא לְמַעְלָה יוֹתֵר בְּמַדְרֵגָה, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ מַעֲלָה גַּם בָּעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה וּמִצְוֹת שֶׁנִּמְשְׁלוּ לִלְבָנָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב הַמַּגִּיד[49] בְּפֵרוּשׁ מַה שֶּׁכָּתוּב[50] 'וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ', דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר שֶׁעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ, אֵיזֶה יִתְרוֹן יֵשׁ בַּמֶּה שֶׁמּוֹסִיפִים וְכַיָּרֵחַ, וַהֲרֵי כָּל אוֹר הַיָּרֵחַ הוּא רַק מַה שֶּׁמְּקַבֵּל מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ מַעֲלָה. הַמַּעֲלָה בַּשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהִיא אוֹר עַצְמִי שמאיר ממנה מצד עצמה וְאֵין בּוֹ שִׁנּוּיִים. וְהַמַּעֲלָה בַּיָּרֵחַ, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת 'מְקַבֵּל' והרי בכל מסגרת של 'משפיע' ו'מקבל' השורש הנסתר של המקבל הוא גבוה יותר משל המשפיע וכוח נסתר זה מתבטא בכך שאצל המקבל יש יותר

אֵין בָּהּ שִׁנּוּיִים כְּלָל, וְהַיְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת שִׁנּוּיִים מִצַּד הָעוֹלָם, וְאַדְרַבָּה, אודות התורה נאמר שהקדוש ברוך הוא 'אֶסְתַּכֵּל בְּאוֹרַיְיתָא וּבָרָא עָלְמָא' (=הסתכל בתורה וברא את העולם)[48] מכך מובן שהעולם והחושך שבו, בטל בפניה ואינו מבלבל לא

48) זח"ב קסא, סע"א ואילך. 49) או"ת להה"מ פד, ד. 50) ב"נשמת כל חי".

מְקַבֵּל וּבְחִינַת בִּטּוּל. וְעִנְיָנָם בָּעֲבוֹדָה הוּא עִנְיַן הַהַשָּׂגָה וְעִנְיַן הָאֱמוּנָה, דְּשֶׁמֶשׁ שֶׁהוּא תּוֹרָה הוּא עִנְיַן הַהַשָּׂגָה, דְּבַתּוֹרָה כְּתִיב[51] כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים, וְיָרֵחַ שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל הוּא עִנְיַן הָאֱמוּנָה, דְּאַף שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג, מִכָּל־מָקוֹם, מִצַּד הַבִּטּוּל חֲרֵי הוּא מַאֲמִין. וְיֵשׁ מַעֲלָה בָּאֱמוּנָה עַל הַשָּׂגָה, וְעַד שֶׁגַּם הָאֱמוּנָה בְּמַדְרֵגָה נְמוּכָה יֵשׁ בָּהּ מַעֲלָה עַל הַהַשָּׂגָה בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית, וְהֵינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא בְּמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁבָּאָה בְּהַשָּׂגָה אֵצֶל מִי שֶׁהוּא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, גַּם אָז יֵשׁ מַעֲלָה בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה עַל עִנְיַן הַהַשָּׂגָה, וְהֵינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא בְּמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁבָּאָה בְּהַשָּׂגָה אֵצֶל מִי שֶׁהוּא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, גַּם אָז יֵשׁ מַעֲלָה בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה עַל עִנְיַן הַהַשָּׂגָה, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהַשָּׂגָה הוּא בִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, וּכְלָלוּת עִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא בִּבְחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין. וּבְחִינַת סוֹבֵב שֶׁבְּעוֹלָם תַּחְתּוֹן, הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִבְּחִינַת מְמַלֵּא שֶׁבְּעוֹלָם עֶלְיוֹן, וְעַל־דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַכְּתָרִים זֶה מִזֶּה[52], וְלָכֵן, גַּם כַּאֲשֶׁר הָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ הִיא בְּמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁמִּישֶׁהוּ אַחֵר אֵינוֹ צָרִיךְ אֱמוּנָה עַל זֶה, כֵּיוָן שֶׁהוּא מַשִּׂיג זֹאת בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה, מִכָּל־מָקוֹם, הִנֵּה הָאֱמוּנָה הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּעִנְיַן בְּכָל מְאֹדֶךָ[53], מְאֹד שֶׁלְּךָ[54], דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא אֶצְלוֹ לְמַעְלָה מִכְּלֵי הַגְּבָלָתוֹ, הִנֵּה אַף שֶׁעִנְיָן זֶה

ביאור בדרך אפשר

בְּחִינַת בִּטּוּל הישות מכל וכל. **וְעִנְיָנָם** הרוחני של השמש והירח כפי שזה משתקף **בָּעֲבוֹדָה** הרוחנית בתוך כוחות הנפש עצמה, **הוּא עִנְיַן הַהַשָּׂגָה** שהאדם עוסק בלהבין ולהשיג ולהתעצם בשכלו עם אור ה', בחלק זה בעבודה האדם מכניס גם את ישותו, **וְלעומת** זאת ישנו **עִנְיַן הָאֱמוּנָה**, אותם דברים ואותם מצבים שכלפיהם ובהם האדם חש שאינו מבין דבר והוא ניגש לעבודת ה' מתוך שהוא מוסר ומבטל את עצמו לגמרי בפני רצון ה' שלמעלה משכלו, **דְּשֶׁמֶשׁ שֶׁהוּא** רומז על ענין **הַתּוֹרָה הוּא עִנְיַן הַהַשָּׂגָה, דְּבַתּוֹרָה כְּתִיב**[51] (=אודות התורה כתוב) **כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים**, **וְלעומת** זאת **יָרֵחַ שֶׁהוּא** מבטא את **עִנְיַן הַבִּטּוּל הוּא עִנְיַן הָאֱמוּנָה, דְּאַף** שהוא נמצא במצב כזה **שֶׁאֵינוֹ מַשִּׂיג** בשכלו דבר, **מִכָּל־מָקוֹם, מִצַּד הַבִּטּוּל חֲרֵי הוּא מַאֲמִין. וְיֵשׁ מַעֲלָה בָּאֱמוּנָה עַל הַשָּׂגָה, וְעַד** כדי כך **שֶׁגַּם** כאשר **הָאֱמוּנָה** היא **בְּמַדְרֵגָה נְמוּכָה יֵשׁ בָּהּ מַעֲלָה עַל הַהַשָּׂגָה** גם כאשר ההשגה היא **בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית,** הסברת הדברים: בהתגלותו של אור ה' ישנם באופן כללי שתי צורות, האחת היא התגלותו של אור האין סוף כמו שהוא, מבלי שהוא מצמצם את עצמו, והשניה היא התגלותו של האור האלוקי בצורה מדודה בהתאם ליכולת המציאות לקבלו ולהכילו. האופן הראשון נקרא בשם 'סובב כל עלמין' (=סובב את כל העולמות) על שם היותו מעל ומסביב ליכולת הנבראים להשיגו, לעומת האופן השני הנקרא בשם 'ממלא כל עלמין' על שם היותו ממלא ונמצא בתוך יכולת השגתם וקליטתם. ישנו ה'סובב כל עלמין' הכללי שהוא אור אין סוף הבלי גבול שלמעלה גם מהעולמות היותר עליונים וישנה דרגה הנקראת 'סובב' רק באופן פרטי ביחס לדרגה מסויימת בלבד. כל דרגה שהיא, נחשבת כ'סובב' ביחס לזו שתחתיה כיוון שהעליונה היא מעל ליכולת השגתה של התחתונה. מצד אחד, כאשר האדם עומד בפני דבר שהוא למעלה מהשגתו שלו אבל לא למעלה מהשגתו של אדם החכם יותר ממנו, הרי זה מבטא את פחיתותו של האדם הראשון לעומת השני. אך מצד שני, בעצם עמידתו של האדם מול דבר שמעל להשגתו שלו הוא 'נוגע' בצורה נסתרת בבלי גבול שלמעלה מעלה, ה'סובב' הפרטי 'נוגע' ב'סובב כל עלמין' הכללי. **וְהֵינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר עִנְיַן הָאֱמוּנָה** שאצל אדם מסויים **הוּא בְּמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁבָּאָה בְּהַשָּׂגָה אֵצֶל מִי שֶׁהוּא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, גַּם אָז יֵשׁ מַעֲלָה בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה** הקיימת אצל האדם הפשוט **עַל עִנְיַן הַהַשָּׂגָה** שאצל האדם החכם, **וְהֵינוּ לְפִי שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהַשָּׂגָה** גם ההשגה היותר עליונה **הוּא** תופס רק **בִּבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'**, **ולעומת** זאת **כְּלָלוּת עִנְיַן הָאֱמוּנָה** גם אמונה היותר פשוטה **הוּא** 'נוגע' **בִּבְחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'**. **וידוע** הרי ש**בִּבְחִינַת 'סוֹבֵב' שֶׁבְּעוֹלָם תַּחְתּוֹן, הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִבְּחִינַת 'מְמַלֵּא' שֶׁבְּעוֹלָם עֶלְיוֹן, וְעַל־דֶּרֶךְ** המושג **'הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַכְּתָרִים זֶה מִזֶּה'**[52] המושג 'כתר' הוא כינוי לאור האלוקי שלמעלה מהחכמה, למעלה מהשכל שבראש, בדוגמת 'כתר' המונח מעל לראשו של המלך. עם היות שישנו מרחק רוחני רב בין דרגת האור האלוקי הנחשב ככתר של עולם תחתון לעומת דרגת ההארה הנחשבת ככתר של עולם עליון יותר, מכל מקום הכתרים משתלשלים זה מזה, כלומר במהותם הפנימית הם אחד, כיוון שבכל דרגה שהיא, העמידה בפני ה'כתר' 'נוגעת' גם במה שלמעלה מהשגת כל העולמות כולם, בכתר הכללי, **וְלָכֵן, גַּם כַּאֲשֶׁר הָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ הִיא בְּמַדְרֵגָה כָּזוֹ שֶׁמִּישֶׁהוּ אַחֵר אֵינוֹ צָרִיךְ אֱמוּנָה עַל זֶה, כֵּיוָן שֶׁ**האחר **הוּא מַשִּׂיג זֹאת בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה, מִכָּל־מָקוֹם, הִנֵּה הָאֱמוּנָה** התחתונה **הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּעִנְיַן** אהבת ה' באופן המוזכר בפרשה הראשונה של קריאת שמע **'בְּכָל מְאֹדֶךָ'**[53], משמעות המילה 'מאד' היא 'בלי גבול', המשמעות של 'ואהבת את ה' אלוקיך... בכל מאדך' היא אהבת ה' בה האדם יוצא מגדרו לגמרי ועל ידי כך הוא זוכה להתגלות של ה'מאד' העליון כלומר ההתגלות של הבלי־גבול של הבורא. למרות שה'מאד' הנדרש מהאדם הוא 'מאדך' כלומר אהבת ה' שהיא נחשבת כ'מאד' לגבך אך לאו דווקא לגבי אדם אחר, **מְאֹד שֶׁלְּךָ**[54], אך **דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא אֶצְלוֹ לְמַעְלָה מִכְּלֵי הַגְּבָלָתוֹ, הִנֵּה אַף שֶׁעִנְיָן זֶה**

---

51) ואתחנן ד, ו. 52) ראה לקו"ת ר"פ קרח. המשך תער"ב ח"א ע' קמח ואילך. 53) שם ו, ה. 54) ראה דרמ"צ קכג, ב. קס, ב.

ביאור בדרך אפשר

גוּפָא (=עצמו) **בָּא בְּהַשָּׂגָה גְּמוּרָה אֵצֶל מִי שֶׁהוּא בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁאֶצְלוֹ עִנְיָן זֶה הוּא לְמַעְלָה מֵהַכֵּלִים שֶׁלּוֹ, הֲרֵי זֶה נַעֲלֶה יוֹתֵר.** על פי כל האמור מובן שמבלי הבט על גודל מעלתה של עבודת ה׳ הנמשלת למעלת השמש, עבודה הכרוכה בתענוג גדול הממלא את שכלו ורגשותיו של האדם אך ביחד עם כך קיימת מעלה גם בחלק העבודה הנמשל למעלת הלבנה. **וְזֶהוּ** מה שנאמר ׳**יָפָה כַּלְּבָנָה וּבָרָה כַּחַמָּה׳, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת ב׳ הַמַּעֲלוֹת דִּלְבָנָה וְחַמָּה, שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ** מצד אחד **הַבִּטּוּל דֶּאֱמוּנָה** (שזו מהותה של תנועת הנפש שבתְּפִלָּה), **וּמִכָּל־מָקוֹם יִהְיֶה זֶה בִּפְנִימִיּוּת** כלומר שעבודת ה׳ ׳תיקח׳ את האדם לא רק בכוחותיו הפשוטים והחיצוניים אלא היא ׳תיגע׳ גם בשכלו, ברגשותיו ובכוח התענוג שלו, דבר זה יגרום לכך **שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּזֶה שְׁנוּיִים** שהאדם לא יפול מרגע של גַּדְלוּת בנפש למצב של קָטְנוּת. **וְהַיְנוּ** המתרחש בנפשו של האדם משקף את מה שישתנה בצורת ההתגלות האלוקית בעולם כולו, על ידי האדם נגרם הדבר **שֶׁסְּפִירַת הַמַּלְכוּת** אשר על ידה נעשית ההארה של אור ה׳ בכל העולמות כולם **תְּקַבֵּל לֹא רַק מִן ה׳** (=מחמשת) **הַסְּפִירוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, אֶלָּא גַּם מִן ה׳** (=חמשת) **הַסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת.**

ז) **וּמְסַיֵּם בַּכָּתוּב:** ׳**אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת, דְּקָאֵי עַל עִנְיַן הַדְּגָלִים, שֶׁזֶּהוּ עִקַּר הָעֲבוֹדָה שֶׁתִּהְיֶה הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת** (כַּנַּ״ל), **וְעַל־זֶה נֶאֱמַר אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת, מִלְּשׁוֹן אֵימָה, שֶׁהַכֹּל יְרֵאִים מִן הַקָּבָּ״ה וּמִן הַמַּלְאָכִים, מִצַּד עִנְיַן הַדְּגָלִים שֶׁלְּמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[3] **דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה. וְהָעִנְיָן הוּא**[55]**, דְּהִנֵּה, צַח בְּגִימַטְרִיָּא ב׳ פְּעָמִים מ״ט, דְּמ״ט הֵם ז׳ הַמִּדּוֹת כְּפִי שֶׁכְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, וּב׳ פְּעָמִים מ״ט, הַיְנוּ הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה וְהַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה, וְכַנַּ״ל (סְעִיף ג) שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁפּוֹעֲלוֹת הַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ לְבָרֵר וּלְתַקֵּן הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה. וּמַה שֶּׁכָּתוּב צַח וְאָדוֹם, הִנֵּה צַח הוּא לָבָן, שֶׁהוּא בְּקַו הַחֲסָדִים, וְאָדֹם הוּא בְּקַו הַגְּבוּרוֹת, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת חִבּוּר ב׳ הַקַּוִּין יַחַד, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה דְּהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת. וְהִנֵּה, חִבּוּר ב׳ הַקַּוִּין הוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם, וְהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַסְּפִירוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשָׁרְשָׁם, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן פֵּרוּשׁ צַח, מִלְּשׁוֹן צַחְצָחוֹת, כַּיָּדוּעַ שֶׁצַּחְצָחוֹת קָאֵי עַל הָעֲבוֹדָה דְּהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת** הרמוזה בצמד המילים ׳צח – ואדום׳. **וְהִנֵּה, חִבּוּר ב׳ הַקַּוִּין** של חסד וגבורה ההפוכים זה מזה **הוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה יוֹתֵר שֶׁלְּמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם,** ומשמעותה של הארה עליונה זו **הוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת** והתגלות **הַסְּפִירוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּשָׁרְשָׁם** העליון כפי שהם גנוזות באור אין סוף ממש הנושא בתוכו הכל, **שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן פֵּרוּשׁ** הפנימי של המילה **׳צַח׳, מִלְּשׁוֹן ׳צַחְצָחוֹת׳** פירושה של מילה זו היא עונג גדול אשר האדם חש שבהעדרו כאילו הוא נמצא במדבר בָּצֵחָה, בצמא, מילה זו רומזת לעונג העליון מקור כל התענוגים הוא אור אין סוף ברוך הוא **כַּיָּדוּעַ שֶׁ׳צַחְצָחוֹת׳ קָאֵי** (=מוסבת) **עַל** מציאותן של הספירות כפי שהן גנוזות באור אין סוף ברוך

ביאור בדרך אפשר

׳**דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׳. וְהָעִנְיָן הוּא**[55]**, דְּהִנֵּה, צַח בְּגִימַטְרִיָּא ב׳ פְּעָמִים מ״ט** (=2*49)**, ד**משמעות המספר **מ״ט הֵם ז׳ הַמִּדּוֹת** העליונות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות **כְּפִי שֶׁכְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ** בכל אחת מהן יש משהו מכל שאר המידות גם כן, כך שבסך הכל מדובר בארבעים ותשעה פרטים המרכיבים את עולמם של המידות, **וּ**המשמעות של **ב׳ פְּעָמִים מ״ט, הַיְנוּ הַמִּדּוֹת** העליונות **שֶׁלְּמַעְלָה** בעולם האצילות **וְ**התמזגותן עם **הַמִּדּוֹת** התחתונות של האדם **שֶׁלְּמַטָּה, וְכַנַּ״ל (סְעִיף ג) שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת** והארת **הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה** שתאיר בנפשו של האדם למטה, **שֶׁ**התגלותן של המידות העליונות למטה **פּוֹעֲלוֹת הַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ לְבָרֵר וּלְתַקֵּן** את **הַמִּדּוֹת** התחתונות **שֶׁלְּמַטָּה.** וכשם שכינויו של הקדוש ברוך הוא בשם ׳צח׳ רומז לאחדות הנגרמת בכוחו במידות כולן למעלה ולמטה והתמזגותן יחדיו, כמו כן כינויו בשם ׳צח ואדום׳ רומזת על אחדות זו. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב ׳צַח וְאָדוֹם׳, הִנֵּה ׳צַח׳ הוּא לָבָן,** שֶׁמבחינת משמעותם הרוחנית של הצבעים, הלבן **הוּא בְּקַו הַחֲסָדִים, וְאָדֹם הוּא בְּקַו הַגְּבוּרוֹת, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת חִבּוּר ב׳ הַקַּוִּין יַחַד, שֶׁזּוֹהִי**

---

55) ראה אוה״ת שם ע׳ נ.

ביאור בדרך אפשר

הוא שאלה הן **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הָעֲקֵדִים**[56]. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן** מה שהקדוש ברוך הוא המילה **'דָּגוּל' קָאֵי** (=מוסבת) **עַל**

עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּעַתִּיק אוֹ אף למעלה יותר **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּעוֹלָם הָעֲקֵדִים**[56]. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן דָּגוּל מֵרְבָבָה, דָּגוּל קָאֵי עַל הַדְּגָלִים שֶׁהוּא עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת, וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר נַעֲלֶה, שֶׁהוּא בְּחִינַת 'רְבָבָה'**, פירוש המילה 'רבבה' זה עשרת אלפים, **וכַּיָּדוּעַ**[57] **בְּעִנְיַן** משמעותן הרוחנית של **הַמִּסְפָּרִים, שֶׁיְּחִידוֹת עֲשִׂירִיּוֹת מֵאוֹת וַאֲלָפִים הֵם** קשורים **בְּ**דרגות השונות של **הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** העולמות, **וּרְבָבָה הוּא לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְאַף שֶׁלִּפְעָמִים** להיפך **שֶׁכְּכָל שֶׁהַמִּסְפָּר הוּא מֻרְבֶּה בְּיוֹתֵר הֲרֵי זֶה מוֹרֶה עַל מְעוּט הָאוֹר, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּרֹב הַמַּשְׁפִּיעַ** לתלמידו, **שֶׁכַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעַ לְתַלְמִיד גָּדוֹל אֲזַי הַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּמְעוּט אוֹתִיּוֹת,** ביכולת התלמיד להבין את הענין באמצעות מילים ספורות, כאשר ההשפעה היא **לְתַלְמִיד בֵּינוֹנִי** אזי יש צורך **בְּיוֹתֵר אוֹתִיּוֹת,** וכאשר צריך להשפיע **לְתַלְמִיד קָטָן** אזי צריך להשתמש **בְּרִבּוּי אוֹתִיּוֹת בְּיוֹתֵר. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּעִנְיַן הַשָּׂגַת הַשֵּׂכֶל לְעַצְמוֹ** אצל הרב המשפיע כאשר הוא עוסק בלימוד רעיון חדש בינו לבין עצמו, **הִנֵּה** תחילה, **אוֹתִיּוֹת הַשֵּׂכֶל** האותיות אשר באמצעותן הרב מתעצם עם הרעיון הנשגב **הֵן בְּמְעוּט,** ולאחר מכן, **אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה** האותיות אשר באמצעותן הרב מסדר את כל פרטי הרעיון במחשבתו הן **בְּרִבּוּי יוֹתֵר, וְכאשר** הוא מעוניין

ביאור בדרך אפשר

לגלות את הרעיון לזולתו הרי **אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר לְזוּלָתוֹ הֵם בְּרִבּוּי יוֹתֵר, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁבְּכָל שֶׁמִּסְפַּר הָאוֹתִיּוֹת הוּא בְּיוֹתֵר, אֲזַי הָאוֹר הוּא בְּמְעוּט יוֹתֵר** כיוון שמדובר בדרגה יותר ויותר תחתונה. **הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּעִנְיַן הַכֵּלִים** האמורים להכיל את האורות, **שֶׁרִבּוּי הַכֵּלִים הוּא מִצַּד צִמְצוּם הָאוֹר. אָמְנָם הַמְּבֹאָר כָּאן בְּעִנְיַן בְּחִינַת 'רְבָבָה'** שדווקא המספר המרובה **הִיא מַדְרֵגָה נַעֲלִית, אֵין זֶה** מבחינת **רִבּוּי הַכֵּלִים, כִּי־אִם** מבחינת **רִבּוּי הָאוֹר, וְאַדְרַבָּה הַכֵּלִים שָׁם** בדרגות הנעלות **הֵם בְּמְעוּט, דִּכְכָל שֶׁהַכֵּלִים הֵם בְּמְעוּט יוֹתֵר, אֲזַי הָאוֹר הוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר, וְכַמּוּבָן מִמָּשָׁל הַנַּ"ל, וְהַיְנוּ, שֶׁבְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הַכֵּלִים הֵם בְּרִבּוּי בְּיוֹתֵר, וּבְעוֹלַם הָאֲצִילוּת הַכֵּלִים אֵינָם בְּרִבּוּי כָּל כָּךְ, וְעַד שֶׁבְּעוֹלַם הָעֲקֵדִים הֵם עֲקֵדִים בִּכְלִי אֶחָד, וְאָז הוּא תַּכְלִית שְׁלֵמוּת רִבּוּי הָאוֹר. וְזֶהוּ עִנְיַן רְבָבָה שֶׁהוּא רִבּוּי הָאוֹר, אֲבָל מִצַּד הַכֵּלִים אֵין רִבּוּי כְּלָל, וְאַדְרַבָּה, כְּלִי אֶחָד, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן רְבָבָה לְשׁוֹן יָחִיד, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶאֱמַר רְבָבוֹת לְשׁוֹן רַבִּים (כְּבִשְׁאָר הַמִּסְפָּרִים), כִּי־אִם רְבָבָה דַּיְיקָא, לְשׁוֹן יָחִיד. וּמִצַּד הַמְּשָׁכַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲקוּדִים (בְּחִינַת רְבָבָה), נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת (עִנְיַן הַדְּגָלִים, דָּגוּל). וְכַנַּ"ל בְּפֵרוּשׁ 'דּוֹדִי צַח וְאָדֹם', שֶׁעִנְיַן הִתְכַּלְּלוּת ב' הַקַּוִּין חֲסָדִים וּגְבוּרוֹת נַעֲשֶׂה** בכוח זה **עִנְיַן הַהִתְכַּלְּלוּת (עִנְיַן הַדְּגָלִים, דָּגוּל). וְכַנַּ"ל בְּפֵרוּשׁ 'דּוֹדִי צַח וְאָדֹם', שֶׁעִנְיַן הִתְכַּלְּלוּת ב' הַקַּוִּין חֲסָדִים**

---

56) מאורי אור מערכת צ' אות יד. הובא באוה"ת שם ס"ע מח. 57) ראה עץ חיים שער יד (שער או"א) ספ"ז. לקו"ת ברכה צג, א ואילך. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"א ע' תקכו ואילך. 58) ראה ביאוה"ז חיי שרה לאדמו"ר האמצעי קלא, ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

וּגְבוּרוֹת הוּא מִצַּד בְּחִינַת ׳צַחְצָחוֹת׳, דְּקָאֵי (=שמוסב) **עַל עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּעַתִּיק אוֹ דְּ׳עַקּוּדִים׳. וְזֶהוּ שֶׁמְּסַיֵּם בַּמִּדְרָשׁ וּכְשֵׁם שֶׁהַכֹּל יְרֵאִים מִן הַקָּבָּ״ה וּמִן הַמַּלְאָכִים כָּךְ כּוֹ׳** אומות העולם **הָיוּ יְרֵאִים מִיִּשְׂרָאֵל כּוֹ׳, לָכָךְ נֶאֱמַר ׳אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׳** עם ישראל הם בבחינת אֲיֻמָּה כלומר אימתן מוטלת על האומות בזכות ה׳נדגלות׳ כלומר בזכות הדגלים, **הַיְינוּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיֶּשְׁנוֹ עִנְיַן הַדְּגָלִים בַּמַּלְאָכִים וּבְהַקָּבָּ״ה, כְּמוֹ כֵן נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַדְּגָלִים גַּם בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת** והדבר מבטא כאמור **בְּטוּל** ביטול הישות בתכלית, וְכשם שהתכללותן של הספירות העליונות נעשית על ידי התגלות שורשם הנעלם כמו כן **עִנְיַן זֶה** ההתכללות הנעשית במידות שבנפש האדם **נַעֲשֶׂה מִצַּד הַמְשָׁכַת** והתגלות **בְּחִינַת ׳יְחִידָה׳ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁבְּחִינַת ׳יְחִידָה׳ עִנְיָנָהּ שֶׁהִיא כְּלִי לְ׳אֶחָד׳ שֶׁלְּמַעְלָה**[59].

ח) וְזֶהוּ אִישׁ עַל דִּגְלוֹ גוֹ׳, דְּכַאֲשֶׁר נִתְאַוּוּ יִשְׂרָאֵל לְעִנְיַן הַדְּגָלִים, אָמַר לָהֶם הַקָּבָּ״ה אֶת סֵדֶר הַדְּבָרִים, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גְּ׳ עִנְיָנִים, אִישׁ עַל דִּגְלוֹ, בְּאוֹתוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם, מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ. אִישׁ עַל דִּגְלוֹ, אִישׁ דָּיְקָא וְלֹא אָדָם, דְּעִקַּר הָעֲבוֹדָה הוּא תִּקּוּן הַמִּדּוֹת כַּנַּ״ל, וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁכָּל עִנְיַן הָעֲבוֹדָה הוּא לְתַקֵּן אֶת הָעִנְיָן דִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, לָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בַּמִּדּוֹת דַּוְקָא, שֶׁבָּהֶם הָיְתָה הַשִּׁבִּירָה כַּיָּדוּעַ[60]**, וְהָעֲבוֹדָה הִיא אִישׁ עַל דִּגְלוֹ, הַיְינוּ לִפְעֹל הִתְכַּלְּלוּת בַּמִּדּוֹת, וְלֹא רַק הִתְכַּלְּלוּת, כִּי־אִם בְּטוּל בִּמְצִיאוּת. וְזֶהוּ לְבֵית אֲבוֹתָם, וְלֹא לְבֵית אִמּוֹתָם, וְכַנַּ״ל שֶׁעַל־יְדֵי הַבָּנָה וְהַשָּׂגָה דְּ׳בִינָה׳ אִי־אֶפְשָׁר לִפְעֹל בְּטוּל בִּמְצִיאוּת, כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת מוֹחִין דְּאַבָּא דַּוְקָא. מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאֹפֶן דְּ׳מִנֶּגֶד׳,** כלומר **שֶׁפּוֹעֲלִים גַּם בַּמציאותו** של **הַמְנַגֵּד, שֶׁגַּם מִבְּחִינַת ׳כְּנֶגְדּוֹ׳ עוֹשִׂים ׳עֵזֶר׳, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂית הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות העליונה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,** דבר זה רמוז בסיום הפסוק **לִהְיוֹת ׳סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[61]**, דְּאִיתָא בַּזֹּהַר** (=שמובא בזוהר)[62] **שֶׁחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה הֵם ׳רְתִיכִין וּמַשְׁרְיָין׳** (=מרכבות ומחנות)**, ׳רְתִיכִין׳ הוּא עִנְיַן** המבטא את **הַהַעֲלָאָה** של האדם והעולם מלמטה למעלה בדוגמת מרכבה המבטאת את ההתרוממות והיציאה מהמקום והנסיעה כלפי מעלה, **וּ׳מַשְׁרְיָין׳ הוּא עִנְיַן** המבטא את **הַהַמְשָׁכָה** וירידתו של האור האלוקי למטה, **כְּמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם** אונקלוס את המילה **מַחֲנֶה ׳מַשְׁרִיתָא׳**[63] כלומר חנייתו של האור האלוקי למטה. **וְזֶהוּ צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה בַּמִּדּוֹת דַּוְקָא, שֶׁבָּהֶם הָיְתָה הַשִּׁבִּירָה** כמוזכר במבוא למאמר שהסיבה שגרמה לשבירה היא תוקף הישות ותוקף זה קיים בעיקר במידות, לכן גם עיקר התיקון צריך להיות בהם דווקא, **וְהָעֲבוֹדָה** הנדרשת לשם כך **הִיא ׳אִישׁ עַל דִּגְלוֹ׳,** ענין הדגלים **הַיְינוּ לִפְעֹל הִתְכַּלְּלוּת בַּמִּדּוֹת, וְלֹא רַק הִתְכַּלְּלוּת, כִּי־אִם בְּטוּל בִּמְצִיאוּת.** כמבואר לעיל בסעיף ג׳. **וְזֶהוּ** כאמור גם כן משמעות המילים **׳לְבֵית אֲבוֹתָם׳, וְלֹא** נאמר **׳לְבֵית אִמּוֹתָם׳, וְכַנַּ״ל** בסעיף ג׳ **שֶׁעַל־יְדֵי הַבָּנָה וְהַשָּׂגָה דְּ׳בִינָה׳ אִי־אֶפְשָׁר לִפְעֹל בְּטוּל בִּמְצִיאוּת, כִּי־אִם עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳ דַּוְקָא.** וסיום הפסוק הוא **׳מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ׳, הַיְינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאֹפֶן דְּ׳מִנֶּגֶד׳,** כלומר **שֶׁפּוֹעֲלִים גַּם בַּמציאותו** של **הַמְנַגֵּד, שֶׁגַּם מִבְּחִינַת ׳כְּנֶגְדּוֹ׳ עוֹשִׂים ׳עֵזֶר׳, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשִׂית הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,** דבר זה רמוז בסיום הפסוק **לִהְיוֹת ׳סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ׳. וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[61]**, דְּאִיתָא בַּזֹּהַר** (=שמובא בזוהר)[62] **שֶׁחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה הֵם ׳רְתִיכִין וּמַשְׁרְיָין׳** (=מרכבות ומחנות)**, ׳רְתִיכִין׳ הוּא עִנְיַן** המבטא את **הַהַעֲלָאָה** של האדם והעולם מלמטה למעלה בדוגמת מרכבה המבטאת את ההתרוממות והיציאה מהמקום והנסיעה כלפי מעלה, **וּ׳מַשְׁרְיָין׳ הוּא עִנְיַן** המבטא את **הַהַמְשָׁכָה** וירידתו של האור האלוקי למטה, **כְּמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם** אונקלוס את המילה **מַחֲנֶה ׳מַשְׁרִיתָא׳**[63] כלומר חנייתו של האור האלוקי למטה. **וְזֶהוּ**

---

59) ראה לקו״ת פ׳ ראה כה, א. סה״מ תרצ״ו ע׳ 57. וש״נ. 60) ראה עץ חיים שער ח (שער דרושי נקודות) פ״א־ב. מאמרי אדמו״ר הזקן תקס״ח ח״א בתחילתו. תו״ח בראשית ט, א ואילך. ובכ״מ. 61) ביאוה״ז להצ״צ פרשתנו ע׳ תנד ואילך. 62) ראה זהר ח״א קמט, א (ס״ת). ח״ב מח, ב. ביאוה״ז לאדמו״ר האמצעי לזהר שם (לט, ד). 63) וישלח לב, ט. שם, כב.

לְבֵית אֲבוֹתָם, שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד הוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, וְגַם וְנוֹעַדְתִּי[64] כִּפְשׁוּטוֹ, וְסָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד, דְּהַיְנוּ רָחוֹק אַלְפַּיִם אַמָּה[65], קָאֵי עַל בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה, דִּכְשֵׁם שֶׁהַתּוֹרָה קָדְמָה לָעוֹלָם אַלְפַּיִם שָׁנָה[66], אֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה אֲאַלֶּפְךָ בִּינָה[67], כְּמוֹ כֵן יֵשׁ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעְלָה גַּם מֵהַתּוֹרָה, וְזֶהוּ מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד, דְּהַיְנוּ בְּחִינַת הָאַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר יַחֲנוּ, שֶׁכָּל מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ יַמְשִׁיכוּ אוֹתָם לְמַטָּה, וְהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר וְהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת, מַמְשִׁיכִים לְמַטָּה כָּל הַבְּחִינוֹת דְּמִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֹפֶן דְּיַחֲנוּ. וְגִלּוּי זֶה יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁאָז יִרְאוּ בְּגִלּוּי אֶת כָּל הַמַּדְרֵגוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[68] וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִּי הֲוָיָ' דִּבֵּר.

ביאור בדרך אפשר

'אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאוֹתוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם', שֶׁהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה האדם לוקח את כל חלקי מציאותו, מזככן ו'מעמידן' במצב המתאים למציאות של מעלה מתוך תנועת נפש של עלייה כלפי מעלה. וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כרמוז במילים 'מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ', 'אֹהֶל מוֹעֵד' הוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה שֶׁנעשית עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה שהיא בבחינת אוהל מועד ובית המקדש רוחני כמובן מדברי חז"ל: משחרב בית המקדש אין לו לקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וְגַם מתקיים באוהל מועד ובבית המקדש הגשמי 'וְנוֹעַדְתִּי'[64] כלומר התוודעותו והתחברותו של הקדוש ברוך הוא עם בני ישראל כִּפְשׁוּטוֹ, ונאמר 'סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד', דְּהַיְנוּ רָחוֹק אַלְפַּיִם אַמָּה[65], פרט זה קָאֵי (=מוסב ורומז) עַל בְּחִינָה עליונה שֶׁלְּמַעְלָה גם מֵהַתּוֹרָה, דִּכְשֵׁם שֶׁהַתּוֹרָה קָדְמָה לָעוֹלָם אַלְפַּיִם שָׁנָה[66], משמעותן הרוחנית של אלפים שנה אלה היא כרמוז בלשון הפסוק 'אֲאַלֶּפְךָ חָכְמָה אֲאַלֶּפְךָ בִּינָה'[67] כלומר שני האלפים הינם דרגת החכמה ודרגת הבינה אשר שניהם קדמו במעלתן לעולם, כְּמוֹ כֵן יֵשׁ גם רוממות של 'אַלְפַּיִם אַמָּה' לְמַעְלָה גַּם מֵהַתּוֹרָה, וְזֶהוּ הפירוש הפנימי של המילים 'מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד', דְּהַיְנוּ שמתגלה למטה גם בְּחִינַת הָ'אַלְפַּיִם אַמָּה' שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה הרומזות לרוממותו של אור אין סוף שהוא למעלה גם מהחכמה ומהבינה. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר 'יַחֲנוּ' משמעותה של החנייה היא הירידה למטה, כלומר שֶׁכָּל מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ יַמְשִׁיכוּ ויורידו אוֹתָם לְמַטָּה, וְהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר וְהִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת, מַמְשִׁיכִים לְמַטָּה כָּל הַבְּחִינוֹת דְּ'מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד' בְּאֹפֶן דְּ'יַחֲנוּ' כלומר בצורה מיושבת ובקביעות. כל הדברים האמורים: עבודתו של האדם וכמו כן הדרגות העליונות המאירות בעקבות כך למטה מטה, הרי קיימות גם כעת אך בצורה נעלמת וְגִלּוּי כל זֶה יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁאָז יִרְאוּ בעיני בשר בְּגִלּוּי אֶת כָּל הַמַּדְרֵגוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[68] וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִּי הֲוָיָ' דִּבֵּר.

---

64) תרומה כה, כב. 65) ראה במדב"ר פ"ב, ט. 66) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. וש"נ. זח"ב מט, א.
67) איוב לג, לג. שבת קד, א. וראה סה"מ תש"ח ע' 273. 68) ישעי' מ, ה.

בס"ד. שיחת ל"ג בעומר, בעת ה"פאַראַד"*, ה'תשי"ז.

א. נמצאים אנו בימי הספירה, המקשרים את חג הפסח – בו יצאו בני ישראל מגלות מצרים, עם חג השבועות, "זמן מתן תורתנו", בו קבלו ישראל את התורה מהקב"ה על־ידי משה רבנו.

בשני המאורעות האלה – בגלות ויציאת מצרים, כמו גם בקבלת התורה – מספרים לנו חכמינו ז"ל, שלילדים היתה זכות מיוחדת, ובהתנהגותם השפיעו מזכותם זו גם על העם כולו.

סיפורי התורה הם לא רק סיפורים גרידא, אלא גם הוראה, שכך צריכים להתנהג בשנים הבאות ובדורות הבאים, שעל־ידי התנהגות כזו יביאו ילדי ישראל אושר להוריהם, משפחותיהם ולכל העם כולו.

ב. גלות מצרים היתה אחת מהגלויות הקשות ביותר, בה היו גזירות מיוחדות על ילדי ישראל, והיו זמנים שגם הרגו, רחמנא־ליצלן, ילדי ישראל. ואף־על־פי־כן לא נפחד העם, לא הילדים ולא ההורים, והמשיכו בלימוד התורה אצל שבט לוי – ראשי הישיבות והמורים ("טיטשערס") בדור ההוא[1].

ואחר־כך היו ילדי ישראל אלה, הראשונים שהכירו בהקב"ה[2], כשיצאו ממצרים והגיעו לים סוף, שבו נסתיימה יציאת מצרים.

ואף בהיותם בגלות – לא שכחו ילדים אלה את ההבטחה של "פקד פקדתי"[3], שבקרוב יגיע הזמן שהקב"ה יוציאם מהגלות. וצריכים הם להתכונן לכך, על־ידי לימוד תורת ה' והתנהגות לפי מצוותיו יתברך.

ג. גם בשבועות, "זמן מתן תורתנו", היתה לנערי ישראל זכות גדולה, והשפיעו מזכותם זו גם על הכלל כולו.

כשישראל היו צריכים לקבל את התורה, שאל אותם הקב"ה: במה הוא יכול להיות בטוח שישמרו ויקיימו את התורה כרצונו?

ענו לו ישראל: "בנינו ערבים בעדנו". הם יערבו לנו שנלמד את התורה ונקיים את המצוות.

ועל־ידי ערבות זו הסכים הקב"ה לתת את התורה לישראל[4].

ד. זוהי גם ההוראה בימינו אלה:

בחסד ה' נמצאים אנו כאן בגלות הרבה יותר קלה מגלות מצרים, אין גזירות איומות כאלו של הריגת ילדי ישראל רחמנא־ליצלן, אבל אף־על־פי־כן נמצאים אנו בגלות, ולכן ישנם כל הקשיים להתנהג כמו שיהודי צריך להתנהג.

וילדי ישראל לא צריכים לשכוח שמצפים ומקווים אנו מדי יום ביומו לגאולה האמיתית, ושצריכים להתכונן לגאולה זו על־ידי התמדה ושקידה בלימוד התורה ועל־ידי שמירת המצוות שנמסרו לנו על־ידי התורה.

וכמו שאז, על־ידי התנהגות ילדי ישראל, יצא העם כולו מהגלות וקבל את התורה, כך גם כיום, בדורנו אנו, תלוי הדבר במדה רבה בהתנהגותם של ילדי ישראל, להחיש את הגאולה, שתבוא כמה שיותר מהר הגאולה האמיתית על־ידי משיח צדקנו.

ה. בימי הספירה עצמם, עומדים אנו היום בל"ג בעומר.

ל"ג בעומר קשור ברבי שמעון בר יוחאי, אחד התנאים הגדולים ביותר שקמו לעם ישראל. וביום זה – ל"ג בעומר – לימד וגילה ענינים עמוקים ביותר שבתורה, לתלמידיו, ועל־ידם לכלל ישראל[5].

ורבי שמעון בר יוחאי אמר[6], שכך יהיה גם בדור בו תסתיים הגלות ובו יבוא המשיח, שבדור זה לא רק אנשים מבוגרים, אלא גם ילדים ילמדו את הענינים העמוקים ביותר שבתורה[7], ועל־ידי־זה יביאו את הגאולה האמיתית.

---

*) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"ב ע' 555 ואילך. ובבטאון חב"ד חט"ו ע' מח ואילך (בלה"ק). הבא לקמן – רשימת השיחה בלה"ק, וניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) ראה רמב"ן, בחיי וחזקוני עה"פ שמות ה, ד.
2) סוטה יא, ב.
3) שמות ג, טז.
4) שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב.
5) ראה זח"ג רפז, ב ואילך (באדר"ז).
6) ראה זהר ח"ב קמז, א. ח"ג קנט, א.
7) ראה זח"א צב, סע"ב. קיח, א.

ו. וזוהי הוראתם של ימי הספירה בכלל ול״ג בעומר בפרט, לילדי ישראל במיוחד:

ילדים צריכים לדעת, שבהם תלוי אושרו וגאולתו של עם ישראל כולו. כשילדי ישראל יתנהגו כמו שצריכים להתנהג, בלימוד התורה וקיום המצוות, ישמעו בקול הוריהם, מוריהם וראשי ישיבותיהם, ויהיו לסמל ולדוגמא לחברי סביבתם, הנה התנהגות זו תביא את הגאולה להם ולעם ישראל כולו.

שבקרוב ממש יבוא משיח צדקנו, ויוציא את כולנו, בתוך כלל ישראל, מהגלות, ויוליכנו לארצנו הקדושה, במהרה בימינו אמן.

בס״ד. שיחת ש״פ במדבר, מבה״ח סיון, ה׳תשי״ז.

בלתי מוגה

א. בכל חודש ישנו הענין העיקרי והנקודה התיכונית של חודש זה.

ולדוגמא: חודש ניסן — ענינו העיקרי הוא יציאת מצרים שבחג הפסח, ולכן ״באחד בניסן ראש השנה . . לרגלים״[1], דכיון ש״רגל שבו (חג הפסח) ראש השנה לרגלים״[2], לכן נעשה כבר ״אחד בניסן״ ״ראש השנה לרגלים״, כיון שחג הפסח הוא ענינו העיקרי של חודש ניסן.

וכמו כן בנוגע לחודש סיון, שענינו העיקרי והנקודה התיכונית של חודש זה הוא — מתן תורה שבחג השבועות:

הקביעות דחג השבועות היא — ״פעמים חמשה, פעמים ששה, פעמים שבעה״[3], אבל לעולם חל חג השבועות בחודש סיון דוקא, ״בחודש השלישי״[4], שזהו מצד השייכות דמתן־תורה ל״חודש השלישי״, כמבואר בארוכה ב׳תורה אור׳[5].

וגם בנגלה דתורה מצינו השייכות דמתן־תורה לחודש השלישי — כדאיתא בגמרא[6] ״בריך רחמנא דיהב אוריאן תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי״, שבזה מודגשת השייכות של התורה (״אוריאן תליתאי״), לחודש סיון, חודש השלישי (״ירחא תליתאי״) דוקא.

ב. במתן־תורה גופא ישנם כמה ענינים, אבל הענין העיקרי והנקודה התיכונית דמתן־תורה, הוא — החיבור ד׳מעלה׳ עם ׳מטה׳, כדאיתא במדרש[7] שקודם מתן־תורה היתה גזירה ש׳מעלה׳ ו׳מטה׳ אינם יכולים להתאחד, ״עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים״, ובמתן־תורה נתבטלה הגזירה, ונעשה החיבור ד׳מעלה׳ עם ׳מטה׳.

וזוהי השייכות של מתן־תורה לחודש השלישי — כיון שענינה של התורה הוא הענין דשלישי: ישנו ׳מעלה׳ וישנו ׳מטה׳, והתורה היא הענין השלישי שמחבר את ה׳מעלה׳ עם ה׳מטה׳[8].

ג. והענין בזה — באותיות של ׳עבודה׳:

נבראים — הם בהגבלה, וכל ענינם הוא בהגבלה, והיינו, שגם כאשר מגיעים על־ידי עבודתם למעלה ביותר, הרי זה רק תכלית שלימות הבריאה, ולא מציאות הבורא. כלומר: גם כפי שמגיעים בעולם האצילות, ולמעלה יותר בעילוי אחר עילוי, עד לפני הצמצום — הרי זה רק דרגת הנבראים (שרש הנבראים), ולא מציאות הבורא.

אמנם, החידוש דמתן־תורה הוא — שנברא יכול להגיע (״דערלאַנגען״) ב״בורא״, ולא רק להגיע סתם, אלא לפעול איחוד של נברא עם הבורא, היינו, שנברא ובורא נעשים דבר אחד, כיון שמתגלה מציאותו האמיתית של יש הנברא — יש האמיתי[9].

---

1) ר״ה בתחלתה.
2) שם ד, א.
3) שם ו, ב.
4) יתרו יט, א.
5) ר״פ יתרו.
6) שבת פח, א.
7) תנחומא וארא טו. שמו״ר פי״ב, ג.
8) ראה בארוכה תו״מ חי״ז ע׳ 11 ואילך. וש״נ.
9) ראה ביאור״ז לאדהאמ״צ בשלח מג, ג. ובכ״מ.

וזהו מה שכתוב במדרש[10] על הפסוק[11] "לריח שמניך טובים שמן תורק שמך", "כל המצוות שעשו לפניך האבות ריחות היו" – כי, לאחרי כל העליות שלהם הרי זה רק בחינת נברא, ואילו במתן־תורה נעשה "שמן תורק שמך", שלוקחים את עצם המהות[12].

וזהו גם פירוש כ"ק מורי־וחמי אדמו"ר באחת משיחותיו[13] ש"גזירה" הוא מלשון "אָפשניט", היינו, שקודם מתן־תורה היה ה'מטה' גזור וחתוך מה'מעלה', הנברא היה גזור וחתוך מהבורא, ואילו במתן־תורה בטלה הגזירה, היינו, שעל־ידי תורה ומצוות מתגלה ביש הנברא, היש האמיתי.

ד. והנה, כיון שעל־ידי תורה ומצוות נעשה הנברא דבר אחד עם הבורא, הרי מובן, שכשם שהבורא הוא "בעל־הבית" על סדר ההשתלשלות וכל הענינים שבו, כמו כן נעשה גם הנברא – על־ידי תורה ומצוות – "בעל־הבית" על סדר ההשתלשלות וכל הענינים שבו.

אלא, שענין זה הוא ככל הענינים שעכשיו הם בהעלם, ויתגלו לעתיד לבוא – שזהו שאמרו רבותינו ז"ל[14] "עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה":

שמו של הקב"ה היינו שם הוי', שלמעלה מהטבע. וענין זה אינו שייך לנבראים, ששייכותם היא רק לשם "אלקים", בגימטריא הטבע[15], שכן, לאחרי כל העליות של הנבראים, מגיעים הם רק עד שרש הנבראים.

אך על־ידי קיום התורה ומצוות, שעל־ידי־זה מתאחדים עם הבורא – אזי נעשים שייכים לשם הוי' שלמעלה מהטבע, וכאמור, שעל־ידי קיום התורה ומצוות נעשה יהודי "בעל־הבית" על הטבע.

אמנם, עכשיו ענין זה הוא בהעלם, אך "עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה" – "נקראין" מלשון קריאה והמשכה מן ההעלם אל הגילוי[16] – שלעתיד יראו בגלוי איך שיהודי הוא דבר אחד עם הבורא שלמעלה מהטבע.

והיינו, לפי שלעתיד לבוא "הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה"[17], ויקויים היעוד[18] "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'", ואם כן, על־דרך המבואר בתניא[19] בענין הראיה (השגחה) למעלה, שאי־אפשר להפריד זאת מעצמותו ומהותו יתברך, הנה על־דרך־זה כאשר יקויים היעוד "וראו כל בשר", אזי תהיה ההתאחדות עם הדבר, ומה גם שכללות ענין הראיה הוא באופן שהראיה מאחדת את האדם הרואה עם הדבר הנראה.

ה. וזהו ענינו של חודש סיון, חודש השלישי:

חודש הראשון הוא חודש ניסן, שבו היתה יציאת מצרים. ולאחריו בא חודש אייר, "חודש זיו"[20], "בירח שנולדו בו זיותני עולם"[21], שהם האבות, אשר, כל עניני עבודתם - ריחות היו, כנ"ל. ולאחר מכן בא חודש סיון, חודש השלישי, שבו נעשה ענין נעלה יותר – ענין שלישי, "אוריאן תליתאי" – הקשר והחיבור של הנברא עם הבורא, שהתגלותו תהיה לעתיד לבוא, כנ"ל.

וכיון שכל הגילויים תלויים במעשינו ועבודתינו במשך שית אלפי שנין דהוה עלמא, ובפרט בזמן הגלות[22], ובפרט בדור האחרון דזמן הגלות, שהרי "הכל הולך אחר החיתום"[23], ו"אין המלאכה נקראת אלא על שם הגומרה"[24] – שלכן עכשיו הוא הזמן שצריכים לפעול החיבור דנברא ובורא – צריכים לדעת, שבבוא חודש סיון בכל שנה, נמשך כח מלמעלה לפעול חיבור נברא ובורא, ועל־פי המבואר בתניא[25] שבכל שנה נמשך אור חדש כו', הרי בחודש סיון בכל שנה נמשכת נתינת כח ממקום נעלה יותר לפעול שהנבראים יהיו "כלי" לאלקות.

ועל־ידי עבודה זו יקויים לעתיד לבוא היעוד "ונגלה כבוד הוי' וגו'", ותהיה דירה לו יתברך בתחתונים[26].

---

10) שהש"ר פ"א, ג (א).
11) שה"ש א, ג.
12) ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 58 ואילך. וש"נ.
13) ראה גם תו"מ ח"א ע' 88. ועוד.
14) ב"ב עה, רע"ב.
15) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל – קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. ועוד. תניא שעהיוה"א רפ"ו. ובכ"מ.
16) ראה לקו"ת ר"פ ויקרא. ובכ"מ.
17) נדרים ח, סע"ב. וש"נ.
18) ישעי' מ, ה.
19) שעהיוה"א פ"ז (פג, ב).
20) מלכים־א ו, א.
21) ר"ה יא, א.
22) ראה תניא רפל"ז.
23) ברכות יב, א.
24) ראה סוטה יג, רע"ב. תנחומא עקב ו. ב"ר פפ"ה, ג. דב"ר פ"ח, ד. פרש"י עקב ח, א.
25) אגה"ק סי"ד.
26) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

ו. ענין זה קשור גם עם פרשת השבוע – פרשת במדבר, שבה מדובר אודות מנין בני ישראל, ועל שם זה נקרא ספר במדבר כולו בשם ספר פיקודיא[27]:

ענין המנין הוא באופן שכולם נמנים בשוה, מהפחות שבפחותים עד הגדול שבגדולים, שהרי גם הפחות שבפחותים נמנה בתור מספר אחד שלם, לא פחות מאחד, וגם הגדול שבגדולים אינו נחשב יותר מאחד.

ולכאורה אינו מובן:

בני ישראל חלוקים לי"ב שבטים, שבעים נפש, עד לששים ריבוא. והמספר דששים ריבוא נוגע גם לגבי ההמשכה מלמעלה, כפי שמצינו גבי ברכת חכם הרזים – שזהו ענין של המשכה מלמעלה – שנאמרת על ששים ריבוא מישראל דוקא[28].

וכיון שלמעלה לא שייך התחלקות במקום ושטח גשמי, הרי מובן, שההתחלקות דבני ישראל לששים ריבוא הוא ענין של התחלקות מדריגות. ואם כן, איך אפשר לחשב ולמנות את כל בני ישראל בשוה?

ועל־כן צריך לומר, שלמרות התחלקות המדריגות, ישנה נקודה משותפת שהיא אצל כולם בשוה, ומצד נקודה זו – שחודרת בכל הפרטים – נמנים כולם בשוה, מעומק תחת עד עומק רום, כיון שנקודה זו היא אצל כולם בשוה.

והענין בזה:

ידוע שענין ההתהוות הוא מעצמותו יתברך, כמו שכתב רבינו הזקן באגרת הקודש[29] ש"מהותו ועצמותו של המאציל ברוך־הוא שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו חס־ושלום . . הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה", ולכן הרגש הנבראים הוא שמציאותם מעצמותם, כיון שהתהוותם היא מעצמותו יתברך שמציאותו מעצמותו.

וכיון שבבחינת עצמותו יתברך הכל הוא באופן של אחדות פשוטה – הנה פשיטות העצמות היא הנקודה המשותפת שהיא אצל כולם בשוה.

ולכן מונים את כל בני ישראל בשוה, מהגדול שבגדולים עד לפשוט שבפשוטים – כי, מצד 'פשיטות העצמות' כולם בשוה, והרי 'פשיטות העצמות' הוא ענין שישנו אצל כולם, גם אצל פשוט שבפשוטים, כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[30] שהפשיטות של איש פשוט מגלה את 'פשיטות העצמות'.

ז. אמנם, ענין המנין קשור עם מתן־תורה:

קודם מתן־תורה, כאשר ה'מטה' - הנברא, היה נפרד ("אָפּגעשניטן") מה'מעלה' – הבורא, לא היה שייך למנות את כולם בשוה, כיון שלא היה נרגש בנבראים הנקודה המשותפת שבהם שהוא ענין 'פשיטות העצמות', כיון שלא היתה להם שייכות לזה, שהרי להנברא לא היתה שייכות עם הבורא.

ודוקא לאחרי מתן־תורה, כאשר היש האמיתי נתגלה ביש הנברא (כנ"ל), שגילוי זה הוא בישראל על־ידי התורה ומצוות – אזי יכולים למנות את כל בני ישראל בשוה, כיון שכל אחד מישראל נעשה 'חד' עם הבורא, 'פשיטות העצמות', שבזה שוים כל בני ישראל, מעומק תחת עד עומק רום.

וזהו גם מה שבני ישראל נקראים "עם תליתאי":

אצל בני ישראל יש אמנם ששים ריבוא חילוקי מדריגות, מעומק תחת עד עומק רום, אבל, חילוקי מדריגות אלו הם רק פרטי המדריגות שבבני ישראל.

ואילו ה'עצמות' של בני ישראל היא – "עם תליתאי", הענין השלישי, דהיינו, 'פשיטות העצמות' שישנו בכל אחד מישראל, שהיא מחברת עומק תחת עם עומק רום.

ח. על־פי־זה יובן גם הטעם שלעולם קורין פרשת במדבר קודם חג השבועות, כסימן הגאונים[31]:

---

27) ראה גם שיחת ש"פ במדבר, מבה"ח סיון תשי"ד בתחלתה (תו"מ חי"א ע' 273). חי"ד ע' 215. וש"נ.

28) ברכות נח, א־ב.

29) ס"כ (קל, סע"א ואילך).

30) ראה סה"ש תש"ו ע' 3. וש"נ.

31) סי' ר' עמרם גאון סוף סדר פורים. הובא בהגהות מיימוניות לרמב"ם הל' תפלה פי"ג ה"ב. טואו"ח סתכ"ח.

ובהקדמה – שהטעם דקריאת פרשת במדבר קודם מתן־תורה כדי להפסיק בין הענינים הבלתי־רצויים שבפרשת בחוקותי[32], אינו אלא טעם צדדי, שהרי ענין זה אין נוגע לפרשת במדבר דוקא[33].

אמנם הטעם הפנימי הוא – לפי שההכנה להענין דמתן־תורה שהוא החיבור דיש הנברא ויש האמיתי, היא אחדותם של ישראל, "ויחן שם ישראל"[34], "כאיש אחד בלב אחד"[35], היינו, לא פרטי המדריגות של בני ישראל, אלא 'פשיטות העצמות' שבבני ישראל, שבזה שוים כולם, שזהו תוכן ענין המנין שבפרשת במדבר.

וזהו שקורין פרשת במדבר קודם מתן־תורה, כיון שהיינו הך, והיינו, שהענין דמתן־תורה הוא ענין אחד עם העובדה שבני ישראל נעשו דבר שבמנין, שהוא דבר חשוב, שחשיבות זו היא מצד 'פשיטות העצמות' שבכל אחד מישראל, כנ"ל.

***

ט. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה איש על דגלו גו'.

***

י. אודות הגאולה העתידה אמרו רבותינו ז"ל[36] "אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף", ופירש רש"י דקאי על אוצר הנשמות ששמו גוף.

ולכאורה צריך להבין: מה נוגע כל כך "שיכלו כל הנשמות שבגוף" – הרי כל מקום שבו נמצאות הנשמות נמצאות הן "בבי גזא דרחמנא"[37], ומהו ההכרח "שיכלו כל הנשמות שבגוף", שיומשכו ויבואו למטה דוקא?

והביאור בזה – דכיון שהחידוש של משיח (בן דוד) הוא שתהיה דירה לו יתברך בתחתונים, לכן יש צורך שכל הענינים, ובכללם גם הנשמות, יבואו למקום שבו רוצה הקב"ה שתהיה לו דירה, דהיינו בתחתונים.

כלומר: אף־על־פי שמקום זה הוא תחתון במדריגה, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן[38] ש"לא שייך לפניו יתברך בחינת מעלה ומטה", אלא "הוא התחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך כו'", מכל־מקום, כיון שבמקום זה רוצה הקב"ה שתהיה דירתו, יש צורך שכל הענינים יהיו במקום זה דוקא.

ולכן לא מספיקה מציאותם ועבודתם של הנשמות כפי שהם למעלה, שכן, אף שעבודתם שם היא בתכלית העילוי, כמו שכתוב[39] "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו", ו"אין עמידה אלא תפלה"[40], מכל־מקום, כיון שנתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים, צריכה להיות מציאות הנשמות ועבודתם למטה דוקא, שעל־ידי־זה פועלים שתהיה הגאולה העתידה במהרה בימינו, שאז תושלם הכוונה דדירה בתחתונים.

יא. על־פי־זה מובן שכאשר נולד ילד יהודי – הרי זו לא רק שמחה פרטית אצל ההורים, המשפחה, הסביבה, או אפילו כלל ישראל בדור זה, אלא זוהי שמחה עבור כל סדר ההשתלשלות וכל הענינים שבמשך כל הדורות, דכיון שענין זה ("יכלו כל הנשמות שבגוף") מביא את הגאולה העתידה, הרי זו שמחה עבור כל עניני ההשתלשלות הצמאים לביאת המשיח, שזוהי תכליתם.

וככל ענין של שמחה, שכדי שתהיה שמחה שלימה, ללא תערובות כו', צריכים לקשר זאת עם עניני תורה ומצוות – לכן, בלידת בת, קורין לה שם בעת העליה לתורה; ובלידת בן, עושים ברית מילה, שזהו ענין ההתקשרות של הקב"ה עם נשמות ישראל, ועל־ידם גם עם כל סדר ההשתלשלות.

ועל־ידי־זה שמקשרים שמחה זו עם תורה ומצוות, שאז נעשית השמחה שלימה – הרי זה נתינת כח לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים, שכן, בענין זה ישנם קשיים. אמנם, השמחה השלימה הקשורה עם תורה ומצוות, נותנת כח לגדלם לתורה לחופה ולמעשים טובים.

---

32) תוס' מגילה לא, סע"ב. הובא לרמב"ם שם.
33) ראה גם לקו"ש ח"ח בתחלתו הערה 1.
34) יתרו יט, ב.
35) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם.
36) יבמות סב, סע"א. ע"ז ה, א. וש"נ.
37) חולין קלט, א. וש"נ.
38) תניא רפל"ו.
39) מלכים־א יז, א. ועוד. ראה לקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה 53. וש"נ.
40) ברכות ו, ב. וש"נ.

יב. כל ימי השבוע שלפני השבת יש להם שייכות ליום השבת, שלכן אומרים "היום יום ראשון בשבת", "יום שני בשבת" וכו', ולכן, ביום השבת עולים כל ימי השבוע, מיום ראשון עד יום ששי[41].

והנה, כיון שביום ראשון היה ל"ג בעומר, הילולא דרבי שמעון בן יוחאי,

ובל"ג בעומר השתא היה ענין נוסף, שהארגון של "מסיבות שבת" קיבץ ילדי ישראל[42] ודיברו עמהם[43] אודות תורה ומצוות, אודות שמירת שבת ה"שקולה כנגד כל מצוות התורה"[44], אודות חינוך הכשר, וכיוצא בזה, ובענין זה התחילה העליה בערב שבת אחר חצות, ואחר־כך בליל שבת, ונמשך בעילוי אחר עילוי עד לסעודה שלישית, וכן לאחרי־זה עד הבדלה —

הנה כל אלה שהשתדלו בענין זה[45] [נוסף על ההשתתפות על־ידי עצם הנוכחות במעמד של מצוה, כמובן שהנוכחות בלבד אינה דומה להשתדלות בזה], ומכל־שכן אלו שהשתדלו בזה באופן של יגיעה, ובפרט אלו שהתייגעו בזה ביגיעת נפש וביגיעת בשר — יאמרו "לחיים" עבור עצמם ועבור הילדים, שיוכלו לומר עליהם "ראו גידולים שגידלתי" "כי הם זרע ברך הוי'"[46].

וכשם שאומרים בביכורים "תזכה לשנה הבאה"[47] — יתן השם־יתברך שגם בשנה הבאה נזכה לכך, ושישתתפו הרבה יותר ילדים, ומעמד זה יהיה ביחד עם משיח — שיוליכו את הילדים לקראת משיח, ויאמרו עליהם "ראו גידולים שגידלתי" "כי הם זרע ברך הוי'".

41) ראה גם תו"מ חי"ח ע' 328. וש"נ.
42) ראה בטא"ח חט"ו ע' מח.
43) ראה גם לעיל ע' 3 ואילך.
44) רמב"ם סוף הל' שבת.
45) ראה גם מכתב א' סיון שנה זו (אג"ק חט"ו ס"ע קפד).
46) ישעי' סא, ט.
47) תנחומא תבוא א. יל"ש שם רמז תתקלח. פרש"י שם כו, טז.

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

מאשרים בזה קבלת מכתביו מימי כח ניסן (ב' מכ') א, ח, יא, יב אייר.

במ"ש אודות הנהגתו עם פלונית תי' וכו' וכיו"ב - כבר ידועה הוראת רבותינו נשיאינו שהעיקר בכגון דא הוא הבאתם הענינים לידי פועל בדרכי נועם. אבל אין זה אומר כלל, שיש לוותר על הדברים הנוגעים ביר"ש וכיו"ב, וביחוד בשטח החינוך, שכל תנועה ושינוי נוגע לעשיריות תלמידים ותלמידות - העומדים לבנות בתים בישראל ולהעמיד הבתים באופן מתאים לחינוכם. וד"ל.

ובנוגע אליו לעצמו, כבר כתבתי מקודם, שאשרי חלקו שהשגחה עליונה העמידתו על חלק היפה, ביסוס והתפתחות מוסדות רבותינו נשיאינו במדינה... והרי הנשיא - וצדיקים בכלל - דומים לבוראם שאין באים בטרוניא עם השלוחים שלהם, ומעוררים ר"ר וממשיכים הכחות בכדי שהשלוחים יוכלו למלאות שליחותם בכי טוב, וק"ל.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשו"ט בכל האמור.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

לקוטי שיחות פרשת במדבר כרך י"ח

מתורגם ללשון הקודש

א.

דברי רש"י ואבן עזרא על המילים "ושמרו את כהונתם"

בפסוק[1] "ואת אהרן ואת בניו תפקוד ושמרו את משמרת כהונתם והזר הקרב יומת", מסביר רש"י[2] את המילים "ושמרו את כהונתם" ואומר: "קבלת דמים וזריקה והקטרה[3] ועבודות המסורות לכהנים". כלומר, רש"י סובר שב"כהונתם" הכוונה היא לעבודות הכהנים, ופירושם של המילים "ושמרו את כהונתם" הוא, שאין להתיר ל"זר" לבצע אחת מעבודות אלו[4] ("והזר הקרב יומת")

לעומת זאת מפרש אבן־עזרא[5] את המילים "ושמרו את כהונתם" באופן אחר: "שלא יבואו לידי פסלות". כלומר, הכהנים צריכים לשמור את עצמם (את כהונתם שלהם), שלא ייפסלו לכהונה (על־ידי טומאה וכדומה).

יש להבין: מנין לרש"י שיש להסביר את המילה "כהונתם" שלא כפשוטה (הכהונה עצמה, כפירושו של אבן־עזרא), אלא "עבודות המסורות לכהנים"[6]?

[לא יתכן לומר, שרש"י אומר כך מפני ההכרח שבסיום הפסוק "והזר הקרב יומת", המדבר אודות זר המבצע אחת מעבודות הכהנים, ולכן הכרחי לומר שגם בתחילת הפסוק מדובר על עבודת הכהנים. מפני שאם כך הוא הדבר, היה רש"י מצטט ב"דיבור המתחיל" גם את המילים של סוף הפסוק, או, לפחות רומז להן באמצעות הביטוי "וגומר".

ואמנם, סוף הפסוק איננו מחייב הסבר זה, שהרי ניתן לומר, ש"והזר הקרב יומת" איננו המשך לענין של "ושמרו את כהונתם", אלא ענין אחר].

כמו־כן יש להבין: מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את המילים "ושמרו את", ואיננו מסתפק בציטוט המילה "כהונתם" בלבד, שאותה הוא מסביר?

ב.

הקשיים המתעוררים לפי פרש"י

תוך לימוד דברי רש"י נראה במבט ראשון ש"קבלת הדמים וזריקה והקטרה" הן דוגמאות ל"עבודות המסורות לכהנים". אך אם נאמר כך, אינם מובנים מספר דברים כדלהלן:

א) האריכות בדברי רש"י. (א) לשם מה מביא רש"י דוגמאות? היה עליו לומר בקיצור "עבודות המסורות לכהנים". (ב) אם הוא מפרט כדי לשלול את העבודות המתבצעות לפני קבלת הדמים, מתאימה יותר, לכאורה, ההתבטאות "מקבלה ואילך[7] עבודות המסורות לכהנים". (ג) אם אמנם צריך לפרט דוגמאות, מדוע דוקא שלוש דוגמאות אלו?

ב) הסדר בדברי רש"י: תחילה הוא מציין את הדוגמאות, ורק אחר־כך "ועבודות המסורות לכהנים", בעוד שהיה צריך להיות להיפך: תחילה הכלל "עבודות המסורות לכהנים", ורק אחר־כך הפרטים "כגון קבלת דמים..."

ג) ועיקר: אם קבלה, זריקה והקטרה הן, כמוסבר לעיל, "עבודות המסורות לכהנים", היה צריך להכתב "ושאר עבודות המסורות לכהנים"?

מן האמור לעיל מובן, שרש"י מתכוון לומר ש"ושמרו את כהונתם" כולל שני סוגים שונים: (א) קבלת דמים וזריקה והקטרה" — עבודות שאינן "מסורות לכהנים". (ב) "ועבודות המסורות לכהנים" — סוג אחר.

ואם כך תמוה:

א) רש"י עצמו כבר אמר בתחילת פרשת ויקרא[8] "מקבלה ואילך מצוות כהונה", וכיצד, איפוא, ניתן לומר ש"קבלת דמים וזריקה והקטרה" אינן מן ה"עבודות המסורות לכהנים"?

---

1) פרשתנו ג, י.

2) בד"ה השני. וראה לקמן בפנים ס"ג השייכות דפרש"י זה לד"ה הראשון.

3) בדפוס ראשון (וכן בכמה כת"י) דרש"י: והקטר.

4) ראה גם אברבנאל וספורנו כאן.

במשכיל לדוד מפרש שכוונת רש"י היא ד"ושמרו" פירושו "שתהי' (העבודות) דוקא בטהרה"* (עיי"ש). אבל פירוש זה לא נרמז אפילו ברש"י [משא"כ אם "ושמרו את כהונתם" הוא הקדמה ל"והזר הקרב יומת" — שאז אי"צ רש"י לפרש במה היא השמירה].

5) ועד"ז פי' בחזקוני כאן.

6) משא"כ בפ' קרח (יח, ז) שמפורש "(תשמרו את כהונתכם) לכל דבר המזבח וגו'".

7) פרש"י ויקרא א, ה.

8) שם.

*) ויש שפירשו כן גם כוונת הראב"ע דלקמן בפנים.

ב) אם יימצא הסבר לכך ש"קבלת דמים וכו'" אינן "עבודות המסורות לכהנים", הרי אינו מובן: מנין לרש"י הוכחה שב"ושמרו את כהונתם הכוונה היא גם לעבודות שהן אינן "מסורות לכהנים"?

ג.
ההכרח לכך שהכוונה היא לעבודות המסורות לכהנים

והביאור בזה:

ההכרח לכך שב"ושמרו את כהונתם" הכוונה איננה לעצם הכהונה (כפי' האבן עזרא) אלא ל"עבודות המסורות לכהנים": פסוק זה מופיע לאחר ההוראה על תפקיד ומינוי חדש לאהרן ובניו, כפי שרש"י[9] מסביר "תפקוד" — "לשון פקידות...". אם "ושמרו את כהונתם" מכוון לכך שעל הכהנים להישמר "שלא יבואו לידי פסול" בכהונתם (כדברי אבן־עזרא), הרי אין זה תפקיד חדש[10] — הן הם כבר הוזהרו על כך בפרשת אמור[11] בפירוט שמירת הכהן על כהונתו[12].

לפיכך סובר רש"י שהתפקיד החדש כאן הוא להיזהר שזר לא יבצע את ה"עבודות המסורות לכהנים". המילים "ושמרו... והזר הקרב יומת" מדברות אודות אותו תפקיד.

בכך יובן מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את המילים "ושמרו את", שמבטאות לשון של ציווי לתפקיד, שהרי ההוכחה לפירושו היא מכך שהפסוק מפרט כאן את התפקיד החדש לאהרן ובניו.

ד.
שאלה נוספת המתעוררת על הפסוק

רש"י מתרץ עוד קושי שמתעורר בפסוק:

גם הפסוקים הקודמים[13] וגם הפסוקים הבאים[14] מדברים על הלויים (עבודתם, מנינם ועוד), וכיצד איפוא מתאים לכאן הציווי לאהרן ובניו — הכהנים — "ושמרו את כהונתם"? מקומו של הפסוק הוא, לכאורה, לפני כן[15], כאשר התורה אומרת "אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אשר מלא ידם לכהן", או במקום דומה לזה.

מכך מובן, שמן הנלמד על עבודת הלויים ניתן היה להסיק של"זר" מותרות עבודות מסויימות במשכן ובמקדש, ולכן מציינת התורה מיד "ואת אהרן ואת בניו תפקוד... והזר הקרב יומת".

ה.
יש כאן מקום לטעות שעבודות מסויימות מותרות ללויים

והביאור בזה:

על האמור קודם־לכן[16], שעל הלויים לשמור את "משמרת בני ישראל", מסביר רש"י: "שכולן היו זקוקין לצרכי המקדש אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם...".

וכיוון שהלווים הם שלוחי כל בני ישראל "לצרכי המקדש" היה מקום לומר, שהעבודות בהן אנו מוצאים שגם ישראלים ביצעו אותן (כדלקמן), מותרות, או צריכות להיעשות, אחרי הקמת המשכן, על־ידי הלווים "תחתיהם בשליחותם".

וזוהי כוונת רש"י בכך שעל "ושמרו את כהונתם" הוא מפרט: "קבלת דמים וזריקה והקטרה", כי אצל עבודות אלה מוצאים, שכל בני ישראל בצעו אותן לפני כן (כפי שיוסבר להלן בסעיף ו), ולכן ניתן היה לחשוב שעתה מבצעים אותן הלויים "תחתיהם בשליחותם", ולפיכך כתובה מיד האזהרה "ושמרו את כהונתם והזר הקרב יומת".

בכל זאת אין רש"י מסתפק בכך, ומוסיף גם את הסוג השני "ועבודות המסורות לכהנים" — אלה הן העבודות שנמסרו מלכתחילה לכהנים — למרות שאין אפשרות לסברא שגם לזר (ללוי) מותר לבצען: כיוון שכאן מוכרח להאמר הציווי "ושמרו את כהונתם" בקשר ל"קבלת דמים וזריקה והקטרה", הרי ברור שהאזהרה "ושמרו את כהונתם" חלה על כל העבודות, גם אלה שהיו מלכתחילה "מסורות לכהנים", מתוך קל־וחומר.

ו.
הסברא שעבודות אלו מותרות ללויים נובעת מדיני קרבן פסח

היכן מוצאים שבני ישראל עשו את העבודות המוזכרות לעיל, עד כדי כך שבגלל זאת קיימת אפשרות לסברא שעתה הן שייכות ללויים (בשליחות בני ישראל)?

---

9) כאן בד"ה הראשון.

10) ובראב"ע כאן מפרש "תפקדם" — "לתת פקודה כו'".

11) ראה גם שמיני י, ט־יוד וברש"י שם. ועוד.

12) וגם: לפירוש הראב"ע אינה מובנת השייכות ד"ושמרו גו'" לכללות פרשה זו.

13) ג, ה ואילך.

14) שם, יא ואילך.

15) פסוק ג' (או אחרי פסוק ד').

16) פסוק ח'.

דברים אלו מפורשים בפשוטו של מקרא[17] בפרשת בא[18]:

בענין קרבן פסח במצרים נאמר הציווי "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות... ואכלו את הבשר... צלי אש... על כרעיו ועל קרבו". רואים, איפוא[19], שבני ישראל עשו שלשה דברים: (א) "ולקחו מן הדם", הכוונה בכך היא (כפי שמסביר רש"י) ל"קבלת הדם". (ב) "ונתנו..." — במקום עבודת ה"זריקה"[20]. (ג) "צלי אש" — כעין עבודת ה"הקטרה"[21] על אש המזבח.

לפיכך ניתן היה לחשוב שגם אצל פסח דורות (הדומה לפסח מצרים, ואשר לכן נלמדות הלכות שונות בפסח דורות מפסח מצרים, כמובא בפירוש רש"י לפרשת בא[22]) שייכות עבודות אלו לבני ישראל[23], והלויים עושים זאת "תחתיהם בשליחותם", כדי למנוע זאת מופיע מיד האזהרה "ושמרו את כהונתם, קבלת דמים וזריקה והקטרה...", כפי שהוסבר לעיל[24].

והשאלה: כיצד ניתן לחשוב שעבודות אלו יכולות להתבצע גם על־ידי לוויים, בעוד שרש"י מסביר בפסוק המופיע לפני־כן ש"מקבלה ואילך מצוות כהונה" (כפי שצויין לעיל בסעיף ב') איננה קשה כלל, שהרי פסוק זה (ופירוש רש"י) אמורים לגבי עולה (ובדומה לכך גם בשאר הקרבנות הכתובים בתחילת ספר ויקרא), אך אין מצויין בפסוק שגם העבודות של פסח דורות (ושל מעשר[25]) חייבות להיעשות רק על־ידי כהנים[26].

ז.

ההוראה מכך בעבודת ה':

אם ישנו הבדל כזה בין הסוגים השונים בתוך בני ישראל עצמם (שעליהם נאמר[27] באופן כללי, על כולם, "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים..."), שאפילו עבודות שיש לבני ישראל קשר אליהן, אלא שהן "צרכי המקדש" שלהם, בכל זאת חל עליהם ציווי חמור של "והזר הקרב יומת" — לא רק שאין הדבר גורם לתוספת קדושה, אלא להיפך, הוא גורם לענין ההעדר של עצם מציאותם ("יומת"),

בודאי ובודאי וכל שכן כאשר מדובר על המחיצה וההפרדה שבין ישראל לעמים, שכאשר רוצים "לערב" (שלא באמצעות גיור כהלכה) "זר" אמיתי, זר באמת, אחד מן ה"עמים"[28], בתוך עם ישראל, תוך חישוב מוטעה, שאמנם יש כאן סכנה גדולה לעם ישראל, אך נעשית כאן טובה לגוי — הרי האמת היא בדיוק להיפך: גם בשבילו זהו נזק עצום כי הוא הופך לתקלה גדולה לכולם, עד להיפך ממציאותו[29].

רק כאשר אין משנים את מעשיו של בורא העולם ונותן התורה, "המבדיל בין ישראל לעמים", ניתן להגיע לשלום האמיתי[30] ולטוב בעולם, לכל באי עולם[31].

(משיחות ש"פ במדבר תשל"ד)

---

17) שלכן אי"צ רש"י לפרשו, כי מכיון שהוא סיפור מפורש בפשש"מ, בודאי אפילו ה"בן חמש" למקרא זוכר אותו.

18) יב, ד־ט.

19) וגם ע"ד ההלכה כן הוא. וראה צפע"נ עה"ת פ' בא. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 78 ואילך.

20) להעיר ג"כ מלשון רש"י (שם, כב) "לשלש המתנות".

21) ראה פסחים צו, א: "אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו.. שויסקי עבוד". ובמאירי שם: "שצלאום בשפוד ושרפום לשם גבוה". אבל בר"ח שם: "כלומר צלו אותם מיני מאכל ואכלום [וכ"ה בערוך ע' שוויסקי. פסקי רי"ד פסחים שם. וראה פרש"י קדושין ע, א ד"ה בר שויסקל]. וצ"ל שההיתר לאכלם הוא מפני שעדיין לא נצטוו על איסור חלב. אבל קשה לומר בפשש"מ שכל בנ"י אכלום, שהרי בודאי כו"כ מבנ"י קיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה, כמדובר כמה פעמים — וגם ע"פ פש"מ (לפרש"י).

ובכל אופן, מכיון שצלאום ע"פ הציווי (גם את"ל שאח"כ אכלום) ה"ז דוגמת הקטרה.

22) ראה לדוגמא: יב, ו (ד"ה קהל עדת ישראל). שם, מז*. וראה פרש"י שם, יד (ועוד). רמב"ן שם, ט. וראה גם פרש"י בהעלותך ט, ג.

23) ולהעיר ע"ד ההלכה מדעת היראים (סימן תה. ובהשלם — תטו) דמצות קרבן פסח היא: "צוה הקב"ה את ישראל שיעשו את הפסח .. ועשיית הפסח היינו שחיטתו וזריקת דמו והקטר אימוריו .. ואע"פ שזריקת דמו כו' כהנים עושין ולא ישראל כיון שהקרבן של ישראל ובמצוות ישראל עושין כו'".

24) ועפ"ז צ"ע מי עשו העבודות בפסח מדבר שהקריבו בי"ד ניסן בשנה השנית לצאתם ממצרים (בהעלותך ט, א ואילך) — שהרי הציווי דפרשתנו הי' לאח"ז "באחד לחדש השני גו'" (ריש פרשתנו).

אבל ראה פרש"י בהעלותך שם, ז: יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים.

25) וגם בבכור נאמר רק לקמן (קרח יח, יז) "את דמם תזרוק גו' ואת חלבם תקטיר גו'". וא"כ קודם הציווי דפ' קרח מקום לטעות שאפ"ל ע"י הלוים [אבל יש לחלק — כי בכור צריך ליתן לכהן ואינו שייך כלל לישראל].

26) וע"ד ההלכה נלמד זריקה וכו' דפסח ומעשר ממש"נ בבכור (כנ"ל בהערה הקודמת) "את דמם תזרוק גו'" — זבחים לז, א — וא"כ צ"ל ע"י כהן ("תזרוק", "תקטיר").

אבל: (א) הכתוב נאמר לאחרי פרשתנו (כבהערה הקודמת). (ב) ועיקר: דרשה הנ"ל לא הובאה בפרש"י, פשוטו של מקרא.

27) יתרו יט, ו. ובבעה"ט שם: כהנים גדולים. [אבל בפרש"י: שרים].

28) שאפילו הטובים שבהם — עליהם נאמר ועמדו זרים (ישעי' סא, ח). ולהעיר מערכין יא, ב.

29) ראה סנהדרין נח, סע"ב: אזהרה שלהן זו היא מיתתן.

30) ראה זבחים (קטז, סע"א) שאו"ה באו — במ"ת — לבלעם והרגיעם שה' נותן התורה לישראל כו' בשלום.

31) שכולל גם או"ה (משנה ר"ה פ"א מ"ב. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג: כל אחד ואחד מבאי העולם. שם סוף הל' שמיטה ויובל. ולהעיר ממש"כ (הל' מלכים ספ"ח) דחסידי או"ה יש להם חלק לעוה"ב. וראה לקו"ש ח"ח ע' 6־345 בהערות).

---

*) שהרי לפרש"י (שם, מג) "בי"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו" — היינו. שהדינים שבפרשה זו נאמרו לפסח מצרים (משא"כ להראב"ע שם), ונלמד מזה גם לפסח דורות, כבפנים.

חג השבועות

שבעה שבעת תספר לך . . תחל לספור שבעה שבעות[1].

מ״ט ימי הספירה הם בז״א ומלכות, היינו השבע מדות, שכל אחת כלולה משבע.

ואמרו רז״ל[2] מצוה למימני יומי, בז״א, ומצוה למימני שבועי, במלכות.

לפי זה יש לפרש הב׳ פעמים שבועות שבפסוק, הראשון חסר ו׳ והשני מלא ו׳.

שבעה שבעת — כנגד מלכות. לכן הוא חסר ו׳, כי אות ו׳ מורה על דכורא, ומלכות היא בחינת נוקבא. וגם, חסרון הוא במלכות, כמו חסרון הלבנה, מה שאין כן בשמש, ז״א, אין חסרון.

שבעה שבעות — כנגד ז״א, דכורא, ולכן כתיב מלא ו׳.

(ליקוטים ואגרות ענ׳ רח)

ועשית חג שבועות[3].

מעלת חג השבועות גדולה הרבה יותר מפסח וסוכות.

פסח וסוכות — הם בחסד ובגבורה. לכן ההמשכה בהם היא מחכמה ובינה, כי חסד הוא ענף החכמה וגבורה ענף הבינה. זהו שיש שבעה ימי פסח ושמונה ימי סוכות, שמספרם י״ה, כי חכמה ובינה הם אותיות י״ה שבשם.

שבועות — הוא בתפארת, כמאמר[4] והתפארת זו מתן תורה. ותפארת עולה עד הכתר, נחלת יעקב, שהיא בלי מצרים[5]. לכן הוא רק יום אחד, האות אחת דכתר[6].

ושבועות סמוך הרבה יותר לפסח מלסוכות, כי תפארת נוטה יותר לחסד[7]. וכן בשלשה ענפי ההדס, שכנגד חג״ת, ההדס האמצעי נוטה לימין[8].

(הערות לזהר ב ענ׳ שכג)

השם גבולך שלום, חלב חטים ישביעך[9].

שלום — רומז לשני כבשי השלמים שמקריבים בחג השבועות[10] (שהוא דבר חדש, שאינו בשאר המועדים).

חטים — רומז לשתי הלחם, מחטים, שמביאים בשבועות[11] (וגם זה הוא דבר חדש, כי כל מנחת ציבור באה מצה וזו באה חמץ).

ושתי הלחם הם בחינת חלב, כמו שכתוב בהם סלת תהיינה, וסלת הוא המובחר. והם חמץ, שיש בו טעם ועונג, מה שאין כן מצה אין בה טעם, ונקראת לחם עוני[12], היפך חלב ומובחר.

ישביעך — רומז לחג השבועות, לשון שביעה, והיינו שביעה מאכילה, כי הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם[13]. ושבועות לשון רבים, כי יש שני לחמים ושני כבשי שלמים. וגם, הלחם והכבשים יחד הוא שתי שביעות.

(ליקוטים ואגרות ענ׳ שסא)

---

1) ראה טז, ט.
2) חגיגה יז, ב.
3) ראה טז, י.
4) ברכות נח, א.
5) שבת קיח, א.
6) ראה לקוטי שיחות חכ״ח עמ׳ 84.
7) פרי עץ חיים שער הלולב פ״א.
8) סידור אדמו״ר הזקן דיני נטילת לולב.
9) תהלים קמז, יד.
10) אמור כג, יט.
11) שם, פסוק יז.
12) ראה טז, ג.
13) פסחים סח, ב.

א, ב – וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר

א. בעשרה מאמרות[1] נמנו ישראל אחד בירידתן למצרים (דברים י) בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו', ואחד בעלייתן (שמות יב) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה וגו', ואחד אחר מעשה העגל (שם ל) כי תשא את ראש בני ישראל וגו', ושנים בחומש הפקודים אחד בדגלים ואחד בחילוק הארץ, ושנים בימי שאול (שמואל-א טו) ויפקדם בטלאים ויפקדם בבזק כד אינון עתירין באילין אמרייה וכד אינון מסכינין בבזקייה, ואחד בימי דוד (שם ב, כד) ויתן יואב את מספר מפקד העם, אם מספר למה מפקד ואם מפקד למה מספר, אלא עשה שתי אנפריאות גדולה וקטנה הקטנה הראה לדוד הגדולה לא הראה לו לפיכך כתב את מספר מפקד, ואחד בימי עזרא (עזרא ב) כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו', ואחד לעתיד לבא (ירמי' לג) עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה.

במדבר רבה פרשה ב, יא

* * *

למעלה (ויקרא שם, לב) כתיב **וכל מעשר בקר וצאן** וסמיך לי' **שאו את ראש**, על שם מה שנאמר (ירמי' לג, יג) עוד תעבורנה הצאן[2] על ידי מונה.

בעל הטורים

* * *

והנה כתיב עוד[3] תעבורנה הצאן על ידי מונה בירמי' סימן ל"ג י"ג ותרגום יונתן ע"י משיחא, דכתיב כימי[4] צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ועמ"ש מזה בביאור ע"פ ואלה שמות בני ישראל, והיינו שאז יהי' גילוי פנימיות התורה מבחי' מו"ס דע"ק.

והנה כמו שביציאת מצרים הי' מנין ישראל שכדי להיות מתן תורה הוא דוקא על ידי שהי' מספר ששים רבוא כו' והיינו שכמו כן יש ששים[5] רבוא אותיות בתורה כו' ועיין זהר חלק ג ריש פרשת במדבר קי"ז ב' בעא קוב"ה למפקד לון כמה חיילין אינון דאורייתא כו' ופי' במק"מ ישראל שהם חיילות הזעיר הנק' תורה כו' וע' בת"א פ' בשלח בד"ה אכלוהו היום בענין כשם[6] שאי אפשר לעולם בלי רוחות כו', והם ענין י"ב[7] שבטים י"ב בקר דבריאה שהם מרכבה לזו"נ כו' שהם תורה ומצוות.

כמו כן לעתיד לבוא יתעלו יותר להיות מרכבה לגילוי בחי' שלמעלה מהאצי' ואז יהי' גם כן בחי' מונה וכמו ענין הכוכבים שהם בבינה כו' בבחי' ולתבונתו אין מספר ע"ד מ"ש אם תוכל לספור הכוכבים גם זרעך ימנה פ' לך לך י"ג י"ו וה"ע ריבוי האורות ע"ד וארבה[8] את זרעו ואתן לו את יצחק כו' והמונה הוא בחי' הפה, ומל' דאצי' נק' פי ה' וזהו המנין דיציאת מצרים.

אך לעתיד לבוא יהי' המונה על ידי מוצא פי הוי' מל' דא"ס כו' וזהו ענין משיח כו' ושם מאורות הפה נמשך בחי' עקודים בכלי א', וברבות[9] במדבר פ"ב בעשרה מקומות נמנו ישראל כו' עד ואחד לעתיד לבוא, ואפשר לומר כי מספר דעכשיו מע"ס דאצי' ודלעתיד לבוא מע"ס הגנוזות כו'.

אור התורה פרשת במדבר עמוד ג

* * *

איתא במדרש בעשרה מקומות נמנו ישראל כו' ואחד לעתיד לבוא עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה. ולכאורה צריך ביאור, דהרי המנין דלעתיד הוא תכלית העילוי כמנין בני ישראל, וענין המנין בכלל הוא ענין נעלה ביותר, דבחומש בכל מקום ובפרט בספר הפקודים נזכר תמיד (בנוגע למנין בני ישראל) הלשון דשאו את ראש גו' בני ישראל (וכדומה), והיינו שמדובר אודות בני ישראל, ועל ידי המנין פועלים אַז דאָז דערנעמט גם את הראש דבני ישראל, ולמעלה מזה, הנה המנין פועל שהראש יהי' בבחינת (שאו (התנשאות) ועד שיגיע לבחינת לגולגלותם ובתכלית העילוי שבה. ולאחר שהי' מנין בני ישראל תשעה פעמים ובאים למנין עשירי מובן שזהו ענין נעלה ביותר ואף על פי כן מביאים הכתוב דעוד תעבורנה הצאן על ידי מונה, שבני ישראל נקראים אז בשם צאן. וידוע הדיוק בזה, דמהו ההפלאה בענין הצאן דוקא.

ועל דרך זה צריך להבין במאמר המדרש הוא לי לאב ואני לו לבן כו', הוא לי לרועה כו' ואני לו לצאן כו', שלכאורה דרגת הרועה וצאן הוא באין ערוך מהאב ובן ואף על פי כן לאחר שמחשב בהמדרש שישראל והקב"ה הם בדוגמא לאב ובן אומר שיש עילוי נעלה יותר והוא מה שהם בדוגמא לרועה וצאן.

והביאור בכל זה הוא, דענין הצאן הוא מלשון יציאה, להמשיך מבחינת ההעלם, ובבחינת העלם עצמה כמה מדרגות, דישנו בחינת העלם סתם, ולמעלה מזה הוא בחינת העלם העצמי [שזהו ענין פנימיות התורה, וכן לימוד נגלה דתורה ביגיעה דדחקין למלה דחוכמתא וכו' כמבואר בהמשך דתרס"ו בארוכה] וכו'.

לכן לגבי בחינה זו אין שייך לומר שיהי' להשתלשלות ערך ושייכות דבן לאב. דבחינת ההעלם גבוה מלהיות בערך זה, דלגבי בחינה זו נאמר גם (קהלת ד, ח) בן ואח אין לו, ומה ששייך לומר הוא ערך בדוגמת הצאן לרועה, שבצאן ורועה ישנה מעלה שאינה גם בשור וחמור, אע"פ שבשור וחמור

---

1) **בעשרה מאמרות**: עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת במדבר סימן יד. טו. ובילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת כי תשא סימן א. טז.

2) **(ירמי' לג, יג) עוד תעבורנה הצאן**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת במדבר סימן יג.

3) **עוד תעבורנה**: ראה באור התורה נ"ך-א עמוד שפב.

4) **כימי צאתך מארץ מצרים**: מיכה ז, טו.

5) **ס' רבוא אותיות בתורה**: ראה הערת כ"ק אדמו"ר בספר המאמרים תש"ח עמוד 241 הערה 5. לקוטי שיחות כרך כב עמוד 419.

6) **כשם שאי אפשר לעולם בלי רוחות**: תענית ג, ב.

7) **י"ב שבטים י"ב בקר דבריאה**: נסמן לקמן עמוד מ. וראה תורת חיים בראשית קכט, ג.

8) **וארבה את זרעו**: יהושע כד, ג.

9) **וברבות במדבר פ"ב**: נעתק באור התורה נ"ך-א עמוד שפב.

ישנה המעלה דכשור לעול וכחמור למשאוי (שענינים אלו אינם שייכים אצל צאן).

אבל בנוגע לענין **הביטול**, הרי ביטול הצאן לרועה הוא נעלה יותר מביטול שאר הבהמות ועל אחת כמה וכמה דשאר החיות. ולכן, כשצריך להמשיך מבחינת העלם, ועל אחת כמה וכמה מבחינת העלם העצמי עד לבחינת התנשאות עצמית, הנה על ידי מה אפשר להיות ההמשכה (ווי קען מען דאָס נעמען) ומהו הכלי לזה [מה ששייך לומר כלי בערך לבחינת העלם בכלל ובמיוחד בערך לבחינת העלם העצמי], הנה זהו דוקא הביטול דאת דכא ושפל רוח [שעל ידי זה הוא מרום וקדוש אשכון] ולמטה יותר, עד שנעשה בבחינת ביטול לגמרי.

וזהו גם כן מה שבמנין דלעתיד נקראים ישראל בשם צאן, כמ"ש עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה, כי בכדי להמשיך הגאולה דלעתיד שתהי' באופן דפדה בשלום וגו' (שהפדי' בשלום היא מצד בחינת ההעלם שלמעלה מהשתלשלות לגמרי) זהו דוקא על ידי בחינת הביטול דצאן לרועה.

מספר המאמרים – תשל"ז עמוד 81 ואילך

ב. מנין קט"ן פסוקים בפרשה במדבר, מי יקום יעקב כי קטן הוא (עמוס ז, ב), כי בזאת הפרשה נמנו ישראל והם מעט מן האומות שנאמר (דברים ז, ז) כי אתם המעט מן העמים, וזהו קטן ג' העולם הבא, לומר שהמקטין עצמו זוכה לעולם הבא, שנאמר (איוב ג, יט) קטן וגדול שם הוא, וכל המקטין עצמו בעולם הזה, הוא גדול לעולם הבא, ולכך נברא העולם ביו"ד שהיא קטנה מכל האותיות, וישראל הם מזומנים לעולם הבא, לזה באה הפרשה שנמנו בה ישראל במנין העולם הבא.

שפתי כהן

ג. הא דלא מנו הכא משפחות משפחות כמו בפ' פנחס החנכי הפלאי והרי גם מנין דהכא הי' לצורך חלוקת הארץ שהיו סוברים שיכנסו מיד כמ"ש רמב"ן (פסוק מ"ה), ויש לומר אילו נכנסו מיד עם משה רבינו ע"ה שהסתכל באספקלריא המאירה בשם הוי' יתברך שמו לא הי' ארץ ישראל מתחלק משפחות משפחות אלא י"ב חלקים י"ב צרופי הוי' גמטרי' (תהלים סא, ח) יש"ב עולם לפני אלקים כי אז לא גלו מארצם.

אך משנתעכבו מ' שנים ולא נכנס משה רבינו ע"ה לארץ ישראל נכנסו בשם אדנ"י אספקלריא שאינה מאירה, נתחלקה למשפחות ופירש רש"י בפרשת פנחס (כו, לו) שהיו ס"ה משפחות, והוא גמטריא אדנ"י יתברך שמו, ולעתיד לבוא יהי' הוי' אדני אח"ד, ואחד גמטריא י"ג ע"כ יתחלק ארץ ישראל לי"ג חלקים[10] כמבואר ביחזקאל ע"ש. [עיין מסכת בבא בתרא קכ"ב.].

חתם סופר

10) **לי"ג חלקים כמבואר ביחזקאל:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת קרח פרק יח פסוק כג.

א, יט – כאשר צוה ה' את משה ויפקדם במדבר סיני

ד. ויפקדם. ששם אותם פקדון עם משה עד שיבא הוא והם עם מלך המשיח שנאמר ויתא ראשי עם (במדבר רבה פר' יט, יג[11]), וכן אמר בזוהר משה ושתין רבוואן כלהו מעלמא דאתי, וזהו שאמר בכולם פקדיהם למטה פלוני הי' לו לומר פקודי מטה פלוני אלא אמר פקדיהם ושם טפחא תחת פקדיהם, לומר שהם נעלמים והם מי שהם, אבל למטה פלוני הנגלים הם כך וכך אותם שיש להם צורך למנין.

שפתי כהן

ה. איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו יובן בס"ד על פי מה שכתבו המפרשים ז"ל דשמירת המועדים הוא תיקון לעון העגל שהי' בשש שעות דהם ט"ו יום[12] שעולים ש"ס שעות ונתבטל איסור שש שעות דעגל בש"ס שעות של מועדים.

והנה ידוע שהמועד נקרא אות גם ידוע דשלש רגלים הם כנגד שלשה אבות פסח בחינת יצחק, ושבועות יעקב, וסוכות אברהם. וז"ש **באותות** הם שלש רגלים שנקראו אותות שהם מתייחסים **לבית אבותם, יחנו בני ישראל** בקדושתם ושמירתם, ואז אף על פי שהם חטאו והי' **מנגד** במעשה העגל הנה בעתה יהי' תיקון **סביב**. [אותיות] ביב ס', ר"ל חלל ס', כי ביב ר"ל חלל כמ"ש רז"ל עומדת על פי הביב שהוא ר"ל על פי החלל ודומה לזה (איוב יא, יב) איש נבוב ילבב. נבוב ר"ל חלול דיתבטל איסור העגל בששים כדין איסור שנפל לתוך ששים שהוא בטל, ועל ידי זה **לאהל מועד** מקום השראת שכינה יחנו.

או יובן בס"ד [מנגד] אותיות **מן ג"ד** רמז לשם שדי שהוא ג' אותיות ושם אדני שהוא ד' אותיות שנפגמו בחטא אדם וחוה כמ"ש המקובלים[13] ז"ל בפסוק (בראשית ג, יד) הנחש **השיאני** [בשם הראב"ד ז"ל דבחטא אדם הראשון נפגמו ב' דלתי"ן משם אדנ"י ושם שד"י, ונשאר משם שד"י ש"י, ומשם אדנ"י אנ"י] שנשאר ש"י ואנ"י אותיות **השיאני**, הנה בעתה בתיקון שני שמות אלו אז יתקרבו ישראל אל פני הקודש **וסביב לאהל מועד יחנו**.

בן איש חי – דרשות

ו. במד"ר[14] (במדב"ר פ"ב, יד) והי' מספר בני ישראל כחול הים, אתה מוצא אברהם שנתברך בכוכבים שנאמר (בראשית טו, ה) הבט נא השמימה וספור הכוכבים, יצחק נתברך בחול הים כו' (בראשית טז, י) ארבה את זרעך וגו' כחול אשר על שפת הים, יעקב נתברך בעפר וכו' הי' נצרך לומר בני יצחק

11) **במדבר רבה פר' יט, יג:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת חוקת פרק כ פסוק יב.

12) ימי השלש רגלים, סוכות ז' ימים, פסח ז' ימים, שבועות יום א'.

13) **כמ"ש המקובלים ז"ל בפסוק הנחש השיאני":** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נשא סימן נא. פרשת ויצא סימן רצא. פרשת תצוה סימן צב.

14) **במד"ר והי' מספר בני ישראל:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת במדבר סימן נב, ובהנסמן שם.

ואינו אומר כן אלא והי' מספר בני ישראל אלא בשעה וכו' מסר יצחק ליעקב וכו', עוד איתא במד"ר שם מה דרכו של חול מכניסו לאור ומוציאו בולים ועושין הימנו כלי זכוכית וכו' ויש להבין מה ענין חשיבות ישראל לזכוכית, ועיין מגילה דף ו' חול זו זכוכית לבנה.

ונראה עפמ"ש במש"ז או"ח סי' תק"ס בשם מהרי"ט דמה ששוברין כלי זכוכית בנישואין להראות שכלי זכוכית שנשבר עדיין יש לו תקנה[15] להתיכו מחדש, וכן בנישואי כנסת ישראל להקב"ה הגם שישראל חוטאים וגלו עתידין לחזור כשיחזרו בתשובה, וזהו שנמשלו ישראל לחול שעושין ממנו זכוכית (ועיין שבת ט"ו ע"ב ושם ט"ז ע"א ותבין) לפי שיש להם תקנה גם כשנשברו.

ודבר זה הורה להם יצחק באמרו פלגא עלי ופלגא עלך כדאיתא בשבת פ"ט דגם כשנשברו מחצה למחצה יש להם תקנה, ויש לרמז ולהבין הענין דנודע שיש חטא מצד חלק החומר המתאוה ודבר זה נגרם בבריאתו ית"ש את האדם על אופן זה ולכן אמרו חז"ל בסוכה נ"ב שהקב"ה מתחרט על שברא יצר הרע, ואמנם אם האדם חוטא בשכלו זה אינו בטבע היצירה אדרבא ראוי לשכל לנטות אחר שרשו העליון, וזה שכתוב פלגא עלי כי החלק השכלי תיקן יצחק בעקדה שמסר נפשו באמונתו לדברי אברהם אביו שאמר בשם ד' וכמ"ש בשו"ת החתם סופר חלק אורח חיים סימן ר"ח, דזהו שאומרים ועקדת יצחק לזרעו היום וגו' לפי שאצל אברהם ששמע מפי הקב"ה אין הנסיון גדול כל כך כמו ביצחק שלא שמע רק מפי אביו הנביא והאמין לקולו ופלגא עלך זהו חלק החומרי שנגרם מצד טבע הבריאה.

וזה שכתוב והי' מספר בני ישראל כחול הים שאם יחזרו בתשובה יש להם תקנה, וזה שכתוב (הושע ב, א) והי' במקום וגו' יאמר להם בני אל חי, וזה שכתוב ושמו להם ראש אחד זהו זכותו של יצחק לבד שהי' בנו יחידו של אברהם וכמו שכתוב קח נא את בנך את יחידך כי אברהם ויעקב אמרו ימחו על קדושת שמך ורק יצחק הגין בעדם.

ובזה יש לומר מה שכתוב בתענית כ"ד ב' בעובדא דר"י דשלף מסאנו ונחית מיטרא וחזת ר"מ אגודא דנהר פפא מה"ש בדמות מלחי דקא מלי ארבי בחול ונעשה קמח, דהכוונה בזה שנמשלו ישראל לחול הים שממנו מתהוה הזכוכית שגם בנשבר יש לו תקנה על ידי זה נעשה להם קמח בנס שאם אין תורה אין קמח משא"כ אם יש תורה יש קמח.

תכלת מרדכי

ג, יב-יג – ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלוים. כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'

ז. ואני הנה לקחתי את הלוים וגו'. תחת כל בכור וגו' כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל וגו'. הלוים תחת הבכורים, הבכור קדוש ממילא, והלוים מצד בחירתם.

כן אמר (שמות יג, ב) קדש לי כל בכור. גם (שם יג) ויאמר משה זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים, כי כמו שהבכור ראשון בטומאה כן הוא ראשון בקדושה, ר"ל אם בא בטומאה תחול הטומאה בו ביותר ואם בא בקדושה תחול בו הקדושה ביותר, ולכן חל עונשה בבכורים ממצרים מפני הטומאה שחלה בהם ביותר. וזה שכתוב ויאמר משה זכור את יום הזה אשר יצאתם ממצרים שנענשו בכורי מצרים על ידי הטומאה שחלה בהם, ולכן והעברת כל פטר רחם מפני שחלה בהם הקדושה.

ובזה יובנו כל הפסוקים להלן (יד) והי' כי ישאלך בנך מחר וגו' ואמרת אליו וגו' ויהי כי הקשה פרעה וגו' ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם וכו'. והנה קודם חטא העגל היתה העבודה בלא בחירה והקדושה באה מלמעלה לזה הבכור קדוש, אבל אחר החטא הקדושה באה מלמטה, ולפעמים בבכור עיקר הטומאה, כמו שהי' בעשו ובישמעאל (על זה אמר אף באותו זקן פגע מדת הדין שמוכח שאין עדיין תיקון העולם ולמה לי בכורה, ועל זה אמר הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה).

וזה שכתוב (שמות לח, כא) אלה פקודי המשכן שנתמשכן בעונותיהם של ישראל, והראי' כי עבודת הלוים ביד איתמר, ולזה בצלאל בן אורי בן חור עשה את כל אשר צוה ה' את משה, משכן ואחר כך כלים כי הרע קודם אל הטוב.

וזה שכתוב ואני הנה לקחתי את הלוים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והטעם כי והיו לי הלוים מצד בחירתם, כי לי כל בכור מצד הקדושה הטבעית (שאין שייך בזמן הזה) ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים (שהם ראשית הטומאה) הקדשתי אותם לי ממילא (וזה איך שייך בזמן הזה) לפי שבזמן הזה החטא ממשמש ובא לכן ניטלה העבודה מבכורים וניתנה ללוים.

אבל לעתיד לבוא דכתיב ביום ההוא אשפוך את רוחי על כל בשר, תחזור העבודה[16] למי שזכה בה, למי שקודם לה, שנאמר ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה לי יהיו אני ה' אימתי יהיו לי בזמן שאני ה' דכתיב ביום ההוא יהי' ה' אחד.

ארץ חמדה

ג, מה – קח את הלוים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוים תחת בהמתם והיו לי הלוים אני ה'

ח. "והיו "לי "הלוים "אני "ה' ראשי-תיבות "א"ל"י"ה"ו, כי הוא יברר לעתיד ייחוס המשפחות כאז"ל. (משנה סוף עדיות).

שבט מיהודה

15) **שכלי זכוכית שנשבר עדיין יש לו תקנה:** עיין בענין זה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נשא סימן לא.

16) **למי שזכה בה . . תחזור העבודה:** עיין ביאור בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת ויחי סימן קנט, (ועיין פרשת במדבר סימן סז).

◆ יום ראשון י"ח אייר ◆

א (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:**

א **וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּחַד לְיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּשַׁתָּא תִּנְיָתָא לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֵימָר:**

רש"י ◂ **וַיְדַבֵּר** • בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. מִתּוֹךְ חִבָּתָן לְפָנָיו מוֹנֶה אוֹתָם כָּל שָׁעָה: כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם מְנָאָן, וּכְשֶׁנָּפְלוּ בָּעֵגֶל – מְנָאָן לֵידַע מִנַּיִן הַנּוֹתָרִים, וּכְשֶׁבָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ עֲלֵיהֶם מְנָאָן. בְּאֶחָד בְּנִיסָן הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וּבְאֶחָד בְּאִיָּר מְנָאָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 2)

בְּאֶחָד בְּנִיסָן הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וּבְאֶחָד בְּאִיָּר מְנָאָם (רש"י א, א)

וְקָשֶׁה, לָמָּה לֹא מְנָאָם בְּיוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּנוֹגֵעַ לַהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן מַדְגִּישׁ הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי שֶׁהָיְתָה "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ", וְזוֹהִי אַחַת הָעֲטָרוֹת שֶׁנָּטַל אוֹתוֹ יוֹם. וְרָצָה ה', שֶׁגַּם הַמִּנְיָן הַשַּׁיָּךְ לַמִּשְׁכָּן יִהְיֶה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, בְּיוֹם זַכַּאי. וּמִכֵּיוָן שֶׁבְּיוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן לֹא הָיָה שַׁיָּךְ עִנְיָן אַחֵר (מִצַּד גֹּדֶל עִלּוּי הַמִּשְׁכָּן), מְנָאָם בְּאֶחָד בְּאִיָּר, שֶׁדּוֹמֶה קְצָת לְיוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן. **אור החיים**

(ב) שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם:

ב **קַבִּילוּ יָת חֵשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן כָּל דְּכוּרָא לְגַלְגְּלַתְהוֹן:**

רש"י ◂ **לְמִשְׁפְּחֹתָם** • דַּע מִנְיַן כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט. **לְבֵית אֲבֹתָם** • מִי שֶׁאָבִיו מִשֵּׁבֶט אֶחָד וְאִמּוֹ מִשֵּׁבֶט אַחֵר, יָקוּם עַל שֵׁבֶט אָבִיו. **לְגֻלְגְּלֹתָם** • עַל־יְדֵי שְׁקָלִים בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) **בְּמִדְבַּר סִינַי וְגוֹ'.** רַז"ל דָּרְשׁוּ (במד"ר פ"א) הֲבָנוֹת יְקָרוֹת בְּפָסוּק זֶה, וְנִשְׁאָר לְהָעִיר לָמָּה לֹא הִשְׁוָה ה' מְדוֹתָיו יִתְבָּרַךְ בְּשִׁעוּר הַדְּבָרִים, כִּי כְּשֶׁהִזְכִּיר הוֹדָעַת הַמָּקוֹם הִקְדִּים מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת שֶׁהוּא מִדְּבַר סִינַי וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר פְּרַט הַמָּקוֹם וְאָמַר **בְּאֹהֶל מוֹעֵד**, וּכְשֶׁהִזְכִּיר הוֹדָעַת הַזְּמָן הִקְדִּים זִכְרוֹן פְּרַט הַזְּמָן וְאָמַר **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי** וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר מַחְבֶּרֶת כְּלָלוּת הַזְּמָן וְאָמַר **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית:**

וְנִרְאֶה כִּי הַכָּתוּב אַדְרַבָּא הִשְׂכִּיל לְדַבֵּר בְּשִׁעוּר שֶׁוֶה, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (ב"ר פס"ח) הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי שֶׁמְּקוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא טָפֵל לוֹ, וּלְעֻרְתָּךְ זֶה יִהְיֶה טָפֵל כָּל הַמָּקוֹם לְגַבֵּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר חוֹנֶה שָׁם הָאֱלֹהִים, וּמֵעַתָּה מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת הוּא אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמִּדְבָּר הוּא פְּרָט טָפֵל לוֹ, וְלְהָעִירְךָ הַכָּתוּב בְּכַוָּנָה זוֹ סִדֵּר סְמוּךְ לָזֶה מַאֲמַר **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ וְגוֹ' בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית**, אִם כֵּן מַאֲמַר בְּאֹהֶל מוֹעֵד הוּא מַחְבֶּרֶת הַכְּלָלוּת וְלָזֶה נִסְדַּר בָּאַחֲרוֹנָה כְּסֵדֶר שָׁנָה הַשֵּׁנִית שֶׁנִּסְדַּר אַחַר מַאֲמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, וְתֵדַע כַּמָּה הוּא מֻפְלָג מָקוֹם אֲשֶׁר ה' שָׁם מִמָּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁבְּב' אַמּוֹת שֶׁבֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן עָמְדוּ רְוָחִים ס' רִבּוֹא שֶׁל יִשְׂרָאֵל (ב"ר פ"ה), הֲרֵי שֶׁהַגַּם שֶׁהוּא לָעַיִן מוּעָט הוּא מְרֻבֶּה לְצַד הַשּׁוֹכֵן בּוֹ בָּרוּךְ הוּא:

ב) **שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת מִסְפַּר זֶה לָמָּה. וְרַשִׁ"י ז"ל הֵבִיא דִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁאָמְרוּ כִּי כְּשֶׁבָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם חָזַר לִמְנוֹתָם ע"כ, וְזֶה לֹא יַסְפִּיק לְיַשּׁוּב הַפָּשֵׁט, כִּי הָיָה לוֹ לִמְנוֹתָם קֹדֶם חֹדֶשׁ נִיסָן לֹא אַחַר כָּךְ, גַּם בְּהַפְלָגַת זְמַן חֹדֶשׁ יָמִים, וְנִרְאֶה לִי בְּהַקְדִּים לְחַקֹּר זֹאת, כִּי בַּמִּסְפָּר שֶׁאַחַר הָעֵגֶל שֶׁהוּא מִסְפָּר שֶׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי בָּאוּ לִכְלַל חֶשְׁבּוֹן ו' מֵאוֹת אֶלֶף וְג' אֲלָפִים וְה' מֵאוֹת וְנ' שֵׁשׁ בְּמִסְפָּר זֶה נוֹסָף עַל מִסְפַּר יוֹצְאֵי מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְה' מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים בְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים הַגַּם שֶׁכְּלָה בָּהֶם הָעֵגֶל בְּג' מִינֵי מִיתוֹת, מַגֵּפָה, חֶרֶב בְּנֵי לֵוִי, הַשְּׁקָאַת אֵפֶר הָעֵגֶל, וּבַמִּסְפָּר שֶׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהוּא אַחַר ו' חֳדָשִׁים אֲחֵרִים מִמִּסְפַּר הַב' רוֹאֲנִי שֶׁלֹּא הוֹסִיפוּ עַל מִסְפַּר הַקּוֹדֵם לוֹ אֲפִלּוּ אֶחָד. וְהַדָּבָר כְּמֵעַט זָר לִמְאֹד שֶׁלֹּא הוֹסִיפוּ, שֶׁאֵיךְ יִתְּכֵן שֶׁבְּהֶמְשֵׁךְ זְמַן זֶה לֹא יָבוֹאוּ מֵהֶם לִכְלַל עֶשְׂרִים, וּמַה גַּם שֶׁלֹּא אֵרַע לָהֶם חִסָּרוֹן וְנוֹסָף שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן:

וְיִגְדַּל הַקֻּשְׁיָא לְפִי מַה שֶׁאָמְרוּ בִּפְסִיקְתָא (זוּטְרָתָא) וְזֶה לְשׁוֹנָם וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקֻדִים וְגוֹ' וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר בֶּקַע וְגוֹ' לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְגוֹ' לָמְדְנוּ שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֲסוּקִין בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא חָסְרָה מֵהֶם נֶפֶשׁ אַחַת ע"כ. דִּבְרֵיהֶם ז"ל לְפִי הַנִּרְאֶה רְחוֹקִים, שֶׁהֲלֹא אַדְרַבָּא בְּהַשְׂכִּיל עַל דָּבָר אָנוּ רוֹאִים שֶׁחָסְרוּ יוֹתֵר מִמַּה שֶׁחָסְרוּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל הַגַּם שֶׁלֹּא הָיוּ עֲסוּקִים בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן:

אָכֵן לְפִי מַה שֶׁעָלָה בְּיָדֵינוּ שֶׁכָּל שֵׁבֶט לֵוִי שׁוֹקְלִים שֶׁקָּלִים (שְׁקָלִים פ"א מ"ג) אֵין קֻשְׁיָא, כִּי בַּמִּסְפָּר שֶׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי הָיוּ הַלְוִיִּם בִּכְלַל הַמִּסְפָּר אֲבָל בַּמִּסְפָּר שֶׁלְּפָנֵינוּ לֹא נִכְנְסוּ הַלְוִיִּם, וּמֵעַתָּה הֲרֵי שֶׁהוֹסִיפוּ כָּל מִסְפַּר הַלְוִיִּם, וְלָזֶה אָמַר בְּסָמוּךְ לַמִּסְפָּר **וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהֲנִגְי רוֹאֶה שֶׁלֹּא הִתְפָּקְדוּ בַּמִּסְפָּר הַקּוֹדֵם, וְהֵן אֱמֶת אִם אָמַר הַכָּתוּב כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אַחַר פָּרָשַׁת הַדְּגָלִים הָיִיתִי אוֹמֵר כִּי בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁקִּיְּמוּ מַאֲמַר ה' שֶׁצִּוָּה שֶׁלֹּא יִפְקְדוּ אוֹתָם, וּמִמַּה שֶׁלֹּא אָמַר אֶלָּא וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם הֲרֵי זֶה מַרְאֶה בְּאֶצְבַּע כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר אַל תִּתְמַהּ עַל הַמִּסְפָּר שֶׁהוּא בְּשָׁוֶה לַמִּסְפָּר הַקּוֹדֵם בְּלֹא תּוֹסֶפֶת וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְפָּקְדוּ וַהֲרֵי לְפָנֶיךָ הַיִּתְרוֹן:

וּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי הַפְּסִיקְתָא יָצִיץ וְזָרַח, כִּי מַה שֶּׁמָּצִינוּ חֶשְׁבּוֹן עָצוּם כָּזֶה שֶׁשָּׁוֶה בְּמִסְפָּר ב' לְשֶׁלְּפָנֵים זֶה יַגִּיד כִּי הֵן הֵנָּה שֶׁהָיוּ בַּמִּסְפָּר הָרִאשׁוֹן וּבַשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים שֶׁבֵּין ב' הַמִּסְפָּרוֹת לֹא נֶעְדַּר מֵהֶם אֶחָד וְהַנּוֹסָפִין בַּמִּסְפָּר מִלְּאוּ חֶסְרוֹן מִסְפַּר הַלְוִיִּם שֶׁהָיוּ בַּכְּלָל הָרִאשׁוֹן וְלֹא בִּכְלַל מִסְפַּר הַשֵּׁנִי, וְלָזֶה נִתְחַכֵּם ה' לוֹמַר לְמֹשֶׁה לָשֵׂאת אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַב' וְגוֹ' בְּכוּוֹן שֶׁהָיָה זְמַן שֶׁהִגִּיעַ הַמִּסְפָּר לַמִּסְפָּר הָרִאשׁוֹן לְבַד הַלְוִיִּם לְהָעִירְךָ בַּמֶּה שֶׁאָמַר בַּפְּסִיקְתָא שֶׁהַמִּסְפָּר עַצְמוֹ הָא, הָיָה כְּמִסְפַּר הַב' וְלֹא

(ג) מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן׃

ג מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נָפֵק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּמְנוּן יָתְהוֹן לְחֵילֵיהוֹן אַתְּ וְאַהֲרֹן׃

רש"י ◄ כָּל־יֹצֵא צָבָא • מַגִּיד, שֶׁאֵין יוֹצֵא בַּצָּבָא פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים. אור החיים

(ד) וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֵּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃

ד וְעִמְּכוֹן יְהוֹן גַּבְרָא גַּבְרָא לְשִׁבְטָא גְּבַר רֵישׁ לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הוּא׃

רש"י ◄ וְאִתְּכֶם יִהְיוּ • כְּשֶׁתִּפְקְדוּ אוֹתָם יִהְיוּ עִמָּכֶם נְשִׂיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט.

(ה) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

ה וְאִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא דִּי יְקוּמוּן עִמְּכוֹן לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃

(ו) לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

ו לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃

(ז) לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃

ז לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב׃

(ח) לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃

ח לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃

(ט) לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃

ט לִזְבוּלֵן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃

(י) לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃

י לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

(יא) לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃

יא לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

(יב) לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

יב לְדָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

(יג) לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

יג לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

(יד) לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃

יד לְגָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל׃

(טו) לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

טו לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

(טז) אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם׃

טז אִלֵּין מְעַרְעֵי כְּנִשְׁתָּא רַבְּרְבֵי שִׁבְטֵי אֲבָהַתְהוֹן רֵישֵׁי אַלְפָיָא דְּיִשְׂרָאֵל אִנּוּן׃

רש"י ◄ אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה • הַנִּקְרָאִים לְכָל דְּבַר חֲשִׁיבוּת שֶׁבָּעֵדָה.

(יז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת׃

יז וּדְבַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָת גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין דִּי אִתְפְּרָשׁוּ בִּשְׁמָהָן׃

רש"י ◄ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה • אֶת שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִים הַלָּלוּ. אֲשֶׁר נִקְבוּ* • לוֹ כָּאן בְּשֵׁמוֹת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מֵת א' וְנִכְנַס אַחֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן עַל דֶּרֶךְ (דִּבְרִים ד') וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' חַיִּים כֻּלְּכֶם, וְנוּכַל לוֹמַר גַּם לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י שֶׁכְּשֶׁבָּא לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכָם וְכוּ' שֶׁבַּחַר בִּזְמַן זֶה לְטַעַם הַנִּזְכָּר:

ג) **תִּפְקְדוּ אֹתָם.** חָזַר לוֹמַר כֵּן וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁקָּדַם לוֹמַר שְׁאוּ אֶת רֹאשׁ וְגוֹ'. לְהָעִירְךָ בְּכַוָּנַת אוֹמְרוֹ שְׁאוּ שֶׁיְּכַוֵּן עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (יַלְקוּט כָּאן) שֶׁאָמְרוּ שֶׁנִּתְקַנְּאוּ או"ה בְּיִשְׂרָאֵל מָה רָאוּ לְהִתְקָרֵב וְכוּ' אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲבִיאוּ לִי סֵפֶר

(יח) וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְּדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם:

יח וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא אַכְנָשׁוּ בְּחַד לְיַרְחָא תִּנְיָנָא וְאִתְיְחַסוּ עַל זַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא לְגַלְגְּלַתְהוֹן:

רס"י ◄ **וַיִּתְיַלְּדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם** • הֵבִיאוּ סִפְרֵי יִחוּסֵיהֶם וְעֵדֵי חֶזְקַת לֵדָתָם כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַחֵס עַל הַשֵּׁבֶט. אור החיים

(יט) כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי: ס

יט כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה וּמְנָנוּן בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי:

◆ יום שני י"ט אייר ◆

(כ) וַיִּהְיוּ בְנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: אור החיים

כ וַהֲווֹ בְנֵי רְאוּבֵן בּוּכְרָא דְיִשְׂרָאֵל תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגַלְגְּלַתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(כא) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: פ

כא מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן אַרְבְּעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(כב) לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדָיו בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

כב לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן מִנְיָנוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁמָהָן לְגַלְגְּלַתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(כג) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: פ

כג מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן חַמְשִׁין וְתִשְׁעָה אַלְפִין וּתְלַת מְאָה:

(כד) לִבְנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

כד לִבְנֵי גָד תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(כה) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: פ

כה מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְגָד אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וְחַמְשִׁין

(כו) לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: פ

כו לִבְנֵי יְהוּדָה תּוּלְדַתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

איקונין שֶׁלָּכֶם וְנִמְצָא כָּל אֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזוֹ מִשְׁפָּחָה הוּא עַד כָּאן. הֲרֵי כִּי יַקְפִּיד ה' עַל הַיִּחוּס וְיִשְׁפֹּל כָּל הֶחָסֵר סֵפֶר איקונין, לָזֶה כְּשֶׁבָּא ה' לְצַוּוֹת לִפְקֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֶדֶם לוֹמַר שְׂאוּ לְשוֹן נְשִׂיאוּת וְרוֹמְמוּת לִמְצֹא לְכָל א' סֵפֶר איקונין מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאוו"ה, וְאַחַר כָּךְ בֵּאֵר מַה הִיא הַמַּעֲלָה מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וגו' תִּפְקְדוּ אֹתָם, וּמֵעַתָּה צְרִיכָה לְגוּפָהּ:

יח) **וְאֵת כָּל הָעֵדָה וגו' בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ.** יוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי בַּיּוֹם עַצְמוֹ נִקְהֲלוּ הַיְּהוּדִים עַל הַדָּבָר, וְהַדָּבָר גַּיִד שֶׁכָּל אֶחָד הָיָה לוֹ יִחוּסוֹ אֶצְלוֹ בְּלֹא טֹרַח הָרְאָיָה וְהָעֵדֵיוֹת, גַּם שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם הִכְּרוּ הַיִּחוּסִין שֶׁל כֻּלָּן, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּתְיַלְּדוּ סָמוּךְ לְמַאֲמַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ וגו':

וַיִּתְיַלְּדוּ וגו'. כָּתַב רַשִּׁ"י ז"ל הֵבִיאוּ סֵפֶר יִחוּסֵיהֶן וְעֵדֵי חֶזְקַת לֵדָתָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהִתְיַחֵס עַל הַשֵּׁבֶט. וְהִשִּׂיג רַמְבַּ"ן כִּי לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְכָל זֶה עַד כָּאן. וְאוּלַי כִּי הֵצְרְכוּ לְחֶזְקַת לֵדָה לְמַחוּשׁ מַמְזֵר שֶׁמַּכִּיר אָבִיו, וְהַכָּרַת מַמְזֵרְתּוֹ תִּהְיֶה מֵהַלֵּדָה, וְצָרִיךְ לְהָבִיא חֶזְקַת לֵדָה פֵּרוּשׁ שֶׁנּוֹלַד בְּכִשְׁרוּת, וְזוּלַת זֶה יוּכַל הַמַּמְזֵר לוֹמַר סֵפֶר יִחוּסִין עַד יַעֲקֹב אֲשֶׁר הוֹדִיעָתוּ אִמּוֹ:

כ) **כֹּל יֹצֵא צָבָא.** אָמַר הַכָּתוּב כֵּן בְּכָל פְּרָטֵי הַמִּסְפָּר, לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד מִכָּל הַבָּאִים לִכְלַל הַמִּסְפָּר שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לָצֵאת בַּצָּבָא אֶלָּא כֻּלָּן גִּבּוֹרֵי כֹּחַ, וְהוּא אוֹמְרוֹ כֹּל פֵּרוּשׁ כָּל אֶחָד מֵהֶם יוֹצֵא צָבָא. וְזֶה גַּם שֶׁאֵינוֹ בָּאֲמוֹת שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בְּכָל הַמִּסְפָּרִים שֶׁלָּהֶם אֶחָד שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָצֵאת בַּצָּבָא:

(כז) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:

כז מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה שַׁבְעִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה:

(כח) לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

כח לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(כט) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

כט מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(ל) לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

ל לִבְנֵי זְבוּלֵן תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(לא) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

לא מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֵן חַמְשִׁין וּשְׁבַע אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(לב) לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

לב לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(לג) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרַיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: פ

לג מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(לד) לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹות מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

לד לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(לה) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם: פ

לה מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן:

(לו) לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

לו לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(לז) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

לז מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן תְּלָתִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(לח) לִבְנֵי דָן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

לח לִבְנֵי דָן תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(לט) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: פ

לט מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְדָן שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה:

(מ) לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

מ לִבְנֵי אָשֵׁר תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

(מא) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: פ

מא מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:

(מב) בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:

מב בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוּלְדָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא כֹּל נָפֵק חֵילָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ במדבר תשמ"ז)

בְּנֵי נַפְתָּלִי (א, מב)

כָּתֵב הָאֲרִיז"ל: בְּעֵת הַמִּנְיָן רָשְׁמוּ בְּפִנְקָס שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֵׁמוֹת – פְּלוּנִי מִשֵּׁבֶט פְּלוּנִי וּפְלוּנִי מִשֵּׁבֶט פְּלוּנִי. לְאַחַר מִכֵּן הוֹצִיאוּ כָּל הַשֵּׁמוֹת שֶׁל שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְכָתְבוּ אוֹתָם בְּגִלְיוֹן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאָמְרוּ: אֶת הַשֵּׁם הַזֶּה יֵשׁ לְחַבֵּר **לִבְנֵי** רְאוּבֵן. וְכָךְ עָשׂוּ בְּכָל שֵׁבֶט. אַךְ כְּשֶׁנִּשְׁלְמוּ כָּל הַשְּׁבָטִים וְלֹא נִשְׁאַר רַק נַפְתָּלִי, לֹא הָיָה צֹרֶךְ לִכְתֹּב אֶת הַשֵּׁמוֹת בְּגִלְיוֹן נִפְרָד, אֶלָּא אָמְרוּ: **בְּנֵי** נַפְתָּלִי אֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ – כָּךְ מִסְפָּרָם.

(מג) פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ

מג מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי חַמְשִׁין וּתְלַת אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה:

(מד) אֵלֶּה הַפְּקֻדִּים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ:

מד אִלֵּין מִנְיָנֵיָא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲשַׂר גֻּבְרִין גַּבְרָא חַד לְבֵית אֲבָהָתוֹהִי הֲווֹ:

(מה) וַיִּהְיוּ כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל:

מה וַהֲווֹ כָּל מִנְיָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נָפֵק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל:

(מו) וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִּים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:

מו וַהֲווֹ כָּל מִנְיָנֵיָא שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין:

(מז) וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם: פ אור החיים

מז וְלַוָּאֵי לְשִׁבְטָא דַאֲבָהַתְהוֹן לָא אִתְמְנִיאוּ בֵּינֵיהוֹן:

(מח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

מח וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(מט) אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מט בְּרַם יָת שִׁבְטָא דְלֵוִי לָא תִמְנֵי וְיָת חֵשְׁבַּנְהוֹן לָא תְקַבֵּל בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד •** (במדבר רבה, ב"ב קכא) כְּדַאי הוּא לִגְיוֹן שֶׁל מֶלֶךְ לִהְיוֹת נִמְנֶה לְבַדּוֹ. דָּבָר אַחֵר: צָפָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁעֲתִידָה לַעֲמֹד גְּזֵרָה עַל כָּל הַנִּמְנִין מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, אָמַר: אַל יִהְיוּ אֵלּוּ בַּכְּלָל, לְפִי שֶׁהֵם שֶׁלִּי, שֶׁלֹּא טָעוּ בָּעֵגֶל. **אור החיים**

(נ) וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ:

נ וְאַתְּ מַנִּי יָת לֵוָאֵי עַל מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא וְעַל כָּל מָנוֹהִי וְעַל כָּל די לֵהּ אִנּוּן יִטְלוּן יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְאִנּוּן יְשַׁמְּשֻׁנֵּהּ וּסְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא יִשְׁרוּן:

רש"י ◄ **וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם •** כְּתַרְגּוּמוֹ: "מַנִּי", לְשׁוֹן מִנּוּי שְׁרָרָה עַל דָּבָר שֶׁהוּא מְמֻנֶּה עָלָיו, כְּמוֹ (אסתר ב): "וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים".

(נא) וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת:

נא וּבְמִטַּל מַשְׁכְּנָא יְפָרְקוּן יָתֵהּ לֵוָאֵי וּבְמִשְׁרֵי מַשְׁכְּנָא יְקִימוּן יָתֵהּ לֵוָאֵי וְחִלּוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטָל:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מז) **וְהַלְוִיִּם וְגוֹ' לֹא הָתְפָּקְדוּ וְגוֹ'.** פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (ב') כַּוָּנָתוֹ בְּמַאֲמָר זֶה: עַל יְדֵי כֹּפֶר נֶפֶשׁ בֵּין שֶׁלֹּא עַל יְדֵי כֹּפֶר נֶפֶשׁ. וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא. **עוֹד** יְכַוֵּן לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁיָּבוֹא לְיָדָךְ מִסְפָּר שֶׁל נְשִׂיאוּת וּמַעֲלָה שֶׁהוּא מִסְפַּר הַדְּגָלִים אַף עַל פִּי כֵן לֹא תִשָּׂא:

מט) **לֹא תִפְקֹד וְגוֹ' לֹא תִשָּׂא.** פֵּרוּשׁ בֵּין

רש״י◄ **יורידו אתו** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ״יְפַרְקוּן״. כְּשֶׁבָּאִין לִסַּע בַּמִּדְבָּר מִמַּסָּע לְמַסָּע הָיוּ מְפָרְקִין אוֹתוֹ מֵהֲקָמָתוֹ וְנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ עַד מָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הֶעָנָן וְיַחֲנוּ שָׁם וּמְקִימִין אוֹתוֹ. **וְהַזָּר הַקָּרֵב** • לַעֲבוֹדָתָם זוֹ. **יוּמָת** • בִּידֵי שָׁמַיִם.

(נב) וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם:

נב וְיִשְׂרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר עַל מַשְׂרוֹהִי וּגְבַר עַל טִקְסֵהּ לְחֵילֵיהוֹן:

רש״י◄ **וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ** • כְּמוֹ שֶׁהַדְּגָלִים סְדוּרִים בְּסֵפֶר זֶה; שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים לְכָל דֶּגֶל.

(נג) וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת:

נג וְלַוָּאֵי יִשְׂרוּן סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא וְלָא יְהֵי רוּגְזָא עַל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְרוּן לַוָּאֵי יָת מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

רש״י◄ **וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף** • אִם תַּעֲשׂוּ כְּמִצְוָתִי לֹא יִהְיֶה קֶצֶף, וְאִם לָאו – שֶׁיִּכָּנְסוּ זָרִים בַּעֲבוֹדָתָם זוֹ – יִהְיֶה קֶצֶף, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּמַעֲשֵׂה קֹרַח (במדבר יז): ״כִּי יָצָא הַקֶּצֶף וגו׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כח עמ׳ 1)

וְאִם לָאו, שֶׁיִּכָּנְסוּ זָרִים בַּעֲבוֹדָתָם זוֹ, יִהְיֶה קֶצֶף (רש״י א, נג)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מוֹסִיף ״וְאִם לָאו . . יִהְיֶה קֶצֶף״, וַהֲרֵי מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרש״י רוֹמֵז שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי שְׁלָבִים בְּקֶצֶף. א. אִם לֹא נִשְׁמֹר עַל הַמִּחְצוֹת בֵּין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְמַחֲנֵה לְוִיִּם - יִהְיֶה קֶצֶף, אֲבָל אֵין הֶכְרֵחַ שֶׁזֶּה יִתְבַּטֵּא בְּפֹעַל מַמָּשׁ, בְּעֹנֶשׁ. ב. אִם נַעֲשֶׂה **מַעֲשֶׂה** שֶׁל פְּרִיצַת הַמִּחְצוֹת, ״שֶׁיִּכָּנְסוּ זָרִים בַּעֲבוֹדָתָם״ – יִהְיֶה קֶצֶף בְּפֹעַל.

(נד) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ:

נד וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ:

◆ יום שלישי כ׳ אייר ◆

ב (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(ב) אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל־מוֹעֵד יַחֲנוּ:

ב גְּבַר עַל טִקְסֵהּ בְּאָתָן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן יִשְׂרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלָּקֳבֵל סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יִשְׂרוּן:

רש״י◄ **בְּאֹתֹת** • כָּל דֶּגֶל יִהְיֶה לוֹ אוֹת: מַפָּה צְבוּעָה תְּלוּיָה בּוֹ, צִבְעוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּצִבְעוֹ שֶׁל זֶה, צֶבַע כָּל אֶחָד כִּגְוַן אַבְנוֹ הַקְּבוּעָה בַּחֹשֶׁן, וּמִתּוֹךְ כָּךְ יַכִּיר כָּל אֶחָד אֶת דִּגְלוֹ. דָּבָר אַחֵר: ״בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם״, בָּאוֹת שֶׁמָּסַר לָהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם כְּשֶׁנִּשָּׂאוּהוּ מִמְּצָרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ): ״וַיַּעֲשׂוּ בָּנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם״: יְהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן יִשָּׂאוּהוּ מִן הַמִּזְרָח, וּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְגָד מִן הַדָּרוֹם וְכוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּתַנְחוּמָא בְּפָרָשָׁה זוֹ. **מִנֶּגֶד** • מֵרָחוֹק מִיל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע ג): ״אַךְ רָחוֹק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינָיו כְּאַלְפַּיִם אַמָּה״, שֶׁיּוּכְלוּ לָבֹא בְּשַׁבָּת, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו וְהַלְוִיִּם חוֹנִים בְּסָמוּךְ לוֹ.

(ג) וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:

ג וְדִי שָׁרַן קְדוּמָא מַדִּינְחָא טִקַּס מַשְׂרִית יְהוּדָה לְחֵילֵיהוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב:

רש״י◄ **קֵדְמָה** • לְפָנִים, הַקְּרוּיָה ״קֶדֶם״. וְאֵיזוֹ? זוֹ רוּחַ מִזְרָחִית, וְהַמַּעֲרָב קָרוּי ״אָחוֹר״. **אור החיים**

(ד) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:

ד וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן שַׁבְעִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) **וְהַחֹנִים** וגו׳. אָמַר **וְהַחֹנִים** בְּתוֹסֶפֶת וָא״ו, לְצַד שֶׁקֶּדֶם מִצְוַת חֲנָיָה סָבִיב לַמִּשְׁכָּן הוֹסִיף לְהַתְנוֹת סִדְרָן:

(ה) וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה יִשָּׂשכָר וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃

ה וְדִי שְׁרַן סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר וְרַבָּא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר׃

(ו) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃

ו וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנוֹהִי חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

(ז) מַטֵּה זְבוּלֻן וְנָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃

ז שִׁבְטָא דִזְבוּלֵן וְרַבָּא לִבְנֵי זְבוּלֵן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃

(ח) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃

ח וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנוֹהִי חַמְשִׁין וְשִׁבְעָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

(ט) כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצִבְאֹתָם רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ׃ ס

ט כָּל מִנְיָנָיָא לְמַשְׁרִית יְהוּדָה מְאָה וּתְמָנֵן וְשִׁתָּא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה לְחֵילֵיהוֹן בְּקַדְמִיתָא נָטְלִין׃

רש״י◂ רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ• כְּשֶׁרוֹאִין הֶעָנָן מִסְתַּלֵּק תּוֹקְעִין הַכֹּהֲנִים בַּחֲצוֹצְרוֹת וְנוֹסֵעַ מַחֲנֵה יְהוּדָה תְּחִלָּה, וּכְשֶׁהוֹלְכִין הוֹלְכִין כְּדֶרֶךְ חֲנָיָתָן: הַלְוִיִּם וְהָעֲגָלוֹת בָּאֶמְצַע, דֶּגֶל יְהוּדָה בַּמִּזְרָח, וְשֶׁל רְאוּבֵן בַּדָּרוֹם, וְשֶׁל אֶפְרַיִם בַּמַּעֲרָב, וְשֶׁל דָּן בַּצָּפוֹן.

(י) דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

י טֵקַס מַשְׁרִית רְאוּבֵן דָּרוֹמָא לְחֵילֵיהוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃

(יא) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

יא וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנוֹהִי אַרְבְּעִין וְשִׁתָּא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

(יב) וְהַחוֹנִם עָלָיו מַטֵּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

יב וְדִי שְׁרַן סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃

(יג) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת׃

יג וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְשַׁע אַלְפִין וּתְלַת מְאָה׃

(יד) וּמַטֵּה גָּד וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־רְעוּאֵל׃

יד וְשִׁבְטָא דְגָד וְרַבָּא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר רְעוּאֵל׃

(טו) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

טו וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וַחֲמִשָּׁא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וַחֲמִשִּׁין׃

(טז) כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מְאַת אֶלֶף וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם וּשְׁנִים יִסָּעוּ׃ ס

טז כָּל מִנְיָנָיָא לְמַשְׁרִית רְאוּבֵן מְאָה וַחֲמִשִּׁין וְחַד אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה וַחֲמִשִּׁין לְחֵילֵיהוֹן בְּתִנְיָתָא נָטְלִין׃

(יז) וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם׃ ס

יז וְנָטֵל מַשְׁכַּן זִמְנָא מַשְׁרִית לֵוָאֵי בְּגוֹ מַשְׁרִיתָא כְּמָא דְשָׁרַן כֵּן נָטְלִין גְּבַר עַל אַתְרֵהּ לְטִקְסֵיהוֹן׃

רש״י◂ וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד• לְאַחַר שְׁנֵי דְּגָלִים הַלָּלוּ. כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ• כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, הֲלִיכָתָן כַּחֲנָיָתָן, כָּל דֶּגֶל מְהַלֵּךְ לָרוּחַ הַקְּבוּעָה לוֹ. עַל־יָדוֹ• עַל מְקוֹמוֹ. וְאֵין לְשׁוֹן יָד זָז מִמַּשְׁמָעוֹ. רוּחַ שֶׁל צִדּוֹ קָרוּי ״עַל יָדוֹ״, הַסְּמוּכָה לוֹ לְכָל הוֹשָׁטַת יָדוֹ. אינשו״ן איש״א בְּלַעַז.

(יח) דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה וְנָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃

יח טֵקַס מַשְׁרִית אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן מַעַרְבָּא וְרַבָּא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃

(יט) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

יט וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

(כ) וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃

כ וְדִי סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה וְרַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

רש״י ◄ וְעָלָיו • כְּתַרְגּוּמוֹ: ״וְדִסְמִיכִין עֲלוֹהִי״.

(כא) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃

כא וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן׃

(כב) וּמַטֵּה בִּנְיָמִן וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃

כב וְשִׁבְטָא דְּבִנְיָמִן וְרַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

(כג) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃

כג וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

(כד) כָּל־הַפְּקֻדִּים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת־אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלֹשִׁים יִסָּעוּ׃ ס

כד כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית אֶפְרַיִם מְאָה וְתַמְנֵי אַלְפִין וּמְאָה לְחֵילֵיהוֹן בִּתְלִיתֵתָא נָטְלִין׃

(כה) דֶּגֶל מַחֲנֵה דָן צָפֹנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

כה טֵקַס מַשְׁרִית דָּן צִפּוּנָא לְחֵילֵיהוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

(כו) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת׃

כו וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן שְׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה׃

(כז) וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

כז וְדִי שְׁרַן סְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְּאָשֵׁר וְרַבָּא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

(כח) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

כח וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃

(כט) וּמַטֵּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

כט וְשִׁבְטָא דְּנַפְתָּלִי וְרַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

(ל) וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃

ל וְחֵילֵהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃

(לא) כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן מְאַת אֶלֶף וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לָאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם׃ פ

לא כָּל מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית דָּן מְאָה וְחַמְשִׁין וְשַׁבְעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה בְּבַתְרֵתָא נָטְלִין לְטִקְסֵיהוֹן׃

(לב) אֵלֶּה פְקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

לב אִלֵּין מִנְיָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן כָּל מִנְיָנֵי מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין׃

(לג) וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ אור החיים

לג וְלַוָּאֵי לָא אִתְמְנְיָאוּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

(לד) וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן־חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נָסָעוּ אִישׁ לְמִשְׁפְּחֹתָיו עַל־בֵּית אֲבֹתָיו׃ פ

לד וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן שָׁרַן לְטִקְסֵיהוֹן וְכֵן נָטְלִין גְּבַר לְזַרְעַיָתְהוֹן עַל בֵּית אֲבָהָתוֹהִי׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) **וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ וְגוֹ׳ כַּאֲשֶׁר וְגוֹ׳.** פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁמִּסְפָּר זֶה מִסְפַּר הַכָּבוֹד וְהַמַּעֲלָה שֶׁעָשׂוּ כְּסֵדֶר הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּרְדוּ עִם הַשְּׁכִינָה בְּהַר סִינַי כְּמַאֲמָרָם ז״ל (במד״ר פב) אַף עַל פִּי כֵן לֹא וְגוֹ׳ לְצַד כִּי מִצְוַת ה׳ הִיא לֹא תִּפְקֹד וְלֹא תִשָּׂא:

◆ יום רביעי כ"א אייר ◆

ג (א) **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי:**

א וְאִלֵּין תּוּלְדַת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְּסִינָי:

רס"י ◂ **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה** • וְאֵינוֹ מַזְכִּיר אֶלָּא בְּנֵי אַהֲרֹן. וְנִקְרְאוּ "תּוֹלְדוֹת מֹשֶׁה", לְפִי שֶׁלִּמְּדָן תּוֹרָה. מְלַמֵּד, שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֵּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ יְלָדוֹ. **בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת־מֹשֶׁה** • נַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַתּוֹלְדוֹת שֶׁלּוֹ, שֶׁלִּמְּדָן מַה שֶׁלָּמַד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג, עמ' 9)

וְאֵינוֹ מַזְכִּיר אֶלָּא בְּנֵי אַהֲרֹן (רש"י ג, א)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הִפְסִיקָה הַתּוֹרָה בֵּין מִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְדִגְלֵיהֶם וּבֵין שֵׁבֶט לֵוִי וּמִנְיָנָם בְּ"תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה רַשִׁ"י כָּתַב לְגַבֵּי שֵׁבֶט לֵוִי שֶׁ"כְּדַאי הוּא לִגְיוֹן שֶׁל מֶלֶךְ לִהְיוֹת נִמְנֶה לְבַדּוֹ", וּמוּבָן אֲפוֹא, שֶׁאַף אַהֲרֹן וּבָנָיו, "הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים" (שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִשֵּׁבֶט לֵוִי), צְרִיכִים לִהְיוֹת נִמְנִים לְבַדָּם. וְלָכֵן לֹא נִמְנוּ בְּנֵי מֹשֶׁה, כִּי הַכָּתוּב מְדַבֵּר רַק בְּכֹהֲנִים, שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִן הַלְוִיִּם. **אור החיים**

(ב) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־אַהֲרֹן הַבְּכֹר נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר:**

ב וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי אַהֲרֹן בּוּכְרָא נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר:

(ג) **אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר־מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן:** אור החיים

ג אִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא דְּאִתְרַבִּיאוּ דִּי אִתְקְרַב קְרַבְּנְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא:

(ד) **וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהַקְרִבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינָי וּבָנִים לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל־פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם: פ**

ד וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא קֳדָם יְיָ בְּקָרוּבֵיהוֹן אֶשָׁתָא נוּכְרִיתָא קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְּסִינָי וּבְנִין לָא הֲווֹ לְהוֹן וְשַׁמֵּשׁ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל אַפֵּי אַהֲרֹן אֲבוּהוֹן:

רס"י ◂ **עַל־פְּנֵי אַהֲרֹן** • בְּחַיָּיו.

(ה) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**

ה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ו) **הַקְרֵב אֶת־מַטֵּה לֵוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְשֵׁרְתוּ אֹתוֹ:**

ו קָרֵב יָת שִׁבְטָא דְּלֵוִי וּתְקִים יָתֵהּ קֳדָם אַהֲרֹן כַּהֲנָא וִישַׁמְּשׁוּן יָתֵהּ:

רס"י ◂ **וְשֵׁרְתוּ אֹתוֹ** • וּמַהוּ הַשֵּׁרוּת? וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ. לְפִי שֶׁשְּׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ עָלָיו שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ", וְהַלְוִיִּם הַלָּלוּ מְסַיְּעִין אוֹתָם, זוֹ הִיא הַשֵּׁרוּת.

(ז) **וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:**

ז וְיִטְרוּן יָת מַטַּרְתֵּהּ וְיָת מַטַּרַת כָּל כְּנִשְׁתָּא קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא:

רס"י ◂ **וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ** • כָּל מִנּוּי שֶׁהָאָדָם מְמַנֶּה עָלָיו וּמֵטָּל עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ קָרוּי "מִשְׁמֶרֶת" בְּכָל הַמִּקְרָא

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) **תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וְגוֹ'.** וְלֹא מָנָה אֶלָּא תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן, לוֹמַר כִּי בְּנֵי אַהֲרֹן יֵחָשְׁבוּ עַל מֹשֶׁה לְצַד שֶׁהוּא הִתְפַּלֵּל בַּעֲדָם וְחִיּוּ דִּכְתִיב (דְּבָרִים ט) וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' לְהַשְׁמִידוֹ וְגוֹ', וְאָמְרוּ ז"ל (ויק"ר פ"ז) שֶׁהוֹעִילָה תְּפִלָּתוֹ לְהַצִּיל אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, וְאוֹמְרוֹ **בְּיוֹם דִּבֶּר** וְגוֹ' לוֹמַר זְמַן שֶׁהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, וְכָלַל עוֹד בָּזֶה סִבַּת קַבָּלַת תְּפִלָּתוֹ שֶׁהוּא לְצַד שֶׁדִּבֵּר ה' אֵלָיו בְּהַר סִינַי וְנַעֲשָׂה צִיר נֶאֱמָן לַה' בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה:

ג) **אֵלֶּה שְׁמוֹת וְגוֹ' הַמְּשֻׁחִים וְגוֹ'.** חָזַר לוֹמַר אֵלֶּה שְׁמוֹת פַּעַם ב' וְלֹא הִסְפִּיק בַּמֶּה שֶׁאָמַר בְּפַעַם א' אֵלֶּה שְׁמוֹת וְגוֹ' וְלִגְמֹר אֹמֶר הַמְּשֻׁחִים וְגוֹ', נִתְכַּוֵּן לְמַעֵט שֶׁלֹּא נִמְשְׁחוּ אֶלָּא אֵלּוּ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר אֵלֶּה זוּלָתָם, וּמִפָּסוּק רִאשׁוֹן לֹא נִשְׁמָע זֶה לְצַד שֶׁאָמַר וְאֵלֶּה שֶׁלֹּא תִּשְׁמַע שֶׁפָּסַל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁקָּדְמוּ לָהֶם וְהֶבֵן:

וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּבִגְתָּן וָתֶרֶשׁ (מגילה י"ג ב): וַהֲלֹא אֵין מִשְׁמַרְתִּי וּמִשְׁמַרְתְּךָ שָׁוָה, וְכֵן מִשְׁמְרוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה.

(ח) וְשָׁמְרוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:

ח וְיִטְרוּן יָת כָּל מָנֵי מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַטְרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** שֶׁכֻּלָּן הָיוּ זְקוּקִין לְצָרְכֵי הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא שֶׁהַלְוִיִּם בָּאִים תַּחְתֵּיהֶם בִּשְׁלִיחוּתָם, לְפִיכָךְ לוֹקְחִים מֵהֶם הַמַּעַשְׂרוֹת בִּשְׂכָרָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח) "כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם".

(ט) וְנָתַתָּה אֶת־הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִם נְתוּנִם הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וְתִתֵּן יָת לֵוָאֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי מְסִירִין יְהִיבִין אִנּוּן לֵהּ מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י◄ **נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ•** לְעֶזְרָה. **מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** כְּמוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר, מִשְּׁאָר כָּל הָעֵדָה נִבְדְּלוּ לְכָךְ בִּגְזֵרַת הַמָּקוֹם וְהוּא נִתָּנָם לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח): "וְאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם נְתֻנִים וְגוֹ'".

(י) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ

י וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי תְּמַנֵּי וְיִטְרוּן יָת כְּהֻנַּתְהוֹן וְחִלּוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטֵל:

רש"י◄ **וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד•** לְשׁוֹן פְּקִידוּת, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן מִנְיָן. **וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם•** קַבָּלַת דָּמִים וּזְרִיקָה וְהַקְטָרָה וַעֲבוֹדוֹת הַמְּסוּרוֹת לַכֹּהֲנִים.

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יב) וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם:

יב וַאֲנָא הָא קָרֵבִית יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֵלַף כָּל בּוּכְרָא פֶּתַח וַלְדָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵוָאֵי:

רש"י◄ **וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי•** וַאֲנִי מֵהֵיכָן זָכִיתִי בָּהֶן?. **מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְרִין אוֹתָן לַשֵּׁרוּת שֶׁלִּי, עַל־יְדֵי הַבְּכוֹרוֹת זָכִיתִי בָּהֶם וּלְקַחְתִּים תְּמוּרָתָם. לְפִי שֶׁהָיְתָה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, וּכְשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל נִפְסְלוּ, וְהַלְוִיִּם שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים נִבְחַרוּ תַּחְתֵּיהֶם.

(יג) כִּי לִי כָּל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה: פ

יג אֲרֵי דִּילִי כָּל בּוּכְרָא בְּיוֹמָא דְּקָטֵלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אַקְדֵּשִׁית קֳדָמַי כָּל בּוּכְרָא בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא דִּילִי יְהוֹן אֲנָא יְיָ:

◆ יום חמישי כ"ב אייר ◆

(יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵּאמֹר:

יד וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְּסִינַי לְמֵימָר:

(טו) פְּקֹד אֶת־בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם:

טו מְנֵי יָת בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָא תִּמְנִנּוּן:

רש"י◄ **מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה•** מִשֶּׁיָּצָא מִכְּלַל נְפָלִים הוּא נִמְנֶה לִיקָרֵא שׁוֹמֵר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שָׁלוֹם: לָמוּד הוּא אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט לִהְיוֹת נִמְנֶה מִן הַבֶּטֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כו): "אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם" עִם כְּנִיסָתָהּ בְּפֶתַח מִצְרַיִם יָלְדָה אוֹתָהּ וְנִמְנֵית בְּשִׁבְעִים נְפָשׁוֹת, שֶׁכְּשֶׁאַתָּה מוֹנֶה חֶשְׁבּוֹנָם לֹא תִּמְצָאֵם אֶלָּא שִׁבְעִים חָסֵר אַחַת, וְהִיא הִשְׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 256)

נִמְנָה לִיקָּרֵא שׁוֹמֵר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ (רש"י ג, טו)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, כֵּיצַד נִקְרָא לֵוִי קָטָן, בֶּן חֹדֶשׁ, "שׁוֹמֵר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ". וְיֵשׁ לְבָאֵר עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב "וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לַמִּשְׁכָּן . . (וְעַל יְדֵי זֶה) וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", הַיְינוּ שֶׁהֶפְסֵק מַחֲנֵה הַלְוִיִּם הוּא אֶחָד מֵאוֹפַנֵּי שְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן. וַהֲרֵי הַחֲנִיָּה סָבִיב לַמִּשְׁכָּן הוּא גַּם עַל יְדֵי הַקְּטַנִּים, וְעוֹד יוֹתֵר מֵהַגְּדוֹלִים, שֶׁיֵּצְאוּ תְּכוּפוֹת מֵהַמַּחֲנֶה לַעֲבֹד עֲבוֹדָתָם הַמִּשְׁכָּן וְכַדּוֹמֶה. **אור החיים**

(טז) וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה:

טז **וּמְנָא יָתְהוֹן מֹשֶׁה עַל מֵימְרָא דַיְיָ כְּמָא דְּאִתְפַּקֵּד:**

רש"י ◄ **עַל־פִּי ה'** • אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: הֵיאַךְ אֲנִי נִכְנָס לְתוֹךְ אָהֳלֵיהֶם לָדַעַת מִנְיַן יוֹנְקֵיהֶן? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עֲשֵׂה אַתָּה שֶׁלְּךָ וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה שֶׁלִּי, הָלַךְ מֹשֶׁה וְעָמַד עַל פֶּתַח הָאֹהֶל וְהַשְּׁכִינָה מְקַדֶּמֶת לְפָנָיו וּבַת קוֹל יוֹצֵאת מִן הָאֹהֶל וְאוֹמֶרֶת: כָּךְ וְכָךְ תִּינוֹקוֹת יֵשׁ בְּאֹהֶל זֶה, לְכָךְ נֶאֱמַר: "עַל פִּי ה'".

(יז) וַיֶּהְיוּ־אֵלֶּה בְנֵי־לֵוִי בִּשְׁמֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי:

יז **וַהֲווֹ אִלֵּין בְּנֵי לֵוִי בִּשְׁמָהַתְהוֹן גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי:**

(יח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִבְנִי וְשִׁמְעִי:

יח **וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי:**

(יט) וּבְנֵי קְהָת לְמִשְׁפְּחֹתָם עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל:

יט **וּבְנֵי קְהָת לְזַרְעַיָתְהוֹן עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל:**

(כ) וּבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם:

כ **וּבְנֵי מְרָרִי לְזַרְעַיָתְהוֹן מַחְלִי וּמוּשִׁי אִלֵּין אִנּוּן זַרְעַית לֵוָאֵי לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן:**

(כא) לְגֵרְשֹׁן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי:

כא **לְגֵרְשׁוֹן זַרְעִית לִבְנִי וְזַרְעִית שִׁמְעִי אִלֵּין אִנּוּן זַרְעַית גֵּרְשׁוֹן:**

רש"י ◄ **לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי** • כְּלוֹמַר, לְגֵרְשׁוֹן הָיוּ הַפְּקוּדִים מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי. פְּקוּדֵיהֶם כָּךְ וְכָךְ.

(כב) פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת:

כב **מִנְיָנֵיהוֹן בְּמִנְיַן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָּא מִנְיָנֵיהוֹן שַׁבְעָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה:**

(כג) מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה:

כג **זַרְעַית גֵּרְשׁוֹן אֲחוֹרֵי מַשְׁכְּנָא יִשְׁרוּן מַעַרְבָּא:**

(כד) וּנְשִׂיא בֵית־אָב לַגֵּרְשֻׁנִּי אֶלְיָסָף בֶּן־לָאֵל:

כד **וְרַב בֵּית אַבָּא לְבֵית גֵּרְשׁוֹן אֶלְיָסָף בַּר לָאֵל:**

(כה) וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל מִכְסֵּהוּ וּמָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כה **וּמַטְּרַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא מַשְׁכְּנָא וּפְרָסָא חוֹפָאֵה וּפְרָסָא דִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:**

רש"י ◄ **הַמִּשְׁכָּן** • יְרִיעוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת. **וְהָאֹהֶל** • יְרִיעוֹת עִזִּים הָעֲשׂוּיוֹת לְגָג. **מִכְסֵהוּ** • עוֹרוֹת אֵילִים וּתְחָשִׁים. **וּמָסַךְ פֶּתַח** • הוּא הַוִּילוֹן.

(כו) וְקַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתָרָיו לְכָל עֲבֹדָתוֹ:

כו **וּסְרָדֵי דְּדַרְתָּא וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע דַּרְתָּא דִּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר וְיָת אַטּוּנוֹהִי לְכֹל פָּלְחָנֵהּ:**

רש"י ◄ **וְאֵת מֵיתָרָיו** • שֶׁל מִשְׁכָּן וְהָאֹהֶל, וְלֹא שֶׁל חָצֵר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) **כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וְגוֹ'.** טַעַם מִבֶּן חֹדֶשׁ.

כְּפִי זְמַן אֲשֶׁר בָּאוּ הֵמָּה תַּחְתֵּיהֶם שֶׁהֵם הַבְּכוֹרוֹת, וְלָמָּה יִתֵּן הַבְּכוֹר פִּדְיוֹנוֹ כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֶּן לֵוִי בִּמְקוֹמוֹ, וְאִם תֹּאמַר לָמָּה אֵין הַלְוִיִּים פּוֹדִים כְּמוֹ כֵן מֵאָז וָהָלְאָה אֶת הַבְּכוֹרוֹת, וְלֹא יִצְטָרְכוּ יִשְׂרָאֵל פִּדְיוֹן לְבְכוֹרֵיהֶם, יֵשׁ לוֹמַר כִּי אוֹתָם הַלְוִיִּם כִּבֵּר נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָיוּ אָז וְאֶת בְּנֵיהֶם הֵקִים ה' תַּחַת אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁהֵרֵי נִתְקַדְּשׁוּ הֵם וּבְנֵיהֶם עַד עוֹלָם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה כָּפַל ה' בְּמַאֲמָרוֹ בַּמֶּה שֶׁכָּתַב בְּפָסוּק וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם וְגוֹ' וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם פֵּרוּשׁ הֶחֱלִטוּ הֵם וּבְנֵי בְּנֵיהֶם, מֵעַתָּה אֵין לֵוִי שֶׁיִּפְדֶּה בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל הַבָּא אַחַר כֵּן פֶּטֶר רֶחֶם:

(כז) וְלִקְהָת מִשְׁפַּחַת הָעַמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֻזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי:

כז וּלְקֹהָת זַרְעִית עַמְרָם וְזַרְעִית יִצְהָר וְזַרְעִית חֶבְרוֹן וְזַרְעִית עֻזִּיאֵל אִלֵּין אִנּוּן זַרְעַית קְהָת:

(כח) בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁמֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ:

כח בְּמִנְיַן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָּא תְּמַנְיָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה נָטְרֵי מַטַּרְתָּא דְקוּדְשָׁא:

(כט) מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־קְהָת יַחֲנוּ עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה:

כט זַרְעַית בְּנֵי קְהָת יִשְׁרוּן עַל צִדָּא דְמַשְׁכְּנָא דָרוֹמָא:

רש"י◄ מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־קְהָת יַחֲנוּ וְגוֹ' תֵּימָנָה • וּסְמוּכִין לָהֶם דֶּגֶל רְאוּבֵן הַחוֹנִים תֵּימָנָה. "אוֹי לָרָשָׁע וְאוֹי לִשְׁכֵנוֹ", לְכָךְ לָקוּ מֵהֶם דָּתָן וַאֲבִירָם וּמָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ עִם קֹרַח וַעֲדָתוֹ, שֶׁנִּמְשְׁכוּ עִמָּהֶם בְּמַחְלֹקְתָּם.

(ל) וּנְשִׂיא בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי אֱלִיצָפָן בֶּן־עֻזִּיאֵל:

ל וְרַב בֵּית אַבָּא לְזַרְעַית קְהָת אֱלִיצָפָן בַּר עֻזִּיאֵל:

(לא) וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנֹרָה וְהַמִּזְבְּחֹת וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָהֶם וְהַמָּסָךְ וְכֹל עֲבֹדָתוֹ:

לא וּמַטַּרְתְּהוֹן אֲרוֹנָא וּפָתוֹרָא וּמְנָרְתָּא וּמַדְבְּחָא וּמָנֵי קוּדְשָׁא דִּי יְשַׁמְּשׁוּן בְּהוֹן וּפְרָסָא וְכֹל פָּלְחָנֵהּ:

רש"י◄ וְהַמָּסָךְ • הִיא הַפָּרֹכֶת, שֶׁאַף הִיא קְרוּיָה פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ.

(לב) וּנְשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן פְּקֻדַּת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ:

לב וַאֲמַרְכְּלָא דִּמְמַנָּא עַל רַבְרְבֵי לֵוָאֵי אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא דִּמְתְּחוֹת יְדוֹהִי מְמַנָּן נָטְרֵי מַטַּרַת קוּדְשָׁא:

רש"י◄ וּנְשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי • מְמֻנֶּה עַל כֻּלָּם; וְעַל מַה הִיא נְשִׂיאוּתוֹ? פְּקֻדַּת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ – עַל יָדוֹ הָיָה פְּקֻדַּת כֻּלָּם.

(לג) לְמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת מְרָרִי:

לג לִמְרָרִי זַרְעִית מַחְלִי וְזַרְעִית מוּשִׁי אִלֵּין אִנּוּן זַרְעַית מְרָרִי:

(לד) וּפְקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם:

לד וּמִנְיָנֵיהוֹן בְּמִנְיַן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָּא שִׁתָּא אַלְפִין וּמָאתָן:

(לה) וּנְשִׂיא בֵית־אָב לְמִשְׁפְּחֹת מְרָרִי צוּרִיאֵל בֶּן־אֲבִיחָיִל עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צָפֹנָה:

לה וְרַב בֵּית אַבָּא לְזַרְעַית מְרָרִי צוּרִיאֵל בַּר אֲבִיחָיִל עַל צִדָּא דְמַשְׁכְּנָא יִשְׁרוּן צִפּוּנָא:

(לו) וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו וְכָל־כֵּלָיו וְכֹל עֲבֹדָתוֹ:

לו וְדִי מְסִיר לְמַטַּרַת בְּנֵי מְרָרִי דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא וַעֲבָרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי וְכָל מָנוֹהִי וְכֹל פָּלְחָנֵהּ:

(לז) וְעַמֻּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וַאֲדָנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם:

לז וַעֲמוּדֵי דְּדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְסַמְכֵיהוֹן וְסִכֵּיהוֹן וְאַטּוּנֵיהוֹן:

(לח) וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת:

לח וְדִי שָׁרַן קֳדָם מַשְׁכְּנָא קִדּוּמָא קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא מַדִּינְחָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי נָטְרִין מַטַּרַת מַקְדְּשָׁא לְמַטַּרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְחִלּוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטֵל:

רש"י◄ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו • וּסְמוּכִין לָהֶם דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה וְהַחוֹנִים עָלָיו יִשָּׁשכָר וּזְבוּלֻן, "טוֹב לַצַּדִּיק טוֹב לִשְׁכֵנוֹ". לְפִי שֶׁהָיוּ שְׁכֵנָיו שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, נַעֲשׂוּ גְּדוֹלִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ס): "יְהוּדָה מְחֹקְקִי" (ד"ה א יב): "וּמִבְּנֵי יִשָּׁשכָר יוֹדְעֵי בִינָה וְגוֹ'" מָאתַיִם רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, וּמִזְבוּלֻן (שופטים ה): "מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר".

(לט) כָּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף:

לט כָּל מִנְיָנֵי לֵוָאֵי דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ לְזַרְעַיַתְהוֹן כָּל דְּכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָּא עַשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן** • נָקוּד עַל וְאַהֲרֹן, לוֹמַר שֶׁלֹּא הָיָה בְּמִנְיַן הַלְוִיִּם (בכורות ד). **שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף** • וּבִפְרָטָן אַתָּה מוֹצֵא שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת יְתֵרִים: בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן – שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, בְּנֵי קְהָת – שְׁמוֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, בְּנֵי מְרָרִי – שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתַיִם. וְלָמָּה לֹא כְּלָלָן עִם הַשְּׁאָר, וְיִפְדּוּ אֶת הַבְּכוֹרוֹת וְלֹא יִהְיוּ זְקוּקִים הַשְּׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם בְּכוֹרוֹת הָעוֹדְפִים עַל הַמִּנְיָן, לְפִדְיוֹן? אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (ה): אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לְוִיִּם – בְּכוֹרִים הָיוּ וְדַיָּם שֶׁיַּפְקִיעוּ עַצְמָם מִן הַפִּדְיוֹן. **אור החיים**

◆ יום שישי כ"ג אייר ◆

(מ) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה וְשָׂא אֵת מִסְפַּר שְׁמֹתָם:

מ וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מְנֵי כָּל בּוּכְרַיָּא דִּכְרַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָּא וְקַבֵּל יָת מִנְיַן שְׁמָהַתְהוֹן:

רש"י ◄ **פְּקֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר וְגוֹ' מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה** • מִשֶּׁיָּצָא מִכְּלַל סְפֵק נְפָלִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 7)

מִשֶּׁיָּצָא מִכְּלַל סְפֵק נְפָלִים (רש"י ג, מ)

וּלְעֵיל (פסוק טו), אֵצֶל מִנְיַן הַלְוִיִּם, נָקַט "מִשֶּׁיָּצָא מִכְּלַל נְפָלִים". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּמִנְיַן הַלְוִיִּם יָצְאָה בַּת קוֹל מִן הָאֹהֶל וְהוֹדִיעָה "כָּךְ וְכָךְ תִּינוֹקוֹת יֵשׁ בְּאֹהֶל זֶה", וְלָכֵן כָּתַב שָׁם "נְפָלִים", כִּי כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא אֵין סָפֵק (וּמַה שֶּׁלֹּא נִמְנוּ גַּם הַפְּחוּתִים מִבֶּן חֹדֶשׁ – הוּא מִשּׁוּם 'לֹא פְּלוּג'). אַךְ מִנְיַן הַבְּכוֹרוֹת לֹא הָיָה "עַל פִּי ה'", אֶלָּא עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְאֶצְלוֹ הֲרֵי זֶה "**סָפֵק** נְפָלִים".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לט) **כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם וְגוֹ'**. רַמְבַּ"ן ז"ל תְּמַהּ בַּדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לִתְמֹהַּ בּוֹ, כִּי הַלְוִיִּם הֵן הֵנָּה יְדִידֵי ה' וּקְרוֹבָיו וַאֲשֶׁר לֹא חָטְאוּ בָּעֵגֶל וְלֹא נִגְּפוּ וְלֹא הֹרְגוּ וְלֹא הֵשִׁקוּ וְאֵיךְ נִתְמַעֲטוּ כָּל כָּךְ מִכָּל הַשְּׁבָטִים שֶׁאֵינָם מַגִּיעִים בְּמִסְפָּרָם מִבֶּן חֹדֶשׁ לַחֲצִי שֵׁבֶט הַקָּטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, וְלִכְשֶׁתַּעֲמֹד עַל מִסְפָּרָם מִבֶּן כ' לֹא יַגִּיעַ לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ, וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשֵׁב בִּשְׁנֵי דְּרָכִים, הָאֶחָד הוּא לְצַד שֶׁהָרְבּוּי בָּא מִצַּד הָעִנּוּי דִּכְתִיב (שְׁמוֹת א) וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אוֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְגוֹ', וְדֶרֶךְ ב' מִטְּעָם כַּעֲסוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם. וּבְעִינַי טַעַם הַב' רָחוֹק, כִּי לֹא נִמְצָא רֹשֶׁם הַמְעָטַת הַזֶּרַע בְּכַעַס אֲבִיהֶם עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְעוֹד תִּמְצָא בַּמִּסְפָּר הַבָּא בִּדְבְרֵי הַיָּמִים (א' כ"ג) הָיוּ הַלְוִיִּם שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה עַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, וּבְמִסְפָּרָם בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא בָּאוּ לְכְלַל חֶשְׁבּוֹן שְׁמוֹנַת אֲלָפִים וְה' מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים נִמְצְאוּ שֶׁהוֹסִיפוּ ד' חֲלָקִים בִּקְרוּב עַל מִסְפָּר זֶה, וּבְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּא שָׁם לֹא בָּאוּ לְכֶפֶל מִסְפָּר הָאָמוּר כָּאן, וּבְאֹמֶד מִסְפָּר זֶה לְכְשֶׁיִּהְיוּ נִמְנִים מִבֶּן כ' עַד בֶּן מֵאָה וָמַעְלָה כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּמְנִים יִשְׂרָאֵל יָכוֹל לִהְיוֹת מִסְפָּרָם כִּגְדוֹל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמַעֲלָה וְאֵיזֶה כַּעַס אֲבִיהֶם:

וְטַעַם הָא' שֶׁל הָעִנּוּי הוּא טַעַם נָכוֹן אֲבָל לֹא יֵצַדֵּק לְפִי מַאֲמַר חַז"ל (בר"ר פ' ע"ט) שֶׁאָמְרוּ לֹא מֵת יַעֲקֹב עַד שֶׁהִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לְכְלַל מִסְפַּר ס' רִבּוֹא, וּבְהֶכְרֵחַ לְיַשֵּׁב הַכְּתוּבִים לְפִי דִּבְרֵיהֶם ז"ל כִּי אוֹמְרוֹ כֵּן יִרְבֶּה פֵּרוּשׁ כְּמוֹ כֵּן בַּשַּׁעוּר הָרִאשׁוֹן יִרְבֶּה וְלֹא הָיָה מִתְמַעֵט הַגַּם שֶׁהָיוּ הוֹרְגִים מֵהֶם וּמְעַנִּים אוֹתָם הָיָה כֹּחַ בְּיִשְׂרָאֵל לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן לְמַלְאוֹת הֶחָסֵר, וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב (שְׁמוֹת שָׁם) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וגוֹ' וַיַּקְצוּ מִפְּנֵי וגוֹ', לְצַד כִּי בִּימֵי יַעֲקֹב הָיוּ קְטַנֵּי קְטַנִּים וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂים רֹשֶׁם בָּעִיר וּכְשֶׁגָּדְלוּ עָשׂוּ פְּרִסּוּם, וּמֵעַתָּה הָרְבּוּי הָיָה קֹדֶם הָעִנּוּי וְלָמָּה לֹא יִהְיֶה כֵּן לְשֵׁבֶט לֵוִי, וְאֵין לוֹמַר שֶׁהָיוּ כְּמוֹ כֵּן רַבִּים כִּשְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּעֵת פְּטִירַת אֲבִיהֶם וְנִתְמַעֲטוּ אַחַר כָּךְ וּלְצַד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם הָעִנּוּי לֹא חָזְרוּ לְהִתְרַבּוֹת, כִּי גַּם עַל זֶה דָּן אָנֹכִי לָמָּה יִתְמַעֲטוּ מִבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. וְרַז"ל אָמְרוּ (במד"ר פ"ה) שֶׁהָיָה הָאָרוֹן מְכַלֶּה בָּהֶם, זֶה הָיָה אַחַר מִנּוּי עֲבוֹדַת הַלְוִיִּים:

וְהַנָּכוֹן בְּעִינַי הוּא כִּי שֵׁבֶט לֵוִי מַעֲשֶׂה אֶחָד לָהֶם כְּמַעֲשֵׂה עַמְרָם אֲשֶׁר שִׁלַּח אֶת אִשְׁתּוֹ בִּשְׁבִיל גְּזֵרַת הַבֵּן הַיִּלּוֹד, וְהַטַּעַם לְצַד שֶׁהָיוּ מְעֻנָּגִים וְלֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לֹא נָמַס לְבָבָם כָּל כָּךְ לִרְאוֹת נִטְעֵיהֶם מֻשְׁלָכִים בַּיְּאוֹר כְּמַעֲשֵׂה אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצַּד הַשִּׁעְבּוּד וְעֹל הָעֲבוֹדָה הוּזַל וְהוּקַל בְּעֵינֵיהֶם וּבְלִבָּם לִרְאוֹת יַלְדֵיהֶם מֻשְׁלָכִים בַּיְּאוֹר, גַּם שֶׁהָיוּ מְזַלְזְלִים בְּעַצְמָן לִילֹד וְלַעֲזֹב בַּשָּׂדוֹת וּבִמְחִלּוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵין אָדָם נִכְבָּד שֶׁנִּפְשׁוֹ מְכֻבֶּדֶת עָלָיו כְּשֵׁבֶט לֵוִי עוֹשֶׂה כֵּן, וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי עַמְרָם שִׁלַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְלֹא הֶצְרֵךְ הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ אֶת הַדָּבָר שֶׁגַּם בְּעַמְרָם לֹא הִגִּיד הַכָּתוּב הָעִנְיָן אֶלָּא מֵהַשְׂכָּלַת הָעִנְיָן נוֹדַע, וּלְלַמֵּד עַל כָּל שִׁבְטוֹ יָצָא, וְזוֹ הִיא סִבַּת מִעוּטָם כִּי אִם אֵין גְּדִיִּים אֵין תְּיָשִׁים, וְהַגַּם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁעַמְרָם הֶחֱזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, אֵין לִלְמֹד מִמֶּנּוּ שֶׁכֻּלָּם הֶחֱזִירוּ כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר בָּא אֵלָיו הַדָּבָר בִּנְבוּאָה כְּמַאֲמַר חַז"ל בָּאַגָּדָה (שמו"ר פ"א סוֹטָה יב) וּבְדִבְרֵי הַזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב יא:) בַּפָּסוּק וַיֵּלֶךְ אִישׁ וְגוֹ', וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ ג"כ (שמו"ר פ"א) בַּפָּסוּק וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ וְגוֹ' שֶׁהָלְכָה לִרְאוֹת מַה יִּהְיֶה בִּנְבוּאָתָהּ. וְאִם תֹּאמַר לָמָּה שֵׁבֶט בֶּן תּוֹרָה יַעֲשֶׂה מְעוּט פְּרִיָה וְרִבְיָה, אוּלַי שֶׁדָּנוּ בָּהּ לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה, וְכִיוֹצֵא בְּזֶה מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ (תַּעֲנִית יא.) שֶׁאָסוּר לִשְׁמֹשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנַת רְעָבוֹן הַגַּם שֶׁיֵּשׁ מְנִיעַת פְּרִיָה וְרִבְיָה, וְדָנוּ כְּמוֹ כֵּן לְצַד כְּלוּי הַבָּנִים הַזְּכָרִים נִמְנְעוּ כָּל עִקָּר, וּמֵעַתָּה אַדְרַבָּה עָשָׂה ה' עִמָּהֶם גַּם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֵהֶם מִסְפָּר זֶה, וְלָזֶה אַחַר זְמָן שֶׁהָיוּ עֲסוּקִים גַּם הֵם בִּפְרִיָה וּרְבִיָה פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וְגוֹ' יוֹתֵר מִשְּׁאָר הַשְּׁבָטִים:

(מא) וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְהֵמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אור החיים

מא וּתְקָרֵב יָת לֵוָאֵי קֳדָמַי אֲנָא יְיָ חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת בְּעִירָא דְּלֵוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְעִירָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(מב) וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

מב וּמְנָא מֹשֶׁה כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָתֵהּ יָת כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(מג) וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתָיִם: פ

מג וַהֲווֹ כָל בּוּכְרַיָּא דִּכְרַיָּא בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵלָא לְמִנְיָנֵיהוֹן עַשְׂרִין וּתְרֵין אַלְפִין מָאתָן וְשַׁבְעִין וּתְלָתָא:

(מד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

מד וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(מה) קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם וְהָיוּ־לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה:

מה קָרֵב יָת לֵוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת בְּעִירָא דְּלֵוָאֵי חֲלַף בְּעִירְהוֹן וִיהוֹן מְשַׁמְּשִׁין קֳדָמַי לֵוָאֵי אֲנָא יְיָ:

רש"י ◄ **וְאֶת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם וְגוֹ'** • לֹא פָּדוּ בַּהֲמוֹת הַלְוִיִּם אֶת בְּכוֹרֵי בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אֶת פִּטְרֵי חֲמוֹרֵיהֶם, וְשֶׂה אֶחָד שֶׁל בֶּן לֵוִי פָּטַר כַּמָּה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל. תֵּדַע, שֶׁהֲרֵי מָנָה הָעוֹדְפִים בָּאָדָם וְלֹא מָנָה הָעוֹדְפִים בַּבְּהֵמָה. אור החיים

(מו) וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתַיִם הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מו וְיָת פִּדְרָקָן מָאתָן וְשַׁבְעִין וּתְלָתָא דְּיַתִּירִין עַל לֵוָאֵי מִבּוּכְרַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְגוֹ'** • וְאֶת הַבְּכוֹרוֹת הַצְּרִיכִין לְהִפָּדוֹת בָּהֶם — אֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמָאתַיִם הָעוֹדְפִים בָּהֶם וּיתֵרִים עַל הַלְוִיִּם, מֵהֶם תִּקַּח חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת. כָּךְ הָיְתָה מְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, עֶשְׂרִים כֶּסֶף, שֶׁהָיָה בְּכוֹר שֶׁל רָחֵל.

(מז) וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל: אור החיים

מז וְתִסַּב חָמֵשׁ חָמֵשׁ סִלְעִין לְגֻלְגַּלְתָּא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תִּסַּב עַשְׂרִין מָעִין סִלְעָא:

(מח) וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פִּדְוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם:

מח וְתִתֵּן כַּסְפָּא לְאַהֲרֹן וּלְבָנוֹהִי פֵּרְקָן דְּיַתִּירִין בְּהוֹן:

(מט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפִּדְיֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פִּדוּיֵי הַלְוִיִּם:

מט וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת כְּסַף פֵּרְקָנְהוֹן מִן דְּיַתִּירִין עַל פְּרִיקֵי לֵוָאֵי:

רש"י ◄ **הָעֹדְפִים עַל פִּדוּיֵי הַלְוִיִּם** • עַל אוֹתָן שֶׁפָּדוּ הַלְוִיִּם בְּגוּפָן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מא) **וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם וְגוֹ'**. פֵּרוּשׁ הַבְּהֵמוֹת שֶׁהֵם חַיָּבִים בְּפִדְיוֹן שֶׁהֵם פִּטְרֵי חֲמוֹרִים שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (שְׁמוֹת יג) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׂה, וְדַוְקָא פֶּטֶר חֲמוֹר אֲבָל בְּכוֹרוֹת הַטְּהוֹרוֹת לֹא, כִּי הַתְּמִימִין אֵינָם בְּנֵי פִּדְיוֹן, וּבַעֲלֵי מוּמִין מִשֶּׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי מוּמִין רֶגַע אֶחָד בִּרְשׁוּת [הַבְּעָלִים], (הַבְּכוֹר) זָכָה בּוֹ וְהֲרֵי הוּא אֶצְלוֹ כְּחֻלִּין וּמַה מָּקוֹם לְפִדְיוֹן:

מה) **וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי ה'**. הַכַּוָּנָה בְּמַאֲמַר אֲנִי ה', לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (יַלְקוּט שס"ד) עֲתִידָה עֲבוֹדָה שֶׁתַּחֲזֹר לַבְּכוֹרוֹת, לֹא יֵרְדוּ הַלְוִיִּם מִהְיוֹת לַה', וְהוּא אוֹמְרוֹ וְהָיוּ לִי אֲנִי ה' כְּשֵׁם שֶׁשְּׁמִי לְעוֹלָם וָעֶד כְּמוֹ כֵן יִהְיוּ לִי הַלְוִיִּם:

מז) **וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת וְגוֹ'**. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אָמַר וְלָקַחְתָּ בְּוָא"ו כֵּיוָן שֶׁמַּאֲמָר זֶה הוּא גְּזֵרַת מַאֲמַר וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְגוֹ', וְאוּלַי כִּי בָּזֶה הֵעִיר כַּנָּנַת כָּתוּב הַקּוֹדֵם לָזֶה וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְגוֹ' שֶׁגְּזֵרָתוֹ הוּא מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ שִׁיקַּח פִּדְיוֹן בְּכוֹרוֹת הָעוֹדְפִים עַל הַלְוִיִּם מֵאֵת הַבְּכוֹרוֹת וְלֹא מֵהַלְוִיִּם, שֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר שֶׁכְּדֶרֶךְ שֶׁפָּדוּ בְּבְהֵמַת הַלְוִיִּם בְּהֶמְתָּם כְּמוֹ כֵן יִפְדּוּ הַנּוֹתָרִים מֵהֶם וְקַל וָחֹמֶר הוּא, תַּלְמוּד לוֹמַר מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ יִהְיֶה הַפִּדְיוֹן, וְכֵן אָמַר בַּמַּעֲשֶׂה וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְגוֹ' מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכָּסֶף, וְהוֹסִיף לוֹמַר מִצְוָה שְׁנִיָּה שֶׁיִּהְיֶה הַפִּדְיוֹן ה' שְׁקָלִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְלָקַחְתָּ בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, וְחָזַר לוֹמַר תִּקַּח, שִׁיקַּח הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא כָּפוּל, וְשֶׁדָּבָר זֶה מְעַכֵּב בַּפִּדְיוֹן:

(נ) מֵאֵ֗ת בְּכ֛וֹר בְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל לָקַ֣ח אֶת־הַכֶּ֑סֶף חֲמִשָּׁ֨ה וְשִׁשִּׁ֜ים וּשְׁלֹ֥שׁ מֵא֛וֹת וָאֶ֖לֶף בְּשֶׁ֥קֶל הַקֹּֽדֶשׁ׃

נ מִן בּוּכְרַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְסִיב יָת כַּסְפָּא אֲלַף וּתְלַת מְאָה וְשִׁתִּין וְחָמֵשׁ סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

רש"י◄ **חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף** • כָּךְ סְכוּם הַחֶשְׁבּוֹן: חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת, לְמָאתַיִם בְּכוֹרוֹת – אֶלֶף שֶׁקֶל, לְשִׁבְעִים בְּכוֹרוֹת – שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל, לְשָׁלֹשׁ בְּכוֹרוֹת – חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל. (במדבר רבה. סנהדרין יז) אָמַר: כֵּיצַד אֶעֱשֶׂה? בְּכוֹר שֶׁאֹמַר לוֹ: "תֵּן חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים!", יֹאמַר לִי: "אֲנִי מִפְּדוּיֵי הַלְוִיִּם!". מֶה עָשָׂה? הֵבִיא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף פְּתָקִין וְכָתַב עֲלֵיהֶן: "בֶּן לֵוִי". וּמָאתַיִם וְשִׁבְעִים וּשְׁלֹשָׁה פְּתָקִין כָּתַב עֲלֵיהֶם: "חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים", בְּלָלָן וּנְתָנָן בְּקַלְפֵּי, אָמַר לָהֶן: בּוֹאוּ וּטְלוּ פִּתְקֵיכֶם לְפִי הַגּוֹרָל.

(נא) וַיִּתֵּ֨ן מֹשֶׁ֜ה אֶת־כֶּ֧סֶף הַפְּדוּיִ֛ם לְאַהֲרֹ֥ן וּלְבָנָ֖יו עַל־פִּ֣י יְהוָ֑ה כַּאֲשֶׁ֛ר צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֶת־מֹשֶֽׁה׃ פ אור החיים

נא וִיהַב מֹשֶׁה יָת כְּסַף פְּרִיקַיָּא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי עַל מֵימְרָא דַיְיָ כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

◆ שבת קודש כ"ד אייר ◆

ד (א) וַיְדַבֵּ֣ר יְהוָ֔ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה וְאֶל־אַהֲרֹ֖ן לֵאמֹֽר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃

(ב) נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ֙ בְּנֵ֣י קְהָ֔ת מִתּ֖וֹךְ בְּנֵ֣י לֵוִ֑י לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם לְבֵ֥ית אֲבֹתָֽם׃

ב קַבִּילוּ יָת חֻשְׁבַּן בְּנֵי קְהָת מִגּוֹ בְּנֵי לֵוִי לְזַרְעֲיַתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

רש"י◄ **נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ וְגוֹ'** • מְנֵה מֵהֶם אֶת הָרְאוּיִין לַעֲבוֹדַת מַשָּׂא, וְהֵם מִבֶּן שְׁלֹשִׁים עַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה; וְהַפָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים לֹא נִתְמַלֵּא כֹּחוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ: "בֶּן שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ". וְהַיּוֹתֵר עַל בֶּן חֲמִשִּׁים, כֹּחוֹ מַכְחִישׁ מֵעַתָּה. אור החיים

(ג) מִבֶּ֨ן שְׁלֹשִׁ֤ים שָׁנָה֙ וָמַ֔עְלָה וְעַ֖ד בֶּן־חֲמִשִּׁ֣ים שָׁנָ֑ה כָּל־בָּא֙ לַצָּבָ֔א לַעֲשׂ֥וֹת מְלָאכָ֖ה בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃ אור החיים

ג מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְמֶעְבַּד עִבְדְתָּא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(ד) זֹ֛את עֲבֹדַ֥ת בְּנֵֽי־קְהָ֖ת בְּאֹ֣הֶל מוֹעֵ֑ד קֹ֖דֶשׁ הַקֳּדָשִֽׁים׃

ד דֵּין פּוּלְחַן בְּנֵי קְהָת בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא׃

רש"י◄ **קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים** • הַמְקֻדָּשׁ שֶׁבְּכֻלָּן: הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת וְהַפָּרֹכֶת וּכְלֵי שָׁרֵת.

(ה) וּבָ֨א אַהֲרֹ֤ן וּבָנָיו֙ בִּנְסֹ֣עַ הַמַּחֲנֶ֔ה וְהוֹרִ֕דוּ אֵ֖ת פָּרֹ֣כֶת הַמָּסָ֑ךְ וְכִסּוּ־בָ֔הּ אֵ֖ת אֲרֹ֥ן הָעֵֽדֻת׃

ה וְיֵעוֹל אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי בְּמִטַּל מַשְׁרִיתָא וִיפַרְקוּן יָת פָּרֻכְתָּא דִפְרָסָא וִיכַסּוּן בַּהּ יָת אֲרוֹנָא דְסַהֲדוּתָא׃

רש"י◄ **וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו וְגוֹ'** • יַכְנִיסוּ כָּל כְּלִי וּכְלִי לְנַרְתֵּקוֹ הַמְפֹרָשׁ לוֹ בְּפָרָשָׁה זוֹ, וְלֹא יִצְטָרְכוּ הַלְוִיִּם בְּנֵי קְהָת אֶלָּא לָשֵׂאת. **בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה** • כְּשֶׁהֶעָנָן מִסְתַּלֵּק, הֵם יוֹדְעִים שֶׁיִּסְעוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נא) **וַיִּתֵּן מֹשֶׁה וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'.** קָשֶׁה אַחַר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל פִּי ה' מַה מָּקוֹם לוֹמַר כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'. וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמַעֲשֶׂה זֶה הֲטָבָה לְאַהֲרֹן אָחִיו וּבָנָיו, וְיֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר כִּי הָיָה לְמֹשֶׁה נַחַת רוּחַ לְהֵטִיב לְאָחִיו, לָזֶה בָּא הַכָּתוּב וְשָׁלַל בְּחִינַת מַחְשָׁבָה זוֹ מִמֹּשֶׁה שֶׁלֹּא חָשַׁב בְּמַעֲשֶׂה זֶה רְצוֹן הַנְּתִינָה לְאָחִיו אֶלָּא לְקַיֵּם מַאֲמַר ה' הָיָה לוֹ הַחֵפֶץ בְּמַעֲשֵׂהוּ:

ב) **נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת.** לְפִי מַה שֶּׁהֶעֱלִינוּ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא כִּי עַל יְדֵי נְתִינַת הַכֹּפֶר הוּא נְשִׂיאַת רֹאשׁ לָהֶם וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב בְּמִסְפָּרָם כִּי תִשָּׂא מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַלְוִיִּים שֶׁלֹּא נָתְנוּ כֹּפֶר בְּמִסְפָּרָם אָמַר פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי, אִם כֵּן לָמָּה שִׁנָּה הַכָּתוּב אֶת לְשׁוֹנוֹ בַּלְוִיִּים עַצְמָן וְחָזַר לוֹמַר נָשֹׂא וְלֹא פְּקֹד, וְנִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁנָּתַן ה' לָהֶם עֲבוֹדָה פְּנִימִית לָשֵׂאת אָרוֹן וְשֻׁלְחָן לָזֶה יִחֵס לָהֶם לְשׁוֹן נְשִׂיאוּת רֹאשׁ בְּעֵרֶךְ גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי שֶׁיִּהְיוּ הֵם מְעֻלִּים מֵהֶם, וְהַגַּם שֶׁגֵּרְשׁוֹן הוּא בְּכוֹר לֵוִי, קְהָת בָּחַר לוֹ יָהּ כִּי מִמֶּנּוּ יָצָא אוֹר לָעוֹלָם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, וְשׁוּרַת הַדִּין שֶׁעָנָף זֶה יִשָּׂא אֲרוֹן הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׂם מֹשֶׁה שֶׁיָּצָא מִקְּהָת, וְדִקְדֵּק לוֹמַר מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי, מִטַּעַם שֶׁאָמַרְנוּ לְצַד שֶׁהוּא אֶמְצָעִי בֵּין גֵּרְשׁוֹן וּבֵין מְרָרִי וְיִתְיַחֵס אֵלָיו תּוֹךְ:

ג) **לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה.** שִׁנָּה מֵהָאָמוּר בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי לַעֲבֹד עֲבוֹדָה וְאָמַר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, הֵעִיר בָּזֶה שֶׁאֵין בִּכְלָלוּת מַעֲשֵׂה בְּנֵי קְהָת עֲבוֹדָה, לְצַד שֶׁהָאָרוֹן הוּא אַדְרַבָּה נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו (במד"ר פ"ד) וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ אֶלָּא מְלָאכָה. עוֹד נִרְאֶה כִּי לְצַד שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לַעֲשׂוֹת סֵדֶר נָכוֹן בְּמַשָּׂאָם כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים בַּכָּתֵף וְכִוּוּן הַהֲלִיכָה לְצַד כְּבוֹד אֲרוֹן אֱלֹהִים כְּנוֹשֵׂא אֲדוֹנוֹ עַל כְּתֵפוֹ, לָזֶה קָרָא עֲבוֹדָתָם מְלָאכָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עֲבוֹדַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי:

(ו) וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד־כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְּמַעְלָה וְשָׂמוּ בַדָּיו׃

ו וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי חוֹפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וְיִפְרְסוּן לְבוּשׁ גְּמִיר תְּכְלָא מִלְּעֵלָּא וְיִשַׁוּוּן אֲרֵיחוֹהִי׃

(ז) וְעַל שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־הַקְּעָרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְּנַקִּיֹּת וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה׃

רש"י◄ קְעָרֹת וְכַפֹּת קְשׂוֹת וּמְנַקִּיֹּת • כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן. הַנָּסֶךְ • הַכִּסּוּי, לְשׁוֹן מָסָךְ, אֲשֶׁר יֵסַךְ בָּהֶם.

ז וְעַל פְּתוֹרָא דְלֶחֶם אַפָּיָא יִפְרְסוּן לְבוּשׁ תְּכְלָא וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי יָת מַגִּיסַיָּא וְיָת בָּזִיכַיָּא וְיָת מְכִילָתָא וְיָת קַסְווֹת נִסּוּכָא וּלְחֶם תְּדִירָא עֲלוֹהִי יְהֵי׃

(ח) וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃

ח וְיִפְרְסוּן עֲלֵיהוֹן לְבוּשׁ צְבַע זְהוֹרִי וְיִכַּסּוּן יָתֵהּ בְּחוֹפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וְיִשַׁוּוּן יָת אֲרֵיחוֹהִי׃

(ט) וְלָקְחוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־מַלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל־כְּלֵי שַׁמְּנָהּ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם׃

ט וְיִסְּבוּן לְבוּשׁ תְּכְלָא וִיכַסּוּן יָת מְנָרְתָּא דְּאַנְהוֹרֵי וְיָת בּוּצִינָהָא וְיָת צִבְתָהָא וְיָת מַחְתִּיתָהָא וְיָת כָּל מָנֵי מִשְׁחָא דִּי יְשַׁמְּשׁוּן לַהּ בְּהוֹן׃

רש"י◄ מַלְקָחֶיהָ • כְּמִין צְבָת שֶׁמּוֹשִׁךְ בָּהּ אֶת הַפְּתִילָה לְכָל צַד שֶׁיִּרְצֶה. מַחְתֹּתֶיהָ • כְּמִין כַּף קְטַנָּה וְשׁוּלֶיהָ פְּשׁוּטִין וְלֹא סְגַלְגַּלִּים וְאֵין לָהּ מְחִצָּה לְפָנֶיהָ אֶלָּא מִצַּדֶּיהָ, וְחוֹתֶה בָּהּ אֶת דֶּשֶׁן הַגְּרוֹת כְּשֶׁמֵּיטִיבָן. נֵרֹתֶיהָ • לוצי"ש בְּלַעַז, שֶׁנּוֹתְנִים בָּהֶן הַשֶּׁמֶן וְהַפְּתִילוֹת.

(י) וְנָתְנוּ אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ אֶל־מִכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃

י וְיִתְּנוּן יָתֵהּ וְיָת כָּל מָנָהָא לְחוֹפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וְיִתְּנוּן עַל אֲרֵיחָא׃

רש"י◄ אֶל־מִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ • (כלים לב) כְּמִין מַרְצוּף.

(יא) וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו׃

יא וְעַל מַדְבְּחָא דְּדַהֲבָא יִפְרְסוּן לְבוּשׁ תְּכְלָא וִיכַסּוּן יָתֵהּ בְּחוֹפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וִישַׁוּוּן יָת אֲרֵיחוֹהִי׃

(יב) וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמִכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט׃

יב וְיִסְּבוּן יָת כָּל מָנֵי שִׁמּוּשָׁא דִּי יְשַׁמְּשׁוּן בְּהוֹן בְּקוּדְשָׁא וְיִתְּנוּן לִלְבוּשׁ תְּכְלָא וִיכַסּוּן יָתְהוֹן בְּחוֹפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וְיִתְּנוּן עַל אֲרֵיחָא׃

רש"י◄ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ • בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוּא קֹדֶשׁ וְהֵן כְּלֵי הַקְּטֹרֶת שֶׁמְּשָׁרְתִין בָּהֶן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי.

(יג) וְדִשְּׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן׃

יג וְיִסְּפוּן יָת קִטְמָא דְּמַדְבְּחָא וְיִפְרְסוּן עֲלוֹהִי לְבוּשׁ אַרְגְּוָן׃

רש"י◄ וְדִשְּׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ • מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. וְדִשְּׁנוּ • יִטְלוּ אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעָלָיו. וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן • (יומא כא) וְאֵשׁ שֶׁיָּרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם רְבוּצָה תַּחַת הַבֶּגֶד כַּאֲרִי בִּשְׁעַת הַמַּסָּעוֹת וְאֵינָהּ שׁוֹרַפְתּוֹ, שֶׁהָיוּ כּוֹפִין עָלֶיהָ פְּסַכְתֵּר (עירובין קד) שֶׁל נְחֹשֶׁת.

(יד) וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־כֵּלָיו אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו׃

יד וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי יָת כָּל מָנוֹהִי דִּי יְשַׁמְּשׁוּן עֲלוֹהִי בְּהוֹן יָת מַחְתִּיתָא וְיָת צִנּוֹרְיָתָא וְיָת מַגְרוּפְיָתָא וְיָת מִזְרַקְיָא כֹּל מָנֵי מַדְבְּחָא וְיִפְרְסוּן עֲלוֹהִי חוֹפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וִישַׁוּוּן אֲרֵיחוֹהִי׃

רש"י◄ מַחְתֹּת • שֶׁבָּהֶן חוֹתִים גֶּחָלִים לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן, הָעֲשׂוּיָה כְּמִין מַחֲבַת שֶׁאֵין לָהּ אֶלָּא שָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת, וּמִלְּפָנֶיהָ שׁוֹאֶבֶת אֶת הַגֶּחָלִים. מִזְלָגֹת • צִנּוֹרִיּוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, שֶׁבָּהֶן מַכִּין בָּאֵיבָרִים שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ לְהָפְכָן כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכְּלוּ יָפֶה וּמַהֵר. יָעִים • הֵם מַגְרֵפוֹת וּבְלַעַז ווידי"ל איינע שופעל, וְהֵן שֶׁל נְחֹשֶׁת וּבָהֶן מְכַבְּדִין אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

(טו) וְכִלָּ֣ה אַֽהֲרֹן־וּבָנָ֒יו לְכַסֹּ֨ת אֶת־הַקֹּ֜דֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵ֣י הַקֹּ֗דֶשׁ בִּנְסֹ֣עַ הַמַּחֲנֶה֒ וְאַֽחֲרֵי־כֵ֗ן יָבֹ֤אוּ בְנֵֽי־קְהָת֙ לָשֵׂ֔את וְלֹֽא־יִגְּע֥וּ אֶל־הַקֹּ֖דֶשׁ וָמֵ֑תוּ אֵ֛לֶּה מַשָּׂ֥א בְנֵֽי־קְהָ֖ת בְּאֹ֥הֶל מוֹעֵֽד׃

טו וִישֵׁצֵי אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי לְכַסָּאָה יָת קוּדְשָׁא וְיָת כָּל מָנֵי קוּדְשָׁא בְּמֵטַל מַשְׁרִיתָא וּבָתַר כֵּן יֵעֲלוּן בְּנֵי קְהָת לְמִטַּל וְלָא יִקְרְבוּן לְקוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן אִלֵּין מַטּוּל בְּנֵי קְהָת בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רס"י◄ **לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ** • הָאָרוֹן וְהַמִּזְבֵּחַ. **וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ** • הַמְּנוֹרָה וּכְלֵי שָׁרֵת. **וָמֵתוּ** • שֶׁאִם יִגְּעוּ — חַיָּבִין מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

(טז) וּפְקֻדַּ֞ת אֶלְעָזָ֣ר ׀ בֶּן־אַֽהֲרֹ֣ן הַכֹּהֵ֗ן שֶׁ֤מֶן הַמָּאוֹר֙ וּקְטֹ֣רֶת הַסַּמִּ֔ים וּמִנְחַ֥ת הַתָּמִ֖יד וְשֶׁ֣מֶן הַמִּשְׁחָ֑ה פְּקֻדַּ֗ת כָּל־הַמִּשְׁכָּן֙ וְכָל־אֲשֶׁר־בּ֔וֹ בְּקֹ֖דֶשׁ וּבְכֵלָֽיו׃

טז וְדִי מְסִיר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא מִשְׁחָא דְאַנְהָרוּתָא וּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וּמִנְחָתָא תְדִירָא וּמִשְׁחָא דִרְבוּתָא מַטְרַת כָּל מַשְׁכְּנָא וְכָל דִּי בֵהּ בְּקוּדְשָׁא וּבְמָנוֹהִי׃

רס"י◄ **וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר** • שֶׁהוּא מְמֻנֶּה עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת אוֹתָם: שֶׁמֶן וּקְטֹרֶת וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמִנְחַת הַתָּמִיד, עָלָיו מֻטָּל לְצַוּוֹת וּלְזָרֵז וּלְהַקְרִיב בְּעֵת חֲנָיָתָן. **פְּקֻדַּת כָּל־הַמִּשְׁכָּן** • וְעוֹד הָיָה מְמֻנֶּה עַל מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת לְצַוּוֹת אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ וְהוּא הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ, כָּל הַסְּדוּרִים לְמַעְלָה בְּפָרָשָׁה זוֹ. אֲבָל מַשָּׂא בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי, שֶׁאֵינָן מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, עַל פִּי אִיתָמָר הָיָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא.

(יז) וַיְדַבֵּ֣ר יְהוָ֔ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה וְאֶל־אַֽהֲרֹ֖ן לֵאמֹֽר׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃

(יח) אַל־תַּכְרִ֕יתוּ אֶת־שֵׁ֖בֶט מִשְׁפְּחֹ֣ת הַקְּהָתִ֑י מִתּ֖וֹךְ הַלְוִיִּֽם׃

יח לָא תְשֵׁיצוּן יָת שִׁבְטָא זַרְעֲיַת קְהָת מִגּוֹ לֵוָאֵי׃

רס"י◄ **אַל־תַּכְרִיתוּ** • אַל תִּגְרְמוּ לָהֶם שֶׁיָּמוּתוּ.

(יט) וְזֹ֣את ׀ עֲשׂ֣וּ לָהֶ֗ם וְחָיוּ֙ וְלֹ֣א יָמֻ֔תוּ בְּגִשְׁתָּ֖ם אֶת־קֹ֣דֶשׁ הַקֳּדָשִׁ֑ים אַֽהֲרֹ֤ן וּבָנָיו֙ יָבֹ֔אוּ וְשָׂמ֣וּ אוֹתָ֗ם אִ֥ישׁ אִ֛ישׁ עַל־עֲבֹדָת֖וֹ וְאֶל־מַשָּׂאֽוֹ׃ אור החיים

יט וְדָא עִבִידוּ לְהוֹן וִיחוּן וְלָא יְמוּתוּן בְּמִקְרַבְהוֹן לְקֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵעֲלוּן וִימַנּוּן יָתְהוֹן גְּבַר גְּבַר עַל פָּלְחָנֵהּ וּלְמַטּוּלֵהּ׃

(כ) וְלֹֽא־יָבֹ֧אוּ לִרְא֛וֹת כְּבַלַּ֥ע אֶת־הַקֹּ֖דֶשׁ וָמֵֽתוּ׃

כ וְלָא יֵעֲלוּן לְמֶחֱזֵי כַּד מְכַסָּן יָת מָנֵי קוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן: פ פ פ

רס"י◄ **וְלֹא־יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת־הַקֹּדֶשׁ** • לְתוֹךְ נַרְתֵּק שֶׁלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה בְּפָרָשָׁה זוֹ, וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד פְּלוֹנִי וְכִסּוּ אוֹתוֹ בְּמִכְסֶה פְּלוֹנִי, וּבִלּוּעַ שֶׁלּוֹ הוּא כִּסּוּיוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 9)

כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה בְּפָרָשָׁה זוֹ (רש"י ד, כ)

רַשִׁ"י מְדַיֵּק "בְּפָרָשָׁה **זוֹ**". וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: בְּפָרָשַׁת תִּשָּׂא מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁבִּגְדֵי הַשְּׂרָד, הַיְינוּ בִּגְדֵי הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת מַסָּעוֹת", הָיוּ עֲשׂוּיִים "נְקָבִים נְקָבִים". וּלְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, לִכְאוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי כִּסּוּי הַבְּגָדִים, אַף שֶׁהָיוּ כְּנַרְתֵּק, **לֹא** 'נִבְלַע' הַקֹּדֶשׁ (שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁנִּתְכַּסָּה מִכָּל צַד, כְּדָבָר הַבָּלוּעַ).

קנ"ט פסוקים, חלקיה"ו סימן. חסלת פרשת במדבר

הפטרה לפרשת במדבר בעמ' קפח

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) **וְזֹאת עֲשׂוּ וְגוֹ'.** פֵּרוּשׁ הַמַּעֲשֶׂה הוּא שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּנֵי קְהָת בִּרְשׁוּת עַצְמָן לָשֵׂאת כְּחֶפְצָם, שֶׁאָז לְצַד חִבַּת עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ הַכֹּל רָצִים לַעֲבֹד וְנִמְצְאוּ שׁוֹגְגִים בַּדָּבָר, אֶלָּא יָשִׂימוּ אוֹתָם אַהֲרֹן וּבָנָיו אִישׁ אִישׁ וְגוֹ' וּבָזֶה כָּל אֶחָד מַכִּיר מְקוֹמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ וְגוֹ', וְהוּא אוֹמְרוֹ וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת פֵּרוּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי רְאִיָּה כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּפֵרוּשׁ וְשָׂמוּ הוּא שֶׁלֹּא יוֹעִיל בְּהַכָּרַת כָּל אֶחָד מְקוֹמוֹ לְבַד אֶלָּא לֹא יִכָּנֵס לָשִׂים יָדוֹ לָשֵׂאת עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו פְּלוֹנִי שִׂים יָדְךָ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי לִשָּׂא וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְשָׂמוּ אוֹתָם, וְלָזֶה תִּמְצָא בְּמִצְוַת בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן הֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת וְגוֹ' לֹא אָמַר וְשָׂמוּ וְגוֹ': **וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ.** פֵּרוּשׁ כִּי בְּהִתְעַסְּקָם בָּאָרוֹן שֶׁבּוֹ הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיִּים יַאֲרִיכוּ יָמִים, וְלַחֲשַׁשׁ הַהֶזֵּק שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מֵהַנְּגִיעָה וְהָרְאוּת בּוֹ אָמַר וְלֹא יָמֻתוּ׃

חֲסָלַת פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר

שיעורי תהלים לשבוע פרשת במדבר

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח אייר פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום רביעי - כ"א אייר** מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט אייר מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום חמישי - כ"ב אייר** מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' אייר מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום שישי - כ"ג אייר** מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד אייר פרק כ מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

יום ראשון י"ח אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 138, ואיך יבא האדם... עד עמ' 138, מרום וקדוש.

וְאֵיךְ יָבֹא הָאָדָם הַחָמְרִי לְמִדָּה זוֹ? – לאהבת ה' כזו, ששום דבר לא יהיה בו משום מניעה לה, **לְכָךְ סִדְּרוּ תְּחִלָּה** – לומר, **בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר", וְשָׁם** – בברכת "יוצר אור", **נֶאֱמַר וְנִשְׁנֶה בַּאֲרִיכוּת** – כי, בהתבוננות נדרש שכל ענין יהיה באריכות, בהרבה פרטים, **עִנְיַן וְסֵדֶר הַמַּלְאָכִים "הָעוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם", לְהוֹדִיעַ** – לאדם, **גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵיךְ שֶׁכֻּלָּם** – כל המלאכים, **בְּטֵלִים לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, "וּמַשְׁמִיעִים בִּירֻאָה כּוֹ",** – שהם עומדים ביראה ובביטול לפני הקב"ה, **וּמַקְדִּישִׁים כּוֹ', וְאוֹמְרִים בִּירֻאָה קָדוֹשׁ כּוֹ"**, **כְּלוֹמַר**[7], – משמעות אמירתם "קדוש", **שֶׁהוּא** – הקב"ה, **מֻבְדָּל מֵהֶן וְאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בִּבְחִינַת גִּלּוּי, אֶלָּא** – היכן מתגלה הקב"ה? – במקום ש"**מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", הִיא בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה** – מלכות דאצילות, מקור נשמות ישראל למעלה, הנקראת "ארץ", **וְיִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** – שבארץ שלמטה, ישנן נשמות ישראל המקיימות תורה ומצוות – הרי כאן דוקא מלא כבודו יתברך, כאן הוא מתגלה ומתלבש, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל;** – את כל האמור, משיגים המלאכים העליונים, השרפים, איך הקב"ה קדוש ומובדל מהם – ודוקא "כל הארץ" – "מלא כבודו". **וְכֵן** – מסופר גם ב"ברכת יוצר", ש"**הָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ** – שמקומם בעולם ובמדריגה שלמטה מהשרפים, והם אינם בעלי השגה גדולים כל כך, להבין שאור אין סוף קדוש ומובדל מהם, אלא עבודתם היא – **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל וְכוּ'**, – ובהתפעלות המדות, הם שרים: **בָּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ"**, – מהמקום שם הוא נמצא, **לְפִי שֶׁאֵין יוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים מְקוֹמוֹ,** – המקום בו מתגלה אור אין סוף – שלא כמו שהשרפים יודעים. ולכן אומרים האופנים וחיות הקודש "ממקומו" סתם, מהמקום שם הוא נמצא – יימשך ויתגלה; **וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[8]: **"כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ".** – שכל הענינים האמורים, של ביטול ויראה, של המלאכים השונים – שרפים, אופנים וחיות הקודש – מדובר אודותם בברכה ראשונה; וכשאדם מתעמק בכל זה – הוא מבין מכך גדולת ה', איך כל המלאכים בטלים לו יתברך. \

ליקוטי אמרים

ואיך יבא האדם החומרי למדה זו לכך סידרו תחלה ברכות יוצר אור. ושם נאמר ונשנה באריכות ענין וסדר המלאכים העומדים ברום עולם להודיע גדולתו של הקב"ה איך שכולם בטלים לאורו ית' ומשמיעים ביראה כו' ומקדישים כו' ואומרים ביראה קדוש כו' כלומר שהוא מובדל מהן ואינו מתלבש בהן בבחי' גילוי אלא מלא כל הארץ כבודו היא כנסת ישראל למעלה וישראל למטה כנ"ל. וכן האופנים וחיות הקודש ברעש גדול וכו' ברוך כבוד ה' ממקומו לפי שאין יודעים ומשיגים מקומו וכמ"ש כי הוא לבדו מרום וקדוש.

יום שני י"ט אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 138, ואח"כ ברכה שניה... עד עמ' ע, ביחודו ית' כנ"ל.

וְאַחַר־כָּךְ בְּרָכָה שְׁנִיָּה, – המסבירה את אהבתו הגדולה של הקב"ה לבני ישראל, שמבלי הבט על עבודתם הגדולה וביטולם של כל המלאכים העליונים – בחר הקב"ה שתענוגו יהיה מעבודת נשמות ישראל למטה, שזהו מפני: **"אַהֲבַת עוֹלָם אָהַבְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ", כְּלוֹמַר, שֶׁהֵנִּיחַ** – הקב"ה, **כָּל צְבָא מַעְלָה הַקְּדוֹשִׁים,** – את המלאכים והשרפים של העולמות העליונים – הניח בצד, שאין הם תכלית הכוונה, **וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עֲלֵינוּ** – בני ישראל, **לִהְיוֹת נִקְרָא "אֱלֹהֵינוּ", כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כּוֹ'"** – שכן, אברהם היה כולו בטל ומאוחד בהקב"ה, כך הוא נקרא "אלקינו" – האלקה שלנו, על ידי תורה ומצוות שיהודי מקיים, שעל ידן מתאחד יהודי עם הקב"ה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְהֵינוּ, כִּי אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת הַבָּשָׂר,** – אהבה פועלת צמצום והעלם – כך חייבה אהבתו של הקב"ה לבני ישראל, ופעלה שיצמצם את עצמו ויבחר בעבודת נשמות ישראל, כפי שהן למטה בגוף ובעולם הגשמי. **וְלָכֵן נִקְרָא** – אהבתו של הקב"ה, **"אַהֲבַת עוֹלָם",** – כמו שאנו

ליקוטי אמרים

ואח"כ ברכה שניה אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו. כלומר שהניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכינתו עלינו להיות נקרא אלהינו. כמו אלהי אברהם כו' כנ"ל. והיינו כי אהבה דוחקת הבשר ולכן נקרא אהבת עולם שהיא בחי' צמצום אורו הגדול

---

7. על מה שרבנו הזקן מוסיף כאן המלה "כלומר" – מבאר כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "לא כפי' בכ"מ, כשמודיע על א' שהוא קדוש וכיו"ב – שתוכן ההודעה, שמכירו ומשיגו ויודע שהוא קדוש (וכקושיית חז"ל (ברכות, ב): קדוש הוא – מנא ידעה) כ"א כלומר – להיפך – קדוש שאינו יודעו כי מובדל מהם [ובזה מתורץ שכיון ש"בטלים" איך "משמיעים ומקדישים"? אלא שזה גופא משמיעים שהם בטלים וכו']".

8. בברכות קריאת שמע.

אומרים "אהבת עולם אהבתנו", **שֶׁהִיא בְּחִינַת צִמְצוּם** – שצמצם הקב"ה את **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַבְּלִתִּי תַּכְלִית** – ובלי גבול, **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּבְחִינַת גְּבוּל הַנִּקְרָא "עוֹלָם"**, - "עולם" הוא מושג (של מציאות, וגדר) של מקום וזמן – ענין של גבול, ההגבלות הקשורות לזמן ולמקום – והקב"ה צמצם עצמו ב"גבול" זה – **כְּעֵבוּר אַהֲבַת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו, לְכָלֵל בְּיִחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – על ידי תורה ומצוות. **וְזֶה שֶׁאָמְרוּ** - בהמשך ברכת "אהבת עולם אהבתנו": **"חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה"**, - ברחמנות גדולה ורבה יותר מאשר על אחרים, ריחם הקב"ה עלינו, **פֵּרוּשׁ** – המלה **יְתֵרָה** – הוא יותר מאשר **עַל כְּרֻבַת אֱלֹהִים שֶׁבְּכָל צְבָא מַעְלָה;** - קירובם של צבא מעלה בא הרי מהרחמנות שעליהם – ועל בני ישראל היתה רחמנות של הקב"ה במידה רבה יותר, לקרב אותם הרבה יותר. בברכת "אהבת עולם" אומרים להלן: **"וּבְנוּ בָּחַרְתָּ מִכָּל עַם וְלָשׁוֹן"**, - שמשמעו, **הוּא** – שהקב"ה בחר את **הַגּוּף הַחָמְרִי הַנִּדְמֶה בְּחָמְרִיּוֹתוֹ לְגוּפֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם;** - שכן, בחירה שייכת דוקא בשני דברים שווים, שעליהם מתאים לומר שבוחרים בדבר אחד ולא בשני, למרות שהם דומים אחד לשני, ואילו בשני דברים שונים, לא מתאים לומר "בחירה" במשמעותה האמיתית, לבחור באחד מן השנים, ולכן אי אפשר לומר ש"ובנו בחרת" הכוונה מצד נשמות ישראל, שכן, נשמתו של יהודי שהיא "חלק אלקה ממעל" – אין לה דמיון ונקודת־מפגש לנפש של גוי להבדיל; אלא הכוונה ב"ובנו בחרת" היא על גופו של יהודי, שבחיצוניותו ובחומריותו הוא דומה לגופו של גוי – והקב"ה בחר בגוף יהודי, שיהיה כלי לנשמה, ושעל ידי הפעולות הנעשות עם הגוף (שהרי כל פעולה גשמית של מצוה, באה על ידי הגוף דוקא), יתאחד יהודי עם הקב"ה – וכפי שרבנו הזקן מסביר: **"וְקֵרַבְתָּנוּ וְכוּ' לְהוֹדוֹת וְכוּ'", וּפֵרוּשׁ הוֹדָאָה** – המעלה המיוחדת של ביטול הבא מתוך הודאה, **יִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר; "וּלְיַחֲדֶךָ כּוּ'", לְכָלֵל בְּיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - להיכלל לגמרי באחדות ה', **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** רבנו הזקן יסביר להלן, שבשעה שיתעמק יהודי בענינים אודותם מדובר בקריאת שמע, יביא אותו הדבר לקיים קריאת שמע, שיגיע לאהבה גדולה לה'.

ליקוטי אמרים

הבלתי תכלית להתלבש בבחי' גבול הנקרא עולם בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל ביחודו ואחדותו ית'. וז"ש חמלה גדולה ויתירה פי' יתירה על קרבת אלהים שבכל צבא מעלה. ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם. וקרבתנו וכו' להודות וכו' ופי' הודאה יתבאר במ"א. וליחדך כו' ליכלל ביחודו ית' כנ"ל

יום שלישי כ' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, והנה כאשר ישים... עד עמ' ע, הדבור בד"ת.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר יָשִׂים הַמַּשְׂכִּיל אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֶל עֻמְקָא דְּלִבָּא וּמֹחָא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, **אַזַּי מְמַיְּלָא, "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים",** - מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "כמים הפנים לפנים" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע וברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – **תִּתְלַהֵט נַפְשׁוֹ** – באהבה להקב"ה, **וְתִתְלַבֵּשׁ בְּ"רוּחַ נְדִיבָה", לְהִתְנַדֵּב לְהַנִּיחַ וְלַעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִנֶּגֶד,** - שכל אלה לא יהיו אצלו העיקר, **וְרַק לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ בִּדְבִיקָה חֲשִׁיקָה וְכוּ', בְּבְחִינַת נְשִׁיקִין וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא** – התדבקות רוח ברוח, שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דביקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, כי אם גם התחברות הרוח וההבל של השני – כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה – וזאת יצרה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה, להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". **אַךְ אֵיךְ הִיא בְּחִינַת אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא?** – על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'"? – **לָזֶה אָמַר** – אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': **"וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כּוּ' עַל לְבָבֶךָ, וְדִבַּרְתָּ בָּם כּוּ'",** - האדם מגיע לדביקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים, שֶׁיִּחוּד הַנִּשִּׁיקִין** – שבו ישנו ענין הדביקות של "רוח ברוח", **עִקָּרוֹ הוּא יִחוּד חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת בְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, וְהוּא** – ענין, **עִיּוּן הַתּוֹרָה;** - ההתעמקות העמוקה והבנת התורה, שעל ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה־בינה־דעת ושכל שלמעלה שבתורה, **וְהַפֶּה** – על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", **הוּא מוֹצָא** – מקור הָרוּחַ **וְגִלּוּיוֹ** – של הרוח, **בְּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהֵינוּ בְּחִינַת הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, – הרי שעיקר היחוד ודביקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן:

ליקוטי אמרים

והנה כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עומקא דלבא ומוחא אזי ממילא כמים הפנים לפנים תתלהט נפשו ותתלבש ברוח נדיבה להתנדב להניח ולעזוב כל אשר לו מנגד ורק לדבקה בו ית' וליכלל באורו בדביקה חשיקה וכו' בבחי' נשיקין ואתדבקות רוחא ברוחא כנ"ל. אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא לזה אמר והיו הדברים האלה כו' על לבבך ודברת בם כו' וכמ"ש בע"ח שיחוד הנשיקין עיקרו הוא יחוד חב"ד בחב"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הרוח וגילויו בבחי' גילוי והיינו בחי' הדבור בד"ת.

יום רביעי כ"א אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, כי על מוצא... עד עמ' ע, ומאודו כנ"ל.

"כִּי עַל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם"[9]. – הרי שענין הפה הוא להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה, שעל ידה באה הדביקות של "רוח ברוח"; מדוע, איפוא, נדרש לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן, אכן, לגבי ה"אדם", לגבי הנפש האלקית, עיקר היחוד והדביקות העליונה ביותר, באים על ידי ההבנה בתורה. אך, הכוונה העליונה היא הרי שאור אין סוף ברוך הוא יומשך גם בנפש החיונית ובעולם – דבר זה בא דוקא על ידי שהאדם מוציא בפיו את דברי התורה. שכן, הדיבור שהוא ענין גשמי, שייך רק על ידי הנפש החיונית, וממילא נמשך על ידי הדיבור קדושה ואור אין סוף בנפש החיונית; והיות שהכוח לדיבור בא ממה שהאדם אכל ושתה דברים גשמיים, מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים – נמשכים על ידי כך קדושה ואור אין סוף בכל עניני העולם, ומתבצעת הכוונה העליונה שאור אין סוף יומשך למטה בעולם, שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה בדיבור (ומזה גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור אין סוף בנפש החיונית ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודביקות רוח ברוח, על ידי ההבנה בתורה – ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה, כדי להמשיך אור אין סוף גם בנפש החיונית ובעולם). **וּמִכָּל מָקוֹם, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּהִרְהוּר וְעִיּוּן לְבַדּוֹ** – כשאדם לומד תורה במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל ידי כך נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דביקות "רוח ברוח", **עַד שֶׁיּוֹצִיא** – את דברי התורה, **בִּשְׂפָתָיו, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה עַד נֶפֶשׁ הַחִיּוּנִית הַשּׁוֹכֶנֶת בְּדַם הָאָדָם, הַמִּתְהַוֶּה מִהוֹמֶם־צוֹמֵחַ־חַי** - שהאדם אוכל ושותה, מכך נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית – ובכל אלה נמשך אור אין סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה בדיבור, **כְּדֵי לְהַעֲלוֹת כֻּלָּן** – את נפש החיונית והדומם, צומח, חי, של העולם, **לַה' עִם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּלְכָלְלָן בְּיִחוּדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יָאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים בְּבִחִינַת גִּלּוּי, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו"**[10], **שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת, לִהְיוֹת כְּבוֹד ה' מְלֹא כָל הָאָרֶץ חַלָּווֹ דַּוְקָא בְּבִחִינַת גִּלּוּי, לְאַהֲפָכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא** – להפוך את חושך (הקליפות) לאור (הקדושה), **וּמְרִירָא לְמִתְקָא,** - ומרירות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" – להפוך) למתוק (לטוב ולקדושה), **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – בפרק ל"ו, **בַּאֲרִיכוּת** – שבכך מתבטאת כל תכלית סדר ההשתלשלות כולו. **וְזֶהוּ תַּכְלִית כַּוָּנַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדָתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה,** - ולכן, למרות שבעבודתו הרוחנית ובהבנתו העמוקה בתורה – באפשרותו למלא את ה"מבוקש" של אהבתו, להיות דבוק בהקב"ה בדביקות "רוח ברוח" – צריכה, אבל, להיות הכוונה בעבודתו: לא מה שטוב רק לו ולנפשו האלקית, כי אם למלא מה שהקב"ה רוצה, שיומשך אור אין סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה (ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע ל"הדברים האלה על לבבך" ול"דברת בם" – שהם תורה, אומר הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", שכן, לפני המשכת אור אין סוף ברוך הוא למטה על ידי תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של אהבת האדם, שעל ידי כך נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי תורה ומצוות. **רַק שֶׁצָּרִיךְ תְּחִלָּה הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין",** - שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", **לִמְסֹר לוֹ נַפְשׁוֹ וּמְאֹדוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן" של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה – למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין "אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו החל לדון בפרק מ"ו והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.

ליקוטי אמרים

כי על מוצא פי

ה' יחיה האדם ומ"מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהוה מדומם צומח חי כדי להעלות כולן לה' עם כל העולם כולו ולכללן ביחודו ואורו ית' אשר יאיר לארץ ולדרים בבחי' גילוי ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר וכו' שזהו תכלית השתלשלות כל העולמות להיות כבוד ה' מלא כל הארץ הלזו דוקא בבחי' גילוי לאהפכא חשוכא לנהורא ומרירא למיתקא כנ"ל באריכות. וזהו תכלית כוונת האדם בעבודתו להמשיך אור אין סוף ברוך הוא למטה רק שצריך תחלה העלאת מ"ן למסור לו נפשו ומאודו כנ"ל:

ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט **אך איך היא כו' והפה הוא... יחי' האדם ומ"מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'.** 1) תוכן כוונתו בהנ"ל, 2) לכאורה "והפה... האדם" מיותר, 3) "כי על... האדם" – מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן כפשטות הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? 4) מוצא הרוח **וגילויו** – הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך לו? 5) ההכרח לכהנ"ל בנדו"ד בספמ"ט? 6) ובפרט שזהו תכלית ההשתל' – מקומו בפל"ו וכדמסיים "וכנ"ל באריכות" וכאן גם בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן התוצאות דואהבת גו' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש – שכאשר ישים המשכיל אלה הדברים כו'

---

9. דברים ח, ג. **10.** ישעי' מ, ה.

תתלהט נפשו כו' לדבקה בו ית' וליכלל באורו כו' – עלי' מלמטלמ"ע – **לכאורה**, כלות הנפש באהבה כו', ומבאר: **אך** (דלא כקס"ד הנ"ל) איך היא כו' לזה אמר (מחדש **חידוש גמור**) והיו הדברים... לבבך (עיון בתורה. ועוד יותר) ודברת בם (היפך מעלי' מלמטלמ"ע) – כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע' תורה, וע"י העיון (עיין לעיל פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד. (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אח"כ בהא דמעיין מגלה אח"כ היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פעולת ודברת בם ותו לא (**היפך** המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות **פיהו**, ומהמשל באדם דנושק פה לפה ולא – במוח ובפה מספר ע"ד היחוד דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' ודאדם התחתון) הוא מוצא (בלי תוס' ביאור), היינו כפשוטו – מוציא הרוח (החכ' שמעיין) וגילוי (דהעיון ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק **מסקנא בשכל**) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עיון כ"א מסקנא וגילויו דהעיון). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא מן) פי ה' **יחי'** האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העיון. ובלימוד התורה עצמה – ה"ז **דבר הלכה** ולא העיון והשקו"ט), (אלא שעדיין אינו מובן דבשלמא העיון בתורה מוכרח, כי אחרת אאפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' – אבל מהו ההכרח דכאשר ישים אל לבו ויתלהט וירצה לכלול **באורו** – יבוא ויוכרח גם **לודברת** בם – תנועה **הפכית** – מלמעל"ט. ולזה מבאר דאמת כן הוא) ומ"מ לא יצא **יד"ח** כו' כדי להמשיך כו' (אבל לכאורה עפ"ז – ה"ז ענין וחובה **בפ"ע**, ואין לזה שייכות לאתדבקות שלו רוח ברוח כו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה דברכות ק"ש. ומתרץ דשייך, כי ע"י ודברת כו' יעלה) כולן כו' **ולכללן** ביחודו **ואורו** (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העיון). (ועדיין אינו מובן – השייכות דמוכרחת העבודה להעלות הדצ"ח והעולם – לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב ד"והיו הדברים") כ"א זהו ציווי ועבודה וענין **בפ"ע** (ואפילו יחוד הדבור **שלו** בדבור, אינו **עיקר** המסקנא דכשיתלהט, ותנועה הפכית וכנ"ל, אף שהיא מענינה ובאדם **עצמו**). (לזה מבאר) שזהו תכלית השתל' כו' וזהו תכלית כוונת כו' (שההשתל' כו' להיות כבו' כו' ושהאדם יעבדו ית' – זהו תוכן ומסקנת בר' ק"ש וכו'), (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. ומתרץ) רק (**וא"א** בלאה"כ) שצריך תחלה כו' למסור לו נפשו ומאדו (תוכן שמע גו' ואהבת גו'). ע"פ הנ"ל מבוארים כמה ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת התורה כסיומו – כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד ופינה"). בפמ"ה ופמ"ו מדייק – דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) – והרי כל העילוי דנשיקין – שאינו יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, ד.) דמש"נ על התורה ישקני גו' – דכמו אה"ר דהאב כו' כ"א בבחי' צמצום גדול כו' **כך** כו'. ועפמשנ"ת שם [ברמז ובביאור יותר בד"ה שה"ש (בס' הנחות הר"פ ז"ל ע' קמ"ב)] יתוס' ביאור אין דעם אויפטו (בחידוש) של ודברת בם, ואיך שאי"ז רק "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, וההכרח דהקדמת בכל מאדך **ועוד** ואיך שאעפ"כ עיקרו בחב"ד – כי אז נעשה החידוש וההמשכה **שהקב"ה** יהי' **יושב**. והצע"ג – שבכ"מ הבי' דנשיקין דהיינו **מהאה"ר** של הנושק ומהי השייכות לחב"ד **מוחין**. אלא שהענין שהאהבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, וכדלמע' ששמו הגדול נמשך כו'. ועיין בסי' דרושי חנוכה (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב **והשכל**" עכלה"ק.

יום חמישי כ"ב אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ע, פרק נ. והנה כל... עד עמ' 140, מבדילים כו' ח"ו.

פֶּרֶק נ. כדי להקל על הבנת פרק נ', אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת הקדמה קצרה לפחות[1]: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא שהאהבה, בכל האמור, מבוססת על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה, או שאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך, מחייבת אהבה זו, באופן ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, שכן, על ידי כך מתדבק יהודי בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה, המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, כי אם, בצמאון ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר: ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים הקושרים אותה לגוף, ולהיכלות בכלות הנפש. אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה והמצוות, שכן, לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה לבושה בגוף. ולא כאשר המבוקש של אהבה **זו** הוא להיפך מהאמור – להיכלות ולהינתק מהגוף. ברם, תכליתה של **כל** אהבה, היא הרי העבודה בתורה ומצוות הבאה מהאהבה זו – ואופן העבודה בתורה ומצוות שמתוך אהבה **זו** של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלהבה של אהבה, בתנועה של "רצוא", בתנועה של "ריצה" וכליון – חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה העליונה, אלא, הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות לבוש בגוף, ולקיים תורה ומצוות – ובכך לבצע את הכוונה העליונה. האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים כבחינה של "כסף", מלשון "כוסף", ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין – "חסד דרועא ימינא". ובהתאם לכלל בתורת הקבלה, שעשר הספירות מחולקות בשלשה קווים: קו הימין – קו החסד, קו השמאל – קו הגבורה, וקו האמצעי. וקו הימין מורכב מחכמה, חסד ונצח, ממילא יוצא שחסד היא ענף של "חכמה", שבה מתחיל קו הימין; מאידך, קו השמאל מורכב מבינה, גבורה והוד, כך שגבורה היא ענף של "בינה", שבה מתחיל קו השמאל. לפי זה יוצא שכל דרגות האהבה אודותן למדנו, הן בחינת "חסד" ו"כסף" והן "ענפי" החכמה, ואילו אהבת כלות הנפש,

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ פלח הרימון וירא (119, טור ב'), ביאור תניא קופיר דרש"ג בסופו".

אודותה נלמד בפרק זה, היא בחינת "גבורה", שהיא בחינת "זהב" ו"ענף" לספירת ה"בינה". **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת אַהֲבָה הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל - הֵן מִסִּטְרָא דִימִינָא**, - מצד ימין, **וּבְחִינַת "כֹּהֵן** - הנקרא, **אִישׁ חֶסֶד"**, - שעבודתו - עבודת הכהן - היא באופן ובבחינת חסד, **וְנִקְרָאוֹת** - מדריגות האהבה האמורות, נקראות **"כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים"**[2], **מִלְּשׁוֹן "נִכְסוֹף נִכְסַפְתָּ לְבֵית אָבִיךָ"**[3]. - כך, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענין של כוסף ותשוקה, מה שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לבית אביך" מתכוונים גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא", שכן, כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה".

אַךְ יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת אַהֲבָה, הָעוֹלֶה עַל כֻּלָּנָה, - על כל בחינות האהבה האמורות, **כְּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף,** - מעלתה וחשיבותה של אהבה זו, אינה מתבטאת בכמות, בחוזק, כי אם באיכות. עליונותה של אהבה זו, מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף": כמו שחשיבות הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שוה יותר מכסף - שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שוה כמו כמות קטנה של זהב - אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף מתבטאת בכך שבזהב ישנו סוג מסויים המנצנץ בניצוץ השובה את הנפש (בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות", והרבי שליט"א מציין את ה"זוהר" בו נאמר "נהיר ונציץ לעיינין" - מאיר ומנצנץ לעינים), וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו סוג של זהב (כפי שמובא בזוהר שם); ואילו ב"כסף" לא קיימת מעלה זו[4]. - כך גם ביחס לאהבה זו, שהיא כוללת בתוכה צמאון וכלות הנפש, שאינם קיימים בשאר האהבות. **וְהִיא אַהֲבָה בְּ"רִשְׁפֵּי אֵשׁ"**, - אהבה בוערת - שלא כמו האהבות האמורות, שהן בעיקר אהבה **כמים**, שאהבת הנפש להקב"ה היא "נמשכת", דומה למים הנמשכים: "זכור אב **נמשך** אחריך **כמים**" - אלא, היא אהבה **כרשפי אש**[5], **מִבְּחִינַת גְּבוּרוֹת עֶלְיוֹנוֹת דְּבִינָה עִלָּאָה.** - שורש אהבה זו הוא בחינת גבורה של ספירת ה"בינה" העליונה, **דְּהַיְנוּ,** - כיצד נוצרת אהבה זו? - **שֶׁעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא כַּמַּיָּה כְּלָא מַמָּשׁ חָשִׁיב** - שהכל לגביו נחשב לכלום, **תִּתְבַּלֵּהַּ וְתִתְבַּלֵּהַּ הַנֶּפֶשׁ לִיקָר תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, וּלְאִסְתַּכְּלָא בִּיקָרָא דְּמַלְכָּא,** - ולהסתכל ביוקר המלך - ואליו יעמוד באהבה **כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת עַזָּה הָעוֹלָה לְמַעְלָה,** - לא אהבה הנמשכת למשהו, כי אם אהבה העולה מתוך אש שלהבת של כלות הנפש, **וְלִפְרֵד מֵהַפְּתִילָה וְהָעֵצִים שֶׁנֶּאֱחֶזֶת בָּהֶן,** - משמעות הדבר ביחס לנשמה, היא: להינתק מהגוף שהוא כפתילה (כנ"ל פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל פרק כ"ט) לגבי אור ואש הנשמה[6]. **וְהַיְנוּ, עַל יְדֵי הִגְבֶּרֶת יְסוֹד הָאֵשׁ אֱלֹהִי שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** - שלא כמו בשאר האהבות הבאות מיסוד המים שבנפש האלקית, **וּמִזֶּה בָּאָה** - הנפש, **לִידֵי צְמָאוֹן,** - כמו שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד האש - נעשה אדם צמא, כך גם ברוחניות - שעל ידי התגברות יסוד האש של הנפש האלקית - נוצר צמאון בנשמה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7]**: "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי"**[8], **וְאַחַר כָּךְ** - מגיעה הנפש, **לְבְחִינַת "חוֹלַת אַהֲבָה"**[9], - שהנפש חולה מאהבה - כמו שצמאון בלתי רווי - מביא למצב של

ליקוטי אמרים

פרק נ והנה כל בחי' ומדרגות אהבה הנ"ל הן מסטרא דימינא ובחי' כהן איש חסד ונק' כסף הקדשים מלשון נכסוף נכספת לבית אביך. אך יש עוד בחי' אהבה העולה על כולנה כמעלת הזהב על הכסף והיא אהבה כרשפי אש מבחי' גבורות עליונות דבינה עילאה דהיינו שע"י התבוננות בגדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא ממש חשיב תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפאר' גדולתו ולאסתכל' ביקרא דמלכא כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעל' וליפרד מהפתילה והעצים שנאחזת בהן והיינו על ידי תגבורת יסוד האש אלהי שבנפש האלהית ומזה באה לידי צמאון וכמ"ש צמאה לך נפשי ואח"כ לבחי' חולת אהבה ואח"כ באה לידי כלות הנפש ממש כמ"ש גם

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבואר דבנ"י מביאים זה לבית ה', ושייך – לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפי' שקל הקודש". **3.** בראשית לא, ל. **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא) וכן **בהמציאות?** וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א.) שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבזה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם **כלל**), ובבמד"ר (פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגוונין הרבה, וכ"ז מתאים לזח"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל **מעלת** הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונציץ לעיינין (כבתו"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (כבמד"ר)". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ולכאורה קשה ממש"כ ספ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ מש"כ באוה"ת להצ"צ פ' אחרי (צה-צו) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'". **6.** "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחרי)" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7.** תהלים סג, ב. **8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "אאפ"ל דהראי' סתם שיש צמאון בנפש: 1) דמאי קמ"ל? 2) א"כ הול"ל על חולת אה' דסמיך לי' "כמ"ש כי חולת אהבה אני", 3) הול"ל ראי' **בכ"מ לפני** זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך **כאן דוקא** לראי' כיון שהמדובר בנה"א (ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלק' ממעל ממש, וגם לא הייתה בארץ צי' (כבפ"ז) בע"ת, כ"א הוא בדרגא שמתבונן כו' **שלמע'** מדרגת נכסוף נכספתי גו'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דדוד – נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב – בארץ צי', שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודא), וכדלעיל שמתבונן דכולא קמי' **כלא ממש**.] ועוד יש להוסיף – שהראי' היא גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גו', (**דרישי'**: אלק' אלי אתה **אשחרך**). ועד"ז לקמן הראי': וכמ"ש וגם (כנראה כך צ"ל, כל' הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפה"א דצדיק). וגם בזה יש להוסיף דהראי' גם ע"ז שהיא **העולה** על אהבה דנכסוף כו': וכמ"ש **גם** (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה: **נכספה**) – ועפ"ז מובן מה שמביא גם התיבה "וגם", דלכאורה הול"ל; "וכמ"ש כלתה נפשי". **9.** שיר השירים ב, ה.

חולי, **וְאַחַר כָּךְ בָּאָה** – הנשמה, **לִידֵי כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ,** - שלולא התנועה של "שוב" – כפי שיוסבר להלן – היתה הנפש כלה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]**: "גַּם כָּלְתָה נַפְשִׁי". וְהִנֵּה, מִכָּאן** – מבחינת הגבורות העליונות של "בינה עילאה", **יָצָא שֹׁרֶשׁ הַלְוִיִּים לְמַטָּה** – אופן עבודת הלוים בא מבחינת זו. **וְלֶעָתִיד שֶׁהָעוֹלָם יִתְעַלֶּה - יִהְיוּ הֵם** – הלוים, **הַכֹּהֲנִים**[11], - שלא כפי שהמצב הוא כעת, שהכהנים הם העיקר, והלוים טפלים בלבד לכהנים, ככתוב: "וילוו עליך וישרתוך"[12], שהלוים טפלים לכהנים, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאָרִ"י זַ"ל עַל פָּסוּק: "וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם"**[13] - **שֶׁהַלְוִיִּם שֶׁל עַכְשָׁו יִהְיוּ כֹּהֲנִים לֶעָתִיד**[14]**], וַעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם הָיְתָה לְהָרִים קוֹל רִנָּה וְתוֹדָה, בְּשִׁירָה** – בפה, **וְזִמְרָה,** - בכלי שיר, **בְּנִגּוּן וְנְעִימָה,** - שכפי הרגיל, ישנן בניגון שתי תנועות הפכיות: תנועות של מרירות וגבורה ותנועות של שמחה וחסד, **בִּבְחִינַת "רָצוֹא וָשׁוּב",** - שבכך מתבטאת עבודתם, שהיתה בצורה של "רצוא ושוב" – רצוא וכלות הנפש, ושוב – נסיגה והשבה, **שֶׁהִיא בְּחִינַת אַהֲבָה עַזָּה זוֹ** – כפי שלמדנו, שאהבה זו היא בבחינת רצוא ושוב, **כְּשַׁלְהֶבֶת הַיּוֹצֵא מִן הַבָּזָק,** - כלי שבו צורפים זהב, בו להבת האש פורצת בחוזק רב, ושבה מיד – "רצוא ושוב", **כִּדְאִיתָא** – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא [פֶּרֶק ב דַּחֲגִיגָה**[15]**].** – שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק", היא כמו האש האמורה, שהנה היא פורצת בחוזק ומיד שבה ונעלמת; כך גם באהבה זו, שבתחילה היא בתנועה של "רצוא", בריצה ובכלות הנפש, אך מיד לאחר מכן בא ה"שוב" – כפי שכתוב ב"ספר יצירה" "אם רץ לבך שוב לאחד" שהכוונה היא: כשלבך "רץ" בכלות הנפש – שוב וחזור ל"אחד", הימנע מכך ושוב למצבך, כדי להמשיך התגלות אחדות ה' בעולם; כלומר: הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין של כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות, שעל ידי כך ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות של "אחד", אחדות ה', בעולם. **וְאִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר עִנְיָן זֶה הֵיטֵב בְּמִכְתָּב,** רַק כָּל אִישׁ נִלְבָּב – שיש בו בשלימות ענין של "לב", **וְנָבוֹן,** - ומשתמש בכוח הבינה, **הַמַּשְׂכִּיל עַל דָּבָר** – משתמש בכוח החכמה, **וּמַעֲמִיק לְקַשֵּׁר דַּעְתּוֹ וּתְבוּנָתוֹ בַּה'** – ומשתמש בכוח הדעת, **יִמְצָא טוּב וְאוֹר הַגְּנוּז בְּנַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כָּל חַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִילֵיהּ** – כל אחד לפי השיעור שלו, **[יֵשׁ מִתְפָּעֵל כּוֹ' וְיֵשׁ מִתְפָּעֵל כּוֹ']**, - יש מי שמתפעל מהתבוננות זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת, ואינה דומה התפעלות האחד להתפעלות השני, **אַחֲרֵי קְדִימַת יִרְאַת חֵטְא,** - בתחילה ישנה יראת חטא, הפחד להיכשל בחטא, **לִהְיוֹת סוּר מֵרָע בְּתַכְלִית שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "עֲוֹנוֹתֵיכֶם מַבְדִּילִים" כּוֹ' חַס וְשָׁלוֹם.** – כלומר: בכל צורה של התפעלות האהבה, מן ההכרח שתהיה תחילה הקדמה של יראת חטא, כדי שיהיה "סור מרע" בתכלית; אחרת – אין באפשרותו להגיע לאהבה. להלן מסביר רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי אהבה של כלות הנפש – אין בכוחה לחייב את ענין עבודת ה' בתורה ומצוות – כי, דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף, ואילו כאן מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה מן הגוף; הרי סדר העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות מאהבה **זו** (שהרי תכליתה של כל עבודה היא הרי לא האהבה עצמה, כי אם שהיא תביא ותוסיף חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות) הוא באופן של "שוב" בלבד – הימנעות מכלות הנפש, כי הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

כלתה נפשי והנה מכאן יצא שורש הלוים למטה [ולעתיד שהעולם יתעלה יהיו הם הכהנים וכמ"ש האר"י ז"ל ע"פ והכהנים הלוים שהלוים של עכשיו יהיו כהנים לעתיד] ועבודת הלוים היתה להרים קול רינה ותודה בשירה וזמרה בניגון ונעימה בבחי' רצוא ושוב שהיא בחי' אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבזק כדאיתא בגמ' [פ"ב דחגיגה] ואי אפשר לבאר ענין זה היטב במכתב רק כל איש נלבב ונבון המשכיל על דבר ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' ימצא טוב ואור הגנוז בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה [יש מתפעל כו' ויש מתפעל כו'] אחרי קדימת יראת חטא להיות סור מרע בתכלית שלא להיות עונותיכם מבדילים כו' ח"ו.

---

10. תהלים פד, ג. **11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בזה מתורץ הסתירה – דלעיל אמר שהיא העולה על אהבה דכהן, והרי לויים **טפלים** לכהן. ומתרץ דכן הוא כדלעיל, אלא **שהעולם** צריך להתעלות כו'". **12.** במדבר יח, ב. **13.** יחזקאל מד, טו. **14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מדייק ומוסיף בזה שהלויים **של עכשיו יהיו** כהנים דלעתיד – וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה לנו ולבנינו עד עולם שמזה ידעינן שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה **שעכשיו (ולא בזמן ההוא) הם לויים – יהיו (כי יולדו) כהנים לעתיד.** וא"ת א"כ (דלעת"ל יולדו הלוים **לאב** כהן) מהו **החידוש?** וההסברה פשוטה – הלוים (בעניני תומ"צ – היינו אופן עבודתם בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני **שנשמתם** בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים – מפני **שנשמתם** בחי' כהן איש החסד (כדלעיל בפרקין). **ולעתיד לבא** הנשמה שבבחי' לוי תהי' **למעלה** מהנשמה שבבחי' כהן. **ולכן** יולדו בדוקא לאב כהן וכו'". על הערתו זו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו מביאים להלן את השאלות (באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה כבית שמאי (**זהו קושיא על היסוד דהתורה לא תשתנה - ולא על הביאור הנ"ל**), שהכוונה בזה הוא שהפסק למעשה יהי' כבית שמאי, ולכן אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. **על פי דין - ב"ד הגדול מב"ד הקודם יכול לפסוק אחרת. ומובן שזהו ג"כ בנוגע למחלוקת ב"ש וב"ה - הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללוים וכהנים - אין בזה שייכות כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'.** וכן בענין הבעל חי שעתיד ליטהר שייך להקשות זה. **החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתרץ שאז ישתנה סימנו ויעלה גרה.** וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שלויתן שוחט לשור הבר בסנפיריו שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה חדשה מאתי תצא – חידוש תורה". **קושיא מעיקרא ליכא - כי כאן המדובר על דבר פעם אחת. והוראת שעה - הרי דין התורה שאפילו נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדיוק "חידוש תורה" - ולא נאמר "שינוי" - חידוש (הוראה), אבל אין בזה שינוי. 15.** יג, ב.

יום שישי כ"ג אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 140, והנה סדר העבודה... עד עמ' עא, חיי החיים ב"ה:

וְהִנֵּה, סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנִּמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת אַהֲבָה עַזָּה זוֹ, הִיא בְּבְחִינַת "שׁוּב" לְבַד, - הימנעות מכלות הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא דוקא בהימצאות הנשמה בגוף. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה: "וְאִם רָץ לִבְךָ שׁוּב לְאֶחָד",** פֵּרוּשׁ "וְאִם רָץ לִבְךָ" - **הִיא תְּשׁוּקַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּלֵּב בֶּחָלָל הַיְמָנִי,** - מקומה של הנפש האלקית, **כְּשֶׁמִּתְגַּבֶּרֶת** - התשוקה, **וּמִתְלַהֶבֶת וּמִתְלַהֶטֶת בִּמְאֹד מְאֹד עַד כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, לְהִשְׁתַּפֵּךְ אֶל חֵיק אָבִיהָ וְלֵצֵאת מִמַּאֲסָרָהּ בַּגּוּף הַגּוּפָנִי וְגַשְׁמִי לְדַבְּקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ** – זהו פירוש "ואם רץ לבך", לבו נמצא בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות הנפש – להתאחד עם הקב"ה – **אַזַּי** – אז צריך להיות "שוב לאחד", לשוב ל"אחד", **זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ** – והיינו שעליו להתבונן **בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה**[16], **כִּי "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי"** – על אף שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא היפך החיים – כלות הנפש, עליך, אבל, בניגוד לרצונך – לחיות, **בַּגּוּף הַזֶּה לְהַחֲיוֹתוֹ, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ חַיִּים עֶלְיוֹנִים מֵחַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, עַל יְדֵי תּוֹרַת חַיִּים,** - שעל ידי תורה ממשיכים את החיים העליונים למטה, **לִהְיוֹת דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים לְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** - כמו שבדירה מתגלה האדם בכל מהותו כמו שהוא, כך גם למטה, בנבראים התחתונים, תהיה התגלות אמיתת ענין אחדות ה', **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,** - שזוהי תכלית הכוונה של עבודת האדם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך. – זהו "שוב לאחד": שוב מאהבתך ומכלות נפשך, בשביל ה"אחד", כדי לגלות אחדות ה' בעולם. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד",** - שיהיה אחד באחד, **פֵּרוּשׁ שֶׁהַיִּחוּד הַנֶּעֱלָם יִהְיֶה בְּבְחִינַת "עֶלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא".** – עולם מגולה. כלומר: שהיחוד שהוא "נעלם", יהיה בבחינת "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה. "אחד באחד" היינו: שה"אחד" של עולם ומדריגה עליונה יותר, יתגלה ב"אחדות" של העולם והמדריגה התחתונים יותר. **וְזֶה שֶׁאוֹמְרִים: "לְכָה דּוֹדִי וְכוּ'".** – לקראת כלה", שלקראת "כלה" – כלות הנפש שבאהבה זו, יהיה "לכה דודי" – הליכה והמשכה מ"דודי" – להמשיך אלקות למטה. **וּבָזֶה יוֹבֵן מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי, וְעַל כָּרְחֲךָ כּוּ'",** - אתה מת" – ההוראה בעבודת ה' ממאמר על כרחך "אתה חי", היא: אדם צריך שיהיה לו רצון ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש, והחיים בגוף צריכים להיות בו בעל כרחו, כנגד רצונו: מאידך גיסא, מהמאמר השני ("על כרחך אתה מת") יוצא, שהרצון והתשוקה צריכים להיות – להיות בחיים. ואילו ההיפך מהחיים, כלות הנפש – צריך להיות אצלו כנגד רצונו, בעל כרחו. ואם כך – הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד לשני, **וְאֶלָּא אֵיךְ יִהְיֶה רְצוֹנוֹ** – כיצד בכל זאת יהיה רצונו? אך כפי שכבר למדנו, יובנו הדברים: בתחילה על האדם להשתדל להגיע לאהבה גדולה כזו להקב"ה, עד לידי כלות הנפש, ושהחיים יהיו אצלו "בעל כרחו", רק, כדי לבצע את הרצון העליון, להמשיך אלקות ואחדות ה' בעולם. וזהו "על כרחך אתה חי". ואילו, לאחר מכן, כשהוא כבר נמצא בתנועה של "שוב", עליו שוב ליצור בקרבו את התנועה של "רצוא" ושל אהבה של כלות הנפש. שכן, על ידי כך הוא ממשיך ב"שוב", מדריגה עליונה יותר, וכן גם מפני שבהיותו במצב של "שוב", הוא עלול להיות נמשך לענינים הנחותים שבעולם – ולכן עליו לעורר בקרבו שוב את התנועה של "רצוא" – "בעל כרחך אתה מת": לעורר בקרבו אהבה עד לידי כלות הנפש, כנגד רצונו הנוכחי, שהוא בתנועה של "שוב", להיפך מכלות הנפש. **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת עַל מִשְׁנָה זוֹ: "עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי", בְּעֶזְרַת חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא:** כלומר: בשעה שהוא עומד בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות הנפש, הוא מעורר בתוכו, כנגד רצונו, שיהיה "חי", לחיות בתוך הגוף, כדי להמשיך את החיים של חיי החיים למטה[17].

ליקוטי אמרים

והנה סדר העבודה בעסק התורה והמצות הנמשכת מבחי' אהבה עזה זו היא בבחי' שוב לבד כמ"ש בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחד פי' ואם רץ לבך היא תשוקת הנפש שבלב בחלל הימני כשמתגברת ומתלהבת ומתלהטת במאד מאד עד כלות הנפש ממש להשתפך אל חיק אביה חיי החיים ב"ה ולצאת ממאסרה בגוף הגופני וגשמי לדבקה בו ית' אזי זאת ישיב אל לבו מארז"ל כי ע"כ אתה חי בגוף הזה להחיותו כדי להמשיך חיים עליוני' מחיי החיים ב"ה למטה ע"י תורת חיים להיות דירה בתחתוני' לאחדותו ית' בבחי' גילוי כמש"ל וכמ"ש בז"הק למהוי אחד באחד פי' שהיחוד הנעלם יהיה בבחי' עלמא דאתגליא וז"ש לכה דודי וכו' ובזה יובן מארז"ל ע"כ אתה חי וע"כ וכו' ואלא איך יהיה רצונו וכמ"ש במ"א באריכות על משנה זו ע"כ אתה חי בעזרת חיי החיים ב"ה:

---

16. אבות ד, כד. **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות תרמ"ט ע' 25 ואילך".

יום שבת קודש כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' עא, פרק נא. והנה לתוספת... עד עמ' 142, בתולדתו כנ"ל]:

פֶּרֶק נא. להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" – משמע, שתכלית הכל, היא – "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות – החל רבנו הזקן להסביר בפרק ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של יהודי – היא: להמשיך אלקות בעולם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך;

ועל כך הביא רבנו הזקן את דברי ה"ינוקא" ב"זוהר" (פרשת בלק), שאסור ליהודי ללכת ארבע אמות בגילוי ראש, מפני שאור השכינה שורה על ראשו, ושעל יהודי לדעת שאור השכינה השורה על ראשו, זקוק ל"שמן" ול"פתילה", שהאור ייאחז בהם, והסביר, שגופו של יהודי הוא ה"פתילה" לאור השכינה, וה"שמן" לאור, הוא "עובדאן טבין" – מעשיו הטובים של יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להזדקק למעשים טובים בתור "שמן" לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה עצמה, הנפש האלקית שהיא חלק אלקה ממעל – כי, הנשמה, אפילו של צדיק גמור, היא "מציאות" איזו שהיא, ואיננה בטלה במציאות לאור ה', שתהיה דבר אחד עם אור ה'. ולכן, אין היא יכולה לשמש כ"שמן" לאור השכינה, היות והשמן נהפך לגמרי לאור; ואילו, מצוות מעשיות דוקא, שהן רצונו של הקב"ה, ורצונו וחכמתו הם הרי דבר אחד אתו – לכן דוקא מצוות ומעשים טובים יכולים לשמש כ"שמן" לאור השכינה ה"שורה" על ראשו. לאחר מכן, הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה נמשך האור על הנשמה ועל שני לבושיה, מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה' ומתאחדים אתו ביחוד גמור. אך, כדי להמשיך את האור והשראת השכינה גם על הנפש החיונית ועל הגוף – נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן, שהמצוות המעשיות הן הן תכלית כל סדר ההשתלשלות – כדי להמשיך אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא מסביר ענין כוונת המצוות, שכדי שהמצוות המעשיות תיעשנה כדבעי, בחיות ובנשמה, זה בא על ידי ה"כוונה", על ידי יראת ה' ואהבת ה', בציינו האופנים השונים ביראת ואהבת ה', בהם יכול יהודי לקיים מצוות. בפרק נ"א, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן ובתוספת ביאור, את לשון ה"ינוקא" שהזכרנו לעיל, ש"ההוא נהורא איצטרך למשחא" – שאור השכינה זקוק לשמן – בציינו: שבכל מקום מרמז "שמן" ל"חכמה", ואילו כאן אומר ה"ינוקא", ש"שמן" – "אינון עובדאן טבין", מעשים טובים, כלומר, מצוות מעשיות. איזו שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין "שמן" המרמז לבחינת חכמה? כדי להסביר זאת, יפרש רבנו הזקן ענין השראת השכינה, ויסיים, שמצוות מעשיות באות מ"חכמה", ושלכן מובן מדוע מצוות מעשיות הן ה"שמן" שאור השכינה זקוק לו, כדי להיאחז ב"פתילה", הוא גופו של האדם.

ליקוטי אמרים

פרק נא והנה לתוספת ביאור לשון הינוקא דלעיל צריך לבאר תחלה להבין קצת ענין השראת השכינה שהיתה שורה בבית ק"ק וכן כל מקום השראת השכינה מה עניינו הלא מלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה. אך הענין כדכתיב ומבשרי אחזה אלוה שכמו שנשמת האדם היא ממלאה כל רמ"ח אברי הגוף מראשו ועד רגלו ואעפ"כ עיקר משכנה והשראתה היא במוחו ומהמוח מתפשטת לכל האברים וכל אבר מקבל ממנה חיות וכח הראוי לו לפי מזגו ותכונתו העין לראות והאזן

וְהִנֵּה, לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר לְשׁוֹן הַיְנוּקָא דִּלְעֵיל, - בפרק ל"ה – שאור השכינה השורה על יהודי, זקוק ל"שמן" והוא "עובדאן טבין", מעשים טובים – ולכאורה לא מובן, איזו שייכות יש למעשים טובים – לשמן שהוא חכמה? – **צָרִיךְ לְבָאֵר תְּחִלָּה לְהָבִין קְצָת עִנְיַן הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה שֶׁהָיְתָה שׁוֹרָה בְּבֵית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים,** - ב"קדשי קדשים" היתה הרי, "השראת השכינה", שלכן היו קיימות הלכות מיוחדות שהיו קשורות בקדשי קדשים, מפני ששם היתה השראת השכינה, **וְכֵן כָּל מָקוֹם** – שאומרים שיש בו **הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה - מָה עִנְיָנוֹ?** – מהו הענין שמציינים באופן מיוחד מקום מסויים ואומרים שעליו במיוחד ישנה השראת השכינה? **הֲלֹא "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", וְ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ"!** – אין מקום שפנוי ממנו יתברך. כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא **באותו** מקום מסויים – ישנה השראת השכינה, הרי הקב"ה נמצא בכל מקום? יסביר רבנו הזקן להלן, שענינה של השראת השכינה הוא ההתגלות של מדריגת האלקות הנקראת "שכינה"; שכן, למרות שהקב"ה נמצא בכל מקום, בכל זאת הימצאותו היא באופן של העלם, ולא של התגלות; ואילו, השראת השכינה, משמעה: שבאותו מקום השכינה היא בהתגלות. **אַךְ הָעִנְיָן, כְּדִכְתִיב:** - כמו שכתוב[1]: **"וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ",** - ממה שאדם רואה בנפשו ובגופו, הוא יכול להבין איך הדברים הם באלקות ובעולם – **שֶׁכְּמוֹ שֶׁנִּשְׁמַת הָאָדָם[2] הִיא מְמַלְּאָה כָּל** רְמ"ח – 248, **אֵבְרֵי הַגּוּף מֵרֹאשׁוֹ** – החלק העליון ביותר בגופו, **וְעַד רַגְלוֹ,** - האברים התחתונים ביותר בגופו – את כל האברים הללו ממלאה הנשמה, כלומר: הנשמה נמצאת בכל האברים האלה, ולא קיים אף אבר אחד או חלק מהגוף, שהנשמה לא תמלא אותו, **וְאַף עַל פִּי כֵן עִקַּר מִשְׁכָּנָהּ** – בפנימיות, **וְהַשְׁרָאָתָהּ** – באופן מקיף, **הִיא כְּמֹחוֹ, וּמֵהַמֹּחַ מִתְפַּשֶּׁטֶת לְכָל הָאֵבָרִים,** - באופן שווה; שכן, לפי דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א[3], הכוונה בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות שהאברים חיים ממנה; ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים. זהו ענין אחד הנמשך ומתפשט מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין של **אור.** דבר נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: **וְכָל אֵבֶר מְקַבֵּל מִמֶּנָּה** – מהנשמה, סוגים שונים של **חַיּוּת וְכֹחַ הָרָאוּי לוֹ לְפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ,** - של האבר, **ולא**[4] שהשינויים (שהכח באבר אחד שונה מהכח שבאבר שני) נוצרים על ידי האבר עצמו, כמו הגוון הנראה במים כשהם

---

1. איוב יט, כו. **2.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "להבא לקמן – להעיר מזח"ג רנז, ב". **3.** **בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "'ומהמוח מתפשטת לכל האברים' – מה שהיא **בשוה** בכל האברים, מה שהם חיים. אור. ועוד ענין – 'וכל אבר מקבל ממנה...'". **4.** **בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:**

ליקוטי אמרים

לשמוע והפה לדבר והרגלים להלוך כנראה בחוש שבמוח מרגיש כל הנפעל ברמ"ח אברים וכל הקורות אותם. והנה אין שינוי קבלת הכחות והחיות שבאברי

נמצאים בכלי של זכוכית צבועה – אלא, מלכתחילה מושך האבר לעצמו את הכוח מן הנפש, לראות, או לשמוע וכו'. ובלשון ה"תניא": **הָעַיִן** – מקבלת מן הנשמה חיות וכוח, **לִרְאוֹת,** - כוח הראיה הוא בהתאם למזגו ותכונתו של חומר העין, שהוא כדבר מלוטש, המסוגל לראיה, **וְהָאֹזֶן** – מקבלת חיות וכוח **לִשְׁמֹעַ, וְהַפֶּה לְדַבֵּר, וְהָרַגְלַיִם לַהֲלֹךְ**[5], - כל אחד מהאברים מקבל לפי מזגו ותכונתו, את החיות והכוח מן הנשמה ה"שורה" ומתגלה בתחילה במוח. **כַּנִּרְאֶה בְּחוּשׁ שֶׁבַּמֹּחַ מַרְגִּישׁ כָּל הַנִּפְעָל בְּרַמ"ח אֵבָרִים וְכָל הַקּוֹרוֹת אוֹתָם.** – כל אשר קורה באברים – מרגיש האדם במוחו, וכל כך למה? – מפני שבמוח נמצא עיקר מקומה ומקורה של החיות (ומשם מתפשטת החיות לכל האברים), ובמקור מורגש כל הנעשה בחיות המתפשטת ממנו. [**הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ובאם לא היו הכחות מחולקים **מצ"ע** (כ"א רק מצד האברים – כדוגמת מים ואור הנראים ע"י זכוכית צבועה) אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים **לא** הי' שינוי בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון **שעלו** כבר מהן להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכוכית הצבועה – אין שינוי בין הנלקחים מכלי לבן או מאדום כו') ואת"ל שהשינוי בהאבר בהכח שנמשך בו **נקנה** בהכח (וכמו חתיכת כסף שעשאוה כלי) הרגשתו כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח אינה בגדר התחלקות **כלל** (גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא תהי' בה התחלקות ושינוי בין הרגשת הקורה ונפעל בעין או באוזן וכו' – כיון שהיא פשוטה בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר שעוד **קודם** שנמשך מהנשמה בפו"מ באברים – הכחות משונים זמ"ז. ועתה מפרש באיזה "מקום" דהנשמה מתחיל השינוי והתחלקות". כדי להקל על הבנת הדברים שלמדנו, ובמיוחד להבין את ביאורי הרבי שליט"א – נדרשת הקדמה קצרה: שני ענינים באור וחיות הנפש שבגוף: א) ענין החיות – חיים – שהגוף כולו חי מהנשמה. ומבחינה זו – אין הבדל בין אבר אחד למשנהו. הראש אינו **יותר** מאשר חי, והרגל אינה **פחות** מאשר חי. כל הגוף, על **כל** אבריו חיים באופן שווה. חיות זו מתוארת בתואר "אור". ב) החיות והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה, המותאמים במיוחד לאותו אבר; ולמשל – העין מקבלת מהנשמה חיות וכוח לראות, האוזן – חיות וכוח לשמוע, הפה – חיות וכוח לדבר, הרגלים – חיות וכוח ללכת, וכך הלאה. כלומר: החיות הכללית, מה שכל אבר "חי" – ובכך כל האברים שווים. החיות והכוח הפרטיים שכל אבר מקבל כדי שיוכל למלא את תפקידו המוגדר – ובכך הם משתנים בכל אבר בנפרד. – החיות של הנפש היא פשוטה, כלומר: אין בה שום התפצלות של כוחות שונים, וכיצד נוצרת ההשתנות בכוחות? – הדבר בא כתוצאה מהתלבשות החיות באברים, שמהחיות המתלבשת בעין – נוצר כוח הראיה, ומהחיות המתלבשת באוזן – נוצר כוח השמיעה, וכך הלאה, וכמו למשל מים הנמצאים בכלי של זכוכית צבועה, הרי למרות שהמים פשוטים ובעלי גוון אחיד, בכל זאת, כשהם נמצאים בכלי אדום – נראים המים אדומים, בכלי ירוק – נראים המים ירוקים. כך אפשר לומר גם ביחס לכוחות הנפש – האבר ממשיך מהנפש חיות **פשוטה,** אלא שהאבר הופך את החיות לכוח פרטי, העין הופכת את החיות לכוח של ראיה, וכך בשאר האברים. האופן השני: – הנפש כלולה מכוחות שונים הנמשכים באברי הגוף. כלומר: העין מושכת אליה לכתחילה מן הנפש, כוח של ראיה, שהיה כלול בנפש, האוזן מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא שהשינוי בין כוח לכוח נוצר רק אחרי שחיות הנפש מתלבשת באבר המיוחד. רבנו הזקן יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן השני, שבנשמה עצמה ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים לכל אבר בהתאם לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א, הראיה לכך, שמן ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים באברים, קיימים כבר הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם הכוחות לא היו נפרדים מצד עצמם כי אם מצד האברים, וכגון מים או אור הנראים דרך זכוכית צבועה, הרי המים או האור אין להם צבע כלל, הם מקבלים את הצבע מגוון הצבע של הזכוכית. ואם נאמר כך גם ביחס לכוחות הנמשכים באברים, הרי כשהמוח מרגיש בנעשה באברים, לא היה שינוי בהרגשתו ממה שנעשה בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר האברים, מכיוון שאותן רגשות **כבר יצאו** מהעין או מהאוזן (וכמו במים כשמוציאים אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים שהיו קודם בכלי לבן או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם העצמי והטבעי. כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן שאין הבדל ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם נאמר שהשינוי שהאבר פועל בכוח הנמשך בו – נקנה באותו כוח ונשאר בו תמיד (כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי, הרי הכלי נשאר לתמיד. וכך נרצה לומר גם ביחס לענינו: שהשינוי (שכל אבר פועל בחיות השייכת לו) נשאר כבר גם ברגש שאותו אבר מעורר במוח – למרות שהוא כבר **יצא** מהאבר) ואשר לכן שונה הרגש הבא מהעין לרגש הבא מהאוזן – הרי, אבל, אם נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר של התחלקות **כלל** (גם לא באופן שכוחות **כלולים** בה), – לא היו בנשמה שבמוח שום התחלקות ושינוי בין הרגשת הנעשה בעין לבין הרגשת הנעשה באוזן או בשאר האברים, מכיוון **שהיא** הרי פשוטה בתכלית – וגם אם מבחינת הרגשות הבאים מהאברים, כן היה הבדל, הרי לא היה שינוי זה נקלט בנשמה כמו שהיא במוח, אם נאמר שהיא פשוטה בתכלית. כל האמור, מכריח לומר, **שעוד לפני** שהחיות נמשכת מן הנשמה בפועל ממש לאברים – קיים בה כבר הבדל בין כוח לכוח. להלן, יסביר רבנו הזקן, באיזה "מקום" ומדריגה בנשמה, מתחיל השינוי והתחלקות בין הכוחות השונים. **וְהִנֵּה, אֵין שִׁנּוּי כַּקַּבָּלַת הַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת שֶׁבְּאֵבְרֵי הַגּוּף** – מה שכל אבר מקבל

"ולא שהשינוי נעשה ע"י האבר כגוון הנראה במים הנמצאים בכלי זכוכית צבוע". **5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "י"ל שפרט ד' אלו – שמהם מסתעפים הג' דפיך לבבך לעשותו, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המח' – חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים), פה לדבר, רגלים להלוך (תכלית העשי' והירידה (ולכן לא נקט ידיים))".

מהנשמה כוח וחיות בצורה שונה אינו נובע **מִן הַנְּשָׁמָה מִצַּד עַצְמָהּ וּמָהוּתָהּ**, - שנאמר, **שֶׁיִּהְיֶה מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ** - של הנשמה, **מִתְחַלֵּק לְרַמ"ח** - 248, **חֲלָקִים שׁוֹנִים** - וכך הם **מִתְלַבְּשִׁים בְּרַמ"ח** - 248 **מְקוֹמוֹת, כְּפִי צִיּוּר חֶלְקֵי מְקוֹמוֹת אִבְרֵי הַגּוּף**, - כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר בגלוי כוחות שונים ומובדלים אחד מן השני - כוח לראות, כוח לשמוע, וכן הלאה, ושכאילו 248 הכוחות שבנשמה - מתלבשים ב־248 אברי הגוף, כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר לומר, שכן, **שֶׁלְּפִי זֶה נִמְצָא עַצְמוּתָהּ וּמָהוּתָהּ** - של הנשמה, **מְצֻיָּר בְּצִיּוּר גַּשְׁמִי** - ויש **לה וִדְמוּת וְתַבְנִית כְּתַבְנִית הַגּוּף חַס וְשָׁלוֹם**, - ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי צורות שונות, כך נאמר גם כן שהכוחות שבנשמה הם שונים גם בדמותם ובציורם - אי אפשר לומר כך - **אֶלָּא** - הנשמה **כֻּלָּהּ** - היא (1) **עֶצֶם אֶחָד**, (2) **רוּחָנִי** - ויתירה מזו, האחדות שבה, היא באופן **פָּשׁוּט** - ולא "מורכב" מחלקים שונים, ועצמותה הרוחנית היא **וּמְפֻשָּׁט מִכָּל צִיּוּר גַּשְׁמִי וּמִבְּחִינַת וְגֶדֶר מָקוֹם וּמִדָּה וּגְבוּל גַּשְׁמִי** - מכל האמור הנשמה מופשטת **מִצַּד מָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ**, - היא כל כך מופשטת מכל אלה, עד שגם כשהיא נמצאת בתוך האברים - אין כוח באברים ליצור בה שינוי בכך, ולכן ממשיך רבנו הזקן ואומר[6]: **וְלֹא שַׁיָּךְ בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ לוֹמַר שֶׁהִיא** - הנשמה נמצאת **בְּמֹחִין שֶׁבְּרֹאשׁ יוֹתֵר מִבְּרַגְלַיִם, מֵאַחַר שֶׁמָּהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ אֵינָהּ בְּגֶדֶר וּבְחִינַת מָקוֹם וּגְבוּל גַּשְׁמִי**, - הרי שאין מקום לשייך לה את ההגבלות, שכאילו היא נמצאת בראש יותר מאשר ברגלים, **רַק שֶׁתַּרְיַ"ג** - 613, **מִינֵי כֹּחוֹת וְחִיּוּת כְּלוּלִים בָּהּ בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ**[7], **לָצֵאת אֶל הַפֹּעַל וְהַגִּלּוּי מֵהַהֶעְלֵם**, - בשעה שהם בנשמה, הם רק ענין של "כוח" הכלולים בה בהעלם - כלומר: בהעלם בנשמה, 613 כוחות כדי שיבואו "אל הפועל והגילוי", **לְהַחֲיוֹת רְמַ"ח** - 248, **אֵבְרִין וּשְׁסַ"ה** - 365 **גִּידִין שֶׁבַּגּוּף עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָם בַּנֶּפֶשׁ הַחִיּוֹנִית, שֶׁיֵּשׁ לָהּ** - לנפש החיונית, **גַּם כֵּן רְמַ"ח וּשְׁסַ"ה כֹּחוֹת וְחִיּוּת הַלָּלוּ.** להלן יוסבר, שכוחות אלה, בשעה שהם נמשכים מן הנשמה ומתגלים בגוף - אז אומרים, שעיקר מקום ההמשכה וההתגלות הוא במוח שבראש, ומהמוח זה מתפשט לכל אברי הגוף. ואילו, עצמות ומהות הנשמה נמצאת בכל מקום בשווה, ברגל כמו בראש. בתחילה דובר רק על רמ"ח אברי הגוף ורמ"ח כוחות הנשמה המלובשים בהם, אך, לאחר מכן מדובר כבר יותר בפרטיות, שישנם תרי"ג: רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ולכל אחד מהם יש ענין מיוחד של חיות הנפש, ולכן מכאן ואילך כבר מדובר על תרי"ג. **וְהִנֵּה, עַל הַמְּשָׁכַת כָּל הַתַּרְיַ"ג** - 613, **מִינֵי כֹּחוֹת וְחִיּוּת** - הנמשכים **מֵהֶעְלֵם הַנְּשָׁמָה אֶל הַגּוּף לְהַחֲיוֹתוֹ - עָלֶיהָ** - על המשכה זו, **אָמְרוּ**, - חכמינו ז"ל, **שֶׁעִקַּר מִשְׁכָּנָהּ וְהִשְׁרָאָתָהּ שֶׁל הַמְּשָׁכָה זוֹ וְגִלּוּי זֶה הוּא כֻּלּוֹ בַּמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, וְלָכֵן הֵם** - המוחין **מְקַבְּלִים תְּחִלָּה הַכֹּחַ וְהַחִיּוּת הָרָאוּי לָהֶם לְפִי מִזְגָּם וּתְכוּנָתָם, שֶׁהֵן** - השכל המתחלק לשלשה כוחות: **חָכְמָה־בִינָה־דַעַת וְכֹחַ הַמַּחֲשָׁבָה וְכָל הַשַּׁיָּךְ לַמֹּחִין.** - שכל מה ששייך למוחין, ויש להם המזג והתכונה של המוח - מקבלים מהנפש לפני שאר האברים, **וְלֹא זוֹ בִּלְבַד**, - שהמוחין מקבלים את החיות **שלהם** לפני שאר האברים, **אֶלָּא גַּם כְּלוּלוֹת כָּל הַמְּשָׁכוֹת הַחִיּוּת לִשְׁאָר הָאֵבְרִים, גַּם כֵּן** - לפני שהן נמשכות בשאר האברים, הן **כְּלוּלָה וּמְלֻבֶּשֶׁת בַּמֹּחִין שֶׁבְּרֹאשׁ, וְשָׁם** - במוחין שבראש, **הוּא עִקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ שֶׁל הַמְּשָׁכָה זוֹ, בִּבְחִינַת גִּלּוּי הָאוֹר וְהַחִיּוּת שֶׁל כָּל הַנְּשָׁמָה כֻּלָּהּ**, - כשההמשכה היא במוח שבראש - מתחילים האור והחיות להיות באופן של התגלות, **וּמִשָּׁם** - מהמוחין, **מִתְפַּשֶּׁטֶת הֶאָרָה לִשְׁאָר כָּל הָאֵבְרִים, וּמְקַבֵּל כָּל אֶחָד כֹּחַ וְחַיּוּת הָרָאוּי לוֹ כְּפִי מִזְגּוֹ וּתְכוּנָתוֹ: כֹּחַ הָרְאִיָּה מִתְגַּלֶּה בָּעַיִן,**

ליקוטי אמרים

הגוף מן הנשמה מצד עצמה ומהותה שיהיה מהותה ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקי' שונים מתלבשי' ברמ"ח מקומו' כפי ציור חלקי מקומו' אברי הגוף שלפי זה נמצא עצמותה ומהותה מצוייר בציור גשמי ודמות ותבנית כתבנית הגוף ח"ו אלא כולה עצם אחד רוחני פשוט ומופשט מכל ציור גשמי ומבחי' וגדר מקום ומדה וגבול גשמי מצד מהותה ועצמות' ולא שייך במהות' ועצמותה לומר שהיא במוחין שבראש יותר מברגלים מאחר שמהותה ועצמותה אינה בגדר ובחי' מקום וגבול גשמי רק שתרי"ג מיני כחות וחיות כלולים בה במהותה ועצמותה לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם להחיות רמ"ח אברין ושס"ה גידין שבגוף ע"י התלבשותם בנפש החיונית שיש לה ג"כ רמ"ח ושס"ה כחות וחיות הללו. והנה על המשכת כל התרי"ג מיני כחות וחיות מהעלם הנשמה אל הגוף להחיותו עליה אמרו שעיקר משכנה והשראתה של המשכה זו וגילוי זה הוא כולו במוחין שבראש ולכן הם מקבלים תחלה הכח והחיות הראוי להם לפי מזגם ותכונתם שהן חב"ד וכח המחשבה וכל השייך למוחין ולא זו בלבד אלא גם כללות כל המשכות החיות לשאר האברים ג"כ כלולה ומלובשת במוחין שבראש ושם הוא עיקרה ושרשה של המשכ' זו בבחי' גילוי האור והחיו' של כל הנשמ' כולה ומשם מתפשטת הארה לשאר כל האברים ומקבל כל א' כח וחיו' הראוי לו כפי מזגו ותכונתו כח הראיה מתגלה בעין וכח

---

6. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כ"כ עצומ"ה פשוט, עד שאפילו מצד זה שנמצאת באברים אין האברים פועלים בה שינוי בזה שלכן: 'ולא שייך במהותה ועצמותה...'". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שתיבת מין שוללת ממש – זהו באידיש, בלה"ק ("מין" היינו שכולל כמה פרטים, ולשלול ממש) צ"ל "כמין" (צריף במס' סוכה וכיו"ב). ואולי הדיוק "מין" כאן – כי מין כח הראי' (וכיו"ב) נכללים בו מצ"ע (ולא רק

וְכֹחַ הַשְּׁמִיעָה בְּאֹזֶן וְכוּ'. – שכן, מתי קיים "כוח הראיה" המוכן להתגלות בעין, ו"כוח השמיעה" המוכן להתגלות באוזן? – הרי זה, לאחרי שהחיות נמשכה קודם באופן כללי במוחין, ומשם נמשכת הארה לכל אבר, והארה זו כבר מוגדרת לפי מזגו ותכונתו של האבר. **וְכָל הַכֹּחוֹת מִתְפַּשְּׁטִים מֵהַמֹּחַ כַּנּוֹדָע**[8]**, כִּי שָׁם** – במוחין, **הוּא עִקַּר מִשְׁכַּן הַנְּשָׁמָה כְּלָה בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** – עצם הימצאות הנשמה בגוף, הוא באופן שהנשמה נמצאת בכל חלקי הגוף בשווה, בלי הבדל בין אבר אחד למשנהו; אך, המקום העיקרי שבו הנשמה היא בהתגלות – הרי זה במוחין, **שֶׁנִּגְלֵית שָׁם** – במוחין, **כְּלוּת הַחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנָּה.** – מהנשמה. **רַק כֹּחוֹתֶיהָ שֶׁל כְּלוּת הַחַיּוּת מְאִירִים וּמִתְפַּשְּׁטִים מִשָּׁם** – מהמוחין **לְכָל אֵבְרֵי הַגּוּף, כְּדִמְיוֹן הָאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר מֵהַשֶּׁמֶשׁ לְחַדְרֵי חֲדָרִים. [וְאֲפִלּוּ הַלֵּב** – שהוא אבר כללי, שממנו נמשך לשאר האברים, "לבא פליג לכל שייפין", בכל זאת, גם הלב **מְקַבֵּל מֵהַמֹּחַ, וְלָכֵן הַמֹּחַ שַׁלִּיט עָלָיו** – על הלב, **בְּתוֹלַדְתּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** – בפרק י"ב, שכך נברא האדם בטבע, שהמוח יהיה שליט על הלב; וזאת – מפני שגם הלב מקבל מן המוח, שמשום כך המוח "שליט על הלב"].

ליקוטי אמרים

השמיעה באוזן וכו'. וכל הכחות מתפשטים מהמוח כנודע כי שם הוא עיקר משכן הנשמה כולה בבחי' גילוי שנגלית שם כללו' החיות המתפשט ממנה. רק כחותיה של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם לכל אברי הגוף כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי חדרים [ואפילו הלב מקבל מהמוח ולכן המוח שליט עליו בתולדתו כנ"ל]:

מצד הכלי שלו – העין) כמה כחות ראי', וכמו ראיתו של צדיק וראיתו של רשע (עין טובה ועה"ר, נתן עיניו בו ונעשה כו' ועוד) – וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו בנשמה אחרת עכצ"ל שגם בהיותו רשע וכח הראי' שלו **שבעין** היתה רק רע, הרי הי' גם אז **בהעלם** אצלו (במקור כח הראי' שבעין – היינו, בנשמתו) כח ראי' דצדיק, כח ראי' דנתן עיניו בו כו' – היינו מין (שכולל כמה פרטי) כח הראי'. ועצ"ע'. **8.** מה שלהלן נזכרות לשונות הנראים לכאורה ככפולים וכחזרה על אותו ענין – מציין הרבי שליט"א, שמדובר כאן אודות דרגות שונות הנמצאות או כלולות במוח, כפי המבואר במאמרים: אז ישיר, עת"ר. ובחודש השביעי, תרס"ג. ובהמשך ר"ה תש"ח אות ז'.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום ג' והקודם, בו מודיע אשר קבל הניירות שלו והכל עבר ב"ה בכי טוב.

ובודאי למותר להאריך ברמיזת הענין, כשרואים שהשי"ת מסיר טרדות ודאגות צריך להבין הרמז, אשר ביכולתו ובמילא גם מזכותו וחיובו להתעמק בלימוד תורתנו תורת חיים בהעמקה הדרושה ובלשון התניא התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק וכו' ואינו מסיח דעתו כו' שזהו ג"כ הצנור והכלי להוספה בברכת השי"ת מכאן ולהבא הן בגשמיות והן ברוחניות

ואם בכל אחד הדברים אמורים, עאכו"כ בזה שזכה ללמוד בישיבת תומכי תמימים, ובפרט שע"י הנהגה טובה בכל האמור ישפיע גם על הרבים חבריו שגם הם ינהגו באופן האמור שזכות הרבים מסייעתו ויהי רצון שבכל האמור יהי' באופן דמוסיף והולך ומעלין בקדש והשי"ת יצליחו.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

יום ראשון

יום ראשון **יח אייר, לג לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: ואיך יבא . . . ־138־ וקדוש.

אצל אדמו״ר האמצעי הי׳ לג בעומר מיו״ט המצויינים. מען פלעגט ארויסגעהן אויפ׳ן פעלד, ער פלעגט זיך ניט וואשען, אָבער נעהמען משקה, וואָס מצד הבריאות האָט ער עס ניט געטאָרט. מען האָט דעמאָלט געזעהן א סך מופתים. דאָס רוב מופתים איז געווען בנוגע קינדער. און אַ גאַנץ יאָהר האָט מען געווארט אויף לג בעומר.

אֵצֶל אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי הָיָה לַג בָּעֹמֶר מֵיו״ט [יוֹם־טוֹב] הַמְּצֻיָּנִים [=חַגִּים חֲשׁוּבִים]. הָיוּ יוֹצְאִים לַשָּׂדֶה, הָרַבִּי לֹא הָיָה נוֹטֵל יָדָיו אַךְ הָיָה אוֹמֵר ׳לְחַיִּים׳ עַל ׳מַשְׁקֶה׳ – דָּבָר שֶׁמִּטַּעֲמֵי בְּרִיאוּת הָיָה אָסוּר עָלָיו. הָיוּ רוֹאִים אָז הַרְבֵּה מוֹפְתִים. רֹב הַמּוֹפְתִים הָיוּ בְּנוֹגֵעַ לִילָדִים, וְכָל הַשָּׁנָה יִחֲלוּ וְצִפּוּ לְלַג בָּעֹמֶר.

יום שני

יום שני **יט אייר, לד לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שני עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ואח״כ . . . ־ע־ ית׳ כנ״ל.

חסידות איז א ג־טליכער פאַרשטאַנד, דער פארשטאַנד וואָס ווייזט דעם מענשען ווי קליין ער איז, און ווי גרויס ער קען זיך דערהויבען.

חֲסִידוּת הִיא הֲבָנָה אֱלֹקִית, הַהֲבָנָה הַמַּרְאָה לָאָדָם עַד כַּמָּה הוּא קָטָן, וּלְאֵיזוֹ גַּדְלוּת הוּא יָכוֹל לְרוֹמֵם אֶת עַצְמוֹ.

יום שלישי

יום שלישי **כ אייר, לה לעומר** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקותי, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה כאשר . . . ־ע־ בד״ת.

ניטאָ בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעווען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה״י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הזולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

״אֵין כְּלַפֵּי מִי לְהִתְנַעֵר מֵאַחֲרִיּוּת״. צָרִיךְ לְהִתְיַגֵּעַ, בְּסַבְלָנוּת וְקִרּוּב הַדַּעַת אֶפְשָׁר, בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, לְסַדֵּר הַכֹּל. בְּבִטּוּל הַזּוּלַת וְהַגְבָּהַת עַצְמוֹ מַפְסִידִים, חָלִילָה, הַכֹּל.

יום רביעי

יום רביעי — **כא אייר, לו לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: כי על . . . ־ע־ ומאדו כנ״ל.

עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לָדַעַת, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית נוֹתֵן לְכָל אָדָם הָאֶפְשָׁרוּת לְהָבִיא רָצוֹן הָעֶלְיוֹן יִתְבָּרֵךְ מִן הַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת וְתוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּעֲבוֹדָתוֹ.

יום חמישי

יום חמישי — **כב אייר, לז לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: פרק נ. והנה . . . ־140־ ח״ו.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ״ד־ז – ותוכן שיחתם הי׳: דער רבי – רבנו הזקן – האָט אויפגעטאָן וואָס מען איז ניט עלענט. אמאָל, איז דער רבי – דער ר״מ און גאון – געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואָס דער רבי האָט מייסד געווען איז דער גרויסער ג־טליכער אויפטו, וואָס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

פַּעַם אַחַת הִתְוַעֲדוּ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים – בִּשְׁנַת תקמ״ד־ז – וְתֹכֶן שִׂיחָתָם הָיָה: הָרַבִּי – רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – פָּעַל שֶׁאֵינֶנּוּ בִּבְדִידוּת. פַּעַם הָרַבִּי – הָרֵישׁ מְתִיבְתָּא וְהַגָּאוֹן – הָיָה בּוֹדֵד [לְעַצְמוֹ], וְהַתַּלְמִידִים הָיוּ בּוֹדְדִים [לְעַצְמָם]. דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת שֶׁהָרַבִּי יָסַד הוּא הַחִדּוּשׁ הָאֲלֹקִי הַגָּדוֹל, שֶׁהָרַבִּי אֵינוֹ בּוֹדֵד וַחֲסִידִים אֵינָם בּוֹדְדִים.

יום ששי

יום ששי — **כג אייר, לח לעומר** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה . . . חיי החיים ב״ה.

ראשית הירידה, ר״ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עס ווערט אלץ טרוקען און קאַלט, די מצות אנשים מלומדה ווערט שוין אויך שווער, מען איילט, מען ווערט אָן דעם געשמאַק אין תורה, והאויר מתגשם, ומובן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

רֵאשִׁית הַיְרִידָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, הוּא הֶעְדֵּר הָעֲבוֹדָה בַּתְּפִלָּה, הַכֹּל נִהְיָה יָבֵשׁ וְקַר; גַּם הַ׳מִּצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה׳ הוֹפְכִים כְּבָר לְנֵטֶל; מְמַהֲרִים, מְאַבְּדִים אֶת הַטַּעַם בַּתּוֹרָה, וְהָאֲוִיר מִתְגַּשֵּׁם, וּמוּבָן הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לִפְעֹל עַל הַזּוּלַת.

שבת קודש

שבת **כד אייר, לט לעומר** ה׳תש״ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת. לִשְׁלִישִׁי עוֹלֶה הַבַּעַל קוֹרֵא, וּמַעֲצִמוֹ. אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ״ל.

״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ״, ״אִם״ זֶה, הוּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים, כְּמַאֲמַר רַז״ל, שֶׁכַּוָּנָתוֹ הַלְוַאי בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ. וְזֶה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּבְיָכוֹל, מִתְחַנֵּן לִפְנֵיהֶם שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַתּוֹרָה, זֶה עַצְמוֹ מְסַיֵּעַ וְנוֹתֵן כֹּחַ לָאָדָם שֶׁיַּעֲמֹד בִּבְחִירָתוֹ הַטּוֹבָה. וְעוֹד זֹאת אֲשֶׁר בְּחֻקּוֹתַי תֵּלֵכוּ, דְּנַעֲשֵׂית הַנְּשָׁמָה מְהַלֵּךְ.

בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ תִּתְגַּלֶּה מַעֲלַת הַפְּשִׁיטוּת וְהַתְּמִימוּת שֶׁיֵּשׁ בַּעֲבוֹדָתָם שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים שֶׁמִּתְפַּלְּלִים וְאוֹמְרִים תְּהִלִּים בִּתְמִימוּת.

אגרות קודש

ב״ה, ט״ז אייר, תשי״ח
ברוקלין

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - (וגם מבלי ההמחאה שכותב אודותה).

ובעת רצון אזכיר אותו וזוגתו ובנם שי׳, על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, כאו״א להמצטרך לו.

ובמ״ש אודות האפענדיק, אינו מובן מהו המהירות (איילעניש) לנתחו עכשיו, האם זהו דרישת הרופא או סתם כך הצעה בעלמא.

במ״ש אודות המצב בגשמיות - יש למצוא ידידים אשר ישפיעו להטבת הפרטים שהם המעיקים ומצירים. ויהי רצון שימים אלו שבין פסח זמן חירותנו ושמתקרבים לקבלת התורה, חרות על הלוחות א״ת חרות אלא חירות, יוסיפו בהצלחת ההשתדלות.

ומובן וגם פשוט, שעליו סו״ס להתחיל להתעסק בתפקידו האמיתי של כל אחד מישראל, מתאים לדבר המשנה, אני נבראתי לשמש את קוני, והוא ע״י הפצת נר מצוה תורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות ועניני׳ - בכל מקום שידו מגעת, ובפרט שנמצא במקום שבהנוגע לתורת חב״ד הנה עד עתה נעשה שם דבר מועט ביותר בערך האפשרית שישנה, ולמרות שדוקא אנשים העומדים מבחוץ, מכריזים בכל עת מצוא שנמצאים שם פלוני ופלוני שהם ״עמודי ברזל של כל עניני חב״ד״, ופשיטא בענין עיקרי כהפצת המעינות, שאותה דורשים רבותינו נשיאינו בכל דור ודור, ובפרט כ״ק מו״ח אדמו״ר בדורנו זה, וק״ל. ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור, הן בענינים הפרטים והן בענינים הכללים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו״ט,

בל יראה בערב פסח

יום ראשון י"ח אייר ה'תשע"א

הלכות חמץ ומצה פרק ג, הלכה ח: אִם לֹא בִטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה מָצָא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַעְתּוֹ עָלָיו וְהָיָה בְּלִבּוֹ, וּשְׁכָחוֹ בִּשְׁעַת הַבִּעוּר וְלֹא בִעֲרוֹ - הֲרֵי זֶה עָבַר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא', שֶׁהֲרֵי לֹא בִעֵר וְלֹא בִטֵּל.

לדעת רבי מאיר (פסחים ד, ב) ניתן לאכול חמץ בשעה החמישית ובתחילת השעה הששית שורפים אותו, ואילו לדעת רבי יהודה "אוכלין כל ארבע ותולין [לא אוכלין ואין צריך לשרוף, ומאכיל לבהמתו, רש"י] כל חמש ושורפין בתחילת שש". הרי שלדברי הכל משעה ששית ואילך החמץ אסור.

והנה, לשיטת רש"י (פסחים ד, א ד"ה בין) גם איסור "בל יראה" חל מהשעה השישית ואילך וכן נראה מלשון הרמב"ם כאן "אם לא ביטל קודם שש, ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ ... הרי זה עבר על לא יראה ולא ימצא".

אך הראב"ד כתב כי מאחר שבתורה כתוב 'שבעת ימים' הרי רק מכניסת החג יש איסור בל יראה, וכתב על כך ה'מגיד משנה' שגם הרמב"ם לא התכוון לומר כי המשהה חמץ אחר שש שעות ומעלה עובר על "בל יראה ובל ימצא" שהרי כתב בפתיחת הלכות חמץ ומצה, "להשבית שאור מי"ד, שלא יראה חמץ כל שבעה שלא ימצא חמץ כל שבעה", ומה שכתב כאן "הרי זה עבר על לא יראה ולא ימצא" כוונתו שאחרי השעה הששית אין ביטול מועיל אלא ביעור, ואם לא ביער, הרי אף שביטל אחרי השעה הששית, כשיגיע הפסח יעבור בבל יראה ובל ימצא. (ויש לגרוס בלשון הרמב"ם "הרי זה עובר בבל יראה...").

אולם ה'נודע ביהודה' (קמא או"ח סי' כ) כתב שלא יתכן לומר כן ברמב"ם שכתב "עבר" ומשמע למפרע. וכן יש להוכיח גם מלשון הרמב"ם "הרי זה עבר על לא יראה ולא ימצא שהרי לא ביער ולא ביטל . .".

מצה שמורה - על ידי מי?

יום שני י"ט אייר ה'תשע"א

הלכות חמץ ומצה פרק ו, הלכה ט: שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת" - מַצָּה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן מַצָּה בִּלְבַד, הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ...

יש מהפוסקים האוסרים מצות מכונה מצד חסרון 'שלא לשמה', שהרי הכוונה 'לשם מצת מצוה' צריכה להיות על ידי העושה את הלישה, וכן כתב הבית יוסף (או"ח סי' ת"ס) בשם הרשב"א שלישת עכו"ם אינה מועילה אפילו כשיהודי עומד על גביו ומכוון לשם מצוה.

וצריך ביאור: בגט, כוונת אדם אחר, שאינו כותב הגט, אינה מועילה משום שנאמר "וכתב לה" ולכן מעשה הכתיבה צריך להיות בכוונה לשמה, אך במצה לא נאמר שהלישה תהא לשמה אלא שה'שמירה' תהא לשם מצוה, ומדוע לא תועיל שמירת ישראל אף שאינו עוסק בלישה?

וביאר ה'מנחת חינוך' (מצוה י): מי שנפל בגדו והרימו חבירו הבגד טמא, משום שהסיח דעתו משמירתו, ואין אומרים שמשמרו כשהוא ביד חברו כי "חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו" (חגיגה כ, א). ואף במצה השימור של אחר לא יועיל.

אך לפי זה יש להתיר את מצות המכונה, כי לא אמרו 'אין אדם משמר מה שאינו בידו' אלא 'מה שביד חברו' ואם אין הבגד מונח בידו אלא בארגז, השימור שלו מועיל, והוא הדין כאן יש חסרון בשמירה רק כשאדם אחר עושה את הלישה, אך במצות מכונה כוונת האדם העומד ומכוון לשם מצת מצוה מועילה (מקראי קודש פסח ח"ב סי' ג' – ב).

אך אדמו"ר הזקן כתב (סי' תנ"ג) ש'ושמרתם' היינו שכאשר רואה שהעיסה קרובה לחימוץ יעשה מעשה למנוע זאת, וכגון לאחר שכבר באו עליה מים שאם לא ימהר להתעסק בה תחמיץ. וכיון שמעשה הלישה הוא השימור לכן רק העושה את הלישה בפועל הוא המשמר ולא העומד מן הצד, ולפי זה אף במצות מכונה קיים פסול 'שלא לשמה', שהרי המכונה אינה מכוונת והאדם אינו עושה ('הררי קודש' שם הערה 5).

ולפי זה תתיישב שאלה נוספת: לפי המחמירים שהמצה תהא שמורה משעת קצירה, איך קוצרים על ידי נכרים או מכונה? אלא שדוקא מהלישה ואילך, כאשר נדרשת פעולה כדי למנוע את החימוץ, הפעולה היא בכלל 'ושמרתם' ולכן הכוונה צריכה להיות על ידי עושה הפעולה, אך לפני שבאו מים על הקמח אין מקום ל'שמירה' מסוג זה, ולכן יכול הנכרי לקצור והיהודי לשמור (ארץ צבי ח"א סי' ה).

מצה ומרור - מה קודם?

יום שלישי כ' אייר ה'תשע"א

הלכות חמץ ומצה פרק ח, הלכה ד: וּמַגְבִּיהַּ הַמָּרוֹר בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ... וּמַגְבִּיהַּ הַמַּצָּה בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין...

מבאר רבינו מנוח: אין הכוונה שהגבהת המרור ואמירת "מרור זה.." קודמת להגבהת המצה, שהרי בסדר ההגדה שבמשנה (פסחים קטז, ב) קודמת המצה למרור, וגם בנוסח ההגדה של הרמב"ם (בסוף הפרק) האמירה על המצה קודמת לאמירה על המרור. אלא שלגירסת הרי"ף במשנה, המרור קודם למצה, ועל פי זה כתב הרמב"ם כאן. והטעם להקדמת המרור הוא פשוט, שקודם היה השעבוד, שמררו חיי אבותינו ולאחר מכן היתה הגאולה.

ולמה כאן הקדים הרמב"ם את הגבהת המרור להגבהת המצה, ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים את המצה למרור?

כי כאן הרמב"ם מדבר בזמן שבית המקדש היה קיים, שהרי הזכיר תחילה את האמירה "פסח זה שאנו אוכלין...", ובזמן הבית היו הן המצה והן המרור מצוות מן התורה. ולכן הקדים

את המרור, כי בתחילה מררו את חייהם ואחר כך נגאלו (וגם במשנה גירסתו כגירסת הרי"ף - כיון שהיא מדברת בזמן הבית), אבל בסדר ההגדה שסידר לזמן הזה, כאשר מצוות מצה היא מן התורה והמרור מדרבנן (לעיל פ"ז הי"ב) - הקדים את המצה למרור.

ונראה שיש להעדיף את גירסת המשנה כפי שהיא לפנינו, וגם בזמן הבית יש להקדים את המצה למרור, שהרי אכילת מרור בפני עצמה אינה מצוה מן התורה אלא תלויה באכילת הפסח (שם). ולכן, יש לאכול תחילה את המצה שהיא מצווה בפני עצמה, ואחר־כך את המרור התלוי באכילת הפסח, והפסח הרי נאכל לבסוף 'על השובע'.

(כתד המלך)

גזירת תקרה

יום רביעי כ"א אייר ה'תשע"א

הלכות סוכה פרק ה, הלכה ז: נְסָרִים שֶׁאֵין בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה טְפָחִים, מְסַכְּכִין בָּהֶן... וְאִם יֵשׁ בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה - אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן... גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵשֵׁב תַּחַת הַתִּקְרָה וִידַמֶּה שֶׁהִיא כְסֻכָּה... הָיוּ נְסָרִין שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה וְאֵין בְּעָבְיָן אַרְבָּעָה, וַהֲפָכָן בְּצִדֵּיהֶן שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעָה וְסִכֵּךְ בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

"מסככין בנסרים דברי רבי יהודה, ורבי מאיר אוסר" (סוכה יד, א).

ונחלקו האמוראים בהסבר המחלוקת. לדעת רב, רבי יהודה אינו גוזר "גזרת תקרה", ולדעתו נסרים בכל גודל כשרים לסיכוך ורבי מאיר גוזר גזרת תקרה ואוסר לסכך בנסרים ברוחב ארבעה טפחים, גזרה שמא ישב תחת התקרה וידמה שהיא כסוכה. ואילו לדעת שמואל, גם רבי יהודה גוזר גזירת תקרה, אלא שלדעתו הגזירה שייכת רק בנסרים של ארבעה טפחים ורבי מאיר סובר שגזרת תקרה שייכת גם בנסרים של שלושה טפחים.

ומאחר שבמחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר הלכה כרבי יהודה, ובמחלוקת רב ושמואל הלכה כרב באיסורי, ההלכה כאן אמורה להיות כרב אליבא דרבי יהודה, שמסככים בנסרים של ארבעה טפחים ולא גוזרים גזרת תקרה. אבל הראשונים (הרי"ף והתוס') פוסקים כשמואל אליבא דרבי יהודה, וכך נפסק גם בשו"ע (או"ח סי' תשכט סי"ח).

ולכאורה צריך להבין:

מדוע נסרים שרוחבן ארבעה פסולים אפילו הפך אותם על צידם, והרי כעת למעשה אינם רחבים ארבעה?

ומבאר הגאון הרגצ'ובי (צפנת פענח, חמץ ומצה פ"ו ה"ב):

דבר האסור משום גזירה שמא יבואו לדבר אחר האסור, נעשה "כמו עצם האיסור" ולכן, גם אם האיסור על נסרים שייך רק כשרוחבן ארבעה, הרי הנסרים עצמם שהן ברוחב ארבעה נעשו דבר הפסול לסכך, גם אם הונחו כך שכעת אינם רחבים ארבעה.

ירננו ארבעת המינים

יום חמישי כ"ב אייר ה'תשע"א

הלכות לולב פרק ז, הלכה ט: וּמִצְוָה כְּהִלְכָתָהּ - שֶׁיַּגְבִּיהַּ... וִינַעֲנֵעַ הַלּוּלָב שָׁלֹשׁ פְּעָמִים... וְהֵיכָן מוֹלִיךְ וּמֵבִיא? בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַהַלֵּל.

במשנה (סוכה ל"ז ע"ב) נזכר דין הנענועים בהלל, והתוספות (שם ד"ה בהודו) כתבו שיש לנענע גם בעת הברכה, וטעם הנענועים בהלל הוא שנאמר 'אז ירננו עצי היער' והנענועים הם רינון.

ומדבריהם עולה שהנענועים בעת הברכה שייכים למצות נטילת לולב ואילו הנענועים בהלל שייכים למצות ההלל. וכן כתב הרא"ש (שם סכ"ו) שעיקר הנענוע הוא בשעת הברכה והנענועים בהלל הם כדי לנענע כוחו של קטגור.

אך הרמב"ם אינו מזכיר כלל נענועים בעת הברכה, ולדעתו הנענועים בהלל הם ממצות לולב, וכלשונו "ומצוה כהלכתה שיגביה... וינענע הלולב... והיכן מוליך ומביא בשעת קריאת ההלל".

ו'נפקא מינה': לדעת התוספות, רק בנענועים בעת הברכה יש להקפיד ביום הראשון שהלולב יהא "לכם – משלכם", אך הנענועים בהלל אפשר לקיימם בלולב של חברו. ואילו לדעת הרמב"ם הנענועים בהלל הם ממצות לולב וצריכים להיות בלולב שלו.

ולדעת הרמב"ם יתבארו דברי הירושלמי (בתחילת פרק לולב הגזול) שלולב היבש פסול משום שיבש חשוב כמת ו"לא המתים יהללו־יה", והיינו משום שהנענועים בהלל הם ממצות לולב, ומת אינו ראוי לנענע בו. אך אם הנענועים בהלל הם מצוה בפני עצמה מדוע יפסל לולב היבש למצות לולב שאין לה שייכות לנענועים בהלל? (הררי קודש (סולבייצ'יק) ח"א סי' קמ"ח).

ונראה ששתי שיטות אלו הם השורש לחילוקי המנהגים בברכת הלולב: השולחן ערוך (סי' תרמ"ד ס"א) כתב לברך לאחר חזרת הש"ץ קודם הלל, אך השל"ה (מובא במג"א סי' תרנ"ב סק"ג) כתב לברך בסוכה לפני התפילה:

השולחן ערוך סובר כדעת הרמב"ם שדין הנענועים בלולב מתקיים בהלל, ולכן יש להסמיך את הברכה לשעת ההלל, אך לדעת החולקים עדיף לברך מוקדם יותר מדין 'זריזין מקדימים למצוות' וכדי להדר ליטול את הלולב בסוכה (מקראי קודש סוכות ח"ב סט"ז).

מחצית השקל בימינו

יום שישי כ"ג אייר ה'תשע"א

הלכות שקלים פרק א, הלכה ח: הַשְּׁקָלִים אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

מצוות מחצית השקל אינה נוהגת בימינו, משום שהיא נועדה לצורך הקרבנות. מכל מקום, כתב הרמ"א, כי יש לתת גם היום מחצית השקל זכר למצוה, ונוהגים לתת שלושה מטבעות "מאחר שג' פעמים כתוב תרומה בפרשה" (או"ח תרצד, א).

יש לציין, כי קיימת אמנם דעה לפיה נתינת מחצית השקל אף בימינו היא מן התורה. חידוש זה מבוסס על דברי ה'שאילתות', שבכותבו על מצות מחצית השקל לא הביא את הפסוק "זה יתנו", שהכוונה לנתינת מחצית השקל לצרכי המשכן, אלא הסתמך על הפסוק "ונתנו איש כופר נפשו", שמשמעו נתינה לצורך כפרה. מכאן, שענין זה קיים בכל הדורות, אלא שבזמן המקדש נועדו המטבעות לצרכי קרבנות, ובזמן הזה נותרה חובת הנתינה לצורך כפרה, אשר לה אנו זקוקים עוד יותר (העמק שאלה סד, א).

הגדרת מחצית השקל כ'כופר נפש' יש לה השלכה הלכתית, לענין קטנים ונשים: לדעה אחת אין צורך לתת עבורם, שהרי אף בזמן הבית היו פטורים (לעיל הלכה ז), אך יש סוברים שצריך לתת גם עבורם כדי לכפר עליהם (כף החיים סי' תרצד).

מה שיעור הנתינה? אם אפשרי הדבר, יש לתת מטבע כסף בשווי מחצית השקל של תורה. אך אין צורך להחמיר בזה כיון שאין זה אלא זכר למחצית השקל, ואפשר לתת כל סכום שהוא, במטבעות הנקובים בערך של 'חצי' (מנחת אלעזר ח"א,ל).

בין קידוש חודשים לעיבור שנים — שבת קודש כ"ד אייר ה'תשע"א

הלכות קדוש החודש פרק א, הלכה ח: אֵין מְחַשְּׁבִין וְקוֹבְעִין חֳדָשִׁים וּמְעַבְּרִין שָׁנִים אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָיִם.

והקשה המפרש: משמעות הפסוק היא שהתורה כולה יוצאת מציון וירושלים, וכיצד נדרש הפסוק רק לענין קביעות חדשים ועיבור שנים, שבהם נאמרה ההלכה שיש לעשותם בארץ ישראל?

ומבאר הצל"ח:

אי אפשר להגביל את התורה והלכותיה ולהגבילם למקום מסויים, שהרי התורה אין בה שינויים והלכותיה תקפים בכל מקום (מלבד המצוות התלויות בארץ), וכן אין לומר שניתן להורות הלכה רק בציון וירושלים שהרי הסנהדרין אינם קובעים את דיני התורה אלא רק מודיעים ומלמדים את ההלכות.

שונה הוא קידוש החודש, שהתורה חידשה בו "אתם – אפילו שוגגין, אפילו מזידין, אפילו מוטעין" (ר"ה כה, ט) כי "מי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם" (להלן פ"ב ה"י) - ועל כח מיוחד זה ניתן לומר שניתן בציון ואין מקדשים את החודש אלא בארץ ישראל.

והנה, דין זה שבית דין שקידשו את החודש אפילו בטעות הרי זה מקודש הוא רק לענין קידוש החודש אבל לא לענין עיבור שנים, שאם עיברו את השנה שלא כהלכה אינה מעוברת, ולכן הביא הרמב"ם הלכה זו רק בקידוש החודש (פ"ב ה"י) אך לא בעיבור שנים (בפרק ד).

ועל פי האמור שהגבלת הפסוק "מציון תצא תורה" מתאימה רק לענין קידוש החודש, מובן מדוע רק ההלכה שאין מקדשים חדשים אלא בארץ ישראל נלמדת מ"כי מציון תצא תורה", ואילו בהלכה שאין מעברים שנים אלא בארץ ישראל כתב הרמב"ם (פ"ד הי"ב) פסוק אחר - "אין מעברים את השנה אלא בארץ יהודה, שהשכינה בתוכה, שנאמר לשכנו תדרשו".

(ציון לנפש חיה ברכות סג, ב)

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אייר, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מז' אייר, וכבקשתו בא המענה מבלי לחכות על התור.

בו כותב ע"ד ההצעה שיסע לווינה בכדי לסדר העלאת עצמותיו של אבי' זקנה של חמותו שתליט"א לאה"ק ת"ו.

והנה מובן שהידור יש בזה כשאחד מבני המשפחה ילוה הארון מהתם לאה"ק ת"ו, אבל ביחד עם זה צריך להביא בחשבון ההוצאות הכרוכות בדבר, והרי נודע אשר בווינה נמצאים כמה יראי ה' שיש לסמוך עליהם בענינים כהנ"ל, וכן בהאורון בו יביאו הארון משם לאה"ק ת"ו ודאי שיסעו כמה יהודים בעלי סמכא, ועוד שהרי בטח יהי' זה בלא חליפין מאורון לאורון, ז.א. שכשיעלה הארון לאורון ישאר שם עד ביאתו ללוד, ששם יפגשהו מי מבני המשפחה.

במכתבו מזכיר ע"ד עליית הארון לאה"ק ת"ו מווינה באני' ובודאי הכוונה באם אני' ישראלית, שהנסיעה תהי' רק בימות החול, או באני' לא ישראלית.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ח־כ"ד אייר ה'תשע"א

יום ראשון י"ח אייר ה'תשע"א

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. מִצְוַת[2] עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְהַשְׁבִּית[3] הֶחָמֵץ קֹדֶם[4] זְמַן אִסּוּר אֲכִילָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ, שֶׁהָרִאשׁוֹן זֶה הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר[6]. רְאָיָה לְדָבָר זֶה - מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי" - כְּלוֹמַר, לֹא תִשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם. וּשְׁחִיטַת הַפֶּסַח הוּא יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר אַחַר חֲצוֹת[7].

ב. וּמַה[8] הִיא הַשְּׁבָתָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה? הִיא, שֶׁיְּבַטְּלוֹ[9] בְּלִבּוֹ[10] וְיַחְשֹׁב אוֹתוֹ כֶּעָפָר, וְיָשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ כְּלָל, וְשֶׁכָּל חָמֵץ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ הֲרֵי הוּא כֶּעָפָר וּכְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ צֹרֶךְ כְּלָל.

ג. וּמִדִּבְרֵי[11] סוֹפְרִים[12] - לְחַפֵּשׂ[13] אַחַר הֶחָמֵץ בְּמַחֲבוֹאוֹת וּבְחוֹרִים וְלִבְדֹּק וּלְהוֹצִיאוֹ[14] מִכָּל גְּבוּלוֹ[15]. וְכֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁבּוֹדְקִין וּמַשְׁבִּיתִין[16] הֶחָמֵץ בַּלַּיְלָה, מִתְּחִלַּת[17] לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר[18], לְאוֹר הַנֵּר[19], מִפְּנֵי[20] שֶׁבַּלַּיְלָה כָּל הָעָם מְצוּיִין בַּבָּתִּים, וְאוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה[21]. וְאֵין[22] קוֹבְעִין מִדְרָשׁ[23] בְּסוֹף יוֹם שְׁלִשָּׁה־עָשָׂר[24]. וְכֵן הֶחָכָם לֹא יַתְחִיל לִקְרוֹת[25] בְּעֵת זוֹ, שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ וְיִמָּנַע מִבְּדִיקַת חָמֵץ בְּתְחִלַּת זְמַנָּהּ.

ד. אֵין[26] בּוֹדְקִין, לֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה וְלֹא לְאוֹר הַחַמָּה[27] וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה[28], אֶלָּא לְאוֹר הַנֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידים, כמו המפרש [בים] והיוצא בשיירא. 2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). 3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. 4) כדי שברגע חלות זמן איסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). 5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. 6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמעיקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. 7) ראה בפרק א' הלכה ח'. 8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). 9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבו" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה): כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב לבטל את החמץ – כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על בל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבו", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בבל יראה ובל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה: "לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". 10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם. 11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). 12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"ן). 13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת־חמץ". 14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור־חמץ". 15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). 16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". 17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). 18) בניסן. 19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). 22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). 23) שיעור ללמוד בציבור. 24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח חיים סימן תל"א). 25) ללמוד לעצמו. 26) (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב'). 27) השמש. אפילו אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה ה'. 28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה (מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה בחורין ובסדקין לבדוק שם.

בְּחוֹרִים וּבְמַחֲבוֹאוֹת. אֲבָל אַכְסַדְרָה[29] שֶׁאוֹרָהּ רַב, אִם בְּדָקָהּ לְאוֹר הַחַמָּה, דַּיּוֹ[30]. וְאֶמְצַע הֶחָצֵר אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹפוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חָמֵץ שֶׁיִּפֹּל שָׁם[31].

ה. חוֹר[32] שֶׁבְּאֶמְצַע הַבַּיִת[33], שֶׁבֵּין[34] אָדָם לַחֲבֵרוֹ - זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ[35]. אֲבָל[36] חוֹר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם, אֵינוֹ בוֹדֵק כְּלָל[37], שֶׁמָּא יֹאמַר הָעַכּוּ"ם: כְּשָׁפִים הוּא עוֹשֶׂה לִי[38] אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. וְכָל מָקוֹם[39] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה.

ו. חוֹרֵי הַבַּיִת[40] הַתַּחְתּוֹנִים[41] וְהָעֶלְיוֹנִים[42], וְגַג הַיָּצִיעַ[43], וְרֶפֶת בָּקָר, וְלוּלִין, וּמַתְבֵּן, וְאוֹצְרוֹת[44] יַיִן[45] וְאוֹצְרוֹת שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים גְּדוֹלִים[46] - אֵינָן צְרִיכִין בְּדִיקָה, אֶלָּא־אִם־כֵּן הִכְנִיס לָהֶן חָמֵץ. אֲבָל אוֹצְרוֹת שֵׁכָר, וְאוֹצְרוֹת יַיִן שֶׁמִּסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[47], וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים[48], וּבֵית הָעֵצִים, וּבֵית הַמּוּרְיָס, וְחוֹרֵי הַבַּיִת הָאֶמְצָעִים[49] וְכַיּוֹצֵא בָאֵלּוּ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁסְּתָמָן שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶן חָמֵץ[50]. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הִכְנִיס שָׁם חָמֵץ, אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה. וּכְשֶׁבּוֹדֵק[51] הַמַּרְתֵּף, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנָה וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

ז. אֵין חוֹשְׁשִׁין[52] שֶׁמָּא גֵּרְרָה חֵלְדָּה חָמֵץ לְמָקוֹם[53] שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ. שֶׁאִם נָחוּשׁ מִבַּיִת לְבַיִת, נָחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאֵין לַדָּבָר סוֹף[54]. בָּדַק לֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר, וְהִנִּיחַ עֶשֶׂר חַלּוֹת וּמָצָא תֵּשַׁע - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי גֵּרְרָה חֵלְדָּה אוֹ עַכְבָּר בְּוַדַּאי[55].

ח. וְכֵן[56] אִם רָאָה עַכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת וְחָמֵץ בְּפִיו אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה. אַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָא פֵּרוּרִין בְּאֶמְצַע הַבַּיִת, אֵין אוֹמְרִין כְּבָר אָכַל אוֹתָהּ הַפַּת בְּמָקוֹם זֶה, וַהֲרֵי הַפֵּרוּרִין; אֶלָּא חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחָהּ בְּחוֹר אוֹ בְחַלּוֹן[57], וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שָׁם הָיוּ[58], וּלְפִיכָךְ חוֹזֵר וּבוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כְּלוּם - הֲרֵי זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבַּיִת. וְאִם מָצָא אוֹתָהּ הַפַּת[59] שֶׁנִּטְלָהּ הָעַכְבָּר וְנִכְנַס, אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה.

ט. רָאָה[60] תִּינוֹק שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת בָּדוּק וּבְיָדוֹ כִּכָּר, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּמָצָא פֵּרוּרִין[61] - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאָכַלוֹ, וְאֵלּוּ הַפֵּרוּרִין שֶׁנָּפְלָה מִמֶּנּוּ בִּשְׁעַת אֲכִילָה, שֶׁדֶּרֶךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר בְּעֵת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין דֶּרֶךְ עַכְבָּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מָצָא פֵּרוּרִין כְּלָל - צָרִיךְ לִבְדֹּק.

י. הִנִּיחַ[62] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל[63] וְלֹא יָדַעְנוּ אִם חָמֵץ אִם מַצָּה נָטַל, וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - צָרִיךְ לִבְדֹּק; שֶׁכָּל הַקָּבוּעַ[64], כְּמֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה[65].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

29) שיש לה שלשה קירות והקיר הרביעי פרוץ. 30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). 31) אבל מה שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג). 32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 33) דוקא שבאמצע הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה, כי אין דרך להשתמש שם חמץ. 34) בקיר שבין ביתו לבית חבירו. 35) שמא נתגלגל לשם חמץ. 36) כל הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודיו" לא נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. 37) נראה שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר (למעלה הלכה ד') – מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב שבודק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה. 38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. 39) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). 40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). 41) למטה משלשה טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות מצויים (כסף משנה). 42) שאין יד אדם מגעת לשם (קובץ). 43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש עליו ולכן אינו צריך בדיקה. 44) בגירסת מגיד־משנה היה כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן", הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א'). והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפנינו השיג עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמסתפק אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו". 45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן אע"פ שמסתפק אינו צריך בדיקה כמו שנזכר למעלה. 46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע מקודם כמה צריכים. 47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית המלח ובית השעוה". 48) לא קבוע כמה משתמשים בהם ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. 49) יש ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה בהלכה ה'. 50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס לשם להביא מהן. 51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב'). 52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). 53) בספרים אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ". 54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו חמצם בבת־אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בדוק למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. 55) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 56) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 57) אבל אין צריך לבדוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. 58) מקודם. שאין דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו). 59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח). 60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 61) אף שאין פירורין כדי אותו הככר (מגיד משנה). 62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 63) בכ"י הגירסא: "ונטל אחד מהם". 64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). 65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חייבוהו חכמים לבדוק בנידון של ספק (מגיד משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו ברדב"ז שם].

יא. שְׁנֵי צִבּוּרִין[66], אֶחָד שֶׁל חָמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מַצָּה, וּשְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בָּדוּק וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ בָדוּק, וּבָאוּ שְׁנֵי עַכְבָּרִים, זֶה נָטַל חָמֵץ וְזֶה נָטַל מַצָּה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס זֶה שֶׁנָּטַל הֶחָמֵץ[67]; וְכֵן[68] שְׁנֵי בָתִּים[69] בְּדוּקִין וְצִבּוּר אֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה בַּיִת נִכְנַס[70], אוֹ שֶׁיֻּדַּע שֶׁנִּכְנַס לְאֶחָד מֵהֶן, וְנִכְנַס אַחֲרָיו וּבָדַק וְלֹא מָצָא כְּלוּם, אוֹ שֶׁבָּדַק וּמָצָא כְּכָר; אוֹ שֶׁהָיוּ[71] תִּשְׁעָה צִבּוּרִין שֶׁל מַצָּה וְאֶחָד שֶׁל חָמֵץ, וּפֵרַשׁ כִּכָּר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אִם חָמֵץ אוֹ מַצָּה, וּבָא עַכְבָּר וְנָטַל הַכִּכָּר שֶׁפֵּרַשׁ וְנִכְנַס לְבַיִת בָּדוּק - בְּכָל אֵלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁאֵין כָּאן קִבּוּעַ.

יב. הִנִּיחַ[72] הֶחָמֵץ בְּזָוִית זוֹ וּמְצָאוֹ בְּזָוִית אַחֵר[73], אוֹ שֶׁהִנִּיחַ תֵּשַׁע חַלּוֹת וּמָצָא עֶשֶׂר[74]; אוֹ שֶׁבָּא עַכְבָּר וְנָטַל הֶחָמֵץ, וְסָפֵק נִכְנַס לְבַיִת זֶה אוֹ לֹא נִכְנַס - בְּכָל אֵלּוּ צָרִיךְ לִבְדֹּק[75].

יג. נִכְנַס[76] עַכְבָּר לְבַיִת וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצָא עַכְבָּר מִשָּׁם וְכִכָּר בְּפִיו - אוֹמְרִים: הוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס - הוּא הָאַחֲרוֹן שֶׁיָּצָא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק. הָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּכְנַס שָׁחֹר, וְזֶה שֶׁיָּצָא לָבָן - צָרִיךְ לִבְדֹּק[77]. נִכְנַס עַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיו, וְיָצְאָתָה מִשָּׁם חֲלֻדָּה וְכִכָּר בְּפִיהָ - צָרִיךְ לִבְדֹּק[78]. יָצָאת מִשָּׁם חֲלֻדָּה וְעַכְבָּר וְכִכָּר בְּפִיהָ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שֶׁזֶּה הַכִּכָּר הוּא שֶׁהָיָה בְּפִי הָעַכְבָּר[79]. נָחָשׁ שֶׁנִּכְנַס לְחוֹר וּפַת בְּפִיו - אֵין חַיָּב לְהָבִיא[80] חָבֵר[81] לְהוֹצִיאוֹ[82].

יד. כַּזַּיִת[83] חָמֵץ בִּשְׁמֵי קוֹרָה - מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהָבִיא סֻלָּם לְהוֹרִידוֹ[84], שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשְּׁמֵי קוֹרָה[85]. הָיָה חָמֵץ בְּבוֹר[86] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ[87], אֶלָּא מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

טו. כִּפַּת[88] שְׂאוֹר שֶׁיְּחַדָּהּ לִישִׁיבָה - אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט, הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה[89] וּמֻתָּר לְקַיְּמָהּ. בָּצַק[90] שֶׁבְּסִדְקֵי הָעֲרֵבָה - אִם יֵשׁ כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו - אִם הָיָה עָשׂוּי לְחַזֵּק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֲרֵבָה אוֹ לִסְתֹּם בּוֹ נֶקֶב, בָּטֵל בְּמִעוּטוֹ[91]; וְאִם לָאו, חַיָּב לְבַעֵר. הָיוּ בוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְחוּט שֶׁל בָּצַק בֵּינֵיהֶם - רוֹאִין כֹּל שֶׁאִלּוּ יְנַטֵּל הַחוּט נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר.

טז. בַּמֶּה[92] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּעֲרֵבָה; אֲבָל בְּבַיִת - אַף־עַל־פִּי שֶׁאִם יְנַטֵּל הַחוּט אֵין נִטָּלִין עִמּוֹ, חַיָּב לְבַעֵר, מִפְּנֵי שֶׁפְּעָמִים מְקַבֵּץ אוֹתָן[94]. הָיָה חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּעֲלִיָּה[95]; חֲצִי זַיִת בַּבַּיִת וַחֲצִי זַיִת בָּאַכְסַדְרָה; חֲצִי זַיִת בְּבַיִת זֶה וַחֲצִי זַיִת בַּבַּיִת שֶׁלְּפָנִים מִמֶּנּוּ - הוֹאִיל וְאֵלּוּ הַחֲצָאֵי זֵיתִים דְּבוּקִין[96] בִּכְתָלִים אוֹ בְקוֹרוֹת אוֹ בְקַרְקָעוֹת, אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

יז. הַמַּשְׁכִּיר[97] בַּיִת סְתָם[98] בְּאַרְבָּעָה־עָשָׂר[99] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת בָּדוּק וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[100]. וְאִם הֶחְזִיק זֶה הַמַּשְׁכִּיר שֶׁלֹּא בָדַק, וְאָמְרוּ אִשָּׁה אוֹ קָטָן אָנוּ בְדַקְנוּהוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[101], שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִים עַל בִּעוּר חָמֵץ, וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִבְדִיקָה, וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ דַּעַת[102] לִבְדֹּק.

יח. הַמַּשְׁכִּיר[103] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[104]: אִם עַד שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - עַל הַמַּשְׁכִּיר לִבְדֹּק[105]; וְאִם מִשֶּׁמָּסַר הַמַּפְתֵּחַ חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - עַל הַשּׂוֹכֵר לִבְדֹּק[106]. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא בָדוּק וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ בָדוּק - עַל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). 67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדוק והמצה לבית הבדוק, שספק מדרבנן – לקולא. 68) (מסכת פסחים דף י' עמוד א'). 69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים בדוקין". 70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך בדיקה. 71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית בדוק". 72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאבד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. 74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה־רוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הבדוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. 75) מספק. 76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 77) "עכברי לא שקלי מהדדי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס. 78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לבדוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). 79) שהרי גם העכבר בפיה. 80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. 81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. 82) אלא מבטלו בלבו. 83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). 84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. 85) ושמא יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. 86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). 87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה). 88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור קשה ויבשה. 89) מדין חמץ. 90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). 91) "רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמין ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כזית" (הגהות מימוניות). 92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). 93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. 94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). 95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). 96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריבה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריבה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה). 97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). 98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. 99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). 100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו – אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). 101) להעיד. 102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה). 103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). 104) וקנאו באחת מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה). 105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). 106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא

הַשּׁוֹכֵר לִבְדֹּק, וְאֵינוֹ מִקַּח טָעוּת[107], וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁבּוֹדְקִים בְּשָׂכָר, שֶׁהֲרֵי מִצְוָה הוּא עוֹשֶׂה[108].

יט. הַמְפָרֵשׁ[109] בַּיָּם וְהַיּוֹצֵא בְשַׁיָּרָא[110] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק[111]; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[112]. וְאִם דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר קֹדֶם הַפֶּסַח[113], צָרִיךְ לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ יֵצֵא; שֶׁמָּא יַחֲזוֹר עֶרֶב הַפֶּסַח בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת וְלֹא יִהְיֶה לוֹ פְּנַאי לְבַעֵר. וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר - אֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק[114]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בֵּיתוֹ אוֹצָר[115] - תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, זָקוּק לִבְדֹּק, וְאַחַר־כָּךְ כּוֹנֵס אוֹצָרוֹ לְתוֹכוֹ; קֹדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, צָרִיךְ לִבְדֹּק וְאַחַר־כָּךְ עוֹשֶׂהוּ אוֹצָר; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק[116].

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. כְּשֶׁבּוֹדֵק אָדָם וּמְחַפֵּשׂ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר - מוֹצִיא אֶת הֶחָמֵץ מִן הַחוֹרִים וּמִן הַמַּחֲבוֹאוֹת וּמִן הַזָּוִיּוֹת, וּמְקַבֵּץ הַכֹּל, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד עַד תְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית בַּיּוֹם, וּמְבַעֲרוֹ.

וְאִם רָצָה לְבַעֲרוֹ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר, מְבַעֲרוֹ.

ב. הֶחָמֵץ שֶׁמַּנִּיחַ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ לְמָחָר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת, אֵינוֹ מַנִּיחוֹ מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא מַצְנִיעוֹ בְּכְלִי אוֹ בְּזָוִית יָדוּעַ וְיִזָּהֵר בּוֹ; שֶׁאִם לֹא נִזְהַר בּוֹ וּמְצָאוֹ חָסֵר - צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו וְלִבְדֹּק פַּעַם אַחֶרֶת, שֶׁמָּא גְּרָרוּהוּ הָעַכְבָּרִים.

ג. חָל אַרְבָּעָה־עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בּוֹדְקִין אֶת הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי עֶרֶב־שַׁבָּת, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשָׁה־עָשָׂר, וּמַנִּיחַ מִן הֶחָמֵץ, כְּדֵי לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּמַנִּיחוֹ בְּמָקוֹם מֻצְנָע, וְהַשְּׁאָר מְבַעֲרוֹ מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת. וְאִם נִשְׁאַר מִן הֶחָמֵץ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אַחַר אַרְבַּע שָׁעוֹת - מְכַטְּלוֹ וְכוֹפֶה עָלָיו כֶּלִי עַד מוֹצָאֵי יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמְבַעֲרוֹ.

ד. הָיוּ לוֹ כִּכָּרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיךְ לְשָׂרְפָהּ עֶרֶב־שַׁבָּת - לֹא יְעָרֵב הַטְּהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה וְיִשְׂרֹף, אֶלָּא שׁוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וּטְהוֹרָה לְעַצְמָהּ, וּתְלוּיָה לְעַצְמָהּ, וּמַנִּיחַ מִן הַטְּהוֹרָה כְּדֵי לֶאֱכֹל עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בִּלְבָד.

ה. מִי שֶׁשָּׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא בָדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר - בּוֹדֵק אַרְבָּעָה־עָשָׂר בְּשַׁחֲרִית. לֹא בָדַק בְּשַׁחֲרִית - בּוֹדֵק בִּשְׁעַת הַבִּעוּר. לֹא בָדַק בִּשְׁעַת הַבִּעוּר - בּוֹדֵק בְּתוֹךְ הֶחָג. עָבַר הָרֶגֶל וְלֹא בָדַק - בּוֹדֵק אַחַר הָרֶגֶל, כְּדֵי שֶׁיְּבַעֵר מַה שֶּׁיִּמָּצֵא מֵחָמֵץ שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הֶחָמֵץ בְּלֵילֵי אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - מְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיַּתְחִיל לִבְדֹּק: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ"; וּבוֹדֵק וּמְחַפֵּשׂ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין לָהֶם חָמֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם בָּדַק לְאַחַר הָרֶגֶל - אֵינוֹ מְבָרֵךְ.

ז. וּכְשֶׁגּוֹמֵר לִבְדֹּק: אִם בָּדַק בְּלֵיל אַרְבָּעָה־עָשָׂר אוֹ בְּיוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר קֹדֶם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל כָּל חָמֵץ שֶׁנִּשְׁאַר בִּרְשׁוּתוֹ וְאֵינוֹ רוֹאֵהוּ, וְיֹאמַר: "כָּל חָמֵץ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתִי שֶׁלֹּא רְאִיתִיו, הֲרֵי הוּא בָטֵל וַהֲרֵי הוּא כֶּעָפָר". אֲבָל אִם בָּדַק מִתְּחִלַּת שָׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁכְּבָר נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה.

ח. לְפִיכָךְ אִם לֹא בִטֵּל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה מָצָא חָמֵץ שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ עָלָיו וְהָיָה בְּלִבּוֹ, וּשְׁכָחוֹ בִּשְׁעַת הַבִּעוּר וְלֹא בִעֲרוֹ - הֲרֵי זֶה עָבַר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא', שֶׁהֲרֵי לֹא בִעֵר וְלֹא בִטֵּל. וְאֵין הַבִּטּוּל עַתָּה מוֹעִיל לוֹ כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַכָּתוּב עָשָׂהוּ כְּאִלּוּ הוּא בִּרְשׁוּתוֹ, לְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא', וְחַיָּב לְבַעֲרוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּמְצָאֶנּוּ. וְאִם מְצָאוֹ בְּיוֹם־טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי עַד לָעֶרֶב וּמְבַעֲרוֹ. וְאִם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הוּא - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפּוֹת עָלָיו כֶּלִי, שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִמֶּנּוּ.

ט. מִי שֶׁיָּצָא מִבֵּיתוֹ קֹדֶם שְׁעַת הַבִּעוּר לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, אוֹ לֶאֱכֹל סְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן סְעוּדַת אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין, וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִם יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְבַעֵר וְלַחֲזוֹר לְמִצְוָתוֹ - יַחֲזוֹר; וְאִם לָאו - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ. יָצָא לְהַצִּיל מִיַּד הַגַּיִס, מִן הַנָּהָר, מִן הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת - יְבַטֵּל בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ. יָצָא לְצָרֶךְ עַצְמוֹ וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חָמֵץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - יַחֲזוֹר מִיָּד. וְעַד כַּמָּה הוּא חוֹזֵר? עַד כַּבִּיצָה. הָיָה פָּחוֹת מִכַּבִּיצָה - מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ וְדַיּוֹ.

י. מִי שֶׁהִנִּיחַ עִסָּה מְגֻלְגֶּלֶת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְיָצָא, וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁיָּצָא, וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ, וְהָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תַּחְמִיץ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא - הֲרֵי זֶה מְבַטְּלוֹ בְּלִבּוֹ קֹדֶם שֶׁתַּחְמִיץ. אֲבָל אִם הֶחֱמִיצָה - אֵין הַבִּטּוּל מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא כְּבָר עָבַר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא', וְחַיָּב לְבָעֵר מִיָּד כְּשֶׁיַּחֲזוֹר לְבֵיתוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). **107)** כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. **108)** נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו – אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן). **109)** (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. **110)** שהיא נסיעה לזמן ארוך. **111)** כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום,־מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). **112)** כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. **113)** ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). **114)** אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). **115)** אוסף לתוכו תבואה ופירות. **116)** כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).
1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת.

יא. כֵּיצַד בְּעוּר חָמֵץ? שׁוֹרְפוֹ, אוֹ פּוֹרֵר וְזוֹרֶה לָרוּחַ, אוֹ זוֹרְקוֹ לַיָּם. וְאִם הָיָה הֶחָמֵץ קָשֶׁה וְאֵין הַיָּם מְחַתְּכוֹ בִּמְהֵרָה - הֲרֵי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחַר־כָּךְ זוֹרְקוֹ לַיָּם. חָמֵץ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת, וְנִמְצָא עָלָיו עָפָר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי הוּא כִּמְבֹעָר; וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ אִם עֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה שָׁעָה שִׁשִּׁית. נִתְּנוּ לְעַכּוּ"ם קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. וְאִם שְׂרָפוֹ קֹדֶם שָׁעָה שִׁשִּׁית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵהָנוֹת בַּפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. אֲבָל אִם שְׂרָפוֹ מִשָּׁעָה שִׁשִּׁית וּלְמַעְלָה - הוֹאִיל וְהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה, הֲרֵי זֶה לֹא יַסִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְלֹא יֹאפֶה בּוֹ וְלֹא יְבַשֵּׁל. וְאִם בִּשֵּׁל אוֹ אָפָה - אוֹתָהּ הַפַּת וְאוֹתוֹ הַתַּבְשִׁיל אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְכֵן הַפֶּחָמִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, הוֹאִיל וְשׂוֹרְפוֹ אַחַר שֶׁנֶּאֱסַר בַּהֲנָיָה.

פֶּרֶק רְבִיעִי

א. כָּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". יָכוֹל אִם טָמַן אוֹתוֹ אוֹ הִפְקִיד אוֹתוֹ בְּיַד עַכּוּ"ם, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" - אֲפִלּוּ הִפְקִידוֹ אוֹ הִטְמִינוֹ. יָכוֹל לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה הֶחָמֵץ בְּבֵיתוֹ, אֲבָל אִם הָיָה רָחוֹק מִבֵּיתוֹ, בַּשָּׂדֶה אוֹ בְּעִיר אַחֶרֶת, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּכָל גְּבֻלְךָ" - בְּכָל רְשׁוּתְךָ. יָכוֹל יְהֵא חַיָּב לְבַעֵר מֵרְשׁוּתוֹ חָמֵץ שֶׁל עַכּוּ"ם אוֹ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ" - שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה, אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים אוֹ שֶׁל גָּבֹהַּ.

ב. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֶחָמֵץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם הִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אֲפִלּוּ טָמוּן וַאֲפִלּוּ בְּעִיר אַחֶרֶת וַאֲפִלּוּ מֻפְקָד בְּיַד עַכּוּ"ם - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא'. חָמֵץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם שֶׁהָיָה אֵצֶל יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּבַּיִת, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל שׁוֹלֶטֶת עָלָיו - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הֶחָמֵץ מִרְשׁוּתוֹ בַּפֶּסַח. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה גְבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בִּפְנֵי חֲמֵצוֹ שֶׁל עַכּוּ"ם, שֶׁמָּא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ; אֲבָל שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אֵינוֹ צָרִיךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל פּוֹרְשִׁין מִן הַהֶקְדֵּשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה.

ג. עַכּוּ"ם שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם קִבֵּל עָלָיו יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיוּת, שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב יְשַׁלֵּם לוֹ דָּמָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ, הוֹאִיל וְקִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - נַעֲשָׂה כְּשֶׁלּוֹ. וְאִם לֹא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ אֶצְלוֹ, וּמֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח, שֶׁבִּרְשׁוּת הָעַכּוּ"ם הוּא.

ד. עַכּוּ"ם אֹנֵס שֶׁהִפְקִיד חֲמֵצוֹ אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, אִם יוֹדֵעַ הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁאִם אָבַד אוֹ נִגְנַב מְחַיְּבוֹ לְשַׁלְּמוֹ, וְכוֹפֵהוּ וְאוֹנְסוֹ לְשַׁלֵּם - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל אַחֲרָיוּת, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְבַעֲרוֹ; שֶׁהֲרֵי נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַיְּבוֹ הָאֹנֵס בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִרְהִין חֲמֵצוֹ אֵצֶל הָעַכּוּ"ם: אִם אָמַר לוֹ: אִם לֹא הֵבֵאתִי לְךָ מָעוֹת מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה חָמֵץ זֶה מֵעַכְשָׁו - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הָעַכּוּ"ם, וְאוֹתוֹ הֶחָמֵץ מֻתָּר לְאַחַר הַפֶּסַח; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ זְמַן שֶׁקָּבַע לוֹ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ קְנֵה מֵעַכְשָׁו - נִמְצָא אוֹתוֹ הֶחָמֵץ כְּאִלּוּ הוּא פִּקָּדוֹן אֵצֶל הָעַכּוּ"ם, וְאָסוּר בַּהֲנָיָה לְאַחַר הַפֶּסַח.

ו. יִשְׂרָאֵל וְעַכּוּ"ם שֶׁהָיוּ בָאִין בִּסְפִינָה, וְהָיָה חָמֵץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שָׁעָה חֲמִישִׁית - הֲרֵי זֶה מוֹכְרוֹ לָעַכּוּ"ם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחַר הַפֶּסַח; וּבִלְבַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה.

ז. אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְעַכּוּ"ם: עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ בְּמָנֶה, בּוֹא וְקַח בְּמָאתַיִם; עַד שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מֵעַכּוּ"ם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁמָּא אֶצְטָרֵךְ וְאֶקַּח מִמְּךָ אַחַר הַפֶּסַח. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנַאי. וְאִם עָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא'.

ח. תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ - עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם 'בַּל יֵרָאֶה' וּ'בַל יִמָּצֵא'; כְּגוֹן הַמּוּרְיָס, וְכוּתָח הַבַּבְלִי, וְשֵׁכָר הַמָּדִי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמַח, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲבָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ בַּפֶּסַח.

ט. כֵּיצַד? עֲרֵבַת הָעַבְדָּנִין שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן קֶמַח וְעוֹרוֹת - אֲפִלּוּ נָתְנוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הַבִּעוּר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְקַיְּמוֹ. וְאִם לֹא נָתַן הָעוֹרוֹת, וְנָתַן הַקֶּמַח קֹדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לִשְׁעַת הַבִּעוּר - מֻתָּר לְקַיְּמוֹ, שֶׁהֲרֵי נִפְסַד וְהִבְאִישׁ; תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - חַיָּב לְבַעֵר.

י. וְכֵן הַקִּילּוֹר וְהָרְטִיָּה וְהָאִסְפְּלָנִית וְהַתִּרְיָא"ק שֶׁנָּתַן לְתוֹכָן חָמֵץ - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, שֶׁהֲרֵי נִפְסָדָה צוּרַת הֶחָמֵץ.

יא. הַפַּת עַצְמָהּ שֶׁעִפְּשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֶּאֱכֹל הַכֶּלֶב, וּמְלֻגְמָא שֶׁנִּסְרְחָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵר. בְּגָדִים שֶׁכִּבְּסוּ אוֹתָן בַּחֵלֶב חִטָּה, וְכֵן נְיָרוֹת שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָן בְּחָמֵץ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָזֶה - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּפֶּסַח, וְאֵין בָּהֶן מִשּׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְ'לֹא יִמָּצֵא', שֶׁאֵין צוּרַת הֶחָמֵץ עוֹמֶדֶת.

יב. דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ חָמֵץ, וְאֵינוֹ מַאֲכָל לְאָדָם כְּלָל; אוֹ שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל כָּל אָדָם, כְּגוֹן הַתִּרְיָא"ק וְכַיּוֹצֵא בוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְקַיְּמוֹ, אָסוּר לְאָכְלוֹ עַד אַחַר הַפֶּסַח; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מִן הֶחָמֵץ אֶלָּא כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלוֹ.

יום שני י"ט אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. אֵין אָסוּר מִשּׁוּם חָמֵץ בַּפֶּסַח, אֶלָּא חֲמִשָּׁת מִינֵי דָגָן

וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיוצא בו. 1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקיומו, אם שלו או של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו. 1) נתבארו בו דיני החמץ, המינין שהן מחמיצין ושאין מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש

בִּלְבָד[2], וְהֵם שְׁנֵי מִינֵי חִטִּים, שֶׁהֵן הַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת, וּשְׁלֹשָׁה מִינֵי הַשְּׂעוֹרִים, שֶׁהֵן הַשַּׂעוֹרָה וְשִׁבֹּלֶת־שׁוּעָל וְהַשִּׁפּוֹן. אֲבָל הַקִּטְנִיּוֹת, כְּגוֹן אֹרֶז וְדֹחַן וּפוֹלִים וַעֲדָשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם חָמֵץ; אֶלָּא אֲפִלּוּ לֹשׁ קֶמַח אֹרֶז וְכַיּוֹצֵא בוֹ בְּרוֹתְחִין[3], וְכִסָּהוּ בִּבְגָדִים עַד שֶׁנִּתְפַּח כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁהֶחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה[4], שֶׁאֵין זֶה חִמּוּץ אֶלָּא סִרְחוֹן.

ב. חֲמֵשֶׁת[5] מִינֵי דָגָן אֵלּוּ, אִם לָשָׁן בְּמֵי פֵּרוֹת בִּלְבַד בְּלֹא שׁוּם מַיִם - לְעוֹלָם אֵין בָּאִין לִידֵי חִמּוּץ. אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחָן כָּל הַיּוֹם עַד שֶׁנִּתְפַּח הַבָּצֵק - מֻתָּר בַּאֲכִילָה[6], שֶׁאֵין מֵי פֵּרוֹת מַחְמִיצִין אֶלָּא מַסְרִיחִין. וּמֵי פֵּרוֹת הֵן: כְּגוֹן יַיִן, וְחָלָב[7] וּדְבַשׁ[8] וְשֶׁמֶן־זַיִת וּמֵי־תַפּוּחִים וּמֵי־רִמּוֹנִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר יֵינוֹת וּשְׁמָנִים וּמַשְׁקִין. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב בָּהֶן שׁוּם מַיִם בָּעוֹלָם. וְאִם נִתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם כָּל־שֶׁהוּא, הֲרֵי אֵלּוּ מַחְמִיצִין[9].

ג. אֵין מְבַשְּׁלִין חִטִּים בְּמַיִם[10], כְּגוֹן רִיפּוֹת, וְלֹא קֶמַח, כְּגוֹן לְבִיבוֹת. וְאִם בִּשֵּׁל - הֲרֵי זֶה חָמֵץ גָּמוּר; וְהוּא, שֶׁיִּתְבַּקְּעוּ[11] בַּתַּבְשִׁיל. אֵין קוֹלִין[12] אֶת הַבָּצֵק[13] בְּשֶׁמֶן עַל הַמַּחֲבַת; אֲבָל מְבַשְּׁלִין אֶת הַפַּת[14] וְאֶת הַקֶּמַח הַקָּלוּי[15]. וְאִם הִרְתִּיחַ הַמַּיִם הַרְבֵּה, וְאַחַר־כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן הַקֶּמַח - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל מִיָּד קֹדֶם שֶׁיַּחְמִיץ[16]. וּכְבָר נָהֲגוּ[17] בְּשִׁנְעָר וּבִסְפָרַד וּבְכָל הַמַּעֲרָב לֶאֱסֹר דָּבָר זֶה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה יָפֶה[18].

ד. מֻתָּר[19] לְבַשֵּׁל הַדָּגָן אוֹ הַקֶּמַח בְּמֵי פֵּרוֹת. וְכֵן בָּצֵק שֶׁלָּשׁוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת - אִם בִּשְּׁלוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ קָלָהוּ עַל הַמַּחֲבַת בַּשֶּׁמֶן, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁמֵּי פֵּרוֹת אֵינָן מַחְמִיצִין.

ה. כַּרְמֶל[20] שֶׁמְּהַבְהֲבִין אוֹתוֹ בָּאוּר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ - אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת הַקֶּמַח שֶׁלּוֹ בְּמַיִם, שֶׁמָּא לֹא נִקְלָה בָּאוּר יָפֶה, וְנִמְצָא מַחְמִיץ כְּשֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כְּשֶׁמּוֹלְלִין[21] הַקְּדֵרוֹת הַחֲדָשׁוֹת, אֵין מְבַשְּׁלִין בָּהֶן אֶלָּא מַצָּה אֲפוּיָה[22] שֶׁחָזְרוּ וְטָחֲנוּ אוֹתָהּ, אֲבָל קֶמַח קָלִי - אָסוּר, שֶׁמָּא לֹא קָלָהוּ יָפֶה וְיָבוֹא לִידֵי חִמּוּץ.

ו. אֵין בּוֹלְלִין[23] אֶת הַשְּׂעוֹרִין בְּמַיִם בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רָפִין וּמַחְמִיצִין בִּמְהֵרָה. וְאִם בָּלַל[24] - אִם רָפוּ כְּדֵי שֶׁאִם הִנִּיחָן עַל־פִּי הַבִּיב[25] שֶׁאוֹפִין עָלָיו הַחַלּוֹת, יִתְבַּקְּעוּ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ לְרִפְיוֹן זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

ז. הַחִטִּים[26] מֻתָּר לִבְלֹל אוֹתָן בְּמַיִם כְּדֵי לְהָסִיר סֵבָן, וְטוֹחֲנִין אוֹתָם מִיָּד כְּדֶרֶךְ שֶׁטּוֹחֲנִין הַסֹּלֶת. וּכְבָר נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁנְעָר וּבְאֶרֶץ הַצְּבִי וּבִסְפָרַד וּבְעָרֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁלֹּא יִבְלְלוּ הַחִטִּים בְּמַיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהוּ וְיַחְמִיצוּ[27].

ח. תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְנִמְצְאוּ בוֹ שְׂעוֹרִים אוֹ חִטִּים: אִם נִתְבַּקְּעוּ[28] - הֲרֵי כָּל הַתַּבְשִׁיל אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִתְעָרֵב בּוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיוצא בזה. ובסופו נתבארו דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיוצא בזה. 2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). 3) שממהרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ז). 4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמא נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג). 5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א־ב). 6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוסי רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ך בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הראב"ד היתה הנוסחא שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף נ"ד עמוד א'). 7) כשעשה סימן במצות שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמא יבוא לאכלם בבשר (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב). 8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמי"י). 9) כן הוא בברייתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ'). 10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמיץ (להלן בסמוך) — בעוד שהמים פושרין הוא מחמיץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). 11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. 12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. 13) שנילוש במים. ועכשיו יחמיץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. 14) שאחרי שנאפה — אפילו שורהו במים אינו מחמיץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). 15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. 16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב' במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חימוץ. 17) כן הוא ברי"ף בשם המתיבתא. 18) [ואם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמותר, שלא אסרו אלא לכתחילה — פסקי זרעים לר"א מלונדריש עמוד כ"א]. 19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור — כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמא לא ירתיח יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת. 20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך (מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. 21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה — מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 22) (מסכת פסחים שם): "רב פפא שרי למחמה קדירה בתסיסי" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפויה, אבל בקמח אסור, כנ"ל. 23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). 24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. 25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם). 26) שהם יותר קשים ואינם ממהרים להחמיץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). 27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללתות באופן שלא יחמיץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חיטים דשרירי (שהם קשים) לא ילתות" (לא יבלול במים). 28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסרו אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה).

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שני י"ט אייר ה'תשע"א –

מתוך מהדורת וגשל

1 הֶחָמֵץ; וְאִם לֹא נִתְבַּקְּעוּ - מוֹצִיאִין אוֹתָן וְשׁוֹרְפָן[29], וְאוֹכְלִין
2 שְׁאָר הַתַּבְשִׁיל, שֶׁאֵין הַדָּגָן שֶׁנִּבְלַל וְלֹא נִתְבַּקֵּעַ חָמֵץ גָּמוּר
3 שֶׁל תּוֹרָה, וְאֵינוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.
4 **ט.** מִשּׁוּם[30] שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת", כְּלוֹמַר -
5 הִזָּהֲרוּ בַּמַּצָּה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צַד חִמּוּץ - לְפִיכָךְ אָמְרוּ
6 חֲכָמִים: צָרִיךְ אָדָם לִזָּהֵר בַּדָּגָן שֶׁאוֹכֵל מִמֶּנּוּ בַּפֶּסַח, שֶׁלֹּא
7 יָבוֹא עָלָיו מַיִם אַחַר שֶׁנִּקְצַר[31], עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שׁוּם
8 חִמּוּץ. דָּגָן[32] שֶׁנִּטְבַּע בַּנָּהָר אוֹ שֶׁנָּפַל עָלָיו מַיִם - כְּשֵׁם
9 שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ, כָּךְ אָסוּר לְקַיְּמוֹ[33]; אֶלָּא מוֹכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל
10 וּמוֹדִיעוֹ[34], כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ קֹדֶם הַפֶּסַח. וְאִם מוֹכְרוֹ לְנָכְרִי
11 קֹדֶם הַפֶּסַח - מוֹכֵר מְעַט[35] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה
12 קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁמָּא יַחֲזֹר הַנָּכְרִי וְיִמְכְּרֶנּוּ לְיִשְׂרָאֵל.
13 **י.** דָּגָן שֶׁנָּפַל עָלָיו דֶּלֶף[36] - כָּל זְמַן שֶׁהוּא טוֹרֵד טִפָּה אַחַר
14 טִפָּה, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - אֵינוֹ בָא לִידֵי חִמּוּץ[37]. אֲבָל
15 כְּשֶׁיִּפְסֵק - אִם נִשְׁתַּהָה כַּשִּׁעוּר[38], הֲרֵי זֶה אָסוּר.
16 **יא.** אֵין לָשִׁין בַּפֶּסַח עִסָּה גְּדוֹלָה[39], שֶׁמָּא תַּחְמִיץ, אֶלָּא
17 כְּשִׁעוּר חַלָּה[40] בִּלְבָד. וְאֵין לָשִׁין[41], לֹא בְּחַמִּין וְלֹא בְּחַמֵּי
18 חַמָּה[42], וְלֹא בְּמַיִם שֶׁנִּשְׁאֲבוּ בּוֹ בַיּוֹם, אֶלָּא בְּמַיִם שֶׁלָּנוּ[43].
19 וְאִם עָבַר וְלָשׁ בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הַפַּת אֲסוּרָה[44].
20 **יב.** לֹא תֵשֵׁב אִשָּׁה[45] תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ[46] וְתָלוּשׁ, וְלֹא תַּחַת
21 הָרָקִיעַ בְּיוֹם הֶעָבִים[47], אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת
22 בּוֹ. וְלֹא תַנִּיחַ אֶת הָעִסָּה וְתִתְעַסֵּק בְּדָבָר אַחֵר[48]. וְאִם הָיְתָה[49]
23 לָשָׁה וְאוֹפָה[50] - צְרִיכָה שְׁנֵי כֵלִים שֶׁל מָיִם: אֶחָד,
24 שֶׁמְּקַטֶּפֶת[51] בּוֹ, וְאֶחָד, שֶׁמְּצַנֶּנֶת בּוֹ יָדֶיהָ. וְאִם עָבְרָה וְלָשָׁה
25 תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אוֹ שֶׁלֹּא צִנְּנָה יָדֶיהָ, אוֹ שֶׁעָשְׂתָה עִסָּה יָתֵר
26 מִשִּׁעוּר חַלָּה - הַפַּת מֻתֶּרֶת[52]. וְכַמָּה שִׁעוּר חַלָּה? כְּמוֹ
27 שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה, כְּגוּף הַבֵּיצָה
28 הַבֵּינוֹנִית[53], לֹא כְּמִשְׁקָלָהּ[54].
29 **יג.** כָּל זְמַן[55] שֶׁאָדָם עוֹסֵק בַּבָּצֵק[56], אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ -
30 אֵינוֹ בָא לִידֵי חִמּוּץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ יָדוֹ וְהִנִּיחוֹ, וְשָׁהָה הַבָּצֵק
31 עַד שֶׁהִגִּיעַ לְהַשְׁמִיעַ הַקּוֹל[57] בִּזְמַן שֶׁאָדָם מַכֶּה בְיָדוֹ עָלָיו -
32 כְּבָר הֶחְמִיץ, וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְאִם אֵין קוֹלוֹ נִשְׁמָע - אִם שָׁהָה
33 כְּדֵי שֶׁיְּהַלֵּךְ אָדָם מִיל[58], כְּבָר הֶחְמִיץ, וְיִשָּׂרֵף מִיָּד. וְכֵן אִם
34 הִכְסִיפוּ פָּנָיו כְּאָדָם שֶׁעָמְדוּ שַׂעֲרוֹתָיו[59] - הֲרֵי זֶה אָסוּר
35 לְאָכְלוֹ, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת.
36 **יד.** הָיוּ שְׁתֵּי עִסּוֹת, שֶׁהִגְבִּיהוּ הַיָּד מֵהֶן, נְלוֹשׁוֹת בְּעֵת אַחַת
37 וְנִשְׁתָּהוּ, הָאַחַת מֵהֶן יֵשׁ לָהּ קוֹל וְאַחֶרֶת אֵין לָהּ קוֹל[60] -
38 שְׁתֵּיהֶן יִשָּׂרְפוּ[61], וַהֲרֵי הֵן חָמֵץ גָּמוּר.
39 **טו.** אֵין עוֹשִׂין סְרִיקִין[62] הַמְצֻיָּרִין בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה
40 שׁוֹהָה עֲלֵיהֶן[63], וּמִתְחַמֶּמֶת בְּעֵת עֲשִׂיָּתָן. לְפִיכָךְ הַנַּחְתּוּמִין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

29) כמו חמץ ממש. 30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש). ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך אמרו". 31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרטבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. 32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 33) שהרטיבות מביאתן לידי חימוץ. 34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימנו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתיתה מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא נתבקעו (משנה ברורה). 35) לפנינו שם בגמרא: "ליזבנינהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה). 36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. 37) שטרוד הדלף הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמיץ (ראה להלן הלכה י"ג). 38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג). 39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דוקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. 40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו). 41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ וברי"ח) ולא בחמי חמה". 42) מים שנתחממו מהשמש. 43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרקע לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטננו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבלילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים שבתוכה (ראבי"ה). 44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה – אסור" ופירש"י: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו. 45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור". 46) לפי שחום השמש מחמם את העיסה וקרובה להחמיץ. 47) (מסכת יומא דף כ"ח עמוד ב') שמטבע השמש אז להגביר חומה בכל מקום מבעד לעננים. 48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק כל הזמן שלא יחמיץ. 49) (מסכת פסחים שם). 50) דוקא אם היתה אופה שידיה מתחממות מהתנור (לדעת רש"י אפילו אם אינה אופה שידיה מתחממות מעצמן). 51) שטחה את פני החררה במים ונותנתה לתנור. 52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה). 53) כלומר כמדתה. 54) שאין מדתה ומשקלה שוין. 55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב' וראה למעלה הלכה י'). 56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים). 57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו שיעור "כקרני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'). 58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'. ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה ד' הערה י"ט). 59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן ללובן (ערוך). 60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו עמוד א') שאינו משמיע קול כחרש הזה (פירוש המשניות שם). 61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור". 62) (מסכת פסחים דף ל"ז עמוד א') פי' שמציירין בפת מין חיה ועוף. 63) לציירן.

מֻתָּרִין לַעֲשׂוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן וּמְמַהֲרִים לַעֲשׂוֹתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי־בָתִּים אֲסוּרִים, וַאֲפִלּוּ צָרוּ אוֹתָן בִּדְפוּס[64] - שֶׁמָּא יָבוֹאוּ אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָן שֶׁלֹּא בִּדְפוּס[65] וְיִשְׁהוּ בַּעֲשִׂיָּתָן וַיַּחְמִיצוּ.

טז. מַיִם[66] שֶׁרוֹחֲצִין בָּהֶן הַיָּדַיִם וְהָעֲרֵבָה אַחַר שֶׁלָּשִׁין, וְכֵן מַיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בִּשְׁעַת לִישָׁה - חֲרֵי זֶה יִשְׁפֹּךְ אוֹתָן בִּמְקוֹם מִדְרוֹן[67], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַבְּצוּ בְּמָקוֹם אֶחָד וַיַּחְמִיץ.

יז. אֵין שׁוֹרִין אֶת הַמּוּרְסָן[68] וּמַנִּיחִין לְפְנֵי הַתַּרְנְגוֹלִין, שֶׁמָּא יַחְמִיץ. אֲבָל חוֹלְטִין[69] לָהֶן הַמּוּרְסָן בְּרוֹתְחִין וּמַנִּיחִין לִפְנֵיהֶן. וּכְבָר נָהֲגוּ רֹב הָעוֹלָם שֶׁלֹּא לַחֲלֹט, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְתִּיחַ הַמַּיִם יָפֶה.

יח. וּמֵתָּר לָלוּשׁ לַתַּרְנְגוֹלִין מוּרְסָן אוֹ קֶמַח וּמַאֲכִילָן מִיָּד[70], אוֹ נוֹתֵן לִפְנֵיהֶן, וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה לִפְנֵיהֶן כְּדֵי הִלּוּף מִיל. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן מְנַקְּרִין בּוֹ אוֹ שֶׁהוּא מְהַפֵּךְ בְּיָדוֹ - אֵינוֹ מַחְמִיץ[71]. וּכְשֶׁיִּפְסְקוּ מִלֶּאֱכֹל, יִשְׁטֹף הַכְּלִי בְּמַיִם וְיִשְׁפֹּךְ בִּמְקוֹם מִדְרוֹן.

יט. לֹא תַשְׁרֶה[72] אִשָּׁה מוּרְסָן שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ, אֲבָל שָׁפָה עַל בְּשָׂרָהּ יָבֵשׁ[73]. וְלֹא יִלְעַס[74] אָדָם חִטִּין וְיִתֵּן עַל מַכָּתוֹ[75], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחַרְסֶת[76]. וְאִם נָתַן - יִשָּׁפֵךְ מִיָּד[77], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַהֵר לְהַחְמִיץ. וְאֵין נוֹתְנִין אֶת הַקֶּמַח לְתוֹךְ הַחַרְדָּל[78]; וְאִם נָתַן - יֹאכַל מִיָּד.

כ. מֵתָּר[79] לִתֵּן הַתַּבְלִין[80] וְהַשֵּׁמְשִׁמִין וְהַקֶּצַח[81] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לְתוֹךְ הַבָּצֵק. וְכֵן מֵתָּר[82] לָלוּשׁ הָעִסָּה בְּמַיִם[83] וְשֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְחָלָב[84], אוֹ לְקַטֵּף[85] בָּהֶן. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן[86] אָסוּר לָלוּשׁ וּלְקַטֵּף, אֶלָּא בְּמַיִם בִּלְבָד - לֹא מִשּׁוּם חָמֵץ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לֶחֶם עֹנִי[87], וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד הוּא שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת זִכְרוֹן לֶחֶם עֹנִי.

כא. כָּל כְּלֵי־חֶרֶס[88] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּצוֹנֵן - מֵתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מַצָּה בְּצוֹנֵן[89]; חוּץ מִכְּלֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַשְּׂאוֹר, וּכְלֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ חַרְסֶת, מִפְּנֵי שֶׁחִמּוּצוֹ קָשֶׁה[90]. וְכֵן עֲרֵבוֹת שֶׁלָּשִׁין בָּהֶן הֶחָמֵץ, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיַּחְמִיץ - חֲרֵי הֵן כְּבֵית שְׂאוֹר, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בַּפֶּסַח[91].

כב. בִּיב שֶׁל חֶרֶס[92] שֶׁאוֹפִין עָלָיו חַלּוֹת חָמֵץ כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ - אֵין אוֹפִין עָלָיו מַצָּה בַּפֶּסַח[93]. וְאִם מִלְּאוֹ גֶּחָלִים וְהִסִּיק מָקוֹם שֶׁהָיָה מְבַשֵּׁל[94] בּוֹ הֶחָמֵץ - מֵתָּר לְבַשֵּׁל[95] עָלָיו מַצָּה[96].

כג. כְּלֵי מַתָּכוֹת וּכְלֵי אֲבָנִים[97] שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּרוֹתְחִין בִּכְלֵי רִאשׁוֹן[98], כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאִלְפָּסִין - נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם וּמַרְתִּיחָן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפְלְטוּ[99], וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטֵף אוֹתָן בְּצוֹנֵן[100], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

64) שאינו שוהה כלום. 65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס. 66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). 67) כל זה לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח. 68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת לאכילת עופות. 69) לשים במים רותחים שאז אינו מחמיץ. וראה למעלה הלכה ג'. 70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). 71) כמו שכתב למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי חימוץ, ועיין עוד בהלכה י'. 72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת־החטים העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. 73) דרכם הי' ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובזה אין קפידא כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה מחום המרחץ, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה). 74) (שם במשנה). 75) לרפואה. 76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. 77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמיץ. 78) שמפני חוזקו וחריפותו אינו מחמיץ כל כך מהר. 79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "יוצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). 80) מיני בשמים שנותנים במאכל. 81) קימעל. 82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתי היתה (שביתתי היתה ביום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים – תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה ומי) ולא אמרו לי דבר" (ועיין ראב"ד). 83) המגיד־משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד־משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. 84) (ראה למעלה הלכה ב'). 85) למרוח את העיסה. 86) כלומר בלילה הראשון ובכזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". 87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם). 88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן – כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. 89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמין אסור להשתמש בהם במצה אפילו בצונן גזירה שמא ישתמש בהם בחמין מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמא יבוא להשתמש בהם בחמין שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמין, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמין שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). 90) (מסכת פסחים שם). 91) אפילו בצונן. 92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). 93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). 94) בנ"א: "אופה". 95) בנ"א: "לאפות". 96) כבולעו כך פולטו. 97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' צוק"מ עמ' 495/14). 98) על האש. 99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שישהה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). 100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמא יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י. ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה לא).

בָּהֶן בְּמַצָּה. וְכֵן הַסַּכִּינִין[101] - מַרְתִּיחַ אֶת הַלַּהַב וְאֶת הַנֶּצֶב בִּכְלִי רִאשׁוֹן[102], וְאַחַר־כָּךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה.

כד. כְּלֵי מַתָּכוֹת וַאֲבָנִים וּכְלֵי עֵצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בִּכְלִי שֵׁנִי[103], כְּגוֹן קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת - נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלִי גָּדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתְחִין[104], וּמַנִּיחָן בְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּפְלְטוּ, וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטְפָן[105] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמַצָּה.

כה. כָּל כְּלֵי־חֶרֶשׂ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חָמֵץ בְּחַמִּין - בֵּין כְּלִי רִאשׁוֹן, כְּגוֹן קְדֵרוֹת; בֵּין כְּלִי שֵׁנִי, כְּגוֹן קְעָרוֹת[106]; בֵּין שֶׁהָיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאָבָר, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָן כְּעֵין זְכוּכִית[107]; בֵּין שֶׁהָיוּ חֶרֶס כְּמָה שֶׁהֵן - אֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּמַצָּה[108], אֶלָּא מַנִּיחָן לְאַחַר הַפֶּסַח[109] וּמְבַשֵּׁל בָּהֶן.

כו. כְּלִי רִאשׁוֹן שֶׁרָצָה לְהַרְתִּיחוֹ, וְלֹא מָצָא כְּלִי גָּדוֹל מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְהַרְתִּיחוֹ בְּתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה מַקִּיף לוֹ שָׂפָה שֶׁל טִיט עַל שְׂפָתוֹ מִבַּחוּץ, וּמְמַלְּאֵהוּ מַיִם עַד שֶׁיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל שְׂפָתוֹ, וּמַרְתִּיחַ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ, וְדַיּוֹ[110], וְאַחַר־כָּךְ שׁוֹטֵף אוֹתוֹ[111] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּמַצָּה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת"; בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן. וְלֹא תְלָה אֲכִילָה זוֹ בְּקָרְבַּן הַפֶּסַח, אֶלָּא זוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּמִצְוָתָהּ כָּל הַלַּיְלָה. אֲבָל בִּשְׂאָר הָרֶגֶל - אֲכִילַת מַצָּה רְשׁוּת: רָצָה, אוֹכֵל מַצָּה; רָצָה, אוֹכֵל אֹרֶז אוֹ דֹּחַן אוֹ קְלִיּוֹת אוֹ פֵּרוֹת. אֲבָל בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בִּלְבַד - חוֹבָה. וּמִשֶּׁאָכַל כַּזַּיִת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ב. בָּלַע מַצָּה - יָצָא; בָּלַע מָרוֹר - לֹא יָצָא. בָּלַע מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָד - יְדֵי מַצָּה יָצָא, יְדֵי מָרוֹר לֹא יָצָא, שֶׁהַמָּרוֹר כִּטְפֵלָה לַמַּצָּה. כָּרְכָן בְּסִיב וְכִיּוֹצֵא בוֹ וּבְלָעָן - אַף יְדֵי מַצָּה לֹא יָצָא.

ג. אָכַל מַצָּה בְּלֹא כַוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁאֲנָסוּהוּ עַכּוּ"ם אוֹ לִסְטִים לֶאֱכֹל - יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; אָכַל כַּזַּיִת מַצָּה, וְהוּא נִכְפֶּה בְּעֵת שְׁטוּתוֹ, וְאַחַר־כָּךְ נִתְרַפֵּא - חַיָּב לֶאֱכֹל אַחַר שֶׁנִּתְרַפֵּא; לְפִי שֶׁאוֹתָהּ אֲכִילָה הָיְתָה בְּשָׁעָה שֶׁהָיָה פָּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת.

ד. אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת אֲכִילַת מַצָּה, אֶלָּא־אִם־כֵּן אֲכָלָהּ מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה הַמִּינִין; שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת" - דְּבָרִים הַבָּאִים לִידֵי חִמּוּץ, אִם אֲכָלָן מַצָּה, יָצָא בָהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ; אֲבָל שְׂאָר דְּבָרִים, כְּגוֹן אֹרֶז וְדֹחַן וְקִטְנִיּוֹת - אֵין יוֹצֵא בָהֶן יְדֵי מַצָּה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהֶם חָמֵץ.

ה. הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַחִטִּים וּמִן הָאֹרֶז - אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן, יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. עִסַּת הַכְּלָבִים - בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ; אֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, אֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ, שֶׁאֵין זוֹ מְשֻׁמֶּרֶת לְשֵׁם מַצָּה. מַצָּה שֶׁלָּשָׁהּ בְּמֵי־פֵרוֹת - יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. אֲבָל אֵין לָשִׁין אוֹתָהּ בְּיַיִן אוֹ בְּשֶׁמֶן אוֹ חָלָב, מִשּׁוּם "לֶחֶם עֹנִי", כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם לָשׁ וְאָכַל - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. אֵין יוֹצְאִין, לֹא בְּפַת מוּרְסָן וְלֹא בְּפַת סַבִּין; אֲבָל לָשׁ הוּא אֶת הַקֶּמַח בְּסַבִּין שֶׁלּוֹ וּבְמוּרְסָנוֹ, וְעוֹשֵׂהוּ פַת, וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן פַּת־סֹלֶת נְקִיָּה בְּיוֹתֵר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת וְיוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח, וְאֵין אוֹמְרִים בָּהּ אֵין זֶה "לֶחֶם עֹנִי".

ו. אֶחָד מַצָּה שֶׁנֶּאֱפֵית בְּתַנּוּר אוֹ בְּאִלְּפָס - בֵּין שֶׁהִדְבִּיק הַבָּצֵק בָּאִלְּפָס וְאַחַר־כָּךְ הִרְתִּיחַ, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחַ וְאַחַר־כָּךְ הִדְבִּיק, אֲפִלּוּ אֲפָאָהּ בַּקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן אִם לֹא נֶאֱפֵית אֲפִיָּה גְּמוּרָה, יוֹצְאִין בָּהּ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוּטִין שֶׁל בָּצֵק נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בְּעֵת שֶׁפּוֹרְסָהּ. וְיוֹצְאִין בְּרָקִיק הַשָּׁרוּי; וְהוּא, שֶׁלֹּא נִמּוֹחַ. אֲבָל מַצָּה שֶׁבִּשְׁלָהּ - אֵינוֹ יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילָתָהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ טַעַם פַּת.

ז. אֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲכִילַת מַצָּה שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל טֶבֶל אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ שֶׁגְּזָלָהּ. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁמְּבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן - יוֹצֵא בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְכֹל שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן - אֵין יוֹצֵא בוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ.

ח. הַכֹּהֲנִים יוֹצְאִין בַּחַלָּה וּבַתְּרוּמָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מַצָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְכָל אָדָם. וְכֵן יוֹצְאִין בְּמַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם; אֲבָל אֵין יוֹצְאִין בְּמַצָּה שֶׁל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהַבִּכּוּרִים אֵין לָהֶם הֶתֵּר בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּפָּדֶה וְיֵאָכֵל בְּכָל מָקוֹם; וְכָתוּב: "בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת" - מַצָּה הָרְאוּיָה לְהֵאָכֵל בְּכָל הַמּוֹשָׁבוֹת, הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ יְדֵי חוֹבָה.

ט. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר שֶׁעָשׂוּ אוֹתָן לְעַצְמָן, אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת" - מַצָּה הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן מַצָּה בִּלְבַד, הוּא שֶׁיּוֹצְאִין בָּהּ; אֲבָל זוֹ מִשְׁתַּמֶּרֶת לְעִנְיַן הַזֶּבַח. וְאִם עָשָׂן לִמְכֹּר בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בָהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ, שֶׁהָעוֹשֶׂה לִמְכֹּר בַּשּׁוּק, דַּעְתּוֹ, שֶׁאִם לֹא יִמְכְּרוּ יֹאכַל אוֹתָן, וְנִמְצָא, בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן שְׁמָרָן לְשֵׁם מַצָּה.

י. הַכֹּל חַיָּבִין בַּאֲכִילַת מַצָּה, אֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים. קָטָן שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל פַּת - מְחַנְּכִין אוֹתוֹ בְּמִצְוֹת וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ

101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשמישם על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש – כאן בחמץ שכשבלעו היה החמץ היתר, הקילו להתיר בהגעלה (מגיד משנה). **102)** שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א). **103)** ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. **104)** מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. **105)** במים צוננים (כמו שנזכר למעלה בהלכה כ"ג). **106)** ששופכים בהם מכלי ראשון. **107)** (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'). **108)** לפי שהתורה העידה שכלי חרס שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב. **109)** כשמואל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב שאמר שישברו (שם). **110)** (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך פולטו, כשם שבלע על ידי התזת ניצוצות על שפתו כן פולטו (שם). **111)** בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג). 1) נתבארו בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות

כַּזַּיִת מַצָּה. חוֹלֶה אוֹ זָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל - שׁוֹרִין לוֹ רָקִיק בְּמַיִם וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא נִמּוֹחַ.

יא. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁאֵין מַפְטִירִין אַחַר מַצָּה כְּלוּם, וַאֲפִלּוּ קְלִיּוֹת וֶאֱגוֹזִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֶלָּא אַף־עַל־פִּי שֶׁאָכַל מַצָּה, וְאָכַל אַחֲרֶיהָ מַאֲכָלוֹת אֲחֵרוֹת וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חוֹזֵר וְאוֹכֵל כַּזַּיִת מַצָּה בָּאַחֲרוֹנָה וּפוֹסֵק.

יב. אָסְרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָכֵר לַאֲכִילָתָהּ בָּעֶרֶב. וּמִי שֶׁאָכַל מַצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ. וְכֵן אָסוּר לֶאֱכֹל עֶרֶב הַפֶּסַח מִקֹּדֶם הַמִּנְחָה כִּמְעַט, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַאֲכִילַת מַצָּה בְּתַאֲוָה. אֲבָל אוֹכֵל הוּא מְעַט פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת, וְלֹא יְמַלֵּא כְרָסוֹ מֵהֶן. וַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַרְעִיבִין עַצְמָן עֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדֵי לֶאֱכֹל מַצָּה בְּתַאֲוָה, וְיִהְיוּ מִצְוֹת חֲבִיבוֹת עָלָיו. אֲבָל בִּשְׁאָר עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת אוֹ עַרְבֵי יָמִים טוֹבִים - אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתֶּחֱשַׁךְ.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְסַפֵּר בְּנִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". וּמִנַּיִן שֶׁבְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה" - בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֵּן, אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים - חַיָּבִים לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים שֶׁאֵרְעוּ וְשֶׁהָיוּ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ב. מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לֹא שָׁאֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ" - לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן אָבִיו מְלַמְּדוֹ. כֵּיצַד? אִם הָיָה קָטָן אוֹ טִפֵּשׁ - אוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, כֻּלָּנוּ הָיִינוּ עֲבָדִים, כְּמוֹ שִׁפְחָה זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה, בְּמִצְרַיִם, וּבַלַּיְלָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וַיּוֹצִיאָנוּ לַחֵרוּת. וְאִם הָיָה הַבֵּן גָּדוֹל וְחָכָם - מוֹדִיעוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - הַכֹּל לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן.

ג. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי בַּלַּיְלָה הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַבָּנִים וְיִשְׁאֲלוּ וְיֹאמְרוּ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?" עַד שֶׁיָּשִׁיב לָהֶם, וְיֹאמַר לָהֶם: כָּךְ וָכָךְ אַרַע, כָּךְ וָכָךְ הָיָה. וְכֵיצַד מְשַׁנֶּה? מְחַלֵּק לָהֶם קְלִיּוֹת וֶאֱגוֹזִים, וְעוֹקְרִים הַשֻּׁלְחָן מִלְּפָנֵיהֶם קֹדֶם שֶׁיֹּאכְלוּ, וְחוֹטְפִין מַצָּה זֶה מִיַּד זֶה, וְכַיּוֹצֵא בִדְבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ בֵּן - אִשְׁתּוֹ שׁוֹאַלְתּוֹ. אֵין לוֹ אִשָּׁה - שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה", וַאֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּן חֲכָמִים. הָיָה לְבַדּוֹ - שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה".

ד. וְצָרִיךְ לְהַתְחִיל בִּגְנוּת וּלְסַיֵּם בְּשֶׁבַח. כֵּיצַד? מַתְחִיל וּמְסַפֵּר, שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, בִּימֵי תֶרַח וּמִלְּפָנָיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחַר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין אַחַר עֲבוֹדַת אֱלִילִים; וּמְסַיֵּם בְּבַדַּת הָאֱמֶת, שֶׁקֵּרְבָנוּ הַמָּקוֹם לוֹ, וְהִבְדִּילָנוּ מֵהָאֻמּוֹת, וְקֵרְבָנוּ לְיִחוּדוֹ. וְכֵן מַתְחִיל וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וְכָל הָרָעָה שֶׁגָּמְלָנוּ, וּמְסַיֵּם בְּנִסִּים וְבַנִּפְלָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ וּבְחֵרוּתֵנוּ. וְהוּא - שֶׁיִּדְרֹשׁ מֵ"אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" עַד שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַפָּרָשָׁה. וְכָל הַמּוֹסִיף וּמַאֲרִיךְ בִּדְרַשׁ פָּרָשָׁה זוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח, מַצָּה וּמָרוֹר. פֶּסַח - עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה' וגו'". מָרוֹר - עַל שׁוּם שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מַצָּה - עַל שׁוּם שֶׁנִּגְאֲלוּ. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן נִקְרָאִין הַגָּדָה.

ו. בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לְהַרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא בְּעַצְמוֹ יָצָא עַתָּה מִשִּׁעְבּוּד מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם וגו'". וְעַל דָּבָר זֶה צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּתּוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ", כְּלוֹמַר - כְּאִלּוּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ הָיִיתָ עֶבֶד וְיָצָאתָ לַחֵרוּת וְנִפְדֵּיתָ.

ז. לְפִיכָךְ כְּשֶׁסּוֹעֵד אָדָם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מֵסֵב דֶּרֶךְ חֵרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד - בֵּין אֲנָשִׁים, בֵּין נָשִׁים - חַיָּב לִשְׁתּוֹת בַּלַּיְלָה הַזֶּה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין לוֹ מֵהֶם. וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - לֹא יִפְחֲתוּ לוֹ מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. שִׁעוּר כָּל כּוֹס מֵהֶן - רְבִיעִית.

ח. אֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיָּסֵב. אִשָּׁה אֵינָהּ צְרִיכָה הֲסִבָּה. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא - צְרִיכָה הֲסִבָּה. וּבֵן אֵצֶל אָבִיו, וְהַשַּׁמָּשׁ בִּפְנֵי רַבּוֹ - צְרִיכִין הֲסִבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֵינוֹ מֵסֵב, אֶלָּא־אִם־כֵּן נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וַהֲסִבַּת יָמִין אֵינָהּ הֲסִבָּה, וְכֵן הַמֵּסֵב עַל עָרְפּוֹ אוֹ עַל פָּנָיו - אֵין זוֹ הֲסִבָּה. וְאֵימָתַי צְרִיכִין הֲסִבָּה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת כַּזַּיִת מַצָּה וּבִשְׁתִיַּת אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ; וּשְׁאָר אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִיָּתוֹ - אִם הֵסֵב, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם לָאו, אֵינוֹ צָרִיךְ.

ט. אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, צָרִיךְ לִמְזֹג אוֹתָן כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה שְׁתִיָּה עֲרֵבָה, הַכֹּל לְפִי הַיַּיִן וּלְפִי דַּעַת הַשּׁוֹתֶה. וְלֹא יִפְחֹת בְּאַרְבַּעְתָּן מֵרְבִיעִית יַיִן חִי. שֶׁתָּה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלּוּ מִיַּיִן שֶׁאֵינוֹ מָזוּג - יָצָא יְדֵי אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יָצָא יְדֵי חֵרוּת. שָׁתָה אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבַת אַחַת - יְדֵי חֵרוּת יָצָא, יְדֵי אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שָׁתָה מִכָּל כּוֹס מֵהֶן רֻבּוֹ - יָצָא.

י. כָּל כּוֹס וְכוֹס מֵאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת הַלָּלוּ, מְבָרֵךְ עָלָיו בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְכוֹס רִאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם. כּוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהַגָּדָה. כּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן. כּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל וּמְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר. וּבֵין הַכּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת שׁוֹתֶה. בֵּין שְׁלִישִׁי לִרְבִיעִי, אֵינוֹ שׁוֹתֶה.

האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, רוצה לומר לאכול בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה. 1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת

יא. הַחֲרֹסֶת מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, זֵכֶר לַטִּיט, שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם. וְכֵיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ? לוֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוֹגְרוֹת אוֹ צִמּוּקִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֹמֶץ וּמְתַבְּלִין אוֹתָן בְּתַבְלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתֶבֶן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּלֵילֵי הַפֶּסַח.

יב. אֲכִילַת מָרוֹר אֵינָהּ מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא תְּלוּיָה הִיא בַּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה אַחַת לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמְרוֹרִים; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - לֶאֱכֹל הַמָּרוֹר לְבַדּוֹ בְּלֵיל זֶה, אֲפִלּוּ אֵין שָׁם קָרְבַּן פֶּסַח.

יג. מְרוֹרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הֵן הַחֲזֶרֶת וְהָעֲלָשִׁין וְהַתַּמְכָא וְהַחַרְחֲבִינָא וְהַמָּרוֹר - כָּל אֶחָד מֵחֲמִשֶּׁת מִינֵי יָרָק אֵלּוּ נִקְרָא מָרוֹר. וְאִם אָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן אוֹ מֵחֲמִשְׁתָּן כַּזַּיִת - יָצָא, וְהוּא שֶׁיִּהוּ לַחִין. וְיוֹצְאִין בַּקֶּלַח שֶׁלָּהֶן, אֲפִלּוּ יָבֵשׁ. וְאִם שְׁלָקָן אוֹ כְּבָשָׁן אוֹ בִּשְׁלָן - אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן.

יום שלישי כ' אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. סֵדֶר עֲשִׂיַּת מִצְוֹת אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה־עָשָׂר כָּךְ הוּא: בַּתְּחִלָּה מוֹזְגִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן", וְאוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם[2] וּזְמַן[3] וְשׁוֹתֶה[4]. וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם"[5] וְנוֹטֵל יָדָיו[6]. וּמְבִיאִין שֻׁלְחָן עָרוּךְ, וְעָלָיו מָרוֹר וְיָרָק אַחֵר[7], וּמַצָּה וַחֲרֹסֶת, וְגוּפוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, וּבְשַׂר חֲגִיגָה[8] שֶׁל יוֹם אַרְבָּעָה־עָשָׂר. וּבַזְּמַן הַזֶּה מְבִיאִין עַל הַשֻּׁלְחָן שְׁנֵי מִינֵי בָשָׂר[9]: אֶחָד זֵכֶר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זֵכֶר לַחֲגִיגָה.

ב. מַתְחִיל וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְלוֹקֵחַ יָרָק וּמְטַבֵּל[10] אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת[11] וְאוֹכֵל כַּזַּיִת[12], הוּא וְכָל הַמְסֻבִּין עִמּוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵין אוֹכֵל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת. וְאַחַר־כָּךְ עוֹקְרִין הַשֻּׁלְחָן[13] מִלִּפְנֵי קוֹרֵא הַהַגָּדָה[14] לְבַדּוֹ[15], וּמוֹזְגִין הַכּוֹס הַשֵּׁנִי, וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל. וְאוֹמֵר הַקּוֹרֵא[16]: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת - שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין[17] אֲפִלּוּ פַּעַם אֶחָת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים[18]. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בְּשַׂר צָלִי, שָׁלוּק וּמְבֻשָּׁל, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי[19]. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹרִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין"[20].

ג. בַּזְּמַן הַזֶּה אֵינוֹ אוֹמֵר: "וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי", שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּן. וּמַתְחִיל בִּגְנוּת[21] וְקוֹרֵא, עַד שֶׁגּוֹמֵר דְּרַשׁ פָּרָשַׁת "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" כֻּלָּהּ.

ד. וּמַחֲזִיר הַשֻּׁלְחָן לְפָנָיו וְאוֹמֵר: "פֶּסַח זֶה[22] שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'". וּמַגְבִּיהַּ הַמָּרוֹר[23] בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וּמַגְבִּיהַּ הַמַּצָּה בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: "מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְאַל עֲלֵיהֶם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מדבריהם, וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים. 1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות, ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין לו ספק מה שראוי לעשות דברים אלו – כיצד יעשה. 2) "אשר קדשנו במצותיו כו' מקדש ישראל והזמנים". 3) "שהחיינו". 4) בהסיבה. 5) שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים (פסחים דף קט"ו עמוד א'). והרי הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב'). 6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). 7) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). 8) היו אוכלים אותה לפני קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע. 9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). 10) לעשות שינוי לתינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). 11) כדעת הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל את הארס שבירקות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לטיט, כמו שכתב למעלה (פרק ז' הלכה י"א). 12) כן כתבו גם הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל אכילה זו אינה אלא לעשות שינוי לתינוקות למה צריך דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה). 13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התינוקות ויעוררם לשאול (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב'). 14) שלא כל המסובים קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרביץ שנה כ"ב ספר א'). 15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלחנו לפניו. 16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים פסחים עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה". 17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. 18) הירק והמרור בחרוסת. 19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי. 20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל השנה ולא היה בזה משום שינוי. 21) (למעלה פרק ז' הלכה כ'). 22) [במצה ומרור צריך להגביה כמו שכתב בסמוך ופסח אינו צריך להגביה שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ז עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך להגביה אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים והוסיפו ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרור ועל המצה צריך להגביהם ולהראותם למסובים]. 23) [הקדים מרור למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה') כנוסחת המשנה (כן כתב רבינו מנוח, וכ"ה בפירוש

1 הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּגְאָלָם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק
2 אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְכוּ'". וּבַזְּמַן הַזֶּה אוֹמֵר: "פֶּסַח שֶׁהָיוּ
3 אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח
4 הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'".
5 **ה.** וְאוֹמֵר[24]: "לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר
6 לְהַדֵּר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת
7 כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת, מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה
8 וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ". "הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ
9 עַבְדֵי ה'[25] וְגוֹ'" עַד "הַלְמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם", וְחוֹתֵם: "בָּרוּךְ
10 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ
11 מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל־בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים".
12 וּבַזְּמַן הַזֶּה מוֹסִיף: "כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַגִּיעֵנוּ
13 לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים
14 בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ[26], וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן
15 הַפְּסָחִים[27] שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר
16 חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאַל
17 יִשְׂרָאֵל". וּמְבָרֵךְ[28] "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן" וְשׁוֹתֶה הַכּוֹס הַשֵּׁנִי.
18 **ו.** וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ "עַל נְטִילַת יָדָיִם" וְנוֹטֵל יָדָיו שֵׁנִית,
19 שֶׁהֲרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ[29] בְּשְׁעַת קְרִיאַת הַהַגָּדָה. וְלוֹקֵחַ שְׁנֵי
20 רְקִיקִין, וְחוֹלֵק אֶחָד מֵהֶן, וּמַנִּיחַ פָּרוּס[30] לְתוֹךְ שָׁלֵם,
21 וּמְבָרֵךְ[31] "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ". וּמִפְּנֵי־מָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ
22 עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת כִּשְׁאָר יָמִים טוֹבִים? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֶחֶם
23 עֹנִי" - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי בִּפְרוּסָה, אַף כָּאן בִּפְרוּסָה.
24 וְאַחַר־כָּךְ כּוֹרֵךְ[32] מַצָּה וּמָרוֹר כְּאֶחָת, וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת[33]
25 וּמְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
26 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצּוֹת וּמְרוֹרִים", וְאוֹכְלָן. וְאִם
27 אָכַל מַצָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמָרוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ[34], מְבָרֵךְ עַל זֶה
28 בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.
29 **ז.** וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
30 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַזָּבַח", וְאוֹכֵל
31 מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה־עָשָׂר תְּחִלָּה. וּמְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ אַתָּה ה'
32 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת
33 הַפֶּסַח", וְאוֹכֵל מִגּוּפוֹ שֶׁל פֶּסַח. וְלֹא בִּרְכַּת הַפֶּסַח פּוֹטֶרֶת
34 שֶׁל זֶבַח, וְלֹא שֶׁל זֶבַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל פֶּסַח[35].
35 **ח.** בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם קָרְבָּן - אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא
36 לֶחֶם" חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "עַל אֲכִילַת מַצָּה", וּמְטַבֵּל מַצָּה
37 בַּחֲרֹסֶת[36] וְאוֹכֵל[37], וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ "עַל אֲכִילַת מָרוֹר", וּמְטַבֵּל
38 מָרוֹר בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל. וְלֹא יַשְׁהֶה[38] אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת, שֶׁמָּא יִבָּטֵל
39 טַעְמוֹ. וְזוֹ מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְחוֹזֵר וְכוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר,
40 וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת, וְאוֹכְלָן בְּלֹא בְרָכָה זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ.
41 **ט.** וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ בַּסְּעוּדָה, וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה
42 לֶאֱכֹל, וְשׁוֹתֶה כָּל מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת, וּבָאַחֲרוֹנָה אוֹכֵל
43 מִבְּשַׂר הַפֶּסַח אֲפִלּוּ כַּזַּיִת, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלָל[39]. וּבַזְּמַן
44 הַזֶּה אוֹכֵל כַּזַּיִת מַצָּה, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרֶיהָ כְּלוּם[40], כְּדֵי
45 שֶׁיִּהְיֶה הֶפְסֵק סְעוּדָתוֹ וְטַעַם בְּשַׂר הַפֶּסַח אוֹ הַמַּצָּה בְּפִיו,
46 שֶׁאֲכִילָתָן הִיא הַמִּצְוָה.
47 **י.** וְאַחַר־כָּךְ נוֹטֵל יָדָיו[41] וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי
48 וְשׁוֹתֵהוּ. וְאַחַר־כָּךְ מוֹזֵג כּוֹס רְבִיעִי וְגוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל[42],
49 וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר, וְהִיא "יְהַלְלוּךָ ה' כָּל מַעֲשֶׂיךָ
50 וְכוּ'"[43], וּמְבָרֵךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחַר־כָּךְ
51 כְּלוּם כָּל הַלַּיְלָה, חוּץ מִן הַמַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לִמְזֹג כּוֹס חֲמִישִׁי[44]
52 וְלוֹמַר עָלָיו הַלֵּל הַגָּדוֹל, מֵ"הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב" עַד "עַל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ההגדה כ"י אופסלה תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפנינו הקדימו מצה למרור) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים מצה למרור. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים מצה ומרור מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף קט"ז עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרור קשור יותר בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרור למצה, אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרור, שאינו אלא מדרבנן – "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה]. **24)** (משנה במסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). **25)** להדגיש שאנו בני חורין – "עבדי ה' ולא עבדי פרעה". **26)** לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר, שמחים בבנין וששים בעבודה (הגר"א). **27)** זבחים ואחר כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח (להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח' מהלכות פסחים הלכה ג'). **28)** (ראה למעלה פרק ז' הלכה י'). **29)** ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א'). **30)** (מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'). **31)** על המצה הפרוסה. **32)** כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". **33)** זכר לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). **34)** כחכמים החולקים על הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א'). **35)** שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת פסחים דף קכ"א עמוד א'). **36)** זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). **37)** ומרור אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרור אינו אלא מדרבנן (למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של רשות וכלל בידינו כי דבר של רשות מבטל טעם המצוה (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו') שבזמן המקדש, שגם המרור מן התורה, אפשר לכרוך שניהם ביחד. **38)** (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהותו. **39)** שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף קי"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן" (תוס' רע"א בשם תשבי). **40)** כרב יהודה אמר שמואל ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן". **41)** למים אחרונים. **42)** שעד עכשיו קרא רק עד "למעינו מים" (למעלה הלכה ה'). **43)** כרב יהודה (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'). **44)** כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף קי"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון" ובספר מעשה

נַהֲרוֹת בָּבֶל". וְכוֹס זֶה אֵינוֹ חוֹבָה כְּמוֹ אַרְבָּעָה כוֹסוֹת. וְיֵשׁ לוֹ לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם סְעוּדָה.

יא. מְקוֹם[45] שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱכֹל צָלִי בְּלֵילֵי פְסָחִים, אוֹכְלִים. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, אֵין אוֹכְלִין, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ בְּשַׂר פֶּסַח הוּא[46]. וּבְכָל מָקוֹם[47] אָסוּר לֶאֱכֹל שֶׁה צָלוּי כֻּלּוֹ כְּאֶחָד[48] בְּלֵיל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ. וְאִם[49] הָיָה מְחֻתָּךְ, אוֹ שֶׁחִסֵּר מִמֶּנּוּ אֵבֶר[50] אוֹ שָׁלַק בּוֹ אֵבֶר וְהוּא מְחֻבָּר[51] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[52].

יב. מִי[53] שֶׁאֵין לוֹ יַיִן[54] בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת, וְעוֹשֶׂה כָּל הַדְּבָרִים עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה. מִי שֶׁאֵין לוֹ יָרָק[55] אֶלָּא מָרוֹר בִּלְבַד - בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַמָּרוֹר שְׁתֵּי בְרָכוֹת: "בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה" וְ"עַל אֲכִילַת מָרוֹר" וְאוֹכֵל, וּכְשֶׁיִּגְמֹר הַהַגָּדָה מְבָרֵךְ עַל הַמַּצָּה וְאוֹכֵל, וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִן הַמָּרוֹר בְּלֹא בְרָכָה.

יג. מִי[56] שֶׁאֵין לוֹ מַצָּה מְשֻׁמֶּרֶת[57] אֶלָּא כַּזַּיִת - כְּשֶׁגּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ מִמַּצָּה שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁמֶּרֶת, מְבָרֵךְ "עַל אֲכִילַת מַצָּה"[58] וְאוֹכֵל אוֹתוֹ כַּזַּיִת, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלוּם[59].

יד. מִי שֶׁיָּשֵׁן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהֵקִיץ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל[60]. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁיָּשְׁנוּ מִקְצָתָן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה - חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין[61]. נִרְדְּמוּ כֻּלָּן וְנֵעוֹרוּ - לֹא יֹאכֵלוּ. נִתְנַמְנְמוּ כֻּלָּן - יֹאכֵלוּ[62].

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה

נֹסַח הַהַגָּדָה

נֹסַח הַהַגָּדָה שֶׁנָּהֲגוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגְּלוּת[1] כָּךְ הִיא:

מַתְחִיל עַל כּוֹס שֵׁנִי וְאוֹמֵר: בִּבְהִילוּ[2] יָצָאנוּ מִמִּצְרַיִם.

הָא לַחְמָא עַנְיָא דִּי אֲכַלוּ אַבְהָתַנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם. כָּל דִּכְפִין יֵיתֵי וְיֵיכוּל, כָּל דִּצְרִיךְ לְפֶסַח יֵיתֵי וְיִפְסַח. הָשַׁתָּא הָכָא, לְשַׁתָּא דְאַתְיָא בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הָשַׁתָּא הָכָא עַבְדֵי, לְשַׁתָּא דְאַתְיָא בְּנֵי חָרֵי:

מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִלּוּ פַּעַם אֶחָת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים חָמֵץ וּמַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל[3] הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מָרוֹר. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין:

עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם - עֲדַיִן אָנוּ, בָּנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם. וַאֲפִלּוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ זְקֵנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. שֶׁכָּל הַמַּאֲרִיךְ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפּוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי־בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִין בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה. עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת, עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַיָּמִים. "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הָעוֹלָם הַזֶּה. "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.

הלכות חמץ ומצה ההגדה

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, בָּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם. וְאֶחָד רָשָׁע. וְאֶחָד תָּם. וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל:

חָכָם מַה הוּא אוֹמֵר? "מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם[4]". אַף אַתָּה אֱמוֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: "אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן".

רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם: "שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה מוסיף". **45)** (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). **46)** והרי הוא אוכל קדשים בחוץ. **47)** אפילו במקום שנהגו לאכול צלי. **48)** (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים. **49)** (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). **50)** שכיון שהוא חסר אינו דומה לפסח. **51)** אפילו מחובר. שלא יטעו שזה קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. **52)** אפילו כוס אחד. **53)** (רי"ף). **54)** אפילו כוס אחד. **55)** (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א'). **56)** (רי"ף). **57)** לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה ט'). **58)** ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע. **59)** שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה י"א). **60)** (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה כהפסק והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל" (מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה. **61)** מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסק אפילו לגבי הישנים. **62)** כרבי יוסי (מסכת פסחים דף ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה שאמר תנא קמא: "ישנו כולן – לא יאכלו" ועל זה אמר ר' יוסי שזהו דוקא בנרדמו אבל נתנמנמו, והוא שיתחילו לישן ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו מקצתן יאכלו"). **1)** (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד').
2) בבהלה וחפזון וכן בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'): "בחפזון יצאת מארץ מצרים" – "בבהילו נפקת מארעא דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג). **3)** ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים בשר צלי כו'" (פרק ח' הלכה ב'). **4)** בכ"י התימנים, בדפוסי רומא שונצינו ווניציאה הנוסחא: "אותנו" וכ"ה בירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ד')

רָשָׁע מַה הוּא אוֹמֵר? "מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם". לָכֶם וְלֹא
לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל כָּפַר בָּעִקָּר. אַף אַתָּה
הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו וֶאֱמוֹר לוֹ: "בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרָיִם". לִי וְלֹא לוֹ. וְאִלּוּ הָיָה שָׁם לֹא הָיָה נִגְאָל.
תָּם מַה הוּא אוֹמֵר? "מַה זֹּאת". "וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד
הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים".
וְשֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרָיִם". "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ" - יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ? תַּלְמוּד
לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא". אִי "בַּיּוֹם הַהוּא", יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּעֲבוּר זֶה". לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁמַּצָּה
וּמָרוֹר מֻנָּחִים לְפָנֶיךָ.
מִתְּחִלָּה עוֹבְדֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁו קֵרְבָנוּ
הַמָּקוֹם לַעֲבוֹדָתוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם:
כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
מֵעוֹלָם, תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר, וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים
אֲחֵרִים. וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וָאוֹלֵךְ
אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן, וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ, וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק.
וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו, וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר
לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ, וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם".
בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בָּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקָּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא חִשַּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם
אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי
גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה, וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי, וְאַחֲרֵי כֵן
יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל".
וְהִיא שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ. שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד עָמַד עָלֵינוּ,
אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם.
צֵא וּלְמַד מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ.
שֶׁפַּרְעֹה לֹא גָזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים, וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת
הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה, וַיָּגָר שָׁם"[5]
- מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר:
"וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה: לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ, כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן
אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא
עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן".
"בִּמְתֵי מְעָט" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁבִעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ
מִצְרַיְמָה, וְעַתָּה שָׂמְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב".
"וַיְהִי שָׁם לְגוֹי" - מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִים שָׁם לְגוֹי.
"גָּדוֹל וְעָצוּם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ
וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד, וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אוֹתָם".
"וָרָב" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ, וַתִּרְבִּי
וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים, שָׁדַיִם נָכֹנוּ, וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ, וְאַתְּ
עֵרֹם וְעֶרְיָה"[6].
"וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ,
פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל
שֹׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ".
"וַיְעַנּוּנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן
עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם, וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה, אֶת פִּתֹם וְאֶת
רַעַמְסֵס".
"וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲבִדוּ
מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ".
"וַנִּצְעַק אֶל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַיָּמִים
הָרַבִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן
הָעֲבֹדָה וַיִּזְעָקוּ, וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה".
"וַיִּשְׁמַע יְיָ אֶת קֹלֵנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת
נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת
יַעֲקֹב".
"וַיַּרְא אֶת עָנְיֵנוּ" - זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:
"וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים".
"וְאֶת עֲמָלֵנוּ" - אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד
הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבַּת תְּחַיּוּן".
"וְאֶת לַחֲצֵנוּ" - זֶה הַדֹּחַק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם רָאִיתִי אֶת
הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם".
"וַיּוֹצִאֵנוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, וְלֹא עַל יְדֵי
שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ.
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וְהִכֵּיתִי כָל
בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְיָ"[7].
"בְּיָד חֲזָקָה" - זֶה הַדֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יַד יְיָ הוֹיָה
בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר
וּבַצֹּאן, דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד".
"וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה" - זוֹ הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה
בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִָיִם".
"וּבְמֹרָא גָדֹל" - זוֹ גִּלּוּי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים
לָבֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמַסֹּות בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים
וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים,
כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".
"וּבְאֹתוֹת" - זֶה הַמַּטֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח
בְּיָדֶךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתֹת".
"וּבְמֹפְתִים" - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי מוֹפְתִים
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, דָּם וָאֵשׁ וְתִמְרוֹת עָשָׁן".

ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל בלשון "אותנו" שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא כהרשע שאומר "לכם" ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא סיפרה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגר"מ כשר מבוא פרק כ"ב). 5) בהגדות שלנו נוסף: "וירד מצרימה אנוס על פי הדבור" וכ"ה בנוסחת רב עובדיה. 6) בהגדות שלנו נוסף כאן: "ואעבור עליך ואראך כו' בדמייך חיי". 7) בהגדות שלנו נוסף: "ועברתי בארץ מצרים כו' ולא מלאך כו' ולא שרף כו' ולא אחר".

דָּבָר אַחֵר: "בְּיָד חֲזָקָה" - שְׁתַּיִם. "וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה" - שְׁתַּיִם. "וּבְמוֹרָא גָדוֹל" - שְׁתַּיִם. "וּבְאוֹתוֹת" - שְׁתַּיִם. "וּבְמוֹפְתִים" - שְׁתַּיִם. אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן:

דָּם. צְפַרְדֵּעַ. כִּנִּים. עָרוֹב. דֶּבֶר. שְׁחִין. בָּרָד. אַרְבֶּה. חֹשֶׁךְ. מַכַּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָן: דְּצַ"ךְ עֲדַ"ש בְּאַחַ"ב[8].

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כֹּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ: פֶּסַח. מַצָּה. וּמְרוֹרִים.

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל, וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ".

מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְאַל עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ, כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם".

מְרוֹרִים אֵלּוּ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ".

וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם[9]. שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאַל, אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֶת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ".

לְפִיכָךְ אָנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ. וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבֹדוּת לְחֵרוּת, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה, וּמִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ וְכוּ', עַד "חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם".

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכָל בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ. וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

כְּסֵדֶר שֶׁמְּבָרְכִין וְקוֹרְאִים הַהַגָּדָה בְּלֵיל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כָּךְ מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלֵיל הַשֵּׁנִי שֶׁל גְּלֻיּוֹת. וְכֵן חַיָּבִין בְּלֵיל הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

סְלִיק נֹסַח הַהַגָּדָה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת סֵדֶר הַפֶּסַח וְדִין חָמֵץ וּמַצָּה בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי. ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג. ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לִשְׁמֹעַ תְּרוּעַת הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". וְשׁוֹפָר שֶׁתּוֹקְעִין בּוֹ - בֵּין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, בֵּין בַּיּוֹבֵל - הוּא קֶרֶן הַכְּבָשִׂים הַכָּפוּף. וְכָל הַשּׁוֹפָרוֹת פְּסוּלִין, חוּץ מִקֶּרֶן הַכֶּבֶשׂ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפָר בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה - הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּיּוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר וְכוּ'", "תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר". וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: מַה תְּרוּעַת יוֹבֵל בַּשּׁוֹפָר, אַף תְּרוּעַת רֹאשׁ־הַשָּׁנָה בַּשּׁוֹפָר.

ב. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ תוֹקְעִין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר אֶחָד, וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצַּדְדִין. הַשּׁוֹפָר מֵאַרִיךְ, וְהַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְּרוֹת, שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּשּׁוֹפָר. וְלָמָּה תּוֹקְעִין עִמּוֹ בַּחֲצוֹצְרוֹת? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אֲבָל בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת אֵין תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֶלָּא בַּשּׁוֹפָר בִּלְבַד.

ג. שׁוֹפָר שֶׁל עַכּוּ"ם, אֵין תּוֹקְעִין בּוֹ לְכַתְּחִלָּה. וְאִם תָּקַע - יָצָא. וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת - אִם תָּקַע בּוֹ, לֹא יָצָא. שׁוֹפָר הַגָּזוּל שֶׁתָּקַע בּוֹ - יָצָא, שֶׁאֵין הַמִּצְוָה אֶלָּא בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ וְלֹא הִגְבִּיהוֹ הַשּׁוֹמֵעַ - יָצָא, וְאֵין בְּקוֹל דִּין גָּזֵל. וְכֵן שׁוֹפָר שֶׁל עוֹלָה, לֹא יִתְקַע בּוֹ; וְאִם תָּקַע - יָצָא, שֶׁאֵין בְּקוֹל דִּין מְעִילָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא נֶהֱנָה בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל? מִצְוֹת לָאו לֵהָנוֹת נִתְּנוּ. לְפִיכָךְ הַמֵּדֵר הֲנָיָה מִשּׁוֹפָר, מֵתֵר לִתְקַע בּוֹ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.

ד. שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת יוֹם־טוֹב, וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת. כֵּיצַד? הָיָה הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וְאֵין לוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא הוּא - אֵינוֹ עוֹלֶה בָּאִילָן וְאֵינוֹ שָׁט עַל־פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין חוֹתְכִין אוֹתוֹ אוֹ עוֹשִׂין בּוֹ מְלָאכָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּקִיעַת

8) בהגדות שלנו נוספו כאן כמה דברים: "רבי יוסי הגלילי כו' רבי אליעזר כו' רבי עקיבא כו' כמה מעלות טובות כו' לכפר על כל עוונותינו". 9) בהגדות שלפנינו נוסף כאן: "שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" וכ"ה במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). 1) ביאר רבנו מצות התקיעה והשופר, מאי זה מין הוא, ואי זה שופר כשר, ואי זה שופר פסול. ואם מחללין עליו י"ט, וכל דיני הכשר השופר ושיעורו ומקום התקיעה.

שׁוֹפָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְיוֹם־טוֹב - עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא־תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. מֵתָּר לִתֵּן בְּתוֹכוֹ מַיִם אוֹ יַיִן אוֹ חֹמֶץ בְּיוֹם־טוֹב, כְּדֵי לְצַחְצְחוֹ. וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מֵי־רַגְלַיִם לְעוֹלָם, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו.

ה. שִׁעוּר הַשּׁוֹפָר - כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֲזֶנּוּ בְּיָדוֹ, וְיַרְאֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ - פָּסוּל; לְרָחְבּוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ כַּשִּׁעוּר, כָּשֵׁר, וּכְאִלּוּ נִכְרַת מִקּוֹם הַסֶּדֶק. נִקַּב - אִם סְתָמוֹ שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ, פָּסוּל. סְתָמוֹ בְּמִינוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּר רֻבּוֹ שָׁלֵם, וְלֹא עִכְּבוּ הַנְּקָבִים שֶׁנִּסְתְּמוּ אֶת הַתְּקִיעָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. קָדְחוֹ בְּזִכְרוּתוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. דִּבֵּק שִׁבְרֵי שׁוֹפָרוֹת עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לְאֶחָד - פָּסוּל.

ו. הוֹסִיף עָלָיו כָּל־שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - פָּסוּל. צִפָּהוּ זָהָב מִבַּפְּנִים אוֹ בִּמְקוֹם הַנָּחַת פֶּה - פָּסוּל. צִפָּהוּ מִבַּחוּץ: אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה - פָּסוּל; וְאִם לֹא נִשְׁתַּנָּה - כָּשֵׁר. נָתַן שׁוֹפָר בְּתוֹךְ שׁוֹפָר: אִם קוֹל פְּנִימִי שָׁמַע - יָצָא; וְאִם קוֹל חִיצוֹן שָׁמַע - לֹא יָצָא. הִרְחִיב אֶת הַקָּצָר וְקִצֵּר אֶת הָרָחָב - פָּסוּל.

ז. הָיָה אָרֹךְ וְקִצָּרוֹ - כָּשֵׁר. גֵּרְדוֹ, בֵּין מִבַּפְּנִים בֵּין מִבַּחוּץ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ - כָּשֵׁר. הָיָה קוֹלוֹ עָב אוֹ דַק אוֹ צָרוּד - כָּשֵׁר, שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִין בַּשּׁוֹפָר.

ח. הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - אוֹתָן הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמְּעָרָה, יָצְאוּ; וְהָעוֹמְדִים בַּחוּץ: אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמְעוּ - יָצְאוּ; וְאִם קוֹל הֶבְרָה שָׁמְעוּ - לֹא יָצְאוּ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ חָבִית גְּדוֹלָה וְכִיּוֹצֵא בָהּ - אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַע, יָצָא; וְאִם קוֹל הֶבְרָה שָׁמַע, לֹא יָצָא.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. הַכֹּל חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר: כֹּהֲנִים, לְוִיִּם, וְיִשְׂרְאֵלִים, וְגֵרִים, וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים. אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים - פְּטוּרִין. מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן־חוֹרִין, וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - חַיָּבִין.

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בַּדָּבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַחַיָּב יְדֵי חוֹבָתוֹ. לְפִיכָךְ אִשָּׁה אוֹ קָטָן שֶׁתָּקְעוּ בַשּׁוֹפָר - הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן לֹא יָצָא. אַנְדְּרוֹגִינוֹס מוֹצִיא אֶת מִינוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. טֻמְטוּם אֵינוֹ מוֹצִיא, לֹא אֶת מִינוֹ וְלֹא שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ; שֶׁהַטֻּמְטוּם שֶׁנִּקְרַע, אֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא זָכָר וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא נְקֵבָה.

ג. וְכֵן מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן־חוֹרִין - אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ עַצְמוֹ, שֶׁאֵין צַד עַבְדּוּת שֶׁבּוֹ מוֹצִיא צַד חֵרוּת שֶׁבּוֹ. אֶלָּא כֵּיצַד יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ? שֶׁיִּשְׁמַע מִבֶּן־חוֹרִין שֶׁיִּתְקַע לוֹ.

ד. הַמִּתְעַסֵּק בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר לְהִתְלַמֵּד - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק, לֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ; אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ, וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַד שֶׁיִּתְכַּוְّנוּ שׁוֹמֵעַ וּמַשְׁמִיעַ.

ה. מִי שֶׁתָּקַע, וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תְּקִיעָתוֹ, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹקֵעַ מִתְכַּוֵּן לְזֶה פְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע תְּקִיעָתוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדְעוֹ - יָצָא, שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכָל מִי שֶׁיִּשְׁמָעֶנּוּ. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁמַע הַתְּקִיעוֹת מִשְׁלִיחַ־צִבּוּר - יָצָא, אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת; שֶׁהֲרֵי שְׁלִיחַ־צִבּוּר מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

ו. יוֹם־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - אֵין תּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּכָל מָקוֹם; אַף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּקִיעָה מִשּׁוּם שְׁבוּת, וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁתּוֹקְעִין - יָבוֹא עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה וְיִדְחֶה שְׁבוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וְלָמָּה אֵין תּוֹקְעִין? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְּלֶנּוּ בְיָדוֹ וְיוֹלִיכֶנּוּ לְמִי שֶׁיִּתְקַע לוֹ, וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ יוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְיָבוֹא לִידֵי אִסּוּר סְקִילָה; שֶׁהַכֹּל חַיָּבִים בִּתְקִיעָה, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין לִתְקֹעַ.

ז. הַתִּינוֹקוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ, אֵין מְעַכְּבִין אוֹתָן מִלִּתְקֹעַ בְּשַׁבָּת שֶׁאֵינָהּ יוֹם־טוֹב שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ. וּמֵתָּר לְגָדוֹל שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶן כְּדֵי לְלַמְּדָן בְּיוֹם־טוֹב - בֵּין קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, בֵּין קָטָן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ; שֶׁהַתְּקִיעָה אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת.

ח. כְּשֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִתְקֹעַ בְּשַׁבָּת, לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ בֵית־דִּין; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהָיָה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וְהָיָה בֵּית־דִּין הַגָּדוֹל בִּירוּשָׁלַיִם - הָיוּ הַכֹּל תּוֹקְעִין בִּירוּשָׁלַיִם בְּשַׁבָּת, כָּל־זְמַן שֶׁבֵּית־דִּין יוֹשְׁבִין. וְלֹא אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל עִיר שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ תְּחוּם יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיְתָה רוֹאָה יְרוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁתְּהֵיֶה בְּתוֹךְ הַנַּחַל, וְהָיְתָה שׁוֹמַעַת קוֹל תְּקִיעַת יְרוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁתְּהֵיֶה בְּרֹאשׁ הָהָר, וְהָיְתָה יְכוֹלָה לָבוֹא בִּירוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁיִּהְיֶה נָהָר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם; אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר הָיוּ תּוֹקְעִים בְּשַׁבָּת כִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל בִּשְׁאָר עָרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין.

ט. וּבַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ - כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵית־דִּין קָבוּעַ, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל - תּוֹקְעִין בּוֹ בְּשַׁבָּת. וְאֵין תּוֹקְעִין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל שְׁאָר בָּתֵּי־דִּינִין, אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן סְמוּכִין. וְאֵין תּוֹקְעִין אֶלָּא בִּפְנֵי בֵית־דִּין גָּדוֹל בִּלְבָד, כָּל זְמַן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; וַאֲפִלּוּ נִנְעֲרוּ לַעֲמֹד וְלֹא עָמְדוּ - תּוֹקְעִין בִּפְנֵיהֶם. אֲבָל חוּץ לְבֵית־דִּין אֵין תּוֹקְעִין. וְלָמָּה תּוֹקְעִין בִּפְנֵי בֵית־דִּין? מִפְּנֵי שֶׁבֵּית־דִּין זְרִיזִין הֵן, וְלֹא יָבוֹאוּ הַתּוֹקְעִין לְהַעֲבִיר הַשּׁוֹפָר בִּפְנֵיהֶם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁבֵּית־דִּין מַזְהִירִין אֶת הָעָם וּמוֹדִיעִין אוֹתָן.

י. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים בַּגָּלוּת - כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין בָּרִאשׁוֹן, תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי. וְאִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן לִהְיוֹת

1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו בארוכה.

בְּשַׁבָּת, וְלֹא הָיָה בַּמָּקוֹם בֵּית־דִּין הָרְאוּיִין לִתְקַע - תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי בִּלְבָד.

יום רביעי כ"א אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. כַּמָּה תְּקִיעוֹת חַיָּב אָדָם לִשְׁמֹעַ בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה? תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'תְּרוּעָה' בְּיוֹבֵל וּבְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[2]; וְכָל תְּרוּעָה - פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ[3] וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ[4]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אֶחָד הֵן - בֵּין בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה, בֵּין בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל - תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת תּוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן: תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה.

ב. תְּרוּעָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַתּוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ בָּהּ סָפֵק, לְפִי אֹרֶךְ הַשָּׁנִים וְרֹב הַגָּלוּת, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין הֵיאַךְ הִיא: אִם הִיא הַיְלֶלָה שֶׁמְּיַלְּלִין הַנָּשִׁים בֵּינֵיהֶן בְּעֵת שֶׁמְּיַבְּבִין[5], אוֹ הָאֲנָחָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּאָנַח הָאָדָם פַּעַם אַחַר פַּעַם, כְּשֶׁיִּדְאַג לִבּוֹ מִדָּבָר גָּדוֹל[6], אוֹ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד: הָאֲנָחָה, וְהַיְלֶלָה שֶׁדַּרְכָּהּ לָבוֹא אַחֲרֶיהָ, הֵן הַנִּקְרָאִין תְּרוּעָה; שֶׁכָּךְ דֶּרֶךְ הַדּוֹאֵג - מִתְאַנֵּחַ תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ מְיַלֵּל. לְכָךְ אָנוּ עוֹשִׂין הַכֹּל[7].

ג. הַיְלֶלָה הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין תְּרוּעָה; וְהָאֲנָחָה זוֹ אַחַר זוֹ, הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים. נִמְצָא סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת כָּךְ הוּא: מְבָרֵךְ וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים[8]. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים[9], וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה, וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה; וְחוֹזֵר כַּסֵּדֶר הַזֶּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. נִמְצָא מִנְּיַן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים, כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק.

ד. שִׁעוּר תְּרוּעָה - כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת. שִׁעוּר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים - כִּתְרוּעָה. הֲרֵי שֶׁתָּקַע וְהֵרִיעַ, וְתָקַע תְּקִיעָה אֲרֻכָּה וּמָשַׁךְ בָּהּ כִּשְׁתַּיִם בָּרִאשׁוֹנָה - אֵין אוֹמְרִים, תֵּחָשֵׁב כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, וְיָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וַיַּחֲזוֹר וְיִתְקַע; אֶלָּא אֲפִלּוּ מָשַׁךְ בָּהּ כָּל הַיּוֹם, אֵינָהּ אֶלָּא תְּקִיעָה אֶחָת; וְחוֹזֵר וְתוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשָׁעָה אַחַת, וּשְׁנַיָּה בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה; אֲפִלּוּ שָׁהָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמַע כָּל בָּבָא מֵהֶן עַל סִדְרָהּ; לֹא שֶׁיִּשְׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, אוֹ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה[10] וְכַיּוֹצֵא בָזֶה.

ו. שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתְּשָׁעָה בְּנֵי־אָדָם כְּאֶחָד - לֹא יָצָא[11] אֲפִלּוּ יְדֵי אֶחָת[12]. תְּקִיעָה מִזֶּה, וּתְרוּעָה מִזֶּה, וּתְקִיעָה מִשְּׁלִישִׁי, בָּזֶה אַחַר זֶה - יָצָא, וַאֲפִלּוּ בְּסֵרוּגִין, וַאֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַתֵּשַׁע תְּקִיעוֹת, שֶׁכֻּלָּן מִצְוָה אַחַת הֵן, לְפִיכָךְ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

ז. הַצִּבּוּר חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת. כֵּיצַד? אוֹמֵר שְׁלִיחַ־צִבּוּר 'אָבוֹת'[13] וּ'גְבוּרוֹת'[14] וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם[15] וּ'מַלְכֻיּוֹת'[16], וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'זִכְרוֹנוֹת'[17], וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'שׁוֹפָרוֹת'[18], וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר 'עֲבוֹדָה'[19] וְ'הוֹדָיָה'[20] וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים[21].

ח. שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל[22], שֶׁהֵן מַלְכֻיּוֹת וְזִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת, מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ[23]. וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל בְּרָכָה מֵהֶן עֲשָׂרָה פְּסוּקִים מֵעֵין הַבְּרָכָה[24]: שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִן הַתּוֹרָה, וּשְׁלֹשָׁה מִסֵּפֶר תְּהִלִּים, וּשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים, וְאֶחָד מִן הַתּוֹרָה - מַשְׁלִים בּוֹ[25]; וְאִם הִשְׁלִים בַּנָּבִיא - יָצָא. וְאִם אָמַר פָּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה וְאֶחָד מִן הַכְּתוּבִים וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים - יָצָא. וַאֲפִלּוּ אָמַר: 'וּבְתוֹרָתְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כָּתוּב לֵאמֹר', וְאָמַר פָּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהִפְסִיק - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלוּם.

ט. אֵין מַזְכִּירִין זִכְרוֹנוֹת, מַלְכֻיּוֹת וְשׁוֹפָרוֹת שֶׁל פֻּרְעָנוּת. זִכְרוֹנוֹת - כְּגוֹן 'וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה וְכוּ'"; מַלְכֻיּוֹת - כְּגוֹן "בְּחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם"; שׁוֹפָרוֹת - כְּגוֹן "תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה וְכוּ'". וְלֹא זִכְרוֹן יָחִיד, אֲפִלּוּ לְטוֹבָה, כְּגוֹן "זָכְרֵנִי ה' בִּרְצוֹן עַמֶּךָ"; "זָכְרָה לִי אֱלֹהַי לְטוֹבָה". וּפִקְדּוֹנוֹת

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה, וענין הברכות: מלכיות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. 2) בשני העניינים יחד נזכרת התרועה שלש פעמים. בראש השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה" (במדבר כט, א) וביובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא כה, ט). 3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה. 4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה. 5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה שאנו קוראים תרועה. 6) שמשמיע קול אחר קול ומאריך בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו קוראים שברים. 7) לצאת ידי ספק. 8) שצריך לשמוע תשע קולות. 9) מספק שמא שברים הם התרועה. 10) שצריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה לאחריה. 11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת אחת אין כאן פשוטה לפניה ולאחריה. 12) מפני שצריך שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות והתרועות בבת אחת. 13) ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים "מגן אברהם". 14) ברכת "אתה גבור" עד "מחיה המתים". 15) ברכת "אתה קדוש". 16) ברכה רביעית שאומר בה פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים "מלך על כל הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש ישראל ויום הזכרון". 17) מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת ב"זוכר הברית". 18) מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת ב"שומע תרועה". ובה פסוקים שנזכרו בהם שופרות. 19) ברכת "רצה". 20) ברכת "מודים". 21) ברכת "שים שלום". 22) שהיו אומרים בו - ביובל - מלכיות זכרונות ושופרות, כמו בראש השנה. 23) שאם אינו יודע את כולם לא אומר גם את מה שיודע ולא אומר כלום. 24) והוא כנגד עשרה פסוקים של הללו א-ל בקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר", וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש־השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהוזכר בהם שופר. 25) לעשרה.

אֵינָן כְּזִכְרוֹנוֹת, כְּגוֹן "פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם". וְיֵשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פֻּרְעָנוּת שֶׁל אֻמּוֹת עַכּוּ"ם, כְּגוֹן "ה' מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים"; "זְכֹר ה' לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם"; "וַה' אֱלֹהִים בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן". "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"; "אַתָּה הָרְאֹתָ לָדַעַת וְכוּ'"; "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ וְכוּ'" - כָּל פָּסוּק מֵאֵלּוּ, מַלְכוּת הוּא עִנְיָנוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בּוֹ זֵכֶר מַלְכוּת; וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד"; "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ וְכוּ'".

י. הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּסֵדֶר הַתְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה בְּצִבּוּר כָּךְ הוּא: אַחַר שֶׁקּוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמַחֲזִירִין הַסֵּפֶר לִמְקוֹמוֹ[26], יוֹשְׁבִין כָּל הָעָם[27]. וְאֶחָד עוֹמֵד[28] וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר', וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'. וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ', וְכָל הָעָם עוֹנִין אַחֲרָיו 'אָמֵן'. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שֶׁאָמַרְנוּ מִפְּנֵי הַסָּפֵק עַל הַסֵּדֶר, וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ, וְעוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת מוּסָף. וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ־צִבּוּר בְּרָכָה רְבִיעִית, שֶׁהִיא 'מַלְכֻיּוֹת', תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, תְּקִיעָה, פַּעַם אֶחָת. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה חֲמִישִׁית, שֶׁהוּא 'זִכְרוֹנוֹת', וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וּתְקִיעָה. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה שִׁשִּׁית, שֶׁהִיא 'שׁוֹפָרוֹת', וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וּתְקִיעָה פַּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

יא. זֶה שֶׁתּוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, הוּא שֶׁתּוֹקֵעַ עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִים[29]. וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[30] בֵּין תְּקִיעוֹת שֶׁמֵּיֹּשֶׁב לִתְקִיעוֹת שֶׁמֵּעֹמֶד[31]. וְאִם סָח בֵּינֵיהֶן - אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

יב. בְּדִין הָיָה, שֶׁיִּתְקְעוּ עַל כָּל בְּרָכָה, כָּל בָּבָא מֵהֶן[32] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁתָּקְעוּ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ מִידֵי סָפֵק בַּתְּקִיעוֹת שֶׁמֵּיֹּשֶׁב, אֵין מַטְרִיחִין עַל הַצִּבּוּר לַחֲזֹר בָּהֶן כֻּלָּן עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת; אֶלָּא דַּי לָהֶן בָּבָא אַחַת עַל כָּל בְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּצִבּוּר; אֲבָל הַיָּחִיד - בֵּין שֶׁשָּׁמַע עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת[33], בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע עַל הַסֵּדֶר; בֵּין מֵעֹמֶד בֵּין מִיֹּשֶׁב - יָצָא, וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג.

יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַבְּרָכוֹת[34], וְהַבְּרָכוֹת אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת[35]. שְׁתֵּי עֲיָרוֹת: בְּאַחַת יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שֶׁיְּבָרֵךְ לָהֶן תֵּשַׁע בְּרָכוֹת, וְאֵין שָׁם תּוֹקֵעַ; וּבַשְּׁנִיָּה, סָפֵק יֵשׁ שָׁם תּוֹקֵעַ, סָפֵק אֵין שָׁם תּוֹקֵעַ - הוֹלֵךְ לַשְּׁנִיָּה[36]; שֶׁהַתְּקִיעָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַבְּרָכוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

הִלְכוֹת סֻכָּה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. שִׁעוּר הַסֻּכָּה - גָּבְהָהּ אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלֹא יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אַמָּה. וְרָחְבָּהּ - אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים. וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹסִיף בְּרָחְבָּהּ אֲפִלּוּ כַּמָּה מִילִין. הָיְתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה אוֹ מִשִּׁבְעָה עַל שִׁבְעָה, אוֹ גְּבוֹהָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה כָּל־שֶׁהוּא - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

ב. סֻכָּה שֶׁאֵין לָהּ שָׁלֹשׁ דְּפָנוֹת - פְּסוּלָה. הָיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, כְּמִין גַּ"ם - עוֹשֶׂה דֹּפֶן שֵׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ יָתֵר עַל טֶפַח, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְאַחַד מִשְּׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְדַיּוֹ. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ שָׁלֹשׁ דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, שֶׁצּוּרַת פֶּתַח הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ קָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה עַל גַּבֵּיהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לָהֶן.

ג. הָיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ וּבֵינֵיהֶן מְפֻלָּשׁ - עוֹשֶׂה דֹּפֶן שֵׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְאַחַת מִשְּׁתֵּי הַדְּפָנוֹת וּכְשֵׁרָה; וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח. קָנִים הַיּוֹצְאִים מִסְּכַךְ הַסֻּכָּה לִפְנֵי הַסֻּכָּה, וְדֹפֶן אַחַת נִמְשֶׁכֶת עִמָּהֶן - הֲרֵי הֵן כַּסֻּכָּה.

ד. דְּפָנוֹת שֶׁהָיוּ דְּבוּקוֹת בְּגַג הַסֻּכָּה וְלֹא הָיוּ מַגִּיעוֹת לָאָרֶץ: אִם הָיוּ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן - כְּשֵׁרָה. הָיוּ הַדְּפָנוֹת דְּבוּקוֹת לָאָרֶץ, וְלֹא הָיוּ מַגִּיעוֹת לַסְּכָךְ - אִם גְּבוֹהוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקִין מִן הַגַּג כַּמָּה אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ הַדְּפָנוֹת מְכֻוָּנוֹת תַּחַת שְׂפַת הַגַּג. הִרְחִיק אֶת הַגַּג מִן הַדֹּפֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן - כְּשֵׁרָה. תָּלָה מְחִצָּה שֶׁגְּבוֹהָה אַרְבָּעָה וּמַשֶּׁהוּ בְּאֶמְצַע, בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לָאָרֶץ, וּבְפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

ה. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דְּפָנוֹת לָהּ - אִם הָיוּ חֲזָקִים, אוֹ שֶׁקָּשַׁר אוֹתָם וְחִזֵּק אוֹתָם, עַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה מְנִידָה אוֹתָם תָּמִיד, וּמְלֵא בֵּין הָאֲמִירִים בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּנִיד אוֹתָם הָרוּחַ, וְקָשַׁר אוֹתָם - הֲרֵי

26) רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בעניין זה, וזו לשונו: "ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם להחזיר ספר־תורה למקומו קודם התקיעות". 27) אף על פי שהתוקע צריך לעמוד - לא הטריחו את הציבור בזה. 28) בשופר כתוב "לכם", ובעומר כתוב "לכם", מה עומר מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא "בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד. 29) שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. 30) התוקע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם השומעים אסורים לדבר. 31) שהברכות שבירך לפני התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד. 32) רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הבבות הנזכרות למעלה: תשר"ת, תש"ת ותר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות. 33) חידוש גדול משמיע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו להפסיק. 34) שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות שבתפילת מוסף. 35) שאם אינו יודע לברך מלכיות זכרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. 36) שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן. 1) נתבארו בו שיעורי הסוכה: מרחבה וגבהה, ושעור דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה, וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

זוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁכָּל מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁל יַבֶּשֶׁת, אֵינָהּ מְחִצָּה.

ו. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה אוֹ בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה - כְּשֵׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם־טוֹב. בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ עַל גַּבֵּי הַגָּמָל - כְּשֵׁרָה, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם־טוֹב; לְפִי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת בְּיוֹם־טוֹב בְּאִילָן אוֹ עַל גַּבֵּי בְהֵמָה. הָיוּ מִקְצָת הַדְּפָנוֹת עֲשׂוּיוֹת בִּידֵי אָדָם וּמִקְצָתָן אִילָנוֹת - רוֹאִין, כֹּל שֶׁאִלּוּ נִטְּלוּ הָאִילָנוֹת, הִיא יְכוֹלָה לַעֲמֹד בַּדְּפָנוֹת שֶׁבִּידֵי אָדָם, עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם־טוֹב.

ז. סֻכָּה שֶׁאֵין לָהּ גָּג - פְּסוּלָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רָאשֵׁי הַדְּפָנוֹת דְּבוּקוֹת זוֹ בְזוֹ כְּמִין צְרִיף; אוֹ שֶׁסָּמַךְ רֹאשׁ הַדֹּפֶן שֶׁל סֻכָּה לַכֹּתֶל - אִם הָיָה לָהּ גָּג אֲפִלּוּ טָפַח, אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ הַדֹּפֶן הַסָּמוּךְ לַכֹּתֶל מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. סֻכָּה עֲגֻלָּה - אִם יֵשׁ בְּהֶקֵּפָהּ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בָּהּ שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין לָהּ זָוִיּוֹת, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

ח. סִכֵּךְ עַל־גַּבֵּי אַכְסַדְרָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּצִימִין - בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִין מִבַּחוּץ, בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִין מִבְּפְנִים וְאֵין נִרְאִין מִבַּחוּץ, וְאֵין נִרְאִין מִבְּפְנִים - כְּשֵׁרָה.

ט. לֹא הָיוּ לָהּ פְּצִימִין - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה כְּמָבוֹי, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ אֶלָּא שְׁנֵי צִדֵּי הָאַכְסַדְרָה, וְאֶמְצַע הָאַכְסַדְרָה אֵין בּוֹ כֹּתֶל, וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵין בּוֹ פְּצִימִין.

י. סִכֵּךְ עַל־גַּבֵּי מָבוֹי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לֶחִי אוֹ עַל־גַּבֵּי בְּאֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ פַּסִּין - הֲרֵי זוֹ סֻכָּה כְּשֵׁרָה לְאוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג בִּלְבָד; מִתּוֹךְ שֶׁלֶּחִי זֶה וּפַסִּין אֵלּוּ מְחִצּוֹת לְעִנְיַן שַׁבָּת - נַחְשֹׁב אוֹתָן כִּמְחִצּוֹת לְעִנְיַן סֻכָּה.

יא. נָעַץ אַרְבָּעָה קַנְדָּסִין עַל אַרְבַּע זָוִיּוֹת הַגָּג וְסִכֵּךְ עַל גַּבָּן - הוֹאִיל וְהַסִּכּוּךְ עַל שְׂפַת הַגָּג, כָּשֵׁר; וְרוֹאִין אֶת הַמְּחִצּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת כְּאִלּוּ הֵן עוֹלוֹת לְמַעְלָה עַל שְׂפַת הַסִּכּוּךְ.

יב. סֻכָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּתָחִים רַבִּים, וְיֵשׁ בִּכְתָלֶיהָ חַלּוֹנוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם פֶּתַח יָתֵר עַל עֶשֶׂר. אֲבָל אִם הָיָה שָׁם פֶּתַח יָתֵר עַל עֶשֶׂר - אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ צוּרַת פֶּתַח, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד.

יג. סֻכָּה שֶׁאֲוִירָהּ גָּבוֹהַּ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, וּמִעֲטָהּ בְּכָרִים וּכְסָתוֹת - אֵינוֹ מְעוּט, וַאֲפִלּוּ בִּטְלָם. מִעֲטָהּ בְּתֶבֶן וּבִטְלוֹ - הֲרֵי זֶה מְעוּט; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עָפָר וּבִטְלוֹ. אֲבָל בְּעָפָר סְתָם, אֵינוֹ מְעוּט. הָיְתָה גְּבוֹהָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוּצִין יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֶשְׂרִים - אִם הָיְתָה צִלָּתָן מְרֻבָּה מֵחַמָּתָן, יֵחָשְׁבוּ כְּגָג עָבֶה וּכְשֵׁרָה.

יד. בָּנָה אִיצְטַבָּה בָּהּ כְּנֶגֶד דֹּפֶן הָאֶמְצָעִית עַל־פְּנֵי כֻלָּהּ - אִם יֵשׁ בָּאִיצְטַבָּה שִׁעוּר רֹחַב הַסֻּכָּה, כְּשֵׁרָה. בָּנָה אִיצְטַבָּה כְּנֶגֶד דֹּפֶן הָאֶמְצָעִית מִן הַצַּד - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אִיצְטַבָּה וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מְאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה. בָּנָה אִיצְטַבָּה בְּאֶמְצָעָהּ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אִיצְטַבָּה וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה; וּכְאִלּוּ הַמְּחִצּוֹת נוֹגְעוֹת בָּאִיצְטַבָּה, וַהֲרֵי מִן הָאִיצְטַבָּה וְעַד הַסִּכּוּךְ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים אַמָּה. בָּנָה בָהּ עַמּוּד, וְיֵשׁ בּוֹ הֶכְשֵׁר סֻכָּה - פְּסוּלָה; שֶׁאֵין אֵלּוּ מְחִצּוֹת הַנִּכָּרוֹת, וְנִמְצָא עַל־גַּב הָעַמּוּד סְכָךְ כָּשֵׁר בְּלֹא דְּפָנוֹת.

טו. הָיְתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְחָקַק בָּהּ לְהַשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת חֲקָק וְלַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן, כְּשֵׁרָה; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, הֲרֵי הוּא כְּדָבוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת.

טז. דָּפְנֵי סֻכָּה כְּשֵׁרִין מִן הַכֹּל, שֶׁאֵין אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא מְחִצָּה מִכָּל מָקוֹם, וַאֲפִלּוּ מִבַּעֲלֵי־חַיִּים. וְעוֹשֶׂה אָדָם אֶת חֲבֵרוֹ דֹּפֶן בְּיוֹם־טוֹב, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה וְיִישַׁן בְּסֻכָּה כְּשֵׁרָה, שֶׁחֲבֵרוֹ דֹּפֶן לָהּ. וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת זֶה שֶׁנַּעֲשֶׂה דֹּפֶן; אֲבָל אִם עָשָׂהוּ לְדַעַת - אָסוּר בְּיוֹם־טוֹב, וּמֵתֶר בִּשְׁאָר יְמֵי הֶחָג. וְכֵן עוֹשֶׂה בְּכֵלִים דֹּפֶן רְבִיעִית בְּיוֹם־טוֹב; אֲבָל דֹּפֶן שְׁלִישִׁית, לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּכֵלִים בְּיוֹם־טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא מַכְשִׁיר הַסֻּכָּה, וְאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי בְּיוֹם־טוֹב.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. הַסִּכָּךְ שֶׁל סֻכָּה אֵינוֹ כָּשֵׁר מִכָּל דָּבָר. אֵין מְסַכְּכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, שֶׁנֶּעֱקַר מִן הָאָרֶץ, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵין רֵיחוֹ רַע, וְאֵינוֹ נוֹשֵׁר וְאֵינוֹ נוֹבֵל תָּמִיד.

ב. סִכֵּךְ בְּדָבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, אוֹ בִּמְחֻבָּר לָאָרֶץ, אוֹ בְדָבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה - פְּסוּלָה. אֲבָל אִם עָבַר וְסִכֵּךְ בְּדָבָר הַנּוֹבֵל וְנוֹשֵׁר, אוֹ בְדָבָר שֶׁרֵיחוֹ רַע - כְּשֵׁרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ, אֵין מְסַכְּכִין בָּאֵלּוּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחַ הַסֻּכָּה וְיֵצֵא. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא יִהְיוּ הוּצִין וְעָלִין שֶׁל סְכָךְ יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵר לוֹ בִּישִׁיבָתוֹ. סִכְּכָהּ בְּמִינֵי מַתָּכוֹת, אוֹ בַעֲצָמוֹת וְעוֹרוֹת - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע. הִדְלָה עָלֶיהָ גְּפָנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ סֻכָּה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶעֱקְרוּ. סִכְּכָהּ בִּכְלֵי־עֵץ וּבְמַחֲצָלוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לִשְׁכִיבָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן אִם סִכְּכָהּ בִּשְׁבָרֵי־כֵלִים וּבְלָיוֹתֵיהֶן, פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהָיוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה - שֶׁמָּא יְסַכֵּךְ בִּשְׁבָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא טָהֲרוּ.

ג. סִכְּכָהּ בָּאֲכָלִין - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. סוֹכֵי תְאֵנִים וּבָהֶן תְּאֵנִים; פַּרְכִּילֵי עֲנָבִים וּבָהֶן עֲנָבִים; מַכְבְּדוֹת וּבָהֶן תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן: רוֹאִין אִם פְּסֹלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֲכָלִין - מְסַכְּכִין בָּהֶן; וְאִם לָאו - אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן.

1) נתבארו בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו. ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא בדברים אלו.

סִכָּךְ בִּירָקוֹת, שֶׁאִם יִיבְשׁוּ יִבּוֹלוּ וְלֹא יִשָּׁאֵר בָּהֶן מַמָּשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן עַתָּה לַחִים - הֲרֵי מְקוֹמָן נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא אֲוִיר וּכְאִלּוּ אֵינָם.

ד. סִכְּכָהּ בִּפְשִׁתֵּי הָעֵץ, שֶׁלֹּא דָק אוֹתָן וְלֹא נִפְּצָן - כְּשֵׁרָה, שֶׁעֲדַיִן עֵץ הוּא. וְאִם דָּק וְנִפֵּץ אוֹתָן - אֵין מְסַכְּכִין בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנִּית צוּרָתוֹ, וּכְאִלּוּ אֵינָן מִגִּדּוּלֵי קַרְקַע. מְסַכְּכִין בַּחֲבָלִים שֶׁל סִיב וְשֶׁל חֵלֶף וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁהֲרֵי צוּרָתָן עוֹמֶדֶת וְאֵין הַחֲבָלִים כֵּלִים.

ה. סִכְּכָהּ בְּחִצִּים: בִּזְרָרִים - כְּשֵׁרָה; בִּנְקָבוֹת - פְּסוּלָה; אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהִתְמַלֵּאת בְּבַרְזֶל, בֵּית קִבּוּל הוּא, וּמְקַבֵּל טֻמְאָה כְּכָל כְּלֵי־קִבּוּל.

ו. מַחְצֶלֶת קָנִים אוֹ מַחְצֶלֶת גֶּמִי אוֹ חֵלֶף: קְטַנָּה - סְתָמָהּ לִשְׁכִיבָה; לְפִיכָךְ אֵין מְסַכְּכִין בָּהּ, אֶלָּא־אִם־כֵּן עָשָׂה אוֹתָהּ לְסִכּוּךְ; גְּדוֹלָה - סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ, לְפִיכָךְ מְסַכְּכִין בָּהּ; אֶלָּא־אִם־כֵּן עָשָׂה אוֹתָהּ לִשְׁכִיבָה. וְאִם יֵשׁ לָהּ קִיר - אֲפִלּוּ גְּדוֹלָה, אֵין מְסַכְּכִין בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא כִּכְלֵי־קִבּוּל; וַאֲפִלּוּ נִטַּל הַקִּיר שֶׁלָּהּ, אֵין מְסַכְּכִין בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשִׁבְרֵי־כֵלִים.

ז. נְסָרִים שֶׁאֵין בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה טְפָחִים, מְסַכְּכִין בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין. וְאִם יֵשׁ בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה - אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם מְשֻׁפִּין; גִּזְרָה שֶׁמָּא יֵשֵׁב תַּחַת הַתִּקְרָה וִידַמֶּה שֶׁהִיא כְּסֻכָּה. נָתַן עָלֶיהָ נֶסֶר אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים - כְּשֵׁרָה, וְאֵין יְשָׁנִין תַּחְתָּיו. וְהַיָּשָׁן תַּחְתָּיו - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. הָיוּ נְסָרִין שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה וְאֵין בְּעָבְיָן אַרְבָּעָה, וַהֲפָכָן בְּצִדֵּיהֶן שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעָה וְסִכַּךְ בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁהֲרֵי הַנֶּסֶר פָּסוּל, בֵּין שֶׁסִּכַּךְ בְּרָחְבּוֹ בֵּין שֶׁסִּכַּךְ בְּעָבְיוֹ.

ח. תִּקְרָה שֶׁאֵין עָלֶיהָ מַעֲזִיבָה, שֶׁהִיא הַטִּיט וְהָאֲבָנִים, אֶלָּא נְסָרִין תְּקוּעִין בִּלְבָד - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשׂוּ לְשֵׁם סֻכָּה, אֶלָּא לְשֵׁם בַּיִת. לְפִיכָךְ אִם פִּקְפֵּק הַנְּסָרִים וְהֵנִיד הַמַּסְמְרִים לְשֵׁם סֻכָּה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּכָל נֶסֶר וָנֶסֶר אַרְבָּעָה טְפָחִים. וְכֵן אִם נָטַל אֶחָד מִבֵּינְתַּיִם וְהִנִּיחַ בִּמְקוֹמוֹ סִכָּךְ כָּשֵׁר לְשֵׁם סֻכָּה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

ט. סֻכָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית כְּהִלְכָתָהּ מִכָּל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְשֵׁם מִצְוָה. וְהוּא, שֶׁתְּהֶיה עֲשׂוּיָה לְצֵל; כְּגוֹן סֻכַּת עַכּוּ"ם וְסֻכַּת בְּהֵמָה וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. אֲבָל סֻכָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ - פְּסוּלָה, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְצֵל. וְכֵן הַחוֹטֵט בְּגַדִּישׁ וְעָשָׂהוּ סֻכָּה - אֵינָהּ סֻכָּה, שֶׁהֲרֵי לֹא עִמֵּר גַּדִּישׁ זֶה לְצֵל. לְפִיכָךְ אִם עָשָׂה בִּתְחִלָּה חֲלַל טֶפַח בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה לְשֵׁם סֻכָּה, וְחָטַט בָּהּ אַחֲרֵי כֵן וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה - כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה סִכָּךְ שֶׁלָּהּ לְצֵל.

י. חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי זְרָדִין, אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן - גִּזְרָה שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אוֹתָן חֲבִילוֹת עַל גַּגּוֹ כְּדֵי לִיבְּשָׁן, וְיִמְלֹךְ וְיֵשֵׁב תַּחְתֵּיהֶן לְשֵׁם סֻכָּה, וְהוּא מִתְּחִלָּה לֹא עָשָׂה סִכָּךְ זֶה לְצֵל, וְנִמְצֵאת כְּסֻכָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵאֵלֶיהָ. וְאִם הִתִּירָם - כְּשֵׁרוֹת. וְאֵין חֲבִילָה פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים־וַחֲמִשָּׁה בַדִּים.

יא. חֲבִילוֹת קְטַנּוֹת שֶׁאָגְדוּ אוֹתָן לְמִנְיָן, מְסַכְּכִין בָּהֶן. וְכֵן הַחוֹתֵךְ רֹאשׁ הַדֶּקֶל וְהַחֲרֵיוֹת אֲגוּדוֹת בּוֹ - מְסַכְּכִין בּוֹ, שֶׁאֶגֶד בִּידֵי שָׁמַיִם אֵינוֹ כַּחֲבִילָה. וַאֲפִלּוּ קֶשֶׁר רָאשֵׁי הַחֲרֵיוֹת כֻּלָּן מִצַּד הָאֶחָד, שֶׁנִּמְצְאוּ בַּחֲבִילָה אַחַת, אֶחָד מִשְׁנֵי רָאשִׁים בִּידֵי שָׁמַיִם וְאֶחָד בִּידֵי אָדָם - מְסַכְּכִין בָּהּ; שֶׁהָאוֹגֵד עֵץ אֶחָד, אֵינוֹ חֲבִילָה; וְזוֹ כְּעֵץ אֶחָד הִיא, שֶׁהֲרֵי אֲגוּדָה בִּידֵי שָׁמַיִם. וְכֵן כָּל אֶגֶד שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְטַלְטְלוֹ, אֵינוֹ אֶגֶד.

יב. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ תַּחַת הָאֵילָן - כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הִדְלָה עָלֶיהָ עֲלֵי הָאִילָנוֹת וּבַדֵּיהֶן, וְסִכַּךְ עַל גַּבָּן וְאַחַר־כָּךְ קִצְּצָן: אִם הָיָה הַסִּכּוּךְ הַרְבֵּה מֵהֶן - כְּשֵׁרָה; וְאִם לֹא הָיָה הַסִּכּוּךְ שֶׁהָיָה מִתְּחִלָּתוֹ כָּשֵׁר הַרְבֵּה מֵהֶן - צָרִיךְ לְנַעֲנֵעַ אוֹתָן אַחַר קִצִּיצָתָן, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲשׂוּיָה לְשֵׁם סֻכָּה.

יג. עֵרֶב דָּבָר שֶׁמְּסַכְּכִין בּוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין מְסַכְּכִין בּוֹ וְסִכַּךְ בִּשְׁנֵיהֶם - אַף־עַל־פִּי שֶׁהַכָּשֵׁר יָתֵר עַל הַפָּסוּל, פְּסוּלָה. סִכַּךְ בָּזֶה לְעַצְמוֹ וּבָזֶה לְעַצְמוֹ, זֶה בְּצַד זֶה: אִם יֵשׁ בִּסְכָּךְ פָּסוּל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּמָקוֹם אֶחָד, בֵּין בְּאֶמְצַע, בֵּין מִן הַצַּד - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסֻכָּה קְטַנָּה; אֲבָל בְּסֻכָּה גְּדוֹלָה - סְכָךְ פָּסוּל בְּאֶמְצַע, פּוֹסְלָה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים; פָּחוֹת מִכֵּן - כְּשֵׁרָה. וּמִן הַצַּד - פּוֹסֵל בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; וּפָחוֹת מִכֵּן - כְּשֵׁרָה. כֵּיצַד? בַּיִת שֶׁנִּפְחַת בְּאֶמְצָעוֹ, וְסִכַּךְ עַל מְקוֹם הַפִּחַת; וְכֵן חָצֵר הַמֻּקֶּפֶת אַכְסַדְרָה, שֶׁסִּכַּךְ עָלֶיהָ; וְכֵן סֻכָּה גְּדוֹלָה שֶׁהִקִּיפוּהָ בְּדָבָר שֶׁאֵין מְסַכְּכִין בּוֹ בְּצַד הַדְּפָנוֹת מִלְּמַעְלָה: אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת הַסְּכָךְ הַכָּשֵׁר וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת - פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן - רוֹאִין כְּאִלּוּ הַכֹּתֶל נֶעֱקַם, וְיֵחָשֵׁב זֶה הַסְּכָךְ הַפָּסוּל מִגּוּף הַכֹּתֶל וּכְשֵׁרָה. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

טו. וְאֵי־זוֹ הִיא סֻכָּה קְטַנָּה? כֹּל שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים; וּגְדוֹלָה - כֹּל שֶׁיִּשָּׁאֵר בָּהּ יָתֵר עַל סְכָךְ הַפָּסוּל שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים סְכָךְ כָּשֵׁר.

טז. סִכַּךְ בְּדָבָר פָּסוּל וְדָבָר כָּשֵׁר, זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין בְּמָקוֹם אֶחָד מִסְּכָךְ הַפָּסוּל רֹחַב שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אֶלָּא פָּחוֹת: אִם הָיָה כָּל הַסְּכָךְ הַכָּשֵׁר יוֹתֵר עַל כָּל הַסְּכָךְ הַפָּסוּל - כָּשֵׁר; וְאִם הָיָה זֶה כְּמוֹ זֶה בְּצִמְצוּם, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בְּמָקוֹם אֶחָד שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁסְּכָךְ פָּסוּל כְּפָרוּץ הוּא נֶחְשָׁב.

יז. פֵּרַשׁ עָלֶיהָ בֶּגֶד מִלְּמַעְלָה, אוֹ שֶׁפֵּרַשׁ תַּחְתֶּיהָ מִפְּנֵי הַנְּשָׁר - פְּסוּלָה. פִּרְשׂוֹ כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ - כְּשֵׁרָה. וְכֵן אִם סִכְּכָהּ כְּהִלְכָתָהּ, וְעִטְּרָהּ בְּמִינֵי פֵּרוֹת וּבְמִינֵי מְגָדִים וְכֵלִים, שֶׁתְּלוּיִין, בֵּין בִּכְתָלֶיהָ בֵּין בִּסְכָּךְ, כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ - כְּשֵׁרָה.

יח. נוֹיֵי סֻכָּה, אֵין מְמַעֲטִין בְּגָבְהָהּ, אֲבָל מְמַעֲטִין בְּרָחְבָּהּ. הָיוּ נוֹיֵי הַסֻּכָּה מֵלְגִין מִגַּגָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - פְּסוּלָה; שֶׁנִּמְצָא שֶׁהַיּוֹשֵׁב שָׁם, כְּאִלּוּ אֵינוֹ תַּחַת הַסְּכָךְ, אֶלָּא תַּחַת הַנּוֹיִים, שֶׁהֵן אֲכָלִין וְכֵלִים שֶׁאֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן.

יט. סְכָךְ שֶׁהָיוּ בוֹ חַלּוֹנוֹת חַלּוֹנוֹת שֶׁהָאֲוִיר נִרְאֶה מֵהֶן: אִם יֵשׁ בְּכָל הָאֲוִיר כְּכָל מָקוֹם הַמְסֻכָּךְ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁחַמָּתָהּ תִּהְיֶה מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ; וְכֹל שֶׁהַחַמָּה מְרֻבָּה עַל הַצֵּל, אֵינוֹ סְכָךְ; וְאִם הָיָה הַסְּכָךְ רַב עַל הָאֲוִיר - כְּשֵׁרָה.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה בְּמָקוֹם אֶחָד אֲוִיר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. אֲבָל אִם הָיָה אֲוִיר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בֵּין בָּאֶמְצַע, בֵּין מִן הַצַּד - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ

מִשְׁלֹשָׁה. מִעַטוֹ בְּדָבָר הַפָּסוּל, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת: אִם סֵכָּה גְּדוֹלָה הִיא - כְּשֵׁרָה; וְאִם בְּסֵכָּה קְטַנָּה - פְּסוּלָה, עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ בְּדָבָר שֶׁמְּסַכְּכִין בּוֹ. הָיָה רֹב הַסִּכּוּךְ צִלָּתוֹ מְרֻבָּה מֵחַמָּתוֹ, וּמִעוּטוֹ חַמָּתוֹ מְרֻבָּה מִצִּלָּתוֹ - הוֹאִיל וְצִלַּת הַכֹּל מְרֻבָּה מֵחַמַּת הַכֹּל, כְּשֵׁרָה.

כא. דֶּרֶךְ הַסִּכּוּךְ לִהְיוֹת קַל, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ מִמֶּנּוּ הַכּוֹכָבִים הַגְּדוֹלִים. הָיְתָה מְעֻבָּה כְּמִין בַּיִת - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הַכּוֹכָבִים נִרְאִין מִתּוֹכָהּ, כְּשֵׁרָה. הָיָה הַסִּכּוּךְ מְדֻבְלָל, וְהוּא הַסִּכּוּךְ שֶׁיִּהְיֶה מִקְצָתוֹ לְמַעְלָה וּמִקְצָתוֹ לְמַטָּה - כָּשֵׁר; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין הָעוֹלֶה וְהַיּוֹרֵד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאִם הָיָה בְּרֹחַב זֶה הָעוֹלֶה טֶפַח אוֹ יָתֵר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ יָתֵר מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ יָרַד לְמַטָּה וְנָגַע בִּשְׁפַת זֶה הַיּוֹרֵד. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד שְׁפַת הַיּוֹרֵד.

כב. הָעוֹשֶׂה סֵכָּה עַל־גַּבֵּי סֵכָּה - הַתַּחְתּוֹנָה פְּסוּלָה, כְּמִי שֶׁעָשָׂה סֵכָּה בְּתוֹךְ הַבַּיִת; וְהָעֶלְיוֹנָה - כְּשֵׁרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה פְּסוּלָה? בְּשֶׁהָיָה גֹּבַהּ חֲלַל הָעֶלְיוֹנָה עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְהָיָה גַּג הַתַּחְתּוֹנָה יָכוֹל לְקַבֵּל כָּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֶלְיוֹנָה, אֲפִלּוּ עַל־יְדֵי הַדְּחָק. אֲבָל אִם אֵין גָּבְהָהּ שֶׁל עֶלְיוֹנָה עֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתַּחְתּוֹנָה יְכוֹלָה לְקַבֵּל כָּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֶלְיוֹנָה אֲפִלּוּ עַל־יְדֵי הַדְּחָק - (אַף) הַתַּחְתּוֹנָה כְּשֵׁרָה. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה גֹּבַהּ שְׁתֵּיהֶן יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אַמָּה; שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה, בִּסְכַּךְ הָעֶלְיוֹנָה הִיא נִתֶּרֶת.

כג. מִטָּה שֶׁבְּתוֹךְ הַסֵּכָּה - אִם גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, הַיּוֹשֵׁב תַּחְתֶּיהָ לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּסֵכָּה בְּתוֹךְ סֵכָּה. וְכֵן כִּילָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ גַּג אֲפִלּוּ טֶפַח - אִם גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֵין יְשׁוֹנִין בָּהּ בַּסֵּכָּה. וְכֵן הַמַּעֲמִיד אַרְבָּעָה עַמּוּדִים וּפֵרַשׂ סָדִין עֲלֵיהֶן - אִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, הֲרֵי זֶה כְּסֵכָּה בְּתוֹךְ סֵכָּה.

כד. אֲבָל שְׁנֵי עַמּוּדִים שֶׁפֵּרַשׂ עֲלֵיהֶן סָדִין; וְכֵן כִּילָה שֶׁאֵין בְּגַגָּהּ טֶפַח - אֲפִלּוּ גְּבוֹהִין כָּל־שֶׁהֵן, מֻתָּר לִישֹׁן תַּחְתֵּיהֶם בַּסֵּכָּה; שֶׁאֵינָן כְּסֵכָּה בְּתוֹךְ סֵכָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ גַּג.

כה. סֵכָּה שְׁאוּלָה - כְּשֵׁרָה; וְכֵן הַגְּזוּלָה - כְּשֵׁרָה. כֵּיצַד? אִם תָּקַף עַל חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִסֻּכָּתוֹ, וּגְזָלָהּ וְיָשַׁב בָּהּ - יָצָא, שֶׁאֵין הַקַּרְקַע נִגְזֶלֶת. וְאִם גָּזַל עֵצִים וְעָשָׂה מֵהֶן סֵכָּה - יָצָא; שֶׁתַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁאֵין לְבַעַל הָעֵצִים אֶלָּא דְּמֵי עֵצִים בִּלְבָד. וַאֲפִלּוּ גָּזַל נְסָרִים, וְהִנִּיחָן וְלֹא חִבְּרָן וְלֹא שִׁנָּה בָהֶן כְּלוּם - יָצָא. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

יום חמישי כ"ב אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה[2]. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, חַיָּבִים מִסָּפֵק. וְכֵן מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן־חוֹרִין - חַיָּב. קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ, שֶׁהוּא [כְּבֶן חָמֵשׁ] כְּבֶן שֵׁשׁ[3] - חַיָּב בַּסֻּכָּה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת.

ב. חוֹלִים וּמְשַׁמְּשֵׁיהֶן פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה[4]. וְלֹא חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ חֹשֶׁךְ בְּרֹאשׁוֹ, וַאֲפִלּוּ חֹשֶׁךְ בְּעֵינָיו. מִצְטַעֵר - פָּטוּר מִן הַסֻּכָּה[5]; הוּא וְלֹא מְשַׁמְּשָׁיו[6]. וְאֵיזֶהוּ מִצְטַעֵר? זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן בַּסֻּכָּה מִפְּנֵי הָרוּחַ אוֹ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים וְהַפַּרְעוֹשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ מִפְּנֵי הָרֵיחַ.

ג. הָאָבֵל חַיָּב בַּסֻּכָּה. וְחָתָן, וְכָל הַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי חֻפָּה, פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[7].

ד. שְׁלוּחֵי מִצְוָה[8] פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה[9], בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה[10]. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה בַּיּוֹם[11], וְחַיָּבִין בַּלַּיְלָה. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּלַּיְלָה - פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה בַּלַּיְלָה, וְחַיָּבִים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה בַּיּוֹם וְחַיָּבִים בַּלַּיְלָה. שׁוֹמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה - פְּטוּרִים מִן הַסֻּכָּה בַּלַּיְלָה וְחַיָּבִים בַּיּוֹם. שׁוֹמְרֵי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִין, פְּטוּרִין, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה; שֶׁאִם יַעֲשֶׂה הַשּׁוֹמֵר סֻכָּה, יֵדַע הַגַּנָּב שֶׁיֵּשׁ לַשּׁוֹמֵר מָקוֹם קָבוּעַ, וְיָבוֹא וְיִגְנֹב מִן מָקוֹם אַחֵר[12].

ה. כֵּיצַד הִיא מִצְוַת הַיְשִׁיבָה בַּסֻּכָּה? שֶׁיִּהְיֶה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וְדָר בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה[13], כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְכָל שִׁבְעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עֲרַאי וְאֶת סֻכָּתוֹ קֶבַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים". כֵּיצַד? כֵּלִים הַנָּאִים וּמַצָּעוֹת הַנָּאוֹת -

---

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו מי הן המחוייבים בסוכה מן התורה, ומן דבריהם, ומי הם הפטורים אם בכל אם בחלק. וכיצד היא מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטר מחיובה. וענין הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתה. ונסתיים הפרק בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג. 2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן [=שצריכים לעשותם דווקא בזמנים מסויימים וקבועים] גרמא ונשים פטורות, ועבדים דינם כנשים. 3) כבן חמש - שגמרו לו חמש שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי בהתפתחותו של הילד. 4) משום שנאמר: "בסוכות תשבו" ודרשו חכמים: "תשבו כעין תדורו". ואף לעניין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל לו לחליו. ומשמשיהם פטורים משום שהם עוסקים במצוה. 5) "תשבו כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום שמצטער. 6) משמשיו של המצטער חייבים בסוכה כי אין הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמשים כמו החולה. 7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לישיבת חתן וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה אלא שלוש דפנות. 8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבויים. 9) אפילו בשעת חנייתן ואף על פי שיש לפניהם סוכה בנוייה. משום שעוסק במצוה פטור מן המצוה. 10) אף על פי שאינם הולכים אלא ביום. פטורים גם בלילה מפני שטרודים במחשבת המצוה. 11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו נמנע מלנסוע לאיזה עניין ומניח את ביתו. 12) ואם היה שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות סוכה. 13) נאמר בסוכה; "תשבו שבעת ימים" ונאמר במלואים: "תשבו יומם ולילה". מה תשבו הנאמר במלואים הוא ביום ובלילה, אף תשבו הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה.

1 בַּסֻּכָּה; וּכְלֵי שְׁתִיָּה, כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוֹסוֹת - בַּסֻּכָּה. אֲבָל
2 כְּלֵי אֲכִילָה[14], כְּגוֹן קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת - חוּץ לַסֻּכָּה. הַמְּנוֹרָה -
3 בַּסֻּכָּה[15]. וְאִם הָיְתָה סֻכָּה קְטַנָּה - מַנִּיחָהּ חוּץ לַסֻּכָּה[16].
4 **ו.** אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְיֹשְׁנִים בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעָה, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין
5 בַּלַּיְלָה. וְאָסוּר לֶאֱכֹל סְעוּדָה חוּץ לַסֻּכָּה כָּל שִׁבְעָה; אֶלָּא
6 אִם אָכַל אֲכִילַת עֲרַאי, כַּבֵּיצָה, אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר מְעַט. וְאֵין
7 יְשֵׁנִים חוּץ לַסֻּכָּה, אֲפִלּוּ שְׁנַת עֲרַאי[17]. וּמֻתָּר לִשְׁתּוֹת מַיִם[18]
8 וְלֶאֱכֹל פֵּרוֹת חוּץ לַסֻּכָּה. וּמִי שֶׁיַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה
9 חוּץ לַסֻּכָּה אֲפִלּוּ מַיִם - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.
10 **ז.** אֲכִילָה בְּלֵילֵי יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן בַּסֻּכָּה - חוֹבָה[19]. אֲפִלּוּ
11 אָכַל כַּזַּיִת פַּת, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[20]. מִכָּאן וְאֵילָךְ רְשׁוּת: רָצָה
12 לֶאֱכֹל סְעוּדָה - סוֹעֵד בַּסֻּכָּה; רָצָה אֵינוֹ אוֹכֵל כָּל שִׁבְעָה אֶלָּא
13 פֵּרוֹת אוֹ קְלָיוֹת חוּץ לַסֻּכָּה - אוֹכֵל, כְּדִין אֲכִילַת מַצָּה בַּפֶּסַח.
14 **ח.** מִי שֶׁהָיָה רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בַּסֻּכָּה, וְשֶׁלְּחָנוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ חוּץ
15 לַסֻּכָּה, וְאוֹכֵל - הֲרֵי זֶה אָסוּר, וּכְאִלּוּ לֹא אָכַל בַּסֻּכָּה, עַד
16 שֶׁיִּהְיֶה שֻׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַסֻּכָּה; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמָּשֵׁךְ אַחַר שֻׁלְחָנוֹ;
17 וַאֲפִלּוּ בְּסֻכָּה גְּדוֹלָה.
18 **ט.** כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים קוֹרֵא בְּתוֹךְ הַסֻּכָּה. וּכְשֶׁמֵּבִין וּמְדַקְדֵּק
19 בַּמֶּה שֶׁיִּקְרָא - יָבִין חוּץ לַסֻּכָּה[21], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה דַּעְתּוֹ מְיֻשֶּׁבֶת
20 עָלָיו. הַמִּתְפַּלֵּל - רָצָה, מִתְפַּלֵּל בַּסֻּכָּה, אוֹ חוּץ לַסֻּכָּה[22].
21 **י.** יָרְדוּ גְשָׁמִים - הֲרֵי זֶה נִכְנָס לְתוֹךְ הַבַּיִת. מֵאֵימָתַי מֻתָּר
22 לְפַנּוֹת? מִשֶּׁיֵּרְדוּ לְתוֹךְ הַסֻּכָּה טִפּוֹת, שֶׁאִם יִפְּלוּ לְתוֹךְ
23 הַתַּבְשִׁיל יִפָּסֵל, אֲפִלּוּ תַּבְשִׁיל שֶׁל פּוֹל[23]. הָיָה אוֹכֵל בַּסֻּכָּה
24 וְיָרְדוּ גְשָׁמִים, וְנִכְנַס לְבֵיתוֹ וּפָסְקוּ הַגְּשָׁמִים - אֵין מְחַיְּבִים
25 אוֹתוֹ לַחֲזוֹר לַסֻּכָּה (כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה), עַד שֶׁיִּגְמֹר סְעוּדָתוֹ.
26 הָיָה יָשֵׁן וְיָרְדוּ גְשָׁמִים בַּלַּיְלָה, וְנִכְנַס לְתוֹךְ הַבַּיִת וּפָסְקוּ
27 הַגְּשָׁמִים - אֵין מַטְרִיחִין אוֹתוֹ לַחֲזוֹר לַסֻּכָּה כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה,
28 אֶלָּא יָשֵׁן בְּבֵיתוֹ עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשָּׁחַר.
29 **יא.** גָּמַר מִלֶּאֱכֹל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּשַׁחֲרִית - לֹא יַתִּיר סֻכָּתוֹ[24];
30 אֲבָל מוֹרִיד הוּא אֶת כֵּלָיו וּמְפַנֶּה אוֹתָן, מִן הַמִּנְחָה וּלְמָעְלָה.
31 אֵין לוֹ מָקוֹם לְפַנּוֹת[25] - פּוֹחֵת בָּהּ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[26].
32 וְאִם הֵצְרַךְ לִסְעֹד בִּשְׁאָר הַיּוֹם - צָרִיךְ לֶאֱכֹל בַּסֻּכָּה,
33 שֶׁמִּצְוָתָהּ כָּל שִׁבְעָה.
34 **יב.** כָּל זְמַן שֶׁיִּכָּנֵס לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה כָּל שִׁבְעָה, מְבָרֵךְ[27] קֹדֶם
35 שֶׁיֵּשֵׁב[28]: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה'. וּבְלֵילֵי
36 יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ עַל הַסֻּכָּה[29] וְאַחַר־כָּךְ עַל הַזְּמַן[30],
37 וּמְסַדֵּר כָּל הַבְּרָכוֹת עַל הַכּוֹס[31]. נִמְצָא מְקַדֵּשׁ מֵעֹמֶד[32],
38 וּמְבָרֵךְ 'לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה' וְיוֹשֵׁב[33], וְאַחַר־כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַזְּמַן.
39 וְכָזֶה הָיָה מִנְהַג רַבּוֹתַי וְרַבָּנֵי סְפָרַד, לְקַדֵּשׁ מֵעֹמֶד בְּלֵיל
40 רִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.
41 **יג.** בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים[34] - יוֹשְׁבִין
42 בַּסֻּכָּה שְׁמוֹנָה יָמִים. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא יוֹם־טוֹב רִאשׁוֹן
43 שֶׁל שְׁמִינִי־עֲצֶרֶת, יוֹשְׁבִין בָּהּ וְאֵין מְבָרְכִין 'לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה'[35].
44 וְכֵן טֵמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, לְעוֹלָם אֵין מְבָרְכִין 'לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה',
45 מִפְּנֵי שֶׁהֵן חַיָּבִין מִסָּפֵק, וְאֵין מְבָרְכִין מִסָּפֵק[36].
46 **יד.** גָּמַר מִלֶּאֱכֹל בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - מוֹרִיד כֵּלָיו וּמְפַנֶּה אוֹתָהּ. אֵין
47 לוֹ מָקוֹם לְהוֹרִיד אֶת כֵּלָיו[37]: אִם הָיְתָה קְטַנָּה - מַכְנִיס בָּהּ
48 מְנוֹרָה[38]; וְאִם הָיְתָה גְּדוֹלָה - מַכְנִיס בָּהּ קְדֵרוֹת וּקְעָרוֹת
49 וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[39], כְּדֵי לְהַזְכִּיר שֶׁהִיא פְּסוּלָה וְשֶׁכְּבָר נִגְמְרָה
50 מִצְוָתָהּ; וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם־טוֹב, אֵינוֹ יָכוֹל לִפְחוֹת בָּהּ וּלְפָסְלָהּ.
51 **טו.** מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה סֻכָּה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד - עוֹשֶׂה
52 סֻכָּה בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי עוֹשֶׂה סֻכָּה,
53 שֶׁמִּצְוָתָהּ כָּל שִׁבְעָה. עֲצֵי סֻכָּה אֲסוּרִין כָּל שְׁמֹנַת יְמֵי הֶחָג
54 - בֵּין עֲצֵי דְפָנוֹת, בֵּין עֲצֵי סְכָךְ. אֵין נֶאוֹתִין מֵהֶן לְדָבָר אַחֵר
55 כָּל שְׁמוֹנַת הַיָּמִים, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כֵּלּוֹ הַסֻּכָּה מֻקְצֶה
56 עַד בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת[40]; וְהוֹאִיל וְהֻקְצַת לְבֵין־הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל
57 שְׁמִינִי, הֻקְצַת לְכָל הַיּוֹם.
58 **טז.** וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁתּוֹלִין בַּסֻּכָּה כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ, אָסוּר

14) לאחר הסעודה, שכיוון שאין דרך להחזיקם אז בדירתו רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. 15) אפילו כשאינה דולקת. 16) כשאינה דולקת. אבל כשדולקת מכניסה לסוכה. 17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה שֵׁנָה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. 18) ויש אומרים שרק מים מותר לשתות אבל יין שהוא חשוב - אסור. 19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה. 20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית. 21) כלומר אם רצה ללמוד בעיון - מותר לו ללמוד חוץ לסוכה. 22) כלומר באיזה מקום שנוח לו להתפלל בכוונה - שם יתפלל. 23) שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה - אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה. 24) ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום חובתו לישב שם. 25) כלומר אין לו מקום אחר לאכול ביום השמיני פרט למקום הסוכה. 26) מוריד סכך בשיעור זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני. 27) ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאלתר. אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו, שהרי כבר בירך מקודם. 28) דעת רבינו, שהישיבה היא המצוה, ולכן מברך קודם שישב, ש"כל המצוות מברך עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר המצוה היא האכילה בסוכה. 29) כלומר ברכת לישב בסוכה. 30) ברכת שהחיינו וכו' לזמן הזה. 31) שמחזיק כוס מלא בידו. 32) לפני שיושב, שאז התחלת המצוה. 33) שמשבירך לישב בסוכה צריך לישב מיד, ולא יפסיק בברכת שהחיינו. 34) שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני ימים טובים. 35) כי לעולם אין מברכים על הספק. 36) משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות אף על פי שאינן מצוות. 37) ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפחות מהתקרה אינו יכול - כיוון שהוא יום טוב. 38) מבלי שידליקה. 39) שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר. 40) מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק לו יותר.

לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶן כָּל שְׁמוֹנָה. וְאִם הִתְנָה עֲלֵיהֶן בְּשָׁעָה שֶׁתְּלָאָן וְאָמַר: אֵינִי בוֹדֵל מֵהֶן כָּל בֵּין־הַשְּׁמָשׁוֹת![41] - הֲרֵי זֶה מִסְתַּפֵּק מֵהֶן בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְצָה אוֹתָם, וְלֹא חָלָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת הַסַּכָּה, וְלֹא נֶחְשְׁבוּ כְּמוֹתָהּ.

הִלְכוֹת לוּלָב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. כַּפּוֹת תְּמָרִים הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה הֵן חֲרֵיוֹת שֶׁל דֶּקֶל, כְּשֶׁיִּצְמְחוּ, קֹדֶם שֶׁיִּתְפָּרְדוּ הֶעָלִין שֶׁלָּהֶן לְכָאן וּלְכָאן, אֶלָּא כְּשֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ שַׁרְבִּיט; וְהוּא הַנִּקְרָא לוּלָב.

ב. פְּרִי עֵץ הָדָר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא אֶתְרוֹג. וַעֲנַף עֵץ עָבֹת הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הַהֲדַס, שֶׁעָלָיו חוֹפִין אֶת עֵצוֹ; כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה עָלִין אוֹ יָתֵר עַל כֵּן בְּגִבְעוֹל אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי הֶעָלִין בְּשֶׁוָה, זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְהֶעָלֶה הַשְּׁלִישִׁי לְמַעְלָה מֵהֶן - אֵין זֶה עָבֹת, אֲבָל נִקְרָא הֲדַס שׁוֹטֶה.

ג. עַרְבֵי נַחַל הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, אֵינָן כָּל דָּבָר הַגָּדֵל עַל הַנַּחַל, אֶלָּא מִין יָדוּעַ הוּא הַנִּקְרָא עַרְבֵי נַחַל: עָלֶה שֶׁלּוֹ מָשׁוּךְ כַּנַּחַל, וּפִיו חָלָק, וְקָנֶה שֶׁלּוֹ אָדֹם, וְזֶהוּ הוּא הַנִּקְרָא עֲרָבָה. וְרֹב מִין זֶה גָּדֵל עַל הַנְּחָלִים, לְכָךְ נֶאֱמַר 'עַרְבֵי נָחַל'. וַאֲפִלּוּ הָיָה גָּדֵל בַּמִּדְבָּר אוֹ בֶהָרִים, כָּשֵׁר.

ד. וְיֵשׁ מִין אַחֵר דּוֹמֶה לַעֲרָבָה, אֶלָּא שֶׁעָלֶה שֶׁלּוֹ עָגֹל, וּפִיו דּוֹמֶה לְמַסָּר, וְקָנֶה שֶׁלּוֹ אֵינוֹ אָדֹם; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא צַפְצָפָה, וְהִיא פְּסוּלָה. וְיֵשׁ שֵׁם מִין עֲרָבָה, שֶׁאֵין פִּי הֶעָלֶה שֶׁלָּהּ חָלָק, וְאֵינוֹ כְּמַסָּר, אֶלָּא יֵשׁ בּוֹ תְּלָמִים קְטַנִּים עַד מְאֹד, כְּמוֹ פִּי מַגָּל קָטָן, וְזֶה כָּשֵׁר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, נִתְפָּרְשׁוּ.

ה. אַרְבָּעָה מִינִין אֵלּוּ מִצְוָה אַחַת הֵן, וּמְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְכֻלָּן נִקְרָאִים מִצְוַת לוּלָב. וְאֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן. וְאִם לֹא נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן - אֵין מְבִיאִים תַּחְתָּיו מִין אַחֵר הַדּוֹמֶה לוֹ.

ו. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לֶאֱגֹד לוּלָב וַהֲדַס וַעֲרָבָה וְלַעֲשׂוֹת שְׁלָשְׁתָּן אֲגֻדָּה אֶחָת. וּכְשֶׁהוּא נוֹטְלָם לָצֵאת בָּהֶן, מְבָרֵךְ תְּחִלָּה 'עַל נְטִילַת לוּלָב', הוֹאִיל וְכֻלָּן סְמוּכִין לוֹ. וְאַחַר־כָּךְ נוֹטֵל הָאֲגֻדָּה הַזֹּאת בִּימִינוֹ, וְאֶתְרוֹג בִּשְׂמֹאלוֹ. וְנוֹטְלָן דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן, שֶׁיִּהְיוּ עִקָּרֵיהֶן לְמַטָּה לָאָרֶץ, וְרָאשֵׁיהֶן לְמַעְלָה לָאֲוִיר. וְאִם לֹא אֲגָדָן, וּנְטָלָן אֶחָד אֶחָד - יָצָא; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אַרְבַּעְתָּן מְצוּיִין אֶצְלוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא מִין אֶחָד, אוֹ שֶׁחָסֵר מִין אֶחָד - לֹא יִטֹּל עַד שֶׁיִּמְצָא הַשְּׁאָר.

ז. כַּמָּה נוֹטֵל מֵהֶן? לוּלָב אֶחָד, וְאֶתְרוֹג אֶחָד, וּשְׁנֵי בַּדֵּי עֲרָבָה, וּשְׁלֹשָׁה בַּדֵּי הֲדַס. וְאִם רָצָה לְהוֹסִיף בַּהֲדַס כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֲגֻדָּה גְּדוֹלָה - מוֹסִיף, וְנוֹיֵי מִצְוָה הוּא. אֲבָל שְׁאָר הַמִּינִין, אֵין מוֹסִיפִין עַל מִנְיָנָם וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן. וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע - פָּסוּל (צ"ל: לֹא פָּסַל).

ח. כַּמָּה שִׁעוּר אֹרֶךְ כָּל מִין מֵהֶם? לוּלָב - אֵין פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים; וְאִם הָיָה אָרֹךְ כָּל־שֶׁהוּא - כָּשֵׁר. וּמִדִּידָתוֹ - מִשִּׁדְרָתוֹ בִּלְבָד, לֹא מֵרֹאשׁ הֶעָלִים. וַהֲדַס וַעֲרָבָה - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים; וְאִם הָיוּ אֲרֻכִּין כָּל־שֶׁהֵן - כְּשֵׁרִים. וַאֲפִלּוּ אֵין בְּכָל בַּד וּבַד אֶלָּא שְׁלֹשָׁה עָלִין לַחִין - כְּשֵׁרִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בְּרֹאשׁ הַבַּד. וְאִם אָגַד הַלּוּלָב - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה שִׁדְרוֹ שֶׁל לוּלָב יוֹצֵא מִן הַהֲדַס וַעֲרָבָה טֶפַח אוֹ יוֹתֵר. וְשִׁעוּר אֶתְרוֹג - אֵין פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה. וְאִם הָיָה גָּדוֹל כָּל־שֶׁהוּא - כָּשֵׁר.

ט. מִשֶּׁיַּגְבִּיהַּ אַרְבָּעָה מִינִין אֵלּוּ - בֵּין שֶׁהִגְבִּיהָן כְּאַחַת, בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, בֵּין בְּיָמִין, בֵּין בִּשְׂמֹאל - יָצָא. וְהוּא, שֶׁיַּגְבִּיהֵן דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן; אֲבָל שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן - לֹא יָצָא. וּמִצְוָה כְּהִלְכָתָהּ - שֶׁיַּגְבִּיהַּ אֲגֻדָּה שֶׁל שְׁלֹשָׁה מִינִין בְּיָמִין, וְאֶתְרוֹג בִּשְׂמֹאל, וְיוֹלִיךְ וְיָבִיא וְיַעֲלֶה וְיוֹרִיד וְיַנְעֲנֵעַ הַלּוּלָב שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּכָל רוּחַ וָרוּחַ.

י. כֵּיצַד? מוֹלִיךְ וּמְנַעְנֵעַ רֹאשׁ הַלּוּלָב שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וּמֵבִיא וּמְנַעְנֵעַ רֹאשׁ הַלּוּלָב שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְכֵן בַּעֲלִיָּה וִירִידָה. וְהֵיכָן מוֹלִיךְ וּמֵבִיא? בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַהַלֵּל - בְּ'הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב' תְּחִלָּה וְסוֹף, וּבְ'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא'. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִנְטִילַת לוּלָב, וְאֵינוֹ נוֹטֵל בַּלַּיְלָה.

יא. עָשָׂה לַאֲגֻדָּה זוֹ גִּימוֹן שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, אוֹ שֶׁכָּרַךְ עָלֶיהָ סָדִין וּנְטָלָהּ - יָצָא. לְקִיחָה עַל־יְדֵי דָּבָר אַחֵר, שְׁמָהּ לְקִיחָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה דֶּרֶךְ כָּבוֹד וְדֶרֶךְ הִדּוּר, שֶׁכָּל שֶׁהוּא לְנָאוֹתוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. אֲבָל אִם נָתַן אֶת הַמִּינִין הָאֵלּוּ בְּעָצִיץ אוֹ בִקְדֵרָה וּנְטָלָהּ - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

יב. אָגַד אֶת הַלּוּלָב עִם הַהֲדַס וְהָעֲרָבָה, וְהִבְדִּיל בֵּין הַלּוּלָב וּבֵין הַהֲדַס בְּמַטְלִית וְכַיּוֹצֵא בָהּ - הֲרֵי זֶה חוֹצֵץ. הִבְדִּיל בֵּינֵיהֶן בַּעֲלֵי הֲדַס - אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱגֹד אֶת הַלּוּלָב בְּחוּט אוֹ בִמְשִׁיחָה, וּבְכָל מִין שֶׁיִּרְצֶה, הוֹאִיל וְאֵין אֲגִידָתוֹ מְעַכֶּבֶת.

יג. מִצְוַת לוּלָב לְהִנָּטֵל בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג בִּלְבָד, בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: 'וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן'. וּבַמִּקְדָּשׁ לְבַדּוֹ נוֹטְלִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִשְּׁבִעַת יְמֵי הֶחָג, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגוֹ'. חָל יוֹם הַשַּׁבָּת לִהְיוֹת בְּתוֹךְ יְמֵי הֶחָג - אֵינוֹ נָטֹל בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יוֹלִיכֶנּוּ בְּיָדוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁגָּזְרוּ בְּשׁוֹפָר.

יד. וְלָמָּה לֹא גָּזְרוּ גְּזֵרָה זוֹ בְּיוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן? מִפְּנֵי שֶׁהוּא

41) של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם קדושה מתחילת יום־טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך. **1)** נתבארו בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. ועניין נטילתן ומנינן ומדתן ושיעורן, ובאי זה זמן ניטלים מן התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה ומדבריהם. ודין ערבה ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק בביאור מה שאסור ליהנות ממינין אלו מפני שהוקצו למצוותם כל שבעת ימי החג.

מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה, וַאֲפִלּוּ בִּגְבוּלִין. נִמְצָא, שֶׁאֵין דִּינוֹ וְדִין שְׁאָר הַיָּמִים שָׁוֶה; שֶׁבִּשְׁאָר יְמֵי הֶחָג אֵין אָדָם חַיָּב לִטֹּל לוּלָב, אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.

טו. מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִינוּ, שֶׁיְּהֵיה לוּלָב נִטָּל בְּכָל מָקוֹם כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ. וְכָל יוֹם וָיוֹם מְבָרֵךְ עָלָיו 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לוּלָב', מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְתַקָּנָה זוֹ, עִם כָּל הַתַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי מִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ - כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, יַחֲזִרוּ הַדְּבָרִים לְיָשְׁנָן.

טז. בִּזְמַן שֶׁבֵּית־הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, הָיָה לוּלָב נִטָּל בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְכֵן בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁיָּדְעוּ בְּוַדַּאי שֶׁיּוֹם זֶה הוּא יוֹם הֶחָג בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הָרְחוֹקִים, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים בִּקְבִיעוּת רֹאשׁ־חֹדֶשׁ, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין הַלּוּלָב מִסָּפֵק.

יז. וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אָסְרוּ חֲכָמִים לִטֹּל אֶת הַלּוּלָב בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וַאֲפִלּוּ בְּנֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, מִפְּנֵי בְּנֵי הַגְּבוּלִין הָרְחוֹקִים, שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין בִּקְבִיעַת הַחֹדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל שָׁוִין בְּדָבָר זֶה, וְלֹא יִהְיוּ אֵלּוּ נוֹטְלִין בְּשַׁבָּת וְאֵלּוּ אֵין נוֹטְלִין; הוֹאִיל וְחִיּוּב יוֹם רִאשׁוֹן בְּכָל מָקוֹם, אֶחָד הוּא, וְאֵין שָׁם מִקְדָּשׁ לְהִתְּלוֹת בּוֹ.

יח. וּבִזְמַן הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל עוֹשִׂין עַל־פִּי הַחֶשְׁבּוֹן, נִשְׁאָר הַדָּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה, שֶׁלֹּא נִנְטַל לוּלָב בְּשַׁבָּת כְּלָל, לֹא בִּגְבוּלִין וְלֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִים בִּקְבִיעַת הַחֹדֶשׁ. וּכְבָר בֵּאֲרְנוּ, שֶׁעִקַּר הָאִסּוּר בִּנְטִילַת הַלּוּלָב בְּשַׁבָּת - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַעֲבִירֻנוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

יט. כֹּל שֶׁחַיָּב בְּשׁוֹפָר וּבְסֻכָּה, חַיָּב בִּנְטִילַת הַלּוּלָב; וְכָל הַפָּטוּר מִשּׁוֹפָר וְסֻכָּה, פָּטוּר מִנְּטִילַת לוּלָב. קָטָן הַיּוֹדֵעַ לְנַעְנֵעַ - חַיָּב בַּלּוּלָב מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת.

כ. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁמְּבִיאִין בַּמִּקְדָּשׁ עֲרָבָה אַחֶרֶת חוּץ מֵעֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב. וְאֵין אָדָם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּעֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב. וְשֶׁעוּרָהּ - אֲפִלּוּ עָלֶה אֶחָד בְּבַד אֶחָד.

כא. כֵּיצַד הָיְתָה מִצְוָתָהּ? בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִשְּׁבִעַת הַיָּמִים הָיוּ מְבִיאִין מֵרִבּוּיוֹת שֶׁל עֲרָבָה וְזוֹקְפִין אוֹתָן עַל צִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְרָאשֵׁיהֶן כְּפוּפִין עַל־גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּבְעֵת שֶׁהָיוּ מְבִיאִין אוֹתָהּ וְסוֹדְרִין אוֹתָהּ, תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין. חָל יוֹם שַׁבָּת לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הֶחָג - אֵין זוֹקְפִין עֲרָבָה; אֶלָּא־אִם־כֵּן חָל יוֹם שְׁבִיעִי לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - זוֹקְפִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי לְפַרְסְמָהּ, שֶׁהִיא מִצְוָה.

כב. כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? מְבִיאִין אוֹתָהּ מֵעֵרֶב־שַׁבָּת לַמִּקְדָּשׁ, וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּגִיגִיּוֹת שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכְמְשׁוּ הֶעָלִין. וּלְמָחָר זוֹקְפִין אוֹתָהּ עַל־גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וּבָאִין הָעָם וְלוֹקְחִין מִמֶּנָּהּ וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם. וַעֲרָבָה זוֹ, הוֹאִיל וְאֵינָהּ בְּפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה, אֵין נוֹטְלִין אוֹתָהּ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בִּלְבַד הוּא שֶׁנּוֹטְלִין אוֹתָהּ בַּזְּמַן הַזֶּה. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? לוֹקֵחַ בַּד אֶחָד אוֹ בַדִּין הַרְבֵּה, חוּץ מֵעֲרָבָה שֶׁבַּלּוּלָב, וְחוֹבֵט בָּהּ עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל הַכְּלִי פַּעֲמַיִם אוֹ שָׁלֹשׁ בְּלֹא בְרָכָה, שֶׁדָּבָר זֶה מִנְהַג נְבִיאִים הוּא.

כג. בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ בְּלוּלְבֵיהֶן בִּידֵיהֶן פַּעַם אַחַת וְאוֹמְרִין: 'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא', 'אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָא'. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים. וּכְבָר נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, לְהַנִּיחַ תֵּבָה בְּאֶמְצַע בֵּית־הַכְּנֶסֶת וּמַקִּיפִין אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ.

כד. כָּךְ הָיָה הַמִּנְהָג בִּירוּשָׁלַיִם: יוֹצֵא אָדָם מִבֵּיתוֹ שַׁחֲרִית וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, וְנִכְנָס לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, וְהוּא בְיָדוֹ; מִתְפַּלֵּל, וְהוּא בְיָדוֹ; וְיוֹצֵא לְבַקֵּר חוֹלִים וּלְנַחֵם אֲבֵלִים, וְהוּא בְיָדוֹ. וּכְשֶׁיִּכָּנֵס לַמִּדְרָשׁ, מְשַׁלְּחוֹ לְבֵיתוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוֹ בְּיַד עַבְדּוֹ.

כה. מְקַבֶּלֶת אִשָּׁה הַלּוּלָב מִיַּד בְּנָהּ אוֹ מִיַּד בַּעְלָהּ, וּמַחֲזִירָתוֹ לַמַּיִם בְּשַׁבָּת, בִּזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין לוּלָב בְּשַׁבָּת. וּבְיוֹם־טוֹב - מוֹסִיפִין עַל הַמַּיִם; וּבַמּוֹעֵד - מַחֲלִיפִין הַמַּיִם.

כו. הֲדַס שֶׁבַּלּוּלָב, אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לְרֵיחַ; וְהוֹאִיל וְהֵקְצָה לַמִּצְוָה, אָסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ. אֲבָל אֶתְרוֹג, מֻתָּר לְהָרִיחַ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הֵקְצָה לַמִּצְוָה מֵאֲכִילָה.

כז. וְאָסוּר לֶאֱכֹל אֶתְרוֹג כָּל יוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִפְּנֵי שֶׁהֵקְצָה לְמִקְצָת הַיּוֹם - הֵקְצָה לְכֻלּוֹ. וּבַשְּׁמִינִי מֻתָּר בַּאֲכִילָה. וּבִזְמַן הַזֶּה, שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין נוֹטְלִין לוּלָב בַּשְּׁמִינִי, הָאֶתְרוֹג אָסוּר בַּשְּׁמִינִי, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה אָסוּר בַּשְּׁמִינִי בִּזְמַן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסָּפֵק, שֶׁהוּא סָפֵק שְׁבִיעִי. הִפְרִישׁ שִׁבְעָה אֶתְרוֹגִין לְשִׁבְעַת הַיָּמִים - כָּל אַחַת וְאַחַת יוֹצֵא בָהּ לְיוֹמָהּ, וְאוֹכְלָהּ לְמָחָר.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. אַרְבַּעַת מִינִין הָאֵלּוּ, שֶׁהֵן לוּלָב וַהֲדַס וַעֲרָבָה וְאֶתְרוֹג, שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן יָבֵשׁ אוֹ גָזוּל אוֹ גָנוּב, אֲפִלּוּ לְאַחַר יֵאוּשׁ; אוֹ שֶׁיִּהְיֶה מֵאֲשֵׁרָה הַנֶּעֱבֶדֶת, אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּטְּלוּ הָאֲשֵׁרָה מִלְּעָבְדָהּ; אוֹ שֶׁהָיָה שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת - הֲרֵי זֶה פָּסוּל. הָיָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - לֹא יִטֹּל לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נָטַל, יָצָא. הָיָה כָּמוּשׁ, וְלֹא גָמַר לִיבַשׁ - כָּשֵׁר. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק אוֹ בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה - לוּלָב הַיָּבֵשׁ כָּשֵׁר, אֲבָל לֹא שְׁאָר הַמִּינִין.

ב. אֶתְרוֹג שֶׁל עָרְלָה וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה וְשֶׁל טֵבֶל - פָּסוּל. שֶׁל דְּמַאי - כָּשֵׁר; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּפְקִיר נְכָסָיו וְיִהְיֶה עָנִי, שֶׁמֻּתָּר לוֹ לֶאֱכֹל דְּמַאי. אֶתְרוֹג שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם - לֹא יִטֹּל, שֶׁמָּא יַכְשִׁירוּ לְטֻמְאָה. וְאִם נָטַל - כָּשֵׁר.

ג. לוּלָב שֶׁנִּקְטַם רֹאשׁוֹ - פָּסוּל. נִסְדַּק - אִם נִתְרַחֲקוּ שְׁנֵי סְדָקָיו זֶה מִזֶּה עַד שֶׁיֵּרָאוּ כִּשְׁנַיִם, פָּסוּל. הָיָה עָקֹם לְפָנָיו,

1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, וענין הברכות, ומה שיש בין הזמן שיש בהן. וכן אם אינן של מי שנוטלן אם יוצא בהן. ונסתיים הפרק בביאור השמחה שהיתה נוהגת במקדש בשבעת ימי החג.

שֶׁהֲרֵי שִׁדְרוֹ כְּגַב בַּעַל חֲטוֹטֶרֶת - פָּסוּל. הָיָה עָקֹם לַאֲחוֹרָיו - כָּשֵׁר, שֶׁזּוֹ הִיא בְּרִיָּתוֹ. נֶעֱקַם לְאַחַד מִצִּדָּדָיו - פָּסוּל. נִפְרְדוּ עָלָיו זֶה מֵעַל זֶה וְלֹא נִדַּלְדְּלוּ כַּעֲלֵי הַחֲרֵיוֹת - כָּשֵׁר. נִפְרְצוּ עָלָיו, וְהוּא שֶׁיִּדַּלְדְּלוּ מִשִּׁדְרוֹ שֶׁל לוּלָב כַּעֲלֵי הַחֲרֵיוֹת - פָּסוּל.

ד. בְּרִית עָלִין שֶׁל לוּלָב כָּךְ הִיא: כְּשֶׁהֵם גְּדֵלִין, גְּדֵלִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וּדְבוּקִין מִגַּבָּן; וְגַב כָּל שְׁנֵי עָלִין הַדְּבוּקִין הוּא הַנִּקְרָא תְּיוֹמֶת. נֶחְלְקָה הַתְּיוֹמֶת - פָּסוּל. הָיוּ עָלָיו אַחַת אַחַת מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ, וְלֹא הָיָה לָהֶם תְּיוֹמֶת - פָּסוּל. לֹא הָיוּ עָלָיו זֶה עַל־גַּב זֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַלּוּלָבִין, אֶלָּא זֶה תַּחַת זֶה: אִם רֹאשׁ זֶה מַגִּיעַ לָעִקָּר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁנִּמְצָא כָּל שִׁדְרוֹ שֶׁל לוּלָב מְכֻסֶּה בְּעָלִין - כָּשֵׁר; וְאִם אֵין רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מַגִּיעַ לְצַד עִקָּרוֹ שֶׁל זֶה - פָּסוּל.

ה. הֲדַס שֶׁנִּקְטַם רֹאשׁוֹ - כָּשֵׁר. נָשְׁרוּ רֹב עָלָיו - אִם נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁלֹשָׁה עָלִין בְּקֵן אֶחָד, כָּשֵׁר. הָיוּ עֲנָבָיו מְרֻבּוֹת מֵעָלָיו: אִם יְרַקּוֹת - כָּשֵׁר; וְאִם אֲדֻמּוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת - פָּסוּל. וְאִם מְעֻטָּן - כָּשֵׁר. וְאֵין מְמַעֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם־טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא כִּמְתַקֵּן. עָבַר וְלִקְּטָן, אוֹ שֶׁלִּקְּטָן אֶחָד אֶחָד לַאֲכִילָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ו. עֲרָבָה שֶׁנִּקְטַם רֹאשָׁהּ - כְּשֵׁרָה. נִפְרְצוּ עָלֶיהָ - פְּסוּלָה.

ז. אֶתְרוֹג שֶׁנִּקַּב נֶקֶב מְפֻלָּשׁ כָּל־שֶׁהוּא - פָּסוּל; וְשֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - אִם הָיָה כְּאֹפֶר אוֹ יָתֵר, פָּסוּל. חָסַר כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל. נִטַּל דַּדּוֹ; וְהוּא הָרֹאשׁ הַקָּטָן שֶׁשּׁוֹשַׁנְּתוֹ בוֹ - פָּסוּל. נִטַּל הָעֵץ שֶׁהוּא תָלוּי בּוֹ בָּאִילָן מֵעִקַּר הָאֶתְרוֹג, וְנִשְׁאַר מְקוֹמוֹ גֻּמָּא - פָּסוּל. עָלְתָה חֲזָזִית עָלָיו: אִם בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - פָּסוּל; וְאִם בְּמָקוֹם אֶחָד - אִם עָלְתָה עַל רֻבּוֹ, פָּסוּל; וְאִם עַל דַּדּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל. נִקְלַף הַקְּרוּם הַחִיצוֹנָה שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵינוֹ מְחַסְּרוֹ, אֶלָּא נִשְׁאַר יָרָק כְּמוֹת שֶׁהִיא בְּרִיָּתוֹ: אִם נִקְלַף כֻּלּוֹ - פָּסוּל; וְאִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ כָּל־שֶׁהוּא - כָּשֵׁר.

ח. אֶתְרוֹג שֶׁהוּא תָּפוּחַ, סָרוּחַ, כָּבוּשׁ, שָׁלוּק, שָׁחוֹר, לָבָן, מְנֻמָּר, יָרָק כַּכַּרְתִּי - פָּסוּל. גִּדְּלוֹ בִּדְפוּס וְעָשָׂהוּ כְּמִין בְּרִיָּה אַחֶרֶת - פָּסוּל. עָשָׂהוּ כְּמִין בְּרִיָּתוֹ - אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂהוּ דַּפִּין דַּפִּין, כָּשֵׁר. הַתְּיוֹם וְהַבֹּסֶר, כָּשֵׁר. מָקוֹם שֶׁהָאֶתְרוֹגִין שֶׁלָּהֶם כְּעֵין שַׁחֲרוּת מְעוּטָה - כְּשֵׁרִין. וְאִם הָיוּ שְׁחוֹרִים בְּיוֹתֵר כְּאָדָם כּוּשִׁי - הֲרֵי זֶה פָּסוּל בְּכָל מָקוֹם.

ט. כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהֵם פְּסוּלִין מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁבֵּאַרְנוּ אוֹ מִפְּנֵי גָזֵל וּגְנֵבָה - בְּיוֹם־טוֹב רִאשׁוֹן בִּלְבָד; אֲבָל בְּיוֹם־טוֹב שֵׁנִי עִם שְׁאָר הַיָּמִים - הַכֹּל כָּשֵׁר. וְהַפַּסְלָנוּת שֶׁהוּא מִשּׁוּם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאוֹתוֹ אֶתְרוֹג אָסוּר בַּאֲכִילָה - בֵּין בְּיוֹם־טוֹב רִאשׁוֹן, בֵּין בִּשְׁאָר יָמִים, פָּסוּל.

י. אֵין אָדָם יוֹצֵא בְּיוֹם־טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּלוּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁיִּשְׁאָלֶנּוּ מִמֶּנּוּ; עַד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ בְּמַתָּנָה. נָתְנוֹ לוֹ עַל־מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - הֲרֵי זֶה יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ וּמַחֲזִירוֹ; שֶׁמַּתָּנָה עַל־מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה. וְאִם לֹא הֶחֱזִירוֹ - לֹא יָצָא, שֶׁנִּמְצָא כְּגָזוּל. וְאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְקָטָן, שֶׁהַקָּטָן קוֹנֶה וְאֵינוֹ מַקְנֶה לַאֲחֵרִים מִן הַתּוֹרָה, וְנִמְצָא שֶׁאִם הֶחֱזִירוֹ לוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר. וְאֶחָד הַלּוּלָב, וְאֶחָד כָּל מִין וָמִין מֵאַרְבַּע מִינִין שֶׁבּוֹ - אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן שָׁאוּל, אֵין יוֹצְאִין בּוֹ בְּיוֹם־טוֹב רִאשׁוֹן.

יא. שֶׁתָּפִין שֶׁקָּנוּ לוּלָב אוֹ אֶתְרוֹג בְּשֻׁתָּפוּת - אֵין אֶחָד מֵהֶן יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ בָּרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמַתָּנָה. הָאַחִין שֶׁקָּנוּ אֶתְרוֹגִין מִתְּפִיסַת הַבַּיִת, וְנָטַל אֶחָד מֵהֶן אֶתְרוֹג וְיָצָא בּוֹ: אִם יָכוֹל לְאָכְלוֹ וְאֵין הָאַחִין מַקְפִּידִין בְּכָךְ - יָצָא; וְאִם הָיוּ מַקְפִּידִין - לֹא יָצָא, עַד שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ חֶלְקָם בְּמַתָּנָה. וְאִם קָנָה זֶה אֶתְרוֹג וְזֶה פָּרִישׁ, אוֹ שֶׁקָּנוּ כְּאֶחָד אֶתְרוֹג וְרִמּוֹן וּפָרִישׁ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת - אֵינוֹ יוֹצֵא בָּאֶתְרוֹג, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמַתָּנָה; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאִם אֲכָלוֹ אֵין מַקְפִּידִין עָלָיו.

יב. אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל הַמּוֹעֲדוֹת מִצְוָה לִשְׂמֹחַ בָּהֶן - בְּחַג הַסֻּכּוֹת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ יוֹם שִׂמְחָה יְתֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים'. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? עֶרֶב־יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן הָיוּ מְתַקְּנִין בַּמִּקְדָּשׁ מָקוֹם לַנָּשִׁים מִלְּמַעְלָה, וְלָאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ. וּמַתְחִילִין לִשְׂמֹחַ מִמּוֹצָאֵי־יוֹם־טוֹב הָרִאשׁוֹן; וְכֵן בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי חֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מַתְחִילִין מֵאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁל בֵּין־הָעַרְבַּיִם לִשְׂמֹחַ לִשְׁאָר הַיּוֹם עִם כָּל הַלַּיְלָה.

יג. וְהֵיאַךְ הָיְתָה שִׂמְחָה זוֹ? הֶחָלִיל מַכֶּה, וּמְנַגְּנִין בְּכִנּוֹר וּבִנְבָלִים וּבִמְצִלְתַּיִם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּכְלִי־שִׁיר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְנַגֵּן בּוֹ; וּמִי שֶׁיּוֹדֵעַ בַּפֶּה - בַּפֶּה. וְרוֹקְדִין וּמְסַפְּקִין וּמְטַפְּחִין וּמְפַזְּזִין וּמְכַרְכְּרִין, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּמוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ, וְאוֹמְרִים דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְשִׂמְחָה זוֹ אֵינָהּ דּוֹחָה, לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת יוֹם־טוֹב.

יד. מִצְוָה לְהַרְבּוֹת בְּשִׂמְחָה זוֹ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָהּ עַמֵּי־הָאָרֶץ וְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה; אֶלָּא גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי הַיְּשִׁיבוֹת וְהַסַּנְהֶדְרִין וְהַחֲסִידִים וְהַזְּקֵנִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה - הֵם שֶׁהָיוּ מְרַקְּדִין וּמְסַפְּקִין וּמְנַגְּנִין וּמְשַׂמְּחִין בַּמִּקְדָּשׁ בִּימֵי חַג הַסֻּכּוֹת. אֲבָל כָּל הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים, כֻּלָּן בָּאִין לִרְאוֹת וְלִשְׁמֹעַ.

טו. הַשִּׂמְחָה שֶׁיִּשְׂמַח אָדָם בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה וּבְאַהֲבַת הָאֵל שֶׁצִּוָּה בָהֶן - עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה הִיא. וְכָל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִשִּׂמְחָה זוֹ, רָאוּי לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב'. וְכָל הַמֵּגִיס דַּעְתּוֹ וְחוֹלֵךְ כָּבוֹד לְעַצְמוֹ וּמִתְכַּבֵּד בְּעֵינָיו בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - חוֹטֵא וְשׁוֹטֶה. וְעַל זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר: 'אַל תִּתְהַדַּר לִפְנֵי מֶלֶךְ'. וְכָל הַמַּשְׁפִּיל עַצְמוֹ וּמֵקֵל גּוּפוֹ בִּמְקוֹמוֹת אֵלּוּ - הוּא הַגָּדוֹל, הַמְכֻבָּד, הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה. וְכֵן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וּנְקַלּוֹתִי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפָל בְּעֵינָי'. וְאֵין הַגְּדֻלָּה וְהַכָּבוֹד, אֶלָּא לִשְׂמֹחַ לִפְנֵי ה', שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה' וגו'.

יום שישי כ"ג אייר ה'תשע"א

הִלְכוֹת שְׁקָלִים

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לִתֵּן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה[2]. אֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה חַיָּב, וְשׁוֹאֵל מֵאַחֵרִים אוֹ מוֹכֵר כְּסוּת שֶׁעַל כְּתֵפוֹ, וְנוֹתֵן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל כֶּסֶף; שֶׁנֶּאֱמַר: הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט וְגוֹמֵר. וְאֵינוֹ נוֹתְנוֹ בִּפְעָמִים רַבּוֹת, הַיּוֹם מְעַט וּלְמָחָר מְעַט, אֶלָּא נוֹתְנוֹ כֻּלּוֹ כְּאַחַת בְּפַעַם אֶחָת.

ב. מִנְיַן כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה בְּאוֹנֵס וּבִמְפַתֶּה וּבְמוֹצִיא שֵׁם רַע וְהוֹרֵג עֶבֶד, הוּא שֶׁקֶל הַנֶּאֱמָר בְּכָל מָקוֹם בַּתּוֹרָה. וּמִשְׁקָלוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׂעוֹרָה. וּכְבָר הוֹסִיפוּ חֲכָמִים עָלָיו[3], וְעָשׂוּ מִשְׁקָלוֹ כְּמִשְׁקַל הַמַּטְבֵּעַ הַנִּקְרָא סֶלַע בִּזְמַן בַּיִת שֵׁנִי. וְכַמָּה הוּא מִשְׁקַל הַסֶּלַע? שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וּשְׁמוֹנִים שְׂעוֹרָה בֵּינוֹנִית.

ג. הַסֶּלַע - אַרְבָּעָה דִינָרִין, וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מָעִין. וּמָעָה הִיא הַנִּקְרֵאת בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ גֵּרָה. וּמָעָה הִיא שְׁנֵי פּוּנְדְיוֹנִין, וּפּוּנְדְיוֹן - שְׁנֵי אִסָּרִין. וּפְרוּטָה - אַחַת מִשְּׁמוֹנֶה בָּאִיסָּר. נִמְצָא מִשְׁקַל הַמָּעָה, וְהִיא הַגֵּרָה - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׂעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הָאִיסָּר - אַרְבַּע שְׂעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הַפְּרוּטָה - חֲצִי שְׂעוֹרָה.

ד. וְעוֹד מַטְבֵּעַ אַחֵר הָיָה שָׁם, שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ שְׁתֵּי סְלָעִים, וְהוּא הָיָה נִקְרָא דַּרְכּוֹן. וְאֵלּוּ הַמַּטְבְּעוֹת כֻּלָּן שֶׁאָמַרְנוּ, וּבֵאַרְנוּ מִשְׁקַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, הֵן שֶׁמִּשַּׁעֲרִין בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם; וּכְבָר בֵּאַרְנוּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶהְיֶה צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִשְׁקָלָם בְּכָל מָקוֹם.

ה. מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל זוֹ מִצְוָתָהּ שֶׁיִּתֵּן מַחֲצִית מַטְבֵּעַ שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹתוֹ מַטְבֵּעַ גָּדוֹל מִשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וּלְעוֹלָם אֵינוֹ שׁוֹקֵל פָּחוֹת מֵחֲצִי הַשֶּׁקֶל שֶׁהָיָה בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[4], שֶׁהוּא מִשְׁקָלוֹ מֵאָה וְשִׁשִּׁים שְׂעוֹרָה.

ו. בִּזְמַן שֶׁהָיָה מַטְבֵּעַ שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן דַּרְכּוֹנוֹת, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שְׁלוֹ סֶלַע; וּבִזְמַן שֶׁהָיָה הַמַּטְבֵּעַ סְלָעִים, הָיָה נוֹתֵן כָּל אֶחָד בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ חֲצִי סֶלַע, שֶׁהוּא שְׁנֵי דִינָרִין; וּבִזְמַן שֶׁהָיָה הַמַּטְבֵּעַ חֲצִי סֶלַע, הָיָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל אוֹתוֹ חֲצִי הַסֶּלַע. וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁקְלוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל פָּחוֹת מֵחֲצִי שֶׁקֶל שֶׁל תּוֹרָה.

ז. הַכֹּל חַיָּבִין לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל: כֹּהֲנִים, לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים, וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים[5]; אֲבָל לֹא נָשִׁים[6] וְלֹא עֲבָדִים[7] וְלֹא קְטַנִּים[8]. וְאִם נָתְנוּ - מְקַבְּלִין מֵהֶם[9]. אֲבָל הַכּוּתִים[10] שֶׁנָּתְנוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם. קָטָן שֶׁהִתְחִיל אָבִיו לִתֵּן עָלָיו מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל - שׁוּב אֵינוֹ פּוֹסֵק, אֶלָּא נוֹתֵן עָלָיו בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִתֵּן עַל עַצְמוֹ[11].

ח. הַשְּׁקָלִים אֵינָן נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[12]. וּבִזְמַן שֶׁבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, נוֹתְנִין אֶת הַשְּׁקָלִים בֵּין בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[13]; וּבִזְמַן שֶׁהוּא חָרֵב, אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין נוֹהֲגִין.

ט. בְּאֶחָד בַּאֲדָר מַשְׁמִיעִין עַל הַשְּׁקָלִים[14], כְּדֵי שֶׁיָּכִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁלּוֹ, וְיִהְיֶה עָתִיד לִתֵּן. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ יָשְׁבוּ הַשֻּׁלְחָנִים[15] בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וְתוֹבְעִין בְּנַחַת; כָּל מִי שֶׁיִּתֵּן לָהֶם - יְקַבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וּמִי שֶׁלֹּא נָתַן - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן. בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים בּוֹ יָשְׁבוּ בַּמִּקְדָּשׁ לִגְבּוֹת, וּמִכָּאן וְאֵילָךְ כּוֹפִין אֶת מִי שֶׁלֹּא נָתַן עַד שֶׁיִּתֵּן, וְכָל מִי שֶׁלֹּא יִתֵּן - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ, וְלוֹקְחִין עֲבוֹטוֹ[16] בְּעַל כָּרְחוֹ וַאֲפִלּוּ כְּסוּתוֹ.

י. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בִּשְׁקָלִים[17], אַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ לִתֵּן אוֹ הוּא עָתִיד לִתֵּן[18] - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ. וְאֵין מְמַשְׁכְּנִין אֶת הַכֹּהֲנִים לְעוֹלָם, מִפְּנֵי דַּרְכֵּי שָׁלוֹם; אֶלָּא כְּשֶׁיִּתְּנוּ - מְקַבְּלִין מֵהֶן, וְתוֹבְעִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּתְּנוּ[19].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. כֵּיצַד כּוֹנְסִין הַשֻּׁלְחָנִים אֶת הַשְּׁקָלִים? בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה מַנִּיחִין לִפְנֵיהֶם שְׁתֵּי תֵּבוֹת. שׁוּלֵי הַתֵּבָה רְחָבִין מִלְּמַטָּה, וּפִיהָ צַר מִלְּמַעְלָה, כְּמִין שׁוֹפָר; כְּדֵי שֶׁיַּשְׁלִיכוּ לְתוֹכָן, וְלֹא יִהְיֶה אֶפְשָׁר לִקַּח מֵהֶן בְּנַחַת. וְלָמָּה עוֹשִׂין שְׁתֵּי תֵּבוֹת? אַחַת - שֶׁמַּשְׁלִיכִין בָּהּ שְׁקָלִים שֶׁל שָׁנָה זוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו עניני מצות "מחצית השקל", שיעורה, והחייבים בה והפטורים ממנה, ושאינה נוהגת אלא בפני הבית, ודין ההכרזה על השקלים. ונסתיים הפרק בענין כפיה על השקלים. 2) שהרי דרשו על הכתוב "זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה" - אמרה תורה, חדש והבא קרבן (בניסן) מתרומה חדשה, הרי שבכל שנה בחודש שהוא ראש השנה לתרומת השקלים - צריכים לחדש הבאת מחצית השקל לקנות מהם קרבנות ציבור. 3) ששית ממשקלו. 4) מותר להוסיף ולהעלות את המטבע של שקל האמור בתורה אבל לא לפחות. 5) כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות ושוחררו, שדינם כגרים. 6) שנאמר" "ונתנו איש כופר נפשו" - איש ולא אשה. 7) שלא שוחררו, שדינם כנשים. 8) שלא הביאו שתי שערות. 9) ודווקא אם נתנו במתנה גמורה ומסרום לציבור בלב שלם. 10) שנינו: "וכן מפורש על ידי עזרא (כשרצו הכותיים לסייען לבניין בית המקדש, ושלחו להם "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא־לוהיכם") לא לכם ולנו לבנות בית לא־להינו". 11) שאומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה, תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק. 12) כל זמן שבית המקדש קיים. 13) שהרי מצוות שקלים היא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ. 14) מכריזים בכל ערי ישראל. 15) החלפנים (=הפורטים כספים). 16) חפץ למשכון. 17) כגון נשים ועבדים. 18) כגון קטן כשיגדל. 19) כן למד רבינו ממה שאמרו גבי קטן: "אין ממשכנין - הא לתבוע תובעין".

1) ביאר בו רבינו כיצד כונסים השקלים, שלש עשרה תיבות שבמקדש, בשלשה פרקים בשנה תורמים הלשכה, וכיצד תורמין אותה.

- מַנִּיחִין בָּהּ שִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה, שֶׁגּוֹבִין מִמִּי שֶׁלֹּא שָׁקַל בַּשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה.

ב. וּבַמִּקְדָּשׁ הָיָה לִפְנֵיהֶם תָּמִיד שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תֵּבוֹת, כָּל תֵּבָה כְּמִין שׁוֹפָר: רִאשׁוֹנָה - לְשִׁקְלֵי שָׁנָה זוֹ. שְׁנִיָּה - לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. שְׁלִישִׁית - לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו קָרְבַּן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, מַשְׁלִיךְ דְּמֵיהֶן לְתֵבָה זוֹ. רְבִיעִית - לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עוֹלַת הָעוֹף בִּלְבַד, מַשְׁלִיךְ דָּמֶיהָ לְתֵבָה זוֹ. חֲמִישִׁית - לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לִקְנוֹת עֵצִים לַמַּעֲרָכָה בָּהֶן. שִׁשִּׁית - לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לִלְבוֹנָה. שְׁבִיעִית - לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב זָהָב לַכַּפֹּרֶת. שְׁמִינִית - לְמוֹתַר חַטָּאת. כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ, וְלָקַח חַטָּאת וְהוֹתִיר מִן הַמָּעוֹת, יַשְׁלִיךְ הַשְּׁאָר לְתוֹכָהּ. תְּשִׁיעִית - לְמוֹתַר אָשָׁם. עֲשִׂירִית - לְמוֹתַר קִנֵּי זָבִים וְזָבוֹת וְיוֹלְדוֹת. אַחַת עֶשְׂרֵה - לְמוֹתַר קָרְבְּנוֹת נָזִיר. שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה - לְמוֹתַר אֵשֵׁם מְצֹרָע. שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה - לְמִי שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לְעוֹלַת בְּהֵמָה.

ג. וְשֵׁם כָּל דָּבָר, שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹתָיו בְּתוֹךְ הַתֵּבָה, כָּתוּב עַל הַתֵּבָה מִבַּחוּץ. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתָרוֹת, שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּשֵׁשׁ הַתֵּבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת - לְעוֹלַת בְּהֵמָה, וְעוֹרוֹתֶיהָ - לַכֹּהֲנִים, כִּשְׁאָר כָּל הָעוֹרוֹת; וְכָל הַמָּעוֹת שֶׁבְּתֵבָה שְׁלִישִׁית - לִקַּח בָּהֶן עוֹפוֹת, חֶצְיָן עוֹלוֹת וְחֶצְיָן חַטָּאוֹת; וְשֶׁבָּרְבִיעִית - כֻּלָּן עוֹלַת הָעוֹף.

ד. בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, כְּשֶׁגּוֹבִין הַשְּׁקָלִים, מְשַׁלְּחִין אוֹתָן בְּיַד שְׁלוּחִים לַמִּקְדָּשׁ. וְיֵשׁ לָהֶם לְצָרֵף אוֹתָן בְּדִינְרֵי זָהָב, מִפְּנֵי מַשֹּׂאוֹ הַדֶּרֶךְ. וְהַכֹּל מִתְקַבְּצִין לַמִּקְדָּשׁ, וּמַנִּיחִין אוֹתָן בְּלִשְׁכָּה אַחַת מִן הַלְּשָׁכוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, וְסוֹגְרִין כָּל דַּלְתוֹתֶיהָ בְּמַפְתְּחוֹת, וְחוֹתְמִין עָלֶיהָ חוֹתָמוֹת. וּמְמַלְּאִין מִכָּל הַשְּׁקָלִים שֶׁיִּקְבְּצוּ שָׁם שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת גְּדוֹלוֹת; שִׁעוּר כָּל קֻפָּה - כְּדֵי שֶׁתָּכִיל תֵּשַׁע סְאִין, וְהַשְּׁאָר מַנִּיחִין אוֹתוֹ בַּלִּשְׁכָּה. וְזֶה שֶׁבְּתוֹךְ הַקֻּפּוֹת - הוּא הַנִּקְרָא תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, וְזֶה שֶׁיִּשָּׁאֵר שָׁם יָתֵר עַל מַה שֶׁיֵּשׁ בַּקֻּפּוֹת - הוּא הַנִּקְרָא שְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה.

ה. בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה תּוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה: בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, קֹדֶם יוֹם טוֹב אוֹ אַחֲרָיו, וְקֹדֶם עֲצֶרֶת בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם. וְכֵיצַד תּוֹרְמִין אוֹתָהּ? אֶחָד נִכְנָס לִפְנִים מִן הַלִּשְׁכָּה, וְהַשּׁוֹמְרִין עוֹמְדִים בַּחוּץ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: אֶתְרֹם? וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ: תְּרֹם, תְּרֹם, תְּרֹם - שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְאַחַר כָּךְ מְמַלֵּא שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת קְטַנּוֹת, כָּל קֻפָּה מֵהֶן מְכִילָה שָׁלֹשׁ סְאִין, מֵאוֹתָן שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וּמוֹצִיאָן לַחוּץ, כְּדֵי לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ. וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַקְּטַנּוֹת מִן שָׁלֹשׁ גְּדוֹלוֹת פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם עֲצֶרֶת, וּמִסְתַּפְּקִין מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ.

ו. וְחוֹזֵר וּמְמַלֵּא אוֹתָן פַּעַם שְׁלִישִׁית מִן הַשָּׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בְּתִשְׁרֵי, וּמִסְתַּפְּקִין מֵהֶן עַד שֶׁיִּכְלוּ, עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן; וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן תּוֹרְמִין מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה. לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶן הַשְּׁקָלִים שֶׁבְּשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וְכָלוּ עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ נִיסָן - חוֹזְרִין וְתוֹרְמִין מִשְּׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה.

ז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הַקְּטַנּוֹת, שֶׁהוּא תּוֹרֵם בָּהֶם וּמוֹצִיאָן לַחוּץ, כָּתוּב עֲלֵיהֶן: אָלֶ"ף, בֵּי"ת, גִּימֶ"ל; כְּדֵי שֶׁיִּסְתַּפְּקוּ מִן הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּכְלֶה, וְאַחַר כָּךְ מִסְתַּפְּקִין מִן הַשְּׁנִיָּה, וְאַחַר כָּךְ מִסְתַּפְּקִין מִן הַשְּׁלִישִׁית. וְתוֹרֵם רִאשׁוֹנָה מִן הַקֻּפָּה הָאַחַת הַגְּדוֹלָה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ הַגְּדוֹלָה בְּמִטְפַּחַת; וְתוֹרֵם הַשְּׁנִיָּה מֵהַקֻּפָּה הַגְּדוֹלָה הַשְּׁנִיָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ הַגְּדוֹלָה בְּמִטְפַּחַת; וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מִן הַקֻּפָּה הַגְּדוֹלָה הַשְּׁלִישִׁית, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ בְּמִטְפַּחַת; כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת שֶׁבָּהּ סִיֵּם, וְיַתְחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה בְּפַעַם שְׁנִיָּה, כְּשֶׁיִּכָּנֵס קֹדֶם עֲצֶרֶת. וְתוֹרֵם הָרִאשׁוֹנָה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁהָיְתָה מְגֻלָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשְּׁנִיָּה מִן הַגְּדוֹלָה שֶׁתָּרַם מִמֶּנָּה בָּרִאשׁוֹנָה תְּחִלָּה, וּמְחַפֶּה אוֹתָהּ; וְתוֹרֵם הַשְּׁלִישִׁית מִן הַגְּדוֹלָה הַסְּמוּכָה לָהּ, וְאֵינוֹ מְחַפֶּה אוֹתָהּ; כְּדֵי שֶׁיַּתְחִיל מִמֶּנָּה בַּתְּחִלָּה בְּפַעַם שְׁלִישִׁית, כְּשֶׁיִּכָּנֵס בְּתִשְׁרֵי. עַד שֶׁנִּמְצָא תּוֹרֵם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית הַקְּטַנּוֹת מִכָּל אַחַת וְאַחַת מִן הַגְּדוֹלוֹת.

ח. כְּשֶׁהוּא תּוֹרֵם שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת אֵלּוּ, תּוֹרֵם אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְשֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם כְּרַכִּין הַמֻּקָּפִין לָהּ וּלְשֵׁם כָּל (אֶרֶץ) יִשְׂרָאֵל, וְהַשְּׁלִישִׁית לְשֵׁם בָּבֶל וּלְשֵׁם מָדַי וּלְשֵׁם הַמְּדִינוֹת הָרְחוֹקוֹת וּלְשֵׁם שְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל.

ט. כְּשֶׁהוּא תּוֹרֵם, מִתְכַּוֵּן לִתְרֹם עַל הַגְּבוּי שֶׁיֵּשׁ בַּלִּשְׁכָּה, וְעַל הַגְּבוּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לַלִּשְׁכָּה, וְעַל הֶעָתִיד לִגְבּוֹת; כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אֵלּוּ הַשְּׁקָלִים, שֶׁהוֹצִיאָן לְהִסְתַּפֵּק מֵהֶן, כַּפָּרָה עַל יִשְׂרָאֵל, וּכְאִלּוּ הִגִּיעוּ כָּל שִׁקְלֵיהֶן לַלִּשְׁכָּה, וְנִתְרְמָה מֵהֶן תְּרוּמָה זוֹ.

י. כְּשֶׁיִּכָּנֵס הַתּוֹרֵם לִתְרֹם, לֹא יִכָּנֵס בְּבֶגֶד שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחְבּוֹת בּוֹ כֶּסֶף, וְלֹא בְּמִנְעָל וְלֹא בְּסַנְדָּל, וְלֹא בִּתְפִלָּה וְלֹא בְּקָמֵעַ; שֶׁמָּא יַחְשְׁדוּ אוֹתוֹ הָעָם וְיֹאמְרוּ: הֶחְבִּיא מִמְּעוֹת הַלִּשְׁכָּה תַּחְתָּיו כְּשֶׁתְּרֻמָּה. וּמְדַבְּרִים הָיוּ עִמּוֹ מִשָּׁעָה שֶׁיִּכָּנֵס עַד שָׁעָה שֶׁיֵּצֵא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתֵּן לְתוֹךְ פִּיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּזְהָרִים כָּל כָּךְ, עָנִי אוֹ מִי שֶׁהוּא נִבְהָל לַהוֹן לֹא יִתְרֹם, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיִּיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. חֲצָיֵי הַשְּׁקָלִים - הַכֹּל צְרִיכִין לָהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהָיָה אָדָם הוֹלֵךְ אֵצֶל הַשֻּׁלְחָנִי וּמְצָרֵף שֶׁקֶל בִּשְׁנֵי חֲצָאִין, יִתֵּן לוֹ תּוֹסֶפֶת עַל הַשֶּׁקֶל, וְאוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת נִקְרֵאת קַלְבּוֹן. לְפִיכָךְ, שְׁנַיִם שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל עַל שְׁנֵיהֶם - חַיָּבִין בְּקַלְבּוֹן.

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בַּשְּׁקָלִים, כְּגוֹן שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים, שֶׁנָּתְנוּ שֶׁקֶל - פְּטוּרִים מִן הַקֶּלְבּוֹן. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד חַיָּב וְאֶחָד פָּטוּר, וְנָתַן הַחַיָּב עַל יְדֵי הַפָּטוּר, כְּגוֹן אִישׁ

1) כלל בו דיני קלבון, שיעורו והחייבים בו, ומי שאבד שקלו.

שֶׁנִּתַּן שֶׁקֶל עָלָיו וְעַל אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד - פָּטוּר מִן הַקַּלְבּוֹן. וְכֵן הַכֹּהֲנִים פְּטוּרִין מִן הַקַּלְבּוֹן. וְהַשּׁוֹקֵל עַל יַד הַכֹּהֵן פָּטוּר מִן הַקַּלְבּוֹן.

ג. הַנּוֹתֵן שֶׁקֶל עָלָיו וְעַל הֶעָנִי אוֹ עַל שְׁכֵנוֹ אוֹ עַל בֶּן עִירוֹ: אִם נְתָנוֹ לָהֶם מַתָּנָה - פָּטוּר מִן הַקַּלְבּוֹן, שֶׁהֲרֵי נָתַן חֲצִי שֶׁקֶל מַתָּנָה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בִּשְׁקָלִים; וְאִם נָתַן לָהֶם הַחֲצִי שֶׁשָּׁקַל עַל יָדָם דֶּרֶךְ הַלְוָאָה, עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ לוֹ כְּשֶׁתִּמְצָא יָדָם - חַיָּב בְּקַלְבּוֹן.

ד. הָאַחִין שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִים שֶׁנִּתְּנוּ שֶׁקֶל עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם - פְּטוּרִין מִן הַקַּלְבּוֹן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁתָּפִין שֶׁנָּשְׂאוּ וְנָתְנוּ בִּמְעוֹת הַשֻּׁתָּפוּת, וְנִשְׁתַּנָּה עֵין הַמָּעוֹת; אֲבָל אִם הֵבִיא זֶה מְעוֹתָיו וְזֶה מְעוֹתָיו וְעֵרְבוּם, וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּנּוּ הַמָּעוֹת וְלֹא הוֹצִיאוּם - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּקַלְבּוֹן. נָשְׂאוּ וְנָתְנוּ, וְאַחַר זְמַן חָלְקוּ, וְחָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ - חַיָּבִין בְּקַלְבּוֹן, עַד שֶׁיִּשְׂאוּ וְיִתְּנוּ בְּשֻׁתָּפוּת זוֹ הָאַחֲרוֹנָה, וְיִשְׁתַּנּוּ הַמָּעוֹת.

ה. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁהָיָה לָהֶן בְּהֵמָה וּכְסָפִים, וְחָלְקוּ בַּכְּסָפִים - חַיָּבִים בְּקַלְבּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ הַבְּהֵמָה. וְאִם חָלְקוּ הַבְּהֵמָה, וְלֹא חָלְקוּ הַכְּסָפִים - פְּטוּרִין מִן הַקַּלְבּוֹן, עַד שֶׁיַּחְלְקוּ הַכְּסָפִים; וְאֵין אוֹמְרִין: הֲרֵי הֵם עוֹמְדִין לַחֲלֻקָּה.

ו. הַנּוֹתֵן שֶׁקֶל לְהֶקְדֵּשׁ, כְּדֵי שֶׁיְּחַשְּׁבוּ לוֹ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב בָּהּ, וְיִטֹּל חֲצִי שֶׁקֶל מִמַּה שֶּׁנִּגְבָּה מִן הָאַחֵרִים - חַיָּב שְׁנֵי קַלְבּוֹנוֹת; שֶׁאִלּוּ הָיָה הַשֶּׁקֶל כֻּלּוֹ לִשְׁקָלִים, הָיָה חַיָּב קַלְבּוֹן אֶחָד.

ז. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַקַּלְבּוֹן? בִּזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין בְּמַחֲצִית הַשֶּׁקֶל שְׁנֵי דִינָרִין, הָיָה הַקַּלְבּוֹן חֲצִי מָעָה, שֶׁהִיא אֶחָד מִשְּׁנֵים עָשָׂר בְּדִינָר. וּמֵעוֹלָם לֹא נִתַּן הַקַّלְבּוֹן פָּחוֹת מִזֶּה. וְהַקַּלְבּוֹנוֹת אֵינָן כִּשְׁקָלִים, אֶלָּא מַנִּיחִין אוֹתָן הַשֻּׁלְחָנִים בִּפְנֵי עַצְמָן, עַד שֶׁיִּסְתַּפֵּק מֵהֶן הַהֶקְדֵּשׁ.

ח. מִי שֶׁאָבַד שִׁקְלוֹ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּמְסְרֶנּוּ לַגִּזְבָּר. בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶן בְּיַד שָׁלִיחַ, וְנִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ, אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע לָהֶם וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל שׁוֹמְרֵי חִנָּם, וְהֵן חוֹזְרִין וְנוֹתְנִין שִׁקְלֵיהֶן פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאִם אָמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר: הוֹאִיל וְאָנוּ מְשַׁלְּמִין שִׁקְלֵינוּ, אֵין רְצוֹנֵנוּ שֶׁיִּשָּׁבַע הַשָּׁלִיחַ, שֶׁהוּא נֶאֱמָן לָנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן; לְפִי שֶׁתַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא שְׁבוּעָה. נִמְצְאוּ הַשֶּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע הַשָּׁלִיחַ - אֵלּוּ וְאֵלּוּ שִׁקְלִים הֵם. וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה אַחֶרֶת, וְהָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ לְשֶׁקֶל הַשָּׁנָה, וְהָאַחֲרוֹנִים יִפְּלוּ לֶשֶׁקֶל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה.

ט. שָׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶם בְּיַד שׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בְּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, וְאָבְדוּ מִמֶּנּוּ בְּאֹנֶס, כְּגוֹן שֶׁלְּקָחוּם לִסְטִים מְזֻיָּנִים, שֶׁהוּא פָּטוּר - רוֹאִין: אִם אַחַר שֶׁנִּתְרְמָה הַתְּרוּמָה נֶאֱנַס - נִשְׁבָּע הַשָּׁלִיחַ לַגִּזְבָּרִים, וּבְנֵי הָעִיר פְּטוּרִין; שֶׁהַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַל הַגָּבוּי וְעַל הֶעָתִיד לִגְבּוֹת, וּבִרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ הֵן, וּבְנֵי הָעִיר מֶה הָיָה לָהֶן לַעֲשׂוֹת? הֲרֵי לֹא מָסְרוּ אֶלָּא לְשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁהוּא חַיָּב בִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה, אֲבָל הָאֹנֶס אֵינוֹ מָצוּי. וְאִם אָבְדוּ קֹדֶם שֶׁנִּתְרְמָה הַתְּרוּמָה - עֲדַיִן בִּרְשׁוּת בְּנֵי הָעִיר הֵם, וְהַשָּׁלִיחַ נִשְׁבָּע לִפְנֵי אַנְשֵׁי הָעִיר, וְהֵן מְשַׁלְּמִין. נִשְׁבַּע וְגָבוּ שְׁקָלִים שֵׁנִית, וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירוּם הַלִּסְטִים - אֵלּוּ וָאֵלּוּ שְׁקָלִים. וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה אַחֶרֶת, וְהַשְּׁנִיִּים יִפְּלוּ לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיִּפְּלוּ לְשִׁקְלֵי הַשָּׁנָה, הֵם הַשְּׁקָלִים שֶׁנִּגְנְבוּ בַּתְּחִלָּה וְאָבְדוּ אוֹ נֶאֱנְסוּ וְחָזְרוּ; וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁהַשְּׁקָלִים הָרִאשׁוֹנִים הֵן שֶׁהִגִּיעוּ לְיַד הַגִּזְבָּר תְּחִלָּה.

י. הַנּוֹתֵן חֲצִי שֶׁקֶל לַחֲבֵרוֹ לְהוֹלִיכוֹ לַשֻּׁלְחָנִי לִשְׁקֹל אוֹתוֹ עַל יָדוֹ, הָלַךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְמַשְּׁכְנוּ אוֹתוֹ, אִם נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה - מָעַל הַשּׁוֹקֵל; שֶׁזֶּה הַשֶּׁקֶל בִּרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ הוּא, שֶׁכְּבָר תָּרְמוּ עַל הֶעָתִיד לִגְבּוֹת, וְנִמְצָא זֶה הִצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן הַהֶקְדֵּשׁ וְנֶהֱנָה בַּשֶּׁקֶל הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְרְמָה הַתְּרוּמָה - לֹא מָעַל, וְהוּא חַיָּב לִתֵּן לַחֲבֵרוֹ חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁנָּתַן לוֹ. וְכֵן הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב חֲצִי שֶׁקֶל וּשְׁקָלוֹ - יָצָא, וְהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים שְׁנַיִם אוֹ לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ.

יא. הַנּוֹתֵן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְנִתְרְמָה הַתְּרוּמָה מִמֶּנּוּ - כְּשֶׁיִּסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה, יִתְחַיֵּב בְּמַעֲלָה, וְיָצָא יְדֵי מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. נְתָנוֹ מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ בִּירוּשָׁלַיִם; מִדְּמֵי שְׁבִיעִית - יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. הָיָה שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

יב. הַמַּפְרִישׁ שִׁקְלוֹ, וְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב - לֹא קָדַשׁ. הַמַּפְרִישׁ שְׁנַיִם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אֶחָד: אִם בָּזֶה אַחַר זֶה - הָאַחֲרוֹן לֹא קָדַשׁ; וְאִם בְּבַת אַחַת - הָאֶחָד שִׁקְלִים, וְהַשֵּׁנִי מוֹתַר שִׁקְלִים. הִפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וָמֵת - יִפֹּל לִנְדָבָה.

יג. הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת בְּיָדוֹ וְאָמַר: אֵלּוּ לְשִׁקְלִי, אוֹ שֶׁהָיָה מְלַקֵּט מָעָה מָעָה אוֹ פְּרוּטָה פְּרוּטָה, וּכְשֶׁהִתְחִיל לְלַקֵּט אָמַר: הֲרֵינִי מְלַקֵּט מָעוֹת לְשִׁקְלִי - אֲפִלּוּ לִקֵּט מְלֹא כִּיס, נוֹתֵן מֵהֶן חֲצִי שֶׁקֶל שֶׁהוּא חַיָּב בּוֹ, וְהַשְּׁאָר חֵלִין; שֶׁמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים - חֵלִין.

יד. מָעוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בֵּין תֵּבָה שֶׁל שְׁקָלִים לְתֵבָה שֶׁל נְדָבָה: קָרוֹב לִשְׁקָלִים - יִפְּלוּ לִשְׁקָלִים, קָרוֹב לִנְדָבָה - יִפְּלוּ לִנְדָבָה, מֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה - יִפְּלוּ לִנְדָבָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנְּדָבָה כֻּלָּהּ עוֹלָה לָאִשִּׁים, וְהַשְּׁקָלִים מִסְתַּפְּקִין מֵהֶן לְעוֹלוֹת וְלִדְבָרִים אֲחֵרִים.

טו. וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאִים בֵּין כָּל תֵּבָה וְתֵבָה - יִפְּלוּ לַקָּרוֹב. נִמְצְאוּ מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה: אִם בֵּין עַצִּים לִלְבוֹנָה נִמְצְאוּ - יִפְּלוּ לִלְבוֹנָה, בֵּין קִנִּים לְגוֹזְלֵי עוֹלָה - יִפְּלוּ לְגוֹזְלֵי עוֹלָה. זֶה הַכְּלָל: הוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב בְּכֻלָּן, מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - לְהַחְמִיר. וְכָל הַמָּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבַּיִת - חֵלִין; שֶׁאֵין הַגִּזְבָּר מוֹצִיא מָעוֹת מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה עַד שֶׁהוּא מְחַלְּלָן עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹקֵחַ לַקָּרְבָּנוֹת.

יום שבת קודש כ"ד אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מַה יַּעֲשֶׂה בָּהּ? לוֹקְחִין מִמֶּנָּה תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וְהַמּוּסָפִין, וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר, וְנִסְכֵּיהֶם, וְהַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן הָעֵצִים, אִם לֹא הֵבִיאוּ עֵצִים[2] וְלֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא בְּדָמִים. וְהַקְּטֹרֶת, וּשְׂכַר עֲשִׂיָּתָהּ. וְלֶחֶם הַפָּנִים, וּשְׂכַר עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים. וְהָעֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, וְלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁקּוֹשְׁרִין בֵּין קַרְנָיו. כָּל אֵלּוּ בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ב. אֲבָל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - בַּתְּחִלָּה גּוֹבִין לָהֶן[3], וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. פָּרוֹכוֹת שֶׁל הֵיכָל - תַּחַת בִּנְיָן עֲשׂוּיוֹת, וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, אֶלָּא מִקֶּדֶשׁי בֶּדֶק הַבַּיִת[4]; אֲבָל פָּרוֹכוֹת שֶׁל שְׁעָרִים - בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[5]. הַמְּנוֹרָה וּכְלֵי שָׁרֵת - מִצְּוָתָן שֶׁיָּבוֹאוּ מִמּוֹתַר הַנְּסָכִים. וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ יִתְבָּאֵר מַה הוּא מוֹתַר הַנְּסָכִים. וְאִם לֹא הָיָה לָהֶן מוֹתַר נְסָכִים - יָבִיאוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, בֵּין בִּגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל בֵּין שְׁאָר בִּגְדֵי הַכֹּהֲנִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ - הַכֹּל מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ג. כָּל הַבְּהֵמוֹת הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם אוֹ בְּחוּצָה לָהּ בְּקָרוֹב מִמֶּנָּה - בָּאוֹת עוֹלוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין; נִסְכֵּיהֶן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. וְכֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ[6] מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, וְלֹא שָׁלַח עִמָּהּ דְּמֵי נְסָכִים - יָבִיאוּ נִסְכֵּיהֶם מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ד. גֵּר[7] שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ זְבָחִים, אִם יֵשׁ לוֹ נְסָכִים[8] - קְרֵבִין מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם לָאו - בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת, וְלֹא מִנּוּ אַחֵר תַּחְתָּיו - מַקְרִיבִין אֶת הַחֲבִתִּין מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. מְבַקְּרֵי מוּמִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְלַמְּדִים הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לַכֹּהֲנִים וְהִלְכוֹת קְמִיצָה, וְנָשִׁים הַמְגַדְּלוֹת בְּנֵיהֶן[9] לְפָרָה אֲדֻמָּה - כֻּלָּן נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. וְכַמָּה הוּא שְׂכָרָן? כְּמוֹ שֶׁיִּפְסְקוּ לָהֶן בֵּית דִּין.

ה. בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שֶׁהִיא הֶפְקֵר, שׁוֹכְרִין בֵּית דִּין שׁוֹמְרִין, שֶׁיִּשְׁמְרוּ מִקְצָת סְפִיחִים[10] שֶׁצָּמְחוּ, כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ מֵהֶן הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁאֵין בָּאִים אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ. וְאֵלּוּ הַשּׁוֹמְרִין נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה.

ו. מִי שֶׁהִתְנַדֵּב לִשְׁמֹר בְּחִנָּם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[11]; מִשּׁוּם בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ וְיִטְּלוּם מֵהֶן. לְפִיכָךְ תִּקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים שֶׁיִּטְּלוּ שָׂכָר מִן הַלִּשְׁכָּה, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ הַכֹּל מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁאֵלּוּ שׁוֹמְרִים שָׁם.

ז. מַגִּיהֵי[12] סְפָרִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וְדַיָּנִין[13] שֶׁדָּנִין אֶת הַגַּזְלָנִין בִּירוּשָׁלַיִם - נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה. וְכַמָּה הָיוּ נוֹטְלִים? תִּשְׁעִים מָנֶה בְּכָל שָׁנָה. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶן[14] - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ[15], מוֹסִיפִין לָהֶן כְּדֵי צָרְכָּן, הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בֵיתָן[16].

ח. כֶּבֶשׁ[17] הָיוּ בוֹנִין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, שֶׁעָלָיו הָיוּ מוֹצִיאִין פָּרָה אֲדֻמָּה[18], וְכֶבֶשׁ שֶׁמּוֹצִיאִין עָלָיו שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ[19]. וּשְׁנֵיהֶם נַעֲשִׂין מִשְּׂרֵרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְכֵן מִזְבַּח הָעוֹלָה וְהַהֵיכָל וְהָעֲזָרוֹת - נַעֲשִׂין מִשְּׂרֵרֵי הַלִּשְׁכָּה. אַמַּת הַמַּיִם[20] שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[21] וְכָל מִגְדְּלוֹתֶיהָ וְכָל צָרְכֵי הָעִיר - בָּאִין מִשְּׂרֵרֵי הַלִּשְׁכָּה. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִתְנַדֵּב מָעוֹת לַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם בְּחִנָּם - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וַאֲפִלּוּ גֵּר תּוֹשָׁב[22]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת וְגוֹמֵר, וְנֶאֱמַר: וְלָכֶם אֵין חֵלֶק וְגוֹמֵר.

ט. מוֹתַר תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה וּשְׂרֵרֵי הַלִּשְׁכָּה - לוֹקְחִין בּוֹ זְכָרִים וְיִקְרְבוּ כֻּלָּן עוֹלוֹת; שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתָרוֹת שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה. אֲבָל לֹא עוֹלַת הָעוֹף, שֶׁאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר עוֹף. וְאֵלּוּ הָעוֹלוֹת הַבָּאִין מִמּוֹתַר הַשְּׂקָלִים, הֵם הַנִּקְרָאִים קַיִץ לַמִּזְבֵּחַ[23].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו מה עושים מתרומת הלשכה, וממותרה, וממותר שייר הלשכה ונסתיים בדין הקרבת קרבנות מתרומה חדשה מר"ח ניסן ואילך. 2) כי "זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים ולהביא עצים למערכה". 3) גזבר ההקדש גובה לשם כך מכל אחד מישראל. 4) שבבית הראשון הייתה מחיצה בנוייה שרוחבה אמה, מבדלת בין ההיכל לבין קדש הקדשים, ובבית השני שהיה ההיכל גבוה מאוד ולא יכולה מחיצה בנוייה להתקיים בגובה כזה - עשו שתי פרוכות וביניהן שיעור אמה במקום מחיצת הבניין שבבית ראשון, ולכן, יש לה דין בניין, שהוצאותיו באות מבדק הבית. 5) שנעשו שם לצניעות לכסות על הפתחים. 6) שאין מקבלים מיד עובד כוכבים אלא קרבן עולה בלבד. 7) שאילו ישראל שמת, מקריבים יורשיו נסכיו. אבל גר שמת אין לו יורשים. 8) שהפרישן בחייו. 9) שהיו שומרים עליהם משעת לידתם שלא יטמאו בשום טומאה בעולם. 10) הם הזרעים שצמחו מאליהם, ומותרים באכילה מן התורה אלא שחכמים אסרום גזירה שמא יזרע ויאמר מאליהם צמחו. 11) שעל ידי שההקדש ישלם שכר שמירה יתפרסם הדבר שהספיחים הם צורך קרבן, ולא יקחום בעלי זרוע. 12) "של כל אדם ואדם, שאסור להשהות ספר שאינו מוגה, משום: אל תשכן באהליך עוולה. וראו בית דין שהיו מתעצלים בדבר, והפקירו תרומת הלשכה על כך". 13) הדיינים נוטלים שכר בטלה שהרי אסור ליטול שכר כדי לדון. 14) למזונות. 15) הדיינין לקבל. 16) לפי שבטלו ממלאכתם הוכרחו להספיק להם פרנסתם מכספי הציבור. 17) גשר. 18) שעשו שני גשרים זה על גבי זה מהר הבית להר המשחה, ועל העליונה הוציאו את הפרה וכל מתעסקיה, כדי שלא יטמאו בטומאת התהום. 19) שעשו גשר מהעזרה שהייתה בקצה העיר, עד חוץ לעיר, שיעבור עליו המשלח את השעיר ביום הכפורים, מפני עמי הארץ שהיו דוחפים אותו למהר הליכתו לצוק, כדי שתושלם הכפרה ויתלבן לשון של זהורית של פתח ההיכל. 20) תיקון הנחל העובר בעזרה. 21) תיקון החומה. 22) גוי שאינו עובד עבודה זרה. 23) שכשהמזבח בטל מביאים מהם עולות, כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתיקה על השולחן

י. שְׁקָלִים שֶׁלֹּא הִסְפִּיקוּ לָהֶן לְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוּי לָהֶם מִקָּדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אֵין בֶּדֶק הַבַּיִת מוֹצִיא אֶת הָרָאוּי לוֹ מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ[24].

יא. מִשֶּׁגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, אֵין מַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹת צִבּוּר אֶלָּא מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה. וְאִם לֹא בָּאָה הַחֲדָשָׁה - לוֹקְחִין מִן הַיְשָׁנָה[25]. לְפִיכָךְ, אִם הִגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, וְיֵשׁ עִמָּהֶן בְּהֵמוֹת לִתְמִידִים מִתְּרוּמָה יְשָׁנָה - פּוֹדִין אוֹתָן וְיוֹצְאִין לְחֻלִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תְּמִימִין[26], וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִתְרוּמָה יְשָׁנָה שֶׁמְּקַיְּצִין בָּהּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלּוֹקְחִין לִתְמִידִין, שֶׁאִם לֹא יִהְיוּ צְרִיכִין לָהֶן - יֵצְאוּ לְחֻלִּין.

יב. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בְּמוֹתַר הַקְּטֹרֶת[27]: מִשֶּׁגִּיעַ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, מְחַלְּלִין אוֹתוֹ עַל שְׁכַר הָאֻמָּנִין[28], וְחוֹזְרִין מְעוֹת הַשָּׂכָר לְקֵיץ הַמִּזְבֵּחַ, וְנוֹטְלִין הָאֻמָּנִין מוֹתַר הַקְּטֹרֶת בִּשְׂכָרָן, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין אֶת הַקְּטֹרֶת מֵהֶן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה, כְּדֵי לְהַקְרִיבָהּ מִמְּעוֹת תְּרוּמָה חֲדָשָׁה. וְאִם אֵין לָהֶן תְּרוּמָה חֲדָשָׁה - מַקְטִירִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמָה יְשָׁנָה[29].

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁקָלִים

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ

הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: לְחַשֵּׁב וְלִידַע וְלִקְבֹּעַ בְּאֵי זֶה יוֹם תְּחִלַּת כָּל חֹדֶשׁ מֵחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. חָדְשֵׁי הַשָּׁנָה הֵם חָדְשֵׁי הַלְּבָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, וְנֶאֱמַר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: הָרָאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה דְּמוּת לְבָנָה וְאָמַר לוֹ: כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ. וְהַשָּׁנִים שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין הֵם שְׁנֵי הַחַמָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב.

ב. וְכַמָּה יְתֵרָה שְׁנַת הַחַמָּה עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה? קָרוֹב מֵאַחַד עָשָׂר יוֹם. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַתּוֹסֶפֶת הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ פָּחוֹת מְעַט אוֹ יוֹתֵר מְעַט - מוֹסִיפִין חֹדֶשׁ אֶחָד, וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֵאת שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת. שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַשָּׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְכָךְ וְכָךְ יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה - חֳדָשִׁים אַתָּה מוֹנֶה לְשָׁנָה, וְאִי אַתָּה מוֹנֶה יָמִים.

ג. הַלְּבָנָה נִסְתֶּרֶת בְּכָל חֹדֶשׁ וְאֵינָהּ נִרְאֵית כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים, אוֹ פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר מְעַט; כְּמוֹ יוֹם אֶחָד קֹדֶם שֶׁתִּדְבַּק בַּשֶּׁמֶשׁ בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, וּכְמוֹ יוֹם אֶחָד אַחַר שֶׁתִּדְבַּק בַּשֶּׁמֶשׁ וְתֵרָאֶה בַּמַּעֲרָב בָּעֶרֶב. וּבְלֵיל שֶׁתֵּרָאֶה בַּמַּעֲרָב אַחַר שֶׁנִּסְתְּרָה - הוּא תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ, וּמוֹנִין מֵאוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם; וְאִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ לֵיל שְׁלֹשִׁים - יִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ, וְאִם לֹא יֵרָאֶה - יִהְיֶה רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים מֵחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר. וְאֵין נִזְקָקִין לַיָּרֵחַ בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, בֵּין שֶׁנִּרְאָה בֵּין שֶׁלֹּא נִרְאָה; שֶׁאֵין לְךָ חֹדֶשׁ לְבָנָה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ד. חֹדֶשׁ שֶׁיִּהְיֶה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, וְיֵרָאֶה יָרֵחַ בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - נִקְרָא חֹדֶשׁ חָסֵר; וְאִם לֹא יֵרָאֶה הַיָّרֵחַ, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - נִקְרָא חֹדֶשׁ מְעֻבָּר, וְנִקְרָא חֹדֶשׁ מָלֵא. וְיָרֵחַ שֶׁיֵּרָאֶה בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - הוּא הַנִּקְרָא יָרֵחַ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ; וְאִם נִרְאָה בְּלֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְלֹא נִרְאָה בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - הוּא נִקְרָא יָרֵחַ שֶׁנִּרְאָה בְּלֵיל עִבּוּרוֹ.

ה. אֵין רְאִיַּת הַיָּרֵחַ מְסוּרָה לְכָל אָדָם כְּמוֹ שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית, שֶׁכָּל אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה וְשׁוֹבֶת בַּשְּׁבִיעִי; אֶלָּא לְבֵית דִּין הַדָּבָר מָסוּר, עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּהוּ בֵּית דִּין וְיִקְבְּעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ - הוּא שֶׁיִּהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם - עֵדוּת זוֹ תִּהְיֶה מְסוּרָה לָכֶם.

ו. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בְּחֶשְׁבּוֹנוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּחַשְּׁבִים הָאִיצְטַגְנִינִים, שֶׁיּוֹדְעִין מְקוֹמוֹת הַכּוֹכָבִים וּמַהֲלָכָם, וְחוֹקְרִים וּמְדַקְדְּקִים, עַד שֶׁיֵּדְעוּ אִם אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה הַיָּרֵחַ בִּזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשִׁים, אוֹ אִי אֶפְשָׁר. אִם יָדְעוּ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה - יוֹשְׁבִין וּמְצַפִּין לְעֵדִים כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשִׁים. אִם בָּאוּ עֵדִים, וּדְרָשׁוּם וַחֲקָרוּם כַּהֲלָכָה וְנֶאֱמְנוּ דִּבְרֵיהֶם - מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ; וְאִם לֹא נִרְאָה, וְלֹא בָּאוּ עֵדִים - מַשְׁלִימִין שְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה חֹדֶשׁ מְעֻבָּר. וְאִם יָדְעוּ בְּחֶשְׁבּוֹן שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּרָאֶה - אֵין יוֹשְׁבִים יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֵין מְצַפִּין לְעֵדִים. וְאִם בָּאוּ עֵדִים - יוֹדְעִין בְּוַדַּאי שֶׁהֵן עֵדֵי שֶׁקֶר, אוֹ שֶׁנִּרְאָת לָהֶם דְּמוּת לְבָנָה מִן הֶעָבִים וְאֵינָהּ הַלְּבָנָה הַוַּדָּאִית.

ז. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה עַל בֵּית דִּין, שֶׁיִּחַשְּׁבוּ וְיֵדְעוּ אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ אוֹ לֹא יֵרָאֶה, וְשֶׁיִּדְרְשׁוּ אֶת הָעֵדִים עַד שֶׁיְּקַדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, וְיִשְׁלְחוּ וְיוֹדִיעוּ שְׁאָר הָעָם בְּאֵי זֶה יוֹם הוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ בְּאֵי זֶה יוֹם הֵן הַמּוֹעֲדוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, וְנֶאֱמַר: וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ.

ח. אֵין מְחַשְּׁבִין וְקוֹבְעִין חֳדָשִׁים וּמְעַבְּרִין שָׁנִים אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָיִם. וְאִם הָיָה אָדָם גָּדוֹל בְּחָכְמָה, וְנִסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיָצָא

בגמר סעודתם. 24) ופירושה לדעת רבינו היא, שאם נחסר מעות לקדשי מזבח לוקחים את החסר מקדשי בדק הבית אבל לא להיפך. והראב"ד חולק עליו. 25) "קרבנות ציבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה". 26) והלכה היא שאין קדשים יוצאים לחולין על ידי פדיון אלא אם כן נפל בהם מום. 27) שהלכה למשה מסיני שהקטורת תהיה במשקל שס"ח מנים, ואין מקריבים מהם אלא שנ"ד מנים לשנ"ד ימים של שנות הלבנה, מנה לכל יום, ועוד שלושה מנים יתירים שמקטירין ביום הכפורים בקדשי הקדשים, נשארו אחד עשר מנים יתירים בכל שנה. 28) מפטמי הקטורת ששכרם מתרומת הלשכה. 29) משנה שעברה. 1) נתבאר בו ההבדל בין חדשי הלבנה לחדשי החמה, ושמצוה מן התורה על ב"ד לחשב ולידע ולהודיע על קידוש החודש, ונסתיים הפרק בדין אין קובעין חדשים בחוץ לארץ.

לְחוּץ לָאָרֶץ, וְלֹא הִנִּיחַ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה מְחַשֵּׁב וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים וּמְעַבֵּר שָׁנִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ. וְאִם נוֹדַע לוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִקְבּוֹעַ וּלְעַבֵּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וְאִם עָבַר וְקָבַע וְעִבֵּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. אֵין כָּשֵׁר לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא שְׁנֵי אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים, הָרְאוּיִין לְהָעִיד בְּכָל דָּבָר וְדָבָר; אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, וְאֵין מְעִידִין. אָב וּבְנוֹ שֶׁרָאוּ אֶת הַיָּרֵחַ - יֵלְכוּ לְבֵית דִּין לְהָעִיד; לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֵדוּת הַחֹדֶשׁ כְּשֵׁרָה בִּקְרוֹבִים, אֶלָּא שֶׁאִם יִמָּצֵא אֶחָד מֵהֶן פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גַּזְלָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׁאָר הַפַּסְלָנוּת - יִצְטָרֵף הַשֵּׁנִי עִם אַחֵר וְיָעִידוּ. וְכָל הַפָּסוּל לְעֵדוּת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כָּשֵׁר מִן הַתּוֹרָה - פָּסוּל לְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ.

ב. דִּין תּוֹרָה שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בְּעֵדוּת הַחֹדֶשׁ; שֶׁאֲפִלּוּ קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ עַל פִּי עֵדִים, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין בְּעֵדוּת זוֹ - הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ. לְפִיכָךְ הָיוּ בָּרְאשׁוֹנָה מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת עַד שֶׁיִּוָּדַע לְךָ שֶׁזֶּה פָּסוּל. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַבַּיְתוֹסִים, וְהָיוּ שׁוֹכְרִין אֲנָשִׁים לְהָעִיד שֶׁרָאוּ, וְהֵם לֹא רָאוּ, הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ בֵּית דִּין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁמַּכִּירִין בֵּית דִּין אוֹתָן שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, וְשֶׁיִּהְיוּ דוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִים בָּעֵדוּת.

ג. לְפִיכָךְ, אִם לֹא יִהְיוּ בֵּית דִּין יוֹדְעִים אֶת הָעֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת הַיָּרֵחַ, מְשַׁלְּחִין אַנְשֵׁי הָעִיר שֶׁנִּרְאָה בָּהּ עִם הָעֵדִים שֶׁרָאוּ עֵדִים אֲחֵרִים, שֶׁמְּזַכִּין אוֹתָן לְבֵית דִּין, וּמוֹדִיעִין אוֹתָן שֶׁאֵלּוּ כְּשֵׁרִים הֵם, וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין מֵהֶם.

ד. בֵּית דִּין מְחַשְּׁבִין בַּדְּרָכִים שֶׁהָאִצְטַגְּנִינִין מְחַשְּׁבִין בָּהֶם, וְיוֹדְעִין הַלְּבָנָה, כְּשֶׁתֵּרָאֶה בְּחֹדֶשׁ זֶה, אִם תִּהְיֶה בִּצְפוֹן הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ בְּדָרוֹמָהּ, וְאִם תִּהְיֶה רְחָבָה אוֹ קְצָרָה, וּלְהֵיכָן יִהְיוּ רָאשֵׁי קַרְנֶיהָ נוֹטִין; וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים לְהָעִיד, בּוֹדְקִין אוֹתָם: כֵּיצַד רְאִיתֶם אוֹתָהּ - בְּצָפוֹן אוֹ בְּדָרוֹם? לְהֵיכָן הָיוּ קַרְנֶיהָ נוֹטוֹת? כַּמָּה הָיְתָה גְּבוֹהָה בִּרְאִיַּת עֵינֵיכֶם? וְכַמָּה הָיְתָה רְחָבָה? אִם נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין לְמַה שֶּׁנּוֹדָע בְּחֶשְׁבּוֹן - מְקַבְּלִין אוֹתָם, וְאִם לֹא נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָם.

ה. אָמְרוּ הָעֵדִים: רְאִינוּהוּ בַּמַּיִם אוֹ בֶּעָבִים אוֹ בַּעֲשָׁשִׁית, אוֹ שֶׁרָאוּ מִקְצָתוֹ בָּרָקִיעַ וּמִקְצָתוֹ בֶּעָבִים אוֹ בַּמַּיִם אוֹ בַּעֲשָׁשִׁית - אֵין זוֹ רְאִיָּה, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה זֹאת. אָמַר אֶחָד: רְאִיתִיו גָּבוֹהַּ בְּעֵינַי כְּמוֹ שְׁתֵּי קוֹמוֹת, וְאָמַר הַשֵּׁנִי: כְּמוֹ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת הָיָה גָּבוֹהַּ - מִצְטָרְפִין. אָמַר הָאֶחָד: כְּמוֹ שָׁלֹשׁ קוֹמוֹת, וְהַשֵּׁנִי אָמַר: כְּמוֹ חָמֵשׁ - אֵין מִצְטָרְפִין; וּמִצְטָרֵף אֶחָד מֵהֶם עִם שֵׁנִי שֶׁיָּעִיד כְּמוֹתוֹ, אוֹ יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן קוֹמָה אֶחָת.

ו. אָמְרוּ: רְאִינוּהוּ בְּלֹא כַּוָּנָה, וְכֵיוָן שֶׁהִתְבּוֹנַנּוּ בּוֹ וְנִתְכַּוְּנוּ לִרְאוֹתוֹ לְהָעִיד שׁוּב לֹא רְאִינוּהוּ - אֵין זוֹ עֵדוּת, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עָלֶיהָ; שֶׁמָּא עָבִים נִתְקַשְּׁרוּ וְנִרְאוּ כַּלְּבָנָה, וְכָלוּ וְהָלְכוּ לָהֶם. אָמְרוּ עֵדִים: רְאִינוּהוּ בְּיוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים שַׁחֲרִית בְּמִזְרָח, קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַשֶּׁמֶשׁ, וּרְאִינוּהוּ עַרְבִית בְּמַעֲרָב בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים, וּמְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה זוֹ, שֶׁהֲרֵי רָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ; אֲבָל הָרְאִיָּה שֶׁאָמְרוּ שֶׁרָאוּהוּ בְּשַׁחֲרִית - אֵין נִזְקָקִין לָהּ, שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לִרְאִיַּת שַׁחֲרִית, וּבְיָדוּעַ שֶׁהָעָבִים הֵם שֶׁנִּתְקַשְּׁרוּ וְנִרְאָה לָהֶם כַּלְּבָנָה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ בִּזְמַנּוֹ, וּבְלֵיל עִבּוּרוֹ לֹא נִרְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין; שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין אֶלָּא לִרְאִיַּת לֵיל שְׁלֹשִׁים בִּלְבַד.

ז. כֵּיצַד מְקַבְּלִין עֵדוּת הַחֹדֶשׁ? כָּל מִי שֶׁרָאוּי לְהָעִיד, שֶׁרָאָה אֶת הַיָּרֵחַ, בָּא לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין מַכְנִיסִים אוֹתָן כֻּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד, וְעוֹשִׂין לָהֶן סְעֻדּוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הָעָם רְגִילִין לָבוֹא. וְזוּג שֶׁבָּא רִאשׁוֹן בּוֹדְקִין אוֹתָן רִאשׁוֹן בַּבְּדִיקוֹת שֶׁאָמַרְנוּ. מַכְנִיסִין אֶת הַגָּדוֹל וְשׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ. נִמְצְאוּ דְּבָרָיו מְכֻוָּנִים לַחֶשְׁבּוֹן - מַכְנִיסִים אֶת חֲבֵרוֹ. נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶם מְכֻוָּנִין - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת. וּשְׁאָר כָּל הַזּוּגוֹת שׁוֹאֲלִין אוֹתָם רָאשֵׁי דְּבָרִים; לֹא שֶׁצְּרִיכִים לָהֶם, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ בְּפַחֵי נֶפֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְגִילִין לָבוֹא.

ח. וְאַחַר כָּךְ, אַחַר שֶׁתִּתְקַיֵּם הָעֵדוּת, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹמֵר: מְקֻדָּשׁ! וְכָל הָעָם עוֹנִים אַחֲרָיו: מְקֻדָּשׁ! מְקֻדָּשׁ! וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה, וְאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא חֹדֶשׁ שֶׁנִּרְאָה בִּזְמַנּוֹ. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בַּיּוֹם; וְאִם קִדְּשׁוּהוּ בַּלַּיְלָה - אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. וַאֲפִלּוּ רָאוּהוּ בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמְרוּ בֵּית דִּין 'מְקֻדָּשׁ' עַד שֶׁחָשְׁכָה לֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, אוֹ שֶׁנֶּחְקְרוּ הָעֵדִים, וְלֹא הִסְפִּיקוּ בֵּית דִּין לוֹמַר 'מְקֻדָּשׁ' עַד שֶׁחָשְׁכָה לֵיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים - אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, וְיִהְיֶה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר, וְלֹא יִהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶלָּא יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֵית בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים; שֶׁאֵין הָרְאִיָּה קוֹבַעַת, אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁאָמְרוּ 'מְקֻדָּשׁ' הֵם שֶׁקּוֹבְעִין.

ט. רָאוּהוּ בֵּית דִּין עַצְמָן בְּסוֹף יוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים: אִם עֲדַיִן לֹא יָצָא כּוֹכַב לֵיל שְׁלֹשִׁים - בֵּית דִּין אוֹמְרִים מְקֻדָּשׁ, שֶׁעֲדַיִן יוֹם הוּא; וְאִם רָאוּהוּ בְּלֵיל שְׁלֹשִׁים אַחַר שֶׁיָּצְאוּ שְׁנֵי כּוֹכָבִים - לְמָחָר מוֹשִׁיבִין שְׁנֵי דַּיָּנִין אֵצֶל אֶחָד מֵהֶם, וְיָעִידוּ הַשְּׁנַיִם בִּפְנֵי הַשְּׁלִשָּׁה, וִיקַדְּשׁוּהוּ הַשְּׁלִשָּׁה.

י. בֵּית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - בֵּין שׁוֹגְגִין, בֵּין מֵטִעִין, בֵּין אֲנוּסִים - הֲרֵי זֶה מְקֻדָּשׁ, וְחַיָּבִין הַכֹּל לְתַקֵּן הַמּוֹעֲדוֹת עַל הַיּוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה יוֹדֵעַ שֶׁטָּעוּ - חַיָּב לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם; שֶׁאֵין הַדָּבָר מָסוּר אֶלָּא לָהֶם, וּמִי שֶׁצִּוָּה לִשְׁמֹר הַמּוֹעֲדוֹת הוּא צִוָּה לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם וְגוֹמֵר.

1) ביאר בו רבינו מי הם הכשרים להעיד בקידוש החודש, קלקול הבייתוסים בזה, כיצד מקבלים העדים. ונסתיים הפרק בדין קדשי החודש בשוגג ובטעות.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ח־כ"ד אייר ה'תשע"א

יום ראשון י"ח אייר ה'תשע"א

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ. וְכָל הַקֳּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה - אֵין בָּהֶן דִּין נִזְקִין. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - יֵשׁ בָּהֶן דִּין נִזְקִין, בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֻזְּקוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לְפִדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֲלִין.

ב. שְׁלָמִים שֶׁהִזִּיקוּ - גּוֹבֶה מִבְּשַׂר, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד אֵמוּרֵיהֶן; שֶׁהָאֵמוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים מוֹעִלִין בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר.

ג. וְכֵיצַד גּוֹבֶה? שֶׁיֹּאכַל הַנִּזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר בִּקְדֻשָּׁה כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֵמוּרִין? שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שָׁוֶה דִּינָר, וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֵמוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִינָרִים, וְהַבָּשָׂר בִּלֹּא אֵמוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וָחֵצִי - אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר, אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד.

ד. וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁהִזִּיק - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לִבְעָלִים. כֵּיצַד? שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁנָּגַח, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לִבְעָלִים שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הִקְדִּישׁוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים בִּשְׁעַת הֲזֻקוֹ וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְחַיְּבִין אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה, וַהֲרֵי אָנוּ דָנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם. וְשׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; קָנָס זֶה הוּא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בַּמִּצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנֶּזֶק, וְאִם לֹא תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן - אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ, וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת.

ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק, אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר - הַרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ, וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק.

ז. הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק - הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וְיִגְבֶּה הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ.

ח. הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר. הִקְדִּישׁוֹ - אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק וּתְפָסוּהוּ, בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - לֹא זָכוּ, אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ.

ט. מוּעָד שֶׁהִזִּיק, בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ, בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - זָכוּ בוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק אֶלָּא מִן הַמְּעֻלָּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק, וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין לְנֶזֶק זֶה.

י. כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְבּוֹת לַנִּזָּק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין מִן הַמִּטַּלְטְלִין תְּחִלָּה; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק - גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמְּעֻלָּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מִטַּלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ סֵבִין - אֵין נִזְקָקִין לַקַّרְקַע.

יא. מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְמִטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים, אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנִּזָּק מִן הַזִּבּוּרִית. מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב, וְהַמִּטַּלְטְלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק הַמִּטַּלְטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ.

יב. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמִּטַּלְטְלִין, וּפָשְׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין. לְפִיכָךְ מַגְבִּין הַנִּזָּקִין מִן הַמִّטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מִטַּלְטְלִין - גּוֹבִין לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁכָּל הַבָּא לִפְרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. אֵין הַנִּזָּקִין מִשְׁתַּלְּמִין, וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר, וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת, אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֲרוּוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶת הַבָּקָר וְגִדְרוֹת צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶם, וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׁאָר נִזְקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִים לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר עֵדֵיוּת, וְיָעִידוּ, וִיחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם.

יד. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה עַל גַּבֵּי הַנָּהָר וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנֻגָּח וְזֶה מוּעָד לִגַּח, זֶה מְנֻשָּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשֹּׁךְ - אֵין אוֹמְרִים: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵר בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ - אֵין אוֹמְרִים: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ, עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים.

יום שני י"ט אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנָּה וּמִוְּלָדָהּ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִגּוּפָהּ. אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה - אֵינוֹ גּוֹבֶה

מִבֵּיצָתָהּ; מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מִגּוּפָהּ, אֲבָל מֵבְדֶּלֶת וּמִפְרֶשֶׁת מִמֶּנָּה.

ב. מְעֻבֶּרֶת שֶׁנָּגְחָה וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה אוֹ אַחַר שֶׁנָּגְחָה יָלְדָה - מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנָּגְחָה הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו לְהָבִיא הָרְאָיָה.

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָהּ הִפִּילָה אוֹ מֵחֲמַת נְגִיחָה הִפִּילָה - מְשֻׁלָּם נֵזֶק הַפָּרָה, וְאֵינוֹ מְשֻׁלָּם נֵזֶק הַוָּלָד; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ד. נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה - אֵין שָׁמִין פְּחַת פָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּפְחַת הַוָּלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וּבְרִיאָה וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו, הִיא וְהַנֵּפֶל שֶׁלָּהּ, וּמְשֻׁלָּם הַפְּחָת, אוֹ חֶצְיוֹ - אִם הָיָה תָּם.

ה. הָיְתָה הַפָּרָה לְאַחֵר וְהַוָּלָד לְאַחֵר: הֲרֵי פְּחַת הַשֹּׁמֶן שֶׁפָּחַת גּוּף הַפָּרָה - לְבַעַל הַפָּרָה, וּפְחַת הַנֵּפַח - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד, וְהַנֵּפֶל - שֶׁל בַּעַל הַוָּלָד.

ו. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהֵזִיק, הַנִּזָּק אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא בְּסֶלַע לָקָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר: וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁשּׁוֹרְךָ הִזִּיק - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אִם הָיָה מוּעָד; אֲבָל אִם הָיָה תָּם - פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ - פָּטוּר, שֶׁחֲצִי נֶזֶק קְנָס הוּא, וּמוֹדֶה בְּקֶנֶס - פָּטוּר הוּא.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן הִזִּיק, וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵי זֶהוּ מִשְּׁנֵיהֶם, זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד - חַיָּב לְשַׁלֵּם מִגּוּף הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם. וְאִם הָיוּ מוּעָדִין - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם מִנְּכָסָיו.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁוָרִים עוֹמְדִין; אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא רְאָיָה שֶׁזֶּה הָעוֹמֵד הוּא שֶׁהִזִּיק וַאֲשַׁלֵּם לְךָ.

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: קָטָן הִזִּיק; הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: מוּעָד הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם הִזִּיק - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

י. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק, אֶלָּא עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק - מְשֻׁלָּם הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק: שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ וַדַּאי, שֶׁזֶּה הִזִּיק בְּפָנֶיךָ - הֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה וּמְשֻׁלָּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת.

יא. הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָّדוֹל וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן; אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְהַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַקָּטָן - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה - הַמַּזִּיק פָּטוּר. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִים, שֶׁהוּא נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וּפָטוּר אַף מִדְּמֵי שְׁעוֹרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - הֲרֵי מְשֻׁלָּם לַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק; אֲבָל אִם לֹא תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם.

יב. שׁוֹר שֶׁנָּגַח וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר - הֲרֵי הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתָּפִין בּוֹ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הַנִּזָּק נוֹטֵל מֵאָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנִّזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוּז. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְנִזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים.

יג. נִזָּק שֶׁתָּפַס בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, לִגְבּוֹת חֲצִי נִזְקוֹ מִגּוּפָהּ - נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר לִנְזָקִין; וְאִם יָצְתָה וְהִזִּיקָה - הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזָקֶיהָ, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח וְהִפְסִיד מָאתַיִם, וּתְפָסוֹ הַנִּזָּק לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה, וְחָזַר וְנָגַח וְהִפְסִיד בְּמֵאָה וְאַרְבָּעִים - הֲרֵי הַנִּזָּק הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שִׁבְעִים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתְּפָסוֹ מִשְׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ, וְהוּא שְׁלֹשִׁים, וְהַבְּעָלִים מֵאָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין, אוֹ מוּעָד וְאָדָם שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד: מוּעָד בְּתָם - מְשֻׁלָּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּמוּעָד - מְשֻׁלָּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. כֵּיצַד? שׁוֹר תָּם שֶׁהִפְסִיד בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שֶׁוֶה מָנֶה, וְחָזַר זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שֶׁוֶה אַרְבָּעִים - הֲרֵי בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשֻׁלָּם לְבַעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים. הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשֻׁלָּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן מוּעָד וְאַחֲרוֹן תָּם - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשֻׁלָּם שְׁמוֹנִים. הָרִאשׁוֹן תָּם וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשֻׁלָּם עֲשָׂרָה.

יום שלישי כ' אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

א. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם - בֵּין גָּדוֹל בֵּין קָטָן, בֵּין עֶבֶד בֵּין בֶּן חוֹרִין, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְאִם הֵמִית אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר, כְּדִינֵיהֶם.

ב. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהֵמִיתוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם לְמוּעָד שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם? שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר, וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר; וּבְלִבַּד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד לַהֲרֹג.

ג. וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם נִסְקָלִין, הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג עַד שֶׁיְּשַׁלְּמוּ בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר? כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל; שֶׁהַמּוּעָד לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים חֲרִי זֶה מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל. אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵל טְרֵפָה וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם. אוֹ שֶׁהָרַג וּבָרַח, וּבָרְבִיעִי נִתְפַּס; שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר עַד שֶׁיִּסָּקֵל הַשּׁוֹר. וְכֵן אִם סִכֵּן שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת - חֲרֵי זֶה מוּעָד לַהֲרִיגָה, וּבְעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר. וְכֵן אִם הִכִּירוּ עֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וּבָרְבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחֵר הָיָה - הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר כָּל בְּהֶמְתָּם, וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר.

ד. זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁחִיּוּב מִיתָה זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם; וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג - מִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה, מְמַשְׁכְּנִין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר בְּעַל כָּרְחוֹ.

ה. שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָרַג - כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה.

ו. אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו, אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים; אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים, כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אִם הֵמִית - חֲרֵי זֶה נִסְקָל, וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים וְשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים שֶׁהֵמִיתוּ - נִסְקָלִין. וְאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר; שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא, וְאֵין הַקְּטַנִּים וְהַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה.

ז. שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה - אֵינוֹ נִסְקָל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת - כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר, וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה - חֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ח. הַמְשַׁסֶּה כֶּלֶב בַּחֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - אֵין הַכֶּלֶב נִסְקָל. וְכֵן אִם גִּירָה בּוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה וַהֲרָגוּהוּ. אֲבָל אִם שִׁסָּה בּוֹ נָחָשׁ, וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בּוֹ, וַהֲרָגוֹ - הַנָּחָשׁ נִסְקָל; שֶׁאֵרֶס הַנָּחָשׁ שֶׁמֵּמִית מֵעַצְמוֹ מְקִיאוֹ. לְפִיכָךְ, זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין.

ט. אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה עַד שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, נִתְכַּוֵּן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָרַג לְיִשְׂרָאֵל, נִתְכַּוֵּן לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה. וְאִם הָיָה מוּעָד - הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר, אוֹ בִּקְנָס אִם הֵמִית עֶבֶד; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בְּלֹא כַּוָּנָה, הוֹאִיל וְהוּא מוּעָד לָזֶה.

י. הָיָה מוּעָד לִפֹּל עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת, וְרָאָה יָרָק בְּבוֹר וְנָפַל לַבּוֹר בִּשְׁבִיל הַיֶּרֶק, וְהָיָה שָׁם אָדָם וָמֵת; אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים וּלְהַפִּיל עַל בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַכֵּךְ בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתוֹ, וְנָפַל עַל אָדָם וָמֵת מֵחֲמַת חִכּוּכוֹ - הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָמִית; וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר, שֶׁהֲרֵי זֶה מוּעָד לִפֹּל בְּבוֹרוֹת עַל בְּנֵי אָדָם אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶם הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יִוָּדַע שֶׁנִּתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ? כְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית.

יא. אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר עַד שֶׁתָּמִית בְּהֶמְתָּן חוּץ מֵרְשׁוּתָן; אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּסְקִילָה - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר. כֵּיצַד? הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לִתְבֹּעַ שְׂכָרוֹ אוֹ חוֹבוֹ מִמֶּנּוּ, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וָמֵת - הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לִכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.

יב. עָמַד בַּפֶּתַח וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת, וְאָמַר לוֹ 'הֵן', וְנִכְנַס, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - חֲרֵי הַבְּעָלִים פְּטוּרִין; שֶׁאֵין מַשְׁמַע 'הֵן' אֶלָּא עָמַד בִּמְקוֹמְךָ עַד שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.

יג. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי תִּינוֹק דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ וַהֲרַגַתְּהוּ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר; שֶׁהָרֶגֶל מוּעֶדֶת לְהַזִּיק בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים בְּכֹפֶר. וְתָם שֶׁהֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן הַכֹּפֶר; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָמִית - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מִקְנָס שֶׁל עֶבֶד.

יד. נִרְאֶה לִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַתָּם שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוּר מִן הַקְּנָס, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ חֲצִי דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ, כְּאִלּוּ הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ אוֹ חֲמוֹרוֹ.

יום רביעי כ"א אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

א. כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר? כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הַדַּיָּנִין שֶׁהוּא דְּמֵי הַנֶּהֱרָג, הַכֹּל לְפִי שָׁוְיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו. וְכֹפֶר הָעֲבָדִים - בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - הוּא הַקְּנָס הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה, בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר. וְכָל הַמְעַכֵּב גֵּט שִׁחְרוּר - אֵין לוֹ קְנָס, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן, שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת.

ב. לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר? לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית אִשָּׁה - הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאָבִיהָ, וְאֵינוֹ לַבַּעַל. הֵמִית מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן חֲצִי קְנָס לְרַבּוֹ, וְהַחֲצִי הָאַחֵר רָאוּי לִתֵּן וְאֵין מִי יְקַחֶנּוּ.

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּעָד לִיגַּח - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֶלָּא לְאָדָם.

ד. נָגַח שִׁפְחָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת. וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ.

ה. כֵּיצַד שָׁמִין אוֹתָהּ? אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שִׁפְחָה זוֹ שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה, וְנוֹתֵן לְבַעְלֶיהָ הַפְּחָת אוֹ חֶצְיוֹ. וְאִם הֵמִית הַשִּׁפְחָה - מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִבְהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁאִם הֱמִיתוֹ פָּטוּר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אִם חָבַל בּוֹ - חַיָּב בְּנִזֶּק. וְאִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ, וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם.

ז. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת; וּמוּעָד שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה - חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת.

ח. וּמֵהֵיכָן מִשְׁתַּלֵּם? מִן הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בְּרִדְיָתוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה אֵין לוֹ בְּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בִּנְזָקָיו. דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּבָרַח - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת.

ט. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו - אֵינוֹ קָדוֹשׁ; וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ - אֵינוֹ מֵפֶקֶר; מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו - אֵינָהּ חֲזָרָה; שְׁחָטוֹ - בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה; אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה, אִם הִקְדִּישׁוֹ - מֻקְדָּשׁ; וְאִם הִפְקִירוֹ - הֲרֵי הוּא מֵפֶקֶר; מְכָרוֹ - הֲרֵי זֶה מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו - הֲרֵי זֶה מֻחְזָר; וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ - הֲרֵי זֶה מֵתָּר בַּאֲכִילָה.

י. שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁוָרִים אֲחֵרִים - כֻּלָּן פְּטוּרִין; לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי הַשּׁוֹר, כְּדִין הָאָדָם. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף - כֻּלָּן נִסְקָלִים; וְנִקְבָּרִין וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּדִין בְּהֵמָה נִסְקֶלֶת.

יא. פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, וְכֵן כָּל בְּהֵמָה שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה - הֲרֵי עֲבָרָהּ כָּמוֹהָ; הִיא וְעֻבָּרָה נָגְחָה, הִיא וְעֻבָּרָה נִרְבְּעָה.

יב. נָגְחָה וְהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה: אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה, וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ מֵתָּר; וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ אָסוּר, שֶׁהָעֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא. וְאִם נִתְעָרֵב וָלָד זֶה בָּאֲחֵרִים - כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּם בְּכִכָּה עַד שֶׁיְּמוּתוּ שָׁם.

יג. שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְּמוּ עֵדָיו - כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה, שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רְבָעָהוּ, וְהֵזִים אֶת הָעֵדִים - הֲרֵי הַשּׁוֹר לִבְעָלָיו, וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֵלּוּ עֵדֵי שֶׁקֶר הֵם, וַהֲרֵי הוּא מְיַחֵל לַהֲזִמָּם, לֹא הִפְקִיר.

יום חמישי כ"ב אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

א. הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גּוּזּוֹת שֶׁל צֶמֶר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם. וְאֶחָד שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׁאָר מִינֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. לֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא בַּהֹוָה.

ב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ וּפָתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ פָּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח לִרְשׁוּתוֹ וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ אוֹ הִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וְזֶה הֶפְקֵר; וּבַתְּחִלָּה בִּרְשׁוּת חָפַר, מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ.

ג. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שֶׁנִּחְפַּר מֵאֵלָיו אוֹ שֶׁחֲפָרָתוּ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלֹּאתוֹ אוֹ לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה, הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מָקוֹם.

ד. אֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַמְגַלֶּה מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה. וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְכַסֶּנּוּ. הָא אִם כִּסָּהוּ - פָּטוּר. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְּמַלִּים, וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ, וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ: אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס; וְאִם יָבוֹאוּ שָׁם גְּמַלִּים אֲפִלּוּ לְפָרָקִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

ה. הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וַהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לְגְמַלִּים - הוֹאִיל וּמֻחְמַת שֶׁהִתְלִיעַ נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים, הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ וְחָזַר וּגְלָהוּ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב, וְזֶה הָאַחֲרוֹן פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב; שֶׁכֵּיוָן שִׁסְתָּמוֹ בְּעָפָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן.

ז. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וְעָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ, הַשֵּׁנִי וְלֹא כִּסָּהוּ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר דָּלְיוֹ לַשֵּׁנִי; וּמִשֶּׁמָּסַר דָּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ נִפְטַר הָרִאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן, וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִּסָּהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב? עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה, וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁכֹּר פּוֹעֲלִים וְיִכְרֹת אֲרָזִים וִיכַסֶּנּוּ. וְכֹל שֶׁיָּמוּת בּוֹ תּוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב בּוֹ; וְכֹל שֶׁיָּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן פָּשְׁעוּ בּוֹ.

ח. הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה - הֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִים; שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת, וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת.

ט. הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדָלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דָּלְיוֹ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב.

י. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שִׂיחַ אוֹ מְעָרָה אוֹ חָרִיץ. וְלָמָּה נֶאֱמַר בּוֹר? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית? עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ

שׁוֹר אוֹ שֶׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וָמֵת - פָּטוּר; וְאִם הֱזִקוּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם.

יא. הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה, וּמֵהֶן טֶפַח אֶחָד מַיִם - חַיָּב; שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עָמֹק שְׁמוֹנָה, וּמֵהֶן שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה, וּמֵהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכִיּוֹצֵא בוֹ וָמֵת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם; וְאִם תָּפַשׁ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק.

יב. הַחוֹפֵר בּוֹר עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים - כֻּלָּן חַיָּבִים. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ טֶפַח, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה, בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בִּנְיָן עַל שְׂפָתוֹ טֶפַח - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב. סָתַם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבָּנָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלֵּק.

יג. חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת: אִם מֵחֲמַת הֶבְלוֹ מֵת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הֶבְלוֹ; וְאִם מֵחֲמַת חֲבָטוֹ מֵת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא קִירֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי קִירֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל; וְאִם מִן הַצַּד שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִעֵט הֶבְלוֹ.

יד. בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה - אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֵהֶבְלוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה מֵחֲבָטוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ - אֵין לוֹ הֶבֶל, וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וָמֵתָה - פָּטוּר. הָיָה עָמְקוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ - יֵשׁ לוֹ הֶבֶל, וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה - חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה בְּקַרְקָעִיתוֹ.

טו. עָשָׂה תֵּל גְּבוֹהַּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וָמֵתָה: אִם הָיָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה. אֲבָל אִם הֶזֵּקָה בִּלְבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גְּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא; שֶׁהַנֶּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ, וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ אֹנֶס.

טז. וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר אוֹ עַל חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה אוֹ חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה אוֹ סוֹמָא אוֹ שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה, אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקֵּחַת וְנָפְלָה בַּיּוֹם וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה סוֹמֵא אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה, בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְאִם הֵזִּיק בּוֹ הָאָדָם אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקֵּחַת - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ - מִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ, יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר.

יח. הָיָה חוֹפֵר בְּבוֹר, וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר מִקּוֹל הַחֲפִירָה וָמֵתָה: אִם נָפְלָה מִלְּפָנֶיהָ - חַיָּב; מֵאַחֲרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה וְחָזְרָה עַל עֲקֵבָהּ לְאָחוֹר וְנָפְלָה וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל - עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. נָפְלָה לְפָנֶיהָ מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבּוֹר וָמֵתָה - אֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ; וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפְלָה לַאֲחוֹרֶיהָ חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אוֹ הֵזִּיקָה - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר.

יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר וָמֵתָה: אִם מוּעָד הוּא - בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֶחֱצָה; וְאִם תָּם הוּא - בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ מִגּוּפוֹ, וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו. שֶׁבַּעַל הַנְּבֵלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר: פְּחַת נְבֵלָה זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וּפִקֵּחַת, כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה; כֹּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר אֲנִי מוֹצִיא, וְהַשְּׁאָר אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ.

כ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר, וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ, וְנָפַל לַבּוֹר וָמֵת - הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה.

כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין שֶׁנֶּגְחוּ כְּאֶחָד: אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הֶדְיוֹט - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: כֹּל שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא, וְהַשְּׁאָר מִמְּךָ; וְזֶה הוֹאִיל וְהֻקְדַּשׁ הוּא וּפָטוּר, אַתָּה תְּשַׁלֵּם לִי הַכֹּל.

כב. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וְהֲרָגוֹ - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר. וְאִם מֵת הַשּׁוֹר - נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר.

יום שישי כ"ג אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

א. כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: שׁוֹר - וְלֹא אָדָם, חֲמוֹר - וְלֹא כֵּלִים. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו, וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו - חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.

ב. הַבּוֹר מְאֻבּוֹת נְזִיקִין הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה - הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר. וְאִם הֵזִּיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם, בֵּין הִפְקִיר הַתַּקָּלָה בֵּין לֹא הִפְקִירָהּ; וְאִם הֵזִּיקוּ בָּהּ כֵּלִים - פָּטוּר.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ אֲבָנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ אוֹ מַשָּׂאוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִּיקוּ בָּהֶן בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן. נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנֶחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֵזִּיק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה. וְאִם הֵזִּיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ אוֹ נִטַּנְּפוּ - פָּטוּר.

ד. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים, וְנִטַּנְּפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר; שֶׁהַגָּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, וְלֹא מָצָאנוּ בּוֹר שֶׁחִיֵּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים.

ה. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ [הַמְהַלֵּךְ] וְנִתְקַל

בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין. וְאִם הֵזִיק בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בִּנְזָקָיו, וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר הַכַּד; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נִזְקָיו בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה - חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן.

ו. הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ שָׁם, כְּגוֹן מְקוֹם הַקְּרָנוֹת שֶׁל גִּתּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - חַיָּב; וְאִם הֵזִיק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ - בַּעַל הַכַּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל. וְאִם הָיְתָה אֲפֵלָה, אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים - פָּטוּר עַל שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ז. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵחְלַק אֶחָד בַּמַּיִם אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, לְפִי שֶׁאָנוּס הוּא; וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִלֵּק הַחֲרָסִים. וַהֲרֵי הַחֲרָסִים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר, וְלֹא הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס, וּלְפִיכָךְ פָּטוּר. וְאִם נִתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת בַּחֲרָסֶיהָ, וְהֵזִיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב. וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ וְלֹא הֶעֱמִידָהּ וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הֵזִיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ - פָּטוּר, בֵּין הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ח. שְׁנֵי קַדָּרִים שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן: אִם הָיָה לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - חַיָּב הָרִאשׁוֹן בְּנִזְקֵי שֵׁנִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בִּשְׁעַת נְפִילָה - אֵינוֹ אָנוּס בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ, וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד; וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמֹד - פָּטוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזָקָיו שֶׁל שֵׁנִי? כְּשֶׁהֵזִיק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִיקוּ כֵּלָיו - פָּטוּר; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקָּלָה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

י. הַקַּדָּרִים וְהַזַּגָּגִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, בֵּין שֶׁהֵזִיק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמֻּטָּל בָּאָרֶץ בֵּין שֶׁהֵזִיק בְּמַשָּׂאוֹ; וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הֵזִיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, אֲבָל אִם הֵזִיק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל - פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי: בּוֹר זֶה, שֶׁהוּא מַשָּׂאִי, אֵין אֲנִי מַכּוֹרֶה אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי רִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה - כֻּלָּן פְּטוּרִין.

יא. נָפַל הָרִאשׁוֹן וְהָיָה מֻטָּל לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ, וְנִתְקַל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי הוּא חַיָּב בִּנְזְקֵי כֻּלָּן, הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד.

יב. הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב בִּנְזְקָיו; וְאִם נִטַּנְפוּ כֵּלָיו - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה, וְהֵחְלַק וְנָפַל וְהֵזִיק בַּקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו.

יג. כָּל אֵלּוּ שֶׁפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הֵזִיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם.

יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם תִּבְנוֹ וְקַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיִּדּוֹשׁוּ וְיֵעָשׂוּ לוֹ זֶבֶל. וְאִם הוֹצִיא - קְנָסוּהוּ חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ כְּהֶפְקֵר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ. וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשְּׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּהֶפְקֵר, אִם הֵזִיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם.

טו. יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְהַגְּלָלִים לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים וְלִצְבּוֹר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׂוּף בְּרַגְלֵי אָדָם [וְרַגְלֵי בְּהֵמָה]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גָּזֵל; כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח אִם נָדוּשׁ, לֹא קָנָסוּ בּוֹ.

טז. אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים; אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לְבֵנִים.

יז. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה. וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

יח. הַחוֹצֵב שֶׁחָצַב אֶבֶן וּמִסָּרָהּ לְסַתָּת, וְהֵזִיק בָּהּ אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר - הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף - הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה - הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לָזֶה שֶׁמְּתַקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן - הַמְתַקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס נָפְלָה וְהִזִּיקָה, וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַבְּלָנוּת - כֻּלָּן חַיָּבִין; וּבִשְׁכִירוּת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, וְכֻלָּן פְּטוּרִין.

יט. הַכֹּתֶל וְהָאֵילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן; לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין - בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקֹץ אֶת הָאִילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל. וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשֵּׁהָה אוֹתָן.

כ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהִפְרִיחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִיק אֶחָד בָּהֶן - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים.

כא. הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ, וְנָפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק: אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה - הַמַּצְנִיעַ חַיָּב, וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא - בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב.

כב. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׂדוֹתֵיהֶן בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֵם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִים אוֹתָם בָּאֵשׁ, וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִים אוֹתָם לַיָּם אוֹ לַנָּהָר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵק בָּהֶם אָדָם.

כג. לֹא יְסַקֵּל אָדָם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בוֹרוֹת וְלֹא שִׁיחִין וְלֹא מְעָרוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֲעֲגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה

אֲבָנִים, שֶׁמָּא תִּפְחַת מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים - מֵתֶר.

כד. אֵין מוֹצִיאִין זִיזִין וּגְזֵזְטְרָאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגָּמָל וְרוֹכְבוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא יַאֲפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ וּמוֹצִיאוֹ. כָּנַס וְלֹא הוֹצִיא - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר כְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם; שֶׁכָּל מֶצֶר שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ רַבִּים - אָסוּר לְקַלְקְלוֹ.

כה. לָקַח חָצֵר וּבָהּ זִיזִין וּגְזֵזְטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ; וְאִם נָפְלָה - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ כְּשֶׁהָיְתָה.

כו. אֵילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - קוֹצֵץ כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ. וּמַנִּיחִין מָקוֹם פָּנוּי מִשְּׁתֵּי שִׁפְתּוֹת הַנָּהָר כְּרֹחַב כִּתְפֵי הַמַּלָּחִים שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא בְּרֹחַב זֶה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאֵין מַתִּירִין בִּבְעָלָיו, שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה.

כז. מִי שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, נְטָלָהּ וּנְתָנָהּ לָהֶם מִן הַצַּד - מַה שֶּׁנָּתַן נָתָן וְזָכוּ בּוֹ, וְזֶה שֶׁנָּטַל לֹא זָכָה בּוֹ. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ הָרַבִּים? אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה.

יום שבת קודש כ"ד אייר ה'תשע"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

א. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה [וְהִזִּיקָה] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה וְגוֹמֵר, שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר וְגוֹמֵר. וְהַבְּעֵרָה מֵאֲבוֹת נְזִיקִין הִיא.

ב. הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף הַמָּצֶר כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְכַמָּה שִׁעוּר הַרְחָקָה? הַכֹּל לְפִי גֹּבַהּ הַדְּלֵקָה. וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; שֶׁזּוֹ מִכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא. וְכֵן אִם עָבְרָה נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַיִם וְרָחְבָּן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - פָּטוּר.

ג. עָבְרָה גָּדֵר - אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים הַמְּצוּיִין שָׁם: אִם אֵינָהּ רְאוּיָה לַעֲבֹר - פָּטוּר, וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב גָּדוֹל הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב, וְהָיוּ עֵצִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין לָהּ אֹמֶד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָבְרָה אֶלֶף אַמָּה - חַיָּב.

ד. נָפְלָה דְּלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ, וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַדְּלֵקָה, וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אִם הָיָה יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל וְלֹא גְדָרוֹ - חַיָּב. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא וְהִזִּיק, שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בִּידֵי שָׁמַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ, שֶׁדֶּרֶךְ הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק; אֲבָל אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ.

ו. שָׁלַח אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ - זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר חַיָּב לְשַׁלֵּם, וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה - הַשּׁוֹמֵר חַיָּב.

ז. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים - הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב. בָּא אַחֵר וְלִבָּה - הַמְלַבֶּה חַיָּב. לִבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה תָּמִיד - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין. לִבָּה וְלִבַּתּוּ הָרוּחַ - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבַּנְּכָסִים, כִּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין.

ח. אֵשׁ שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים אוֹ עָפָר - חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצְאָה קֹצִים אוֹ הַשָּׂדֶה. אָכְלָה גָּדִישׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ הַגָּדִישׁ: אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים וּכְלֵי בָּקָר וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לְטָמְנָם בְּגָדִישׁ - חַיָּב לְשַׁלֵּם; הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - פָּטוּר עַל הַכֵּלִים.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ; אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ - פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים בַּגָּדִישׁ. אֲבָל מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים, וְרוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מְלֹא גָדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים.

י. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיָצְאָה הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל הַגָּדִישׁ, וְהָיָה גְּדִי כָּפוּת לוֹ וְעֵגֶל סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - חַיָּב; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת בַּגָּדִישׁ. הָיָה עֵגֶל כָּפוּת וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - פָּטוּר.

יא. הַמַּשְׁאִיל מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ, וְהִגְדִּישׁ בּוֹ וְהִטְמִין בּוֹ כֵּלִים, וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָדִישׁ בִּלְבַד. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַגְדִּישׁ חִטִּים וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, אוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְהִגְדִּישׁ חִטִּים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים וְחִפָּם בִּשְׂעוֹרִים, אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחִפָּם בְּחִטִּים - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד.

יב. הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כְּלֵיהֶם וְכָל חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכֹל שֶׁיִּטְעַן בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל. וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן, אוֹ שֶׁהוּא לָמוּד לִהְיוֹת אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ.

יג. גָּמָל שֶׁהוּא טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת וְדָלְקָה בְּגָרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי, וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה - בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה בְּמַשֹּׂאוֹ. בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה בֵּין שֶׁלֹּא עָמְדָה. הִנִּיחַ הַחֶנְוָנִי גֵּרוֹ מִבַּחוּץ - הַחֶנְוָנִי חַיָּב אַף בִּדְמֵי פִּשְׁתָּן, מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ גֵּרוֹ מִבַּחוּץ. וַאֲפִלּוּ גֵּר חֲנֻכָּה הָיָה לוֹ לֵישֵׁב לִשְׁמֹר.

יד. הַכּוֹפֵף קָמָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ עַד שֶׁתִּדְלַק, אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה - פָּטוּר מִדִּינֵי

אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. וְהַטּוֹמֵן קֶמְתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר אוֹ בְּתֶבֶן, וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְאָכְלָה אוֹתָהּ - הֲרֵי הַטּוֹמֵן מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהִמְדְּלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן.

טו. אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב בִּנְזָקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ וּבְרִפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ וּבְכָשְׁתּוֹ, כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּחִצָּיו. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֶזֶק בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ הֲרֵי הֵן כָּאֵשׁ. כֵּיצַד? הִנִּיחַ אֶבֶן אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁכָּל אֵלּוּ וַכַּיּוֹצֵא בָּהֶן תּוֹלְדוֹת הַבְּעֵרָה הֵן. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר. סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח־כ"ד אייר ה'תשע"א

יום ראשון י"ח אייר ה'תשע"א

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצז. קצח.

הַמִּצְוָה הַקנ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַעֵר אֶת־הֶחָמֵץ מֵרְשׁוּתֵנוּ בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן — וְזוֹהִי מִצְוַת הַשְּׁבָתַת שְׂאֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם" (שמות יב, טו), וַחֲכָמִים קוֹרְאִים לָהּ גַּם כֵּן: מִצְוַת בִּעוּר, כְּלוֹמַר: בִּעוּר חָמֵץ. וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין מִגְּמָרָא דִּבְנֵי מַעַרְבָּא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אָמְרוּ: "חָמֵץ חַיָּבִין עָלָיו עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה: עֲשֵׂה עַל בִּעוּרוֹ, דִּכְתִיב "תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם"; לֹא־תַעֲשֶׂה, דִּכְתִיב "שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" (שם יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל חָמֵץ בַּפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ" (שם יג, ג), וּבֵאֵר שֶׁהוּא בְּכָרֵת וְאָמַר: "כִּי כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה" (שם יב, טו), אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם לֶחֶם, כְּגוֹן הַכּוּתָּח וְהַמּוּרְיָס וְהַשֵּׁכָר (מאכלים עם תערובת קמח) וְדוֹמֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ" (שם, כ). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ — לְרַבּוֹת כּוּתָּח הַבַּבְלִי וְשֵׁכָר הַמָּדִי וְחֹמֶץ הָאֱדוֹמִי. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶן (כשם שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תַּלְמוּד לוֹמַר: "חָמֵץ" — מָה חָמֵץ מְיֻחָד שֶׁהוּא מִין (חמץ) גָּמוּר, יָצְאוּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מִין גָּמוּר. לָמָּה בָּאוּ? לַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּפְסָחִים (מג.), שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אֲסוּרִים וּמֻזְהָרִים עַל אֲכִילָתָם — אֵין הָאוֹכְלָם חַיָּב מַלְקוּת אֶלָּא אִם יֵשׁ (מצטבר) בָּהֶם כְּזַיִת חָמֵץ בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי כבר לחם); אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהֶם עֵרוּב חָמֵץ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה — אֵין חַיָּבִים עַל אֲכִילָתָם מַלְקוּת.

יום שני י"ט אייר ה'תשע"א

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ בְּכָל־מוֹשְׁבוֹתֵינוּ כָּל־שִׁבְעַת הַיָּמִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ" (שמות יג, ז). וְאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי לָאוִין בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, אֶלָּא הֵם בְּעִנְיָן אֶחָד. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ביצה ז:): "פְּתַח הַכָּתוּב בְּחָמֵץ וְסִיֵּם בִּשְׂאוֹר — לוֹמַר לְךָ: הַיְנוּ חָמֵץ הַיְנוּ שְׂאֹר", כְּלוֹמַר: שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין הַשְּׂאֹר (המחמיץ) עַצְמוֹ אוֹ הַדָּבָר שֶׁנִּתְחַמֵּץ. וּמִי שֶׁעָבַר וְהִנִּיחַ חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ — אֵינוֹ חַיָּב מַלְקוּת, אֶלָּא אִם לָקַח חָמֵץ בַּפֶּסַח וְקָנָהוּ שֶׁיְּהֵא (שאז) עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא. "הַמְשַׁיֵּר חָמֵץ בַּפֶּסַח וְהַמְקַיֵּם כִּלְאַיִם בַּכֶּרֶם — אֵינוֹ לוֹקֶה".

הַמִּצְוָה הָר"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ בִּרְשׁוּתֵנוּ, גַּם אִם אֵינוֹ נִרְאֶה אוֹ אִם הוּא מֻפְקָד, וְהוּא אָמְרוֹ: "שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם" (שם יב, יט). וְגַם זֶה לוֹקִין עָלָיו בִּתְנַאי

שֶׁיְּהֵא שָׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ לְפִי הַכְּלָלִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (כא.) וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים: עוֹבֵר בְּבַל יֵרָאֶה וּבַל יִמָּצֵא. וּבִתְחִלַּת מַסֶּכֶת פְּסָחִים (ה.) נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ הָעִנְיָנִים שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יֵרָאֶה וְגוֹ' בְּכָל־גְּבֻלֶךָ" (שם יג, ז) וְהָעִנְיָנִים שֶׁהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יִמָּצֵא בְּבָתֶּיכֶם". וְשָׁם נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־לָאו (מהשנים: "בל יראה" ו"בל ימצא") לוֹמֵד מִן־הָאַחֵר עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ, וְשֶׁהַמְקַיֵּם חָמֵץ בַּפֶּסַח עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין: עַל בַּל־יֵרָאֶה וְעַל בַּל־יִמָּצֵא.

הַמִּצְוָה הַקנ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן, בֵּין שֶׁיֵּשׁ כֶּבֶשׁ הַפֶּסַח וּבֵין שֶׁאֵין, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת" (שם יב, יח). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ: "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת — הַכָּתוּב קְבָעוֹ חוֹבָה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּפְסָחִים, שֶׁאֲכִילַת מַצָּה בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן — חוֹבָה; מִכָּאן וְאֵילָךְ — רְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

יום שלישי כ' אייר ה'תשע"א

מצות עשה קנז.

נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)

מצות עשה קע.

הַמִּצְוָה הַקנ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה כְּפִי צַחוּת לְשׁוֹן הַמְּסַפֵּר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וְכָל־מַה־שֶּׁיּוֹסִיף לְסַפֵּר וּלְהַאֲרִיךְ בִּדְבָרִים בְּהַגְדֶּלֶת מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם, וְהֶעָוֵל שֶׁעָשׂוּ בָּנוּ וּמַה שֶּׁעִנּוּ אוֹתָנוּ הַמִּצְרִים וְאֵיךְ נִפְרַע לָנוּ ה' מֵהֶם, וּלְהוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה עַל כָּל־הַחֶסֶד אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ — הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "כָּל־הַמַּאֲרִיךְ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח". וְהַכָּתוּב שֶׁבָּא לָנוּ בְּצִוּוּי זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ח). וּבָא הַפֵּרוּשׁ (מכילתא): "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ — יָכוֹל מֵרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא — יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: בַּעֲבוּר זֶה (שם); לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִין לְפָנֶיךָ", כְּלוֹמַר: מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה חַיָּב לְסַפֵּר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִּנְךָ (שם יד) יָכוֹל אִם יִשְׁאָלְךָ — אַתָּה מַגִּיד לוֹ; וְאִם לָאו — אֵין אַתָּה מַגִּיד לוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ — אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא שְׁאָלְךָ. אֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן; בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, בֵּינוֹ לְבֵין אֲחֵרִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה" (שם ג), כְּלוֹמַר: צִוָּה לְזָכְרוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר "זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח). וּכְבָר יָדַעְתָּ לְשׁוֹנָם (בנוסח ההגדה): "אֲפִלּוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה — מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרָיִם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף פְּסָחִים.

נֹסַח הַהַגָּדָה נדפס לעיל עמ' פ

הַמִּצְוָה הַק"ע — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁמוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּיוֹם הָאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ עָלָיו: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כט, א). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ.

יום רביעי כ"א אייר ה'תשע"א

מצות עשה קסח.

הַמִּצְוָה הַקס"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יָמִים בְּכָל־יְמֵי הֶחָג, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לְכָךְ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת סֻכָּה. וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

יום חמישי כ"ב אייר ה'תשע"א

מצות עשה קסט.

הַמִּצְוָה הַקס"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטּוֹל לוּלָב וְלִשְׂמוֹחַ לִפְנֵי ה' שִׁבְעַת יָמִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְגוֹ'" (ויקרא כג, מ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה. וְשָׁם (מא.) נִתְבָּאֵר, שֶׁאֵין מִצְוָה זוֹ חוֹבָה שִׁבְעַת יָמִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ בִּלְבָד; אֲבָל בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד הִיא חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה. וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

יום שישי כ"ג אייר ה'תשע"א

מצות עשה קעא.

הַמִּצְוָה הַקע"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל כָּל־שָׁנָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַה'" (שמות ל, יב), וְאָמַר "זֶה יִתְּנוּ" (שם, יג). וּבָרוּר, שֶׁאֵין הַנְּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ, לְפִי שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כָּל־הָעוֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא — יצאו נשים שאינן נפקדות). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכְתָּא הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, כְּלוֹמַר: מַסֶּכֶת שְׁקָלִים. וְשָׁם (פרק ח משנה ח) נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

יום שבת קודש כ"ד אייר ה'תשע"א

מצות עשה קעא. קנג.

הַמִּצְוָה הַקע"א נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַקנ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב חֳדָשִׁים וְשָׁנִים, וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ (קביעת יום ראש־חדש נקרא "קידוש"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים" (שמות יב, ב), וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר (ראש השנה כב.): "עֵדוּת זוֹ תְּהֵא מְסוּרָה לָכֶם", כְּלוֹמַר: מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ מְסוּרָה לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית (השבת. על־שם שבה שבת הקדוש ברוך הוא ממעשה בראשית) — שֶׁכָּל־אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה יָמִים וְשׁוֹבֶת בַּשְּׁבִיעִי — כָּךְ שֶׁגַּם כָּל־אָדָם הָרוֹאֶה אֶת־הַלְּבָנָה יַעֲשֶׂנּוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יְחַשֵּׁב בַּחֶשְׁבּוֹן הַתּוֹרָנִי (חישובי הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) וְיַעֲשֶׂה רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ יִרְאֶה שֶׁהָאָבִיב אֵחַר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וְזוּלָתוֹ (או סיבה אחרת) מִמַּה שֶׁרָאוּי לְהִתְחַשֵּׁב בּוֹ וְיוֹסִיף חֹדֶשׁ — אֶלָּא מִצְוָה זוֹ לֹא יַעֲשֶׂנָּה לְעוֹלָם אֶלָּא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל דַּוְקָא וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא. לְפִיכָךְ בָּטְלָה אֶצְלֵינוּ הַיּוֹם הָרְאִיָּה מֵחֲמַת הֶעְדֵּר בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁבָּטְלָה הַקְּרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת מֵחֲמַת הֶעְדֵּר הַמִּקְדָּשׁ. וּבָזֶה טָעוּ הַמִּינִים הַנִּקְרָאִים כָּאן בַּמִּזְרָח 'קְרָאִים', וְזֶהוּ הַיְסוֹד שֶׁגַּם לֹא כָּל־הָרַבָּנִים עָמְדוּ עָלָיו, וְהֵחֵלּוּ מְגַשְּׁשִׁים עִמָּהֶם בְּחֶשְׁכַּת הָאֲפֵלָה. דַּע, שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִים הַיּוֹם וְיוֹדְעִים בּוֹ רָאשֵׁי הַחֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדִים, אֵין מֵתֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; אֲבָל בִּשְׁעַת הַדְּחָק וּבְהֶעְדֵּר חֲכָמִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָז מֻתָּר לְבֵית דִּין הַסָּמוּךְ (הסמוך לכך) בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה רַבִּי עֲקִיבָא, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתַּלְמוּד (ברכות סג.) — וּבָזֶה יֵשׁ קֹשִׁי גָּדוֹל, וְהַיָּדוּעַ (ש)כְּמַעַט תָּמִיד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אָמְנָם הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהֵם שֶׁיִּקְבְּעוּ חֳדָשִׁים וִיעַבְּרוּ שָׁנִים בַּדְּרָכִים הַמְקֻבָּלוֹת אֶצְלָם וּבְהִתְקַבְּצָם יָחַד.

וְיֵשׁ כָּאן יְסוֹד גָּדוֹל מְאֹד מִיסוֹדוֹת הָאֱמוּנָה, שֶׁלֹּא יֵדָעוּהוּ וְלֹא יַרְגִּישׁוּ בּוֹ אֶלָּא הַמַּעֲמִיקִים חֵקֶר. הֵינוּ: זֶה שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִים הַיּוֹם בְּחוּצָה לָאָרֶץ בְּסֵדֶר הָעִבּוּר שֶׁבִּיָּדֵינוּ וְאוֹמְרִים שֶׁיּוֹם זֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְיוֹם זֶה חַג — לֹא בִּגְלַל חֶשְׁבּוֹנֵנוּ אָנוּ עוֹשִׂים אוֹתוֹ חַג בְּשׁוּם אֹפֶן, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר קָבְעוּ יוֹם זֶה חַג אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם אָמְרוּ שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ הַיּוֹם חַג, הוּא נַעֲשֶׂה חַג אוֹ רֹאשׁ חֹדֶשׁ, בֵּין שֶׁהָיְתָה פְּעֻלָּתָם זוֹ עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן אוֹ עַל פִּי רְאִיָּה, כְּמוֹ שֶׁנִּמְסַר לָנוּ בַּקַּבָּלָה (ראש השנה כה.): "אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם (ויקרא כג, ב) — אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֶלָּא אֵלּוּ", כְּלוֹמַר: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ הֵם שֶׁהֵם מוֹעֲדוֹת, אֲפִלּוּ שׁוֹגְגִין אֲפִלּוּ אֲנוּסִין אֲפִלּוּ מֻטָּעִין, כְּמוֹ שֶׁבָּא לָנוּ בְּקַבָּלָה. וְאֵין אָנוּ עוֹשִׂים הַיּוֹם חֶשְׁבּוֹן אֶלָּא כְּדֵי שֶׁנֵּדַע אֶת־הַיּוֹם שֶׁקָּבְעוּ בּוֹ בְּנֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁבְּסֵדֶר זֶה עַצְמוֹ מְחַשְּׁבִים וְקוֹבְעִים הַיּוֹם — לֹא בִּרְאִיָּה; וְעַל קְבִיעָתָם אָנוּ סוֹמְכִים — לֹא עַל חֶשְׁבּוֹנֵנוּ. וְאֵין חֶשְׁבּוֹנֵנוּ אֶלָּא לְגַלּוֹתֵי מִלְּתָא (לגלות דבר שכבר נקבע בזמנו), וְהָבֵן זֶה הֵיטֵב.

וְהִנְנִי מוֹסִיף לְךָ בֵּאוּר: אֵלּוּ הִנַּחְנוּ, לְמָשָׁל, שֶׁבְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יֵעָדְרוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — חָלִילָה לָאֵל מִלַּעֲשׂוֹת זֹאת, לְפִי שֶׁכְּבָר הִבְטִיחַ שֶׁלֹּא יִמְחֶה וְלֹא יְשַׁרֵשׁ אֶת־שְׁאֵרִית הָאֲמָה לְגַמְרֵי — וְלֹא יִהְיֶה שָׁם בֵּית דִּין בְּנִמְצָא, וְלֹא יִהְיֶה בְּחוּצָה לָאָרֶץ בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל — הֲרֵי אָז לֹא הָיָה חֶשְׁבּוֹנֵנוּ זֶה מוֹעִיל לָנוּ כְּלָל בְּשׁוּם אֹפֶן, לְפִי שֶׁאֵין לָנוּ לְחַשֵּׁב בְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבּוֹעַ חֳדָשִׁים אֶלָּא בְּאוֹתָם הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים, כְּמוֹ

שֶׁבַּאַרְנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וּדְבַר־ה' מִירוּשָׁלָם" (ישעיה ב, ג). וְאִם יִתְבּוֹנֵן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֵּעָה שְׁלֵמָה בְּדִבְרֵי הַתַּלְמוּד שֶׁבְּעִנְיָן זֶה, יִתְבָּאֵר לוֹ כָּל־מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ בְּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם סָפֵק. וְהִנֵּה יֵשׁ רְמָזִים בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה, הַמּוֹרוֹת עַל יְסוֹדוֹת הַסֵּדֶר שֶׁאָנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידִיעַת רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְעִבּוּר שָׁנִים, מֵאֵלֶּה אָמְרוּ: "וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה" (שמות יג, י). אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת־הַשָּׁנָה אֶלָּא בַּפֶּרֶק הַסָּמוּךְ לַמּוֹעֵד" (בחודש אדר — הסמוך למועד פסח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנַּיִן שֶׁאֵין מְעַבְּרִין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּיּוֹם וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: מִיָּמִים יָמִימָה". וְאָמַר יִתְעַלֶּה: "לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה ה.): "חֲדָשִׁים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְשָׁנָה, וְאִי אַתָּה מְחַשֵּׁב יָמִים" — מַשְׁמַע שֶׁהַהוֹסָפָה בָּהּ לֹא תְּהֵא אֶלָּא חֹדֶשׁ שָׁלֵם. וְאָמַר: "חֹדֶשׁ יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אַתָּה מְחַשֵּׁב לְחֹדֶשׁ וְאֵין אַתָּה מְחַשֵּׁב שָׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שָׁמוֹר אֶת־חֹדֶשׁ הָאָבִיב" (דברים טז, א) — מַשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שֶׁלָּנוּ חוֹבָה שֶׁנִּשְׁמוֹר בָּהֶן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ שְׁנוֹת חַמָּה (למרות שחישוב החדשים מבוסס על מהלך הירח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק א' מִסַּנְהֶדְרִין (יא.) וּבְמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב.) וְגַם בִּבְרָכוֹת (סג.).

אגרות קודש

ב"ה, י"ד אייר, תשי"ח
ברוקלין.

שלום וברכה!

נמסר לי ידיעות אודות כ' ואופן סדר חייו. ומובן שמצטער אנכי באם הידיעות מתאימות, כוונתי, שסיפרו לי אשר מרבה הוא בתעניות וכן שאף שב"ב שי' מבקשים אותו ומפצירים, לשאול דעת רופא בהנוגע לבריאותו, אינו שם לב לדבריהם ואינו ממלא הוראת רופא ואפילו אינו רוצה לשאול עצת רופא.

והנה בודאי למותר להאריך על הציווי שנצטווינו, ונשמרתם מאד לנפשותיכם, ולבאר דברי המורה הגדול הוא הרמב"ם בספרו יד החזקה הלכות דיעות, שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה וכו' (כי צריך) שיהי' גופו שלם לעבוד את ה' (יעוין שם סוף פרק ג' וריש פרק ד'). ובעניני בריאות הרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות, וכמו שנפסקו כמה דינים עפי"ז בשו"ע הלכות שבת והלכות יום הכפורים וכו' וביחוד בהנוגע לתעניות הרי ידוע פסק הדין של רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - אשר בדורותנו אלה, ע"י ריבוי צומות יכול לבוא לידי חולי או מיחוש ח"ו, ולכן אסור להרבות בתעניות, יעוין דברים מבהילים באגרת התשובה אשר לו פרק ג'.

תקותי אשר שורותי אלה המעטות בכמות תספיקנה אשר כ' ישנה הנהגתו ככל הדרוש, יבקר אצל רופא וימלא הוראתו של הרופא לפרטיהם. והשי"ת יחזק את בריאותו ויוכל לבשר טוב בכל הנעשה אתו עמו.

בברכה לבשו"ט.

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֱמְרָה ולפיכך יהא מותר לקרוא קריאת התורה בבית הכנסת בכל שפה, **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרבי סובר שכל התורה רק **בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה**, אם כן, 'וְהָיוּ' **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** ללמד שקריאת שמע נאמרת רק בלשון הקודש ככתבה, **לָמָּה לִי**, הרי ודאי שאין לקוראה בלשון אחרת. דוחה הגמרא, יתכן שרבי סובר שהתורה נאמרה רק בלשון הקודש, ובכל זאת **אִיצְטְרִיךְ** את הדרשה של 'והיו', **מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'שְׁמַע'**, והיה מקום לדרוש מזה כחכמים שאפשר לומר קריאת שמע בכל לשון, לכן כתבה התורה 'והיו' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'שמע' שצריך להשמיע לאוזנו.

וממשיכה הגמרא לברר, **לֵימָא** – האם נאמר **שֶׁקְּסָבְרֵי רַבָּנַן, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בְּלָשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שסוברים חכמים **שֶׁבְּכָל לָשׁוֹן** נאמרה, 'שְׁמַע' **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** ללמד שאפשר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, **לָמָּה לִי**, הרי ודאי שאפשר לקוראה בכל לשון. דוחה הגמרא, יתכן שחכמים סוברים שהתורה נאמרה בכל לשון, ובכל זאת **אִיצְטְרִיךְ** את הדרשה של 'שמע', **מִשּׁוּם דִּכְתִיב 'וְהָיוּ'**, והיה מקום לדרוש מזה כרבי שאפשר לומר קריאת שמע רק בלשון הקודש, לכן כתבה התורה 'שמע' ללמד שלא נדרוש כך, אלא נדרוש מ'והיו' שלא יקראנה למפרע בסדר הפוך.

שנינו במשנה **שֶׁתְּפִלָּה** נאמרת בכל לשון. מסבירה הגמרא שהמקור לדין זה הוא מסברא ולא צריך לימוד לזה, שהרי התפילה, בקשת **רַחֲמֵי הִיא**, ולכן, **כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי** – בכל דרך שיכול לבקש בתפילה בכוונה, בה יתפלל, ואם יודע לכוון את ליבו בשפה מסויימת, שיתפלל בה.

מקשה הגמרא, **וּתְפִלָּה**, האם אכן נאמרת **בְּכָל לָשׁוֹן, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָּיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָּיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ לִשְׁמוֹעַ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי**. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר**, מה שאמר רבי יהודה שאין להתפלל בארמית, נאמר לגבי יחיד המתפלל, כי הוא צריך שיסייעוהו מלאכי השרת, ואילו דברי משנתינו שתפילה נאמרת בכל לשון, נאמרו לגבי תפילת ציבור, והם אינם צריכים סיוע ממלאכי השרת.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן, **וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהָתַנְיָא** ברייתא הסותרת לזה, שפעם כשהלכו פרחי כהונה מבני בית חשמונאי להלחם עם יוונים לפני יום הכיפורים, ונמשכה מלחמתם גם ביום כיפור, **וּיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל** שעבד עבודת היום של יום כיפור, **שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'נִצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא'** – נצחו הצעירים שהלכו להילחם באנטוכיא. וכן למדנו עוד ברייתא, **וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר, 'בְּטִילַת עֲבִידְתָּא דְּאָמַר שְׁנָאָה לְאַיְתָאָה עַל הֵיכָלָא** – התבטל החייל שאמר השונא להביא על ההיכל, **וְנֶחֱרַג גַּסְקַלְגָּם** מלך יון, **וּבְטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ** לעצמם השומעים ששמעו זאת משמעון הצדיק, איזו שעה היתה **אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכִיוְּנוּ** – ראו שהשעה שרשמו היתה מכוונת, שבדיוק אז אכן התבטל החייל, נהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו, **וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה** הבת קול **אוֹמֵר**, וזה סותר את דברי רבי יוחנן שמלאכי השרת אינם מכירים לשון ארמית. מתרצת הגמרא, **אִי בָּעֵית אֵימָא, בַּת** קוֹל **שַׁאנִי** – שונה ממלאכי השרת, שהמידה הממונה על ה'בת קול' יודעת שבעים לשון, **דְּלְאַשְׁמוּעֵי עֲבִידָא** – משום שתפקידה להשמיע דברים, והיא עשויה להשתלח לפעמים לאנשי עמים שונים המבינים אחת מכל השפות. **וְאִי בָּעֵית אֵימָא** תירוץ אחר, במקרים האלו, מי שאמר את הבת קול בארמית, המלאך **גַּבְרִיאֵל הֲוָה**, שהוא יודע את כל השפות, **דְּאָמַר מַר, בָּא גַּבְרִיאֵל** אל יוסף הצדיק **וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן**, כדי שפרעה ומצרים יקבלוהו למשנה למלך.

שנינו במשנה **שִׁבְרַכַּת הַמָּזוֹן** נאמרת בכל לשון, ומסבירה הגמרא שאין לזה דרשה, אלא כיוון שחייבה התורה לברך, **דִּכְתִיב, 'וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ'**, ולא קבע הכתוב לשון מסויימת לברך בה, לכן אתה יכול לברך **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ**.

שנינו במשנה **שֶׁבּוּעַת הָעֵדוּת** נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, **דִּכְתִיב, 'וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה'**, ולא נאמר 'והשביעוה באלה', משמע מכך, **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת**.

שנינו במשנה **שֶׁשְּׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** נאמרת בכל לשון. הגמרא מסבירה מניין לומדים זאת, **אָתְיָא** בגזירה שווה **'תֶּחֱטָא' 'תֶּחֱטָא' מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת**.

הגמרא סיימה לעסוק בדברים הנאמרים בכל לשון, ועוברת לעסוק בחלק השני של המשנה, שם שנינו, **וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִין בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כּוּ'** וממשיכה המשנה **עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד** – מניין שבלשון הקודש, שנאמר בפרשת ביכורים, **'וְעָנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ'**, **וּלְהַלָּן** בברכות וקללות של הר גריזים והר עיבל **הוּא אוֹמֵר, 'וְעָנוּ הַלְּוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל'**, ודורשים גזירה שוה של 'עניה ואמירה', **מָה עֲנִיָּיה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן** אצל הלוים, נאמרה **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן** במקרא ביכורים, צריך לאומרו **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ**.

שואלת הגמרא, **וּלְוִיִּם גּוּפֵיהוּ, מְנָלָן** שאמרו את הברכות והקללות בלשון הקודש. עונה הגמרא, **אָתְיָא** בגזירה שוה **'קוֹל' 'קוֹל' מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא** בלוים **'קוֹל רָם', וּכְתִיב הָתָם** במתן תורה, **'מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל', מָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** ניתנה התורה, **אַף כָּאן** בלוים, היו צריכים לומר **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**.

שנינו במשנה **חֲלִיצָה כֵּיצַד** – מניין שנאמרת בלשון הקודש, נאמר בחליצה 'וענתה ואמרה', ולהלן הוא אומר 'וענו הלוים ואמרו', מה להלן בלשון הקודש, אף כאן בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, 'וענתה ואמרה ככה' עד שתאמר בלשון הזה **וְכוּ'**. ממשיכה הגמרא לברר את שיטתם, שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** שלמדו מגזרה שוה, **הַאי 'כָּכָה' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה ילמדו מייתור תיבת 'ככה'. מתרצת הגמרא, חכמים **מִיבָּעֵי לְהוּ** – דורשים מתיבת 'ככה' **לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב** – דהיינו ממה שהסמיך הפסוק 'ככה' ל'יעשה', דורשים שרק דבר שהוא מעשה מעכב, דהיינו חליצה ורקיקה, אבל האמירה אינה מעכבת.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלמד מתיבת 'ככה' שלשון הקודש מעכב, מהיכן ילמד הלימוד לדבר שהוא מעשה מעכב. מתרצת הגמרא, **מִ'כֹּה' 'כָּכָה'** – שהיתה התורה יכולה לכתב 'כה', דהיינו 'וענתה ואמרה כה יעשה לאיש', ולמה כתבה 'ככה', לדרוש לדבר שהוא מעשה מעכב. שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** מה ילמדו מייתור התורה שכתבה 'ככה' ולא 'כה'. ומתרצת, **'כֹּה' 'כָּכָה' לֹא מַשְׁמַע לְהוּ** לרבנן לדרוש, שכך דרך התורה לפעמים לכתוב 'ככה' ולא 'כה'.

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד א

רש"י

לֵימָא קָסָבַר רַבִּי. מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא שֶׁתְּהֵא קְרִיאַת שְׁמַע כִּכְתָבָהּ: **כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֶמְרָה.** לִקְרוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: **מִשּׁוּם דִּכְתִיב שְׁמַע.** אִיצְטְרִיךְ וְהָיוּ דְּלֹא תִּדְרְשֵׁיהּ לִקְרִיַּת שְׁמַע בְּכָל לָשׁוֹן אֶלָּא לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו: **תְּפִלָּה.** דְּקָתָנֵי מַתְנִי׳ בְּכָל לָשׁוֹן לֹא צָרִיךְ קְרָא, דְּהָא רַחֲמֵי נִינְהוּ, וְהַהוּא לִשְׁנָא דְּיָדַע לְכַוֵּון לִבּוֹ לִיצַלֵּי: **יָחִיד.** צָרִיךְ שֶׁיְּסַיְּיעוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, צִבּוּר לֹא צְרִיכֵי לְהוּ דִּכְתִיב (חִיּוֹב לו) הֶן אֵל כַּבִּיר לֹא יִמְאָס, אֵינוֹ מוֹאֵס בִּתְפִלָּתָן שֶׁל רַבִּים: **נָצְחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא.** שֶׁהָלְכוּ פִּרְחֵי כְּהֻנָּה בְּנֵי בֵּית חַשְׁמוֹנָאי לְהִלָּחֵם עִם יְוָונִים לִפְנֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וְנִלְחֲמוּ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׁמַע יוֹחָנָן בַּת קוֹל כְּשֶׁהָיָה עוֹבֵד עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים: **עֲבִידְתָּא.** חַיִל, לְשׁוֹן הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה (יְחֶזְקֵאל כט): **גַּסְקַלְגָּס.** שֵׁם מֶלֶךְ יָוָן: **שַׁאנִי בַּת קוֹל.** אוֹתָהּ מִדָּה הַמְמֻנָּה עַל כָּךְ יוֹדַעַת בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיָה לְהַשְׁמִיעַ וְהִיא מִשְׁתַּלַּחַת לְכָל הַלְּשׁוֹנוֹת פְּעָמִים לָזֶה וּפְעָמִים לָזֶה: **דְּאָמַר מַר.** לְקַמָּן בְּפִרְקָא (דף לו:): **וְלִמְּדוֹ.** לְיוֹסֵף שִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת: **ה"ג.** בִּרְכַּת הַמָּזוֹן דִּכְתִיב וּבֵרַכְתָּ, וְלֹא גַּרְסִינָן מְנָלָן, דְּלֹא בָּעֵיָא קְרָא, דְּמֵהֵיכָא תֵּיתֵי דְּבָעֵינָן לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהָיָה מְבָרֵךְ.** לֹא קָבַע לוֹ הַכָּתוּב לָשׁוֹן: **שְׁבוּעַת הָעֵדוּת מְנָלָן.** דְּאִי לֹא כָּתַב קְרָא אִיכָּא לְמֵימַר דְּבָעֵינָן דּוּמְיָא דִּשְׁבוּעַת הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: **וְשָׁמְעָה.** מִדְּלֹא כְּתִיב וְהִשְׁבִּיעוּהָ בְּאָלָה: **יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל.** בְּמַתַּן תּוֹרָה, וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נִתְּנָה: **לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב.** בָּהּ, כְּגוֹן חֲלִיצָה וּרְקִיקָה, דְּכָכָה מַשְׁמַע עִכּוּבָא דְּאָסוּר לְשַׁנּוֹת, וּסְמָכוֹ לְיֵעָשֶׂה לוֹמַר שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְעַכֵּב:

ור׳

תוספות

כל התורה כולה בכל לשון נאמרה. פי׳ ר"ח הא פשיטא דבשעת מ"ת ניתנו למשה בלשון קודש והאי דקאמר הכא [בכל לשון] היינו אם ניתנה להעתיקה בלשון אחר או לא ומפירושו נשמע דלמ"ד לא ניתנה להעתיקה בלשון אחר לא ניתנה לקרוא כמו כן בלשון אחר דמי שהיה קורא אותה בלשון פרסי והיא כתובה לשון עברי כאילו היה קורא בעל פה כדאמרינן בפ׳ שני דמגילה (דף יח.) קראה תרגום לא יצא היכי דמי אילימא דכתיבא מקרא וקא קרי תרגום היינו על פה הוא לא צריכא דכתיבא תרגום וקא קרי תרגום ולא ידענא לפירושו היכי סלקא דעתיה למימר אליבא דרבי דבכל לשון ניתנה ליכתב אם כן הא דאמר רבי ק"ש ככתבה היינו בכל לשון שהרי בכל לשון ניתנה ליכתב אם כן היינו רבנן ותו תפשוט מיהא התם דאליבא דרבי בלשון הקודש נאמרה ותו מאי קמבעיא ליה והא פלוגתא היא בפ"ק דמגילה (דף ח:) תנן אין בין ספרים למזוזות ותפילין אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבין אלא אשורית בלבד רשב"ג אומר אף ספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית בלבד וי"ל מהא דאמר רבי קרית שמע ככתבה ליכא למידק מיניה דאיכא למימר ככתבה המיוחד לה כשנכתבה יחידי כגון במזוזות ותפילין דכ"ע מודו דבלשון הקודש והא דקאמר לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה ה"פ ולית ליה דרשב"ג דאמר דוקא יוונית ולרבנן דאמרי בלשון הקודש לית להו דרבנן דאמרי ספרים נכתבים בכל לשון כך צריך לפרש לפי פירוש ר"ח:

ברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת. רש"י שיבש הגירסא דלא גרס מנלן ופי׳ משום דלא בעי קרא דמהיכא תיתי דליבעי לשון הקודש ומיהו נראה עיקר כגירסת הספרים דגרסי בהו מנלן דסד"א נילף ברכה מברכות הר גריזים דכתיב בהו אלה יעמדו לברך (דברים כז) מה להלן בלשון קודש אף כאן דהא בהאי ג"ש ילפינן בפירקין (לקמן דף לח.) ברכת כהנים דבלשון הקודש להכי כתיב וברכת את ה׳ כלומר מאחר שהברכה והשבח כלפי השכינה תוכל לברך בכל לשון שתרצה ומסתמא בלשון שאתה מכיר שתתן שבח להקב"ה בלבב שלם להנאתך והכי נמי איתא בירושלמי [דפרקין דאמר התם] וברכת כדי שיהא יודע למי מברך [ומשמע בפרק כיצד מברכין] (ברכות דף מ:) אפילו אמרה בלשון חול שלא כתיקונה יצא דומיא דבנימין רעיא כרך ריפתא בתר דכרך אמר בריך רחמנא מריה דהאי פיתא ואמר רב דיצא ידי ברכה ראשונה ומואמרת לפני ה׳ אלהיך דכתיב גבי וידוי [מעשר לא יליף דלא] דמי להאי דהכא כתיב את ה׳ אבל התם לפני ה׳ דלהכי כתיב לפני ה׳ דמשמע דבעזרה היה מתודה ולהכי איצטריך גזירה שוה דאמירה אמירה: **שבועת** העדות מנא לן. נראה לפרש אי לאו קרא הוה אמינא נילף קול קול ממשה להכי כתיב ושמעה דמשמע בכל לשון שהיא שומעת מדלא כתיב והשביעה בשבועת האלה אבל לפירוש רש"י דפי׳ אי לאו קרא הוה אמינא דומיא דשבועת הר גריזים והר עיבל שהיו בלשון הקודש אדרבה נילף משבועת סוטה שהיא בלשון חול ועוד נילף אלה אלה מסוטה דכתיב בה בשבועת האלה להכי אית לך למימר אי לאו דכתיב ושמעה לא הוה ידענא אי הוה לן למילף קול קול או אלה אלה: **אתיא** תחטא תחטא. נראה דהא גזירה שוה לאו דוקא נקט לה הכא דהא מהיכא תיתי דנבעי בלשון קודש אדרבה בלא גזירה שוה דתחטא תחטא הוה משמע טפי דבכל לשון דהוה ילפינן מעילה מעילה מסוטה אלא אגב דילפינן בשבועות (דף לד.) בהא גזרה שוה דבתביעת ממון הכתוב מדבר נקט לה נמי הכא: **ועניה** ואמרת ולהלן הוא אומר וענו הלוים ואמרו. תימה אדרבה לילף ואמרת לפני ה׳ אלהיך מואמרת לפני ה׳ אלהיך מוידוי מעשר דהא מדדמי ליה ילפינן ואם תאמר הכא עניה עניה גמיר הא לעיל פריך ונילף אמירה אמירה מלוים ומהדר דנין עניה ואמירה מעניה ואמירה ואין דנין עניה גרידתא מעניה גרידתא (נ"א ואין דנין אמירה גרידתא מעניה ואמירה): **אתיא** קול קול. אין לומר אדרבה נילף קול קול משבועת הפקדון דעניה וקול מעניה וקול גמיר ואין דנין עניה וקול מקול גרידא: **ורבי** יהודה מכה ככה. לא ידענא אי דריש ר׳ יהודה מכה ככה דכל האמור בפרשה אפילו קריאה מעכבא דאין לשנות מכל האמור דלהכי אהני כה ככה וממילא הוי לשון קודש נמי עיכובא דפרשה נאמרה בלשון קודש ותימה לומר כן דא"כ כמאן מרבותיו ס"ל לא כרבי אליעזר ולא כר׳ עקיבא דתרוייהו מודו דקריאה לא מעכבא ולא פליגי אלא ברקיקה (ביבמות דף קד:) דלר׳ אליעזר מעכבא כיון דהוי מעשה ולרבי עקיבא לא מעכבא מעשה באיש בעי׳ ואם אית לך למימר דרבי יהודה סבר דדוקא בלשון קודש מעכב אבל אם לא קראה כלל אינו מעכב גם הוא סברא תמוה שאם לא קראה כלל אינו מעכב ואם קראה בלשון חול מעכב ומסתברא טפי למימר דסבירא ליה דקריאה מעכב ופליג אתנא דמתניתין בפרק מצות חליצה (שם דף קד:) דקא סבר רבי יהודה לא נחלקו רבי עקיבא ורבי אליעזר בדבר זה והכי אמר בעלמא כגון בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלה:

כָּל הַתּוֹרָה בְּכָל לָשׁוֹן נֶאֶמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ נֶאֶמְרָה, "וְהָיוּ" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "שְׁמַע". לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנָן כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּלְשׁוֹן קוֹדֶשׁ נֶאֶמְרָה, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּכָל לָשׁוֹן, "שְׁמַע" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי? אִיצְטְרִיךְ מִשּׁוּם דִּכְתִיב "וְהָיוּ": תְּפִלָּה: רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכִי דְּבָעֵי, מְצַלֵּי. וּתְפִלָּה בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּית, דְּאָמַר ר׳ יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צְרָכָיו בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי אֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי! לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהָתַנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נִצְּחוּ טַלְיָא דְּאָזְלוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע בַּת קוֹל מִבֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בְּטֵילַת עֲבִידְתָּא דַּאמַר שְׂנָאָה לְאַיְיתָאָה עַל הֵיכָלָא וְנֶהֱרַג גַּסְקַלְגָּס וּבָטְלוּ גְּזֵירוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וְכִיוְּונוּ וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי הָיָה אוֹמֵר! אִי בָּעֵית אֵימָא: בַּת קוֹל שָׁאנֵי, דִּלְאִשְׁמוּעֵי עֲבִידָא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הֲוָה, דְּאָמַר מָר, בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן: בִּרְכַּת הַמָּזוֹן: דִּכְתִיב "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ: שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: דִּכְתִיב: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה" בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא שׁוֹמַעַת: שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן: אָתְיָא "תֶחֱטָא" "תֶחֱטָא" מִשְּׁבוּעַת הָעֵדוּת: וְאֵלּוּ נֶאֱמָרִים בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ: מִקְרָא בִּיכּוּרִים וַחֲלִיצָה כו׳, עַד מִקְרָא בִּיכּוּרִים כֵּיצַד "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וְעָנוּ הַלְוִיִּם וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל". מָה "עֲנִיָּיה" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּלְוִיִּם גּוּפַיְיהוּ מְנָלַן? אָתְיָא "קוֹל" "קוֹל" מִמֹּשֶׁה, כְּתִיב הָכָא "קוֹל רָם" וּכְתִיב הָתָם: "מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל" מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. חֲלִיצָה כֵּיצַד וְרַבָּנָן הַאי "כָּכָה" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ, לְדָבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מְעַכֵּב. וְר׳ יְהוּדָה, מִ"כֹּה", "כָּכָה". רַבָּנָן, "כֹּה" "כָּכָה" לֹא מַשְׁמַע לְהוּ.

ור׳

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לג עמוד ב

תוספות

קלה:) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תמיה לרבי כיון דהטיל הכתוב ככה בין קריאה למעשה [נימא] דלעכבו תרוייהו ותו איכא למיתמה אדרבה הוה לן למימר אליבא דרבי יהודה אפילו אי לא הוה כתיב אלא כה דקריאה מעכבא ולא מעשה דהא שמעינן ליה בפ"ק דר"ה (קף ט:) דמקרא נדרש לפניו ולא לאחריו דאמר יובל אע"פ שלא שמטו אע"פ שלא תקעו יכול אע"פ שלא שילחו ת"ל היא דברי רבי יהודה ומפרש טעמא מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ולא לפני פניו כלומר עיכובא דהיא נדרש דוקא אוקראתם דרור שלפניו ולא אושבתם איש אל אחוזתו של אחריו ולא אתקיעה שלפני פניו וי"ל דה"פ ורבי יהודה האי דמעשה מעכב מכה ככה דאי לא הוי כתיב אלא כה ה"א דדרשינן ליה דוקא אקריאה שלפניו להכי כתיב ככה יתירא למדרשיה נמי אמעשה שלאחריו:

מול הגלגל סמוך לגלגל. משמע מקום הרואה את הגלגל כדאמר (חולין קף יט:) ממול ערפו מול הרואה את העורף ולהכי אמר רבי אלעזר מול הגלגל והלא לא ראו את הגלגל ירושלמי מה מקיים ר"א הר גריזים והר עיבל שתי גבשושית היו עשוי וקראו זה הר גריזים וזה הר עיבל על דעתיה דרבי יהודה מאה ועשרים מיל הלכו באותו היום על דעת ר"א לא זזו ממקומם ותו בירושלמי דר' ישמעאל אומר כל ביאות שנאמרו בתורה לאחר י"ד שנים נאמרו ז' שנים שכיבשו ושבע שנים שחילקו ודכוותיה לא נאמר ברכות וקללות אלא לאחר י"ד שנים היתיב ר' חנינא קמיה ר' מנא והכתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה א"ל אבנים הקימו אותם מיד ברכות וקללות לאחר י"ד שנים נאמרות:

וכשהחזירוהו למקומו. ואי קשה והא בדברי הימים (ב ה) כתיב וישאו הלוים את הארון תריץ דהאי אחד מכ"ד מקומות שנקראו הכהנים לוים דהא כתיב התם ויעלו את הארון ואת אהל מועד וגו' וכתיב העלו אותם הכהנים הלוים ופירוש הכהנים הארון והלוים אהל מועד וכליו וכתיב ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו וכתיב במלכים וישאו הכהנים את הארון וכתיב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד וגו' וכתיב ויעלו אותם הכהנים והלוים אי נמי הכהנים נטלוהו ממקומו אשר נטה לו דוד ומסרוהו ללוים והלוים נשאו עד ההיכל והכניסוהו הכהנים לדביר הרי כל המקראות מקויימים ועל זה אמר רבי יוסי כשהחזירוהו למקומו:

יותר

וְר' יְהוּדָה, הַאי "וְעָנְתָה וְאָמְרָה" מַאי עָבִיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְאַגְמוּרֵי לַלְּוִיִּם, דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ וְלֵילַף "קוֹל" מִמֹּשֶׁה? "עֲנִיָּיה" "עֲנִיָּיה" גָּמִיר, "קוֹל" "קוֹל" לֹא גָּמִיר. תַּנְיָא נַמִי הָכִי, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה" "כָּכָה", "עֲנִיָּיה" וְ"אֲמִירָה" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ; "כֹּה" "כֹּה תְבָרְכוּ" "כָּכָה" דְּחֲלִיצָה, "עֲנִיָּיה" וַ"אֲמִירָה" דְּלְוִיִּם. בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן כו': תָּנוּ רַבָּנָן: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. "אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. "מוּל הַגִּלְגָּל" סָמוּךְ לַגִּלְגָּל, "אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה" שְׁכֶם. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן שְׁכֶם, אַף כָּאן שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר ר' אֶלְעָזָר בְּר' יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זִיַּיפְתִּי סִפְרֵי כוּתִיִּים. אָמַרְתִּי לָהֶם: זִיַּיפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים אֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה שָׁוָה, אַתֶּם בַּמֶּה לְמַדְתּוּם? ר' אֶלְעָזָר אָמַר: "הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב "וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן". "אַחֲרֵי דֶרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ" מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת, "בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי", אֶרֶץ חִוִּי הִיא? "הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה" וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? "מוּל הַגִּלְגָּל" וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל? ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. "דֶּרֶךְ" בַּדֶּרֶךְ לְכוּ, וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים. "הַיֹּשֵׁב" בַּיִּשּׁוּב לְכוּ, וְלֹא בַּמִּדְבָּרוֹת. "בָּעֲרָבָה" בָּעֲרָבָה לְכוּ, וְלֹא בְּהָרִים וּגְבָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם וְיוֹם לְוִיִּם נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם נְשָׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'. תַּנְיָא, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן: כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.

וכיון

רש"י

וְר' יְהוּדָה הַאי. גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה וַאֲמִירָה מַאי עָבִיד לֵיהּ: **עֲנִיָּה עֲנִיָּה גָּמַר.** גְּזֵרָה שָׁוָה דַּעֲנִיָּה עֲנִיָּה לָמַד מֵרַבּוֹ, ג"ש דְּקוֹל קוֹל לֹא שָׁמַע, וְאֵין הָאָדָם דָּן גז"ש אא"כ קִבְּלָהּ: **כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה כָּכָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה.** בְּדָבָר הַתָּלוּי בְּדִבּוּר, אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן קֹדֶשׁ: **ה"ג כֹּה כֹּה תְבָרְכוּ.** כְּלוֹמַר לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אִיתְּמָר, דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן לְקַמָּן (קף לח.) בִּגְזֵרָה שָׁוָה, וְאָתָא ר' יְהוּדָה לְמֵימַר בְּגוּפָהּ כְּתִיב: ה"ג כָּכָה דַּחֲלִיצָה עֲנִיָּה וַאֲמִירָה דִּלְוִיִּם, וְלֹא גַּרְסִינָן מִלְּוִיִּם, כְּלוֹמַר לְעִנְיַן לְוִיִּם אָמַר דְּיָלְפֵי לָהּ רַבָּנָן בְּקוֹל קוֹל, וְאָתָא אִיהוּ לְמֵימַר דְּמֵעֲנִיָּה עֲנִיָּה יָלְפָהּ, מִיבָמָה דִּכְתִיב בָּהּ כָּכָה: **הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן.** כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר נֶאֱמַר לָהֶם סִימָנֵי הַר גְּרִזִּים וְעֵיבָל וּמִקּוֹמָם שֶׁהֵם בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי שֶׁל יַרְדֵּן, יִשְׂרָאֵל הָיוּ לְמִזְרַח הַיַּרְדֵּן כְּדִכְתִיב בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָקְחוּ נַחֲלָתָן מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה (יְהוֹשֻׁעַ יג), וְנֶאֱמַר לָהֶם שֶׁהֶהָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲרַב הַיַּרְדֵּן [מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן] וְאֵילָךְ הַרְבֵּה לְהַלָּן מִן הַיַּרְדֵּן לְצַד מַעֲרָב וְלֹא סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן: **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ.** וּמַהוּ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ זֶהוּ מִזְרָח שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם, כְּלוֹמַר רָחוֹק מִמִּזְרָחוֹ שֶׁל יַרְדֵּן, וּמָצִינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרֵי מֻפְלָג: **שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם כּוּתִיִּים.** עַכְשָׁיו הֵן יוֹשְׁבִין בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיבָן בָּהֶם סַנְחֵרִיב כְּשֶׁהֶגְלָה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, דִּכְתִיב וַיָּבֵא מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֲנָשִׁים מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּא וְגוֹ' וַיּוֹשִׁיבֵם בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן (מְלָכִים ב יז), וְהָנַךְ עָרֵי שׁוֹמְרוֹן נִינְהוּ כִּדְתַנְיָא בְּמַתְנִיתִין שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן: תַּנְיָא לֹא גָּרַס, דְּכֻלֵּהּ חֲדָא מַתְנִיתָא הִיא בְּסִפְרֵי: **סִפְרֵי כּוּתִיִּים.** שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְאֵינָן מַאֲמִינִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה: **בְּעָבְרְכֶם.** מַשְׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם תָּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים בְּהַר עֵיבָל: **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ.** מֻפְלָג מִן הַמַּעֲרָב, דְּאַחֲרֵי לְשׁוֹן הַפְלָגָה, וְהַאי מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מַעֲרָב הוּא, לְשׁוֹן כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ (בְּרֵאשִׁית כח), מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת מֻפְלָג מִשְּׁקִיעָתָהּ, וְהַיְינוּ לְצַד מִזְרָח סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן מִיָּד: **בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶרֶץ הַחִוִּי הִיא.** בְּנִיחוּתָא, אֵינָהּ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶלָּא אֶרֶץ הַחִוִּי, דְּהָא שְׁכֶם חִוִּי הִיא דִּכְתִיב (שָׁם לג) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם וְגוֹ', וּכְתִיב (שָׁם לד) שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ: **הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה.** אֵינוֹ אֶלָּא הָרִים: **מוּל הַגִּלְגָּל.** רְחוֹקִים מִן הַגִּלְגָּל הֵם, וְהַסִּימָנִים הַלָּלוּ לֹא עֲלֵיהֶם נֶאֱמְרוּ וְלָמָּה נֶאֱמְרוּ: **ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר לֹא בָּא הַכָּתוּב כו'.** וְרַבִּי אֶלְעָזָר נַמִי אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָמַךְ, וּכְוָותֵיהּ מְפָרֵשׁ לִקְרָא: **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בָּרִאשׁוֹנָה.** בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ, כָּךְ בָּא עַכְשָׁיו לְיַשֵּׁר דַּרְכֵיהֶם וּלְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁעָתִיד הֶעָנָן לִפְסוֹק בְּמִיתַת מֹשֶׁה וְלֹא יֵלֵךְ עִם יְהוֹשֻׁעַ הוֹרָה לָהֶם לְאַחַר שֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן לִכְבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ יֵלְכוּ דֶּרֶךְ כְּבוּשָׁה וְדֶרֶךְ יִישּׁוּב וְדֶרֶךְ אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי שֶׁהִיא עֲרָבָה, וְאַל יַקִּיפוּ סָמוּךְ לִשְׂפַת הַיַּרְדֵּן דֶּרֶךְ אֶרֶץ הַחִוִּי שֶׁהִיא הָרִים וּגְבָעוֹת, אֶלָּא יִכָּנְסוּ לְתוֹכָהּ מִצַּד מַעֲרָב רָחוֹק מִן הַיַּרְדֵּן וְיַקִּיפוּ וְיִכְבְּשׁוּ: **אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים.** כְּדִכְתִיב בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא גַּבֵּי מַסָּעוֹת דְּגָלִים: **לִפְנֵיכֶם.** מַשְׁמַע לִפְנֵי כֻלְּכֶם: **בְּכָל יוֹם הָיוּ הַלְוִיִּם נוֹשְׂאִים.** בְּנֵי קְהָת, כְּדִכְתִיב וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ' (בַּמִּדְבָּר ג): **וּכְשֶׁסִּבְּבוּ אֶת יְרִיחוֹ.** כְּדִכְתִיב וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נוּן אֶל הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּ אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' וְגוֹ': **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ.** בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, דִּכְתִיב וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן (מְלָכִים א ח), וְהַיְינוּ הֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁכְּשֶׁהָגְלָה בִּימֵי עֵלִי מִתּוֹךְ בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁל מִשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁם נֻטַּל, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְבַּע בְּשִׁילֹה, וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ פְּלִשְׁתִּים לֹא הָיָה לוֹ מָקוֹם קָבוּעַ שֶׁהֲרֵי חָרַב מִשְׁכָּן שִׁילֹה וְנִשְׁתַּהָא בְּבֵית אֲבִינָדָב, וּמִשָּׁם הֱבִיאוֹ דָּוִד לְסוֹף עֶשְׂרִים שָׁנָה לְבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם וּמִשָּׁם לְעִיר דָּוִד עַד שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָנָה לוֹ הַדְּבִיר לִפְנִים מִן הַהֵיכָל וְאַמָּה טְרַקְסִין חוֹצֶצֶת בִּמְקוֹם הַפָּרוֹכֶת וְהוּא קָרוּי מְקוֹמוֹ הַמְיֻחָד כְּדִכְתִיב וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת וְגוֹ' (שָׁם):

וכיון

ביאורים למסכת סוטה דף לג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יְהוּדָה** שלא למד מהגזירה שוה של 'וענתה ואמרה' 'וענו הלוים ואמרו' כרבנן שחליצה נאמרת רק בלשון הקודש, אלא למד זאת מתיבת 'בכה', **הַאי** 'וְעָנְתָה וְאָמְרָה' **מַאי עָבִיד לֵיהּ** – מה ילמד מהגזירה שוה הזו של 'עניה ואמירה'. מתרצת הגמרא, **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – צריך רבי יהודה את הגזירה שוה כדי **לְאַגְמוּרֵי** – ללמד מפרשת חליצה **לְלִוִּים** שהברכות והקללות בהר גריזים ובהר עיבל **דְּבִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ** חייבים להאמר. ולא סובר כרבנן שלמדו לעיל דין זה מגזירה שוה 'קול' 'קול' ממשה. שואלת הגמרא, **וְלֵילַף** רבי יהודה גזירה שוה 'קול קול' **מִמֹּשֶׁה** כמו שלמדו רבנן.

מתרצת הגמרא, רבי יהודה **'עֲנִיָּה עֲנִיָּה' גָּמִיר, 'קוֹל קוֹל' לֹא גָּמִיר** – לא קיבל ללמוד גזירה שוה מרבו אלא 'ענייה ענייה', ואין אדם דן גזירה שוה אלא אם כן קבלה מרבו. מביאה הגמרא ראיה לתירוצה, **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה במצוות התלויות בדיבור, לשונות **'כֹּה' 'בָּכָה' 'עֲנִיָּה וַאֲמִירָה', אֵינוֹ** יוצא ידי חובתו **אֶלָּא בִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ.** ומפרטים היכן מצינו כן, **'כֹּה'** נאמר בתורה בפרשת נשיאת כפים של הכהנים **'כֹּה תְּבָרְכוּ'**, ולומדים מתיבת 'כה' שדווקא בלשון הקודש, ואין צריך ללמוד מגזירה שוה 'ברכה ברכה' כמו שלמדו רבנן להלן. **'בָּכָה'** נאמר בתורה בפרשה **דַּחֲלִיצָה** וכדלעיל. **'עֲנִיָּה וַאֲמִירָה'** נאמרה בתורה בפרשת ברכות וקללות **דִּלְוִיִּם.** הרי לנו מפורש שרבי יהודה למד שברכות וקללות דלוים נאמרים בלשון הקודש ממה שכתבה התורה 'עניה ואמירה', ולא מגזרה שוה 'קול קול'.

שנינו במשנה **בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד, כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** ובאו אל הר גריזים ואל הר עיבל שבשומרון שבצד שכם שבאצל אלוני מורה, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן וגו'', ולהלן הוא אומר 'ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה', מה אלון מורה האמור להלן שכם, אף אלון מורה האמור כאן שכם **כו'.** כשהיו ישראל במדבר מעבר הירדן המזרחי, נאמרו להם סימני מקום הר גריזים והר עיבל שהם בעבר הירדן המערבי שהוא ארץ ישראל. ונחלקו רבי יהודה ורבי אלעזר בצורת הדרשות מן הפסוקים לדעת את מקומם המדויק.

תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק "הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש בארץ הכנעני היושב בערבה מול הגלגל אצל אלוני מורה", ומבאר רבי יהודה **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** משמע **מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – מרחק רב בתוך ארץ ישראל מערבה, רחוק מן הירדן, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** וממשיך רבי יהודה לבאר את המשך הפסוק, **'אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ'** משמע רחוק **מִמָּקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת,** דהיינו רחוק ממזרחו של ירדן, שבצד מזרח השמש זורחת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה משם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. והמשך הפסוק **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** מלמדנו **שֶׁאִלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם** עכשיו **כּוּתִּיִּים,** שהושיב אותם סנחריב שם כשהגלה את עשרת השבטים. עוד ממשיך הפסוק **'מוּל הַגִּלְגָּל'** משמע **סָמוּךְ לַגִּלְגָּל,** מקום הרואה את הגלגל. והמשך הפסוק **'אֶצֶל אֵלוֹנֵי מוֹרֶה'** היא העיר **שְׁכֶם,** ולומדים זאת מגזירה שוה, שהרי **וּלְהַלָּן** – לעיל בספר בראשית **הוּא אוֹמֵר "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה", מָה אֵלוֹן מוֹרֶה הָאָמוּר לְהַלָּן** בספר בראשית, היא העיר **שְׁכֶם,** שהרי הפסוק אומר במפורש 'עד מקום שכם עד אלון מורה' משמע שהוא אותו מקום, **אַף כָּאן** בפסוק 'אצל אלוני מורה' היא העיר **שְׁכֶם.**

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסִי, בְּדָבָר זֶה – על ידי גזירה שוה זו, **זַיְּפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִּיִּים** – הוכחתי להם שספריהם מזוייפים, שמתברכים בלבבם שהר גריזים הוא המקום אשר יבחר ה', וכך **אָמַרְתִּי לָהֶם, זַיְּפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם,** ואין אתם יודעים היכן הר גריזים, אלא **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים** שהוא אצל **אֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם, וַאַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁאֵלוֹנֵי מוֹרֶה** הוא **שְׁכֶם,** אבל **אָנוּ לְמַדְנוּהָ בְּגְזֵרָה שָׁוָה** כדלעיל, **וְאַתֶּם בְּמָה לְמַדְתֶּם,** שהרי אינכם מודים בגזירה שוה שאינה מפורשת בתורה שבכתב. עד כאן דעת רבי יהודה, שהר גריזים והר עיבל הם בתוך ארץ ישראל, רחוק מערבה מן הירדן.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, שהר גריזים והר עיבל קרובים מאד לירדן, וכך מבאר את הפסוק **'הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן'** פירושו **סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי** פירושו **מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ** – הרחק מן הירדן, כמו שאמר רבי יהודה, **הַלֹּא כְּתִיב** בפרשת כי תבא **"וְהָיָה כַּעֲבֹרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן** תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל", משמע שתקימום בו ביום, אם כן רואים שהר עיבל היה סמוך לירדן. והמשך הפסוק לפי זה, שהר גריזים והר עיבל 'הלא המה **אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ'** פירושו רחוק **מִמָּקוֹם שֶׁהַחַמָּה שׁוֹקַעַת,** דהיינו רחוק מהמערב, שבצד מערב השמש שוקעת, ו'מבוא השמש' לשון שהשמש באה לשם, ו'אחרי' הוא לשון רחוק הרבה. עד כאן תיאור מקום הר גריזים והר עיבל לדעת רבי אלעזר, ואומר שהמשך הפסוק כבר אינו מתאר את מקומם, שהרי הפסוק ממשיך **'בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי'** ושכם אינה בארץ הכנעני, אלא **אֶרֶץ חִוִּי הִיא,** כנאמר "שכם בן חמור החוי". והמשך הפסוק גם כן אינו מתאר מקומם שהרי ממשיך **'הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה'** – במישור, והם אינם בערבה, **וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין.** וכן ההמשך אינו מתאר מקומם, שהרי ממשיך **'מוּל הַגִּלְגָּל', וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל.** עד כאן דעת רבי אלעזר החולק על רבי יהודה. אם כן למה נאמרו הסימנים האלו שבסוף הפסוק, על זה **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ כַּשֵּׁנִיָּה** – כשיכנסו לארץ ישראל כעת עם יהושע, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה,** בימי צאתם ממצרים בעמוד ענן לנחותם הדרך, כי כשימות משה לא ילך לפניהם ענן. על זה אומר להם הפסוק **'דֶּרֶךְ** מבוא השמש' להורותם **שֶׁבַּדֶּרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׂדוֹת וּכְרָמִים, 'הַיּוֹשֵׁב'** להורותם **שֶׁבַּיְּשׁוּב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, 'בָּעֲרָבָה'** להורותם **שֶׁבָּעֲרָבָה** – במישור **לְכוּ וְלֹא בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת.**

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַّרְדֵּן, בְּכָל יוֹם מאז שיצאו ממצרים היה **אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְגָלִים,** כמבואר בפרשת במדבר, שהארון נסע אחרי דגל יהודה ודגל ראובן, **וְהַיּוֹם** שעברו בו את הירדן, **נָסַע תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם",** משמע לפני כולכם. ועוד חילוק, **בְּכָל יוֹם וָיוֹם** מאז שיצאו ממצרים, **הַלְוִיִּם** בני קהת **נוֹשְׂאִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַיּוֹם** – כשעברו את הירדן **נָשְׂאוּהוּ כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה'" וְגוֹ'.**

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ כֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן, ואלו **הם, כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן** כדלעיל, **וּכְשֶׁהֵסִיבוּ אֶת יְרִיחוֹ** שבע פעמים כדי לכובשה, **וּכְשֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ** בימי שלמה לבית קדשי הקדשים.

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְכֵיוָן שֶׁנִּיטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹּהֲנִים בַּמַּיִם כשנכנסו לתוך הירדן בשפה המזרחית, חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם שנעצרה זרימת הירדן במקום מעמד הכהנים, וכל המים שהגיעו לשם נעצרו ועלו זה על זה לגובה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְבוֹא נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן ורגלי הכהנים נושאי הארון נטבלו בקצה המים וְגוֹ' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד". ומבררת הברייתא, וְכַמָּה גוֹבְהָן שֶׁל מַיִם – לאיזה גובה נערמו המים. ומבארת, לגובה שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, כיון שגודל מחנה ישראל בחנייתו שנים עשר מיל על שנים עשר מיל, ועברו את הירדן כך כסדר חנייתן, אם כן שהו במעבר שיעור מהלך שנים עשר מיל עד שעלו האחרונים מהירדן, ובאותו זמן גם גבהו המים היורדים בירדן גובה שנים עשר מיל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לרבי יהודה, לְדִבְרֶיךָ שגבהו המים שנים עשר מיל, קשה, האם אָדָם קַל לרוץ יותר ממים, אוֹ מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, הֲוֵי אוֹמֵר ודאי שמַּיִם קַלִּים לרוץ יותר מאדם, אִם כֵּן המים התאספו לגובה שנים עשר מיל עוד לפני שעברו ישראל מהלך שנים עשר מיל, ואחר כך חזרו למקומם, וּבָאִין הַמַּיִם שחוזרים למקומם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן אנשים שלא עברו עדיין. אֶלָּא סובר רבי אלעזר ברבי שמעון, מִלַּמֵּד שֶׁחָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין – אולמות על גבי אולמות, יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל גובה, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָהֶם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אומרת הגמרא, וְאַף – וכמו כן מצינו אצל רָחָב הַזּוֹנָה, שֶׁאָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ שהם כלב ופינחס, לפני שעברו את הירדן "כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף מפניכם בצאתכם ממצרים" וְגוֹ', וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד רוח באיש מפניכם" וְגוֹ', שהם עדיין היו מפחדים מקריעת ים סוף.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם והעם עוברים, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ, כמו שכתוב בפסוק "והכהנים נשאי הארון עומדים בתוך הירדן עד תום כל הדבר אשר צוה ה' את יהושע לדבר אל העם ככל אשר צוה משה את יהושע", הרי שיהושע דיבר אליהם בעודם עומדים בירדן, את אשר צוה אותו משה, וכך אמר להם, דְּעוּ עַל מָה – בשביל מה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַّרְדֵּן, עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ – שתכבשו אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בתורה על ידי משה "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" וְגוֹ', אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן לכבוש את ארץ כנען, מוּטָב, וְאִם לָאו בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. שואלת הגמרא על לשון הברייתא, מַאי 'אוֹתְיכֶם'. ומשיבה, כוונת המילה 'אותיכם' היא, אוֹתִי וְאֶתְכֶם.

וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן, בעוד הכהנים עומדים שם כדלעיל, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "הָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְגוֹ', וּכְתִיב "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹּאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו תחת מצב רגלי הכהנים לזכרון להיות סִימָן לְבָנִים לדורות שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. וממשיכה הברייתא, עוֹדָם נמצאים בַּיַּרְדֵּן כדלעיל, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כמו שכתוב בפסוק "שִׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וְגוֹ', הם האבנים שהקימו בהר עיבל ובנו המזבח וקפלום וקבעום בגלגל. ומבררת הברייתא, יָכוֹל יקימו את האבנים בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן, ועונה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה'. עד כאן הברייתא.

מספרת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַבָּא חֲלַפְתָּא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מַתְיָא וְחַנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי, שלשתם עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים שהקימו עם ישראל בירדן בימי יהושע, וְשִׁיעֲרוּם – אמדו את משקלם, ומצאו שכָּל אַחַת וְאַחַת מהן שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירֵי – וידוע וקבלנו מרבותינו ומאבותינו, דְּטָעוּנָא דְּמַדְלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵּיהּ – שמשאוי שאדם מגביה על כתפו בלי סיוע של אחר, תֵּילְתָּא דְּטָעוּנֵיהּ הֲוֵי – זהו רק שליש ממה שיכול לישא כשאחר מסייע לו להעלות על כתפו, ואם האבנים ששיערו החכמים דלעיל היתה כל אחת כארבעים סאה ואותם אמר יהושע "הרימו לכם איש אבן אחת על שכמו" שכל אחד ירים לבדו, מִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֲשִׁכּוֹל שנשאו המרגלים מארץ ישראל למדבר בימי משה, והטענו זה לזה על כתפם, שהיה פי שלש, דהיינו מאה ועשרים סאה. ומביאה הגמרא היכן מצינו שהאשכול היה גדול מאד, שֶׁנֶּאֱמַר "ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וַיְשָׂאוּהוּ בַמּוֹט בְּשָׁנָיִם", ומבררת הגמרא, מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר 'וישאוהו בַּמּוֹט' וכי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם, והרי כתוב במפורש 'וישאוהו' בלשון רבים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – לצורך מה כתבה התורה 'בִּשְׁנַיִם', ועונה, ללמדנו שנשאו האשכול בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, ולא במוט אחד.

ומפרשת הגמרא כיצד נשאו האשכול בשני מוטות, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, טוּרְטָנֵי – משאוי, וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי – ומשאוי תחת משאוי, דהיינו שני מוטות במרחק זה מזה אורכם מצפון לדרום, ארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, ותחתם שני מוטות במרחק זה מזה אורכם ממזרח למערב וארבעה נושאים כל אחד בקצה מוט, הָא כֵּיצַד, שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה, יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם. ומבארת הגמרא, למה יהושע וכלב לא נשאו כלום, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשֵׁיבֵי – שהיו חשובים יותר משאר המרגלים, והמרגלים בעצמם לא נתנו להם לישא. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, לכן הם לא נטלו חלק בהבאת הפירות שמטרתה היתה להוציא דבה על הארץ, כשם שפירותיה משונים כך ישביה משונים וגבורים וגבוהים.

חוזרת הגמרא לבאר מחלוקת שבברייתא לעיל, שרבי יהודה הסובר שגבהו המים שנים עשר מיל, ורבי אלעזר ברבי שמעון הסובר שגבהו המים יתר משלש מאות מיל, פְּלִיגֵי בַּהּ רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. חַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה שגבהו המים שנים עשר מיל,

---

המשך ביאור למסכת מנחות ליום שלישי עמ' ב

'וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם', הרי שעשה הקדוש ברוך הוא נס שלא כדרך הטבע, גם להצלת הבהמות שהם ממונם של ישראל.

הדרן עלך אלו מנחות נקמצות

התודה היתה באה - פרק שמיני

משנה

נאמר בתורה (ויקרא ז יב, יג), שהמביא קרבן תודה, מביא עימו שלשה מינים של מצות [חלות, רקיקים, רבוכה], ומין אחד של לחם חמץ. ומבואר במשנתינו שהיו מביאים ארבעים חלות, עשר מכל מין. משנתינו עוסקת בשיעורן של חלות התודה: הַתּוֹדָה – הלחמים הבאים עם התודה, הָיְתָה בָּאָה – שיעור הסולת ממנו נאפו היה חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת, שֶׁהֵן שוות בנפחן, לְשֵׁשׁ סאין מִדְּבָרִיּוֹת – שנהגו במדבר בימי משה רבינו. כלומר, בירושלים הוסיפו על הסאה המדברית, וסאה ירושלמית היתה מכילה סאה מדברית, ועוד חומש ממנה, שהוא חלק שישי מסאה ירושלמית. שש סאים מדבריות, שוות לִשְׁתֵּי אֵיפוֹת, שהרי הָאֵיפָה מכילה שֶׁלֹּשׁ סְאִין. האיפה מכילה עשרה עשרונים, כך ששתי איפות מכילות עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן, שהם מתחלקים עֲשָׂרָה עשרונים לְלַחְמֵי הַחָמֵץ, וַעֲשָׂרָה לַמַּצָּה.

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד א

רש"י

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ כּוּ'. בִּשְׁפַּת מִזְרָחִית בִּבְנִיסָתָן לְתוֹכוֹ חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹרְדִין מִן הַכֹּהֲנִים וּלְמַטָּן אֶלָּא שָׁם עוֹמְדִים וְהַמַּיִם הַבָּאִים תָּמִיד נִגְבָּהִים וְעוֹלִין לְמַעְלָה בְּדִכְתִיב קָמוּ נֵד אֶחָד, וְהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ שָׁם עַד שֶׁעָבְרוּ כֻּלָּם: **כַּמָּה גָּבְהָן שֶׁל מַיִם.** גֶּרֶס: **י"ב מִיל כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.** שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, וְהַם עָבְרוּ כַּחֲנָיָתָם רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד כְּמוֹת שֶׁהוּא רֹחַב שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, נִמְצְאוּ שֶׁלֹּא שָׁהוּ בְּעֹבְרָן אֶלָּא מְהַלֵּךְ שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל שֶׁל אֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם עַד שֶׁעָלוּ אַחֲרוֹנִים שֶׁל סוֹף הַמַּחֲנֶה וּכְנֶגְדָּן גָּבְהוּ הַמַּיִם: **הֲוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים.** לְרוּץ מִן הָאָדָם, וְא"כ שֶׁהַמַּיִם לֹא גָּבְהוּ אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל וְחָזְרוּ לִמְקוֹמָם נִמְצָא שֶׁעֲדַיִן לֹא הִסְפִּיקוּ לַעֲבוֹר וּבְאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן: **כִּפִּין.** אוּלַמּוֹת אַרוּקוּלוֹ"ד: **וְאַף רָחָב אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ.** קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן שֶׁעַל קְרִיעַת יַם סוּף הָיוּ מִתְפַּחֲדִין עֲדַיִן: **עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ כּוּ'.** בְּדִכְתִיב וְהַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן עַד תֹּם כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת יְהוֹשֻׁעַ לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וְזֶהוּ הַדָּבָר דְּהָכֵי כְּתִיב בְּמֹשֶׁה כִּי אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְהוֹרַשְׁתֶּם וְגוּ', כְּלוֹמַר כְּשֶׁיַּעַבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם עַל מְנַת לְהוֹרִישׁ: **וְשׁוֹטְפִין אוֹתֵיכֶם.** גֵּרְסִינָן בְּבָרַיְיתָא: **הָרִימוּ לָכֶם וְגוּ'.** הֵם הָאֲבָנִים שֶׁהִקִּימוּ תַּחַת מַצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים לְזִכָּרוֹן לִהְיוֹת סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַّרְדֵּן: **שֶׁאוּ מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב וְכוּ'.** הֵם שֶׁהִקִּימוּ בְּהַר עֵיבָל וּבָנוּ הַמִּזְבֵּחַ וְקִבְּלוּם וּקְבָעוּם בַּגִּלְגָּל: **דְּמִדְּלֵי אִינִישׁ אַכַּתְפֵיהּ.** שֶׁהָאָדָם עַצְמוֹ מִגְּבִיהוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְאֵין אַחֵר מְסַיְּעוֹ: **תִּילְתָּא דְּטַעוּנֵיהּ הוּא.** אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מִשֹּׂאוֹ שֶׁנּוֹשֵׂא כְּשֶׁמַּטְעִינוֹ אַחֵר, נִמְצָא שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶן נוֹשֵׂא מַשָּׂא ק"ך סְאִין: **וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב.** כַּמָּה הָיָה בָּאֲשִׁכּוֹל שֶׁנִּשְׂאוּהוּ שְׁמֹנָה אֲנָשִׁים וְהָיוּ מְסַיְּעִין זֶה אֶת זֶה כְּשֶׁמְּרִימִין אוֹתוֹ עַל כְּתֵפָן: מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂאוּהוּ אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁבָשְׁנַיִם: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי.** מַשֹּׂאוֹ וּמַשֹּׂאוֹ תַּחַת מַשֹּׂאוֹ, שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מְסַיְּעִין אֶת הָעֶלְיוֹנִים, וּבְכָל אֶחָד הָיוּ שְׁנֵי מוֹטוֹת. כֵּיצַד, שְׁנֵי מוֹטוֹת הוֹלְכִין זֶה אֵצֶל זֶה וְאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִין אוֹתָם, וּשְׁנֵי מוֹטוֹת אֲחֵרִים וְאַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם נוֹשְׂאִין אוֹתָם וְהֵם בָּאֲלַכְסוֹן מִתַּחַת שְׁנַיִם הָעֶלְיוֹנִים, מוֹט אֶחָד לְרֹאשׁ הָאֶחָד וּמוֹט אֶחָד לְרֹאשׁ הַשֵּׁנִי וְהוֹלְכִין בַּאֲלַכְסוֹן. וְרַבִּי יִצְחָק לְאו מִקְרָא שְׁמִיעַ לֵיהּ, אֶלָּא דְּפִשְׁיטָא לֵיהּ דְּרִמּוֹן וּתְאֵנָה קָנֵי בִּשְׁנַיִם, וְיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, פְּשׁוּ לְהוּ תְּמַנְיָא לְאֲשִׁכּוֹל, וְאִם לְאו מִדְּרַשׁ הָרִאשׁוֹן הַמְלַמְּדֵנוּ דְּלְאו מוֹט אֶחָד קָאָמַר קְרָא לֹא הֵיינוּ יוֹדְעִים לְכַוֵּין שְׁמֹנָה בְּנֵי אָדָם לְמַשֹּׂאוֹ, אֶלָּא דְּשֶׁמַּעְינָן מִנֵּיהּ דִּשְׁנֵי מוֹטוֹת הָיוּ, וְאִתָּא רַבִּי יִצְחָק לְאַשְׁמוּעִינָן דִּשְׁנֵי מַשֹּׂאוֹת הָיוּ שָׁם וְכָל אֶחָד שְׁנֵי מוֹטוֹת: **שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֲצָה.** לְהָבִיא אֶשְׁכּוֹל מִשְׁנָה כָּזֶה, שֶׁהַמְרַגְּלִים לְרָעָה נִתְכַּוְّוּנוּ, לוֹמַר כֹּשֶׁם שֶׁפֵּירוֹתֶיהָ מְשֻׁנִּים וְגַבּוֹרִים וּגְבוֹהִים: **לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה.** שֶׁאָמַר לֹא גָּבְהוּ הַמַּיִם אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין בְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם דֶּרֶךְ חֲנָיָתָם עָבְרוּ בַּיַּרְדֵּן כָּל רֹחַב מַחֲנֵיהֶם עָבְרוּ יַחַד, הִלְכָּךְ לֹא הָיָה אֹרֶךְ הַעֲבָרָה אֶלָּא שְׁנַיִם עָשָׂר מִילִין: ולדברי

תוספות

יותר משלש מאות מיל. תימה לר"י והא ליכא מעיבא לארעא אלא תלתא פרסי וי"ל שהיו נגדשין והולכין למעלה מן העננים ירושלמי רבי לוי אומר עד לבו של רקיע תמן אמרינן עד בבל נאמר כאן הרחק ונאמר להלן מארץ רחוקה מבבל: **עודם** בירדן אמר להם יהושע. [ירושלמי] אמר ריש לקיש בירדן קיבלו עליהן את הנסתרות אמר להן יהושע אם אין אתם מקבלין את הנסתרות המים באין ושוטפין אתכם אמר רבי סימון ב"ר זביד ויאות תדע לך שהוא כן שהרי עכן חטא ורובם של סנהדרין נפלה בעי אמר ר' לוי ביבנה הותרה הרצועה יצתה בת קול ואמרה אין לכם עסק בנסתרות:

גמירי כל טונא. ירושלמי לא דמי ההוא דטעין מן ארעא אל ארכבותיה ומן ארכבותיה לכתיפיה לההוא דתלי ליה [מן ארעא על כתיפיה] ולא דמי ההוא דתלי ליה לההוא [דאוחרן טעין ליהן]:

טורטני וטורטני דטורטני. פירש ר"ח דטורטני בלשון יון קנה של מאזנים וכיצד נשאוהו הביאו שני עמודים וסירגום בחבלים ונתנו האשכול על גבי חבלים ונתנו מוטות בחבלים בקצה העמודים המסורגים והאשכול נתן מוט א' מן הקצה מזה הראש וכיוצא בה בראש מקצה האחר נמצאו שתי מוטות בראש העמודים המסורגים בחבלים והאשכול נתון בחבלים ועל כל מוט מאלו המוטות שתי מוטות פחותין מהן מוט בראש זה ומוט בראש זה נמצאו ארבע מוטות בראשי שני מוטות הנתונים בראשי העמודים וכל מוט ומוט מאלו ד' מוטות היו טוענים אותן שני אנשים נמצאו שמנה סובלין את האשכול וזה פירוש טורטני וכו' כלומר מוטות ומוטות על מוטות ירושלמי כתיב איש אחד איש אחד למטה על דעתיה דרבי ישמעאל דו אומר לשונות ריבוי הן שנים עשר היו שמנה באשכול ארבעה בתאנים ורימונים ובנושאי כלים על דעתיה דרבי עקיבא דו אומר לשונות כפולים עשרים וארבעה היו ט"ז באשכול שמנה בתאנים ורימונים ונושאי כלים על דעתיה דרבי ישמעאל טורטרין על דעתיה דרבי עקיבא טורטרין וטורטרי טורטרין:

כחנייתן

וְכֵיוָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי כֹהֲנִים בַּמַּיִם חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְבוֹא נִשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן וגו' וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְּמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד" וְכַמָּה גֹּבְהָן שֶׁל מַיִם? שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה. אָמַר לוֹ ר' אֶלְעָזָר בְּר' שִׁמְעוֹן: לִדְבָרֶיךָ, אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֲוֵי אוֹמֵר מַיִם קַלִּים. אִם כֵּן בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתָן, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין כִּיפִּין עַל גַּבֵּי כִּיפִּין, יָתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן יָמָּה וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי הַיַּרְדֵּן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם וַיִּמַּס לְבָבָם וְלֹא הָיָה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ "כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מֵי יַם סוּף" וּכְתִיב "וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגוֹ'. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ עַל מָה אַתֶּם עוֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן, עַל מְנַת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם" אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִין אוֹתְיכֶם. מַאי "אוֹתְיכֶם" אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וּכְתִיב: "לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם" סִימָן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶן יְהוֹשֻׁעַ: "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצַּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים הָכִין שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה". אָמַר ר' יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא וְר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן מָתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים וְשִׁעֲרוּם כָּל אַחַת וְאַחַת שְׁקוּלָה כְּאַרְבָּעִים סְאָה. וּגְמִירִי דִּטְעוּנָא דְּמִדְּלֵי אִינִישׁ לְכַתְפֵיהּ, תִּילְתָּא דִּטְעוּנֵיהּ הָוֵי. וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם" מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַמּוֹט" אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁבִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת, אָמַר ר' יִצְחָק: טוּרְטָנֵי וְטוּרְטָנֵי דְּטוּרְטָנֵי. הָא כֵּיצַד? שְׁמֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכֹּל, אֶחָד נָשָׂא רִימּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵינָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם, אִי בָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה פְּלִיגִי בָּהּ ר' אַמֵּי וְר' יִצְחָק נַפָּחָא; חַד אָמַר: לְדִבְרֵי ר' יְהוּדָה,

כחנייתן

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לד עמוד ב

תוספות

כחנייתן עברו. י״ל הראשונים לעולם כשהיו מגיעין לשפת עבר השני לצד מערב היו הולכין למטה בירדן ועושין מקום מעמד לבאין אחריהם שהרי רוחב מחנה ישראל היה שנים עשר מיל ורוחב הירדן לא היה כ״א חמשים אמה ומיל הוא אלפים אמה וי״ל דדוקא באורך ורוחב חנייתן נכנסו בירדן אבל לאחר שנכנסו בירדן נמשכו זה אצל זה וצמצמו עצמן שאם לא תאמר כן אלא כדרך חנייתן עמדו בירדן אם כן לא עמדו כולם בירדן בשעה שהתנה יהושע עמהן שהרי אתה מוצא ברוחב שנים עשר מיל ת״פ רצועות רחבות חמשים אמה כרוחב הירדן ואורך כל רצועה י״ב מיל על רוחב נ׳ אמה ואם היה לך להקיף אותן ת״פ רצועות מדת ארכן זו אצל זו היה אורכו קרוב לאלף ות׳ (ומ׳) פרסאות כאורך הירדן והירדן לא נכרת כי אם עד ים הערבה ויוצא הוא ממערת פמייס שהוא בחלק דן כדאיתא בפ׳ מעשר בהמה (בכורות דף נה.) ואורך כל ארץ ישראל לא היה כ״א ת׳ פרסאות ועוד דהיאך היו יכולין לשמוע התנאים מפי יהושע אלא ע״כ בירדן לא היו עומדים כדרך חנייתן אלא מצומצמין ותימה לר״י נהי דדרך חנייתן עברו מ״מ הלא עמדו בירדן עד שגמר יהושע התנאים ונטלו האבנים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א״כ אותם נ׳ אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדשין ועולין יותר על י״ב מיל וי״ל אותו גודש שהיה מיותר על י״ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: **בזה** אחר זה עברו. תימה א״כ אמאי תלי ליה ר׳ אלעזר בקלות המים והלא אינו תלויה אלא בעיכוב העברתם וי״ל דבתרתי פליגי על מה שמשוה קלות האדם לקלות המים אמר זה אינו שאפילו אם היו עוברין דרך חנייתן היו המים נגדשין יותר מי״ג מיל והוא לא אמר אלא י״ב ועוד שבזה אחר זה עברו ועל זה תמיה רבי אם בזה אחר זה עברו מה קצבה שייך דקאמר שלש מאות שלפי חשבון גודל המים היו עוברים ברוחב חצי מיל שהוא אורך ג׳ מאות חסר י״ב כיצד שתעשה י״ב רצועות מי״ב מיל על י״ב מיל וכל רצועה ברוחב מיל ואורך י״ב מיל וכשתצרפם זו אצל זו באורך יהיה אורך קמ״ד מיל על רוחב מיל תחלוק רוחב הרצועות ותצרפנה לאורך יהיה אורך רפ״ח מיל על רוחב חצי מיל והא מנא ליה שכך עברו ונראה דלר״א בר שמעון לא עברו כלל דרך חנייתן שהרי בשעת חנייתן היו מפוזרים מפני שהיו נוטים אהליהם זה רחוק מזה כדרך חניית שיירות אבל כשעברו נמשכין כולן זה אצל זה ושמא לא היה כל ישראל כי אם ברוחב חצי מיל על חצי מיל וכשעברו זה אחר זה כדרך בני אדם העוברין דרך שביל אחד בעשרה בני אדם זה אצל זה יכול להיות כשיעור ס׳ ריבוא ששוהין בהעברתן כל כך: **מר** סבר אדם קל. נראה דה״פ אע״פ שהדבר ידוע שמים קלים היינו דוקא כשהן יורדין כדי דרך מרוצתן אבל כאן שהיו נגדשין ועולין שיעור קלות מים ושיעור קלות אדם שוה: **אבותי** בקשו עלי רחמים. וא״ת והאמר בפרק מי שמתו (ברכות דף יח.) דמיתי לא ידעין מידי ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכך נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (דף טז.) למה יוצאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרקי דחסידים בעובדא דרבי מנא דאשתטח אמערתא דאבוה: **ואמר** רב אויא ואיתימא רבה בר בר חנן שהלך להביא כבשים מחברון. אע״ג דמסיק בפרק שני דתמורה (דף יד:) דלאקרובי אזל מיהו שמעינן מיהת דשמן קניינא מדסלקא דעתך למימר שהלך להביא כבשים:

רש״י

וּלְדִבְרֵי ר״א בַּר שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִיל בָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ אִישׁ אַחַר אִישׁ, נִמְצְאוּ שֶׁשָּׁהוּ הַרְבֵּה לַעֲבוֹר, דְּאִי כַּחֲנִיָּיתָן עָבְרוּ מִשּׁוּם קוּלָּא דְּמַיִם מֵאָדָם לֹא נִגְבָּהִין כָּל כָּךְ: **מַיִם קַלִּים.** הַרְבֵּה הֵם קַלִּים מִן הָאָדָם, וּמַר סָבַר אָדָם קַל לָרוּץ כְּמוֹ הַמַּיִם: **מִדַּעְתְּךָ.** אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל הֵם אוֹמְרִים לְךָ כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים א׳) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וְגו׳, אֲנִי אֵינִי מְעַכֵּב עַל יָדְךָ: **כְּלוּם יֵשׁ אָדָם.** כְּלוֹמַר אִם הַקָּבָּ״ה צִוָּה כְּלוּם הָיָה אוֹמֵר לוֹ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁסּוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי תַּקָּלָה: **לְבָשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.** אוֹתָן (שֶׁאַיָּלָה) שֶׁשָּׁאֲלוּ תְּחִלָּה שִׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים: [**לֹא עָלָה בְּיָדֵינוּ.** אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לִדְרוֹשׁ]: **סָתַר דְּבָרָיו.** הִכְחִישׁ וְעָשָׂה שׂוֹנְאוֹ [שֶׁל הַקָּבָּ״ה] בַּדַּאי: **שֶׁעָשָׂה שׂוֹנְאוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה מַךְ.** חַלָּשׁ, כִּדְאַמְרִי׳ לְקַמָּן אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם: **שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו.** וְלֹא אֲמָרָן כְּמוֹת שֶׁהֵן: **שֶׁפִּסֵּעַ.** דִּלֵּג, שֶׁלֹּא אֲמָרָן כַּאֲשֶׁר הֵם: **יְהוֹשֻׁעַ.** לֹא הֻצְרַךְ לֵילֵךְ, שֶׁכְּבָר בִּקֵּשׁ עָלָיו מֹשֶׁה רַחֲמִים: **וְהַיְינוּ דִּכְתִיב וְעַבְדִּי כָלֵב וְגו׳.** וַהֲבִיאוֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה, וְהִיא חֶבְרוֹן כְּדִכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ יד) וַיִּתֵּן אֶת חֶבְרוֹן לְכָלֵב, ש״מ כָּלֵב הוּא דְּאָזִיל לְחֶבְרוֹן: **מְיֻמָּן.** גִּבּוֹר שֶׁבָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁיַּד הַיָּמִין חֲשׁוּבָה מִן הַשְּׂמֹאל: **שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחִיתוֹת.** שֶׁמְּקוֹם רַגְלָיו מַעֲמִיק בָּאָרֶץ מֵרֹב כָּבְדּוֹ וְנִכָּר שָׁם כְּגוּמָא וּכְשַׁחַת. וּלְשׁוֹן שֵׁשַׁי לֹא פּוֹרַשׁ לָנוּ מַאי דָּמֵי לִשְׁחִיתוֹת. וְנִרְאֶה לְשׁוֹן עַמּוּדֵי שֵׁשׁ, שֶׁהֵם כְּבֵדִים וּמְקוֹם מַעֲמָדָם נִכָּר: **תְּלָמִים.** כְּתֶלֶם הַמַּחֲרֵשָׁה שֶׁמַּעֲלֶה הֶעָפָר וּמַעֲמִיק בָּאָרֶץ: **שֶׁהָיוּ מַעֲנִיקִים אֶת הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן.** מֵרֹב גֹּבַהּ קוֹמָתָן דּוֹמִין כְּאִלּוּ צַוָּארָם נוֹקֵב וְעוֹנֵק בַּנֶּקֶב שֶׁהַחַמָּה יוֹצְאָה בּוֹ: **לִבְנוֹ קָטָן.** כְּנַעַן קְטַן הַבָּנִים שֶׁל חַם הָיָה, וּמִצְרַיִם שֵׁנִי לַבָּנִים: **מְבֻנָּה.** לְשׁוֹן אִבָּנֶה מִמֶּנָּה (בְּרֵאשִׁית טז), כְּלוֹמַר מְיֻשֶּׁבֶת בְּפֵירוֹת: **טְרָשִׁים.** סְלָעִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּירוֹת כְּאֶרֶץ לַחַה: **דְּקָבְרֵי בָּהּ שָׁכְבֵי.** לֹא גַּרְסִינָן מ״ט אֶלָּא ה״ק, וְתֵדַע דִּטְרָשִׁין הִיא וְאֵינָהּ רְאוּיָה לְפֵירוֹת כְּכָל שְׁאָר הָאָרֶץ, לְפִיכָךְ יִחֲדוּהָ לִקְבוּרַת מֵתִים: **כִּי הָיוּ בְּצֹעַן שָׂרָיו.** שֶׁל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁשּׁוֹלְחִים אֶל פַּרְעֹה לַעֲזוֹר לוֹ עַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר, אַלְמָא פַּרְעֹה בְּצֹעַן יָתִיב וְשָׁם הוֹלְכִין לְבַקְּשׁוֹ: **אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי.** אֵלְכָה נָּא בְּחֶבְרוֹן וַאֲשַׁלֵּם הַנֶּדֶר שֶׁנָּדַרְתִּי בִּגְשׁוּר, כְּדִכְתִיב בַּתְרֵיהּ כִּי נֵדֶר נָדַר עַבְדְּךָ בְּשִׁבְתִּי בִגְשׁוּר, וּבְחֶבְרוֹן מַאי בָּעֵי וַהֲלֹא לֹא הָיָה שָׁם הַמִּזְבֵּחַ כִּי אִם בְּגִבְעוֹן: **לְהָבִיא כְּבָשִׂים לְעוֹלָה.** דְּאָמַר מַר בְּמס׳ מְנָחוֹת כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, אַלְמָא אֶרֶץ מִרְעֶה הָיְתָה: **מִנָּהּ.** כְּלוֹמַר מִתְּשׁוּבָתְךָ אַתָּה מְסַיְּעֵנִי, שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה לְזֶרַע כִּשְׁאָר הָאָרֶץ מֵאַחַר שֶׁהִיא בַּת טְרָשִׁים כִּדְאַמְרִי׳ בְּבָבָא מְצִיעָא בְּהַשּׂוֹכֵר (דַּף פ.) וְאִי אַרְעָא דְּמַחְזְקָא בִּגְרוֹנְדִי [הִיא שְׁנֵיהֶם מְשַׁלְּמִין]: **דִּקְלִישָׁא אַרְעָא.** עָפָר שֶׁל טְרָשִׁים דַּק וְקָלוּשׁ וּמוּעָט הוּא, וּמִתּוֹךְ כָּךְ לֹא הָיוּ חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים אוֹתָהּ תְּבוּאָה מַאֲכַל אָדָם: **וְעָבְדָה רַעְיָא.** מַצְמַחַת וּמַעֲלָה עֲשָׂבִים וְאוֹכְלִים הַצֹּאן: **וְשָׁמֵן קִנְיָינָא.** הַמִּקְנֶה הַצֹּאן, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַצֹּאן לְהַשְׁבִּיחַ בְּאֶרֶץ יְבֵשָׁה וּטְרָשִׁים יוֹתֵר מֵאֶרֶץ לַחַה:

וילכו

כַּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי ר׳ אֶלְעָזָר בְּר׳ שִׁמְעוֹן, בְּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין מָר וּבֵין מָר, כְּחֲנָיָיתָן עָבְרוּ. מָר סָבַר: אָדָם קַל, וּמָר סָבַר: מַיִם קַלִּים. "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "שְׁלַח לְךָ" מִדַּעְתְּךָ, וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר" וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: "בְּעֵינַי" וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם. "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" אָמַר ר׳ חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כְּתִיב הָכָא: "וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ" וּכְתִיב הָתָם: "וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה". "וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר", אָמַר ר׳ יִצְחָק: דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: "סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל", "סְתוּר" שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "מִיכָאֵל" שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ. אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר "נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי", "נַחְבִּי" שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, "וָפְסִי" שֶׁפִּיסֵּעַ עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן" "וַיָּבֹאוּ" מִבָּעֵי לֵיהּ? אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפֵּירַשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן: אֲבוֹתַי! בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ" יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ". "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי", "אֲחִימָן" מְיוּמָּן שֶׁבְּאֶחָיו, "שֵׁשַׁי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת, "תַּלְמַי" שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: "אֲחִימָן" בָּנָה עֲנָת, "שֵׁשַׁי" בָּנָה אָלֻשׁ, "תַּלְמַי" בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. "יְלִידֵי הָעֲנָק" שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן. "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם לִבְנוֹ גָּדוֹל?! דִּכְתִיב: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם" וְגו׳! אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבוּנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, מִשּׁוּם דְּקָבְרִי בָּהּ שִׁיכְבֵי. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו" וַאֲפִילּוּ הָכִי חֶבְרוֹן מְבוּנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי? וְהָא כְּתִיב: "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא", וְאָמַר רַב אָוְיָא וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. וְתַנְיָא אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָּהּ, אַיְידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא, עָבְדָה רָעְיָא וְשָׁמֵן קִנְיָינָא. "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ,

וילכו

ביאורים למסכת סוטה דף לד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אם כן כַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ – לא עברו את הירדן בזה אחר זה, אלא כמו סדר חנייתן, וְלִדְבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שגבהו המים יותר משלש מאות מיל, חייבים לומר שבָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ, וארך זמן רב והספיקו המים להערם זה על גבי זה כדלעיל לגובה כה עצום. וְחַד – רבי אמי או רבי יצחק נפחא אָמַר, בֵּין מַר – רבי יהודה, וּבֵין מַר – רבי אלעזר ברבי שמעון, סוברים שכַּחֲנָיֵיתָן עָבְרוּ, אלא שמַר – רבי יהודה סָבַר אָדָם קַל לרוץ כמו המים, וכמו שעברו עם ישראל מהלך שנים עשר מיל, כך גם נערמו המים לגובה שנים עשר מיל, וּמַר – רבי אלעזר ברבי שמעון סָבַר מַיִם קַלִּים לרוץ יותר מן האדם, ואף שעם ישראל עברו מהלך שנים עשר מיל בלבד, המים נערמו באותו זמן לגובה רב של יותר משלש מאות מיל. כיון שהזכירה הגמרא לעיל את מעשה המרגלים, ממשיכה לברר ממעשי המרגלים, ואחר כך תחזור לעניני קריעת הירדן ומעבר ישראל בו. נאמר בתחילת פרשת המרגלים 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים', אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מה שאמר לו ה' 'שְׁלַח לְךָ', פירושו מִדַּעְתְּךָ, דהיינו אני איני מצוה אותך, רק ישראל בקשו ממך כמו שאומר להם משה בספר דברים 'ותקרבון אלי כולכם', ואני איני מעכב על ידך. ובודאי שלא ציוהו ה' על כך, והראיה וְכִי אָדָם זֶה בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ – והרי אדם לא בוחר לעצמו דבר רע, ואם כן בודאי ה' לא היה מצוה דבר שסופו לבוא לידי תקלה. ומבארת הגמרא, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב שאומר להם משה 'וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר', ואָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, יש לדייק לשון הפסוק 'בְּעֵינַי' וְלֹא בְּעֵינָיו שֶׁל מָקוֹם.

עוד דורשת הגמרא מענין המרגלים, כתוב בהמשך הפסוק שם "ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, הבקשה שביקשו ישראל ממשה מלכתחילה שישלח מְרַגְּלִים, לֹא נִתְכַּוְּונוּ אֶלָּא לְבוֹשְׁתָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ויש ללמוד זאת מגזירה שוה, כְּתִיב הָכָא 'וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ' וּכְתִיב הָתָם 'וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה' וְגוֹ', וכמו שם לשון 'וחפרה' הוא לשון בושה, כפי שכתוב לגבי החמה, כך גם כאן 'ויחפרו' הוא לשון בושה, שרצו לבייש את ארץ ישראל.

עוד כתוב בפרשת המרגלים, 'וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר', אָמַר רַבִּי יִצְחָק, דָּבָר זֶה מָסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ – מכל שם של מרגל ושם אביו, אפשר לדרוש את מהות מעשיהם, וְאָנוּ לֹא עָלְתָה בְּיָדֵינוּ לדרוש כל שמותם, אֶלָּא אֶחָד בלבד, והוא 'סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל', וכך דרשנו, 'סְתוּר' שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – הכחיש את ה' ועשאו כביכול בדאי, 'מִיכָאֵל' שֶׁעָשָׂה עַצְמוֹ מָךְ – עשה את ה' כביכול חלש שאינו יכול להכניסנו לארץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אַף אָנוּ נֹאמַר לדרוש עוד שם מהמרגלים, והוא 'נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי', וכך נדרשנו, 'נַחְבִּי' שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ולא האמין במה שהעיד על הארץ שהיא טובה, 'וָפְסִי' שֶׁפִּיסַּע עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – שדילג על מדותיו של ה' שנותן שכר טוב למאמינים בו.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן', ויש להקשות, 'וַיָּבֹאוּ' מִבְּעֵי לֵיהּ, שהרי מדבר על המרגלים שהם רבים, וכמו שהתחיל הפסוק 'ויעלו'. אלא אָמַר רָבָא, מְלַמֵּד שֶׁפֵּירַשׁ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי אָבוֹת, אָמַר לָהֶן כלב לאבות, אנא אֲבוֹתַי בַּקְּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים, ולכן אומר הפסוק 'ויבא עד חברון' בלשון יחיד, שרק כלב הלך לשם. יְהוֹשֻׁעַ לא הלך, משום שלא היה צריך לזה, שכְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ', הוסיף לו י' על שמו וקראו 'יהושע', שהתפלל יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְעַבְדִי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וימלא אחרי והביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורשנה" וְגוֹ', הרי שהובטחה לו אותה הארץ שבא שמה, והיא חברון, וכן נתקיים כמו שכתוב בספר יהושע "ויתן את חברון לכלב בן יפונה לנחלה". עוד נאמר בפרשת המרגלים "וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי וְגוֹ' ילידי הענק", דורשת הגמרא, 'אֲחִימָן' נדרש שהוא מְיוּמָן שֶׁבְּאֶחָיו – הגבור שבין הענקים, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל. 'שֵׁשַׁי' נדרש שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחָתוֹת – שמחמת כובדו רגליו הם כעמודי שש ושוקעים בארץ וניכר שם כגומא וכבור שחת. 'תַּלְמַי' נדרש שֶׁמֵּשִׂים אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים – מחמת כובדו דורס בארץ וחורץ כתלמי המחרישה. דָּבָר אַחֵר, אֲחִימָן בָּנָה את העיר עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה את העיר אָלֻשׁ, תַּלְמַי בָּנָה את העיר תַּלְבּוּשׁ. עוד יש לדרוש המשך הפסוק שם 'יְלִידֵי הָעֲנָק', למה נקראו 'ענק', על שם שֶׁמַּעֲנִיקִין חַמָּה בְּקוֹמָתָן – מרוב גובהם נראה כאילו החמה היא ענק היינו שרשרת, סביב לצוארם.

עוד נאמר בפרשת המרגלים 'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לפני צוען מצרים'. שואלת הגמרא, מַאי 'נִבְנְתָה'. מנסה הגמרא לבאר, אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ – אם נבאר הפסוק כפשוטו שהעיר חברון נבנתה שבע שנים לפני שנבנתה צוען מצרים. דוחה הגמרא, וכי אֶפְשָׁר אָדָם – היינו חם, בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן – כנען, שחברון בארץ כנען, קוֹדֶם שבונה לִבְנוֹ גָּדוֹל – מצרים, ומביאה הגמרא ראיה שכנען היה יותר גדול ממצרים, דִּכְתִיב "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם ופוט וכנען" וְגוֹ'.

מבארת הגמרא, אֶלָּא, שֶׁהָיְתָה חברון מְבוּנָּה – מרובה ומיושבת בפירות, עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר כמות הפירות שבְּצוֹעַן. וכדי שנבין כמה הריבוי בפירות שבארץ ישראל, מתארת הגמרא, וְאֵין לָךְ טְרָשִׁים – סלעים, שאינם עושים פירות כקרקע לחה, בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יָתֵר מֵחֶבְרוֹן, (מִשּׁוּם) וזו הסיבה דְּקָבְרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי – שייחדוה לקבורת מתים, כי אינה ראויה לפירות, ולעומת זאת, וְאֵין לָךְ מְעוּלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת יָתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר 'כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', וְאֵין לָךְ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָתֵר מִצּוֹעַן, דִּכְתִיב 'כִּי הָיוּ בְצוֹעַן שָׂרָיו' – שמלך ישראל שלח שריו לצוען לבקש מפרעה לעזור לו להלחם נגד מלך אשור, אם כן רואים שפרעה קבע מושבו בצוען, ובודאי משום שהיתה המשובחת ביותר, וַאֲפִילּוּ הָכִי – למרות שבחה העצום של צוען, העיר חֶבְרוֹן הפחות משובחת שבארץ ישראל, היא מְבוּנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה – פי שבע מאשר יש בְּצוֹעַן.

שואלת הגמרא, וְחֶבְרוֹן טְרָשִׁים הָוֵי – האם אכן חברון היא עיר עם אדמת טרשים שאינה מצמחת פירות, וְהָא כְּתִיב "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, כי נדר נדר עבדך בשבתי בגשור" וְגוֹ', וְאָמַר רַב אַוְיָא וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָן, וכי בחברון זובחים, והרי אין שם מזבח, אלא ודאי שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן לעולה, אם כן רואים שחברון היא ארץ מרעה משובחת. וְתַנְיָא – גם בברייתא שנינו, שאֵילִים משובחים לוקחים מִמּוֹאָב, וּכְבָשִׂים משובחים לוקחים מֵחֶבְרוֹן, הרי שחברון ארץ משובחת היא, ולא טרשים.

מתרצת הגמרא, מִינָּהּ – אדרבה משאלתך וראיותיך אתה מסייעני שחברון היתה אדמת טרשים ולא חשובה לצמיחת פירות, אַיְידֵי דִּקְלִישָׁא אַרְעָא – שכיון שהארץ חלשה ומועטת, לא היו זורעים אותה להצמיח פירות למאכל אדם, אלא עָבְדָה רָעֲיָא – מצמחת מעצמה עשבים הראוים לצאן למרעה, וְשָׁמֵן קִנְיָינָא – ובזה היה הצאן משמין, שכן דרך הצאן להשביח יותר באדמה יבשה וטרשים מאשר באדמה לחה.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מקץ ארבעים יום

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, תיבת 'וילכו' מיותרת, שהרי כבר כתוב לפני כן 'וישובו', אלא **מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה** – לומדים בהקש זה מזה, **מַה בִּיאָה** – כשבאו המרגלים בחזרה מארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה** – כשיצאו מהמדבר לארץ ישראל, היו **בְּעֵצָה רָעָה**, שמתחילה היתה כוונתם להוציא דבה על הארץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, **"וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ** אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש היא" **וְגוֹ'**, ששיבחו את הארץ, **וּכְתִיב** אחרי כן, שממשיכים לספר **"אֶפֶס כִּי עַז הָעָם** היושב בארץ וגו'", **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֱמֶ"ת לְבַד"ו לְוָיָ"ה) מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ** – שלא מתחיל המספר בדברים אמתיים בתחילה, **אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ** – שמחזיקים אותו השומעים כשקרן, לכן גם המרגלים פתחו בשבח הארץ תחילה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם **'וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה'**, שכלב בן יפונה השתיק את העם 'אל משה' דהיינו בדברים שדיבר על משה, וחשבו השומעים שרוצה לספר בגנותו, וכפי שמבאר זאת מיד רבה, **אָמַר רַבָּה, שֶׁהֵסִיתָן** כלב לבני ישראל שהקשיבו למרגלים, **בִּדְבָרִים** אחרים **פָּתַח** [דחזייה] – ראה כלב בן יפונה, **שִׁיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי** – שרצה לדבר, **אָמְרִי לֵיהּ** המתלוננים, **דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה** – זה שראשו קטוע, שאין לו בנים ליטול חלק בירושת הארץ, **יְמַלֵּל** – ידבר, בתמיהה, והשתיקוהו בנזיפה. **אָמַר** כלב בלבו, **אִי מִשְׁתָּעִינָא** – אם אדבר, **אָמְרִי בִּי מִילְּתָא** – יאמרו גם עלי דברים, **וְחָסְמִין לִי** – וישתיקו אותי, לכן **אָמַר לָהֶן** כך, **וְכִי זוֹ בִּלְבָד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם**, וכשהתחיל לדבר בסגנון זה, **סָבְרֵי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי** – סברו שרוצה לדבר בגנות משה, לכן **אִישְׁתִּיקוּ**, ואז **אָמַר לְהוּ**, אכן לא זו בלבד עשה לנו משה, אלא גם **הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן**, ולכן **אִם יֹאמַר** לנו משה **עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ**, וכי **לֹא נִשְׁמַע לוֹ**, בתמיהה. וזה מה שהמשיך כלב **'עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ' וְגוֹ'**, שנעלה אף בסולמות לרקיע אם יצוה אותנו. וממשיך הפסוק, **'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל** לעלות' **וְגוֹ'**. **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** כדי לסתור דברי כלב, וכנאמר בהמשך הפסוק **'כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ'**, ודורשים שלא התכוונו 'ממנו' שפירושו 'מאיתנו', אלא 'ממנו' שפירושו 'מאיתו', **אַל תִּקְרֵי 'מִמֶּנּוּ' אֶלָּא 'מִמֶּנּוּ', כִּבְיָכוֹל** רצו המרגלים לומר **שאֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם** – משל למפקיד אצל חבירו ולא יכול לקחת פקדונו, חס ושלום כביכול הקדוש ברוך הוא לא יצליח להוציא האומות החזקות האלו מארץ ישראל.

עוד אמרו המרגלים **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא', דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה** – שהראיתי להם כאילו היא ארץ אוכלת יושביה שמתים שם הרבה, **וְהֵם** – המרגלים **חָשְׁבוּ לָרָעָה**. ומבארת הגמרא, **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ** – כל מקום שהגיעו המרגלים, **מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ** – מת אדם חשוב מיושבי הארץ, **כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ** – כדי שיהיו האמוריים טרודים ולא ישאלו מיהם המרגלים. **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ** – ויש אומרים שאיוב מת באותה שעה, כדי שלא תגן זכותו עליהם, וזה מה שאמרו יהושע וכלב 'סר צלם מעליהם'. ממשיכה הגמרא, כיון שמתו האנשים דלעיל, **וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא** – והתעסקו כל האמוריים בהספד, והיה הדבר לטובה מאת ה', אך המרגלים **הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה**, שהרבה אנשים מתים שם בכל מקום, לכן אמרו **'אֶרֶץ אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'**.

עוד תיארו המרגלים **"וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ** בעיניהם" **וְגוֹ'**, ומבארת הגמרא, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא, הַמְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הֲווּ** – שקרנים היו, והראיה היא, **בִּשְׁלָמָא** מה שאמרו **'וַנְהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים', לְחַיֵּי** – מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, **אֶלָּא** מה שאמרו **'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מְנָא הֲווּ יָדְעֵי** – כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, **וְלֹא הִיא** – לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, **כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי** – כשהיו האמוריים מברים את האבלים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, **תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי** – היו מברים אותם תחת עצי ארזים, **וְכִי חָזִינְהוּ סָלְקוּ יָתְבֵי בְּאִילָנֵי** – כשראום המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, **שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרֵי** – ושמעום המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, **קָחֲזִינַן אִינְשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי** – ראינו בעצים אנשים שדומים לנמלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים **"וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ** העם בלילה ההוא". **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם** שחזרו המרגלים מארץ ישראל ובכו כל העדה, **[עֶרֶב] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם** יום זה **בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת**.

עוד נאמר שם **"וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אוֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **"וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה**, כביכול בטענה גם כלפי ה' יתברך, ודרשו כן מהסמיכות 'וכבוד ה'' ל'לרגום אותם באבנים'.

עוד נאמר שם **"וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה", אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה**, שהרי כתוב 'במגפה' ולא 'במגפה', משמע במגפה מיוחדת וראויה להם במדה כנגד מדה. ומהי המיתה המשונה, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא, דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם** מתוך פיהם, **וְנָפַל** לשונם **עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם** שנפלה, **וְנִכְנָסוֹת** התולעים **בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם** גם יצאו תולעים **וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם** שנפלה על טיבורם. **וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ** שהיא באה על לשון הרע.

חוזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן**, שבו הכהנים פסיעה לאחוריהם לצד מזרח, **וחָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּעֲלוֹת** [בַּעֲלוֹת] **הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא** שאחרי שחזרו הכהנים פסיעה לאחוריהם ושבו מי הירדן כבתחילה, כעת **אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד** – מזרח, **וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד** – מערב. ואז **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו** הכהנים **וְעָבַר** באויר מעל הירדן לצד השני לשאר עם ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה' וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה** שלא ידע אותו עוזא, **נֶעֱנַשׁ עוּזָּא שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחוֹז אֶת הָאָרוֹן** כי שמטו הבָּקָר", **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא** הארון, וכדלעיל, את **עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיכול לישא, ועל כן טעה עוזא ששלח ידו לאחוז את הארון.

כיון שהוזכר מעשה עוזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. **"וַיִּחַר אַף ה' בְּעוּזָּא וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" וְגוֹ', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו בביאור 'על השל'. **חַד אָמַר עַל עִסְקֵי שֶׁלּוֹ** – השגגה ששלח ידו לאחוז בארון, **וְחַד אָמַר שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו** – ו"של" הוא לשון דבר המוטל מלמעלה למטה.

עוד כתוב בפרשת עוזא, **'וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** אל תחשוב שעוזא איבד בחטאו את חלקו בעולם הבא, אלא **עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר 'עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'**, ולומדים את עוזא מהארון, **מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים**, שהרי נגנז על ידי יאשיהו המלך, ונשמר לעתיד לבא, **אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא**.

עוד נאמר שם, **"וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה' פֶּרֶץ בְּעֻזָּה", אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, לשון 'ויחר' הוא **שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו** של דוד **כַּחֲרָרָה** – עוגה שאופין על פני גחלים. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מֵעַתָּה** לפי הביאור לעיל על 'ויחר', **כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב 'וַיִּחַר' הָכִי נַמִּי** – כל מקום שכתוב 'ויחר' גם כן תפרש 'שנשתנו פניו כחררה'. מתרצת הגמרא, **הָתָם** – בשאר מקומות בתנ"ך **כְּתִיב** 'ויחר **אַף', הָכָא לֹא כְּתִיב 'אַף'**.

עוד מענין מעשה עוזא, **דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד** – בכך שמת עוזא על ידו, ומבאר רבא, **מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תּוֹרָה זְמִירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי"**, פירוש, כשברחתי מאויבי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקיך כזמירות. **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לדוד, **דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ"** – שאדם רק סותם

המשך בעמוד קכא

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד א

רש"י

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. לא גַּרְסִינָן וּכְתִיב, [אֶלָּא] וַיֵּלְכוּ יְתֵירָא הוּא כֵּיוָן דִּכְתִיב [לְעֵיל] וַיָּשׁוּבוֹ לא הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר אֶלָּא וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ׳: **מַקִּישׁ הֲלִיכָתָן.** שֶׁהָלְכוּ לָתוּר לְבִיאָתָן: **אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה.** שֶׁמִּתְחִלָּה לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּונוּ: **אֵינוֹ מִתְקַיֵּים.** שֶׁמַּחֲזִיקִין אוֹתָן הַשּׁוֹמְעִין כְּבַדָּאִין, לְפִיכָךְ אוֹמֵר דְּבַר אֱמֶת תְּחִלָּה כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ, וְאַף מְרַגְּלִים לְכָךְ פָּתְחוּ בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ תְּחִלָּה: **וַיַּהַס.** שִׁתְּקָן: **אֶל מֹשֶׁה.** בִּדְבָרִים, שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר בְּמֹשֶׁה וְהָיוּ סְבוּרִים שֶׁבִּגְנוּתוֹ רוֹצֶה לְסַפֵּר: **שֶׁהֱסִיתָם בִּדְבָרִים.** כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: **דְּחַזְיֵיהּ.** כָּלֵב לִיהוֹשֻׁעַ שֶׁרָצָה לְדַבֵּר וְשִׁתְּקוּהוּ בִּנְזִיפָה וְאָמְרוּ לוֹ רֹאשׁ הַקָּטוּעַ יְדַבֵּר, מִי שֶׁרֹאשׁוֹ קָטוּעַ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים לִטּוֹל חֵלֶק בָּאָרֶץ הוּא יְדַבֵּר בְּפָנֵינוּ: **וְחָסְמִין לִי.** מְשַׁתְּקִין אוֹתִי: **עָלֹה נַעֲלֶה.** אַף לַשָּׁמַיִם אִם יְצַוֶּה עָלֵינוּ: **מִמֶּנּוּ.** מִן הַקָּבָּ"ה: **אַל תִּקְרִי.** לא גָּרַס, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ קְרִיָּיה בֵּין מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱמָר עַל יָחִיד שֶׁנִּדְבָּרִים עָלָיו לְמִמֶּנּוּ שֶׁל רַבִּים שֶׁאוֹמְרִים עַל עַצְמָן: **אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו.** אִם הִפְקִידָם שָׁם: **בַּעַל הַבַּיִת.** אֲדוֹן הָעוֹלָם: **אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה.** שֶׁהֶרְאִיתִיהָ לָהֶם כְּאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמֵּתִים בָּהּ תָּדִיר: **שְׁכִיב אִיּוֹב.** שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר כָּלֵב סַר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם: **ה"ג וְלֹא הִיא כִּי הֲווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי.** וְלֹא הָיוּ שַׁקְרָנִים בַּזֹּאת (וְלֹא הָיוּ נִרְאִים בָּהֶן שַׁקְרָנִים) דְּאִינְהוּ שַׁמְעִינְהוּ לָאֱמוֹרִיִּים שֶׁקּוֹרִין אוֹתָן חֲגָבִים, דְּכִי הֲווּ אֱמוֹרִיִּים מַבְרִין אֶת אֲבֵלֵיהֶם כְּשֶׁחוֹזְרִין מִן הַקֶּבֶר, כִּדְאָמַר לְעֵיל דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ שְׁכִיב חֲשִׁיבָא מִנַּיְיהוּ וּמַבְרִין לָאֲבֵל סְעוּדָה לְנַחֲמוֹ תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי לְהוּ: **וְכִדְחָזִינְהוּ.** וְהֵם יְרֵאִים לַעֲמוֹד לִפְנֵיהֶם סָלְקֵי וְיָתְבֵי בְּאִילָנֵי: **וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה.** (שַׁדַּי) [שֶׁרָצוּ] לִרְגּוֹם אוֹתָם [וְקָאֵי] נַמִּי אַכְּבוֹד ה׳: **בַּמַּגֵּפָה.** מִדְּלֹא קָרִינָן בְּמַגֵּפָה מַשְׁמַע בַּמְּיֻחֶדֶת וּרְאוּיָה לָהֶם בְּמִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: **בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ.** שֶׁהִיא בָּאָה עַל לָשׁוֹן הָרַע כִּדְאַמְרִינָן בְּבַמֶּה מַדְלִיקִין (שַׁבָּת דַּף לג): **וְכֵיוָן שֶׁעָלָה כוּ׳.** סֵיפָא דְּבָרַיְיתָא דִּלְעֵיל הִיא, אֶלָּא אַיְּדֵי דְּתָנָא בָּהּ וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לָאֶשְׁכּוֹל נָקַט לָהּ לְפָרָשַׁת מְרַגְּלִים הָכָא: **שָׁבוּ הַמַּיִם לִמְקוֹמָם.** שֶׁהַכֹּהֲנִים עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם עַד שֶׁעָבְרוּ כָּל הָעָם, וּכְשֶׁעָבְרוּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וְנִמְשְׁכוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם פְּסִיעָה אַחַת, נִמְצְאוּ כֹּהֲנִים מִצַּד זֶה כּוֹ׳. וְאע"ג דְּהַהוּא קְרָא דְּוַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר קָדִים, דְּמַשְׁמַע דְּהַאי נִתְּקוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בָּעֵבֶר הַשֵּׁנִי כְּתִיב, לא הֲוֵי הָכֵי אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, דְּאִי כְּסִדְרָן כְּתִיב הָא נָפְקֵי לְהוּ מִן הַיַּרְדֵּן דִּכְתִיב וַיַּעֲבוֹר אֲרוֹן ה׳ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם וְהָעָם עָלוּ, וְכֵיוָן דְּאָרוֹן וְהַכֹּהֲנִים עָלוּ וְעָבְרוּ אַחֲרֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לִפְנֵיהֶם הֲרֵי יָצְאוּ מִן הַיַּרְדֵּן וּמַאי תּוּ דְּקָאָמַר וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן, אֶלָּא אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר וְהַאי עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן דְּקָאָמַר לְהוּ הָכֵי קָאָמַר לְהוּ, סַלְּקוּ רַגְלֵיכֶם לַאֲחוֹרֵיכֶם וְעוֹדָם בָּעֵבֶר הַמִּזְרָחִית, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשׁוּבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן אֶל מְקוֹמָם: **נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר.** וְהַיְינוּ קְרָא קַמָּא דִּכְתִיב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר [וַיַּעֲבוֹר] אֲרוֹן ה׳ וְגוֹ׳: **עַל עִסְקֵי שָׁלוּ.** שְׁגָגָה שֶׁשָּׁגַג לֶאֱחוֹז בּוֹ: **שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו.** וְשַׁל לְשׁוֹן כִּי יִשַּׁל זֵיתֶךָ (דְּבָרִים כח) וּבְשִׁלְיָתָהּ (שָׁם), דָּבָר הַמֻּטָּל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה: **הָאָרוֹן קַיָּים לְעוֹלָם.** שֶׁהֲרֵי נִגְנַז כִּדְאָמַר בְּיוֹמָא (דַּף נב:) שֶׁגְּנָזוֹ יֹאשִׁיָּהוּ: **חֲרָרָה.** עֻגָּה שֶׁאוֹפִין עַל פְּנֵי הַגֶּחָלִים: **נֶעֱנַשׁ דָּוִד.** שֶׁמֵּת עֻזָּא עַל יָדוֹ: **זְמִירוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי.** כְּשֶׁהָיִיתִי בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי אוֹיְבַי וָאָגוּר מִפְּנֵיהֶם הָיִיתִי מִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בְּחֻקֶּיךָ וְהָיוּ לִי לִזְמִירוֹת לְשַׁעֲשְׁעֵנִי: **הֲתָעִיף.** לְשׁוֹן [כָּפוּל], וְכָפַלְתָּ מְתַרְגְּמִינָן וְתֵיעוֹף (שְׁמוֹת כז) שֶׁאִם תַּכְפִּיל עֵינֶיךָ לִסְתּוֹם עַיִן בְּהֶסֵּחַ הַדַּעַת מֵהִסְתַּכֵּל בָּהֶן מִיָּד וְאֵינֶנּוּ: **לֹא נָתַן.** עֲגָלוֹת מֹשֶׁה לִבְנֵי קְהָת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם לָשֵׂאת בְּכָתֵף, כִּי לֹא הָיוּ מְמֻנִּים אֶלָּא עַל דְּבַר קְדֻשַּׁת הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן [וְהַמְּנוֹרָה וּמִזְבַּח הַזָּהָב]: **וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ.** לא בְּהַךְ הַכָּאָה דְּדָוִד כְּתִיב אֶלָּא כְּשֶׁהֲבִיאוּהוּ הַפָּרוֹת מִפְּלִשְׁתִּים, וְאַיְּדֵי דְּאַיְירֵי בְּאָרוֹן נָקַט לָהּ: **מִשּׁוּם דְּרָאוּ.** וְנִסְתַּכְּלוּ בּוֹ וַיַּךְ, בִּתְמִיהָ: **קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ.** לא בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן לְכַבְּדוֹ. וְהַאי רָאוּ לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּמוֹ אַל תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחוֹרֶת (שִׁיר א׳):

מאן

תוספות

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ" אָמַר ר׳ יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה, מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. "וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ" וּכְתִיב: "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם", אָמַר ר׳ יוֹחָנָן (סימן אמ"ת לבד"ו לוי"ה) מִשּׁוּם ר׳ מֵאִיר: כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִילָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּים בְּסוֹפוֹ. "וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה" אָמַר רַבָּה: שֶׁהֵסִיתָן בִּדְבָרִים. פָּתַח יְהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אָמְרִי לֵיהּ: דֵּין רֹאשׁ קְטִיעָה יְמַלֵּל? אָמַר אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אָמְרִי בִּי מִילְּתָא וְחָסְמִין לִי. אָמַר לָהֶן: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סָבְרִי בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. אָמַר לְהוּ: הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן. אִם יֹאמַר "עֲשׂוּ סוּלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ" לֹא נִשְׁמַע לוֹ? "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ". "וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל", אָמַר ר׳ חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" אַל תִּקְרֵי "מִמֶּנּוּ" אֶלָּא מִמֶּנּוּ, כִּבְיָכוֹל אֲפִילּוּ בַּעַל הַבַּיִת, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם. "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא" דָּרַשׁ רָבָא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דְּכָל הֵיכָא דְּמָטוּ, מֵת חֲשִׁיבָא דִּידְהוּ, כִּי הֵיכִי דְּנִיטְרְדוּ וְלֹא לִשְׁאֲלוּ אַבַּתְרַיְיהוּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִטְרִידוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּהֶסְפֵּידָא. הֵם חָשְׁבוּ לְרָעָה, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא". "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ" וְגוֹ׳. אָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: מְרַגְּלִים שַׁקָּרֵי הָווּ, בִּשְׁלָמָא "וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים" לְחַיֵּי, אֶלָּא "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם", מְנָא הָווּ יָדְעִי? וְלֹא הִיא, כִּי הָווּ מַבְרֵי אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הָווּ מַבְרֵי, וְכִי חָזִינְהוּ, סָלְקוּ יָתְבִי בְּאִילָנֵי, שָׁמְעֵי דְּקָאָמְרִי, קָחָזֵינַן אֱינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנֵי. "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ" אָמַר רַבָּה אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. "וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגּוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים" וּכְתִיב "וּכְבוֹד ה׳ נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד" אָמַר ר׳ חִיָּיא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ אֲבָנִים וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה, "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה" אָמַר ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשׁוּנָּה. אָמַר ר׳ חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, דָּרַשׁ ר׳ שֵׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּשְׁתָּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טִיבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסוֹת בְּטִיבּוּרָם, וּמִטִּיבּוּרָם וְנִכְנָסוֹת בִּלְשׁוֹנָם, וְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ: וְכֵיוָן שֶׁעָלָה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נִשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳ מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן נִתְּקוּ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם וַיֵּלְכוּ כִתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו", נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכֹהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אַחֵר. נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה׳ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עוּזָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת הָאָרוֹן" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עוּזָּא, נוֹשְׂאָיו נָשָׂא, עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן? "וַיִּחַר אַף ה׳ בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם עַל הַשַּׁל" ר׳ יוֹחָנָן וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שָׁלוּ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו בְּפָנָיו, "וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּים, אַף עוּזָּא בָּא לָעוֹלָם הַבָּא. "וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה׳ פֶּרֶץ בְּעֻזָּה" אָמַר ר׳ אֶלְעָזָר: שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה, כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב "וַיִּחַר" הָכִי נַמִּי? הָתָם כְּתִיב "אַף" הָכָא לֹא כְּתִיב "אַף". דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה "זְמִירוֹת", שֶׁנֶּאֱמַר: "זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי" אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהֶן "הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ" אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן "זְמִירוֹת"?! הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב: "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ" וְאִיהוּ אָתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא. "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן", מִשּׁוּם דְּרָאוּ "וַיַּךְ"? ר׳ אַבָּהוּ וְר׳ אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מִילֵּי נַמִּי אֲמוּר,

מאן

מלמד שמתו מיתה משונה. נראה דרעה במגפה דרש:

שלשה

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לה עמוד ב

תוספות

שלשה מיני אבנים היו. ירושלמי ג׳ מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום יהושע תחת כפות רגלי הכהני׳ ואיסטליות שנתן להם משה אמר רבי יצחק פשוט לן ארבעה מיני אבנים הוה אמר ר׳ סימן בר זבידא ויאות אין תימר אבני המלון לשעה היו ונגנזו אין תימר אבנים שהקים יהושע תחת כפות רגלי הכהנים משוקעות הן במים אין תימר איסטליות שנתן להן משה כבר נבנסו עמהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באבנים שהקים יהושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה. בתוספתא רבי יהודה אומר על גבי המזבח כתבוה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר׳ יהודה ר׳ יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דאמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוטירין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ״ד על אבני המזבח לא לשעה היו ונגנזו [עוד הוא מעשה נסים נתן הקב״ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע׳ לשון מ״ד על אבני המלון נכתבו ניחא ושדת אותם בסיד אלא] מאן דאמר על אבני המזבח [נכתבו מאי] ושדת בסיד בין כל אבן ואבן:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב״ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה וי״ל דעונש זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימה והאמר בפ״ק דמסכת ע״ז (לף כ:) דעדיין יש להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שבחוצה לארץ. תימה היאך קבלוה לרחב שהרי היא היתה מכנענים שבתוכה כדאיתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה [על שקירבה עצמה כך קירבה המקום] וארחב קאי ואמרינן נמי במס׳ מגילה (לף יד:) שנתגיירה ונסבה יהושע והבא משמע דכנענים שבתוכה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמא על פי הדיבור היה ואמר לו שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש״י ואי הוה מצינו למימר דאם היו חוזרין אז בתשובה בשעה שכתבו את התורה אפילו כנענים שבתוכה היו מקבלין ואפילו לר׳ יהודה ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ושוטרים למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [מלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קתני אלא אין נהרגין משמע אותם שצוה הקב״ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחיל יהושע במלחמה שהרי יהושע שלח שלש פרוזטגמאות הרוצה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמא אותן שהיו רוצין להשלים לא היה הורגן [וצריך לומר] אותן שהיו רוצין להשלים קודם שהתחיל במלחמה ראשונה ואף רחב קיבלה עליה קודם שהתחילו במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא באותן כנענים שחוץ לגבולים אם מקבלים אותם לאחר מכאן דרבי שמעון לא איצטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותן אלא אבנענים שבחוצה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

כמאן

רש״י

מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימְרַיָּית. מִי הִבְעִיסְךָ כְּשֶׁבַעְסָתָ וְלֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ מִן הַשִּׁבְיָה, וְעַתָּה מִי מְפַיֶּסְךָ כְּשֶׁנִּתְפַּיַּסְתָּ לָבֹא מֵאֵלֶיךָ: **וּכְתִיב שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים, וְהָכֵי רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא, וַיְהִי בְּעִוֹּר בַּר זַבִּידָא נוֹשֵׁאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳, וַיִּזְבְּחוּ שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים: **מֹלֶאת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת.** מִזְּבֵחוֹת, דְּעַל כָּל פְּסִיעָה מִזְבַּחַ: **כְּתִיב כֵּידוֹן.** בְּדִבְרֵי הַיָּמִים כְּתִיב וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן כִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא וְגו׳, וּבִשְׁמוּאֵל כְּתִיב גֹּרֶן נָכוֹן: **בַּתְּחִלָּה.** כְּשֶׁבָּא הָאָרוֹן שָׁם נַעֲשָׂה לָהֶם כְּכִידוֹן הַהוֹרֵג שֶׁהָרַג עֻזָּא: **וּלְבַסּוֹף.** לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּהָה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית עוֹבֵד אֱדוֹם נַעֲשָׂה נָכוֹן שֶׁהֵכִין אֶת בֵּיתוֹ דִּכְתִיב (שְׁמוּאֵל ב׳ ו׳) וַיְבָרֶךְ ה׳ אֶת עוֹבֵד אֱדוֹם (אִשְׁתּוֹ וּשְׁמֹנָה כַּלּוֹתָיו) אִשְׁתּוֹ שֶׁל עוֹבֵד אֱדוֹם וּשְׁמֹנָה כַּלּוֹתָיו יָלְדוּ שִׁשָּׁה שִׁשָּׁה בְּבֶרֶס אֶחָד, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב פְּעָלְתִּי הִשְׁמִינִי כִּי בֵרְכוֹ אֱלֹהִי׳ (הַ״מ פ׳ כו׳) וּכְתִיב אַחַ״כ שִׁשִּׁים וּשְׁנַיִם לְעוֹבֵד אֱדוֹם. וְשָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם ר׳ מְנַחֵם בְּר׳ חֶלְבּוֹ, גֹּרֶן נָכוֹן הוּא גֹּרֶן אָרַוְנָה הַיְבוּסִי, וְא״כ הוּא ה״ג, בְּתַחְלָה נָכוֹן וּלְבַסּוֹף כִּידוֹן עַל שֵׁם הַמִּזְבֵּחַ שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּנוּי וְסוֹפוֹ חָרֵב, וְכִידוֹן לְשׁוֹן שֶׁבֶר וְחָרְבָּן הוּא כְּמוֹ יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ (אִיּוֹב כא׳): **נִמְצֵאתָ.** סִיפָא דְּבָרֶיהָא דְּלְעֵיל הוּא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּתָנָא בָּהּ וְעַל דָּבָר זֶה נֶעֱנַשׁ עֻזָּא אִפְסְקֵיהּ בְּכָל הָנֵי: **שֶׁהֶעֱמִיד מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** וְתָנֵא דְּבָרֶיהָא כִּי קָאֵי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן קָרֵי עֵבֶר הַמִּזְרָח עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְכִי קָאֵי בְּעַרְבוֹת מוֹאָב אוֹ בְּשִׁאָר הַמִּסְעוֹת קָרֵי אֶרֶץ כְּנַעַן עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהוּא עֵבֶר הַמַּעֲרָבִי: **בַּגִּלְגָּל.** לְאַחַר שֶׁבָּנוּ מֵהֶן הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל קִפְּלוּם וְהֵבִיאוּם לַגִּלְגָּל וּקְבָעוּם שָׁם: **כְּיצַד כָּתְבוּ.** עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּהַר עֵיבָל: **הֵיאַךְ לָמְדוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם.** הָעֲתִיקוֹת תּוֹרָה, הֲלֹא לֹא נִצְטַוּוּ לִכְתֹּבָהּ בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן אֶלָּא לְבַד וּלְלַמְּדָהּ כָּל הָרוֹצֶה, שֶׁלֹּא יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹתָם הָאֻמּוֹת לוֹמַר לֹא הָיָה לָנוּ מַהֵיכָן לְלַמְּדָהּ: **נוֹטִירִין שֶׁלָּהֶן.** סוֹפְרִים שֶׁלָּהֶם, וְהֵם קוֹרִין אוֹתָן נוֹטִירִין: **וְהִשִּׁיאוּהָ.** וְהֶעֱתִיקוּהָ, כְּלוֹמַר נִטְּלוּהָ מִשָּׁם ע״י הַעְתָּקָה: **וְכָתְבוּ מִלְּמַטָּה.** בְּסוֹף הַדַּף לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ עוֹד וְגו׳. לְעֵיל מִנַּיהּ כְּתִיב כִּי הַחֹרֵם תַּחֲרִימֵם, וְדָבָר זֶה כְּתָבוּ לְמַטָּה לְהוֹדִיעַ לִשְׁבָעָה אֻמּוֹת הַיּוֹשְׁבִים חוּץ מִגְּבוּלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִימָם, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁבְּתוֹךְ גְּבוּלָם נִצְטַוּוּ לְהַחֲרִים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְלַמְּדוּ אוֹתָנוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַמְקוּלְקָלִים, אֲבָל אַתֶּם הַיּוֹשְׁבִים חוּצָה לָהּ אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה נִקְבָּל אֶתְכֶם, וְשֶׁבְּתוֹכָהּ אֵין מִקַּבְּלִין שֶׁמִּחֲמַת יִרְאָה עוֹשִׂין, וְה״ג לָהּ בְּהֲדִיָא בַּתּוֹסְפְתָּא (פ״ח) אִם אַתֶּם חוֹזְרִין בָּכֶם אָנוּ מְקַבְּלִים אֶתְכֶם: **מ״ט דְּר״ש.** דְּאָמַר עַל גַּבֵּי סִיד כְּתִבוּהָ: **עַל עִסְקֵי סִיד.** שֶׁהַתּוֹרָה נִכְתְּבָה עָלָיו וְהָיְתָה מְגֻלָּה לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְמָדוּהָ: **אֶלָּא שֶׁרָפָה.** גֵּיהִנֹּם, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֵין מִתְגַּיְּרִין וְהֵם קְרוּיִין עַמִּים אֵין חֵלְקָם אֶלָּא מִשְּׂרֹפוֹת הַסִּיד: **ה״ג וְשָׁבִיתָ שְׁבִיוֹ לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּ״ל.** דִּקְרָא בְּחוּ״ל כְּתִיב, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה מֵאֶרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. וְהָכֵי תָּנֵיא בְּסִפְרֵי, כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּכִי תֵצֵא מִשְּׁמַע כְּשֶׁהִתְעַלֶּה עַל דַּעְתְּךָ לָצֵאת. וְשָׁבִיתָ שְׁבִיו, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ וּלְקַיֵּים מֵהֶם יְפַת תֹּאַר שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, דְּהַאי וְשָׁבִיתָ קְרָא יְתֵרָא הוּא:

כמאן

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מַאן אַמְרְיָךְ (לְהָא) דְּאִימַּרְיַיתְּ – מי הכעיסך כשכעסת ולא הצלת את עצמך מן השבייה, **וּמַאן אָתָא עֲלָךְ דְּאִיפַּיַּיסְתְּ** – ועתה מי מפייסך כשנתפייסת לבוא מאליך. והיתה אמירה זו דרך זלזול כביכול למה נתן ה' בידי פלשתים את הארון כשנלחמנו נגדם, ועתה לפתע שחררו ללא מאמץ מצידנו.

והמשך הפסוק שם בהכאת אנשי בית שמש על חטאם, **"וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ"**, ויש כאן לשון סותרת 'שבעים איש' או 'חמישים אלף איש'. ובביאור הפסוק נחלקו אמוראים, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. חַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ**, ומה שכתוב 'חמישים אלף איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר**, באמת המתים במגפה **חֲמִשִּׁים אֶלֶף** איש **הָיוּ**, ומה שכתוב 'שבעים איש' הוא משום **וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.**

וחוזרת הגמרא לפרשת עוזא, אחרי מעשה עוזא, הכניס דוד את הארון לבית עובד אדום הגתי שלשה חדשים, ואחר כך העלהו לאהל קבע בעיר דוד בשמחה גדולה מאד. שואלת הגמרא, בספר שמואל נאמר **"וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה' שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא"**, **וּכְתִיב** בספר דברי הימים, שגם שם מופיע ענין זה, "ויהי בעזר האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', ויזבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים**". הרי לנו סתירה, האם זבחו שור ומריא, או שבעה פרים ושבעה אילים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב פָּפָא בַּר שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה** שהתקדמו עם הארון, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.** שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא** לרב פפא, **אִם כֵּן** שהקריבו על כל פסיעה ופסיעה, **מִילֵּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת** – מזבחות, שעל כל פסיעה ופסיעה עשו מזבח.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שׁוֹר וּמְרִיא, וְעַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת** שהתקדמו, זבחו **שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.**

שואלת הגמרא, **כְּתִיב** בפסוק בדברי הימים במעשה עוזא "ויבאו עד גורן **כִּידוֹן** וישלח עזא וגו'", **וּכְתִיב** בפסוק בשמואל במעשה עוזא "ויבאו עד גרן **נָכוֹן** וישלח עזא". ואם כן יש סתירה מה שם המקום, גורן 'כידון' או גורן 'נכון'. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בַּתְּחִלָּה** נקרא שמו **'כִּידוֹן'**, לרמז שנתקע בהם ככידון שהרג את עוזא, **וּלְבַסּוֹף** לאחר ששהה שלשה חדשים בבית עובד אדום הגתי, נקרא שמו **'נָכוֹן'**, שהכין את ביתו, כמו שמבואר בנביא ובחז"ל כל הברכות שבאו עליו.

כעת חוזרת הגמרא לסוגיית בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שעסקנו לעיל. ממשיכה הברייתא דלעיל, **נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת ספר דברים **"בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר** את התורה הזאת **וְגוֹ'"**, **וּלְהַלָּן** בפרשת כי תבא, לגבי הקמת האבנים בהר עיבל, **הוּא אוֹמֵר "וְכָתַבְתָּ עֲלֵיהֶן** [עַל הָאֲבָנִים] **אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'"**, **וְאָתְיָא** – נלמד בגזירה שוה, **'בֵּאֵר' 'בַּאֵר'**, כשם שלגבי 'באר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'באר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן** תחת מצב רגלי הכהנים נשאי ארון הברית". **וְאֶחָד שֶׁהֵקִים** יהושע **בַּגִּלְגָּל** מאבני המזבח שבנו בהר עיבל, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'"**.

תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה על המזבח בהר עיבל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת** באר היטב **וְגוֹ'"**, **וְאַחַר כָּךְ סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד**, שנאמר "והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד". **אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן** לרבי יהודה, **לִדְבָרֶיךָ** שסדו בסיד על הכתב, **הֵיאַךְ לָמְדוּ אוּמּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַזְּמַן** את **הַתּוֹרָה**, ואיך יקראוה שלא יהיה פתחון פה להם לומר לא היה לנו מהיכן ללומדה. **אָמַר לוֹ** רבי יהודה לרבי שמעון, **בִּינָה יְתֵירָה נָתַן בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** לאומות, **וְשִׁיגְּרוּ נוֹטֵירִין** – סופרים **שֶׁלָּהֶן, וְקִילְּפוּ אֶת הַסִּיד וְהִשִּׂיאוּהָ** – והעתיקוה, **וְעַל דָּבָר זֶה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּינָם** של האומות לרדת **לִבְאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לִלְמֹד וְלֹא לָמְדוּ.** כך ענה רבי יהודה לרבי שמעון. אך **רַבִּי שִׁמְעוֹן** חולק **ואוֹמֵר, עַל גַּבֵּי סִיד** מלכתחלה **כְּתָבוּהָ**, ולא ממש על גבי האבנים, **וְכָתְבוּ לָהֶן** עבור אלה משבעה האומות שישבו מחוץ לגבול ישראל **לְמַטָּה** בסוף הדף **"לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל** תועבתם אשר עשו לאלהיהם **וְגוֹ'"**. ומדייקת הגמרא, **הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הָיוּ** האומות שמחוץ לגבול ישראל **חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָן**, שלא נצטווינו להחרים אלא אותן שבתוך גבול ישראל כדי שלא ילמדונו ממעשיהם הרעים, ואף אם ישובו בתשובה זהו רק מיראה.

אָמַר רָבָא בַּר שִׁילָא, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שכתבוה על גבי סיד, **דִּכְתִיב 'וְהָיוּ עַמִּים מִשְׂרְפוֹת סִיד'**, ודורשים, 'והיו עמים משרפות' שנגזר דין העמים להשרף בגיהנם, **עַל עִסְקֵי 'סִיד'**, שהיתה התורה כתובה על גבי סיד וגלויה לפניהם ולא למדוה. **וְרַבִּי יְהוּדָה** לומד מן הפסוק הזה, **כִּי סִיד** – כמו סיד, **מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה, אַף אוֹתָם הַכּוּתִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵיפָה** בגיהנם, כל זמן שאינם מתגיירים ממש, אך חזרתם בתשובה בעודם גויים אינה מועילה, שגם על העומדים חוץ לגבולין נאמר 'לא תחיה כל נשמה'.

שואלת הגמרא, **כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא** – כמי הולכת הברייתא דלהלן, שנאמר "כי תצא למלחמה על אויביך וגו' **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** וראית בשביה אשת יפת תואר", ודורשים, **לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ**, שנוהג בהם דין אשת יפת תאר, **שֶׁאִם חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה מְקַבְּלִין אוֹתָן**, ולא נאמר עליהם 'לא תחיה כל נשמה',

---

המשך ביאור למס' סוטה ליום חמישה ושלושים יום לעומר עמ' א

עינו בהיסח הדעת מלהסתכל בהם מיד אינם, **אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן זְמִירוֹת**, בתמיהה, שהזמירות הוא בפי אדם רק לפי שעה, לכן **הֲרֵינִי מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, דִּכְתִיב "וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתַן כִּי עֲבוֹדַת הַקּוֹדֶשׁ** עליהם בכתף ישאו **וְגוֹ'"**, שבני קהת נושאים את הארון והשלחן [והמנורה ומזבח הזהב] בכתף, ולא נתן להם משה עגלות, **וְאִיהוּ אַתְיֵיהּ בְּעֶגְלָתָא** – ודוד הביא את הארון בעגלה.

וכיון שדברנו על הקפדה בשמירה על הארון, מביאה הגמרא ממעשה הבאת הארון מפלשתים על ידי הפרות, בזמן שמואל הנביא, שם כתוב **"וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בָּאֲרוֹן** ה', ויך בעם שבעים איש חמשים אלף איש", ומבררת הגמרא, **מִשּׁוּם דְּ'רָאוּ'** – בגלל שרק הסתכלו על הארון, נענשו ב'**וַיַּךְ' (אֱלֹהִים)** באנשי בית שמש. אלא, מבארת הגמרא, **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר** נחלקו על מה היה עונשם של אנשי בית שמש, **חַד אָמַר קוֹצְרִין וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ** – שלא הפסיקו מלאכתם כשראו את הארון מגיע, **וְחַד אָמַר מִילֵּי נַמִּי אָמוּר** – הם אף דיברו שלא כהוגן,

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ומבארת הגמרא, **כְּמַאן** – כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזרו אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאמר לעיל שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו 'הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן'.

ממשיכה הברייתא, **בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, **עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן** בחרבה. נס שני, **וּבָאוּ** בקפיצת הדרך **לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל.** נס שלישי, **וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם.** נס רביעי, **וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתְּרֵז** – יוצאים צרכיו על כרחו, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם וְגוֹ'"** ופירוש 'המותי' מלשון מהומה ועירבוב הגוף ומה שבתוכו. **וְאוֹמֵר** בשירת הים **"תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפָחַד** וגו' עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית", ודורשים, 'עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'' זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה – כשעלו ישראל ממצרים בימי יהושע, 'עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ' זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה – כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהושוו ביאה ראשונה וביאה שניה, **אֲמוֹר מֵעַתָּה רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם גַּם בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה,** שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, **אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא** של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כורש. נס חמישי, **וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדְרוּהוּ בְּסִיד,** הכל כמבואר לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, **וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בִּשְׁבָעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר** "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת **בַּאֵר הֵיטֵב".** ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׂמְחוּ** כמו שנצטוו, **וּבֵרְכוּ וְקִלְּלוּ** כמבואר לעיל במשנה, **וְקִיְּפְלוּ אֶת הָאֲבָנִים** – קילפו את הסיד מעל האבנים, **וּבָאוּ** וחזרו באותו יום **וָלָנוּ** – וישנו **בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר** "הכין שתים עשרה אבנים **וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן", ומבארת הברייתא, יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן** – הייתי חושב שלקחו איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק שם **'אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלַּיְלָה',** דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, והיכן ישנו, **וּכְתִיב "וְאֶת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ** מן הירדן הקים יהושע בגלגל **וְגוֹ'".**

הברייתא מביאה עוד דבר שאירע לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. **תָּנָא, צִרְעָה** שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, **לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם** את הירדן לארץ כנען. מקשה הגמרא, **וְלֹא** עברה עמם הצרעה את הירדן, בתמידה, **וְהָא כְּתִיב "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִّרְעָה לְפָנֶיךָ** וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך". מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, עַל שְׁפַת הַיַّרְדֵּן** המזרחי **עָמְדָה** הצרעה, **וְזָרְקָה בָּהֶן** באויבים **מָרָה** לעברו המערבי של הירדן, **וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְּמַעְלָה, וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאֵלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת וְגוֹ'",** אך לא נכנסה לארץ כנען. עוד מתרצת הגמרא, **רַב פָּפָּא אָמַר, שְׁתֵּי צִרְעוֹת הָוֵאי, חָדָא דְּמֹשֶׁה,** כמו שכתוב 'ושלחתי את הצרעה', **וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ,** צרעה **דִּיהוֹשֻׁעַ לֹא עָבַר,** וצרעה **דִּיהוֹשֻׁעַ עָבַר.**

שנינו במשנה, **שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים,** וששה שבטים עלו לראש הר עיבל **כו',** וכפי שנאמר בתורה "אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי". בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, "וכל ישראל וזקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלוים נושאי ארון ברית ה' כגר כאזרח, חציו אל מול הר גריזים, ו'החציו' אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה".

שואלת הגמרא **מַאי 'וְהַחֲצִיו'** – למה נאמר 'והחציו' אל מול הר עיבל, ב'ה' הידיעה, שמשמעו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהוזכר כבר במקום אחר. מפרשת הגמרא **אָמַר רַב כַּהֲנָא, כְּדֶרֶךְ** – כסדר זה **שֶׁחֲלוּקִין** שבטי ישראל **כָּאן** בברכות וקללות, אלו בהר גריזים ואלו בהר עיבל, **כָּךְ חֲלוּקִין** שמות שבטי ישראל, בסדר כתיבתן **בְּאַבְנֵי אֵפוֹד** – שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שבטי ישראל, ששה משמותם על האבן האחת, וששה על השנית. וזהו מה שנאמר 'והחציו', כלומר, אותו החצי משבטי ישראל, החקוק באחת מן האבנים שבאפוד.

יוצא לדברי רב כהנא, שסדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, ראובן גד אשר זבולן דן ונפתלי בשניה, מקשה הגמרא, **מֵיתִיבִי, שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵפָיו, אַחַת מִכָּאן, וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת** ואת שמות הששה הנותרים, על האבן השנית כתולדותם **וְגוֹ'",** יש לנו ללמוד ממה שנאמר 'כתולדותם' רק באבן השנית, **שבִשְׁנִיָּה** נכתבו **כְּתוֹלְדוֹתָם** – כסדר שנולדו, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין, **וְלֹא** באבן **הָרִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם** – נכתב בה ראשון, אף שהיה רביעי לסדר תולדותם, ואחריו, ראובן שמעון לוי דן נפתלי, כסדר לידתם, **וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ** סך כל האותיות של שמות השבטים, **עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,**

המשך ביאור למס' סוטה ליום ששה ושלושים יום לעומר עמ' ב

שבתחילה לא ידע להבין שפות, **וּלְמָחָר, כָּל לִישְׁנָא דְּאִישְׁתָּעֵי** – שסיפר **פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהְדַּר לֵיהּ** – בכל לשון שפרעה דבר עמו, החזיר לו תשובה באותו לשון. **אִישְׁתָּעֵי** סיפר **אִיהוּ** – יוסף **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ** אל פרעה, **לֹא הֲוָה קָא יָדַע** פרעה **מַאי הֲוָה אָמַר, אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף **אַגְמְרֵיהּ** – למדני שפה זו, **אַגְמְרֵיהּ** – למדו יוסף לשון הקדש, **וְלֹא גָּמַר** – לא עלה ביד פרעה ללומדה, **אָמַר לֵיהּ** ליוסף, **אִישְׁתַּבַּע לִי, דְּלֹא מְגַלֵּית** – הישבע לי שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, **אִישְׁתַּבַּע לוֹ** – נשבע לו יוסף.

לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שיניח לו לקיים מה שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, **כִּי אָמַר לֵיהּ** יוסף לפרעה, **"אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר,** בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני". **אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף, **זִיל אִיתְּשֵׁיל אַשְׁבּוּעָתָךְ** – לך והשאל אצל החכמים על שבועתך, והתר אותה. **אָמַר לֵיהּ** יוסף לפרעה, **וְאִיתְּשֵׁלִי נַמִּי אַדִּידְךָ** – אם כן, אשאל גם על שלך, שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה. ולכך, **וַאַף עַל גַּב דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ** לפרעה, ולא רצה בכך שיעלה יוסף לקבור את אביו, בעל כרחו **אָמַר לֵיהּ** פרעה ליוסף, **'עֲלֵה וּקְבוֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ'.**

חוזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים בפרהסיא, מבארת הגמרא, **יְהוּדָה מַאי הִיא** – מהו קידוש השם שהיה בו, **דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים** – מריבים **זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר, אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ**

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לו עמוד א

רש"י

כְּמַאן כְּרַ' שִׁמְעוֹן. דְּאָמַר שֶׁכָּתַב לָהֶם שֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה וִיקַבְּלוּם, אַלְמָא לֹא הָיוּ הָעוֹמְדִין חוּץ לַגְּבוּלִין בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה, אֲבָל לְרַ' יְהוּדָה כֻּלָּן בִּכְלַל לֹא תְחַיֶּה: **נִתְרָז.** מִתְקַלְקֵל מַרְעִי: **וְהַמּוֹתִי.** לְשׁוֹן מְהוּמָה וְעַרְבּוּב הַגּוּף וּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ: **בִּיאָה רִאשׁוֹנָה.** בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ: **בִּיאָה שְׁנִיָּה.** בִּימֵי עֶזְרָא: **לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס.** לַעֲלוֹת בִּזְרוֹעַ וְלֹא יִהְיוּ מִשְׁתַּעְבְּדִים לְמַלְכוּת, אֶלָּא שֶׁגָּרַם חֶטְאָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּימֵי בַּיִת רִאשׁוֹן וְנִגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יַעֲלוּ אֶלָּא בִּרְשׁוּת, כְּדִכְתִיב מִי בָּכֶם מִכָּל עַמּוֹ (עֶזְרָא א׳): **פִּרְיוֹ מִמַּעַל.** עֵינָיו: **וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת.** סֵרוּס: **וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים.** שֶׁכָּךְ נִצְטַוּוּ בְּאוֹתָהּ פָּרָשָׁה, אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה וְגוֹ' וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְגוֹ': **מַאי וְהַחֶצְיוֹ.** בִּיהוֹשֻׁעַ הָכִי כְּתִיב בְּהַאי קְרָא דְּמַתְנִי', וְכָל יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' חֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר גְּרִזִּים וְהַחֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב וְהַחֶצְיוֹ דְּמַשְׁמַע אוֹ חֶצְיוֹ הַמְיֻחָד אוֹ חֶצְיוֹ הַנִּזְכָּר בְּמָקוֹם אַחֵר: **כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין.** הַשְּׁבָטִים בְּהַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים כז) אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם וְגוֹ' וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה, כָּךְ חֲלוּקִים בְּאַבְנֵי אֵפוֹד שֶׁאָמוּר בָּהֶן שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם וְגוֹ', הָנָךְ שִׁשָּׁה דְּהַר גְּרִזִּים כְּתוּבִים עַל הָאַחַת וְשִׁשָּׁה דְּהַר עֵיבָל כְּתוּבִין עַל הַשֵּׁנִית, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב וְהַחֶצְיוֹ, אוֹתוֹ חֶצְיוֹ הֶחָקוּק בְּאַחַת מִן הָאֲבָנִים: **כְּתוֹלְדוֹתָם.** כְּסֵדֶר לֵידָתָן, שִׁשָּׁה הָאַחֲרוֹנִים כְּסִדְרָן גָּד וְאָשֵׁר יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן יוֹסֵף וּבִנְיָמִין זֶהוּ סֵדֶר לֵידָתָן, וְשִׁשָּׁה רִאשׁוֹנִים נִכְתְּבוּ בָּהּ יְהוּדָה רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי דָּן וְנַפְתָּלִי כְּסֵדֶר לֵידָתָן חוּץ מִיהוּדָה: **וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ.** לְקַמָּן פָּרִיךְ שִׁשָּׁה אַחֲרוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע הוּא דַּהֲווּ:

לא

כְּמַאן? כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִּים וּלְהַר עֵיבָל, יָתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מִיָּד נִתְרָז, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמֹּתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְגוֹ'" וְאוֹמֵר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד... עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה'" זוֹ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, "עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ" זוֹ בִּיאָה שְׁנִיָּה. אֱמוֹר מֵעַתָּה: רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבִיאָה שְׁנִיָּה כְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֵר הֵיטֵב", וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְשָׂמְחוּ, וּבֵרְכוּ, וְקִלְּלוּ, וְקִיפְּלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן" יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה" וּכְתִיב "וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ". תָּנָא: צִרְעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם. וְלֹא? וְהָא כְּתִיב "וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ"! אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: עַל שְׂפַת יַרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶן מָרָה וְסִימְּתָה עֵינֵיהֶן מִלְמַעְלָה, וְסֵירַסְתָּן מִלְּמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאֵלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת". רַב פַּפָּא אָמַר: שְׁתֵּי צְרָעוֹת הֲוַאי, חֲדָא דְמֹשֶׁה וַחֲדָא דִיהוֹשֻׁעַ, דְמֹשֶׁה לֹא עָבַר דִיהוֹשֻׁעַ עָבַר שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִּים כוּ': מַאי "וְהַחֶצְיוֹ"? אָמַר רַב כָּהֲנָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין כָּאן, כָּךְ חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד. מֵיתִיבֵי שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵיפָיו, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, וּשְׁמוֹת שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם, שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת", שְׁנִיָּה כְּתוֹלְדוֹתָם וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מוּקְדָּם וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. ר' חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

לא

תוספות

כמאן כר"ש. וא"ת דלמא ביפת תואר אפילו ר' יהודה מודה דהא לא דברה תורה אלא כנגד היצר והואיל והותרו שאר נכריות דהלכה למשה מסיני דקנאין פוגעין בו כדאיתא בפרק שני דע"ז (דף לו:) הותרו אפילו כנענים שבחוצה לארץ במקום שהותרה יפת תואר דאמר בפ"ק דקידושין (דף כא:) איבעיא להו כהן מהו ביפת תואר רב אמר מותר ושמואל אמר אסור בביאה ראשונה כ"ע לא פליגי דשרי שלא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע ועוד אפילו ר"ש מה הוצרך להתירה מאי שנא מכהן אע"ג דזונה היא לא איצטריך קרא למשרייה הואיל ולא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע וי"ל כיון דלא התיר יפת תואר אלא במלחמות הרשות שבו הכתוב מדבר שמע מינה דגבי כנענים לא אמרינן לא דברה תורה אלא כנגד היצה"ר דאע"ג דאיכא יצר אמר לא תחיה אפילו במקום יפת תואר הלכך לרבי יהודה דאית ליה כנענים שבחוצה לה נמי בכלל לא תחיה ואין מקבלין אותן לא היה מתיר במקום יפת תואר מיהו איכא למיתמה לר"ש דאמר מקבלים אותם ואינם בכלל לא תחיה למה לי קרא ושבית שביו לרבות יפת תואר ואכתי נימא איפכא דדוקא לרבי יהודה איצטריך וגזירת הכתוב הוא גבי יפת תואר שבחוצה לה אע"פ שכנענים אחרים שבחוצה לה הם בכלל לא תחיה וי"ל דעיקר טעמא דר"ש אקרא ושבית שביו סמיך דאי מההיא קרא למען אשר לא ילמדו איכא למימר כר' יהודה דאתא למשרייה או שאר אומות או כנענים קודם שהתחילו במלחמה:

ואחר כך הביאו את האבנים. ה"ג בתוספתא (פ"ח) והביאו את האבנים שהעלו מן הירדן ובנו את המזבח והעלו עולות ושלמים ולא גרסינן וכתבו עליו את התורה:

מאי והחציו חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל. לשון הירושלמי מיושב יותר דגרסינן התם מה תלמוד לומר והחציו מלמד שמעוטין בהר גריזים ומרובין בהר עיבל למה שאין שבטו של לוי כולו שם שאם היה כל שבט לוי שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של לוי שם לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף בשטים א"ר יוסי בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא והשתא אתי שפיר והחציו אל מול הר עיבל חציו המבורר שהוא הרוב דהוי חציו בשבטים ורובא בגברי ומיהו כשתדקדק במנין אחרון שנאמר בו לאלה תחלק הארץ (במדבר כו) לאחר שמתו מרגלים כדכתיב ובאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן דכתיב ביה ויעל אהרן הכהן וגו' וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני ישראל מארץ מצרים בחדש החמישי (שם לג) והכי מוכח בסדר עולם תמצא במנין שבטים שעמדו על הר גריזים עודף על אותן שעמדו בהר עיבל תשע אלף חסר ק"ל ואפילו אם עמדו לוים למטה שמנה אלף עדיין היו מרובין של הר גריזים קרוב לאלף שהרי אתה מוצא בפרטן של אותן שבטים שעמדו על הר עיבל שלש מאות ושבעת אלפים ותתק"ל ובפרטן של הר גריזים ג' מאות וששה עשר אלף ות"ת וי"ל הא דאמרינן בירושלמי שאם היה שם כל שבט לוי היו שוין לאו דוקא שוין שהרי מרובין היו אלא כלומר לא היו של הר גריזים פחותין [והשתא שלא היו כל שבט לוי שם צריך לומר] שעמדו לוים למטה תשע אלף או יותר אבל הא דאמר רבי שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה שכבר נפלו משבטו של שמעון עשרים וארבעה אלף קשיא שהרי המנין היה אחרי כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (שם כה) ומה שחלק עליו ר' יוסי בר בון לפי שלא בא משבט ראובן וגד אלא מ' אלף חלוצי צבא א"כ לא נשארו משבט ראובן אלא ג' אלף ותש"ל שהרי כל פקודי שבט [ראובן] לא היו כי אם מ"ג אלף ותש"ל והיאך היו אותן ג' אלף ותש"ל של ראובן שנשארו מעבר לירדן ממלאין לכ"ד אלף שנפלו משמעון שהיה בשנת הארבעים מיהו הא לא קשיא דאיכא למימר דהכי קאמר מחמת חסרון משבט שמעון שנפלו במגפה אפילו היה שם שבטו של לוי לא היו שוין דמתוך כך היו של הר גריזים מועטין ולא שיחסרו מהן עשרים וארבעה אלף משמעון [אלא ג' אלפים או פחות] ועלה קאי רבי יוסי בר בון אפילו לדבריך כשאתה מחסר כנגדו ג' אלף ותש"ל משבט ראובן שנשארו מעבר לירדן והיו שוין שמחמת חסרון משבט שמעון אין חסר יותר מג' אלף ותש"ל אבל ההיא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין:

עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו. ירושלמי והלא אינן אלא כ"ג מכאן וכ"ז מכאן פי' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כאן כך חלוקין באבני אפוד מקשה א"כ על אותה אבן שהיו עליה של הר גריזים היו כ"ג ועל השניה כ"ז וזבולון מלא ומשני א"ר יוחנן בנימין היה חצי מכן וצ"ל דעל השניה שכתובין עליה אותו של הר עיבל היה כתוב ב"נ ועל הראשונה ימ"ן א"ר זבידא ויאות מי כתיב ששה שמותם לא כתיב אלא ששה משמותם משמותם ולא כל שמותם:

לעשות

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לו עמוד ב

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ הַפְּקוּדִים, חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמַּשׁ שֵׁנִי. כֵּיצַד? בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן, בְּנֵי רָחֵל, אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בָּאֶמְצַע. וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים "כְּתוֹלְדוֹתָם"? כִּשְׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן וְלֹא כַּשֵּׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה. "רְאוּבֵן", וְלֹא "רְאוּבֵנִי", "שִׁמְעוֹן", וְלֹא "שִׁמְעוֹנִי", "דָּן" וְלֹא "הַדָּנִי", "גָּד" וְלֹא "הַגָּדִי". תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא תְּיוּבְתָּא! וְאֶלָּא מַאי "וְהֶחֱצְיוֹ"? תָּנָא: חֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים מְרוּבֶּה מֶחֶצְיוֹ שֶׁל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה. אַדְּרַבָּה! מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה בָּצְרִי לְהוּ! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה, בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב... וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה". אָמַר לָהֶן: לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ, זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף לָא שָׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן" וְאָמַר ר' אַבָּהוּ: אַל תְּהִי קוֹרֵא "עֲלֵי עָיִן" אֶלָּא "עוֹלֵי עָיִן". ר' יוֹסֵי בְּר' חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא "וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן. הָנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת, חֲמִשִּׁים נְכֵי חֲדָא הָוְיָין! אָמַר ר' יִצְחָק: יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם". מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "כְּתוֹלְדוֹתָם" בָּעֵינַן? אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ "בִּנְיָמִן" כְּתִיב, וְהָכָא "בִּנְיָמִין" שָׁלֵם, כִּדְכְתִיב: "וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין". אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר ר' שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהוּדָה שֶׁקִּידֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יוֹסֵף, מַאי הִיא? דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן: מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ. "וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ" רַב וּשְׁמוּאֵל; חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו נִכְנַס. "וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת" אֶפְשָׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי ר' יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן חוֹלָה הִיא, אָמְרָה: אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּזְקָק לִי יוֹסֵף כַּיּוֹם הַזֶּה. "וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר וְגוֹ'". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֲתָה לוֹ בַּחַלּוֹן, אָמַר לוֹ: יוֹסֵף! עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֵה זוֹנוֹת? דִּכְתִיב "וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֶּד הוֹן", מִיָּד "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ" אָמַר ר' יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר' מֵאִיר: שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנוֹ, "וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו" נָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. "מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב" מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיֵּחָקֵק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד? אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. "מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל" מִשָּׁם, זָכָה וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף". תַּנְיָא הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" אֶלָּא שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו. וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל" "בֶּלַע" שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאוּמּוֹת, "וָבֶכֶר" בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, "וְאַשְׁבֵּל" שֶׁשְּׁבָאוֹ אֵל, "גֵּרָא" שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת, "וְנַעֲמָן" שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, "אֵחִי וָרֹאשׁ" אָחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, "מֻפִּים וְחֻפִּים" הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, "וָאָרְדְּ" שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: "וָאָרְדְּ" שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶורֶד. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר ר' יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף "וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ", אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה: עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גִּנּוּנֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ, אָמְרוּ לוֹ: אִם כֵּן, יְהֵא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן! בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן. לֹא הֲוָה קָגָמַר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע" וּלְמָחָר כָּל לִישָּׁנָא דְּאִישְׁתָּעֵי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהֲדַר לֵיהּ. אִישְׁתָּעֵי אִיהוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, לֹא הֲוָה קָא יָדַע מַאי הֲוָה אָמַר. אָמַר לֵיהּ, אַגְמְרַי. אַגְמְרֵיהּ, וְלֹא גָּמַר. אָמַר לֵיהּ, אִשְׁתְּבַע לִי דְּלָא מְגַלֵּית, אִישְׁתְּבַע לוֹ. כִּי אָמַר לֵיהּ "אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר" אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתְּשֵׁיל אַשְּׁבוּעָתָךְ. אָמַר לֵיהּ: וְאִיתְּשִׁלִי נַמִי אַדִּידָךְ, וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִיחָא לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ: "עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ". יְהוּדָה, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה ר' מֵאִיר אוֹמֵר: כְּשֶׁעָמְדוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם הָיוּ שְׁבָטִים מְנַצְּחִים זֶה עִם זֶה, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, קָפַץ

שבטו

רש"י

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים. כְּלוֹמַר לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁסְּדוּרִים בְּחֻמַּשׁ הַפְּקוּדִים הוּא סֵפֶר וַיְדַבֵּר, שֶׁנִּסְדְּרוּ בְּרֹאשׁוֹ אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ וְגוֹ' (בַּמִּדְבָּר א): **בְּחֻמָּשׁ שֵׁנִי.** בִּתְחִלַּת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת. רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן בְּאַחַת מֵהֶן, בַּשְּׁנִיָּה בִּנְיָמִין דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר וְיוֹסֵף: **א"כ מַה ת"ל כְּתוֹלְדוֹתָם.** הוֹאִיל וְלֹא כְּדֶרֶךְ לֵידָתָן נִסְדְּרוּ: **תְּיוּבְתָּא דְּרַב כָּהֲנָא.** דִּלְכְלֵי עָלְמָא אֵין זֶה סֵדֶר הַר גְּרִזִּים וְהַר עֵיבָל, דְּאִלּוּ סֵדֶר הַר גְּרִזִּים שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וְיוֹסֵף וּבִנְיָמִין, וּדְהַר עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאָשֵׁר וּזְבוּלוּן דָּן וְנַפְתָּלִי: **מְרֻבָּה מֶחֶצְיוֹ כוּ'.** וְהַיְנוּ דְּקָאָמַר וְהֶחֶצְיוֹ אֶל מוּל הַר עֵיבָל, הַחֶצְיוֹ מְמֻעָט שֶׁבְּחֶצְיוֹ: **מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה.** זִקְנֵי כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה הָיוּ עִם הָאָרוֹן בֵּין שְׁנֵי הֶהָרִים כִּדְלְקַמָּן: **כָּל שֶׁכֵּן דְּבָצְרֵי לְהוּ.** חֶצְיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִּים, שֶׁהֲרֵי שֵׁבֶט לֵוִי מֵהֶן הָיָה: **אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אע"פ שֶׁשֵּׁבֶט לֵוִי לְמַטָּה.** אפ"ה חֶצְיוֹ שֶׁל הַר גְּרִזִּים מְרֻבֶּה, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹסֵף עִמָּהֶן וּמְרֻבִּין הָיוּ: **וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף וְגוֹ'.** סוֹפוֹ דִּקְרָא וַאֲנִי עַם רָב אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרְכַנִי ה': **עוֹלֵי עָיִן.** עוֹלִין עַל הָעַיִן וְאֵין הָעַיִן עוֹלָה עֲלֵיהֶם: **וְיִדְגּוּ לָרֹב.** כֵּן בֵּרְכָן יַעֲקֹב לִמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: **בְּצִיר חֲדָא הֲווּ.** אַאֶבֶן הַשְּׁנִיָּה קָאֵי: **כְּתוֹלְדוֹתָם בָּעֵינַן.** כַּשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶם אֲבִיהֶם: **בַּסֵּתֶר.** שֶׁנִּתְיַחֵד עִם הָעֶרְוָה וְהֶעֱמִיד עַל עַצְמוֹ וְכָבַשׁ אֶת יִצְרוֹ: **יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא.** עַל הַיָּם כִּדְלְקַמָּן: **נִקְרָא כֻּלּוֹ.** שֵׁם בֶּן אַרְבָּעָה אוֹתִיּוֹת כָּלוּל בִּשְׁמוֹ שֶׁל יְהוּדָה: **לִדְבַר עֲבֵרָה.** וְהַאי מְלַאכְתּוֹ תַּשְׁמִישׁ: **מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ.** מְלָאכָה: **צְרָכָיו.** תַּשְׁמִישׁ: **יְאַבֶּד הוֹן.** שֵׁם טוֹב שֶׁהוּא יָקָר מִכָּל הוֹן: **קַשְׁתּוֹ.** שִׁכְבַת זַרְעוֹ, עַל שֵׁם שֶׁיּוֹרֶה כַּחֵץ: **וַיָּפֹזּוּ.** לְשׁוֹן וַיָּפוּצוּ, שֶׁהַזַּיִ"ן וְהַצָּדִ"י מִתְחַלְּפִין, כְּמוֹ זַעֲקַת צְעָקַת: **שֶׁנָּעַץ אֶצְבְּעוֹתָיו בַּקַּרְקַע.** וְנִסְמַךְ עֲלֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְיַסֵּר וְיִטָּרֵד בְּצַעֲרוֹ וְיַעֲבוֹר תֹּקֶף יִצְרוֹ: **מִידֵי אַבִּירוּתָיו שֶׁל יַעֲקֹב.** מִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת רוֹעֶה, וּמִשָּׁם זָכָה לִהְיוֹת בְּאֶבֶן מֵאַבְנֵי יִשְׂרָאֵל: **רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה.** כְּלַפֵּי שְׁכִינָה נֶאֱמַר: **נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף.** קְרִי כַּצֹּאן יוֹסֵף הַמַּנְהִיגִים כְּצֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אַלְמָא מִיקְּרוּ יִשְׂרָאֵל צֹאנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהוּא הָרוֹעֶה: **אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף.** תּוֹלָדוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב כְּנֶגְדָּן רָאוּי לָצֵאת מִיּוֹסֵף: **וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבִּנְיָמִין אָחִיו.** אוֹתָן עֲשָׂרָה שֶׁפְּחָתוּ מִיּוֹסֵף בְּעֶשֶׂר אֶצְבְּעוֹתָיו: **שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיָא.** בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: **מֻפִּים.** מְפוֹרָשׁ בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, שֶׁהָיָה פִּיו כְּפִי יַעֲקֹב אָבִינוּ בַּהֲלָכוֹת שֶׁקִּבֵּל מִשֵּׁם וָעֵבֶר: **אִצְטַגְנִינוּת.** חֲכָמִים וְחוֹזִים בַּכּוֹכָבִים וְיוֹדְעִים בְּחָכְמַת הַמַּזָּלוֹת: **גִּנּוּנֵי מַלְכוּת.** גִּנּוּנֵי מַלְכוּת בְּחָכְמָה גְּבוּרָה וְיֹפִי: **עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ.** סֵיפֵיהּ דִּקְרָא שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: **אִיתְּשִׁיל אַשְּׁבוּעָתָךְ.** הִשָּׁאֵל לַחֲכָמִים שֶׁיַּתִּירוּהָ לְךָ:

אושפיזכן

תוספות

לעשות צרכיו. נראה משום דהוציאו בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **באותה** שעה באתה דיוקנו של אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית [שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא[אבל בחלון היה]: **איתשיל** נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם מיהו מהכא משמע דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (דף סה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזום בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה:

והיו

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָשׁ הַפְּקוּדִים, שמסודרין שם שמות נשיאי ישראל, אשר יעמדו עם משה ואהרן לפקוד את ישראל, ושם הסדר הוא כך, ראובן שמעון יהודה יששכר זבולן יוסף בנימין דן אשר גד נפתלי, כך **חֲלוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁחֲלוּקִין בְּחוּמָשׁ שֵׁנִי** – ספר שמות, בתחילתו, ומפרשת הברייתא **כֵּיצַד, בְּנֵי לֵאָה כְּסִידְרָן** – כסדר שנולדו, על אבן אחת, **בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בָּאֶמְצַע** – בנימין בתחילה, ויוסף בסוף, ובני השפחות, שהם דן נפתלי גד ואשר, באמצע, כפי הסדר שכתוב בתחלת ספר שמות, על האבן השניה, והסדר הוא כך, ראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבולן באחת, בנימין דן נפתלי גד אשר יוסף בשניה, **וְאֶלָּא מַאי אֲנִי מְקַיֵּים** במה שנאמר **'כְּתוֹלְדוֹתָם'**, לומר שנכתבו **כִּשְׁמוֹתָן שֶׁקָּרָא לָהֶן אֲבִיהֶן** יעקב, **וְלֹא כְּשֵׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶן מֹשֶׁה** בספר במדבר בפרשת פנחס, דהיינו **רְאוּבֵן וְלֹא רְאוּבֵנִי, שִׁמְעוֹן וְלֹא שִׁמְעוֹנִי, דָּן וְלֹא הֲדָנִי, גָּד וְלֹא הַגָּדִי.** הרי, שבין לתנא קמא, ובין לרבי חנינא בן גמליאל, אין סדרן כפי שאמר רב כהנא, אומרת הגמרא **תְּיוּבְתָּא דְּרַב כַּהֲנָא תְּיוּבְתָּא.**

שואלת הגמרא, **וְאֶלָּא,** אם כן שנדחו דברי רב כהנא, חוזרת שוב השאלה **מַאי 'וְהַחֲיִיו'** אל מול הר עיבל, שנאמר בספר יהושע. מתרצת הגמרא **תָּנָא, חֲצִיוֹ** שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים, **מְרוּבֶּה** באנשים **מֵחֲצִיוֹ** שֶׁל הַר עֵיבָל, **מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי** – זקני שבט לוי **לְמַטָּה** עם הארון, בין שני ההרים, וזהו מה שנאמר 'והחציו' אל מול עיבל, כלומר, אתו חצי המיוחד במיעוטו, המועט שמביניהם. וחוזרת הגמרא לפרש את דברי הברייתא, ומקשה, **אַדְרַבָּה, מִפְּנֵי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה, בָּצְרֵי לְהוּ** – נתמעטו להם אותם שבהר גריזים, שהרי שבט לוי הוא מאותם העומדים על הר גריזים. מתרצת הגמרא **הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁלֵּוִי לְמַטָּה,** אף על פי כן חציו של הר גריזים מרובה, מפני שבְּנֵי יוֹסֵף היו עִמָּהֶם שהיו מרובים.

ומנין שהיו בני יוסף מרובים, **שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר, מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ, אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה".** הרי לנו שהיו מרובים. ומבארת הגמרא את הכוונה במה שאמר להם 'עלה לך היערה' **אָמַר לָהֶן, לְכוּ וְהַחְבְּאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים,** מקום שאין מצויים אנשים, בכדי **שֶׁלֹּא תִּשָּׁלוֹט בָּכֶם עַיִן הָרָע. אָמְרוּ לֵיהּ** בני יוסף ליהושע, **זְרִעֵיהּ דְּיוֹסֵף, לֹא שָׁלְטָא בֵּיהּ עַיְנָא בִּישָׁא** – לא שולטת בו עין רעה, **דִּכְתִיב 'בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן', וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אַל תְּהִי קוֹרֵא עֲלֵי עָיִן, אֶלָּא עוֹלֵי עָיִן** – שעולים על העין ושולטים עליה, ואין העין עולה ושולטת עליהם. **רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא** – מברכת יעקב למנשה ואפרים, ניתן ללמוד שאין שולטת בהם עין רעה, שנאמר שם **'וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ'** – כלומר, שיהיו כדגים, **מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּין עֲלֵיהֶן, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶן.**

חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שנינו בברייתא 'חמשים אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי **הֲנֵי חֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת** – בתמיה, הרי לפי החשבון **חֲמִשִּׁים נְבִי** – פחות **חֲדָא חַוְיָין** – דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יוֹסֵף, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת** בשמו, **שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם',** וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד 'יהוסף'. **מַתְקִיף לֵהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** הרי **'כְּתוֹלְדוֹתָם' בְּעִינָן** – שמשמעו שצריך לכתבן, כפי השמות שקרא להם אביהם שהולידן, ואם כן יש לכתוב 'יוסף' כפי שנקרא שמו על ידי אביו, ולא 'יהוסף'. חוזרת בה הגמרא מתירוצו של רבי יצחק, ומתרצת, **אֶלָּא, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ בִּנְיָמִן כְּתִיב** חסר יו"ד, **וְהָכָא** שצריך לכתבן כפי שקראם אביהם, כתוב **בִּנְיָמִין שָׁלֵם** – מלא, בשני יו"דין, **כְּדִכְתִיב 'וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִּנְיָמִין',** וזה משלים מספר האותיות לעשרים וחמש.

אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֶר במעשה אשת פוטיפר, שנתייחד עם הערוה בסתר, ועמד בעצמו, וכבש את יצרו, **הוֹסִיפוּ עָלָיו אוֹת אַחַת** אות 'ה', שהיא אות אחת **מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** לכך נקרא 'יהוסף'. **יְהוֹדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא,** על ים סוף, כפי שיתבאר להלן, **נִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** שהשם בן ארבעה אותיות כלול בשמו. מבארת הגמרא, **יוֹסֵף מַאי הִיא** – מהו קידוש השם שהיה בו, **דִּכְתִיב "וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה, וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵירָה נִתְכַּוְּונוּ** – שאף יוסף חשב בתחילה לעבור עמה עבירה, ו'מלאכתו' הכוונה לתשמיש. **'וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ',** נחלקו בביאורו **רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ, וְחַד אָמַר, לַעֲשׂוֹת צְרָכָיו** – תשמיש **נִכְנַס. 'וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת** שם בבית **וְגוֹ'", וכי אֶפְשָׁר** שבַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע – פוטיפר, שהיה שר גדול, **לֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אוֹתוֹ הַיּוֹם, יוֹם חַגָּם הָיָה, וְהָלְכוּ כּוּלָּן לְבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, וְהִיא אָמְרָה לָהֶן, חוֹלָה הִיא,** ואינה יכולה לילך עמהם, **אָמְרָה, אֵין לִי יוֹם שֶׁנִּיְּזְקַק לִי יוֹסֵף** לתשמיש **כַּיּוֹם הַזֶּה. 'וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר וְגוֹ'", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בָּאתָה דִּיוֹקְנוֹ** – צורת פניו **שֶׁל אָבִיו** יעקב, **וְנִרְאֶתָה לוֹ כַּחֲלוֹן, אָמַר לוֹ, יוֹסֵף, עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם,** וכי **רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֶה זוֹנוֹת, דִּכְתִיב 'וְרֹעֶה זוֹנוֹת, יְאַבֵּד הוֹן'** – שם טוב, שהוא יקר מכל הון. **מִיָּד, 'וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ** – שכבת זרעו, שהיא יורה כחץ מקשת, **לְאֵיתָנוֹ** – למקומו בבראשונה. ומבארת הגמרא את המשך הפסוק, **'וַיָּפוּזוּ** – ויפוצו, מלשון נפיצה ושפיכה, שהזיי"ן והצד"י מתחלפין, **זְרֹעֵי יָדָיו',** מלמד **שנָעַץ יָדָיו בַּקַּרְקַע,** ונשען עליהם, בכדי שיתייסר, ויהא טרוד בצערו, ועל ידי זה יעבור תוקף יצרו, **וְיָצְאָה שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו.** בהמשך הפסוק כתוב, **'מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב',** פירושו, **מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיִּתְקַקֵּק עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב** – מאבירותו וחזקו של יעקב, שנראתה לו דמות דיוקנו, ומחמת זה נמנע מחטא. **'מִשָּׁם רוֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל',** מפרשת הגמרא, 'משם רועה' **מִשָּׁם זָכָה, וְנַעֲשָׂה רוֹעֶה** של ישראל, **שֶׁנֶּאֱמַר 'רוֹעֶה יִשְׂרָאֵל** – הקב"ה, שהוא רועה ישראל **הַאֲזִינָה, נוֹהֵג כַּצֹּאן** את **יוֹסֵף'** ויש לדרוש פסוק זה, כאילו קוראים תיבות 'כצאן יוסף' מחוברים, כלומר, ישראל, הנוהגים עצמן כצאנו של יוסף, כשהיה מכלכלם במצרים, הרי שיוסף הוא הרועה, ומסיים הפסוק 'אבן ישראל' שמשם זכה גם להיות באבן מאבני ישראל.

תַּנְיָא, הָיָה רָאוּי יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ י"ב שְׁבָטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף', תולדות שיצאו מיעקב, כנגדן היה ראוי לצאת מיוסף, **אֶלָּא** מחמת **שֶׁיָּצָא שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִיפּוֹרְנֵי יָדָיו,** לכן לא זכה לכך, והפסיד עשרה בנים כנגד עשר אצבעותיו, **וְאַף עַל פִּי כֵן, יָצְאוּ** אותם עשרה שהפסיד **מִבִּנְיָמִין אָחִיו, וְכוּלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ** של יוסף, **שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי בִנְיָמִין, בֶּלַע וְבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מוּפִים וְחוּפִים וְאֶרֶד וְגוֹ'", 'בֶּלַע' שֶׁנִּבְלַע** יוסף **בֵּין הָאוּמּוֹת, 'וְבֶכֶר' בְּכוֹר לְאִמּוֹ הָיָה, 'וְאַשְׁבֵּל' שֶׁשָּׁבָאוֹ אֵל, 'גֵּרָא' שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיּוֹת** – בארץ נכריה, **'וְנַעֲמָן' שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר, 'אֵחִי' 'רֹאשׁ' אָחִי הוּא וְרֹאשִׁי הוּא, 'מוּפִים' 'וְחוּפִים' הוּא לֹא רָאָה בְּחוּפָּתִי, וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחוּפָּתוֹ, 'וְאֶרֶד' שֶׁיָּרַד לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אִיכָּא דְּאָמְרִי, 'וְאֶרֶד' שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוָרֵד.**

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פַּרְעֹה לְיוֹסֵף, 'וּבְלִבְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְגוֹ'", שהשליטו על ארץ מצרים, **אָמְרוּ אִיצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה** – חכמים החוזים בכוכבים ויודעים חכמת המזלות, לפרעה, וכי **עֶבֶד שֶׁלָּקְחוּ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף** – שבמחיר נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, **תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ. אָמַר לָהֶן** פרעה, **גְּנוּבֵי** – גוזני **מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ,** בחכמה וגבורה ויופי. **אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן** שראוי למלוכה, **יְהֵא יוֹדֵעַ בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן, בָּא גַּבְרִיאֵל, וְלִימְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, לֹא הֲוָה קָנְמַר** – לא עלה ביד יוסף ללמדם, **הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר, "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ** – ששם הקב"ה אות משמו, בשמו של יוסף, עדות ליוסף שלא חטא, **בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם, (שִׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע)",**

המשך בעמוד קכב

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר, 'שָׁם בִּנְיָמִין צָעִיר רוֹדֵם', אֵל תִּקְרֵי 'רוֹדֵם' אֶלָּא 'רַד יָם', וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם באבנים, מפני שרצו הם לירד תחלה, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק 'שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם', לְפִיכָךְ שירד בנימין תחלה, זָכָה שבטו של בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק, וְנַעֲשָׂה אוֹשְׁפִּיזְכָּן – בעל מלון לַגְּבוּרָה – לשכינה, שבית קודש הקדשים, שבו שורה השכינה, בנוי בחלקו, שֶׁנֶּאֱמַר על בנימין, 'וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן הקב"ה'.

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, לֹא כָּךְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא כך היה, שבט זֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב נשיא שבט יהודה, וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "סָבְבוּנִי כְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל – שיראו לסמוך על ה' יתברך, וכחשו באמונתם בו, וִיהוּדָה עוֹד רָד עִם אֵל" – אבל יהודה ירד לים, על ידי שבטח בו יתברך. וְעָלָיו – על נחשון, מְפָרֵשׁ בַּקַּבָּלָה – בכתובים, בספר תהלים, "הוֹשִׁיעֲנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, טָבַעְתִּי בִּיוֵן [– טיט] מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד באתי במעמקי מים ושבולת [– שטף חזק] שטפתני וְגוֹ', אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבּוֹלֶת מַיִם, וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְגוֹ'", שבקש מהקב"ה שלא יטבע בים. וזהו קידוש השם שהיה אצל יהודה, שמשבטו ירדו תחלה לים.

בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְדִידֵי בני ישראל טוֹבְעִים בַּיָּם, וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי, ואין זו שעה ראויה לכך, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אָמַר לוֹ "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ על הים, ובקעהו וְגוֹ'". לְפִיכָךְ שירד שבט יהודה תחילה לים, זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל – מלכות בית דוד, שֶׁנֶּאֱמַר, 'הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ – שקדשו הקב"ה לשבט יהודה, להיות יִשְׂרָאֵל תחת מַמְשְׁלוֹתָיו של יהודה', מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו, מִשּׁוּם דְּ'הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס' שהים ראה שקדשו שם שמים, לירד תחלה לים, מחמת כן נס ונבקע מפניהם, ולא הטביעם.

הגמרא חוזרת לענין הברכות והקללות בהר גרזים והר עיבל, תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שכל בני לֵוִי היו לְמַטֶּה עם הארון, בין ההרים, כפי שנאמר בספר יהושע, מפני שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בתורה שיהיו לְמַעֲלָה על ההר, ששבט לוי הוא מבין אלו שנצטוו לעמוד על הר גריזים, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שהיו כולם לְמַעֲלָה על ההר, כפי שנאמר בתורה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בספר יהושע, שהיו לְמַטָּה עם הארון, הָא כֵּיצַד – איך יתישבו שני המקראות זה עם זה, אלא צריך לפרש שזְקֵנֵי כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה היו לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר שמבני לוי, היו לְמַעְלָה. רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר לישב הפסוקים באופן אחר, שכָּל בן לוי הָרָאוּי לְשָׁרֵת במשכן לשאת את הארון, דהיינו מבן שלשים שנה ועד בן חמשים, היה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ – כל ישראל והלוים, לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים בין ההרים, חצים מול הר גריזים וחצים מול הר עיבל, והלוים ביניהם, ולא עלו כלל להרים, אלא שהָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים, וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ולאחר מכן, הפכו פניהם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל, וּפָתְחוּ בְּקִלְלָה. שואלת הגמרא לרבי, אם כן מַאי 'עַל' – איך יתפרש לפי רבי מה שנאמר בתורה 'על' הר גריזים ו'על' הר עיבל, שמשמע שהיו צריכים לעמוד על ההרים ממש. מתרצת הגמרא, שלרבי המילה 'עַל' מתפרשת בְּסָמוּךְ – ליד. ומביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו שרבי מפרש כך את תיבת 'על', כִּדְתַנְיָא, "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת של לחם הפנים, לְבוֹנָה זַכָּה", רַבִּי אוֹמֵר, 'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ – שהלבונה לא היתה על מערכת הלחם ממש, אלא על השלחן בסמוך ללחם. ומפרש רבי את דבריו, אַתָּה אוֹמֵר ש'עַל' פירושו בְּסָמוּךְ, אוֹ שמא אֵינוֹ אֶלָּא 'עַל' מַמָּשׁ, אי אפשר לומר כן, שהרי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'וְסַכּוֹת עַל הָאָרוֹן' את הפרוכת' הֲוֵי אוֹמֵר על כרחך ש'עַל' הכוונה בְּסָמוּךְ, שהרי הפרוכת לא היתה ממש סיכוך על הארון, אלא מחיצה המבדלת כנגדו.

שנינו במשנה, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו ואלו עונין אמן כו'. תָּנוּ רַבָּנַן, בָּרוּךְ בִּכְלָל, בָּרוּךְ בִּפְרָט – כל הברכות שנאמרו בהר גריזים, נאמרו גם באופן שכולל את כולם, וגם בפירוט כל אחת ואחת, כשאמרו 'ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת', נכללו בזה כל הברכות, שהרי כולם קיום דברי התורה הם, ואמרו גם כן בפרטות כל אחת ואחת, 'ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה', הרי פרט, וכן כולם. וכן כל הארורים אָרוּר בִּכְלָל אָרוּר בִּפְרָט – נכללו כולם באמרם 'ארור אשר לא יקים את דברי התורה', ונאמרו גם כן בפרט, כל ארור וארור בפני בפני עצמו. וכל המצוות שבתורה נאמר עליהם שטעונים ארבעה דברים, ואלו הן, לִלְמוֹד, וּלְלַמֵּד, לִשְׁמוֹר, וְלַעֲשׂוֹת, חֲדֵי

המשך ביאור למסכת מנחות ליום חמישי עמ' ב

דְּאַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ תּוֹדָה, מְיַקַּדְּשָׁה – מקדשת את לחמי התודה, ולכך גם בענין לקדש את הראוי לה שלא מדעת הבעלים כוחה חזק יותר, ומקדשת גם שלא מדעת הבעלים, ולכן קדשו ארבעים מתוך שמונים שהביא. וּמַר – רבי יוחנן סָבַר, סַכִּין, לֹא אַלִּימָא לֵיהּ – אינה חזקה יותר מִכְּלֵי שָׁרֵת, ואינה מקדשת שלא מדעת הבעלים.

משנה

המשנה מבארת דינים התלויים בשחיטת התודה כדי שתקדש את הלחם: שְׁחָטָהּ לתודה על דעת לאכול ממנה חוּץ לִזְמַנָּהּ – מחר, שהוא פיגול והקרבן פסול והאוכל ממנו חייב כרת, וְכן אם שחטה לאוכלה חוּץ לִמְקוֹמָהּ – חוץ לחומת ירושלים, שנפסל הקרבן והאוכל ממנו עובר בלאו, קָדֵשׁ הַלֶּחֶם. כיון שנפסל הקרבן בקודש, ואם עלה על המזבח לא ירד, ולכך נתקדש הלחם בשחיטה. שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה, לֹא קָדֵשׁ הַלֶּחֶם, שהרי נפסלה קודם שחיטה, ואם עלתה למזבח תרד. שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר קִידֵּשׁ הלחם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא קִידֵּשׁ הלחם. שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ – שלא כיון בשעת השחיטה לשם תודה אלא לשם זבח אחר, וְכֵן אֵיל הַמִּילּוּאִים ששחיטתו מקדשת את סל המצות, וְכֵן שְׁנֵי כְּבָשֵׂי עֲצֶרֶת ששחיטתן מקדשת את שתי הלחם, שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, לֹא קָדֵשׁ הַלֶּחֶם התלוי בשחיטתם, שבלחמי תודה נאמר (ויקרא ז יג) 'עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו', מלמד, שאם שחטה שלא לשמה לא קדש הלחם. ואיל המילואים וכבשי עצרת למדים מתודה.

גמרא

הגמרא מבארת שמשנתינו כרבי מאיר: מַתְנִיתִין מַנִּי – מי הוא התנא השונה את משנתינו, רַבִּי מֵאִיר. דְּתַנְיָא, זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁפִּיסּוּלוֹ של הקרבן אירע קוֹדֶם שְׁחִיטָה, לֹא קָדֵשׁ הַלֶּחֶם. אירע פִּיסּוּלוֹ אַחַר שְׁחִיטָה, קָדֵשׁ הַלֶּחֶם. מבארת הברייתא: כיצד מתקיים הכלל האמור, שְׁחָטָהּ וחשב לאוכלה חוּץ לִזְמַנָּהּ, וְכן אם חשב לאוכלה חוּץ לִמְקוֹמָהּ, קָדֵשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה, שפסולה אירע קודם שחיטה, לֹא קָדֵשׁ הַלֶּחֶם.

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לז עמוד א

רש"י

אוּשְׁפִּיזְכָן לַגְּבוּרָה. שֶׁבֵּית קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים בָּנוּי בְּחֶלְקוֹ: **בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם.** שֶׁיָּרְאוּ לִסְמוֹךְ עָלָיו וְכִחֲשׁוּ בֶּאֱמוּנָתָם: **רָד עִם אֵל.** יָרַד בַּיָּם עַל שֶׁבָּטַח בְּהַקָּבָ"ה: **יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו.** דִּיהוּדָה, שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ לִמְשׁוֹל בָּהֶן: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֵוִי לְמַעְלָה.** מֹשֶׁה כָּתַב בַּתּוֹרָה אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ וְגוֹ' שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה: **שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֵוִי לְמַטָּה.** בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (ח) כְּדִכְתִיב וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו עוֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, אַלְמָא כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם לְמַטָּה הָיוּ: **הָרָאוּי לְשָׁרֵת.** לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, דְּהַיְנוּ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים: **לְמַטָּה.** אֵצֶל הָאָרוֹן: **אֵלּוּ וְאֵלּוּ.** יִשְׂרָאֵל וּלְוִיִּם לְמַטָּה הָיוּ כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ: **עַל הַר גְּרִזִּים וְעַל הַר עֵיבָל.** שֶׁכָּתַב מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה עַל בְּסָמוּךְ כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: **עַל בְּסָמוּךְ.** שֶׁהָיָה מוֹשִׁיב שְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה בֵּין שְׁנֵי הַסְּדָרִים: **וְסַכּוֹת עַל הָאָרוֹן.** עַל כָּרְחֲךָ לָאו עַל מַמָּשׁ, דְּהַאי מְחִצָּה הֲוַאי פָּרֹכֶת וְלֹא הָיָה סְכָךְ: **בָּרוּךְ בִּכְלָל בָּרוּךְ בִּפְרָט.** כָּל הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּהַר גְּרִזִּים וּבְהַר עֵיבָל בִּכְלָל וּפְרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים, הֲרֵי בִּכְלָל, וְכָל אַחַת וְאַחַת בִּפְרָט בָּרוּךְ וְאָרוּר, בָּרוּךְ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה אָרוּר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן כֻּלָּן: **לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת.** כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן טְעוּנוֹת אַרְבָּעָה אֵלֶּה, וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם, וּכְתִיב וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם וְגוֹ', הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע מִצְוֹת לְכָל מִצְוָה, וְעַל אַרְבַּעְתָּן נִמְסְרוּ אָרוּר וּבָרוּךְ בִּכְלָל וּפְרָט, בָּרוּךְ אֲשֶׁר יִלְמְדוּ אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ, וְכֵן לְלַמֵּד וְכֵן לִשְׁמוֹר וְכֵן לַעֲשׂוֹת, בְּכָל אֶחָד אַרְבַּע בְּרִיתוֹת, בְּרִית לְבָרוּךְ בִּכְלָל בְּרִית לְבָרוּךְ בִּפְרָט, בְּרִית לְאָרוּר בִּכְלָל בְּרִית לְאָרוּר בִּפְרָט: (זֶה הַפֵּירוּשׁ שַׁיָּךְ לע"ב) **אַרְבַּע וְאַרְבַּע.** אַרְבַּע בְּרִיתוֹת לִלְמוֹד וְאַרְבַּע לְלַמֵּד הֲרֵי שְׁמוֹנֶה: **שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה.** הָא אִיכָּא עוֹד שְׁמוֹנֶה לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת: **וְכֵן בְּסִינַי.** כְּשֶׁנֶּאֶמְרוּ כָּל הַמִּצְוֹת לְמֹשֶׁה נִתְּנוּ כֻּלָּן בְּאָרוּר וּבָרוּךְ בִּכְלָל וּפְרָט: **וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** כְּשֶׁאֲמָרָהּ לְיִשְׂרָאֵל כְּדִכְתִיב (דְּבָרִים א) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה וְגוֹ': **שֶׁנֶּאֱמַר אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית וְגוֹ'.** בָּתַר קְלָלוֹת וּבְרָכוֹת כְּתִיב מִלְּבַד הַבְּרִית וְגוֹ', אַלְמָא כִּבְרִית עַרְבוֹת מוֹאָב בִּבְרָכוֹת וּקְלָלוֹת כָּךְ בְּרִית בְּחוֹרֵב, דְּהַר גְּרִזִּים וּדְהַר עֵיבָל לֹא אִיצְטְרִיךְ לְאַתּוּיֵי קְרָא, דַּעֲלָהּ קָאֵי וּבָהּ אָיְירֵי. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת לֹא גָּרַס לֵיהּ הָכָא:

ארבעים

שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם" אַל תִּקְרֵי "רֹדֵם" אֶלָּא "רַד יָם". וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִים אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם", לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנַעֲשָׂה אוּשְׁפִּיזְכָן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן". אָמַר לוֹ ר' יְהוּדָה: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִילָּה לַיָּם, קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וְיָרַד לַיָּם תְּחִילָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל". וְעָלָיו, מְפָרֵשׁ בְּקַבָּלָה "הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ. טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד" וְגוֹ' "אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה" וְגוֹ'. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְדִידַיי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה לְפָנַי?! אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! וּמַה בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ. וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ" וְגוֹ', לְפִיכָךְ זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו". מַה טַּעַם הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ וְיִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו? מִשּׁוּם "הַיָּם רָאָה וַיָּנָס". תַּנְיָא ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לֵוִי לְמַטָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַעְלָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה. הָא כֵּיצַד? זִקְנֵי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. ר' יאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הָרָאוּי לְשָׁרֵת, לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ וְאֵלּוּ לְמַטָּה הֵן עוֹמְדִים, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה. מַאי עַל עַל בְּסָמוּךְ, כִּדְתַנְיָא "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה" רַבִּי אוֹמֵר: "עַל" בְּסָמוּךְ. אַתָּה אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְסַכֹּת עַל הָאָרֹן" הֱוֵי אוֹמֵר "עַל" בְּסָמוּךְ: הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה כוּ': תָּנוּ רַבָּנָן: "בָּרוּךְ" בִּכְלָל, "בָּרוּךְ" בִּפְרָט, "אָרוּר" בִּכְלָל, "אָרוּר" בִּפְרָט, לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת, הֲרֵי

ארבע

תוספות

והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שנויה ברייתא במכילתין משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הנץ החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות בא הקטן להעמידו עם הנץ החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הנץ החמה מתוך שהיו עומדים צהובין ננער אביהן אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבודי אף אני לא אקפח את שכרכם מה שכר נטלו שבטו של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכינה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכר נטלו שבטו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר באדין אמר בלשצר והלבישו לדניאל ארגוונא (דניאל ה) :

אי אפשר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הדין תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לוים וזה אחד מהן והכהנים הלוים בני צדוק (יבמות פו:):

מאי על על בסמוך כדתניא רבי אומר וכו'. האי דלא מייתי מתניתין בפרק שתי הלחם (מנחות נו.) אבא שאול אומר שם היו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים ואטפחיים ריוח באמצע קאי שהיו נותנין בזיכי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה יש לומר משום דברייתא מפרש בהדיא על בסמוך ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אאבא שאול ואמרי על ממש והכי משמע נמי בהקומץ רבה (שם כז.) כל היכא דאיכא למימר על ממש דאמרי' [על ממש] דבעי שם רבי יצחק איברים שסדרן בצידי מערכה מהו אליבא דמאן דאמר על ממש לא תיבעי לך דעל העצים כתיב [מ"מ] הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המברכין על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל כדאמרינן בירושלמי יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל וענו כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כיצד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התודה (שם דף עח.) השוחט את התודה לפנים ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים דף סג:) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמצוה על ממש ושאני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובדיעבד מכשר על בסמוך דומיא דההיא דפרק שתי הלחם (מנחות דף נב.) דאם סידר מערכת לחם הפנים שתים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאילו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי בזיכי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חדא שלא יפרוס הלחם ועוד [דכי יהיב] בסמוך [הוי] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מצה (שם סב.) גבי כבשי עצרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חכינאי אומר מניח הלחם בין שתי יריכותיהם של כבשים ומניף ונמצא מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין [כן] לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בצד זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

רבי

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לז עמוד ב

תוספות

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר אין לך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתים עשרה בברוך ולא ידענא אמאי י"ב ושמא ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב בארור י"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי קצ"ב בריתות וכן בהר סיני וכן בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות:

ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי איצטריך למימר שלישי דערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל בערבות מואב כלל יש לומר משום סיפא נקט לה דבעי למימר אין לך כל דבר מצוה ומצוה:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד כדון דברים שנכללו ונפרטו דברים שנכללו ולא נפרטו [אמר ליה] כן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר לו לא בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה והכא בשני דברים אנן קיימין אמר ר' תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמן כמו שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקים את דברי התורה וכי יש תורה נופלת רבי שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא עומד רבי שמעון בן חלפתא אמר זה הבית שלמטה דאמר רב הונא בר יהודה בשם שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיהו ואמר עלי להקים ר' אחא בשם ר' תנחום בר' חייא למד ולימד שמר ועשה והיתה סיפקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור ר' ירמיה בשם רבי חייא בר' אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה ולא היתה סיפקו בידו להחזיק והחזיק הרי זה בכלל ברוך דאמר רבי חנא א"ר ירמיה עתיד הקב"ה לעשות צל לבעלי מצות בצילן של בעלי תורה שנא' (קהלת ז) כי בצל החכמה בצל הכסף ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג):

אמר רב משרשיא ערבא וערבא דערבא. כמדומה דהכי בעי למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל אחד מישראל לתרי"ג מצות קצ"ח ריבוא ריבואות וח' אלפים ריבואות ותי"ג ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון ששים ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותקנ"ה פעמים חשבון זה בריתות קיבלו עליהן:

ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי יכול משהיו אומרים ברכות היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכה והקללה קללה באחת וברכה באחת:

ונאמר

אַרְבַּע, אַרְבַּע וְאַרְבַּע הֲרֵי שְׁמוֹנֶה, שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנֶה הֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ'" וּכְתִיב: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'", נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. ר' שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִים אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא ר' יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. וְאֵין לְךָ כָּל דְּבַר מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת. ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן: אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם ר' שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. נִמְצָא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב מְשָׁרְשִׁיָּא: עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. דָּרַשׁ ר' יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנֵיהּ דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כּוּלָּהּ לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, "אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה" וְגוֹ', בְּ"אָרוּר" סַגִּי לֵיהּ? אֶלָּא: זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד בֵּן וְהָלַךְ לְבֵין אוּמּוֹת הָעוֹלָם וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: "וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִזִּים וְאֶת הַקְּלָלָה" וְגוֹ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִזִּים" וּכְתִיב "וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל"! אֶלָּא לְהַקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה. יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּרָכָה" וּ"קְלָלָה" בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת, וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ: מַה קְּלָלָה בִּלְוִים, אַף בְּרָכָה בִּלְוִים. וּמַה קְּלָלָה בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בִּכְלָל וּפְרָט, אַף בְּרָכָה בִּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן", אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים "אָמֵן": מתני' בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד, בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת. בַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר אֶת הַשֵּׁם

ככתבו

רש"י

אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת. לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה תְּלָתָא זִימְנֵי מ"ח הָוֵי: **מוֹצִיא הַר גְּרִזִּים.** לְפִי שֶׁלֹּא אָמַר יְהוֹשֻׁעַ עֲלֵיהֶן כָּל הַתּוֹרָה אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁבַּפָּרָשָׁה: **וּמַכְנִים אֹהֶל מוֹעֵד.** שֶׁלְּאַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נִדַּבֵּר הַקָּבָּ"ה עִם מֹשֶׁה בְּיִשּׁוּב וְלִמְּדוֹ כָּל הַתּוֹרָה כְּדִכְתִיב וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר (וַיִּקְרָא א): **כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי.** בִּסְתָם נֶאֶמְרָה תּוֹרָה בְּסִינַי וְלֹא נִתְפָּרְשָׁה לוֹ, כְּגוֹן בְּסִינַי נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כ) וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ וְלֹא פֵּרֵשׁ מַתַּן דָּמִים כֵּיצַד הַקְטָרַת אֵימוּרִים וְהֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל שֶׁל עוֹלָה, וּבְסֵפֶר וַיִּקְרָא בְּאֹהֶל מוֹעֵד פֵּרְשָׁהּ: **וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** מִפִּי מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל. ת"ק סְבִירָא לֵיהּ כְּרַ' יִשְׁמָעֵאל, הִלְכָּךְ הַר סִינַי וְאֹהֶל מוֹעֵד חֲדָא הִיא, וְרַ' שִׁמְעוֹן ס"ל כר"ע הִלְכָּךְ תְּרֵי נִינְהוּ: **ר"ש בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת.** לְכָל אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים כְּמִנְיַן שֶׁהָיוּ (כְּסִינַי) [בַּמִּדְבָּר] שֶׁכָּל אֶחָד נַעֲשָׂה עָרֵב עַל כָּל אֶחָיו. ה"ג בַּתּוֹסֶפְתָּא (פ"ח ע"ס) א"ר לְדִבְרֵי ר"ש בֶּן יְהוּדָה אֵין לָנוּ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, וְיֵשׁ בְּכָל אַחַת שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: **מַאי בֵּינַיְיהוּ.** מַאי מוֹסִיף רַבִּי וּבְמַאי פְּלִיגֵי: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָּא עַרְבָא וְעַרְבָא דְּעַרְבָא.** אִם נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עָרֵב עַל עַרְבוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ לֹא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה סָבַר לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד עָרֵב עַל חֲבֵרוֹ אֶלָּא שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַמִּצְוֹת, נִמְצָא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עָרֵב עַל מ"ח בְּרִיתוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֲבָל לֹא נַעֲשָׂה כָּל אֶחָד וְאֶחָד עָרֵב עַל עַרְבוּת שֶׁל חֲבֵרוֹ אֶלָּא עַל חוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאָתָא רַבִּי לְמֵימַר לְדִבְרֵי ר' שִׁמְעוֹן שֶׁבָּא לִמְנוֹת אֶת בְּרִיתוֹת הָעַרְבוּת יֵשׁ לוֹ לִמְנוֹת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא לְכָל אֶחָד, וּבְכָל אֶחָד הָאֵלֶּה יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא שֶׁכֻּלָּם נִתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה עַל חוֹבָם וְעַל עַרְבוּתָם, נִמְצָא כָּל אֶחָד מְקַבֵּל עָלָיו עַרְבוּת שֶׁל שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל חוֹבוֹת שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְכָל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא הַלָּלוּ קִבֵּל עָלָיו בְּרִיתוֹת שִׁשִּׁים רִבּוֹא בִּשְׁבִיל עַרְבוּת שֶׁנִּתְעָרְבוּ אֶחָיו עַל חַבְרֵיהֶם, וְזֶה קִבֵּל עָלָיו אַף עַרְבוּת שֶׁל עֲרֵבִים: **כָּל הַפָּרָשָׁה.** שֶׁל הַר גְּרִזִּים לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת: **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ.** בִּתְמִיהָ, כּוֹפֵר בָּעִקָּר הוּא וְסַגִּי לֵיהּ בְּאָרוּר: **אֶלָּא זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה.** אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹלִיד מַמְזֵר, וּמִתּוֹךְ בָּשְׁתּוֹ שֶׁאָסוּר לָבֹא בַּקָּהָל וְאֵינוֹ מוֹצֵא אִשָּׁה הוּא הוֹלֵךְ לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִים אֵלֶּה שֶׁעֲשָׂאוּהוּ לַעֲבוֹד פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, וְכֵן דּוֹרֵשׁ אֶת כֻּלָּן כָּל אַחַת לְפִי פְּשָׁטָהּ, אוֹתוֹ שֶׁל עֲרָיוֹת כְּגוֹן שׁוֹכֵב עִם חוֹתַנְתּוֹ וְאֵשֶׁת אָבִיו וְעִם אֲחוֹתוֹ כֻּלָּם בְּאֵשֶׁת אִישׁ וּלְמֵיקַם בִּתְרֵי אֲרוּרֵי, שׁוֹכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁעָשְׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה שֶׁמְּנָאֶפֶת, מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ מְזַלְזֵל בְּאָבִיו וּבְאִמּוֹ שֶׁגִּדְּלוּ גִּדּוּלִין רָעִים בְּבֵיתָם, מַשְׁגֶּה עִוֵּר מְפַתֶּה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁהִיא סוּמָא בַּדָּבָר וְאֵינָהּ יוֹדַעַת עָנְשׁוֹ כָּמוֹהוּ, מַשִּׂיג גְּבוּל רֵעֵהוּ בָּא עַל אִשְׁתּוֹ הֲרֵי הוּא הִשִּׂיג גְּבוּל, מַכֶּה רֵעֵהוּ בַּסֵּתֶר גּוֹרֵם לוֹ בְּלַחַשׁ סְתָרָיו שֶׁתָּמוּת בִּבְדִיקַת מַיִם הַמָּרִים, לוֹקֵחַ שֹׁחַד לְהַכּוֹת נֶפֶשׁ לוֹקֵחַ שֹׁחַד לִהְיוֹת עוֹקֵב אַחַר הַמְנָאֵף וּלְפַתּוֹת לוֹ אֵשֶׁת אִישׁ וְגוֹרֵם לוֹ מִיתָה, מַטֵּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם אֵינִי יוֹדֵעַ לְדָרְשׁוֹ: **יָכוֹל כָּל הַבְּרָכוֹת כֻּלָּן קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** שֶׁיִּגְמְרוּ כָּל הַבְּרָכוֹת תְּחִלָּה עַד בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים וְגוֹ' ואח"כ יִפְתְּחוּ בַּקְּלָלָה: **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.** כִּדְיָלְפִינַן קוֹל קוֹל מִמֹּשֶׁה: **מַתְנִי'. הָכִי גָּרְסִינַן בְּמַתְנִי', בִּרְכַּת כֹּהֲנִים כֵּיצַד כו' בַּמְּדִינָה אוֹמֵר אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת.** שֶׁמַּפְסִיקִין הַכֹּהֲנִים בֵּין פָּסוּק לְפָסוּק וְעוֹנִין הַצִּבּוּר אָמֵן: **בַּמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אַחַת.** לְפִי שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ וְאֵין צָרִיךְ כָּאן שׁוּם הֶפְסֵק, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא:

ככתבו

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אַרְבַּע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכרתו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכרתו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, **אַרְבַּע** בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', **וְאַרְבַּע,** בחלק המצוה של 'ללמד', **הֲרֵי שְׁמוֹנֶה** בריתות. ומסכמת הגמרא, **שְׁמוֹנֶה** בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, **וּשְׁמוֹנֶה** בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' 'ולעשות', **הֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה** בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. **וְכֵן בְּסִינַי,** כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. **וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב,** כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמהם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, **שֶׁנֶּאֱמַר** בערבות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות **"אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְגוֹ',** מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמהם ברית כמו הברית בערבות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (**וכתיב** 'וּשְׁמַרְתֶּם **אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְגוֹ'**), **נִמְצָא, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה** שבתורה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן** היה **מוֹצִיא** ממנין הבריתות, את הברית שב**הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל,** מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שנזכר בפרשה, **וּמַכְנִים** במקומן את הברית שנכרתה **בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר,** שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכרתה באהל מועד, אומרת הגמרא, **וּכְפְלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי** – מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, **דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, כְּלָלוֹת נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי** – בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, **וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד** – באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כְּלָלוֹת** ופרטות שניהם **נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי,** ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו **וְנִשְׁנוּ** מפי הקב"ה למשה **בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְּשׁוּ** נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל **בְּעַרְבוֹת מוֹאָב.** תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשנתה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשנתה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכך יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד.

מסכמת הברייתא, **וְאֵין לְךָ כָּל דְּבָר מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ, אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. ומבארת הגמרא **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, עָרְבָא וְעָרְבָא דְּעָרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנִיה – מתורגמן **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפַּרְשָׁה כּוּלָּהּ** של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, **לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאַף וְנוֹאֶפֶת** – הבא על אשת איש. וההוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'אָרוּר הָאִישׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'", ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ,** והרי הוא כופר בעיקר. **אֶלָּא, זֶה הַבָּא עַל הָעֲרָוָה** – אשת איש, **וְהוֹלִיד בֵּן** ממזר, **וְהָלַךְ** אותו הבן **לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, **וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ,** וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בתורה בפרשת ראה, "**וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה** על הר עיבל **וְגוֹ'**", **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בפרשת כי תבא 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ **אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים', וּכְתִיב** 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל', **אֶלָּא, לְהַקְדִּים** בסדר האמירה **בְּרָכָה לִקְלָלָה** – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. **יָכוֹל יִהְיוּ כָל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לִקְלָלוֹת** – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ראה אנכי נותן לפניכם היום **בְּרָכָה וּקְלָלָה', בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** ועוד למדנו מפסוק זה, **וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ, מַה קְּלָלָה בְּלוּיִם** – נאמרה על ידי הלוים, **אַף בְּרָכָה בְּלוּיִם. וּמַה קְּלָלָה** נאמרה **בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בְּכְלָל וּפְרָט** – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, **אַף בְּרָכָה בְּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל קללה וקללה, **אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל ברכה וברכה.

משנה. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, **כֵּיצַד** נאמרת. **בַּמְּדִינָה** – מחוץ לבית המקדש, **אוֹמֵר אוֹתָהּ** הכהן **שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת** – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', **וּבַמִּקְדָּשׁ** שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא **כְּבְרָכָה אַחַת.**

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, **שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר** הכהן **אֶת הַשֵּׁם** שבברכת כהנים ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכרתה עמו ברית על ארבעים ושמונה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש מאות וחמישים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.

אָמַר רַבִּי, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְּרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, נִמְצָא, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, [וישׁ בכל אחת] **שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. ומבארת הגמרא מַאי בֵּינַיְיהוּ** – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, עָרְבָא וְעָרְבָא דְּעָרְבָא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נַחְמָנִי מְתוּרְגְּמָנִיה – מתורגמן **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַפַּרְשָׁה כּוּלָּהּ** של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, **לֹא נֶאֱמְרָה אֶלָּא בְּנוֹאַף וְנוֹאֶפֶת** – הבא על אשת איש. וההוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'אָרוּר הָאִישׁ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה וְגוֹ'", ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי **בְּאָרוּר סַגִּי לֵיהּ,** והרי הוא כופר בעיקר. **אֶלָּא, זֶה הַבָּא עַל הָעֲרָוָה** – אשת איש, **וְהוֹלִיד בֵּן** ממזר, **וְהָלַךְ** אותו הבן **לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, **וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲרוּרִין אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ,** וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בתורה בפרשת ראה, "**וְנָתַתָּה אֶת הַבְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וְאֶת הַקְּלָלָה** על הר עיבל **וְגוֹ'", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אִם לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה עַל הַר גְּרִיזִים וּקְלָלָה עַל הַר עֵיבָל, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** בפרשת כי תבא 'אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ **אֶת הָעָם עַל הַר גְּרִיזִים', וּכְתִיב** 'וְאֵלֶּה יַעַמְדוּ עַל הַקְּלָלָה בְּהַר עֵיבָל', **אֶלָּא, לְהַקְדִּים** בסדר האמירה **בְּרָכָה לִקְלָלָה** – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך. **יָכוֹל יִהְיוּ כָל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לִקְלָלוֹת** – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקים וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'ראה אנכי נותן לפניכם היום **בְּרָכָה וּקְלָלָה', בְּרָכָה אַחַת קוֹדֶמֶת לִקְלָלָה, וְאֵין כָּל הַבְּרָכוֹת קוֹדְמוֹת לַקְּלָלוֹת.** ועוד למדנו מפסוק זה, **וּלְהַקִּישׁ בְּרָכָה לִקְלָלָה, לוֹמַר לְךָ, מַה קְּלָלָה בְּלוּיִם** – נאמרה על ידי הלוים, **אַף בְּרָכָה בְּלוּיִם. וּמַה קְּלָלָה** נאמרה **בְּקוֹל רָם, אַף בְּרָכָה בְּקוֹל רָם. וּמַה קְּלָלָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף בְּרָכָה בְּלָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. וּמַה קְּלָלָה בְּכְלָל וּפְרָט** – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקים, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, **אַף בְּרָכָה בְּכְלָל וּפְרָט. וּמַה קְּלָלָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל קללה וקללה, **אַף בְּרָכָה אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין וְאוֹמְרִים אָמֵן** על כל ברכה וברכה.

משנה. בִּרְכַּת כֹּהֲנִים ששנינו שנאמרת רק בלשון הקודש, **כֵּיצַד** נאמרת. **בַּמְּדִינָה** – מחוץ לבית המקדש, **אוֹמֵר אוֹתָהּ** הכהן **שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת** – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', **וּבַמִּקְדָּשׁ** שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא **כְּבְרָכָה אַחַת.**

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, **שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר** הכהן **אֶת הַשֵּׁם** שבברכת כהנים

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

כִּבְרָתָבוֹ – יו"ד ה"א וא"ו ה"א, **וּבַמְּדִינָה** אומר את השם **בְּכִנּוּיוֹ** – אדנ"י. וחילוק נוסף, **שַׁבַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים** – מגביהים **אֶת יְדֵיהֶן** בשעת ברכת כהנים רק עד **בְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ** שמזכירים את השם המפורש, ועל ידי כך שכינה שורה על אצבעותיהם, מגביהים הם את ידיהם **עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן**, כדי שלא יהיה ראשם למעלה מהשכינה, **חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ** – משום כבוד השם שכתוב על הציץ. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, שֶׁאַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ**. והמקור לכך שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, **שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם, וַיְבָרְכֵם"**.

גמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש, ומביאה הגמרא מקור לכך, **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר לענין ברכת כהנים "**כֹּה תְבָרְכוּ** את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ**. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר** שיש לברך **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ** – אולי אין זו כוונת הכתוב **אֶלָּא** שיברכו **בְּכָל לָשׁוֹן**. ומבארת הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שוה 'ברכה ברכה', **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים 'כֹּה תְבָרְכוּ', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** לגבי ברכות הר גריזים 'אֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ **אֶת הָעָם**', **מַה לְּהַלָּן** בהר גריזים הברכה היא דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן** ברכת כהנים היא דווקא **בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, דין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד בגזירה שוה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** 'כֹּה' תברכו, ומשמעות תיבת 'כה' שאין יוצאים ידי חובה **עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה**.

מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, **תַּנְיָא אִידָּךְ**, שיש ללמוד מהפסוק "**כֹּה תְבָרְכוּ** את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת דווקא **בַּעֲמִידָה. אַתָּה אוֹמֵר** שיש לברך **בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּיֹשְׁבָה**, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים לשון ברכה 'כֹּה תְבָרְכוּ', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אֵלֶּה יַעֲמֹדוּ לְבָרֵךְ', **מַה לְּהַלָּן** בברכות הר גריזים יש לאומרם **בַּעֲמִידָה**, שהרי כתוב 'יעמדו', **אַף כָּאן** בברכת כהנים היא דווקא **בַּעֲמִידָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** ללמוד מגזירה שוה זו, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** "בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי וגו' לעמוד לפני ה' **לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ**", ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, **מַה** כהן **מְשָׁרֵת** במקדש צריך לעשות זאת **בַּעֲמִידָה, אַף** כהן **מְבָרֵךְ** צריך להיות **בַּעֲמִידָה**. שואלת הגמרא, **וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ מְנָלָן** שצריך לעמוד, עונה הגמרא, **דִּכְתִיב** 'לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת'.

תַּנְיָא אִידָּךְ, שיש ללמוד מהפסוק 'כֹּה תְבָרְכוּ' שברכת כהנים נאמרת **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם** – תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ** שמא **אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**, אלא לומדים זאת מגזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים 'כֹּה תְבָרְכוּ', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** "**וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם**", ויש ללמוד מכך, **מַה לְּהַלָּן** ברכתו של אהרן היתה **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן** ברכת כהנים היא **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**.

מביאה הגמרא, **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן** התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו, **אִי מַה לְּהַלָּן** – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת **כֹּהֵן גָּדוֹל, וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ** היה, **וַעֲבוֹדַת** קרבנות **צִבּוּר** עבד, **אַף כָּאן** אין לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, **כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר**. ומחמת קושיה זו **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר**, שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד מגזירה שוה אלא מהיקש, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** על כהן גדול, "כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת וגו' **הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים**", **מַקִּישׁ בָּנָיו** הכהנים ההדיוטים, **לוֹ** – לכהן גדול, **מָה הוּא** מברך את העם **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם**, כמו שכתוב "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", **אַף בָּנָיו** – כהנים הדיוטים, מברכים **בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב** 'כָּל הַיָּמִים' לרבות שאר ימים שאינם ראש חודש, ועבודת יחיד. ולמרות שלא הוזכרה ברכת כהנים בפסוק זה, הלא **וְאִיתְּקַשׁ** לעיל **בְּרָכָה לְשֵׁירוּת**, ונמצא שהוקשו כהן גדול לכהן הדיוט גם לענין ברכת כהנים.

וְתַנְיָא אִידָּךְ, שכוונת הכתוב "**כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**" היא, שברכת כהנים נאמרת **בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ** – יו"ד ה"א וא"ו ה"א. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר בְּשֵׁם הַמְּפוֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּי** – שם אדנות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי', ומשמע 'שְׁמִי' **הַמְיוּחָד לִי** שהוא שם המפורש. **יָכוֹל** נאמר **שֶׁאַף בַּגְּבוּלִין** בֵּן יברכו בשם המפורש, יש לדחות, **שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן** בברכת כהנים 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** על בית המקדש 'לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם', ויש ללמוד בגזירה שוה 'שימה שימה', **מַה לְּהַלָּן** מדובר **בְּבֵית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן** – לענין ברכת כהנים, דווקא **בְּבֵית הַבְּחִירָה** יש לברך בשם המפורש. **רַבִּי יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר**, שדין זה **אֵינוֹ צָרִיךְ** להלמד מגזירה שוה, **שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ** וברכתיך", ויש להקשות 'בְּכָל מָקוֹם' **סָלְקָא דַּעְתָּךְ**, וכי בכל מקום מותר להזכיר שם המפורש. **אֶלָּא** בהכרח **שֶׁמִּקְרָא זֶה מְסוֹרָם** – מהופך **הוּא**, וכוונתו 'בְּכָל מָקוֹם **אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ** – שהשכינה שורה, **שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי** – שם תזכיר את שם המפורש', **וְהֵיכָן** מתקיים **'אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ'** – שהשכינה שורה, רק **בְּבֵית הַבְּחִירָה**, ולכן רק **שָׁם 'אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי'** המפורש **בְּבֵית הַבְּחִירָה**.

תַּנְיָא אִידָּךְ, לדרוש מהפסוק "**כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**", **אֵין לִי אֶלָּא** שצריך לברך את **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, אך **גֵּרִים, נָשִׁים, וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים** שאינם בכלל 'בני ישראל' **מְנַיִן** שגם אותם צריך לברך, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שמשמע **לְכוּלְּהוּ**.

תַּנְיָא אִידָּךְ, שכוונת הכתוב 'כֹּה תְבָרְכוּ', שבשעת ברכת כהנים יהיו **הַפָּנִים** של ישראל **כְּנֶגֶד הַפָּנִים** של הכהנים. מבררת הברייתא, **אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא** אפילו כשה**פָּנִים** של הכהנים **כְּנֶגֶד עוֹרֶף** ישראל, שאין הציבור צריכים להסב פניהם לצד הכהנים. **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם', כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** דבר, שפניהם זה מול זה.

תַּנְיָא אִידָּךְ, שכוונת הכתוב 'כֹּה תְבָרְכוּ' שיש לכהנים לברך **בְּקוֹל רָם**. מבררת הברייתא, **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא** אפילו **בְּלַחַשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָמוֹר לָהֶם'**, שמשמע **כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** – שיהיה שומע.

אָמַר אַבָּיֵי, נָקְטִינַן – מסורת בידנו **שֶׁלְּשָׁנִים** – לשני כהנים או יותר, **קוֹרֵא** השליח ציבור לאחר ברכת הודאה 'כֹּהֲנִים', כדי שיסובבו פניהם ויברכו את העם, **וּלְאֶחָד** – אך אם יש רק כהן אחד, השליח ציבור **אֵינוֹ קוֹרֵא** לו 'כֹּהֵן', משום שהמקור לכך שצריך לקרוא להם הוא ממה **שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שיברכו, ומזה שכתוב לשון רבים משמע שדווקא **לְשָׁנִים** צריך לומר. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא, נָקְטִינַן** שרק שליח ציבור **כֹּהֵן קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים', וְאֵין** שליח ציבור **יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא 'כֹּהֲנִים', שֶׁנֶּאֱמַר 'אָמוֹר לָהֶם'** שיברכו, ומשמע **שֶׁאֲמִירָה** זו

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לח עמוד א

רש״י

כִּכְתָבוֹ. בְּיוּ״ד הֵ״י: **בְּכִנּוּיוֹ.** בְּאָלֶ״ף דָּלֶ״ת: **כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם.** מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם כִּדְאָמְרִי׳ בְּבָרַיְיתָא בַּגְּמָרָא: **וּבַמִּקְדָּשׁ.** לְמַעְלָה מֵרָאשֵׁיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבָרְכִין אֶת הָעָם בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ וּשְׁכִינָה לְמַעְלָה מִקִּשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם: **שֶׁאֵין מַגְבִּיהַּ לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ אֶת יָדָיו.** מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם כְּתוּב עָלָיו: **גמ׳. בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם.** שֶׁיַּגְבִּיהוּ אֶת יְדֵיהֶם: **קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹנָתָן.** אַהַךְ גְּזֵרָה שָׁוָה, אִי בגז״ש יָלְפִתְּ לָהּ אִיכָּא לְמִיפְרַךְ מַה לַּמִּלּוּאִים שֶׁכֵּן קָרְבַּן צִבּוּר כְּדִכְתִיב (וַיִּקְרָא ט) וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים, וְכֻלָּן שֶׁל צִבּוּר כְּדִכְתִיב קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים וְגוֹ׳, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ הֲוָה כְּדִכְתִיב בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים וְגוֹ׳ (שְׁמוֹת מ), וְהוּא הָיָה יוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים כִּדְתַנְיָא בְּסֵדֶר עוֹלָם אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת: **ר׳ נָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ.** מִשּׁוּם דְּפִרְכָא לֵיהּ גז״ש מַיְיתֵי לֵיהּ בְּהֶקֵּשָׁא: **אַף בָּנָיו בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם.** וְלֹא תִּיקְשֵׁי תּוּ שֶׁכֵּן כ״ג, דְּאֵין מְשִׁיבִין עַל הַהֶקֵּשׁ: **וּכְתִיב כָּל הַיָּמִים.** וְלֹא תִּיקְשֵׁי לָךְ תּוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר: וְאִיתַּקַּשׁ **בְּרָכָה לְשֵׁרוּת.** כְּלוֹמַר ואע״ג דִּבְהַאי קְרָאֵי לָאו בְּרָכָה כְּתִיבָא אֶלָּא שֵׁרוּת, לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת בְּשֵׁם ה׳ הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים, אִיתַּקּוּשׁ בְּרָכָה וְשֵׁרוּת בִּקְרָא אַחֲרִינָא כִּדְאָמְרִי׳ לָעֵיל לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ: **בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד.** כִּכְתָבוֹ: **בְּכָל הַמָּקוֹם ס״ד.** וְכִי בְּכָל מָקוֹם שֵׁם הַמְיֻחָד נִזְכָּר, הַכְּתִיב (שְׁמוֹת ג) זֶה שְׁמִי וְזֶה זִכְרִי לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא (פְּסָחִים קַף נ.), וְעוֹד וְכִי בְּכָל מָקוֹם שְׁכִינָה בָּאָה וְשׁוֹרָה דִּכְתִיב אָבֹא אֵלֶיךָ וְהוּא לֹא יִחַד מָקוֹם לְהַזְכָּרַת הַשֵּׁם: **מְסוֹרָס הוּא.** מְהֻפָּךְ, בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָבֹא אֵלֶיךָ בְּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר וּבְשִׁילֹה וּבְבֵית עוֹלָמִים: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ פָּנִים כְּנֶגֶד עֹרֶף.** שֶׁאֵין הַצִּבּוּר צְרִיכִין לְהָסֵב פְּנֵיהֶם לְצַד הַכֹּהֲנִים: **לִשְׁנַיִם קוֹרֵא כֹּהֲנִים.** כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁנֵי כֹּהֲנִים לְבָרֵךְ, שְׁלִיחַ צִבּוּר כְּשֶׁגָּמַר בִּרְכַּת הוֹדָאָה קוֹרֵא אוֹתָן כֹּהֲנִים וְהֵן הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן שֶׁהָיוּ הֲפוּכִין לְצַד הַתֵּבָה לְהִתְפַּלֵּל, דְּהָא אַמְרִינָן לְקַמָּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ כוּ׳: **אָמוֹר לָהֶם.** מִקְרָא דְּלָהֶם נָפְקָא לָן שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר מַזְהִיר אוֹתָן לְבָרֵךְ: **כֹּהֵן קוֹרֵא כֹּהֲנִים.** אִם שְׁלִיחַ צִבּוּר כֹּהֵן הוּא קוֹרֵא וּמַזְהִיר אֶת חֲבֵרָיו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם וּלְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִם יִשְׂרָאֵל הוּא אֵינוֹ קוֹרֵא כֹּהֲנִים:

משלהם

כִּכְתָבוֹ, וּבַמְדִינָה בְּכִינּוּיוֹ, בַּמְדִינָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת יְדֵיהֶן כְּנֶגֶד כִּתְפֵיהֶן, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶן, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ. ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַצִּיץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם": **גמ׳** תָּנוּ רַבָּנָן: "כֹּה תְבָרְכוּ" בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכָל לָשׁוֹן? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ אֶת הָעָם", מַה לְּהַלָּן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, אַף כָּאן בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ. ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "כֹּה", עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. תַּנְיָא אִידָךְ, "כֹּה תְבָרְכוּ" בַּעֲמִידָה. אַתָּה אוֹמֵר בַּעֲמִידָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בִּישִׁיבָה? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "אֵלֶּה יַעַמְדוּ לְבָרֵךְ", מַה לְּהַלָּן בַּעֲמִידָה, אַף כָּאן בַּעֲמִידָה. ר׳ נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ", מַה מְשָׁרֵת בַּעֲמִידָה, אַף מְבָרֵךְ בַּעֲמִידָה. וּמְשָׁרֵת גּוּפֵיהּ, מְנָלַן? דִּכְתִיב: "לַעֲמֹד לְשָׁרֵת. תַּנְיָא אִידָךְ, "כֹּה תְבָרְכוּ" בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. אַתָּה אוֹמֵר בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? נֶאֱמַר כָּאן "כֹּה תְבָרְכוּ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם", מַה לְּהַלָּן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף כָּאן בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְר׳ יוֹנָתָן: אִי מַה לְּהַלָּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִבּוּר, אַף כָּאן כֹּהֵן גָּדוֹל וְרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וַעֲבוֹדַת צִיבּוּר?! ר׳ נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "הוּא וּבָנָיו כָּל הַיָּמִים", מַקִּישׁ בָּנָיו לוֹ; מַה הוּא בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אַף בָּנָיו בִּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וּכְתִיב "כָּל הַיָּמִים", וְאִיתְקַשׁ בְּרָכָה לְשֵׁירוּת. וְתַנְיָא אִידָךְ "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ. אַתָּה אוֹמֵר בַּשֵּׁם הַמְפוֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִינּוּי? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", שְׁמִי הַמְיוּחָד לִי. יָכוֹל אַף בַּגְּבוּלִין כֵּן? נֶאֱמַר כָּאן "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם", מַה לְּהַלָּן בֵּית הַבְּחִירָה, אַף כָּאן בְּבֵית הַבְּחִירָה. ר׳ יאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ", בְּכָל מָקוֹם, סָלְקָא דַּעְתָּךְ. אֶלָּא מִקְרָא זֶה מְסוֹרָס הוּא, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, וְהֵיכָן אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ בְּבֵית הַבְּחִירָה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי בְּבֵית הַבְּחִירָה. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", אֵין לִי אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. גֵּרִים, נָשִׁים וַעֲבָדִים מְשׁוּחְרָרִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אָמוֹר לָהֶם" לְכוּלְּהוּ. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים. אַתָּה אוֹמֵר פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא פָּנִים כְּנֶגֶד עוֹרֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. תַּנְיָא אִידָךְ: "כֹּה תְבָרְכוּ" בְּקוֹל רָם. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּלַחַשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אָמוֹר לָהֶם" כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ. אָמַר אַבַּיֵי: נָקְטִינַן, לִשְׁנַיִם קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וּלְאֶחָד אֵינוֹ קוֹרֵא "כֹּהֵן", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" לִשְׁנַיִם. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: נָקְטִינַן, כֹּהֵן קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", וְאֵין יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא "כֹּהֲנִים", שֶׁנֶּאֱמַר: "אָמוֹר לָהֶם" אֲמִירָה

משלהם

תוספות

ונאמר להלן אלה יעמדו לברך. תימה אדרבה אימא ונאמר להלן ואכלת ושבעת וברכת מה להלן בכל לשון כדאמר לעיל (קף לג.) וי״ל דמסתברא ליה טפי למילף ברכת כהנים מברכת הר גריזים דשתיהן מפורש בתורה דהברכות עצמן נמי מפורשות שהיה היפך הקללות המפורשות ארור האיש לברכה אבל לשון ברכת המזון אינה מפורשת בתורה:

ורבי יהודה אומר הרי הוא אומר כה. אבל לרבנן לא משמע להו עיכובא כה אלא ככה:

קשיא ליה לר׳ יונתן. אינו לשון הברייתא אלא לשון פי׳ הגמרא וה״ג לה בסיפרי ר׳ יונתן אומר אי מה להלן וכו׳:

וכתיב כל הימים. תימה אכתי עבודת יחיד מהיכא לן דאיתרבי דאיכא נשיאות כפים והא בכל הימים איכא נמי עבודת צבור כגון תמיד ונראה דודאי לדברי הכל אימעיט עבודת יחיד מנשיאות כפים ור׳ יונתן נמי אגב שיטפיה נקט ליה ולא הוה נשיאות כפים בכל יום אלא בעבודת תמיד כדתנן בפ״ה דסדר תמיד (קף לב:) דלאחר שנתנו איברים על גבי כבש ומלחום ירדו ובאו להן ללשכת הגזית אמר להן הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו את העם ג׳ ברכות אמת ויציב ועבודה וברכת כהנים והוא הדין במוספין ובתמיד של בין הערבים:

ואיתקש ברכה לשירות. לעיל קאי דקאמר מקיש בניו לו אימא לענין שירות דוקא איתקוש להכי קאמר כיון דאיתקוש לשירות הוא הדין לברכה דהא איתקוש ברכה לשירות: **או** אינו אלא בכינוי. רבינו הלל פי׳ בספרי בכינוי כגון אל אלהים צבאות ולא מסתבר דהיכי תיסק אדעתא לשבושי קרא למימר יברכך אלהים במקום שם בן ארבע אותיות אלא בכינוי יש לומר כקריאתו באל״ף דל״ת:

הרי הוא אומר בכל המקום אשר אבא אליך וברכתיך. הכי תני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי והיינו דקמתמה הכא בכל מקום ס״ד וכי בכל מקום אשר אני מצוה שמי להזכיר דהיינו אפילו בגבולין תברכו דבכל מקום אשר אבא אליך משמע אני בעצמי שיהא שם גילוי שכינה אלא מקרא מסורס הוא בכל מקום אשר אבא אליך שאני נגלה שם שם אני מצוך להזכיר שמי המיוחד לי והיינו דוקא בבית הבחירה והיינו דקתני בספרי בכל מקום אשר אני נגלה שם תהא מזכיר את שמי ונראה דמזה הטעם נמנעו כהנים לברך בשם המיוחד משמת שמעון הצדיק כדאמרי׳ בפרק טרף בקלפי (יומא קף לט:) לפי שלא זכו שוב לגילוי שכינה ונראה לר״י כהן שבירך ברכת כהנים בישיבה לא עשה ולא כלום הואיל ואיתקוש ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ״ב דזבחים (קף כג:) דיושב מחלל עבודה הילכך אף כאן צריך לחזור ולברך מעומד: **או** אינו אלא בלחש. תימה לר״י אמאי לא נפקא לן מיניה מג״ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להלן בקול רם אף כאן בקול רם ומצינו למימר דלא איצטריך אלא לר״י דלא יליף ליה מגזירה שוה אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. בירושלמי פרק אין עומדין אמר רב חסדא צריך שיהא החזן ישראל רב נחמן בר יצחק אומר אם היה כהן א׳ אומר כהן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי׳ כהן קורא כהנים שאין קורא כהנים אלא לאותו השבט:

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לח עמוד ב

תוספות

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחוי דר' אבא בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר אנא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא כיון דאמר ר' יהודה בר פזי בשם ר"א כל כהן שעמד בבהכ"נ ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וסבר למימר שמצות עשה דוחה למצות ל"ת אמר אנא לא אמרית ליה אייתוניה ואנא מלקי ליה [ר' אבוה הוי יתיב ומתני בבי כנישתא דקיסרין והוי תמן מיתנא ואתא עונתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליה] אתא עונתא דמיצליא ושאלון ליה אמר להון על נשיאות כפים לא שאילתון לי ועל מיצלא אתון שאלון כד שמעון כן הוה כל חד וחד מנהון משמט גרמיה וערק:

הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות כהונה כמו שאמר בפרק הזורע (חולין קף קנ.) אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לבר ממעלי יומא דכיפורי לאחזוקי נפשי בכהני ולפרוס ידיה אנסי ליה עידניה: **הא** דאניסי הא דלא אניסי. בסוף מסכת ר"ה (קף לט.) אמרי' דדוקא הני שבשדות אניסי אבל הני דקיימי במתא לא אניסי:

מחיצה מאי. י"ל דדוקא בדלא אניסי קמבעיא ליה אבל בדאניסי פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות וא"ת אי לא אניסי אמאי עדיפי מעם שאחורי הכהנים בלא הפסק מחיצה י"ל עם שאחורי הכהנים מראין בעצמן כאילו אין הברכה חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים והן עומדים אחורי ערוף אבל בהפסק מחיצה כיון דלא קיימי אחורי ערוף לאו מילתא היא דלא חזינן דקפיד קרא בהכי. מההיא דסוף מס' ר"ה (קף לה.) משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כיצד צולין (פסחים קף פח:) דתנן אבר שיצא מקצתו לחוץ מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחיצה וכו' מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל ש"מ

רש"י

מִשֶּׁלָּהֶם תִּהְיֶה. וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵי וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: (סימן מתאו"ה לברכ"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ם מכי"ר נהנ"ה בעגל"ה): אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִבְרַכַת כֹּהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן, עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה: "כֹּה תְבָרְכוּ" "אָמוֹר לָהֶם" "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי". רַב אָמַר: חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא. וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּסָלֵיק לִפְרָקִים, הָא דְּלָא סָלֵיק לִפְרָקִים. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בְּעֲבוֹדָה, שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֲשֹׂת הַחַטָּאת וְהָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים" מַה לְּהַלָּן בַּעֲבוֹדָה, אַף כָּאן בַּעֲבוֹדָה. אִינִי? וְהָא ר' אַמִּי וְר' אַסִּי סָלְקִי? ר' אַמִּי וְר' אַסִּי מֵעִיקָּרָא הָווּ עָקְרֵי כַּרְעֵיהוּ, מִמְּטָא לֹא הֲוָה מָטוּ הָתָם, וְכִדְתָנֵי ר' אוֹשַׁעְיָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו, אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו עוֹלֶה. וּתְנַן נַמִּי אִם הִבְטַחְתּוֹ שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לְתִפְלָּתוֹ, רַשַּׁאי. וְהַיְינַן בַּהּ: הָא לֹא עָקַר? אֶלָּא דְּנָד פּוּרְתָּא, הָכָא נַמִּי דְּעָקַר פּוּרְתָּא. וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ אֶלָּא לְטוֹב עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל" אַל תִּקְרֵי "יְבוֹרָךְ" אֶלָּא "יְבָרֵךְ". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ עוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצִרֵי הָעַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי חִנָּם מִזֹּרֶה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצְּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עָיִן כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ". רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, "אַל תִּלְחַם", "וְאַל תִּתְאָו". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל צְרֵי הָעַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה" וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם, אֶלָּא לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. אָמַר אַדָּא אָמַר ר' שַׁמְלַאי: בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, כּוּלָּן עוֹלִין לַדּוּכָן. לְמִי מְבָרְכִין? אָמַר ר' זֵירָא: לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת. אִינִי? וְהָתָנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנְיָמִין בַּר חַיָּיא: עַם שֶׁאַחֲוֵרֵי כֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה! לָא קַשְׁיָא, הָא דַּאֲנִיסֵי, הָא דְּלָא אֲנִיסֵי. וְהָתָנֵי רַב שִׁימִי מִבִּירְתָּא דְּשִׁיחוֹרֵי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, מְקַצָּתָן עוֹלִין, וּמִקְצָתָן עוֹנִין "אָמֵן"! לָא קַשְׁיָא, הָא דְּאִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה, הָא לֹא אִשְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה. גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנְיָמִין בַּר חַיָּיא: עַם שֶׁאַחֲוֵרֵי כֹּהֲנִים, אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה. פְּשִׁיטָא: אֲרִיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי לָא מַפְסְקֵי, תֵּיבָה לֹא מַפְסְקָא, מְחִיצָה מַאי? תָּא שְׁמַע אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֲפִילּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אִיבַּעְיָא לְהוּ, צְדָדִין מַהוּ? אָמַר אַבָּא מָר בַּר רַב אַשִׁי: תָּא שְׁמַע, דִּתְנַן: נִתְכַּוֵּון לְהַזּוֹת לְפָנָיו

מִשֶּׁלָּהֶם תִּהְיֶה. אַזְהָרָה זוֹ הַכֹּהֲנִים יַזְהִירוּ: וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי. תְּלָה הַכָּתוּב הַדָּבָר בָּהֶן לִהְיוֹת בְּרָכָה זוֹ שִׂימַת שְׁמוֹ עַל עַמּוֹ, וְלֹא עֲשָׂאָהּ צָרֵךְ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא צָרֵךְ מָקוֹם: וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ. דְּאִלּוּ וַאֲנִי אֲבָרְכֵם אַיְשְׂרָאֵל קָאֵי כַּר"ע דְּאָמַר בְּאַלּוּ טַרְפוֹת (חולין קף מט.) לְמַדְנוּ בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל מִפִּי הַגְּבוּרָה לֹא לָמַדְנוּ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וַאֲנִי אֲבָרְכֵם הֲוֵי אוֹמֵר הַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת יִשְׂרָאֵל וְהַקָּבָּ"ה מַסְכִּים עַל יָדָם: לְפָרָקִים. בְּחַגִּים וּבְמוֹעֲדִים: שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה בַּעֲבוֹדָה. קֹדֶם שֶׁיְּסַיֵּם שְׁלִיחַ צִבּוּר רְצֵה צָרִיךְ לַעֲלוֹת עַל הַדּוּכָן: וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת. אַלְמָא בְּעוֹד עֲבוֹדָה בִּידוֹ בְּרַךְ וואח"כ וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת, אַלְמָא הַשְׁתָּא הוּא דְּגָמַר: מֵעִקָּרָא הֲווּ עָקְרֵי כַּרְעֵיהוּ. מִמְּקוֹמָן בַּעֲבוֹדָה, אֲבָל רָחוֹק הָיָה מִקּוֹמָן מִן הַדּוּכָן וְלֹא מִטּוּ עַד דְּגָמְרָה בְּרַכַּת הָעֲבוֹדָה: וּתְנַן נַמִּי. בְּבְרָכוֹת, אִם הִבְטַחְתּוֹ כו'. רִישָׁא הָכִי אִיתָא, הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה לֹא יַעֲנֶה אָמֵן אַחַר הַכֹּהֲנִים מִפְּנֵי הַטַּרוּף, וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ בְּשׁוּבוֹ לִתְפִלָּתוֹ וְלֹא יֵדַע לְהַתְחִיל תֵּיבֵּי בִּשְׂיִם שָׁלוֹם, וְאִם הִבְטַחְתּוֹ שֶׁהוּא מְלַמֵּד בְּדָבָר וְלֹא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ: רַשַּׁאי. לִשָּׂא אֶת כַּפָּיו: וְהָא לֹא עָלָה בַּעֲבוֹדָה. אֶלָּא דְּעָקַר פּוּרְתָּא, וש"מ סָגֵי בְּהָכִי שֶׁעוֹקֵר מְעַט רַגְלָיו לֵילֵךְ לְצַד הַדּוּכָן בַּעֲבוֹדָה: לְבָרֵךְ. בהמ"ז: לְטוֹב עַיִן. שׁוֹנְאֵי בְּצַע וְגוֹמְלֵי חֶסֶד בְּמְמוֹנָן: מַכִּירִין בְּצִרֵי עַיִן. וְאֵין אוֹכְלִים מִשֶּׁלָּהֶם: כִּי חִנָּם מִזֹּרֶה הָרֶשֶׁת. לְעֵיל מִנַּיהּ מִשְׁתָּעֵי בְּצִרֵי עַיִן, נָאֲרְבָה לְדָם וְגוֹ' כָּל הוֹן יָקָר נִמְצָא וְגוֹ' כִּי חִנָּם מִזֹּרֶה הָרֶשֶׁת, לְשׁוֹן יְזֹרֶה עַל נָוֵהוּ גְּפָרִית, כָּךְ דַּרְכָּם שֶׁל צַיָּדִים לְזָרוֹת חִטִּים וּשְׂעוֹרִים בְּרִשְׁתָּם כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ הָעוֹפוֹת לֶאֱכוֹל, וְאֵלּוּ צְרֵי הָעַיִן חִנָּם מֵאַבְדִּין מִזּוֹנוֹת שֶׁזּוֹרִין בְּרִשְׁתָּם בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף, שֶׁאַף הֵן מַכִּירִין בָּהֶן וְאֵין נֶהֱנִין מִמְּזוֹנוֹתֵיהֶן: כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ. שֶׁעַר זֶה עַל כְּרֵחֲנוּ לְשׁוֹן פָּעַל הוּא, וּנְקֻדָּתוֹ מוּכֵּחַת עָלָיו, שֶׁחֲצִיוֹ קָמֵץ וְחֲצִיוֹ פָּתַח וְטַעְמוֹ לְמַטָּה, כְּאִלּוּ זֶה הָאוֹכֵל מֵרֹר וְהִשְׂעִיר בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל צַר עַיִן, וְכָךְ הוּא לְשׁוֹן כַּתְּאָנִים הַשֵּׂעֹרִים (יְרֶמְיָהוּ כנ). וּמְנַחֵם בֶּן סְרוּק פֵּרְשׁוּ לְשׁוֹן שִׂעוּר, תָּמִיד הוּא מְשַׁעֵר כַּמָּה יֹאכַל זֶה וְעַד מָתַי: וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת. כְּלוֹמַר לְמִזּוֹנוֹת הִצְרַךְ וְלֹא הָיָה לוֹ, וְרָאָה אֶחָד נוֹשֵׂא מְזוֹנוֹת וּבָא לְחָטְפָם מִמֶּנּוּ לְאַנֵּס רֵעֲבוֹן, וְעָמַד זֶה עָלָיו וַהֲרָגוּ: בְּלֹא לְוָיָה. חֲבוּרָה שֶׁיֵּלֵךְ עִמָּהֶם: שֶׁבַּשָּׂדוֹת. דַּאֲנִיסֵי בְּמִלְאַכְתָּן וְאֵין יְכוֹלִין לָבֹא: דְּלֹא אֲנִיסֵי. הָעוֹמְדִין בבהכ"נ אַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים לֹא אֲנִיסֵי, אֶלָּא שֶׁאֵין הַבְּרָכָה חֲשׁוּבָה עֲלֵיהֶם לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם וְלָבֹא לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים לִהְיוֹת מִתְבָּרְכִים פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים כְּדַת, הִלְכָּךְ אֵינָם בִּכְלַל בְּרָכָה, כִּדְאָמְרִי' כֹּה תְבָרְכוּ פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים: מִבִּירְתָּא דְּשִׁיחוֹרֵי. לְשׁוֹן בִּירָה, שִׁחוֹרֵי מָקוֹם: אִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה. מִקְצָתָן עוֹלִין לַדּוּכָן וְהָעֲשָׂרָה עוֹנִין אָמֵן. לֹא אִישְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה, לֹא חָשִׁיב לִבְרָכָה לְחוֹדֵיהוּ, הִלְכָּךְ כֻּלָּן עוֹלִין וּמְבָרְכִין לְאַחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת: אֲרִיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי לֹא מַפְסְקֵי. בֵּין הַכֹּהֲנִים מִהְיוֹת בִּכְלַל בְּרָכָה, דְּאִם כֵּן אֵין לְדָבָר סוֹף:

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

מִשֶּׁלָּהֶם – משל הכהנים **תְּהֵא.** פוסקת הגמרא, **וְהִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבַּיֵּי,** שלשני כהנים קוראים 'כהנים', ולכהן יחיד אין קוראים 'כהן', **וְלֵית הִילְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא,** אלא גם שליח ציבור ישראל קורא 'כהנים'.

(**סִימָן** למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, **מִתְאַוֶּ**"**ה לְבָרְכָ**"**ה, דּוּכָ**"**ן בַּעֲבוֹדָ**"**ה, כּוֹ**"**ס מַכִּי**"**ר, נֶהֱנֶ**"**ה בְּעֶגְלָ**"**ה**).

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בביכול **מִתְאַוֶּה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאֲנִי אֲבָרְכֵם"** – ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ ברכת כהנים **מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵינוֹ מְבָרֵךְ אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ'** – שהמברך את ישראל מתברך.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן כשקוראים לו לעלות, **עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה** מצוות **עֲשֵׂה,** ששלשה פעמים הזהירה התורה לברך את ישראל, **'כֹּה תְבָרְכוּ' 'אָמוֹר לָהֶם' 'וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי'. רַב אָמַר,** שחוֹשְׁשִׁין **שֶׁמָּא בֶּן גִּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה הוּא** – וכהן פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבארת הגמרא **וְלֹא פְּלִיגֵי** רב ורבי יהושע בן לוי, **הָא** שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו נפסל מלעלות לדוכן, מדובר **דְּסָלִיק לִפְרָקִים** – שעולה לדוכן בחגים ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, **הָא** שאמר רב שחוששים שהוא בן גרושה, הוא באופן **דְּלֹא סָלִיק** לדוכן אפילו **לִפְרָקִים.**

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן בַּעֲבוֹדָה – קודם שיסיים שליח ציבור ברכת 'רצה', **שׁוּב אֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם,** ורק אחר כך **וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים"**, ונמצא שבעוד עבודה בידו בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, **מַה לְּהַלָּן** – ברכתו של אהרן היתה **בַּעֲבוֹדָה** שבמשכן, **אַף כָּאן** – ברכת כהנים צריכה להיות **בַּעֲבוֹדָה** שבתפילה. מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי כך הדין, **וְהָא רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי סָלְקֵי** – עלו לדוכן לאחר ברכת עבודה. משיבה הגמרא, **שרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי מַעִיקְּרָא** – בזמן ברכת עבודה, **הֲווּ עָקְרֵי כַּרְעֵיהוּ** – עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך מקומם היה רחוק מהדוכן ולכן **מִמְּטָא לֹא הֲוָה מָטוּ הָתָם** – לדוכן, עד לאחר ברכת עבודה. **וְכִדְתָנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** בברייתא, **לֹא שָׁנוּ** שאינו עולה לדוכן **אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא עָקַר אֶת רַגְלָיו** בעבודה, **אֲבָל עָקַר אֶת רַגְלָיו** בעבודה לעלות לדוכן, **עוֹלֶה** גם לאחר ברכת עבודה. מביאה הגמרא ראיה נוספת לחילוק זה, **וּתְנַן נַמִּי,** ששליח ציבור כהן אינו עולה לדוכן גם אם הוא הכהן היחידי, מפני שחוששים שיתבלבל בתפילתו, אך **אִם הִבְטָחָתוֹ** – בטוח הוא בעצמו **שֶׁנּוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ** ללא בלבול, **רַשַּׁאי** לעלות לדוכן. **וְהַיְינַן בָּהּ** – הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, **הָא לֹא עָקַר** – הרי לא עלה לדוכן בעבודה, **אֶלָּא** שתירצנו שמדובר באופן **דְּנָד** ממקומו בעבודה **פּוּרְתָּא** – לכיוון הדוכן, ומשום כך יכול לעלות לדוכן, ואם כן **הָכָא נַמִּי** יש ליישב, שכיון **דְּעָקַר** רגליו **פּוּרְתָּא** בעבודה, יכול לעלות.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ ברכת המזון, **אֶלָּא לְטוֹב עַיִן** – שונא בצע וגומל חסד בממונו, **שֶׁנֶּאֱמַר, "טוֹב עַיִן הוּא יְבוֹרַךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל", אַל תִּיקְרֵי 'יְבוֹרַךְ', אֶלָּא 'יְבָרֵךְ'** אחרים.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ הָעוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן, ואינם אוכלים משלהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** על צרי העין, **"כִּי חֹנֵם מְזוֹרָה הָרֶשֶׁת** – שמפזרים בחינם חיטים על רשתם כדרך הציידים כדי למשוך העופות וללכדם, **בְּעֵינֵי כָל בַּעַל כָּנָף"** – שהעופות רואים שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרֵי הָעַיִן עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר "אַל תִּלְחַם – אל תאכל **אֶת לֶחֶם רַע עַיִן וְגוֹ', כִּי** האוכל ממנו **כְּמוֹ שָׂעָר** – כאילו שפך מרירות **בְּנַפְשׁוֹ** של צר העין, **כֵּן הוּא** באכילתו, **אָכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר** צר העין **לְךָ** ולבו בל עמך" **וְגוֹ'. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר,** שהתנהנה מצרי עין **עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין,** א. **'אַל תִּלְחַם** את לחם רע עין'. ב. המשך הפסוק, **'וְאַל תִּתְאָו** למטעמותיו'.

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל לכפר על **צָרֵי הָעַיִן. שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָנוּ וְאָמְרוּ** – זקני העיר הקרובה אל החלל, **יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה",** ומבארת המשנה לקמן, **וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזְּקֵנֵי בֵית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם,** ומדוע הוצרכו לומר כן. **אֶלָּא** כוונת דבריהם היא, **שלֹא בָא** הרוג זה **לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ, וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהַנַּחְנוּהוּ,** ומבארת הגמרא את דברי המשנה, **שלֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ,** היינו **בְּלֹא מְזוֹנוֹת** – שעל ידי כך הוצרך לחטוף ממישהו מזון, והלה הרגו, **וְלֹא רְאִינוּהוּ וְהַנַּחְנוּהוּ,** היינו **בְּלֹא לְוָיָה** – מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין שפטר אותו ללא מזון, בית דין מביאים עגלה זו לכפרה עליו.

הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, **אָמַר אַדָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְלַאי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים, כּוּלָּן עוֹלִין לַדּוּכָן.** מבארת הגמרא, **לְמִי מְבָרְכִין** כהנים אלו, **אָמַר רַבִּי זֵירָא,** שמברכים הם **לַאֲחֵיהֶם שֶׁבַּשָּׂדוֹת.** מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי אלו שבשדות מתברכים, **וְהָתְנֵי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנִימִין בַּר חִיָּיא, הָעָם שֶׁאַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה** – משום שאין הכהנים יכולים לראותם, וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – העם שבשדות הם בכלל ברכה משום **דַּאֲנִיסֵי** – שטרודים במלאכתם ואינם יכולים לבוא, **וְהָא** – העם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה משום **דְּלֹא אֲנִיסֵי** בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך כדין, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה בעיניהם, ולכך אינם מתברכים.

מקשה הגמרא על דברי רב אדא, **וְהָתָנֵי רַב שִׁימִי מִבִּירָתָא דְּשִׁיחוֹרִי, בֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁכּוּלָּהּ כֹּהֲנִים מִקְצָתָן עוֹלִין לַדּוּכָן, וּמִקְצָתָן** אינם עולים אלא **עוֹנִין אָמֵן** אחר ברכת העולים, ואילו רב אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, **דְּאִשְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה** מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים יענו אמן, **הָא** – רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם יעלו מקצתם לדוכן נמצא **דְּלֹא אִשְׁתַּיֵּיר בֵּי עֲשָׂרָה** שיענו אמן, ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו לדוכן ויברכו את העם שבשדות.

גּוּפָא, תָּנָא אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַב מְנִימִין בַּר חִיָּיא, הָעָם שֶׁאַחוֹרֵי הַכֹּהֲנִים אֵינָן בִּכְלָל בְּרָכָה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה הגמרא, **פְּשִׁיטָא שאֲרֵיכֵי בְּאַפֵּי גּוּצֵי** – בני אדם גבוהים שעומדים לפני הנמוכים **לֹא מַפְסְקֵי** בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר סוף, וכן פשוט שה**תֵּיבָה** שלפני השליח ציבור **לֹא מַפְסְקָא** בין הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן שיש **מְחִיצָה** בין הכהנים לעם, **מַאי,** האם היא חוצצת ביניהם ואינם מתברכים. פושטת הגמרא **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֲפִילּוּ מְחִיצָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,** ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת הכהנים.

אִיבַּעְיָא לְהוּ, העומדים **בְּצִדָּדִין** של הכהנים **מַהוּ,** האם הם נכללים בברכתם. **אָמַר אַבָּא מַר בַּר רַב אַשִּׁי, תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵן** לענין הזאה מאפר פרה אדומה, שאם **נִתְכַּוֵּון** המזה **לְהַזּוֹת** על כלים טמאים **שֶׁלְּפָנָיו,**

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וְהָוֶה בטעות על כלים טמאים שעמדו לְאַחֲרָיו, או שהתכוין להזות על כלים שלְאַחֲרָיו, וְהָוֶה בטעות על כלים שלְפָנָיו, הדין הוא שהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה, משום שההזאה צריכה להיות בכוונה לטהר. אך אם התכוין להזות על כלים שלְפָנָיו, וְהָוֶה בטעות עַל כלים שבְּצִדָּדִין שֶׁבְּפָנָיו – לפניו באלכסון, הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה, משום שהצדדים שלפניו הם בכלל כוונתו. ויש לפשוט מכך את הספק לענין ברכת כהנים, שהעומדים בצדדים שלפני הכהנים דינם כעומדים לפניהם ומתברכים, אך העומדים בצדדים שאחוריהם אינם מתברכים, למרות שאינם אחוריהם ממש.

אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא, כֵּיוָן שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה והתחילו לקרוא בו קריאת התורה, אָסוּר לִסְפֹּר ולדבר אֲפִילּוּ בְּדָבָר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבִפְתְחוֹ – וכשפתח עזרא את הספר והתחיל לקרוא בתורה, עָמְדוּ כָּל הָעָם". וְאֵין לפרש לשון 'עֲמִידָה' אֶלָּא מלשון שֶׁתִּיקָה – שהעם שתקו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹחַלְתִּי – המתנתי לשמוע דבריהם, עד שראיתי כִּי לֹא יְדַבְּרוּ כִּי עָמְדוּ מלדבר לֹא עָנוּ עוֹד" – הרי ש'עמידה' היא מלשון שתיקה. רַבִּי זֵירָא אָמַר בשם רַב חִסְדָּא, שיש ללמוד שאסור לדבר בשעת קריאת התורה מֵהָכָא – מפסוק זה, "וְאָזְנִי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה".

הגמרא חוזרת לדון בהלכות ברכת כהנים, וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו לפני עלייתו לדוכן, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר, "שְׂאוּ יְדֵיכֶם לברכת כהנים, רק לאחר שתטלו אותם והם יהיו קֹדֶשׁ, וְכָרְכוּ אֶת ה'" – את הברכה שלפני ברכת כהנים.

שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, כַּמָּה – באיזו זכות הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אָמַר לָהֶן, מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפַּנְדְּרִיָּא – לא קיצרתי דרכי דרך בית הכנסת. וְלֹא פָּסַעְתִּי בבית המדרש לאחר שישבו התלמידים על הארץ, שהעושה כן בהכרח מרחיב פסיעותיו, ונראה כפוסע עַל רָאשֵׁי עַם קוֹדֶשׁ, אלא תמיד הגעתי מוקדם או שישבתי מבחוץ. וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי לברכת כהנים, בְּלֹא לברך הַבְּרָכָה שלפניה.

מבררת הגמרא, מַאי מְבָרֵךְ הכהן לפני הברכת כהנים, אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, שמברך 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה'. עוד מבררת הגמרא, כִּי עָקַר כַּרְעֵיהּ – כשהכהן עוקר רגליו ב'רצה' לעלות לדוכן, ופניו מופנות לתיבה, מַאי אָמַר. ומבארת הגמרא, שהכהן אומר אז, 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן'. עוד מבררת הגמרא, וְכִי מַהְדַּר אַפֵּיהּ מִצִּיבּוּרָא – כשמחזיר הכהן פניו לתיבה לאחר שגמר לברך את העם, מַאי אָמַר. אַדְּבְרִיהּ – הוליכו רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא במבואות העיר, וְדָרַשׁ רב עוקבא, שהכהן אומר אז, 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ לברך את ישראל, אף אתה עֲשֵׂה עִמָּנוּ

המשך ביאור למסכת מנחות ליום שלישי עמ' א

שְׁלָמָיו', ודרשו חכמים שתיבת 'שְׁלָמָיו' באה לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר, שגם החלות שבאות עם השלמים יהיו עשר.

הגמרא דנה האם מנין החלות שבלחמי תודה מעכב: אָמַר רַב טוּבִי בַּר קִיסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, לַחְמֵי תוֹדָה שֶׁאֲפָאָן אַרְבַּע חַלּוֹת במקום ארבעים חלות, יָצָא ידי חובה. מקשה הגמרא: וְהָא בָּעֵינַן אַרְבָּעִים – והלא צריך שיהיו ארבעים חלות. מתרצת הגמרא: הצורך בארבעים חלות אינו אלא לְמִצְוָה ואינו מעכב.

מקשה הגמרא: וְהָא בָּעֵי אַפְרוּשֵׁי תְּרוּמָה מִינַּיְיהוּ – והלא צריך להפריש חלה אחת מכל עשר ולתתה לכהן, כמבואר להלן במשנה (עז:). וְכִי תֵּימָא – ואם תתרץ דְּמַפְרִישׁ מִכָּל חֲדָא וַחֲדָא – שפורס מעט מכל חלה ומפרישה ונותנה לכהן, והרי 'אֶחָד' אָמַר רַחֲמָנָא, ולמדו חכמים שיטול לחם שלם וּשְׁלֹא יִטּוֹל פָּרוּם. מתרצת הגמרא: דְּאַפְרַשִׁינְהוּ בְּלִישָׁה – את חלק הכהן הפריש מהעיסה של כל אחת מהחלות ואחר כך אפאן, ונמצא שיש ביד הכהן לחם שלם.

הגמרא מקשה על שמואל מברייתא: מִיתִיבִי, כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁרִיבָּה בְּמִדַּת חֲלָתָן, כלומר שעשה חלות גדולות אבל פחות מעשר, אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת חֲלָתָן, כלומר שעשה חלות קטנות אבל יותר מעשר, כְּשֵׁרוֹת, חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל וְלַחְמֵי תוֹדָה וּנְזִירוּת, שמנין החלות האמור בהם מעכב, וקשה על שמואל שאמר שאם אפה מלחמי תודה רק ארבע חלות יצא ידי חובה.

מתרצת הגמרא: הוּא

המשך ביאור למסכת מנחות ליום רביעי עמ' ב

מַתְּרוּמַת מִדְּיָן – במלחמת מדין (במדבר לא כה–נד) הפרישו אנשי הצבא אחד מחמש מאות משלל המלחמה לכהנים, ואף שם נאמר 'תרומה', ואם כן אף תרומת לחמי תודה תהיה אחד מחמש מאות. מתרצת הגמרא: דָּנִין לחמי תודה שהיא תְּרוּמָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, מִתרומת מעשר שאף היא תְּרוּמָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת מִדְּיָן שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אלא היתה רק במלחמת מדין.

מקשה הגמרא: וְנִילַף מִתְּרוּמַת חַלָּה שנאמר בה 'תרומה' והיא אחד מעשרים וארבעה, ואף תרומת לחמי תודה תהיה כן. מתרצת הגמרא: תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דָּנִין לחמי תודה שהם דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ויקרא ז יד) (ממנו תרומת ה') ['מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה לַה'], מִתרומת מעשר שאף היא דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר יח כו) (תרומה לה") ['מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה"] לְאַפּוּקֵי [–להוציא] תְּרוּמַת חַלָּה שאין ללמוד ממנה, דְּלֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה לַה'", אלא רק 'תרומה לה'' בלבד (שם טו יט).

הגמרא מסתפקת האם הוקשה תרומת לחמי תודה לתרומת מעשר לכל דיניה: בְּעֵי – הסתפק רָבָא, תְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה שאכלה זר, האם חַיָּבִין עֲלֵיהֶן – על אכילתם מִיתָה בידי שמים, וְעל אכילתם בשוגג חוֹמֶשׁ בנוסף על הקרן, כאוכל תרומת מעשר, אוֹ אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה וְחוֹמֶשׁ. והספק הוא, כֵּיוָן דְּאִיתְּקַשׁ – שהוקשו לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר דְּמֵי לגמרי, אוֹ דִּלְמָא כיון שבאוכל תרומה במזיד כתוב (ויקרא כב ט) 'וּמֵתוּ בּוֹ', ומשמע בו ולא באחרת, ובתשלומי האוכל קודש בשגגה כתוב (שם ה טז), 'וְאֶת חֲמִשָּׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו', ומשמע חמישיתו יש להוסיף ואין חיוב חמישית בדבר אחר, בפסוקים אלו מִיעֵט רַחֲמָנָא שדינים אלו לא נאמרו בתרומת לחמי תודה. עוד הסתפק רבא: תרומת לחמי תודה האם היא מְדַמַּעַת [–אוסרת תערובתה] כתרומה, שאם נפלה לתוך חולין אוסרת את התערובת עד שיהיו בחולין פי אחד ומאה מהתרומה, אוֹ אֵינָהּ מְדַמַּעַת. מסיקה הגמרא על שתי הספיקות: תֵּיקוּ.

הגמרא חוזרת לברר את הברייתא: אָמַר מַר – הברייתא הקשתה מדוע למדנו משתי הלחם שצריך עשרון לכל חלה, ולא נלמד מהם שיש להביא שני עשרונים לכל החלות יחד, ותירצה תַּלְמוּד לוֹמַר בשתי הלחם 'תִּהְיֶנָה', מלמד ששיעור לחמי תודה עשרה עשרונות. שואלת הגמרא: מַאי תַּלְמוּדָא.

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לט עמוד א

רש"י

וְהִזָּה לְאַחֲרָיו. וְאַף שָׁם הָיוּ כֵּלִים הַצְּרִיכִין הַזָּאָה: **הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה.** דְּבָעֲינַן כַּוָּנָה לְטָהֳרָה, כְּדִכְתִיב (בַּמִּדְבָּר יט) וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּן לוֹ: **עַל הַצְּדָדִין שֶׁבְּפָנָיו.** צְדָדִין שֶׁיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וּלְהַלָּן וְלֹא צְדָדִין שֶׁיֵּשְׁנוֹ מִמֶּנּוּ וּלְאָחוֹר, וְהָכִי נַמִּי הָעוֹמְדִין בִּצְדָדִין שֶׁל כֹּהֵן הֵימֶנּוּ וּלְהַלָּן בִּכְלָל בְּרָכָה הֵן דְּכִלְפָנָיו דָּמֵי, אֲבָל שֶׁל אַחֵר הֵימֶנּוּ אע"פ שֶׁאֵינָן אַחֲרֵיהֶן מַמָּשׁ כִּלְאַחֲרָיו דָּמֵי: **וּכְפִתְחוֹ.** וּכְשֶׁהִתְחִיל. וּבְעֶזְרָא כְּתִיב: **עָמְדוּ.** שָׁתְקוּ: **שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו.** לִפְנֵי עֲלוֹתוֹ לַדּוּכָן: **בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים.** אֵיזֶה זְכוּת בְּיָדְךָ שֶׁהֶאֱרַכְתָּ יָמִים: **קַפֶּנְדַּרְיָא.** לְקַצֵּר דַּרְכּוֹ דֶּרֶךְ בהכ"נ לִכָּנֵס בְּפֶתַח זֶה וְלָצֵאת כְּנֶגְדּוֹ. וּלְשׁוֹן קַפֶּנְדַּרְיָא מְפָרֵשׁ בִּבְרָכוֹת (דף סב:) אַדְמַקִּיפְנָא אַדָּרֵי אֵיעוֹל בְּהָא, עַד שֶׁאֲנִי מַקִּיף סְבִיב הַשּׁוּרוֹת הַלָּלוּ אֶכָּנֵס בָּזֶה וַאֲקַצֵּר דַּרְכִּי. וְדָרֵי שׁוּרוֹת בָּתִּים: **וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קֹדֶשׁ.** שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים הַתַּלְמִידִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְהַמְהַלֵּךְ בֵּינֵיהֶם כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין וְנִכְנָס לֵישֵׁב בִּמְקוֹמוֹ מַרְחִיב פְּסִיעוֹתָיו בְּעַל כָּרְחוֹ, וְהוּא לְשׁוֹן מְפַסֵּעַ [וְאָזֵיל], וְנִרְאֶה כִּמְפַסֵּעַ עַל רָאשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקְדִּים אוֹ יֵשֵׁב לוֹ מִבַּחוּץ: **וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי לְבָרֵךְ.** שֶׁכֹּהֵן הָיָה: **בְּלֹא בְּרָכָה.** בְּרָכָה דִּמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל מַאי מְבָרֵךְ: **וְכִי עָקַר כַּרְעֵיהּ.** בַּעֲבוֹדָה לְמֵיסַק וְהוּא מַחֲזִיר פָּנָיו כְּלַפֵּי תֵּבָה מַאי אָמַר: **וְכִי מַהֲדַר אַפֵּיהּ מִצִּבּוּרָא.** כְּשֶׁגּוֹמֵר בִּרְכוֹתָיו מַחֲזִיר פָּנָיו לְצַד הַתֵּבָה עַד שֶׁיִּגְמוֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

מה

תוספות

ש"מ דקיימא לן כוותיה וכמדומה דהכי פסק רבינו חננאל דבכל דוכתא קי"ל כר' יהושע בן לוי ומקשה מפ' כל גגות (עירובין דף לב.) דיתיב ר' זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי גבייהו ויתבי וקאמרי שמע מינה ממתני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה וכו' עד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן צבור בקטנה וש"צ בגדולה אין יוצאין ידי חובתן תשעה בגדולה וא' בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה וא' בגדולה אין מצטרפין וה"ה גדולה בגדולה דליכא למימר דיורי גדולה בגדולה אלמא לענין תפלה לא אמר אפילו מחיצה של ברזל אין מפסקת ונראה דלא דמי דהיכא דאיכא עשרה בגדולה ושליח צבור עמהן ואחד בגדולה כיוצא בה מתוך שמוציא בני הגדולה יוצא גם זה שבאחרת כה"ג אמרינן דוקא אפילו מחיצה וכו' שהרי מוציא אפילו אחיו שבשדות כדאיתא במסכת ראש השנה (דף לה.) אבל היכא דצריך לצרופינהו ודאי לא מצטרפי וההיא דפ' אין עומדין (ברכות דף לב:) דא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהן שבשמים לא שייכא להכא דההיא אמר לגבי הא שאין תפלתן מקובלת כמו בזמן שבהמ"ק קיים מיהו לענין זה אין מפסקת אם יתברכו הצבור ע"י ברכת כהנים שעמהן בבית הכנסת או יוציא ש"צ ידי חובתן גם זה יתברך ויוצא ידי חובתו עמהן דכלפי אבינו שבשמים לא תלי בהפסק מחיצה:

והזה על הצדדין שבפניו הזאתו כשרה. בירושלמי בפרק אין עומדין אמרי'

וְהִזָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו, הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. לְפָנָיו וְהִזָּה עַל צְדָדִין שֶׁבְּפָנָיו, הַזָּאָתוֹ כְּשֵׁרָה. אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁנִּפְתָּח סֵפֶר תּוֹרָה אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִילּוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָל הָעָם" וְאֵין עֲמִידָה אֶלָּא שְׁתִיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹחַלְתִּי כִּי לֹא יְדַבֵּרוּ כִּי עָמְדוּ לֹא עָנוּ עוֹד". ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, מֵהָכָא "וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". וְאָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'". שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת ר' אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶן: מִיָּמַי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכְּנֶסֶת קַפֶּנְדַּרְיָא וְלֹא פָּסַעְתִּי עַל רָאשֵׁי עַם קוֹדֶשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי בְּלֹא בְּרָכָה. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדוּשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה". כִּי עָקַר כַּרְעֵיהּ, מַאי אָמַר? "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן". וְכִי מַהֲדַר אַפֵּיהּ מִצִּיבּוּרָא, מַאי אָמַר? אַדְבָּרֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא, וְדָרַשׁ "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ

מה

הדא אמרה העומדין מן הצדדין בכלל ברכה: **כיון** שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדבר הלכה. מקשינן מפרק קמא דברכות (דף ח.) דאמר רב ששת הוה מהדר אפיה וגריס אמר אינהו בדידהו ואנן בדידן ומצינו למימר דמהדר אפיה שאני אי נמי רב ששת שאני משום דהוה מאור עינים והוה פטור מקריאה משום דהוה דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה וכיון דפטור מקריאה אפילו בשעת שמיעה היה יכול לעסוק בדבר הלכה והיינו דקאמר אנן בדידן כגון דברי הלכה (כגון) דברים דעל פה ואינהו בדידהו דברים שבכתב מיהו מסתברא כפירוש ר"ח דפי' התם דוקא רב ששת וכיוצא בו דתורתו אומנתו אבל האידנא כרבא סבירא לן דאמר רבא כיון שנפתח ס"ת וכו' והאי דהוה מהדר אפי' י"ל דלא הויא אורחא דמילתא לאיעסוקי בדבר הלכה באנפי ציבורא בעוד שהן עסוקין בשמיעת התורה:

כל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אם נטל ידיו שחרית ונטהר כהן אינו צריך ליטול ידיו כשעולה לדוכן וכמדומה שהועתק מהגהת תלמיד שהרי אין לשונו משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו לדוכן משמע ממש סמוך ועוד דמייתי גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע תיכף לנטילת ידים ברכת כהנים דמשמע ליה השתא דבברכת כהנים משתעי קרא דהיא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה דמשתעי קרא בעינן נטילת ידים סמוך לה דמייתי לה התם אברכת המזון והכי איתא שלשה תכיפות הן תיכף לסמיכה שחיטה שנאמר וסמך ושחט תיכף לנטילת ידים ברכה שנא' שאו ידיכם וברכו תיכף לגאולה תפלה שנא' יהיו לרצון אמרי פי וגו' וכתיב בתריה יענך ה' ביום צרה ובפ' כיצד מברכין (ברכות מב.) משמע דההיא ברכה איירי בברכת המזון מיהו שמעינן מינה דבעינן תיכף נטילת ידים בברכה דמשתעי ביה קרא והכא מייתי לה אברכת כהנים ועוד אי מיירי הכא בשלא נטל ידיו בשחרית אמאי נקט כהן לנשיאות כפים תיפוק ליה משום דברי תורה שצריך ליטול ידיו כדאמרי' בפ"ק דברכות (דף יח:) ובפ"ב (פס יד:) אמר רבי חייא בר רב אשי זימנין סגיאין הוה קאימנן קמיה דרב לתנויי לן פירקא בסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי ידיה ומברך ומנח תפילין והדר אמר לן ואמר נמי התם דבעי לאהדורי בתר מיא לנט"י לק"ש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום דצריך ברכה לפניה הכא נמי צריך ברכה לפניה כדאמר לקמן להכי מסתבר דהכא בנטילת ידים תיכף לברכה מיירי ושיעור תכיפה איכא למישמע מתכיפת סמיכה לשחיטה דאמרי' בפ' כל הפסולין (זבחים לג.) כל הסמיכות שהיו שם קורא אני בהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזו שהיתה בשער נקנור שאין מצורע יכול ליכנס שם אלמא כדי מהלך משער נקנור עד בית המטבחים לא חשיבה תכיפה ובמסכת מדות (פ"ה מ"ח) משמע דלא הוי טפי מעשרים ושתים אמה מקום דריסת רגלי ישראל ומקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד היו י"א אמה:

וכי מהדר אפיה מצבורא מאי אמר. סדר נשיאת כפים מפי' רבינו שלמה עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה זו וכו' ומאריך בה עד שיאמרו אמן של הודאה מפי הצבור וקורא כהנים אם שנים הם ואם אחד אינו קורא ש"צ והוא מחזיר פניו מאליו כדאביי דאמר לעיל לאחד אינו קורא וכשכלה דבור מהקורא מברכין אשר קדשנו כו' ואחר כך מתחילין בברכה וכשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין וכופפין קשרי אצבעותיהן אם רוצין ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים יתפללו רבונו של עולם עשינו מה שגזרת וכו' ומאריכין בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור עוקרין רגליהן והולכין להן, בשאלתות פרשת ויקח קרח כהן שעבד עבודת כוכבים לא ישא את כפיו דגרע מהורג את הנפש דאמרינן בפ' אין עומדין (ברכות לב:) כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו ורבינו גרשום מאור הגולה השיב בתשובותיו דנושא כפיו וקורא ראשון בתורה דכיון דחזר בתשובה חוזר לקדושתו דתנן בסוף מסכת מנחות (דף קט.) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלים כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם והרי הן כבעלי מומין שחולקין ואוכלין וכשם שבעלי מומין נושאין את כפיהם וקורא ראשון בתורה ואף זה שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה וימנעו מעשות תשובה ואמר ר' יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעולם הבא מרפה ידיהן של בעלי תשובה ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כהן לאלילים אדחה אבן אחר הנופל וכו' [וע"ע תוס' מנחות קט. ד"ה לא ישמשו ותוס' תענית כז. ד"ה אי מה]:

עד

סוטה. פרק שביעי – אלו נאמרין דף לט עמוד ב

תוספות

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (בכרכות קף מז.) אין הבוצע רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיהו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהוו להו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המברכים ולא משתמעי ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישאו שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (קף כא:) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקתני סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין באוזן אחד ואנן אומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אית לך למימר ברכות איידי דחביבי להו יהבו דעתייהו ומשתמעי תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראוה שנים יצא גבי אמן נמי יהבי דעתייהו ולישתמע תרי קלי תריץ דלא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדתנן בפרק ראוהו ב"ד (ר"ה כו:) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מצופה זהב וב' חצוצרות משתי צדדיו שמצות היום בשופר ופריך בגמ' (שם כז.) ותרי קלי מי משתמעי והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ היכא דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חצוצרות י"ל דאין משונין להכי מסיק התם דמשתמעי איידי דחביבי אי נמי בעי דלישמעי נמי הברכה הני דמאריכין באמן אע"פ שטועין וכל שעה שהן בעצמן עונין אין שומעין קול חבריהם ותפוס לשון אחרון דהא מסיק התם תרי קלי מחד גברא לא משתמעי כגון זכור ושמור מפי הגבורה מתרי גברי משתמעי משמע אפי' דומיא דזכור ושמור איידי דחביבי וקול שופר וקול חצוצרות תרי קלין משונין זה מזה דומיא דזכור ושמור ומשתמעי איידי דחביב:

במנחתא דתעניתא מאי אמרי. אע"ג דפסקינן בפ' בשלשה פרקים (תענית ד' כו:) כר' יוסי דאמר ליכא נשיאות כפים במנחתא דתעניתא משום דשכיח שכרות ואתי לאחלופי בשאר יומי י"ל הכא אליבא סתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דקי"ל כר' יוסי האידנא מ"ט פרסי כהני ידייהו במנחתא דתעניתא כיון דסמוך לשקיעת החמה קפרסי בתפלה כתפלת נעילה דמי.

אם עונינו ענו בנו. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי הסברת פנים איכא בהו י"ל משום דהיו מתענין על הצרה שלא תבא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית (קף יב:) ובפ' בתרא דמגילה (קף ל:) דבריבעא בתרא דיומא בעי רחמי דהיינו ממנחה ואילך כדכתיב (עזרא ט) ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלקים הלכך התירו למבעי רחמי בעידנא דפרסי ידייהו דעת רצון הוא וענו ציבורא אמן כדמשמע בפ' הרואה (בכרכות נה:) האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי ידייהו ולימא רבון העולמים חלום חלמתי וכו':

בנעילה

רש"י

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ. שֶׁתִּסְכִּים עַל יָדֵינוּ, כְּדִכְתִיב וַאֲנִי אֲבָרְכֵם (במדבר ו): **לָכוֹף קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם.** שֶׁפּוֹשְׁטִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם כְּשֶׁמְּבָרְכִין, וּלְאַחַר שֶׁגָּמְרוּ סוֹגְרִין אֶגְרוֹף שֶׁלָּהֶם כִּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם. קִשְׁרֵי אֶצְבַּע הֵם הַחֻלְיוֹת שֶׁכּוֹפְפִים וּפוֹשְׁטִין בָּהֶם: **אֵין הַקּוֹרֵא.** שְׁלִיחַ צִבּוּר שֶׁקּוֹרֵא כֹּהֲנִים שֶׁיַּחֲזִירוּ פְּנֵיהֶם לְבָרֵךְ: **אָמֵן.** שֶׁל בִּרְכַּת הוֹדָאָה: **דִּבּוּר.** כֹּהֲנִים: **לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם.** מִן הַדּוּכָן, אֶלָּא עוֹמְדִין כְּפוּפִין לִפְנֵי הַתֵּבָה. יֵשׁ לִלְמוֹד מִכָּאן סֵדֶר נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם כָּךְ הוּא, עוֹקֵר רַגְלָיו בַּעֲבוֹדָה מִמְּקוֹמוֹ וּבָא לִפְנֵי הַתֵּבָה וּמִתְפַּלֵּל יְהִי רָצוֹן שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה כו' כְּדִלְעֵיל, וּמַאֲרִיךְ בָּהּ עַד שֶׁתִּכְלֶה אָמֵן שֶׁל הוֹדָאָה מִפִּי צִבּוּר, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר קוֹרֵא כֹּהֲנִים אִם שְׁנַיִם הֵם, וְאִם יָחִיד הוּא אֵינוֹ קוֹרֵא וְהוּא מַחֲזִיר פָּנָיו מֵאֵלָיו כְּדְאַבַּיֵּי דְּאָמַר לְעֵיל (קף לח.) לא' אֵין קוֹרֵא כֹּהֲנִים, וּכְשֶׁ[י]כָּלָה [הַ]דִּבּוּר מִפִּי [הַ]קּוֹרֵא מְבָרֵךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ כו' ואח"כ מַתְחִילִין בִּבְרָכָה, וּכְשֶׁכָּלָה אָמֵן אַחֲרוֹן מִפִּי צִבּוּר הֵן מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶם וְכוֹפְפִין קִשְׁרֵיהֶם אִם רוֹצִים, וּשְׁלִיחַ צִבּוּר מַתְחִיל שִׂים שָׁלוֹם וְהַכֹּהֲנִים מִתְפַּלְּלִין רבש"ע עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ כו', וּמַאֲרִיכִין בָּהּ עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי שְׁלִיחַ צִבּוּר וְעוֹקְרִין רַגְלֵיהֶם וְהוֹלְכִין לָהֶם: **עַד שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן.** שֶׁל בִּרְכַּת הַתּוֹרָה. וְכָל הָנֵי מִשּׁוּם דִּתְרֵי קָלֵי לָא מִשְׁתַּמְעֵי: **עַד שֶׁתִּגָּלֵל ס"ת.** בְּמִטְפְּחוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהוּ הַגּוֹלְלִים טְרוּדִים מִלִּשְׁמוֹעַ הַפְטָרָה מִפִּי הַמַּפְטִיר: **לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה בַּצִּבּוּר.** כָּל זְמַן שֶׁהַצִּבּוּר בבהכ"נ, שֶׁהָיָה דַּרְכָּם לְהָבִיא ס"ת מִבַּיִת אַחֵר שֶׁמִּשְׁתַּמֵּר בּוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּפוֹרְסִין בְּגָדִים נָאִים סְבִיב הַתֵּבָה וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּתוֹכָהּ, וּכְשֶׁיּוֹצְאִין מִשָּׁם וְנוֹטְלִין ס"ת לְהוֹלִיכוֹ לַבַּיִת הַמִּשְׁתַּמֵּר בּוֹ לֹא יַפְשִׁיטוּ הַבְּגָדִים מִן הַתֵּבָה בִּפְנֵי הַצִּבּוּר, שֶׁטֹּרַח צִבּוּר לְעַכֵּב שָׁם עִם ס"ת, אֶלָּא מוֹלִיךְ ס"ת לְבֵיתוֹ וּמַנִּיחוֹ וְהָעָם יוֹצְאִים אַחֲרָיו ואח"כ הוּא בָּא וּמַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה: **אִיכָּא פִּתְחָא אַחֲרִינָא.** מִשֶּׁנָּטַל ס"ת לָצֵאת דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ, הָרוֹצֶה לָצֵאת בְּפֶתַח אַחֵר יוֹצֵא, וַאֲפִי' לֹא יָצָא ס"ת. לֵיכָּא פִּתְחָא אַחֲרִינָא, נָכוֹן שֶׁיֵּצֵא ס"ת תְּחִלָּה וְלֹא יֵצֵא הָאָדָם בַּפֶּתַח לִפְנֵי ס"ת: **בַּר אֲהִינָא אַסְבְּרַהּ לִי.** חָכָם שֶׁשְּׁמוֹ בַּר אֲהִינָא אַסְבְּרַהּ לִי, הֵבִינֵנִי טַעֲמוֹ שֶׁל דָּבָר: **הָעָם מַה הֵם אוֹמְרִים.** שֶׁיֵּרָאוּ מַסְבִּירֵי פָּנִים וּמוֹדִים לְפָנָיו עַל בִּרְכוֹתָיו לְהַרְאוֹת שֶׁהֵן נוֹחוֹת לָהֶן: **בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו, בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו, בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו.** שָׁלֹשׁ מִקְרָאוֹת הֵן כְּנֶגֶד ג' בְּרָכוֹת: **בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבַּתָּא.** שֶׁהוּא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם חָדָשׁ שֶׁאֵינוֹ בְּחֹל צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ אֶת דִּבְרֵי הָעָם: **בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן.** אֵינוֹ בְּאוֹתוֹ מִזְמוֹר, וְהַיְנוּ דְּקָא פָּרִיךְ וְנֵימָא יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן דִּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא: **בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא.** שֶׁנּוֹשְׂאִין בּוֹ כַּפַּיִם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר מְנָחוֹת מִשּׁוּם שִׁכְרוּת כִּדְאַמְרִינָן בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית בְּפ' בַּתְרָא (קף כו:):

בהזכרת

מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם". אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לָכוֹף קִישְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן עַד שֶׁיַּחְזִרוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת "כֹּהֲנִים" עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה עַד שֶׁיִּכְלֶה דִּיבּוּר מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת "אָמֵן" עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּ"שִׂים שָׁלוֹם", וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם וְלֵילֵךְ עַד שֶׁיִּגְמוֹר שְׁלִיחַ צִבּוּר "שִׂים שָׁלוֹם". וְאָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת "אָמֵן" עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּכְלֶה "אָמֵן" מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בַּתַּרְגּוּם עַד שֶׁיִּכְלֶה פָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר עַד שֶׁיִּכְלֶה תַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם. אָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא, צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי לְהַפְטִיר בְּנָבִיא עַד שֶׁיִּגָּלֵל סֵפֶר תּוֹרָה. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּיבָה בְּצִבּוּר, מִפְּנֵי כְבוֹד צִבּוּר. וְאָמַר ר' תַּנְחוּם אָמַר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת עַד שֶׁיִּנָּטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְיַנִּיחַ בִּמְקוֹמוֹ, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיֵּצֵא. וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא, הָא דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא. אָמַר רָבָא: בַּר אָהִינָא, אַסְבְּרָהּ לִי "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ". בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מַה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר ר' זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא: "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ" וְגוֹ' "בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ" "בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'". בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבָּתָא, מַה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר ר' אַסִי: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' וְגוֹ'" "שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת ה'" "בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ". וְלֵימָא נַמִי "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן" דִּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָינָא? אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּר' שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מִתּוֹךְ שֶׁהִתְחִיל בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְסַיֵּים בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא, מַאי אָמְרִי? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: "אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ" "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ" וְגוֹ' "לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ" וְגוֹ'

בנעילה

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מַה שֶּׁהִכְטַחְתָּנוּ' – שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתתה לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵין הַכֹּהֲנִים, שידיהם פרוסות, ופושטין אצבעותיהם בשעת ברכת כהנים רַשָּׁאִים לָכוֹף קִישְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן כשאר בני אדם, עַד שֶׁיַּחְזִרוּ – שיסובבו פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. ועוד אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, אֵין השליח ציבור הַקּוֹרֵא לכהנים לברך רַשַּׁאי לִקְרוֹת להם 'כֹּהֲנִים', עַד שֶׁיְּכַלֶּה קול עניית 'אָמֵן' של ברכת 'הטוב שמך' מִפִּי הַצִּבּוּר, משום ששני קולות אינם נשמעים כאחת. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה שלפני ברכת כהנים, עַד שֶׁיְּכַלֶּה דִּיבּוּר 'כהנים' מִפִּי החזן הַקּוֹרֵא אותו. וְאֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת 'אָמֵן' על ברכות הכהנים, עַד שֶׁתְּכַלֶּה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים. וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת מברכת כהנים, עַד שֶׁיְּכַלֶּה 'אָמֵן' מִפִּי הַצִּבּוּר.

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר לאחר ברכתם, ולסובב פניהם למזרח, עַד שֶׁיַּתְחִיל שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּ'שִׂים שָׁלוֹם', וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקוֹר רַגְלֵיהֶם מן הדוכן וְלֵילֵךְ למקומם, עַד שֶׁיְּגַמֵּר הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר ברכת 'שִׂים שָׁלוֹם'.

וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת אָמֵן על ברכת הקורא בתורה, עַד שֶׁתִּכְלֶה הַבְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי להתחיל לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁיְּכַלֶּה קול עניית 'אָמֵן' על ברכתו, מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאֵין הַמְתַרְגֵּם את הפסוקים רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בַּתַּרְגּוּם, עַד שֶׁיְּכַלֶּה הַפָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר, עַד שֶׁיְּכַלֶּה הַתַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם.

אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא צָרִיךְ שֶׁיִּקְרָא בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה – מפני כבוד התורה, להראות שהיא עיקרית. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי להתחיל לְהַפְטִיר בְּנָבִיא, עַד שֶׁיְּגַלֵּל סֵפֶר תּוֹרָה ויכרך בפרוכתו, כדי שיוכלו הגוללים לשמוע ההפטרה, ולא יהיו טרודים בגלילה.

בזמן הגמרא נהגו לשמור הספר תורה בבית אחר ולהביאו משם לבית הכנסת, ולפני הקריאה היו פורסים בגדים נאים על התיבה, ומניחים את הספר תורה עליהם, ואחר הקריאה היו מסירים מהתיבה את הבגדים הללו. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר שסיים את הקריאה ונוטל את הספר תורה להצניעו בבית אחר, רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּיבָה בְּצִבּוּר – כל זמן שהציבור בבית הכנסת, אלא מוליך ספר תורה בליווי הציבור ומניחו בבית המיוחד לו, ואחר כך חוזר לבית הכנסת ומפשיט את התיבה, ודין זה הוא מִפְּנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוּר – שאין להטריחם להתעכב בבית הכנסת עם הספר תורה.

וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שכאשר מצניעים הספר תורה בבית אחר, אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת מבית הכנסת אפילו דרך פתח אחר, עַד שֶׁיְּנַטֵּל סֵפֶר תּוֹרָה מהבימה, וְיַנִּיחַ בִּמְקוֹמוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר שאינם רשאים לצאת עַד שֶׁיֵּצֵא הספר תורה משם, ולא רק עד שינטל הספר תורה. וְלֹא פְּלִיגִי, הָא שאמר רבי יהושע בן לוי הוא באופן דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא לבית הכנסת, שאז מותר לצאת דרך הפתח השני לפני הספר תורה, משעה שניטל הספר תורה כדי להוציאו. הָא שאמר שמואל הוא באופן דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא לבית הכנסת, ואין לצאת לפני הספר תורה מאותו פתח שעתיד לצאת בו, ולכן צריך להמתין עד שיצא. אָמַר רָבָא, החכם ששמו בַּר אָחִינָא אַסְּבְרֵהּ לִי – הסביר לי שמקור דינו של שמואל הוא מהפסוק "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ", שלומדים מכך יש ללכת אחרי הספר תורה וללוותו, ולא לצאת לפניו.

מבררת הגמרא, בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מַה הֵן – המתברכים אוֹמְרִים כדי להודות לה' על ברכותיו, ולהראות ששמחים בהם. אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, אומרים הם שלושה פסוקים כנגד שלושת הברכות, א. "בָּרֵכוּ ה' מַלְאָכָיו, גִּבּוֹרֵי כֹחַ עושי דברו לשמוע בקול דברו וְגוֹ'". ב. "בָּרֵכוּ ה' כָּל צְבָאָיו, מְשָׁרְתָיו עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ". ג. "בָּרֵכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ, בָּרֲכִי נַפְשִׁי אֶת ה'".

מבררת הגמרא, בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבָּתָא – בתפילת מוסף בשבת, שיש בה נשיאת כפים חדשה שאינה נוהגת בחול, מַה הֵן – המתברכים מחדשים וואוֹמְרִים על נשיאת כפים זו. אָמַר רַבִּי אַסִּי שאומרים הם שלושה פסוקים אלו, א. "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת, הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' העומדים בבית ה' בלילות וְגוֹ'". ב. "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ בברכת כהנים, וּבָרְכוּ אֶת ה'". ג. "בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ". שואלת הגמרא, מדוע הביאו פסוק שלישי ממקום אחר, וְלֵימָא נַמִּי במקום הפסוק השלישי, "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן" דִּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָינָא – שנאמר כהמשך לשני הפסוקים הראשונים. אָמַר יְהוּדָה הריה דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, מִתּוֹךְ שֶׁהִתְחִיל בפסוקים הראשונים בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְסַיֵּים בפסוק 'ברוך ה' מציון' שעוסק בְּבִרְכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ואילו הפסוק 'יברכך ה' מציון' אינו ברכה לקדוש ברוך הוא, אלא לישראל.

מבררת הגמרא, בנשיאת כפים שמברכים הכהנים את העם בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא – במנחה בתענית ציבור, מַאי אָמְרִי המתברכים. אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אומרים שלושת פסוקי רחמים אלו, בשעת ברכת כהנים שהיא עת רצון, א. "אַם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ". ב. "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה, לָמָּה תִּהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וכאורח נטה ללון וְגוֹ'". ג. "לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם, כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ, ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא, אל תנחנו וְגוֹ'".

המשך ביאור למסכת מנחות ליום שני עמ' א

לדין יציקה הוא משום ש'מנחה היא', ואם כן יש לְרַבּוֹת את כָּל הַמְּנָחוֹת לְיִצִיקָה. מבררת הברייתא: מאחר שיש ריבוי לכל המנחות, יָכוֹל – שמא תאמר שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף את מִנְחַת מַאֲפֶה תנור שתהיה טעונה יציקה, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב 'עָלֶיהָ שָׁמֶן', שמשמע מתיבה זו מיעוט, אם כן בהכרח שלא בכל המנחות נוהגת יציקה [ולהלן יתבאר מדוע ממעטים דווקא מאפה תנור]. מבררת הברייתא: שמא אוֹצִיא מכלל דין היציקה רק אֶת הַחַלּוֹת של מנחת מאפה תנור, וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרְקִיקִין של מנחת מאפה תנור, שהרי נאמר בתורה רק מיעוט אחד ומנין למעט שני סוגי מנחות, מתרצת הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר, 'מנחה הִיא', שמשמע מתיבה זו מיעוט נוסף, ומאחר שיש בפסוק זה שתי תיבות שמשמעותן למעט, לכך ממעטים מדין יציקה את שתי מנחות מאפה תנור, חלות ורקיקין.

מבררת הגמרא: מַאי תַּלְמוּדָא – מה ההכרח לדרוש את המיעוט מיציקה למנחת מאפה תנור, אֵימָא – שמא תאמר שבא הכתוב לְהוֹצִיא מִנְחַת כֹּהֲנִים – מנחה שמביא כהן. שהרי יותר מסתבר למעט אותה, משום שאינה מוזכרת בפרשה זו (שם ב) עם שאר המנחות, אלא מוזכרת במקום אחר (שם ו טז), ומנין למד התנא למעט דווקא את מנחת מאפה תנור האמורה בפרשה עם שאר המנחות.

שמואל־ב ב ל־לב ג א־יא

ל וַיּוֹאָב שָׁב מֵאַחֲרֵי אַבְנֵר וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־הָעָם וַיִּפְקְדוּ מֵעַבְדֵי דָוִד תִּשְׁעָה־עָשָׂר אִישׁ וַעֲשָׂהאֵל:
לא וְעַבְדֵי דָוִד הִכּוּ מִבִּנְיָמִן וּבְאַנְשֵׁי אַבְנֵר שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים אִישׁ מֵתוּ: לב וַיִּשְׂאוּ אֶת־עֲשָׂהאֵל וַיִּקְבְּרֻהוּ
בְּקֶבֶר אָבִיו אֲשֶׁר בֵּית לָחֶם וַיֵּלְכוּ כָל־הַלַּיְלָה יוֹאָב וַאֲנָשָׁיו וַיֵּאָר לָהֶם בְּחֶבְרוֹן:

ג א וַתְּהִי הַמִּלְחָמָה אֲרֻכָּה בֵּין בֵּית שָׁאוּל וּבֵין בֵּית דָּוִד וְדָוִד הֹלֵךְ וְחָזֵק וּבֵית שָׁאוּל הֹלְכִים וְדַלִּים:ס
ב וַיִּלָּדוּ (וַיִּוָּלְדוּ קרי) לְדָוִד בָּנִים בְּחֶבְרוֹן וַיְהִי בְכוֹרוֹ אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית: ג וּמִשְׁנֵהוּ כִּלְאָב לַאֲבִיגַיִל
(לַאֲבִיגַיִל קרי) אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמֶלִי וְהַשְּׁלִישִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן־מַעֲכָה בַּת־תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר: ד וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה
בֶּן־חַגִּית וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶן־אֲבִיטָל: ה וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְדָוִד בְּחֶבְרוֹן:פ
ו וַיְהִי בִּהְיוֹת הַמִּלְחָמָה בֵּין בֵּית שָׁאוּל וּבֵין בֵּית דָּוִד וְאַבְנֵר הָיָה מִתְחַזֵּק בְּבֵית שָׁאוּל: ז וּלְשָׁאוּל פִּלֶגֶשׁ
וּשְׁמָהּ רִצְפָּה בַת־אַיָּה וַיֹּאמֶר אֶל־אַבְנֵר מַדּוּעַ בָּאתָה אֶל־פִּילֶגֶשׁ אָבִי: ח וַיִּחַר לְאַבְנֵר מְאֹד עַל־דִּבְרֵי
אִישׁ־בֹּשֶׁת וַיֹּאמֶר הֲרֹאשׁ כֶּלֶב אָנֹכִי אֲשֶׁר לִיהוּדָה הַיּוֹם אֲעֲשֶׂה־חֶסֶד עִם־בֵּית | שָׁאוּל אָבִיךָ אֶל־אֶחָיו
וְאֶל־מֵרֵעֵהוּ וְלֹא הִמְצִיתֶךָ בְּיַד־דָּוִד וַתִּפְקֹד עָלַי עֲוֹן הָאִשָּׁה הַיּוֹם: ט כֹּה־יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים לְאַבְנֵר וְכֹה יֹסִיף
לוֹ כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְדָוִד כִּי־כֵן אֶעֱשֶׂה־לּוֹ: י לְהַעֲבִיר הַמַּמְלָכָה מִבֵּית שָׁאוּל וּלְהָקִים אֶת־כִּסֵּא
דָוִד עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְהוּדָה מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שָׁבַע: יא וְלֹא־יָכֹל עוֹד לְהָשִׁיב אֶת־אַבְנֵר דָּבָר מִיִּרְאָתוֹ אֹתוֹ:ס

רש"י

(ל) תשעה עשר איש ועשהאל. והלא עשהאל בכלל עבדי דוד, ולמה יצא, שהיה שקול כנגד כולם, וכן (יהושע ב א): לכו ראו את הארץ ואת יריחו; וכן (מלכים־א יא א): והמלך שלמה אהב נשים נכריות רבות ואת בת פרעה: **(ג) ומשנהו כלאב.** ובמקום אחר הוא קורא אותו ומשנהו דניאל, ולמה נקרא שמו כלאב, אמר רבי יצחק: שהיו ליצני הדור אומרים, מנבל היתה אביגיל מעוברת, נהפך קלסתרו ונדמה לאביו. ורבותינו אמרו (ברכות ד א): שהיה מכלים פני מפיבושת בהלכה: **(ה) לעגלה.** זו מיכל, שהיתה חביבה עליו, וכן הוא אומר (שופטים יד יח): לולא חרשתם בעגלתי. והכתיב (לקמן ו כג): ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה, עד יום מותה לא היה לה מאותו מעשה ואילך, קודם אותו מעשה הוי לה: **(ו) היה מתחזק.** בכל כח על בית שאול להעמיד מלכותו: **(ח) הראש כלב אנכי אשר ליהודה.** כלום אני חשוב אפילו כראש שומר הכלבים אשר לדוד, אך לפי הנקוד, שהטעם תחת 'הראש', ו'כלב אנכי' מוקף במקף, כך פירושו: הראש, וכי אחפוץ להיות ראש בביתך, טוב לי להיות כלב והדיוט בבית דוד, וכן תרגם יונתן: **היום אעשה חסד.** מעתה נאה לי לעשות חסד עם בית שאול ועם כל אוהביו, כאשר עשיתי עד הנה ולא המציתיך ביד דוד:

מצודת דוד

(ל) ועשהאל. לפי שהיה חשוב מכולם, לא כללו עמהם: **(לא) מבנימין.** וחוזר ומפרש ובמי מבנימין, באנשי אבנר: **(לב) וילכו כל הלילה.** כי גם הוא פחד מאבנר, פן יהרגוהו להסיר מעליו הפחד שלא יגאל דם אחיו: **ויאור.** כשבאו אל חברון, האיר להם הבוקר: **(א) ארוכה.** זמן ארוך: **הולך וחזק.** בכל עת התחזק יותר: **ודלים.** שפלים וחלשים: **(ג) בן מעכה.** יפת תואר היתה, ולקחה במלחמה: **(ה) אשת דוד.** חוזר על כולן, לומר: כל אחת היתה אשת דוד, ולא פילגש: **(ו) בבית שאול.** להעמיד המלוכה ביד איש בושת בנו:

מצודת ציון

(ל) ויפקדו. נחסרו, כמו (שם לא מט): ולא נפקד ממנו איש: **(לא) מתו.** כמו ומתו, ומוסב על הכו וגו', לומר הכו מבנימין וגו' ומתו: **(לב) בית לחם.** בבית לחם: **ויאור.** מלשון אור: **(א) ודלים.** חלושים, כמו (בראשית מא יט): דלות ורעות: **(ג) ומשנהו.** מלשון שנים: **(ז) באתה.** מלשון ביאה ובעילה: **(ח) אחיו.** קרוביו: **מרעהו.** אוהביו: **המציתיך.** ענין הזמנה ומסירה, כמו (ויקרא ט יג): ואת העולה המציאו אליו: **ותפקוד.** ענין זכרון: **(י) ולהקים.** להעמיד:

(ז) ויאמר. סתם ולא פירש מי האומר, ומעצמו יובן שהאומר היה איש בושת, שנאמר: אל פילגש אבי: **מדוע באתה וכו'.** כי אלמנותו של מלך אסורה להדיוט (סנהדרין יח א): **(ח) הראש כלב וגו'.** רצה לומר: מדוע בזיתני, וכי אינני שר וממונה על אנשי מלכותך, וכי אני ראש וממונה על הכלבים במלכות יהודה אנשי מלחמתך אשר שנאת, כאומר לא יאות לבזות כי אם לשונא ושפל אנשים, ולא לאיש כמוני שאין בי אחת מהם: **היום אעשה חסד.** רצה לומר: האם מהיום ראוי לי שאעשה חסד וכו': **ולא המציתיך.** רצה לומר: אחר שעד הנה לא המציתיך ביד דוד, ואתה גמלתני הרע כי תפקוד עלי עון הפילגש: **(ט) כה יעשה.** הוא ענין שבועה, וכהנה הרבה במקרא: **כאשר נשבע ה'.** להמליכו על כל ישראל: **אעשה לו.** לדוד, לסייעו על דבר המלוכה: **(יא) ולא יכול.** על איש בושת יאמר:

תהלים כא יב־יד כב א־ח

כא יב כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ מְזִמָּה בַּל־יוּכֻלוּ: יג כִּי תְשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם:
יד רוּמָה יְהוָה בְּעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ:

כב א לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי:
ג אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא־דוּמִיָּה לִי: ד וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: ה בְּךָ
בָטְחוּ אֲבֹתֵינוּ בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ: ו אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־בוֹשׁוּ: ז וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא־אִישׁ
חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם: ח כָּל־רֹאַי יַלְעִגוּ לִי יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ:

רש"י

(יב) כי נטו עליך רעה. כנגד טיטוס הרשע שאמר הרג את עצמו: **בל יוכלו.** לעשותה: **(יג) כי תשיתמו שכם.** אשר תשית אותם לחלק שיחלקו ישראל את ממונם כמו שנאמר (ישעי' כ"ג) והיה סחרה ואתננה וגו': **במיתריך תכונן על פניהם.** במיתרי קשתותיך תכונן חציך ותזמינם לירות על פניהם: **(יד) רומה ה' בעזך.** על הקמים ונשירה ונזמרה, (סא"א): **(א) אילת השחר.** שם כלי שיר, ד"א על כנסת ישראל שהיא אילת אהבים הנשקפה כמו שחר (שיר ז י'), ורבותינו דרשוהו באסתר, ומנחם פתר אילת לשון מעוז כמו אילותי לעזרתי חושה (סימן זה): **השחר.** לשון שחרית, ומנחם פתר לשון ביקור, כמו שוחר טוב יבקש רצון (משלי י"א) וכמו לשחר פניך: **(ב) למה עזבתני.** עתידה היא ללכת בגולה ואמר דוד תפלה זו על העתיד: **רחוק מישועתי.** ומדברי שאגתי: **(ג) אקרא יומם.** אני קורא לך מיום אל יום ואינך עונה: **(ד) ואתה קדוש.** ויושב לשמוע תהלות ישראל מימים קדמונים: **(ז) ואנכי תולעת.** כל ישראל מכנה כאיש אחד: **(ח) יפטירו.** יפתחו כמו פטר רחם ופטר חמור (שמות יג) פוטר מים (משלי יז):

מצודת דוד

(יב) כי נטו. על כי נטו לעשות רעה למולך כמ"ש יתיצבו וגו' על ה' ועל משיחו (לעיל ב'): **חשבו מזמה.** יחשבו מחשבות שא"א להם לעשותם: **(יג) כי תשיתמו.** כי בעבור זאת תשית אותם לחלק אחד שיעמדו מובדל בפאה אחת להיות למטרא לחץ: **במיתריך.** בחבל הקשת תכונן החצים לירות בהם: **(יד) בעוזך.** כפי גודל כחך תרים עצמך להפרע מאויביך ואז נשירה וגו': **(ב) אלי אלי.** כפל המלה כדרך הקוראים והצועקים כמו עניני ה' עניני (מ"א י"ח): **רחוק וגו'.** רצה לומר דברי שאגתי המה להתפלל על מה אתה רחוק מישועתי: **(ג) ולילה.** ואף בלילה אני קורא ומתפלל: **ולא דומיה לי.** לא אשתוק כי כשהאדם נענה דרכו לשתוק אבל לא כשעדיין לא נענה: **(ד) יושב.** קיים ונצחי כמו אתה ה' לעולם תשב (איכה ה') ור"ל הלא ככחך אז כחך עתה ופעמים רבות היית תהלות ישראל כי היו מהללים אותך בהושיעך אותם מצרתם ומדוע אם כן תרחק עתה מישועתי: **(ה) בטחו ותפלטמו.** כאשר בטחו בך כן הצלתם: **(ז) תולעת.** כחי תשש כתולעת: **חרפת אדם.** בני אדם יחרפו עמדי את הזולת כי יאמרו לו בחרפם שהוא שפל כמוני: **ובזוי עם.** כל עם מבזה זולתו עמדי וכפל הדבר במלות שונות: **(ח) יפטירו.** יפתחו שפתם ללעוג בי וינענעו בראש כדרך המלעיג:

מצודת ציון

(יג) שכם. חלק כמו שכם אחד (בראשית מח): **במיתריך.** הוא חבל הקשת כמו על יתר (לעיל יא): **(א) אילת השחר.** שם כלי זמר ידוע אז אצלם: **(ח) יפטירו.** ענין פתיחה כמו פוטר מים (משלי י"ז):

יהל אור

ז ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם. חולין ו' פ"ט א'. ר"ח. בחיי ר"פ בהר:

חולין ספ"ו נתתי גדולה לאברהם אמר ואנכי עפר ואפר למשה ולאהרן אמרו ונחנו מה. לדוד אמר ואנכי תולעת ולא איש. וע' באג"ה סי' ב' בד"ה קטנתי מכל החסדים. וע' במהרש"א שם בח"א פי' שדוד הזכיר שפלות היצירה פרטית שהיה בו לפמ"ש רז"ל שהיה ראוי להיות נפל ביצירתו אלא שניתן לו ע' שנה שהיו חסרים לאדם כו' ועז"א ואנכי בתחלת יצירתי ראוי להיות נפל וזהו תולעת ולא איש. וע"ש ענין חרפת אדם מפרש על ע' שנה הנ"ל שנתן לו מאדם כו'. והנה מה שדוד לא הי' לו חיים בעצם מבואר בזהר וישלח דקס"ח ע"ב ודוד מסט' דחשך קא אתיא ומאן דאיהו בחשך לית ליה נהורא כלל ולית ליה חיים. ועיקר הענין כמ"ש הרמ"ז שם משום שדוד מבחי' סיהרא וסיהרא לית לה מגרמה כלום אלא מה דיהיב לה שמשא כמ"ש בזהר ס"פ ויחי דרמ"ט ע"ב. והנה משיח נק' בר נפלי ע"ש ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת כמבואר בפרק חלק דצ"ו סע"ב. וע' בלק"ת בד"ה כי ההרים ימושו בענין נפלה ולא תוסיף קום כ"א שלמטה יהי' הגילוי ולכן נאמר על משיח ברוח שפתיו ימית רשע כענין התולעת שכחו בפיו ועמ"ש בישעי' סי' מ"א י"ד ע"פ אל תראי תולעת יעקב כו'. של"ה שער האותיות אות ע' ענוה דף ע' סע"א. מס' שבועות שלו דקצ"ה ע"ג. תשב"כ פ' בהעלותך שנ"ד א' בפסוק והאיש משה עניו מאד. בפ' עקב דש"ע ב'. שע"ב א'. רע"ט א'. במקומות הנ"ל נזכר ענין ואנכי תולעת כו':

מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים, כְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִקְמֶצֶת אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת, ואף שאינה נאכלת. מבארר רבי שמעון: **אִי** – אם כן שמא תדרוש **מַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִקְמֶצֶת וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין.** ומשיב: **תַּלְמוּד לוֹמַר 'לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה',** ויש לדרוש לְענין עבודת **הכֹּהֵן כַּמִּנְחָה, וְלֹא לָאִשִּׁים כַּמִּנְחָה** – לענין חלק המזבח דינה חלוק, **הָא כֵּיצַד** – דרשה זו כיצד מתקיימת, **קוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ וְשִׁירַיִם קְרֵיבִין בְּעַצְמָן.**

הגמרא דנה בדרשת תנא קמא. מקשה הגמרא: **הָא** – הלכה זו **שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדָתָהּ כְּשֵׁרָה בּוֹ,** וכי **מֵהָכָא נָפְקָא** – מכאן היא נלמדת, והלא **מֵהָתָם נָפְקָא,** כלומר מברייתא אחרת, ששנינו, **מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה,** אף שלא במשמרת שלו, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה', וְשָׁרַת'** (דברים יח ו–ז), דהיינו שתמיד רשאי לבוא ולהקריב את הקרבנות של עצמו.

מתרצת הגמרא: **אִי מֵהָתָם הָוָה אָמִינָא הָנֵי מִילֵּי בְּדָבָר שֶׁאֵין בָּא עַל חֵטְא, אֲבָל דָּבָר שֶׁבָּא עַל חֵטְא** כגון מנחת חוטא, **אִימָא לָא,** ולכן נצרכת הדרשה של תנא קמא מהפסוק העוסק במנחת חוטא.

מקשה הגמרא: **וְהָא נַמִּי מֵהָכָא נָפְקָא** והלא **מֵהָתָם נָפְקָא,** שכן שנינו, **'וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה'** (במדבר טו כח), וכיון שנאמר 'על הנפש השוגגת' מדוע נאמר שוב 'בחטאה בשגגה', יתור זה **מְלַמֵּד,** שֶׁהַכֹּהֵן **מִתְכַּפֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ.** שכך יש לדרוש, וכיפר הכהן על הנפש השוגגת, ואפילו אם נפשו של עצמו היא זו ש'חטאה בשגגה'. מתרצת הגמרא: **אִי מֵהַהוּא הָוָה אָמִינָא הָנֵי מִילֵּי בְּשׁוֹגֵג, אֲבָל** בחטא הנעשה **בְּמֵזִיד לָא** יוכל הכהן להקריב בשל עצמו, **קָא מַשְׁמַע לָן** בדרשה האמורה במנחת חוטא, שאפילו בחטא הנעשה במזיד כהן מקריב בשל עצמו.

תמהה הגמרא: **בְּמֵזִיד הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לַהּ** – איך שייך קרבן על מזיד, והלא הקרבנות הם רק על שוגג. משיבה הגמרא: **בְּזִדּוֹן שְׁבוּעָה** – שנשבע שאינו יודע עדות לחבירו, ונמצא ששיקר, שבאופן זה אף במזיד חייב מנחת חוטא.

הגמרא מביאה שיטה נוספת לגבי הקרבת מנחת חוטא של כהן: **תַּנְיָא אִידָךְ** – ברייתא אחרת, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת וְהַקּוֹמֵץ קָרֵב בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְהַשִּׁירַיִם קְרֵיבִין בִּפְנֵי עַצְמָן, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ וְהַשִּׁירַיִם מִתְפַּזְּרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן** – במקום שמפוזר בו אפר מדמזבח.

הגמרא מבררת לאיזה מקום התכוון רבי אלעזר: **אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, הָוֵי בָּהּ** [–דן בברייתא זו] **רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּית הַדֶּשֶׁן דְּהֵיכָא** – היכן הוא בית הדשן המוזכר, **אִי דְּלְמַעְלָה** – על המזבח במקום שבו היה צבור הדשן, אם כן **הֵיינוּ אֲבוּהַּ** – הרי זה כדברי אביו רבי שמעון, שאמר שיש להקריב את השיריים על גבי המזבח. **וְאִי דְּלְמַטָּה** – דהיינו על רצפת העזרה במזרחו של הכבש ששם נתנו כל בוקר את תרומת הדשן, קשה, וכי **יֵשׁ לְךָ דָּבָר** מן הקרבנות **שֶׁקָּרֵב לְמַטָּה** – ברצפת העזרה.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לרבי יוחנן, **דִּלְמָא לְאִיבּוּד,** כלומר, שמא אין כוונתו שהניחום שם לשם הקרבה, אלא אכן עיקר דינם הוא להניחם שם לאיבוד. אומרת הגמרא: **אַחִיכוּ עָלֵיהּ** – שחקו בני הישיבה על דבריו וענו לו, **וְכִי יֵשׁ לְךָ דָּבָר** מן הקרבנות **שֶׁקָּרֵב לְאִיבּוּד** – שמפרישים אותו לכתחילה על מנת לאבדו.

הגמרא מביאה שכך היא גזירת הכתוב שמוליכין אותם לבית הדשן שלמטה ולאיבוד, כדי לסייע להבנתו של רבי אבא בדברי רבי אלעזר: **תָּנֵי** [–שנה ברייתא] **אֲבוּהַּ דְּרַבִּי אָבִין,** נאמר (ויקרא ו טז) **'כָּל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹּא תֵאָכֵל',** ויש לדרוש **לַאֲכִילָה הִקַּשְׁתִּיהָ וְלֹא לְדָבָר אַחֵר.** להלן יתבאר אופן הדרשה, מכל מקום הדרשה היא, שמנחת חובתו הוקשה למנחת חביתין המוזכרת קודם לכן, רק לענין שאין לאוכלה, ולא לענין הקרבתה, שמנחת חביתין נקרבת ומנחת חוטא נקמצת ושייריה הולכים לאיבוד. ומאחר שמצאנו כן בברייתא, יש לפרש כך גם את דברי רבי אלעזר.

הגמרא מבארת כיצד נדרשת דרשה זו מן הפסוק: **מַאי קָא אָמַר,** כלומר כיצד ניתן לדרוש כן, והלא בפסוק זה נאמר 'כליל תהיה', דהיינו שצריך להקטירה ולא לאבדה. **אָמַר אַבָּיֵי הָכִי קָא אָמַר,** בהכרח שהפסוק עוסק בשתי מנחות, שאם לא כן היה צריך לכתוב רק 'כליל תהיה' והיה מובן שלא תאכל, ומעתה יש לדרוש, **כָּל מִנְחַת כֹּהֵן לֹא תֵאָכֵל** ואפילו מנחת **חוֹבָתוֹ,** אבל **כָּלִיל תִּהְיֶה** רק מנחת **נִדְבָתוֹ.** דהיינו מה שנאמר 'כליל תהיה' מתפרש על מנחת נדבתו, אבל מנחת חובתו יתכן לפרש שהולכת לאיבוד.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, **סַכִּינָא חֲרִיפָא מַפְסְקָא קְרָאֵי** – וכי סכין חד חותך את הפסוק, שאתה דורש תחילה את ה'לא תאכל' ואחר כך את ה'כליל' והלא הסדר בפסוק הוא הפוך, 'כליל תהיה לא תאכל'. **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** כך יש לדרוש, **כָּל מִנְחַת כֹּהֵן, כָּלִיל תִּהְיֶה נִדְבָתוֹ, וְלֹא תֵאָכֵל חוֹבָתוֹ.** כלומר רבא סובר בדיוק כמו אביי, אלא שדורש באופן שאינו צריך להפך את הפסוק.

הגמרא מקשה על אביי ורבא: **וְאֵיפּוּךְ אֲנָא** – מדוע לא לדרוש הפוך, שנדבתו לא תאכל, וחובתו עולה כליל. מתרצת הגמרא: **מִסְתַּבְּרָא נִדְבָתוֹ הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי** שתהא כליל במנחת חביתין, משום שדומה לה בכמה דברים, **שֶׁכֵּן תְּדִירָה,** שיכול להתנדב אותה בכל יום כמנחת חביתין שהיתה באה בכל יום, **וּלֹא חָטֵי** – אינה באה על חטא, **וּבְסִים רֵיחֵיהּ** – ערב ריחו.

מקשה הגמרא: **אַדְּרַבָּה, חוֹבָתוֹ הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי** שתהא כליל במנחת חביתין, **שֶׁכֵּן** השיעור שלה הוא **עֶשְׂרוֹן** – עשירית האיפה ולא יותר (ויקרא ה יא), אבל במנחת נדבה יכול להביא אפילו ששים עשרונים בכלי אחד, וכן **חוֹבָה** להביאה כמנחת חביתין שהיא חובה. מתרצת הגמרא: **הָנָךְ נְפִישָׁן** – אלו מרובים, כלומר מנחת נדבה דומה ביותר דברים, ולכן מסתבר לרבות מנחת נדבה לכליל.

הגמרא ומבררת מדוע נאמר 'לא תאכל' לפי השיטות הסוברות שגם מנחת חוטא של כהן עולה כליל: **וְרַבָּנָן** הסוברים שמנחת חוטא עולה כליל, **הַאי** [–פסוק זה] **'כָּל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹּא תֵאָכֵל' מַאי עָבְדִי לֵיהּ** – כיצד ידרשו אותו, שהרי אחר שאמר 'כליל תהיה', ה'לא תאכל' מיותר.

משיבה הגמרא: **מִיבְּעֵי לְהוּ** – לשני הציוויים, **לְכִדְתַנְיָא,** אם היה נאמר רק 'לא תאכל', הייתי אומר, **אֵין לִי** ללמוד מפרשה זו, **אֶלָּא שֶׁעֲלִיּוֹנָה** [–מנחת חביתין המוזכרת בתחילת הפרשה] **בְּ'כָלִיל תָּקְטָר',** וְרק **הַתַּחְתּוֹנָה** [–שאר מנחות כהן המוזכרות בסוף הפרשה] **בְּלֹא תֵאָכֵל,** ומִנַּיִן אני למד שיש **לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה, וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה,** שיהיו שתיהן בכליל תקטר ובלאו על אכילתן, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּלִיל' 'כָּלִיל' לִגְזֵירָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן** – בכל מנחת כהן **'כָּלִיל', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** – שם במנחת חביתין **'כָּלִיל', מַה לְּהַלָּן בְּכָלִיל תָּקְטָר אַף כָּאן בְּכָלִיל תָּקְטָר, וּמַה כָּאן לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, אַף לְהַלָּן לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.**

הגמרא מביאה ספק של רבינא בענין לאו זה: **בְּעֵי רַבִּינָא, כֹּהֵן שֶׁאָכַל מִן הָאִימּוּרִין** – חלקי הקרבן שיש להעלותם על המזבח, **מַהוּ.** מבאר רבינא במה הסתפק, לענין **לָאו דְּזָרוּת** – איסור זר לאכול מן הקדשים,

מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים כְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל - נִקְמֶצֶת, אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים - נִקְמֶצֶת. אִי מַה מִּנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל - נִקְמֶצֶת וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים - נִקְמֶצֶת וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין? תַּלְמוּד לוֹמַר "לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה", לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה - וְלֹא לְאִישִׁים כַּמִּנְחָה. הָא כֵּיצַד? קוֹמֶץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ וְשִׁירַיִם קְרֵיבִין בְּעַצְמָן. הָא שֶׁתְּהֵא עֲבוֹדָתָהּ כְּשֵׁרָה בּוֹ מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא: מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר "וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ... וְשָׁרַת"! - אִי מֵהָתָם, הָוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי - דָּבָר שֶׁאֵין בָּא עַל חֵטְא, אֲבָל דָּבָר שֶׁבָּא עַל חֵטְא - אֵימָא לָא. - וְהָא נָמֵי מֵהָכָא נָפְקָא? מֵהָתָם נָפְקָא: "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה" - מְלַמֵּד שֶׁהַכֹּהֵן מִתְכַּפֵּר עַל יְדֵי עַצְמוֹ! - אִי מֵהַהוּא, הָוָה אָמִינָא: הָנֵי מִילֵּי - בְּשׁוֹגֵג, אֲבָל בְּמֵזִיד - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. - בְּמֵזִיד, הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? - בְּזִדּוֹן שְׁבוּעָה. תַּנְיָא אִידָךְ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים נִקְמֶצֶת, וְהַקּוֹמֶץ קָרֵב בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְהַשִּׁירַיִם קְרֵיבִין בִּפְנֵי עַצְמָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הַקּוֹמֶץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ, וְהַשִּׁירַיִם מִתְפַּזְּרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: הָוֵי בָּהּ רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּית הַדֶּשֶׁן דְּהֵיכָא? אִי דִּלְמַעְלָה - הַיְינוּ אֲבוּהּ! אִי דִּלְמַטָּה - יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לְמַטָּה? אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא: דִּלְמָא לְאִיבּוּד. אַחִיכוּ עֲלֵיהּ: וְכִי יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לְאִיבּוּד? תָּנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אָבִין: "כָּל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" - לַאֲכִילָה הִקְשְׁתִּיהָ וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. מַאי קָא אָמַר? אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָא אָמַר: "כָּל מִנְחַת כֹּהֵן לֹא תֵאָכֵל" - חוֹבָתוֹ, "כָּלִיל תִּהְיֶה" - נִדְבָתוֹ. - אָמַר לֵיהּ רָבָא: סַכִּינָא חֲרִיפָא מַפְסְקָא קְרָאֵי! אֶלָּא אָמַר רָבָא: "כָּל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה" - נִדְבָתוֹ, "לֹא תֵאָכֵל" - חוֹבָתוֹ. - וְאֵיפוּךְ אָנָא! - מִסְתַּבְּרָא נִדְבָתוֹ הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן תְּדִירָה, לָא חָטֵי, בְּסִים רֵיחֵיהּ. - אַדְּרַבָּה, חוֹבָתוֹ הָוָה לֵיהּ לְרַבּוּיֵי, שֶׁכֵּן עֲשִׂרוֹן חוֹבָה! - הָנָךְ נִפְיְשָׁן. וְרַבָּנַן, הַאי "כָּל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? מִיבְּעֵי לְהוּ לְכִדְתַנְיָא: אֵין לִי אֶלָּא עֶלְיוֹנָה בְּ"כָלִיל תָּקְטָר" וְתַחְתּוֹנָה בְּ"לֹא תֵאָכֵל", מַנַּיִן לִיתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה וְאֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בָּזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר "כָּלִיל" "כָּלִיל" לְגַזֵּירָה שָׁוָה. נֶאֱמַר כָּאן "כָּלִיל", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "כָּלִיל", מַה לְּהַלָּן - בְּ"כָּלִיל תָּקְטָר", אַף כָּאן - בְּ"כָּלִיל תָּקְטָר". וּמַה כָּאן - לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ, אַף לְהַלָּן - לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ. בְּעֵי רַבִּינָא כֹּהֵן שֶׁאָכַל מִן הָאֵימוּרִין מַה הוּא לָאו דְּזָרוּת לא

רש"י

מנחת חוטא של כהנים אלא שתהא עבודה כשרה בו. **אלא כמנחה** – דנמשמע, כמנחת חוטא של ישראל. דאילו נאמר "כמנחתו" – הוה נמשתנע מדקאמרת, מקיש חובתו לנדבתו, (והלא לא נאמר כו'). **לכהן כמנחה** – כלומר, כל שיש לכהן לעשות בה – יהא כמנחת חוטא של ישראל, דנקמצת. **ולא לאשים כמנחה** – לענין מזבח אין שוין מנחת חוטא של כהנים ומנחת חוטא של ישראל, דשירי מנחת חוטא של ישראל – נאכלין, ומנחת חוטא של כהנים – קריבין. **ומקריב קרבנותיו** – של עצמו, אפילו במשמר שאינו שלו. **דבר הבא על חטא** – כגון מנחת חוטא. **בחטאה בשגגה מלמד וכו'** – דהכי משמע: "וכפר הכהן על הנפש השוגגת" – אפילו על נפשו של עצמו, וקאמר: על חטאת – אף על גב דאתי על חטא. **הני מילי בשוגג** – כדרבתיב "על הנפש השוגגת". **אבל אמזיד** – כגון היכא דהויין נמי אמזיד, כגון אשם חרופה ושמיעת קול – לא יקריב בעצמו. **קא משמע לן** – "והיתה לכהן כמנחה", דהאי קרא במנחת חוטא דשברעת העדות כתיב, דעשה בו מזיד כשוגג. **דלמעלה** – על התפות, (הדשן) מגחלים שעל המזבח צוברים את הדשן לתפות, ונמצא דלבסוף מתפור על בית הדשן. מורי רבי צדרונו לברכה. **אלא אבית הדשן דלמטה** – במקום שמשליך מוראה ונוצה ותרומת הדשן אצל הכבש, ושם היו נבלעים, ושם היה מתפור. **דלמא לאיבוד** – שאין צריכין שום הקטרה, אלא לאיבוד מפורן על בית הדשן שלמטה. **וכי יש לך דבר שקרב** – מתחילתו לאיבוד. **תני אבוה וכו'** – מימרא בפני עצמו, ענין אחר. מורי רבי זכרונו לברכה. וכי יש לך דבר שקרב לאיבוד, תני אבוה דרבי אבין: לעולם מתפורת אבית הדשן דלמטה. ודקא אמרת: וכי יש לך דבר קרב (כבר) לאיבוד? גזירת הכתוב היא, דכתיב "כל מנחת" כו' – לאכילה הקשתיו, מנחת חוטא של כהנים למנחת נדבתו, תרוייהו – אין נאכלות. ולא לדבר אחר, לענין הקרבה. דשאני מנחת חוטא שלו אין קריבין, אלא מתפזרים אבית הדשן. **מאי קאמר** – היכי שמעינן מהאי קרא חובתו או נדבתו, דבעיא למימר לאכילה הקשתיו. **לא תאכל חובתו** – מנחת חוטא, אבל נקמצת. "כליל תהיה" – מנחת נדבתו, שלא תהא נקמצת, אלא מקטיר כולה כמנחת חביתין. כיון דאית בהך קרא תרוייהו, חובתו ונדבתו, הלכך מצי למימר "לאכילה הקשתיו" – דמקיש הבא חובתו לנדבתו. **סכינא חריפא מפסקא קראי** – וכי יכול אדם להפסיק המנקרא, להטיל ספו לתחילתו בענין זה: "לא תאכל" – חובתו, והדר תני: לאכילה הקשתיו כו'. **ואיפוך אנא** – דאימא: נדבתו – נקמצת ולא חובתו. **מסתברא נדבתו הוה ליה לרבויי** – שהא לה דין חביתין שאינה נקמצת, משום דדמיא לחביתין. **שכן נדבתו תדירה** – שיכול להתנדב בכל יום, כחביתין שבאין בכל יום. **ולא חטי** – נדבתו וחביתין אין באין על חטא. **ובסים ריחיה** – שנדבתו וחביתין בלולין בשמן ולבונה וריחו נודף, מה שאין כן במנחת חוטא. ענין אחר: דבזה ובזה כתיב "ריח ניחוח" – לאפוקי מנחת חוטא, שאינה תדירה, ובאה על חטא, ואינה בלולה בשמן, ואין כתיב בה "ריח ניחוח". **שכן באה עשרון** – בחביתין – לאפוקי נדבתו, שיכול להביא כמה עשרונים שירצה. **חובה** – שמחויב להביא כמו חביתין. **ורבנן** – דפליגי עליה דרבי שמעון דאמר: מנחת חוטא של כהנים כליל היא ואינה נקמצת, האי "לא תאכל" מאי עבדי ליה? וכו'. **אלא עליונה** – חביתין – ב"כליל תקטר" לחוד. **לאו דלא תאכל בעליונה וחיוב כליל תקטר בתחתונה מנין תלמוד לומר** – כו'. **לאו דזרות** – "כל זר לא יאכל קדש" לא קמיבעיא ליה דכהן לגבי אימורים כזר הוי, כדאמר בפירקין מן "ונדריך אשר תדור".

רש"י כת"י

לכהן כמנחה – דמה שתלוי לעשות בכהן במנחת חוטא של ישראל, כלומר, דנקמצת. **ולא לאשים** – כמנחת חוטא, דהך ודאי (ולא נאכל). **קרבנותיו** – שהוא מחוייב. **בכל עת** – ואפילו במשמרה שאינו שלו. **ובא בכל אות נפשו** – "וכי יבא הלוי" וגו', ובעשרים וארבעה מקומות נקראו (הכהנים) לוים. **בחטאה בשגגה** – דמדכתיב "על הנפש השוגגת", למה לי "בחטאה בשגגה"? אלא הכי קאמר: אפילו חטא נפשו של (כהן), יכפר על נפשו. **בשוגג** – חטאת דאתיא על השוגג. **אבל** – חטאת דאתיא על מזיד, כגון מנחת חוטא דכתיב (ואשמיעת קול), ואמרינן בברייתות: ארבעה מביאין על הזדון בשגגה אשמיעת הקול, מדלא כתיב "ונעלם". **אימא לא** – לכפר הוא (בעצמו). **אי דלמעלה** – הצבור על גבי המזבח, כלומר, שנקריב השירים על גבי מזבח – היינו אבוה. **אי דלמטה** – על שפך הדשן (בעזרה). **יש לך דבר שקרב לאיבוד** – שיפרישו לכתחילה לכך. **תני אבוה דרבי אבין** – לתרוצי טעמא דרבי אלעזר ברבי שמעון, דודאי לאיבוד קרב. **לאכילה הקשתיו** – מנחת כהן לחביתין – שלא תאכל, ולא לדבר אחר – שיהא (השירים) מתקרבין, אלא ודאי מתפורין. **מאי קאמר** – הא בהאי קרא גופיה כתיב "כליל תהיה"? **לא תאכל** – מהדר אמנחת חובתו של כהן. כלומר, "לא תאכל", ו"כליל" נמי הוי. ואי כולה קרא בחדא מנחה משתעי – ליכתב "כליל תהיה", ואנא ידענא ד"לא תאכל"! **סכינא חריפא מפסקא קראי** – לגאי. כלומר, דדרש סיפא דקרא לרישא. **ואיפוך אנא** – דחובתו "כליל", ולא נדבתו. **מסתברא נדבתו הוי ליה לרבויי** – לזהות "כליל" כחביתין. **שכן תדירה** – שיכול להתנדב בכל יום, כחביתין שבאין בכל יום. (בסים ריחיה: כאשר כתוב בפירוש שבדפוס). **שכן עשרון** – חביתין וחוטא – אין יכול להביא אלא עשרון אחד, אבל נדבה – יכול להתנדב עד ששים עשרונים בכלי אחד. **ורבנן** – דפליגי עליה דרבי שמעון, ואמרי דמנחת כהנים אינה נקמצת, האי קרא נאי דרשי ביה? **עליונה** – חביתין כתיב בהו "כליל תקטר", ועל אבילתה אינו עובר בלאו. **תחתונה** – שאר מנחת כהנים למטה ב"לא תאכל" ו"כליל" לא הוי. **מנין ליתן כו'** – שיהיו שניהם "כליל", ולא תעשה על אבילה. **כליל** – "תקטר". **כליל** – "תהיה". **מן האימורים** – כליות ויותרת הכבד. **לאו דזרות** – "וכל זר לא יאכל קדש".

תוספות

אי דלמטה — פירש בקונטרס: על שפך הדשן בחוץ. וקשה: אם כן, הוי נפסל ביוצא! אלא נראה: בעזרה, במקום ששם פרים ושעירים נשרפין, כדאמר בפרק "טבול יום" (זבחים קד,ב) דשלשה דשנים הן. והא דתנן בפרק "היה נוטל" (סוטה כג,א): ומנחתה מתפזרת אבית הדשן, שם היתה, ולא נפסלה ביוצא. ורבינו תם מפרש: במקום שמניחין תרומת הדשן אצל הכבש. ולא יתכן, דתרומת הדשן קודם תמיד היה, ואחר התמיד היו מקריבין קרבנות ומנחות, ואז כבר נצטנן. **ויש** לך דבר שקרב למטה — ואף על גב דאיכא רצפת העזרה דנתקדשה לרבי יהודה (זבחים נט,א) — אין זה למטה, והיינו אבוה. **ויש** לך דבר שקרב לאיבוד — ואף על גב דאיכא שתי הלחם הבאין בפני עצמן דלשריפה קאתיין, כדאמרינן ב"התכלת" (מנחות מו,ב) — שאני התם, דעיקר מצותן עם הכבשים לאכילה. **לאכילה** הקשתיו — דאיתקשא מנחת חוטא לחביתין לעניין אכילה ולא להקרבה, שזה — לאיבוד, זה — כליל. **מאי** קאמר — דהא "כליל" נמי כתיב ביה, אלמא לכליל נמי הוקשה. הכי קאמר: כלומר, האי קרא לאו בחדא מנחה, דאי בחדא מנחה — לכתוב "כליל" ונישתוק, דלא סבירא ליה הא דמסקינן לקמן משום לאו. אלא "לא תאכל" קאי אמנחת חובתו, ו"כליל" תהיה אנדבתו. כמו שמפרש אביי ורבא, ואתרוייהו פריך: ואיפוך אנא. ומה שהקדים אביי "לא תאכל" ל"כליל תהיה" — כדי לקיים "וכל מנחת כהן" אכולהו מנחות. דהכי קאמר אביי: לא תאכל חובתו — לאו חובתו דווקא קאמר, אלא כלומר, אף חובתו, וכל שכן נדבתו. אבל "כליל תהיה" — אנדבתו דווקא קאי. ורבא לא חייש בהא, דשפיר מקיים וכל, דמנחות הוקשו לחביתין, הך — לענין כליל, והך — לענין "לא תאכל".

ובסים ריחיה — פירש בקונטרס בחד לישנא: דכתיב במנחת נדבה וחביתין "ריח ניחוח", מה שאין כן במנחת חוטא. וקשה: דלא חשיב שמן ולבונה. לכך נראה כלשון אחר שפירש: דמינייהו בסים ריחיה.

ורבנן האי כל מנחת כו' — היינו, בין רבנן בין רבי שמעון דפליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון.

לאו דזרות — פירש בקונטרס: "וכל זר לא יאכל קודש". (וכפירושו) משמע בפרק קמא דכריתות (ד,ב) גבי "אכל חלב מן המוקדשים", דקאמר רבי יהודה: לוקה שלש. וחשיב תרי לאוין דחלב, וחד דכתיב "וכל זר לא יאכל קודש". וכן בפרק בתרא דתמכות (יח,א) אמר רבא: זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לרבי שמעון לוקה חמש. ופריך: דלילקי נמי משום "וכל זר לא יאכל קודש". וקשה: דההוא קרא — בתרומה כתיב, כדמוקי ליה בפרק "עשרה יוחסין" (קידושין סט,ב), וכתיב לעיל מיניה "תושב ושכיר לא יאכל קודש". ונראה דגרסינן בתרוייהו "זר לא יאכל כי קודש הם", ובההיא שמעתא גופא דתמכות (יח,ב) מייתי לה גבי "זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה — פטור". ואם תאמר: והיכי לקי הכא ובברייתות אלאו דזרות? הא מסיק התם במכות גבי עולה: הני מילי — היכא דחזי לכהנים, הכא — לכהנים נמי לא חזי. וגבי "זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה — פטור" קאמר (נמי): דכל היכא דקרינא ביה "ואכלו אותם אשר כופר בהם" — קרינא ביה "וזר לא יאכל כי קודש הם"! ויש ליישב פירוש הקונטרס דהכא וגירסת הספרים דברייתות ודמכות (שם) דשייך ביה לאו ד"כל זר לא יאכל קודש", אף על גב דכתיב בתרומה, דילפינן קודש "חט" "חט" מתרומה, כדאשכחנא בפרק "הנשרפין" (סנהדרין פד,א) דיליף מעילה מתרומה, ולא קים

קים לן אזהרה במעילה אלא מתרומה. אבל אלאו ד"חר לא יאכל כי קודש הם" — לא לקי, ביון דלא חזי לכהנים. והא דנקט הכא לאו דזרות, ולא קאמר לאו דמעילה — לישנא דקרא נקט. ומידהו קשיא לפירוש זה, מהא דתניא התם: "כל חלב וכל דם לא תאכלו", מה חלב — לוקה שלש, אף דם — לוקה שלש. ופריך: מאי שנא חלב דלוקה שלש? — דאית ביה הלין תרי לאוין דאמרינן, ולאו דזרות. דם נמי ליליקי שלש — דאית ביה הלין תרין לאוין דאמרינן, ולאו דזרות! ומשני: איצטריך, סלקא דעתך אמינא, הואיל ואימעיט דם מטומאה — אימעיט נמי דם מזרות, קמשמע לן הקישא. ואי זרות היינו לאו דמעילה, הא בהדיא אימעיט דם מטומאה וממעילה, בסוף "כל הבשר" (חולין קיז,ב)! ובקונטרס לא גריס התם "מטומאה", אלא "ממעילה". ויש לפרש, דהכי קאמר: סלקא דעתך אמינא, הואיל ואימעיט ממעילה — פירוש: מקרבן מעילה, אימעיט נמי מזרות — כלומר, ממלקות. דלאו דמעילה דנפיק מ"וכל זר". קא משמע לן היקישא, דכי ממעטינן דם בסוף "כל הבשר" — היינו דווקא מקרבן מעילה, ולא ממלקות. והא דלא אמרינן איפכא: דמיעוטא — למלקות, והיקישא — לקרבן, משום דהיקישא גבי לאו כתיב. אבל אי גרסינן "לטומאה", קשה: מה ראית למעט טומאה ולרבות זרות? אימא איפכא! ומיהו בכל ענין צריך טעם, דעל כרחין אמת הוא דממעטינן טומאה ומרבינן זרות! ויש לומר: משום דהיקישא ד"כל חלב וכל דם" גבי זרות, דהכל זרים אצל חלב ודם. אבל סתם בני אדם — טהורין. ואם תאמר: ואי דמפרשינן דלאו דזרות הוא לאו ד"וכל זר לא יאכל כי קודש הם", תקשי לן: דלילקי נמי אלאו דמעילה! ויש לומר: דלא חשיב לאו דמעילה, משום דלא חשיב אלא לאוי דלא שייכי אלא בחלב ואימורין. אבל לאו דמעילה שייך אף בבשר ובקדשי בדק הבית. ועוד: דשייך נמי בהנאה בלא אכילה. והא דפריך התם לעיל, דליחייב נמי משום "כי קודש" — היינו משום דהתם חשיב לאו דנותר, ולא שייך בחלב טפי מבשאר בשר. ואם תאמר: ולרבנן דפליגי התם בברייתות (ד,ב) עליה דרבי יהודה, וממעטי דם מזרות, אם כן בסוף "כל הבשר" (חולין קיז,א) דחשיב חומר בחלב מבדם, ליחשוב לאו דזרות! ויש לומר: דבפלוגתא לא קמיירי. ואם תאמר: אמאי לא חשיב בברייתות (ד,ב) לאו ד"חלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו" (ויקרא ז)? ויש לומר: דלאו בעניינא דקדשים כתיבא, כי הני דהתם. ומיהו קשה: דלילקי משום לאו דהכא, דכל שהוא ב"כליל תהיה" — הרי הוא ב"בל תאכל". ויש לומר: דפלוגתא היא הכא. אי נמי: הוי לאו שבכללות. **ובזה** יפה כח כהנים מכח המזבח — אף על גב דאיכא כבשים בהדי לחם, ובזיכי לבונה בהדי לחם הפנים — מגופו מיהא ליכא למזבח. **והאיכא** עולה — ואם תאמר: והאיכא לבונה, דאמרינן בפרק בתרא (מנחות קו,ב): האומר "הרי עלי למזבח" — יביא לבונה, שאין לך דבר שקרב כולו למזבח אלא לבונה! ויש לומר: דלא מיירי הכא אלא במידי דחזי לאכילה, ולהכי לא חשיב נמי עצים לרבי. **לאפוקי** מדשמואל כו' — עיקר מילתא בפרק "התדיר" (זבחים צא,ב), ופריך עלה טובא. והא דלא פריך מהכא — לפי שאינו אלא מייתור משנה. ומהאי טעמא נמי לא מייתי התם סייעתא מהכא, אהדהיא דשמואל. והתם מוכח טעמא דשמואל משום דבר שאין מתכוין. **קומצו** ושיריו נאכלין — (אבל) יין — צלול הוא, ואי אפשר לקומצו. **איכא** מתנות — פירוש: מתנות על הפרוכת. ולא משמע כן ב"הקומץ רבה" לעיל (כז,ב), דאמר: שבע הזאות שבפנים ושבמצורע, מכלל דשל מצורע — לא הוי בפנים. ועוד תנן בסוף נגעים: בא לו אצל מצורע לשער נקנור, נתן מן הדם על תנוך, נטל מלוג השמן ויצק וטבל, והזה שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים כו', בא לו אצל מצורע כו'. מדלא קתני "בא לו להיכל" — משמע שבעזרה עומד. ומדהדר תני "בא לו אצל מצורע" — משמע שלא היה עומד בשער ניקנור. **למעוטי** מנחת מאפה — לא מיקרי "נעשית בכלי" — דקסבר: אין תנור מקדש.

מה

לָא קָא מִיבַּעְיָא לִי, כִּי קָא מִבַּעְיָא לִי - לָאו דְּ"כָּלִיל תִּהְיֶה", מַאי? אָמַר רַב אַחֲרֹן לְרַבִּינָא, תָּא שְׁמַע: דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא בְּ"כָּלִיל תִּהְיֶה" - לִיתֵּן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ. מִשְׁנָה מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ וּמִנְחַת נְסָכִים - לַמִּזְבֵּחַ, וְאֵין בָּהֶן לַכֹּהֲנִים, וּבְזֶה יָפֶה כֹּחַ מִזְּבֵּחַ מִכֹּחַ הַכֹּהֲנִים. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים - נֶאֱכָלִין לַכֹּהֲנִים, וְאֵין בָּהֶם לַמִּזְבֵּחַ, וּבְזֶה יָפֶה כֹּחַ הַכֹּהֲנִים מִכֹּחַ הַמִּזְבֵּחַ. גְּמָרָא וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא עוֹלָה! - אִיכָּא עוֹרָהּ לַכֹּהֲנִים. - וְהָא אִיכָּא עוֹלַת הָעוֹף! - אִיכָּא מוּרְאָה וְנוֹצָה. - וְהָא אִיכָּא נְסָכִים! - לַשִּׁיתִין אָזְלִי. - וּמַאי "בָּזוֹ"? - לְאַפּוּקֵי מִדִּשְׁמוּאֵל, דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל: הַמִּתְנַדֵּב יַיִן - מְבִיאוֹ וּמְזַלְּפוֹ עַל גַּבֵּי אִישִׁים, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלִשִׁיתִין אָזְלִי. מְסַיֵּיע לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל, דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל: הַמִּתְנַדֵּב שֶׁמֶן - קוֹמְצוֹ וּשְׁיָרָיו נֶאֱכָלִין. "שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים". וְתוּ לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא חַטַּאת הָעוֹף! - אִיכָּא דָּמָהּ. - וְהָאִיכָּא לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע! - אִיכָּא מַתְּנוֹתָיו. וּמַאי "בָּזוֹ"? לְאַפּוּקֵי מִמַּאן דַּאֲמַר: שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בְּפָנֵי עַצְמָן - לִשְׁרֵיפָה אָתְיָין, קָמַשְׁמַע לָן, דְּבָזוֹ יָפֶה כֹּחַ כֹּהֲנִים לְעוֹלָם. מִשְׁנָה כָּל הַמִּנְחוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּכְלִי - טְעוּנוֹת שְׁלֹשָׁה מַתְּנוֹת שֶׁמֶן: יְצִיקָה, וּבְלִילָה, וּמַתַּן שֶׁמֶן בִּכְלִי קוֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן. חַלּוֹת - בוֹלְלָן, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: סוֹלֶת. הַחַלּוֹת טְעוּנוֹת בְּלִילָה, וּרְקִיקִין - מְשִׁיחָה. כֵּיצַד מוֹשְׁחָן? - כְּמִין כִּי, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָלִין לַכֹּהֲנִים. גְּמָרָא לְמַעוּטֵי מַאי? אָמַר רַב פַּפָּא: לְמַעוּטֵי מִנְחַת מַאֲפֶה. תָּנוּ רַבָּנַן: "יָאֹם מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשָּׁמֶן תֵּעָשֶׂה" - מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנָה מַתַּן שֶׁמֶן בִּכְלִי. "קָרְבָּנֶךָ" "קָרְבָּנֶךָ" לִגְזֵרָה שָׁוָה,

מה

כי קמיבעיא [לי] לאו דכליל תהיה – בכהן שאכל את אימורין מזבח של כהן: מי הוי חייב משום לאו ד"כליל תהיה", כמו בהן שאכל מנחת כהן שחייב משום "כליל תהיה". מורי רבי. ותו ליכא – דליהוי כולה למזבח? הא איכא עולה – דהויא כולה למזבח. עורה לכהנים – ולא חשיב כולה למזבח. מוראה ונוצה – דלא קריבי במזבח. לשיתין אזלי – ולא לאשים, והאי לא חשיב למזבח. ומאי בזה – דמשמע: בזה למזבח, ולא אחר. לאפוקי מדשמואל דאמר מזלפה לאשים – דהוה למזבח, וקאמר: דזה באה כולה למזבח ולא יין. ומתניתין דקתני "בזה יפה כח מזבח" – דאתי כולה למזבח, ולא אחר. מסייעא לשמואל קומצו – וקומצו אזיל למזבח ושייריו לכהנים. דבזה יפה כח שניהם. והיינו דקתני מתניתין "בזה יפה כח מזבח" – לאפוקי שמן, דיפה בו כח שניהן. תו ליכא – מידי דהוי כולו לכהנים? איכא דמה – דכתיב (ויקרא ז) "והזה מדם החטאת על קיר המזבח". איכא מתנותיו – לבהונות, דלא הוה כוליה לכהנים. לאפוקי ממאן דאמר שתי הלחם הבאות בפני עצמן (מי שיתנדב שתי לחם לשני הלחם, בלא שני כבשים – אפילו הכי, של כהנים הן, ולא אתו (לשירים) לשריפה. ענין אחר: שתי הלחם הבאות בפני עצמן), כגון שלא הוו כבשים שנאבדו. וקאמרינן לעיל בפרק "התכלת" (מו,ב): יונפו, ותעובר צורתן, ויצאו לבית השריפה. ופליגי אמוראי התם, דאיכא למאן דאמר: לאכילה הויין, ואיכא למאן דאמר: לשריפה אתיין. כך שמעתי. ענין אחר: לאפוקי ממאן דאמר, מדרבי עקיבא דאמר: שתי הלחם הבאות בפני עצמן בלא כבשים וכו', דסבר: הכבשים אין מעכבין את הלחם. קמשמע לן – "בזו" – בשתי הלחם ובלחם הפנים, "יפה כח כהנים לעולם" – דאפילו באות בפני עצמן, לעולם יפה כח כהנים, ולאכילה אתיין מעיקרא (אבל אין נאכלין, וטעונין צורה. ולא מפי המורה). משנה כל המנחות הנעשות בכלי שרת – כגון מנחת מחבת ומרחשת, טעונות שלש פעמים מתן שמן. יציקה ובלילה ומתן שמן – שבתחילה היה נותן השמן בכלי קודם נתינת הסלת, ואחר כך נותן עליו את הסלת, וחזרו ונותן שמן לבלול בשמן, וחזרו ונותן עליה שמן – לקיים מצות יציקה. לאפוקי מנחת מאפה, שאין כל מעשיה בכלי, שהרי נאפת בתנור, שאין טעונה יציקה. אבל אידך שתי מתנות – צריכה. ואף על גב דבמתניתין תני יציקה תחילה – אפילו הכי, אינה אלא באחרונה. והכי משמע מתניתין: בשעה שעושה יציקה, צריך שתהא הבלילה נעשה כבר, וקודם בלילה תהא מתן שמן שבכלי קודם לעשייתה. מורי רבי. מנחת הסלת – לא היה בה חלות, דבעודה סולת נקמצת. חלות של מנחת מאפה ושל מחבת ומרחשת – בוללן בשמן לאחר שנעשו חלות, לאחר אפייה. דברי רבי. וחכמים אומרים סלת – בוללן. החלות – שבמנחת מאפה טעונות בלילה, לרבנן – סלת, ולרבי – חלות. כיצד מושחן – לרקיק? כמין כי – יווני, שבלשונינו קורין לכ"ף שלהן כי. שהיה נוטל מן השמן באצבעו, כמין כי יווני. והשאר – שמן נאכל לכהנים. גמרא סלת בשמן תעשה – משמע: שתהא הסלת ניתנת בשמן – מלמד שטעונין מתן שמן בכלי קודם לכל דבר, ואחר כך נותן הסולת על גביה. והאי קרא במנחת מרחשת כתיב, והוא הדין למחבת ולשאר מנחות. קרבנך – דבתרוייהו כתיב "קרבנך", במחבת ובמרחשת.

מה

רש"י כת"י

לא קא מבעיא לי – דודאי חייב, שהרי זר הוא אצלה. כי קא מבעיא לי לאו דכליל תהיה – מי קאי נמי אכל הנקטרים, או דלמא אמנותות לחודייהו? ותו ליכא – מידי דכוליה למזבח, דקתני מתניתין "בזה יפה כח המזבח"? איכא מוראה ונוצה – שאין ניתנין על המזבח, אלא אצל המזבח. לשיתין אזלי – שהיה לול קטן במזבח, ובו יורד היין לשיתין, במסכת סוכה בפרק "החליל". מאי בזו – "יפה כח" דקתני במתניתין? למה ליה למתנייה כלל, פשיטא! דהא לא מספקי לן כלל מידי, דאצטריך מתניתין למעוטי, דהא כל הנאכלים כתיבי בקרא. המתנדב יין – בלא קרבן. מזלפו על גב האשים – על האש, דהשתא הוי כוליה למזבח. קמשמע לן: דלא הוי כוליה למזבח, אלא מנסכו כשאר נסכים, יורדין לשיתין. מסייע – מתניתין לאידך מילתא דשמואל, דאמר שמואל: המתנדב שמן – קומצו ומקטיר הקומץ. ושייריו נאכלין – דלא הוי כוליה למזבח, ושאני ליה לשמואל בין שמן – דמצי קמיץ, ובין יין – דלא מצי קמיץ. והאיכא חטאת העוף – דכוליה לכהנים? איכא דמה – למזבח. והאיכא לוג שמן של מצורע – דכוליה לכהנים? מתנות – על הפרכת, דכתיב "והזה מן השמן באצבעו ושבע פעמים לפני ה'". לאפוקי ממאן דאמר – בפרק "התכלת": שתי הלחם הבאות בפני עצמן, כשאין להם כבשים – לשריפה אתיין, ולא לאכילה. קמשמע לן: דבזו יפה כח כהנים לעולם. משנה הנעשות בכלי – מפרש בגמרא למעוטי מאי. קודם לעשייתן – נותן תחלה שמן בכלי, ונותן סולת עליה, ולשה בפורפרין, ונותן שמן עליה ובולל, וחזור ונותן עליה שמן – לקיים מצות יציקה. והחלות בוללן – למנחת מחבת ומרחשת, כשהן חלות אפייות בוללן, שחזור ופותתן, ונותן שמן לבוללן. וחכמים אומרים – כשהן סולת בוללן. החלות – בוללן, ורקיקין – מושחן. השתא מיירי במנחת מאפה. מושחן – שלימים. כי – אות יווניית, ועשויה כמין ט"ית, כדפרשת גדול מאצבע. וסוֹר הַשֶּׁמֶן נֹאכֹל לְכֹהֲנִיכֶם. גמרא הנעשית בכלי למעוטי מאי. למעוטי מנחת מאפה – (דבמתנות) (דבתנור) נאפות תחילה, ומיציקה ממעט לה, כדמפרש לקמן. בשמן תעשה – משמע: בתוך השמן תנתן, אלמא: טעונה ליתן שמן תחילה קודם לעשייתה. ובמנחת מרחשת כתיב, וגמרינן "קרבנך": נאמר כאן "קרבנך" במרחשת, ונאמר "קרבנך" במחבת. במנחת מחבת – כתיב בלילה ויציקה, ולא כתיב בה מתן שמן שבתחילה. ובמרחשת – כתיב מתן שמן, ולא כתיב בלילה ויציקה. וגמרינן הך מהך.

לא קָא מִיבַּעְיָא לִי – בזה אינני מסתפק, שבודאי חייב על כך, שכן נחשב הוא כזר לגבם, **כִּי קָא מִבַּעְיָא לִי** לענין **לָאו דְּכְלִיל תְּהֵיה מַאי,** האם הגזירה שוה המובאת לעיל (ע"א), נדרשת רק למנחות, או שמא נדרשת על כל מה שדינו להיות מוקטר, שיהיה איסור לאו על אכילתו.

הגמרא פושטת את הספק: **אֲמַר רַב אַחֲרֹן לְרַבִּינָא, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל שֶׁהוּא בְּכְלִיל תְּהֵיה** – שדינו לעלות על המזבח, בא הכתוב לִיתֵּן **לֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.**

משנה מִנְחַת כֹּהֲנִים – כל מנחה שמביא כהן, **וּמִנְחַת נְסָכִים** – הבאה עם קרבן, עולות **לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין בָּהֶן** חלק **לַכֹּהֲנִים, וּבָזֶה יָפֶה** [–חשוב] **כֹּהֵן מִזְבֵּחַ מִכֹּהֵן הַכֹּהֲנִים. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** הבאים בחג השבועות, **וְלֶחֶם הַפָּנִים** שהיו מניחים כל שבוע על השולחן בהיכל, **נֶאֱכָלִין לַכֹּהֲנִים וְאֵין בָּהֶם** חלק **לַמִּזְבֵּחַ, וּבָזֶה יָפֶה** [–חשוב] **כֹּהֵן הַכֹּהֲנִים מִכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחַ.**

גמרא

מלשון התנא 'ובזה' משמע שאין דברים נוספים, הגמרא מקשה על כך: **וְתוּ לֵיכָּא** – וכי אין עוד דבר הקרב כולו למזבח, **וְהָא אִיכָּא** – והרי יש את **הָעוֹלָה,** שקריבה כולה למזבח ואינה נאכלת לכהנים.

מתרצת הגמרא: **אִיכָּא** [–יש] את **עוֹרָהּ** שניתן **לַכֹּהֲנִים.**

ממשיכה הגמרא להקשות: **וְהָא אִיכָּא עוֹלַת הָעוֹף** שקריבה כולה למזבח. מתרצת הגמרא: **אִיכָּא מוּרְאָה וְנוֹצָה** – יש את החלקים הללו מעולת העוף שאינם קרבים במזבח, ולכן לא מנאה התנא שיפה בה כח המזבח.

ממשיכה הגמרא להקשות: **וְהָא אִיכָּא נְסָכִים** – יין הבא עם מנחת הנסכים ועולה למזבח ואין בו חלק לכהנים. מתרצת הגמרא: **לְשִׁיתִין אָזְלִי** – היה ניתן בשיתין ולא על אש המזבח, ולכן אינו נחשב כחלק המזבח, ולפיכך לא שנאו התנא.

מבררת הגמרא: **וּמַאי בָּזוֹ** – ומדוע נצרך התנא לומר 'בזה יפה כח המזבח' שמשמע שבא להשמיענו שרק אלו שהוזכרו במשנה אינם נאכלים לכהנים, אבל אחרים נאכלים, ולכאורה הרי כל אלו שנאכלים לכהנים כתובים בתורה במפורש, ואין צורך למעט אותם שאינם בכלל אותם שקרבים רק למזבח. משיבה הגמרא: **לְאַפּוּקֵי מִדְּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, הַמִּתְנַדֵּב יַיִן** בפני עצמו ללא קרבן, **מְכִיאוֹ וּמְזַלְּפוֹ** [–נותנו מעט מעט] **עַל גַּבֵּי אִישִׁים** – על אש המזבח, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא שאין הדבר כן, אלא **דִּלְשִׁיתִין אָזְלִי** – שאין לתת יין זה על אש המזבח, שרק אלו שהוזכרו במשנה הם קרבים כולן למזבח אבל יין זה נותנו אל השיתין, כדין כל הנסכים.

מוסיפה הגמרא: אמנם דברי התנא ששנה 'בזה יפה כח המזבח' גם **מְסַיֵּיע לֵיה לְשְׁמוּאֵל** – יש בהם סיוע לדברי שמואל לענין דין אחר, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל** (זבחים צא:), **הַמִּתְנַדֵּב שֶׁמֶן** בפני עצמו ללא קרבן, **קוֹמְצוֹ,** ומקטיר הקומץ על המזבח, **וּשְׁיָרָיו** – שיירי השמן שנותרו בכלי לאחר הקמיצה **נֶאֱכָלִין** לכהנים, ובשמן זה יש חלק למזבח ולכהנים. והרי זה כדברי התנא ששנה שרק באלו שהוזכרו במשנה, יפה כח המזבח ואין בהם חלק כלל לכהנים.

שנינו במשנה: **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים** נאכלים לכהנים ואינם עולים למזבח ובזה יפה כח הכהנים מכח המזבח. מהלשון 'בזה' משמע שאין דברים נוספים, הגמרא מקשה על כך: **וְתוּ לֵיכָּא** – וכי אין עוד דבר הנאכל כולו לכהנים, **וְהָא אִיכָּא** – והרי יש את **חַטַּאת הָעוֹף,** שנאכלת לכהנים ואין מקריבין ממנה למזבח. מתרצת הגמרא: **אִיכָּא** [–יש] את **דָּמָהּ** שניתן במזבח, ולפיכך לא שנאה התנא כיון שאין כולה נאכלת לכהנים.

ממשיכה הגמרא להקשות: **וְהָאִיכָּא לוֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע** שנאכל לכהנים ואין ממנו למזבח. מתרצת הגמרא: **אִיכָּא מַתְּנוֹתָיו** – יש את ההזאות שמזים ממנו, וכיון שאין כולו נאכל לכהנים לא שנאו התנא.

מבררת הגמרא: **וּמַאי בָּזוֹ** – מדוע נצרך התנא לשנות שבזה יפה כח הכהנים ומיעט דברים אחרים שיש בהם נתינה למזבח, הלא כל הניתנים למזבח כתובים בתורה במפורש, ולא חידש בכך כלום.

מתרצת הגמרא: משנתינו באה **לְאַפּוּקֵי מִמַּאן דְּאָמַר** – להוציא ממי שסובר **שִׁשְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן** – אם הביאן בחג השבועות ללא כבשי השלמים, **לִשְׁרֵיפָה אָתְיָין** – עיקר דינם הוא לשריפה ולא לאכילה, **קָמַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא שאין הדבר כן, אלא **דְּבָזוֹ** – בשתי הלחם **יָפֶה כֹּחַ כֹּהֲנִים לְעוֹלָם** – שגם באופן שבאו בלי הכבשים, עיקר דינם הוא שיכולים הכהנים לאוכלם, ואין עיקר דינם לשריפה.

משנה **כָּל הַמִּנְחוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בַּכְּלִי,** כגון, מנחת מחבת ומנחת מרחשת, **טְעוּנוֹת שְׁלֹשָׁה מַתְּנוֹת שֶׁמֶן** ואלו הן, **יְצִיקָה, וּבְלִילָה, וּמַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי קוֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן,** כלומר, בתחילה היה נותן מהשמן אל תוך כלי [ולאחר מכן נותן את הסולת על גבי השמן ולש במים פושרים], ולאחר מכן שוב נתן שמן ובלל אותו בעיסה, ולאחר מכן שוב נותן מהשמן לקיים מצות יציקה.

המשנה מביאה מחלוקת, בענין הבלילה במנחות הנעשות חלות, כגון מנחת מאפה תנור ומנחת מחבת ומרחשת שמטגנם בכלי: **חַלּוֹת בּוֹלְלָן** – מקיים מצות בלילה לאחר שהן חלות אפויות, שמפורר אותם לפתיתים, ונותן עליהם מהשמן ובוללם, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, סוֹלֶת** בוללן, דהיינו שעושה את הבלילה קודם האפייה.

מנחת מאפה תנור יש בה שני מינים, חלות ורקיקים. המשנה מבארת שיש חילוק בניהם בדין הבלילה: **הַחַלּוֹת** של מאפה התנור היו **טְעוּנוֹת בְּלִילָה,** וכפי שנתבאר לעיל זמן הבלילה לשיטת רבי וחכמים, **וּרְקִיקִין** אינם טעונים בלילה אלא במקום זה טעונים **מְשִׁיחָה,** כלומר, אחר אפייתם היה מושח [מורח] הכהן מהשמן על הרקיקין. מברר התנא: **כֵּיצַד מוֹשְׁחָן** – באיזה צורה מושחן. משיב התנא: **כְּמִין כִּי** – אות כ"ף בכתב היווני נקראת 'כי', וצורתה היתה כעין אות טי"ת שלנו, וכעין צורה הנוצרת כשמרחיק אדם את האגודל מהאצבע. וכעין צורה זו היה הכהן מושח מהשמן על כל רקיק. (**והשאר נאכלין**) [**וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן** הנותר בכלי לאחר שסיים המשיחה, **נֶאֱכָל**] **לַכֹּהֲנִים.**

גמרא

מלשון המשנה משמע שרק הנעשות בכלי טעונות שלש מתנות, מבררת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מַאי** – איזה מנחה בא התנא למעט שאינה טעונה שלש מתנות. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, לְמַעוּטֵי מִנְחַת מַאֲפֶה** תנור [חלות ורקיקין], שאין כל עשיותיה בכלי ואינה טעונה שלש מתנות אלא שתי מתנות בלבד, דהיינו שאין בה את מצות היציקה לאחר הבלילה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מנין ששלשת המתנות השנויות במשנה, נוהגות בכל המנחות: **תָּנוּ רַבָּנַן, 'וְאִם מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה'** (ויקרא ב ז), כתוב זה **מְלַמֵּד,** שֶׁמנחת מרחשת **טְעוּנָה מַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי** לפני נתינת הסולת, משום שמשמע שהסולת בתוך השמן 'תֵּעָשֶׂה'. ועוד דורשים, **'קָרְבָּנֶךָ' 'קָרְבָּנֶךָ' לִגְזֵרָה שָׁוָה,** שבמנחת מרחשת נאמר (שם) 'מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ' ובמנחת מחבת נאמר (שם ב ה) 'מִנְחָה עַל הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ', ודורשים גזירה שוה בין שתי המנחות הללו, שכל מה שאמור בזו נוהג אף בזו,

ועל כן למדים, **מַה כָּאן** במרחשת, יש דין **מַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי** לפני נתינת הסולת, **אַף לְהַלָּן** במחבת יש דין **מַתַּן שֶׁמֶן בַּכְּלִי** לפני נתינת הסולת, וְכן למדים, **מַה לְּהַלָּן** במחבת, נאמר שיש גם דין **יְצִיקָה** וְגם דין **בְּלִילָה, אַף כָּאן** במרחשת יש דין **יְצִיקָה וּבְלִילָה.**

שנינו במשנה: **חַלּוֹת בּוֹלְלָן דִּבְרֵי רַבִּי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, סוֹלֶת.** הגמרא מביאה ברייתא המבארת את שיטות התנאים: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר (ויקרא ב ה) 'וְאִם מִנְחָה עַל הַמַּחֲבַת קָרְבָּנֶךָ **סֹלֶת בְּלוּלָה** בַּשָּׁמֶן', כתוב זה **מְלַמֵּד** שֶׁמנחה **נִבְלֶלֶת** כשהיא **סוֹלֶת. רַבִּי אוֹמֵר,** לאחר שנעשו **חַלּוֹת** אז **בּוֹלְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ב ד) 'חַלּוֹת מַצּת **בְּלוּלוֹת** בַּשָּׁמֶן', ומשמע מלשון הכתוב שהבלילה נעשית לאחר שנאפו לחלות. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יהודה, **וְהָלֹא לַחֲמֵי תוֹדָה** – לחמים הבאים עם קרבן התודה, גם **נֶאֱמַר בָּהֶן** 'חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלוֹת בַּשָּׁמֶן' (שם ז יב), **וְהרי אִי אֶפְשָׁר לְבוֹלְלָן כְּשֶׁהֵן חַלּוֹת, אֶלָּא** רק בעודן **סוֹלֶת,** כפי שיתבאר בגמרא להלן, ומעתה יש לומר גם בשאר המנחות, שאף שנאמר בהם 'חלות בלולות' נבללות בעודן סולת. אלא **בֵּיצַד עוֹשֶׂה** את המנחות, **נוֹתֵן שֶׁמֶן בַּכְּלִי קוֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן** – לפני שנותן את הסולת בכלי, **וְנוֹתְנָהּ** את הסולת בכלי, **וְנוֹתֵן שֶׁמֶן עֲלֵיהָ וּבוֹלְלָהּ, וְלָשָׁהּ** במים פושרים **וְאוֹפֶה, וּפוֹתְתָהּ** – מחלקה לפתיתים, **וְנוֹתֵן עֲלֵיהָ שֶׁמֶן** לקיים מצות יציקה, **וְקוֹמֵץ.**

הברייתא מפרטת עתה את סדר הכנת המנחות לשיטת רבי: **רַבִּי אוֹמֵר,** כשהן **חַלּוֹת בּוֹלְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר** 'חַלּוֹת **בְּלוּלוֹת בַּשָּׁמֶן', בֵּיצַד עוֹשֶׂה** בכל המנחות, **נוֹתֵן שֶׁמֶן בַּכְּלִי קוֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָהּ, וְנוֹתְנָהּ** את הסולת בכלי, **וְלָשָׁהּ** במים פושרים **וְאוֹפֶה, וּפוֹתְתָהּ** – מחלקה לפתיתים, **וְלאחר** מכן **נוֹתֵן עֲלֵיהָ שֶׁמֶן וּבוֹלְלָהּ, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן עֲלֵיהָ שֶׁמֶן** לקיים מצות יציקה, **וְקוֹמֵץ.**

הגמרא מבארת מדוע אמרו חכמים שאי אפשר לבלול חלות תודה. מבררת הגמרא: **'אִי אֶפְשָׁר** לבוללן כשהן חלות' **דְּקָאמְרִי לֵיהּ** – שאמרו בברייתא לעיל **רַבָּנַן לְרַבִּי, מַאי הִיא** – מה הטעם לכך. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, רְבִיעִית שֶׁמֶן הִיא** – כמות השמן המיועדת לחלות ולרקיקין של התודה, היא רק רביעית הלוג, דהיינו שלבלילת החלות יש רק שמינית הלוג, **וְהֵיאָךְ מִתְחַלֶּקֶת לְכַמָּה חַלּוֹת,** כלומר, לא שייך לבלול את חלות התודה לאחר אפייתן בכמות כל כך קטנה של שמן, משום שהן יבשות ובולעות. אלא בהכרח שאת הבלילה היה עושה בעודה סולת, וסולת שייך לבלול אפילו בכמות מועטת זו של שמן.

שנינו במשנה לגבי מנחת מאפה תנור: **הַחַלּוֹת טְעוּנוֹת בְּלִילָה וּרְקִיקִין מְשִׁיחָה.** הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקור לדין זה: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר במנחת מאפה תנור (שם ב ד) 'חַלּוֹת מַצּת בְּלוּלוֹת בַּשָّמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן' ומכך שהוזכרה בלילה אצל חלות, דורשת הברייתא, **'חַלּוֹת בְּלוּלוֹת' וְלֹא רְקִיקִין בְּלוּלִין** – יש מצות בלילה בחלות ואין מצות בלילה ברקיקין. וצריך דרשה לכך, משום שֶׁלולא דרשה זו, **יָכוֹל** הייתי לומר, **וְהָלֹא דִּין הוּא** – קל וחומר הוא, **וּמַה חַלּוֹת שֶׁאֵינָן טְעוּנוֹת מְשִׁיחָה,** מכל מקום **טְעוּנוֹת בְּלִילָה, רְקִיקִין שֶׁטְּעוּנִין מְשִׁיחָה,** וחמורים בזה מחלות, **אֵינוֹ דִּין** שֶׁיהיו **טְעוּנִין בְּלִילָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'חַלּוֹת **בְּלוּלוֹת' וְלֹא** רְקִיקִין בְּלוּלִין.

ומכך שנאמר משיחה אצל רקיקין דורשת הברייתא, **'רְקִיקִין מְשׁוּחִין' וְלֹא חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת** – יש מצות משיחה ברקיקין ואין מצות משיחה בחלות. וצריך דרשה לכך, משום שֶׁלולא דרשה זו, **יָכוֹל** הייתי לומר, **וְהָלֹא דִּין הוּא** – קל וחומר הוא, **וּמַה רְקִיקִין שֶׁאֵינָן טְעוּנִין בְּלִילָה,** מכל מקום **טְעוּנִין מְשִׁיחָה, חַלּוֹת שֶׁטְּעוּנוֹת בְּלִילָה** וחמורות בזה מרקיקין **אֵינוֹ דִּין** שֶׁתהיינה **טְעוּנוֹת מְשִׁיחָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'רְקִיקִין מְשׁוּחִים' **וְלֹא חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת.**

שואלת הגמרא: **מַאי תַּלְמוּדָא** – מה ההכרח לדרוש כן, שכוונת הכתוב לומר שהבלילה נוהגת רק בחלות והמשיחה רק ברקיקין, שמא גילה הכתוב את הדין באחד מהם והוא הדין לשני. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, לֹא לִישְׁתַּמֵּיט וְלִכְתּוֹב חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת וּרְקִיקִין בְּלוּלִין.** כלומר, לא יתכן שכוונת הכתוב שאין זה בדווקא, ובכל זאת בכל הפרשיות שעסקו בעניינים אלו [תצוה, צו, נשא] לא מצאנו ששינה הכתוב להזכיר משיחה בחלות ובלילה ברקיקין. אלא בהכרח שכוונת הכתוב שכן המצוה בדווקא, שחלות בבלילה ורקיקין במשיחה.

שנינו במשנה: **כֵּיצַד מוֹשְׁחָן כְּמִין כִּי וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל וכו'.** מבררת הגמרא: **מַאי** [–מהו] **כְּמִין 'כִּי'.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב כַּהֲנָא, כְּמִין** האות **'כִּי'** בכתב **יְוָנִי,** והוא כצורת האות ט' בלשון הקודש וכעין הצורה שנוצרת כשמפריש אדם את האגודל מהאצבע.

מביאה הגמרא שיטה החולקת בענין משיחת הרקיקין: **תָּנוּ רַבָּנַן, מִנְחָה הַבָּאָה מֶחֱצָה חַלּוֹת וּמֶחֱצָה רְקִיקִין** – מי שהתנדב מנחת מאפה שעליו להביא עשר חלות או עשר רקיקין, והוא הביא חמש חלות וחמש רקיקים [וכשיטת רבי שמעון (במשנה לעיל סג.) הסובר שרשאי לעשות כן], **מֵבִיא** המתנדב את **לוֹג הַשֶּׁמֶן** שעליו להביא עם המנחה **וְחוֹצֵהוּ, חֶצְיוֹ לַחַלּוֹת וְחֶצְיוֹ לָרְקִיקִין, וַחֲלּוֹת בּוֹלְלָן וּרְקִיקִין מוֹשְׁחָן** – בחלות מקיים עם השמן מצות בלילה וברקיקין מקיים מצות משיחה, **וּתחילה מוֹשֵׁחַ אֶת הָרְקִיק** בחצי לוג השמן **עַל פְּנֵי כּוּלּוֹ** – על כל הרקיק [וחולק הוא על מה ששנינו במשנתינו שמושחן רק כמין 'כי'], **וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן** שנותר ממשיחת השמן **מַחֲזִירוֹ לַחַלּוֹת** – מצרפו עם השמן הנועד לבלילת החלות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מוֹשְׁחָן** לרקיקין **כְּמִין** האות היוונית **'כִּי', וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן** הנותר מחצי הלוג שנועד לרקיקין, **נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים.**

הגמרא מביאה ברייתא נוספת העוסקת במחלוקת לענין משיחת הרקיקין: **תַּנְיָא אִידָּךְ** – שנינו ברייתא נוספת, **רְקִיקִין הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן** – כגון שהתנדב אדם להביא מנחת מאפה תנור ובחר להביא כולה מרקיקין, **מֵבִיא** המתנדב את **לוֹג הַשֶּׁמֶן וּמוֹשְׁחָן** לרקיקין **וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן** מהשמן שנותר בכלי, וכן חוזר ומושחן פעמים נוספות, **עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל שֶׁמֶן שֶׁבַּלּוֹג. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, מוֹשְׁחָן** לרקיקין **כְּמִין** האות היוונית **כִּי, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים.**

משנה

נאמר בתורה אצל מנחת מחבת (ויקרא ב ו) 'פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים **וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא**', מפסוק זה למדים שלאחר שאפה את המנחה כדינה, יחלק אותה לפתיתים [חתיכות קטנות] ולאחר מכן מקיים בה מצות יציקה. במשנה שלפנינו ובמשנה הבאה יתבאר באיזה מנחות נוהג דין הפתיתה, וכיצד עושים זאת.

כָּל הַמְּנָחוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּכְלִי שרת, טְעוּנוֹת פְּתִיתָה.

גמרא

מבררת הגמרא: **לְמַעוּטֵי מַאי** – איזה מנחה התכוין התנא למעט כששנה 'הנעשות בכלי', שמשמע מכך שאלו שאינן נעשות בכלי אין טעונות פתיתה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא, לְמַעוּטֵי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** הבאים בחג השבועות, **וְלֶחֶם הַפָּנִים** שמביאים מידי שבת ומניחים אותו על שולחן הזהב שבהיכל, ששתי מנחות אלו אינן נעשות בכלי שרת אלא בתנור, ומיעטן התנא שאינן טעונות פתיתה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקור לכך: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר (שם) **'פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא',** ומשמעות הכתוב היא, שהטעם לדין פתיתה הוא משום ש'מנחה היא', ואם כן יש **לְרַבּוֹת** את **כָּל הַמְּנָחוֹת לִפְתִיתָה.** מבררת הברייתא: מאחר שיש ריבוי לכל המנחות, **יָכוֹל** – שמא תאמר **שֶׁאֲנִי מַרְבֶּה אַף** את **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים** שגם בהן יהיה דין פתיתה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'פתות **אֹתָהּ',** שמשמע מתיבה זו מיעוט, אם כן בהכרח שלא בכל המנחות נוהגת פתיתה, ומסתבר למעט את שתי הלחם ולחם הפנים שלא תהיינה טעונות פתיתה.

הברייתא ממשיכה, ומבארת את המקור לדין ששנינו לעיל (עד:), שכל המנחות טעונות יציקה מהשמן, מלבד מנחת מאפה תנור [שיש בה שתי סוגי מנחות, מנחת חלות ומנחת רקיקין]: נאמר (שם) 'פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים **וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שָׁמֶן מִנְחָה הִוא**' ומשמעות הכתוב היא, שהטעם

המשך בעמוד קלז

רש"י

מה כאן במנחת טרחשת מתן שמן בכלי – כתיב (ויקרא ב) "סלת בשמן תעשה", ובמנחת מחבת כתיב יציקה ובלילה (שם). **סלת בלולה** – האי קרא במחבת כתיב, והוא הדין לשאר מנחות. **ואי אפשר לבוללן** – כדמפרש לקמן. **כיצד עושה** – למנחת מחבת ומרחשת? נותן מתן שמן בכלי, ונותן הסלת בשמן. **כיצד הוא עושה** – מיירי מכל מנחות דעלמא: נותן מתן שמן בכלי וכו'. **מאי היא** – מאי טעמא אי אפשר לחלחל תודה שיהו נבללין חלות? **אמר רבי שמואל** – להכי אי אפשר: דחציי לוג שמן היה בתודה, ולא יותר, כדשמעינן לקמן בפרק "שתי מדות" (פח,א. עיין שם), וחצאי של חצי הלוג – לרקיקין, וחציו – לרבוכה. ואי אמרת דבולבן כשהן חלות – היאך יכול לבלול חלות בחצי חצי לוג? אלא ודאי בשהן סלת בוללן. **ענין אחר: שפיר קאמרי ליה רבנן** – שפיר קאמרי ליה רבנן לרבי דתודה אי אפשר לבוללה חלות ונבללין סולת, והוא הדין למחבת ומרחשת ונבללין סולתו! אמר רבי שמואל, אמר לך רבי: שאני התם בתודה דלא אפשר, דרביעית שמן היא, כדאמרן חצי לוג לתודה, ודהיינו רביעית לוג לחלות, ואי אפשר לבוללן חלות. אבל מנחת מחבת ומרחשת, שאין בהן חלות כל כך, דאפשר לבוללן חלות – נבללין חלות. מורי רבי זכר צדיק לברכה. להאי לישנא לא גרסינן "מאי היא (אמר רבי)". **מאי תלמודא** – דהללו בוללן ולא אלו? אינמא ד"בלולות" אתרוייהו, והכי משמע "משוחין" – ושניהן משוחין. **לא לישתמטים קרא כו'** – אלא מה דכתיב "בלולה" – בחלות, ומשרחה – ברקיקה, שמע מינה: דהכי הוא דוקא. **מנחה הבאה מחצה חלות ומחצה רקיקין** – [עשרה חלות ועשרה רקיקין] לרבנן מביא לוג וכו'. ענין אחר: הבאה מחצה חלות ומחצה רקיקים – כגון שהביא חמש חלות וחמשה רקיקין, ורבי שמעון היא, דאמר: מחצה חלות ומחצה רקיקין – מביא. **מושח את הרקיק על פני כולו** – פליגא אמתניתין דאמר: כמין כי. **ושאר השמן** – שנשתייר על משיחת הרקיק, מחזירו לחלות. **רקיקין הבאים בפני עצמן** – דאי בעי – רקיקין מביא, ואי בעי – חלות מביא. ולא היו נבללין בשמן, והיה בה רבוי שמן שנשתייר על המשיחה, ואינו נאכל. וכיצד הוא עושה? מושחן וכו'. **מושחן וחוזר ומושחן** – דכיון דליכא חלות, ליכא למימר "ושאר השמן מחזיר לחלות". וכיון דסבירא ליה דאין שאר השמן נאכל להכנים, משום הכי חזור ומושחן עד וכו'. **למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים** – שאין נעשין בכלי אלא באפות בתנור, שאין טעונים פתיתה. אבל מנחת מאפה לא נמעט מפתיתה, דלקמן מרבי ליה לפתיתה עם שאר מנחות, אף על גב דנאפות בתנור. **לרבות כל המנחות לפתיתה** – ואפילו מנחת מאפה. **תלמוד לומר אותה** – למעוטי הני תרתי. **ולא אוציא את הרקיקין** – שיהו רקיקין טעונין יציקה, דלא נמעט קרא אלא חד מהני תרתי מינין שבה. **תלמוד לומר היא** – מיעוט אחר, למעט ליציקה. **מאי תלמודא** – כלומר, מה ראית להוציא את מנחת מאפה שכתובה עם שאר מנחות? אינמא: להוציא את מנחת כהנים, שהרי אין כתובה בפרשת שאר מנחות. **שני מיעוטין** – "עליה" ו"היא".

הוי

רש"י כת"י

ובוללה – ונותן עליה שמן ליציקה. **מאי היא** – מילתא דרבנן דאמרי אי אפשר לבוללן אלא סולת. **רביעית שמן היא** – דאמרינן בפרק "שתי מדות": מביא חצי לוג שמן, וחצאהו: חציו לחלות ורקיקין, וחציו לרבוכה. ובלחמי תודה הוי שלשה מינים של מצה: חלות, ורקיקין, ורבוכה. כדאמרינן לקמן דחציי הלוג – הלכה למשה מסיני. וחלות ורקיקין – שבעה עשרונים פחות שליש הוי. ולאחר אפייתן יבשות הן, ובולעות שמן יותר מחמת האור, ורביעית שמן לא ספק להו. **מאי תלמודא** – דלמא גלי קרא גבי רקיקין – משיחה, והוא הדין לחלות. וגבי חלות – בלילה, והוא הדין לרקיקין. **מנחה הבאה חציה חלות וחציה רקיקין** – במנחת מאפה קאי, ואליבא דרבי שמעון דאמר בפרק "כל המנחות באות מצה": רצה להביא מחצה חלות ומחצה רקיקין – יביא. **מחזירו** – לחלות בלילה, דמשיחת רקיקין קודם לבלילות החלות. **נאכל להכנים** – בפני עצמן, ואינו מחזירו לחלות. **רקיקין הבאין בפני עצמן** – כגון אם הביא למנחת מאפה – כולה רקיקין. **גמרא הנעשית בכלי למעוטי מאי** – מפתיתה? למעוטי מנחת מאפה ליכא למימר, כדמפרשינן לקמן, דגבי יציקה כתיב תרי מעוטי, "עליה" ו"היא", וגבי פתיתה לא כתיבי – שמע מינה: מיציקה ממעט לה למנחת מאפה, ולא מפתיתה. **פתות אותה פתים מנחה** – ואף על גב ד"מנחה" לא סמוך ל"פתיתים", דקרא הכי כתיב: "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה הוא" – אפילו הכי דריש ליה הכי, משום ד"מנחה" – אכוליה קרא קאי. **ומאי תלמודא** – דלהוציא מנחת מאפה אתיא? דילמא להוציא מנחת הכנים!

מה כָּאן - מַתַּן שֶׁמֶן בִּכְלִי, אַף לְהַלָּן - מַתַּן שֶׁמֶן בִּכְלִי. וּמַה לְהַלָּן - יְצִיקָה וּבְלִילָה, אַף כָּאן - יְצִיקָה וּבְלִילָה. "חַלּוֹת בּוֹלְלָן דִּבְרֵי רַבִּי רַבָּכְמִים אוֹמְרִים סוֹלֶת". תָּנוּ רַבָּנַן: "סֹלֶת בְּלוּלָה" - מְלַמֵּד שֶׁנִּבְלֶלֶת סוֹלֶת. רַבִּי אוֹמֵר: חַלּוֹת בּוֹלְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "חַלּוֹת... בְּלוּלֹת". אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא לְחָמֵי תוֹדָה נֶאֱמַר בָּהֶן "חַלּוֹת", וְאִי אֶפְשָׁר לְבוֹלְלָן כְּשֶׁהֵן חַלּוֹת אֶלָּא סוֹלֶת! כֵּיצַד עוֹשֶׂה? נוֹתֵן שֶׁמֶן בִּכְלִי קוֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָן וְנוֹתְנָהּ, וְנוֹתֵן שֶׁמֶן עָלֶיהָ וּבוֹלְלָהּ, וְלָשָׁהּ, וְאוֹפֶהּ, וּפוֹתְתָהּ, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְקוֹמֵץ. רַבִּי אוֹמֵר: חַלּוֹת בּוֹלְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "חַלּוֹת... בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן", כֵּיצַד עוֹשֶׂה? נוֹתֵן שֶׁמֶן בִּכְלִי קוֹדֶם לַעֲשִׂיָּתָהּ, וְנוֹתְנָהּ, וְלָשָׁהּ, וְאוֹפֶהּ, וּפוֹתְתָהּ, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וּבוֹלְלָהּ, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְקוֹמֵץ. "אִי אֶפְשָׁר" דְּקָאָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבִּי מַאי הִיא? אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: רְבִיעִית שֶׁמֶן הִיא, הֵיאָךְ מִתְחַלֶּקֶת לְכַמָּה חַלּוֹת?! "הַחַלּוֹת טְעוּנוֹת בְּלִילָה וּרְקִיקִין מְשִׁיחָה". תָּנוּ רַבָּנַן: "חַלּוֹת... בְּלוּלֹת" - וְלֹא רְקִיקִין בְּלוּלִין. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמַה חַלּוֹת שֶׁאֵינָן טְעוּנוֹת מְשִׁיחָה - טְעוּנוֹת בְּלִילָה, רְקִיקִין שֶׁטְּעוּנִין מְשִׁיחָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנִין בְּלִילָה! תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַלּוֹת... בְּלוּלֹת" - וְלֹא רְקִיקִין בְּלוּלִין. "רְקִיקִין מְשׁוּחִין" - וְלֹא חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת. שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא: וּמָה רְקִיקִין שֶׁאֵינָן טְעוּנִין בְּלִילָה - טְעוּנִין מְשִׁיחָה, חַלּוֹת שֶׁטְּעוּנוֹת בְּלִילָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁטְּעוּנוֹת מְשִׁיחָה! תַּלְמוּד לוֹמַר: רְקִיקִין מְשׁוּחִים - וְלֹא חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת. מַאי תַּלְמוּדָא? אֲמַר רָבָא: לָא לִישְׁתַּמִּיט וְלִכְתּוֹב "חַלּוֹת מְשׁוּחוֹת וּרְקִיקִין בְּלוּלִין". "כֵּיצַד מוֹשְׁחָן? כְּמִין כִּי. וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל" וכו'. מַאי "כְּמִין כִּי"? אֲמַר רַב כָּהֲנָא: כְּמִין כִּי יָוְנִי. תָּנוּ רַבָּנַן: מְנָחָה הַבָּאָה מֶחֱצָה חַלּוֹת וּמֶחֱצָה רְקִיקִין, מֵבִיא לוֹג שֶׁמֶן וְחוֹצֵהוּ, חֶצְיוֹ לְחַלּוֹת וְחֶצְיוֹ לְרְקִיקִין, וְחַלּוֹת בּוֹלְלָן וּרְקִיקִין מוֹשְׁחָן, וּמוֹשֵׁחַ אֶת הָרָקִיק עַל פְּנֵי כּוּלּוֹ, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן מַחֲזִירוֹ לַחַלּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מוֹשְׁחָן כְּמִין כִּי, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן מַחֲזִירוֹ לַחַלּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מוֹשְׁחָן כְּמִין כִּי, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. תַּנְיָא אִידָּךְ: רְקִיקִין הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן - מֵבִיא לוֹג שֶׁמֶן וּמוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל שֶׁמֶן שֶׁבַּלּוֹג. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: מוֹשְׁחָן כְּמִין כִּי, וּשְׁאָר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. **מִשְׁנָה** כָּל הַמִּנְחוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּכְלִי טְעוּנוֹת פְּתִיתָה. **גְּמָרָא** לְמַעוּטֵי מַאי? אֲמַר רַב פַּפָּא: לְמַעוּטֵי שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים. תָּנוּ רַבָּנַן: "פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים... מִנְחָה" - לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת לִפְתִיתָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֹתָהּ". "וְיָצַקְתָּ... שֶׁמֶן מִנְחָה" - לְרַבּוֹת כָּל הַמִּנְחוֹת לִיצִיקָה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף מִנְחַת מַאֲפֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר "עָלֶיהָ שֶׁמֶן". אוֹצִיא אֶת הַחַלּוֹת וְלֹא אוֹצִיא אֶת הָרְקִיקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִיא". מַאי תַּלְמוּדָא? אֵימָא: לְהוֹצִיא מִנְחַת כֹּהֲנִים!

אמר

תוספות

מה להלן יציקה ובלילה אף כאן יציקה ובלילה — תימה: למה לי למילף מגזרה שוה ד"קרבנך" "קרבנך"? תיפוק לי דמרבינן בסמוך מדכתיב "מנחה" — לרבות כל המנחות ליציקה, ולא ממעטינן אלא מנחת מאפה! ומצינו למימר: דיציקר גזרה שוה — למתן שמן בכלי אתיא, ויציקה ובלילה דהכא — הוא הדין דבלאו גזרה שוה הוה ידעינן, מדכתיב "מנחה". ועוד נראה: דבלילה נמי איצטריך גזרה שוה, דמדכתיב "מנחה" — לא מרבינן אלא יציקה לחודה, דעל יציקה כתיב, ומרבינן מיניה פתיתה לכל מנחות, דפתיתה ויציקה כתיבי בההוא קרא. ומיהו צריך לדקדק: במנחת סולת ובמנחת העומר, דלא כתיב בהו (בלילה) מתן שמן בכלי קודם לעשייתן (חוליק), תיגח מחבת ומרחשת — דכתיב "קרבנך", אלא שאר מנחות מנלן? ואם נפרש: מדכתיב "מנחה" במחבת מרבינן כל מנחות לשלשה מתנות שמן, אם כן, היכי דממעטינן מאפה מיציקה, מדכתיב "עליה" ו"היא", נמעט נמי ממתן שמן בכלי קודם לעשייתן, דהנך תיבות גבי הדדי כתיבי, "ויצקת עליה שמן מנחה היא"! ונראה לפרש: דגבי שלשה מתנות שמן, כל המנחות למידות זו מזו בלא שום גזרה שוה מסברא בעלמא. דכיון דטעונות מתנות שמן — נלמד סתום מן המפורש, כעין גלוי מילתא בעלמא. והא דצריך הכא "קרבנך" לגזרה שוה — היינו, משום דכיון דבמחבת כתיב יציקה אחרונה, ובמרחשת כתיב מתן שמן בכלי בתחילה, הוה אמינא: שזו דינה בכך, חו דינה כך. אבל אחר שמלמדינו בגזרה שוה ליתן האמור של זה בזה, הוא הדין בכל המנחות, חוץ ממאפה דמיעטה רחמנא מיציקה. ומשום דכתיבי מיעוטי גבי יציקה, הוא דאיצטריך ליה "מנחה" לרבות כל המנחות ליציקה. **שפיר** קאמרי ליה רבנן ומאי היא — תימה: מעיקרא פשיטא ליה דשפיר קאמרי רבנן, ואחר כך בעי "מאי היא"? ועוד: שאין מתרץ כלום אקושיא זו! ונראה לפרש: דלאו קושיא היא, אלא בניחותא קאמר, דשפיר קאמרי ליה רבנן, כדחזינן בתוספתא דחזר בו רבי דאמר: נראין דבריהן מדבריי. ו"מאי היא" — כלומר, מאיזה טעם. אמר רבי שמואל בר רב יצחק: רביעית שמן היא, ומתחלקת לכמה חלות, ולאחר אפייתן יבישות הן ובולעות שמן מחמת האור, וברביעית שמן לא ספקא להו. **ומה** חלות שאין טעונות משיחה כו' — צריך לדקדק אי שייך כאן "כל חד וחד תיקום בדוכתיה". **כמין** כי — צייר בקונטרס כמין ט"ת, ובפירושי חומש פירש: גימ"ל. ויש מפרשים: כמין נו"ן, או כמין כ"ף. ובערוך פירש: דתניא בבריתות (ה,ב) "המלבים מושחין כמין נזר, והכהנים כמין כי יוונית" — פירוש: יצק שמן על ראש [אהרן] ויורד אילך ואילך כמין שני מרגליות, וזהו צורתו. **אימא** להוציא מנחה כו' — הקשה בקונטרס: גבי פתיתה נמי לפרוך "אימא להוציא מנחת כהנים"? ותירץ: דמסתברא מנחת כהנים הוה ליה לרבויי בדין מנחת מחבת, שכן פתיתה כתיבא ביה בהדיא, ושתיהן מנחת יחידי, ו"נפש" כתיב בפרשה — למעט שתי הלחם ולחם הפנים, דציבור הן.

איזהו

קמו מנחות. פרק שביעי – אלו מנחות נקמצות דף עה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

איזהו דבר שצריך שני מיעוטין כו' — תימה: דלעיל בסוף "כל המנחות באות מצה" (ס,ב) גבי הגשה, דכתיבי מיעוטי טובא, ממעטינא מקמא — שתי הלחם ולחם הפנים, דאין מהן לאשים. וממיעוט שני — מנחת נסכים, שאינה באה בגלל עצמה. וממיעוט שלישי — מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, שאין מהן לכהנים. והשתא הכא גבי יציקה דאיכא תרי מיעוטי, נהי דלא צריך למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים, שאפילו שמן אינה טעונה, כדממעיט להו בפרק "כל המנחות" (שם), מכל מקום נוקי קמא — למעוטי מנחת נסכים, ואידך — למעוטי מנחת כהנים ומנחת כהן משיח, מטעמים דהתם! ויש לומר: דלא דמי, דגבי הגשה — איכא תלתא מיעוטי, ולא שייך לאוקמי כולהו במנחת מאפה. אבל הכא, דליכא אלא תרי מיעוטי, ואיכא לקיומי תרוייהו במנחת מאפה — מקיימינן.

חביצא — פירש בקונטרס: תבשיל שקורין שלינקו"ק, שמפררין בו פת. וקשה: מה ענין זה אצל מנחות שהבישול מבטלו כאן מתורת לחם? ואי משום דטיגון דמנחה חשיבא כבישול דחביצא — והא בסמוך מייתי עלה "ליקט מכולן" דליכא שום טיגון! ועוד, אמרינן בפרק כיצד מברכין (ברכות לז,א) גבי חטה: טחנה לשה אפאה ובשלה, בזמן שהפרוסות קיימות מברך "המוציא", אין הפרוסות קיימות מברך "בורא מיני מזונות", משמע אין הפרוסות קיימות אפילו יש בהן כזית! ועוד, בסמוך דקאמר ולרבי ישמעאל דמחזירן לסולתן הכי נמי דלא מברך "המוציא", היכי בעי למימר דמברך, וכי יש לך אין פרוסות קיימות יותר מזה?! ומפרש רבינו תם דחביצא הן פתיתין דקין שמדביקין אותן על ידי דבש או על ידי חלב ושומן כעין טיגון של מנחה. ובערוך פירש, כעין חביצא דתמרי שפירר הפת בקערה ושופך מרק עליהן. **היה** עומד ומקריב מנחות בירושלים — פירש בקונטרס: כהן שלא הביא מנחה בשנה זו. ולא היה לומר הביא, דמנחת כהן כליל היא, ובמנחה הנאכלת מיירי כדקאמר "נטלן לאוכלן". ויכול לפרש כהן שלא הקריב מנחה בשנה זו, ומיירי במנחת ישראל. עוד לשון אחר פירש: ישראל שלא הביא מנחה מימיו. וקשה: ד"נטלן לאוכלן" קתני, וישראל לא מצי אכיל! ורבינו שמעון פירש בברכות (לז,ב) דדוקא במנחות, לפי שאין רגילין להתנדב מנחות. ואי אפשר לומר כן, דבתוספתא קתני נמי הכי גבי זבח! ונראה לפרש, דלפי שהיו משמרות מתחדשות ומתחלפות פעמיים בשנה ולכל משמרה היו בתי אבות, נמצא שלא היו מקריבין אלא שני ימים בשנה וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד, לפיכך מברך אזבח ואמנחה "שהחיינו" לזמן.

ליקט מכולן — אחמשת המינים קאי, ובפסח. והא ליכא למימר דאמנחות קאי, דקתני "אם חמץ הוא" וכל המנחות באות מצה: כך פירש בקונטרס. ויש פירושים שכתוב בהן אפתיתין שאין בהן כזית, ולא איתפרש לן היכא. **אפילו** פירורין שאין בהן כזית — ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק כיצד מברכין (שם לט,א ושם) פת צנומה בקערה מברכין עליה "המוציא", ופליגא דרבי חייא בר אבא דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת היכי דמי, אי דליכא לחם אחר — הא מסקינן הכא דמברך "המוציא" ואי דאיכא לחם אחר — על הגדול מברך, דעד כאן לא פליגי התם אלא בפתיתין גדולים ושלימים קטנים, אבל פתיתין גדולים ופתיתין קטנים — פשיטא, הואיל ואיכא לחם אחר שלם דאההוא לחם מברך. ונראה לפרש דמיירי התם בכבר שמפרר ממנו בקערה לשם ברכה כדי לברך עליו "המוציא".

רבי

אָמַר רַבָּה: אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי מִיעוּטִין? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ מִנְחַת מַאֲפֶה. **משנה** מִנְחַת יִשְׂרָאֵל - קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וּמַבְדִּיל. מִנְחַת כֹּהֲנִים - קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל. מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ לֹא הָיָה מְקַפְּלָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ אֵין בָּהֶן פְּתִיתָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְמִיצָה, וְכָל שֶׁאֵין בָּהֶן קְמִיצָה - אֵין בָּהֶן פְּתִיתָה. וְכוּלָּן פּוֹתְתָן כְּזֵיתִים. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: "פָּתוֹת" - יָכוֹל לִשְׁנַיִם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "פִּתִּים". אִי "פִּתִּים", יָכוֹל יַעֲשֶׂנָּה פֵּירוּרִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָהּ" - אוֹתָהּ לִפְתִיתִים וְלֹא פְּתִיתָה לִפְתִיתִים, הָא כֵּיצַד? מִנְחַת יִשְׂרָאֵל - קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וּשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וּמַבְדִּיל. מִנְחַת כֹּהֲנִים וְכֹהֵן מָשִׁיחַ - הָיָה מְקַפְּלָהּ וכו'. - וְהָא אֲנַן תְּנַן: לֹא הָיָה מְקַפְּלָהּ! - אָמַר רַבָּה: אֵינוֹ מְקַפְּלָהּ לְאַרְבָּעָה, אֲבָל מְקַפְּלָהּ לִשְׁנַיִם. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ אֵין בָּהֶן פְּתִיתָה". אָמַר רַב יוֹסֵף: הַאי חֲבִיצָא דְּאִית בָּהּ פֵּירוּרִין כְּזַיִת - מְבָרְכִינַן עֲלֵיהּ "הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ". אִי לֵית בָּהּ פֵּירוּרִין כְּזַיִת - מְבָרְכִינַן עֲלֵיהּ "בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת". אָמַר רַב יוֹסֵף: מְנָא אָמִינָא לָהּ? דְּתַנְיָא: הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב מְנָחוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ... שֶׁהֶחֱיָינוּ וְקִיְּמָנוּ". נְטָלָן לְאָכְלָן, אוֹמֵר: "...הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ", וּתְנַן: וְכוּלָּן פְּתִיתִים בְּכַזַּיִת. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וּלְתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דַּאֲמַר: מְפָרְכָן עַד שֶׁמַּחְזִירָן לְסָלְתָּן, הָכִי נַמִי דְּלָא מְבָרֵךְ "הַמּוֹצִיא"! וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִי, וְהָתַנְיָא: לִיקֵּט מִכּוּלָּן כְּזַיִת וַאֲכָלוֹ, אִם חָמֵץ הוּא - עָנוּשׁ כָּרֵת, אִם מַצָּה הוּא - אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּפֶסַח! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּשֶׁעֵירְסָן. אִי הָכִי, הַיְינוּ דְּקָתָנֵי עֲלָהּ: וְהוּא שֶׁאֲכָלָן בִּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס, וְאִי בְּשֶׁעֵירְסָן, "שֶׁאֲכָלוֹ" מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּבָא מִלֶּחֶם גָּדוֹל. מַאי הָוֵי עֲלָהּ? רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֲפִילּוּ פֵּירוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כְּזַיִת. אָמַר רָבָא: וְהוּא דְּאִיכָּא תּוֹרִיתָא דְּנַהֲמָא עֲלַיְיהוּ.

משנה

הוי אומר [זו] מנחת מאפה – שיש בה שני מינין, חלות ורקיקין, לפיכך צריכה שני מעוטין. הלכך, קממעט מהנך תרי מיעוטי. **משנה** קופל – כמו "כופל", חלה אחת לשתים, ושתים לארבע. **מבדיל** – משברה, היינו "פתיתה". **מנחת כהנים** קופל – כדי לקיים מצות פתיתה. **ואין מבדיל** – וכולה כליל. **מנחת כהן משיח** – היינו חביתין. **לא היה מקפלה** – כשאר מנחת כהנים, לפי שהיא חובתו. ואין נקמצת כלל, וכליל היא. **רבי שמעון אומר מנחת נדבה של כהנים ומנחת כהן משיח אין בהן פתיתה** – כלומר, שלא היה מקפלן וכו'. ופליג אתנא קמא דסבר: מנחת כהנים – קופל. **וכולן** – שצריכין פתיתה – מקפלן שנים לארבעה, וארבעה לשמונה, ושמונה לששה עשר, עד שיהו "פתיתין כזיתים". ענין אחר: "וכולן פתיתין כזיתים" – שיכול לפותתן עד שיהו הפתיתין כזיתים. אבל פחות מכזיתים – אין יכול לפותתן כל שהוא. ואיכא דאמרי: "וכולן פתיתין כזיתים" – שהיה עושה מן העשרון עשר חלות, ומכל חלה וחלה – ארבעה פתיתין, ולא היה בכל פת אלא כזית. ולא מפי הרב. **גמרא** תלמוד לומר פתים – דמצי למכתב "תעשינה פתות", וכתיב "פתים" – דמשמע: לשני פתים יותר. **תלמוד לומר אותה לפתיתים** – שיעשה אותה לפתיתים – דהיינו, אחד לשנים, ושנים לארבעה, ולא יותר. **ומבדיל** – והדר קומץ לה, ולא יותר מפתיתה לפיתים לפירורין. **ואינו מבדיל** – דכיון דאין צריכה קמיצה – אין צריכה הבדלה. **אבל מקפלה לשנים** – דכיון דאין אלא חצי עשרון – אין מקפל אלא לשנים. **האי חביצא** – (של רקיקין). **היה עומד ומקריב מנחות בירושלים** – כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, אומר כהן "שהחיינו". **נטלן** – הכהן לאוכלן. **מברך** – הכהן "המוציא". ותנן: "וכולן" – כל המנחות, אפילו מנחת העומר, "פתיתין כזיתים". ולהכי מברך הכהן "המוציא". ואי לא הוו כזיתים – אינו מברך. **ליקט מכולן** – פירורין כזית. **ואכלן אם חמץ כו'** – ומדיוצא בהן ידי חובתו, דחשיב ליה לחם, נמי מברך עליו "המוציא". **הכא במאי עסקינן** – דקתני "ליקט מכולן". **בשעירסן** – שקיבץ הפירורין ביחד, וגוללן בידו וחברן, והוי כזית. **אי הכי היינו דקתני עלה והוא שאכלן** – לאותן פרורין. **כשיעור אכילת פרס** – שלא שהה בין פירור לפירור יותר מכדי אכילת פרס – דהתם הויא אכילה, ויוצא בה ידי חובתו. **ואי בשעירסן** – שגובלן דהוו חתיכה אחת. **שאכלו מיבעי ליה** – דכיון דתני "שאכלן" – משמע: דרוב פירורין הם, ולא חתיכה אחת שלא פיררה. **אמר ליה** – רב יוסף: אלא לעולם שלא עירסו, ואפילו הכי לא תפרוך. **הכא במאי עסקינן** – דיוצא בפירורין, כגון שבאו מלחם גדול, שעדיין הוא בעין הכבר שבאו ממנו, והוי חשוב ובר ברכה. הלכך פירורין נמי שלקטן, חשובין נינהו, ומברך עליהן. אבל המנחות שפירכן ולא נשתייר מהן דבר חשוב, אימא לך: דבעינן כזית. והאי חביצא נמי, דקאמר "אי אית בה כזית" וכו', אף על פי שבא מלחם גדול, אי לא הוי הלחם בעין – בעינן כזית לענין "המוציא". **אפילו פירורין שאין בהן כזית** – מברך עליהן "המוציא". **תוריתא דנהמא** – שיהא בהן מראה לחם, ולא שיהו שרוי כל כך שאין נראה אם הם לחם או לאו.

ואכתי

רש"י כת"י

איזו דבר שצריך שני מיעוטים – שני מקראות: "עליה" ו"היא"? **הוי אומר זו מנחת מאפה** – שבאה משני מינין. ואי קשיא: גבי פתיתה נמי, ליפרוך: אימא להוציא מנחת כהנים? תריץ: מסתברא מנחת כהנים הוי ליה לרבויי כדין מנחת מחבת, שפתיתה כתיבה בה, משום דשתיהן מנחת יחיד, ו"נפש" כתיב בפרשה. ולמעוטי שתי הלחם ולחם הפנים – דצבור הן. וגם יציקה לא צריך למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים, שאפילו שמן אינן טעונין, כדממעט להו בפרק "כל המנחות באות מצה". **משנה** קופל = משבר. **ומבדיל** – משום דבעי קמיצה. **מנחת כהן** – אינו מבדיל, משום דלא בעי קמיצה. **וכולן פותתן כזיתים** – פתיתין דקות כזית, ורבי שמעון קאמר, ובתרתי פליגי. **גמרא פתות** – היינו שנים, דכיון דנשבר – הוי ליה שתי חתיכות. ומדכתיב "פתים" – שיהיה בה שתי פתיתות, משמע דהוי ארבע. **ולא פתיתין לפתיתין** – ולרבי שמעון דאמר: וכולן פותתן כזיתים, דריש ליה הכי: "פתות" – יכול פתיתין גדולים? תלמוד לומר "פתים". אי "פתים" – יכול פחותים מכזית? תלמוד לומר "אותה". **מכפלה** – הואיל ולא כתיב בה אלא "מנחת פתים", ולא "פתות אותה פתים". **חביצא** – תבשיל שקורין שלנקיק, שמפררין בה פת. **פרורין כזית** – דבחד פירור איכא כזית. **היה עומד** – כהן שלא הביא מנחה בשנה זו. לישנא אחרינא: ישראל שלא הביא מנחה מימיו. **נטלן לאכלן** – כהן. **ותנן** – במתניתין "וכולן פותתן כזיתים" – אלמא, פתיתין כזית מברכינן עליהן "המוציא". **מפרכן** – למנחות לאחר אפייתן. **ליקט מכולן** – אפתיתין שאין בהן כזית קאי, ולא איתפרש לן היכא. והא ליכא למימר דאמנחות קאי – דקתני "ואם חמץ הוא", וכל המנחות באות מצה. **אם מצה כו'** – אלמא, חשיבי. **כשערסן** – שלשן וצירפן יחד לכזית שלם. **בבא מלחם גדול** – פירורים פחות מכזית, שפתתן מלחם גדול – הן חשובות אגב אביהן. דכי פתתן, הוי בלחם יותר מכזית, ואהכי חייב לברך על הפירורין שנטל מן הלחם. **מאי הוי עלה** – דברכת "המוציא"? **תוריתא דנהמא** = תאר מראית לחם.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, אֵיזֶהוּ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי מִיעוּטִין, הֲוֵי אוֹמֵר זוֹ מִנְחַת מַאֲפֶה** תנור, שיש בה שני סוגים של מנחות, חלות ורקיקין, ובה יש להעמיד את שני המיעוטים.

משנה

משנתינו מבארת כיצד עושים את הפתיתה: **מִנְחַת יִשְׂרָאֵל** [שצריך לקיים בה קמיצה], לאחר שאופה את החלות, **קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וְשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה,** כלומר, אחר שמקפל את החלה חוזר ומקפל פעם נוספת, **וּמַבְדִּיל** – מפריד את החלקים, ונמצא שעושה ארבעה פתיתים מכל חלה. **מִנְחַת כֹּהֲנִים, קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וְשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל.** והטעם לכך, כיון שעולה כולה למזבח ואין בה דין קמיצה, אין צורך לפתות אותה לחלקים נפרדים, ודי בכך שמקפל אותה כדי לקיים בה את מצות הפתיתה. **מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ** – מנחה שהיה מביא הכהן גדול בכל יום, **לֹא הָיָה מְקַפְּלָהּ.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, גם **מִנְחַת כֹּהֲנִים** – מנחה שהביאה כהן, **וְגַם מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ** – מנחה שמביאה הכהן הגדול בכל יום, **אֵין בָּהֵן פְּתִיתָה** כלל, **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֵן קְמִיצָה,** והכלל הוא שכָּל שֶׁאֵין בָּהֵן קְמִיצָה אֵין בָּהֵן פְּתִיתָה.

עוד חולק רבי שמעון על תנא קמא: **וְכוּלָּן** – כל החלות שיש לפותתן, **פּוֹתְתָן כְּזֵיתִים** – ממשיך ומקפלן פעם אחר פעם עד שיהיה כל אחד מהפתיתים בשיעור כזית, ולא כדברי תנא קמא שפותתן רק לארבעה פתיתים.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקור לאופן הפתיתה: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר (ויקרא ב ו) 'פָּתוֹת אֹתָהּ פִּתִּים' וגו', **יָכוֹל** – שמא תאמר שפותתה רק **לִשְׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'פִּתִּים',** דהיינו שיש לעשות פתיתה נוספת. מבררת הברייתא: **אִי פִּתִּים** – מאחר שאתה מרבה פתיתה נוספת, **יָכוֹל** – שמא תאמר שימשיך לפתות אותה עד **שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה פֵּירוּרִין,** משיבה הברייתא, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'פָּתוֹת אוֹתָהּ** פִּתִּים', ותיבת 'אותה' נדרשת למעט, **אוֹתָהּ לְפִתִּיתִים וְלֹא פְּתִיתָה לְפִתִּיתִים.** כלומר שאין לפתות בלי הגבלה, אלא עושה בחלה 'פתות' ו'פיתים' ולא יותר, **הָא כֵּיצַד** – כיצד מקיים דין זה, **מִנְחַת יִשְׂרָאֵל קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם וְשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה,** דהיינו עושה פעמים בלבד פתיתה, **וּמַבְדִּיל** את החלקים. ממשיכה הברייתא להביא את דיני הפתיתה: **מִנְחַת [כֹּהֲנִים]** – מנחה שהביאה כהן, שאין קומצים אותה, אלא עולה כולה למזבח, **[קוֹפֵל אֶחָד לִשְׁנַיִם, וְשְׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל],** ומנחת **כֹּהֵן מָשִׁיחַ הָיָה מְקַפְּלָהּ** (וכו').

ולא היה מבדיל, כיון שמנחות אלו עולים כולם למזבח ואינן נקמצות אין צורך לשבר ולהפריד הפתיתים זה מזה.

מקשה הגמרא על מה ששנינו בברייתא שמנחת כהן משיח היה מקפלה: **וְהָא אֲנַן תְּנַן** – והרי אנו שנינו במשנתינו **שלא הָיָה מְקַפְּלָהּ.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה,** אין כוונת התנא במשנה, שמנחת כהן גדול לא היה כופלה כלל, אלא כוונתו **שאֵינוֹ מְקַפְּלָהּ לְאַרְבָּעָה** פתיתים, כמו בכל המנחות, **אֶלָּא מְקַפְּלָהּ לִשְׁנַיִם,** וכך גם כוונת התנא בברייתא ש'היה מקפלה' רק פעם אחת. והטעם לכך משום שנאמר בה 'תופיני מנחת פיתים', משמע שיש לעשותה רק שני פיתים.

שנינו במשנה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִנְחַת כֹּהֲנִים וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ אֵין בָּהֵן פְּתִיתָה [וכו'],** וכולן פותתן כזיתים. רב יוסף למד ממשנתינו דין לענין ברכת המוציא בפתיתי לחם: **אָמַר רַב יוֹסֵף, הַאי חֲבִיצָא** – מאכל העשוי מפירורי לחם, **דְּאִית בָּהּ פֵּירוּרִין כַּזַּיִת** – כאשר יש בכל פירור לחם שיעור כזית, **מְבָרְכִינַן עֲלֵיהּ 'הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ',** אבל **אִי לֵית בָּהּ פֵּירוּרִין כַּזַּיִת, מְבָרְכִינַן עֲלֵיהּ בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת,** אף אם בכל הפירורים ביחד יש יותר מכזית.

רב יוסף מבאר מהיכן למד דין זה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מְנָא אֲמִינָא לַהּ** – מנין למדתי לומר דין זה, **דְּתַנְיָא, הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב מִנְחוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹמֵר 'בָּרוּךְ** וכו' **שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ** וכו', **נִטְּלָן לְאָכְלָן, אוֹמֵר 'הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ'.** מבואר בברייתא שברכת המנחות היא המוציא. **וּתְנַן** – ושנינו במשנתינו, **וְכוּלָּן פּוֹתְתָן כְּזֵיתִים** – שהיה פותת את המנחות עד שיהיה כל פתית בגודל כזית, נמצא מוכח, שעל פתיתי לחם בגודל כזית מברכים המוציא.

אביי מקשה לרב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **וּלְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – ולפי התנא מבית מדרשו של רבי ישמעאל, **דְּאָמַר מְפָרְכָן** – פותת את המנחות לפירורים קטנים **עַד שֶׁמַּחֲזִירָן לְסָלְתָּן** – עד שיהיו בחזרה כסולת, **הָכִי נַמִּי** דלשיטתו **לֹא מְבָרֵךְ הַמּוֹצִיא** על המנחות, כיון שאין בפתיתים שיעור כזית. **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי** – ואם תרצה לומר שאכן כך הוא סובר, יהיה קשה על כך, **וְהָתַנְיָא** – והלא שנינו בברייתא, **לִיקַּט מִכּוּלָּן כַּזַּיִת** – אדם שליקט פירורים הפחותים מכזית וצירפם לחתיכה אחת בשיעור כזית, **וַאֲכָלוֹ** בפסח, **אִם חָמֵץ הוּא, עָנוּשׁ כָּרֵת,** כדין האוכל חמץ בפסח, **וְאִם מַצָּה הוּא** – שפירורים אלו נאפו לשם מצת מצוה, **אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח,** דהיינו ידי מצות אכילת מצה בלילה הראשון. ומובן שאף פירורים פחותים מכזית נקראים לחם, ואם כן יש לברך עליהם המוציא, וקשה על רב יוסף.

מתרץ רב יוסף: **הָכָא** בברייתא של פסח **בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּשֶׁעֵירְסָן** – שגיבל ולש את הפתיתים ביחד, עד שחיברם כאחד לכזית שלם, ולכן יש להם חשיבות לחם ויוצא בהם ידי חובתו בפסח, אך אין משם ראיה לחביצא שעסק בה רב יוסף.

מקשה אביי: **אִי הָכִי** – אם אכן הפירורים מחוברים כאחד, **הַיְינוּ דְּקָתָנֵי עֲלָהּ** – מה ששנינו על ברייתא זו, **'וְהוּא שֶׁאֲכָלָן כְּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס',** שהשנוי בברייתא הוא רק באופן שלא שהה באכילתו יותר מכדי אכילת חצי כבר, **וְאִי בְּשֶׁעֵירְסָן** – ואם מדובר שעשאן לאחד, **'שֶׁאֲכָלוֹ' מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להכתב בברייתא 'שאכלו' בלשון יחיד ולא 'שאכלן' שהוא לשון רבים, ומכך שהברייתא נקטה לשון רבים משמע שעוסקת באופן שלא חיבר את הפירורים לחתיכה אחת, וחוזרת הקושיא על רב יוסף, שמהברייתא מוכח שאף על פירורים פחותים מכזית מברך המוציא.

מתרץ רב יוסף: **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּבָא מִלֶּחֶם גָּדוֹל** – שהככר שממנו באו הפירורים עדיין קיים, דהיינו שלא פתת את כולו, ומכיון שנשאר ממנו דבר חשוב, גם הפירורים מקבלים חשיבות אגב הככר שממנו באו, ולכן יוצא בהם ידי חובה בפסח. אבל בחביצא, מדובר שלא נותר חלק חשוב מהככר, ולכן אף שהפירורים באו מלחם גדול, מכל מקום מאחר שעתה אינו קיים, אם הפתיתים פחותים מכזית מברך מזונות.

הגמרא מביאה שרב ששת ורבא חולקים על רב יוסף בזה. מבררת הגמרא: **מַאי הָוֵי עָלָהּ** – מהי הכרעת ההלכה בדין החביצא בפירורים הפחותים מכזית. משיבה הגמרא: **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֲפִילּוּ פֵּירוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כַּזַּיִת** מברך עליהם ברכת המוציא, ואף באופן שפתת את כל הככר שממנו באו הפירורים. רבא מוסיף תנאי בהלכה זו: **אָמַר רָבָא, וְהוּא דְּאִיכָּא תּוֹרִיתָא דְּנַהֲמָא עֲלַיְיהוּ** – דווקא באופן שיש תואר ומראה של לחם על הפירורים שאין בהם כזית, אבל אם אין להם תואר ומראה של לחם אין מברכים עליהם ברכת המוציא.

משנה

כָּל הַמִּנְחוֹת טְעוּנוֹת שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שִׁיפָּה – שפשוף גרעיני החיטה או הבצק בכף ידו, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה – הכאה באגרוף. הַשִּׁיפָּה וְהַבְּעִיטָה נעשות בְּגַרְעִינִים של הַחִיטִּין, כדי שהקליפה תרד מהם בקלות. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר הן נעשות בַּבָּצֵק כדי שיהא נאה.

כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת – יש לעשותן עֶשֶׂר עֶשֶׂר חלות או רקיקין, חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וְחַבִּיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁהֵם בָּאוֹת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חלות, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כּוּלָּם – כל המנחות בָּאוֹת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חלות, חוּץ מַחֲלוֹת שבאות עם קרבן תּוֹדָה וּנְזִירוּת [–חלות הבאות עם שלמי הנזיר בתום ימי נזירותו] שֶׁהֵן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר חלות.

גמרא

הברייתא מבארת את סדר השיפה והבעיטה: תָּנָא, שָׁף – משפשף פעם אַחַת וּבוֹעֵט – ומכה באגרוף שְׁתַּיִם, חוזר וְשָׁף שְׁתַּיִם וּבוֹעֵט שָׁלֹשׁ פעמים, נמצא שעל כל שלש שיפות הוא בועט חמש בעיטות, וממשיך בסדר זה עד ששף שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה.

בָּעֵי – הסתפק רַבִּי יִרְמְיָה, אַמְטוּיֵי וְאָתוּיֵי חַד – שפשוף בידו הלוך ושוב, האם נחשב לשיפה אחת, אוֹ דִּלְמָא – או שמא אַמְטוּיֵי וְאָתוּיֵי תְּרֵי – הולכה והבאה שתי שיפות הן. מַאי, תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק כיון שלא נפשטה.

נחלקו תנאים במשנה: תנא קמא סובר שהַשִּׁיפָּה וּבְעִיטָה נעשות בַּחִיטִּין וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר נעשות בַּבָּצֵק. אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, האם כוונת רבי יוסי דוקא בַּבָּצֵק וְלֹא בַּחִיטִּין, אוֹ דִּלְמָא – או שמא כוונתו אַף בַּבָּצֵק.

הגמרא פושטת את הספק מברייתא: תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא, שִׁיפָּה וּבְעִיטָה בַּחִיטִּין, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שִׁיפָּה וּבְעִיטָה בַּבָּצֵק, הברייתא האריכה בדברי רבי יוסי ולא אמרה בקצרה 'רבי יוסי אומר בבצק', משמע שבבצק דוקא ולא בחיטים.

שנינו במשנה בדברי רבי יהודה: כָּל הַמִּנְחוֹת בָּאוֹת כּוּ' [חוּץ מִלֶּחֶם כּוּ'] הפנים וחביתי כהן גדול שהן באות שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. מבארת הגמרא: לֶחֶם הַפָּנִים, בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ – בפירוש כתוב בו שבא שתים עשרה חלות. חֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל, אָתְיָא – למד בגזירה שוה לשון 'חוּקָה' האמורה בחביתי כהן גדול מלשון 'חוּקָה' מִלֶּחֶם הַפָּנִים, שחביתי כהן גדול באים שתים עשרה חלות כמו לחם הפנים.

מבארת הגמרא: כָּל שאר הַמִּנְחוֹת דְּבָאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר חלות מְנָלָן – מנין זאת לרבי יהודה. גְּמַר – למד זאת מִלַּחְמֵי תוֹדָה, מַה לְהַלָּן בלחמי תודה באות עֶשֶׂר חלות, אַף כָּאן בשאר מנחות באות עֶשֶׂר חלות.

מקשה הגמרא: וְלֵילַף – וילמדו שאר מנחות מִלֶּחֶם הַפָּנִים, מַה לְהַלָּן בלחם הפנים מביאים שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חלות, אַף כָּאן בשאר מנחות יש להביא שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חלות.

מתרצת הגמרא: סְסָתַבְּרָא – מסתבר יותר מִלַּחְמֵי תוֹדָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף – היה לו ללמוד את שאר מנחות, שֶׁכֵּן הם קרבן יָחִיד ואילו לחם הפנים הוא קרבן צבור. הַמִּתְנַדֵּב – הם באים בנדבה, ואילו לחם הפנים הוא חובה. הם טעונות שֶׁמֶן בסולת, ואילו לחם הפנים אינו טעון שמן בסולת. נִפְסָל – הם נפסלים כשעובר עליהן לילה שהוא סוף זמן אכילתן, ואילו לחם הפנים נשאר משבת אחת לשניה. שֶׁלֹּא בְּשַׁבָּת – הם אינם דוחים את השבת בהכנתן, ואילו לחם הפנים דוחה שבת. וְשֶׁלֹּא בְּטוּמְאָה – והם אינם באים בטומאה ואילו לחם הפנים דוחה את הטומאה, כשהלחם טמא או כשהכהנים טמאים.

מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה – להיפך, מִלֶּחֶם הַפָּנִים הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף – היה לו ללמוד, שֶׁכֵּן שכן שאר מנחות ולחם הפנים הם הֶקְדֵּשׁ, כלומר קדשי קדשים ואילו לחמי תודה הם קדשים קלים. וְלִבּוֹנָה – הם טעונים לבונה, ואילו לחמי תודה אינם טעונים לבונה. מַצָּה – הם באות חלות מצות ואילו לחמי תודה כוללים גם חמץ. וָעֲצָם – הם באים מחמת עצמם ואילו לחמי תודה באים מחמת הזבח.

מתרצת הגמרא: הָנָךְ נְפִישָׁן – הם רבים, כלומר שאר מנחות דומות ללחמי תודה בששה דברים וללחם הפנים רק בארבעה.

מקשה הגמרא: וְאִי סְבִירָא לָן – ואם סובר רבי יהודה שדָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב, דהיינו חביתי כהן גדול שנלמדים בגזירה שוה 'חוקה חוקה' מלחם הפנים שבאים שתים עשרה חלות, יכולים מעתה ללמד על קרבן אחר בבנין אב, אם כן נֵילַף – נלמד שאר מנחות מֵחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל, מַה לְהַלָּן חביתי כהן גדול באים שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חלות, אַף כָּאן שאר מנחות באות שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חלות.

מתרצת הגמרא: מִסְתַּבְּרָא מִלַּחְמֵי תוֹדָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף – היה לו ללמוד את שאר מנחות, שֶׁכֵּן שאר מנחות ולחמי תודה הם מנחות של הֶדְיוֹט שלא כחביתין שהם של כהן גדול. שֶׁהִתְנַדֵּב – הם באים בנדבה, ואילו חביתי כהן גדול הן חובה. חֲצָאִין – הם אינם קריבים לחצאים, ואילו מנחת חביתי כהן גדול מביא מחציתה בבוקר ומחציתה בין הערבים. לְפִיגּוּל – הם, מחשבת פיגול פוסלתם ואילו חביתי כהן גדול אין מחשבת פיגול פוסלתם. שֶׁלֹּא בְּשַׁבָּת – הם, אין עשייתם והקרבתם דוחה שבת ואילו מנחת חביתי כהן גדול דוחה שבת, וְשֶׁלֹּא בְּטוּמְאָה – הם אינם באים בטומאה, ואילו מנחת חביתי כהן גדול באה בטומאה.

מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה – להיפך, מֵחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף – היה לו ללמוד את שאר מנחות, שֶׁכֵּן בשאר מנחות וחביתי כהן גדול שיעור הסולת הוא עֶשְׂרוֹן. כְּלִי – הם טעונים כלי שרת כדי לקדשן. הֶקְדֵּשׁ – הם קדשי קדשים. וּלְבוֹנָה – הם טעונים לבונה. מַצָּה – הם באים חלות מצות. וָעֲצָם – הם באים מחמת עצמם. הַנָּשָׂה – הם טעונים הגשה לקרן מערבית דרומית. וְאִישִׁים – שאר מנחות מקטירים את הקומץ ומנחת חביתין מקטירים הכל. אבל לחמי תודה שיעורם כמה עשרונים, ושחיטת קרבן התודה מקדשתם ללא כלי, והם קדשים קלים, ואינם טעונים לבונה, וכוללים גם חמץ, ובאים בגלל הזבח ולא מחמת עצמם, ואינם טעונים הגשה אל המזבח, ואין מקטירים מהם על המזבח. וְהָנֵי נְפִישָׁן – והם רבים, כלומר שאר מנחות דומות לחביתי כהן גדול בשמונה דברים וללחמי תודה הן דומות רק בששה דברים, ומדוע לא נלמד שאר מנחות מחביתי כהן גדול.

מתרצת הגמרא: הֶדְיוֹט מֵהֶדְיוֹט עָדִיף לֵיהּ – עדיף ללמוד שאר מנחות שהן קרבנות של הדיוט מלחמי תודה שגם הם קרבנות של הדיוט, שדינם בעשר חלות, מאשר ללמוד מחביתין שהם קרבן של כהן גדול שדינם בשתים עשרה חלות.

הגמרא מבארת עתה את שיטת רבי מאיר. שנינו במשנה: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כּוּלָּן – כל המנחות בָּאוֹת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חלות. הגמרא מבארת מנין זאת לרבי מאיר: מַאי קָסָבַר רבי מאיר, אִי סְבִירָא לֵיהּ – אם הוא סובר דְּדָבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב, ולכן חביתי כהן גדול שלמדים בגזירה שוה מלחם הפנים שבאים שתים עשרה חלות, יכולים ללמד בבנין אב לשאר קרבנות, ואם כן יָלִיף – רבי מאיר לומד שאר מנחות מֵחֲבִיתֵי דְכֹהֵן גָּדוֹל ולא מלחמי תודה, כיון דְּהָנֵי נְפִישָׁן – הפרטים שבהם שאר מנחות דומות למנחת חביתין, רבים מהפרטים שבהם דומות שאר מנחות ללחמי תודה, וכפי שהתבאר לעיל. וְאִי סְבִירָא לֵיהּ לרבי מאיר דְּדָבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב, יָלִיף – הוא לומד שאר מנחות מִלֶּחֶם הַפָּנִים שבאות שתים עשרה חלות, כיון שהֶקְדֵּשׁ מֵהֶקְדֵּשׁ עָדִיף לֵיהּ – נראה לו יותר ללמוד שאר מנחות שהן קדש קדשים, מלחם הפנים שגם הוא קודש קדשים ולא מלחמי תודה שהם קדשים קלים.

שנינו במשנה בדברי רבי מאיר: חוּץ מִלַּחְמֵי תוֹדָה וּנְזִירוּת שֶׁהֵן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר. הגמרא מבארת מנין למדים זאת: לַחְמֵי תוֹדָה בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ – בפירוש נאמר בפסוק שהם באים עשר חלות, כמבואר להלן במשנה (עז). נְזִירוּת – בתום ימי הנזירות מביא הנזיר שני מיני חלות [מצות ורקיקי מצות], ועל הנזיר להביא עשר מכל מין, ולמדו זאת ממה דְּאָמַר מַר בברייתא להלן (עח.), על הכתוב בפרשת לחמי תודה (ויקרא ז יג), 'עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח תּוֹדַת

המשך בעמוד קנד

מנחות. פרק שביעי – אלו מנחות נקמצות דף עו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

ואכתי פריך – ואי סבירא לן דדבר הלמד בגזרה שוה, כגון חביתין דילפי "חוק" "חוק" מלחם הפנים, דחוזר ומלמד בבנין אב. ולאו בבנין אב הוא, אלא במה מצינו, דפלוגתא במסכת זבחים (נ,ב) אי חוזר ומלמד, הואיל ויליף מלחם הפנים. **לילף מחביתין** – מה מצינו חביתין – שהן שתים עשרה חלות, אף כל המנחות כו'. **שכן הדיוט** – לחמי תודה ושאר מנחות – הדיוט יכול להביאן, ובאין נדבה, ואין באין לחצאין, ויש בהם משום פגול, ואין דוחין לא שבת ולא טומאה. וחביתין – הן קרבן של כהן גדול, ואין באין בנדבה, וקריבה לחצאין מחציתה בבקר ומחציתה בערב, ואין בהן פיגול לפי שאין להם מתירין, ודוחין שבת וטומאה. **שכן עשרון** – דחביתין ושאר מנחות אין באות אלא עשרון. לאפוקי לחמי תודה, שיש בהם כמה עשרונים. **כלי** – חביתין ומנחות טעונות כלי כל שהוא. ענין אחר: כלי מקדשן, ולחמי תודה – שחיטת הזבח מקדשן. **הקדש** – דחביתין ומנחות הויין קדשי קדשים. **מנחות וחביתין** – טעונים הגשה למזבח, ובאות לאישים על המזבח. מה שאין כן בלחמי תודה – שאין טעונין הגשה, ואין מהם לאישים. **הדיוט מהדיוט** – מנחות מתודה, דתרוייהו מנחת הדיוט. לאפוקי חביתין – שהן קרבן כהן גדול. **רבי מאיר אומר וכו'** – דהיינו טעמא: דאי סבירא ליה דבר הלמד כו', וטעמא משום הנך נפישן, כדאמר לעיל. **יליף מלחם הפנים** – דהקדש מהקדש עדיף ליה למילף. לאפוקי לחמי תודה – דקדשים קלים. **בהדיא כתיב בהו** – מפרש בפרק "התודה" (מנחות עז,ב). **שלמיו** – "על זבח תודת שלמיו" – לרבות שלמי נזיר, לעשרה קבין ירושלמיות נמי מרבינן, שבאין עשר חלות כתודה. **שאפאן ארבע חלות** – שהיה לו לעשות ארבעים, ולא עשה כי אם ארבע, אחד מכל מין. **והא בעי אפרושי תרומה מינייהו** – דכתיב "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה" (ויקרא ז), והך תרומה אמרינן לקמן (עז,ב) דהויא אחת מעשר? **דמפריש מכל חדא** – מכל אחת של ארבע חלות. **דאפרשינהו בלישה** – כל זמן שהן עיסה, ושוב עשה החלות שלימות, דלא הוי פרוס. **שריבה במדת חלתן** – כגון שהיה לעשות עשר חלות, ועשה חלות גדולות, שלא עשה מהן אלא או שבע או שמונה. או שמיעט – שעשה שתים עשרה חלות או שלש עשרה חלות. ענין אחר: שריבה – היינו שהוסיף במנין החלות, כגון שעשה שתים עשרה. **חוץ מלחם הפנים וחביתין ולחמי תודה** – שאם מיעט או ריבה במדת חלתן – פסולות, וקשיא לשמואל דאמר: לחמי תודה שאפאן וכו'. **הוא** – שמואל.

דאמר

תוספות

רבי יוסי אומר שיפה ובעיטה בבצק — פירוש: ולא בחיטין. ובתוספתא (פרק ח) גרסינן "אף בבצק", ופליגא אהך. ובתוספתא דיוקנית לא גרסינן "אף". **אתיא** חוקה חוקה מלחם הפנים — תימה: דבפרק קמא (מנחות ח,א) דרשינן "חוקה" דחביתין, וב"הקומץ רבה" (שם יט,א) דרשינן "חוקה" דלחם הפנים? **דאפרשינהו** בלישייהו — לכאורה דאין שם תרומה עליהם בעיסה, דבשחיטת הזבח הוא דקדשי, ותנן בפרק "התודה" (מנחות עח,ב): שחטה עד שלא קרמו בתנור — לא קדש הלחם. ותימה: דבסוף פרק קמא דנדרים (יב,א) אמרינן: כחלת אהרן וכתרומתו — מותר, הא כתרומת לחמי תודה — אסור. והא תרומת לחמי תודה, לאחר זריקת דמים הוא! ומשני: לפני זריקת דמים, וכדרב טובי בר קיסנא כדאפרשינהו בלישייהו! וצריך לומר: דלאו תרומה ממש הוו, עד אחר אפייה. ואם תאמר: דמשמע הכא דהך דרב טובי בר קיסנא — בדיעבד, ובפרק קמא דנדה (ו,ב) גבי "שפחתו של רבן גמליאל שהיתה אופה ככרות של תרומה", ומוקי לה: בתרומת לחמי תודה. ופריך: תרומת לחמי תודה באפייה מאי בעי? ומשני: דאפרשינהו בלישייהו, כדרב טובי בר קיסנא. וכי לא עשתה מצוה מן המובחר? ויש לומר: דהא דקאמר ארבע חלות — הוא דיעבד, דלכתחילה בעי ארבעים. וגם היא עשתה ארבעים, אלא שקודם אפייה הפרישה אותן של תרומה. ולא הפרשה גמורה, אלא שביררה אותן העתידות להיות תרומה, לעשותן נאות ויפות.

שריבה

משנה כָּל הַמְּנָחוֹת טְעוּנוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁיפָה, וְחָמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה. שִׁיפָה וּבְעִיטָה - בַּחִיטִּין. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּבָּצֵק. כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר, חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהֵם בָּאוֹת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כּוּלָּם בָּאוֹת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, חוּץ מֵחַלּוֹת תּוֹדָה וּנְזִירוּת שֶׁהֵן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר. **גמרא** תָּנָא: שָׁף אַחַת - בּוֹעֵט שְׁתַּיִם, שָׁף שְׁתַּיִם - בּוֹעֵט שָׁלֹשׁ. בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה: אַמְטוּיֵי וְאַתּוּיֵי חַד. אוֹ דִּלְמָא, אַמְטוּיֵי וְאַתּוּיֵי תְּרֵי, מַאי? תֵּיקוּ. "שִׁיפָה וּבְעִיטָה בַּחִיטִּין רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר בַּבָּצֵק". אִיבַּעֲיָא לְהוּ: בַּבָּצֵק וְלֹא בַּחִיטִּין, אוֹ דִּלְמָא אַף בַּבָּצֵק? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: שִׁיפָה וּבְעִיטָה - בַּחִיטִּין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שִׁיפָה וּבְעִיטָה - בַּבָּצֵק. "כָּל הַמְּנָחוֹת בָּאוֹת כו' שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה". לֶחֶם הַפָּנִים - בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ. חֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל - אָתְיָא "חֻקָּה" "חֻקָּה" מִלֶּחֶם הַפָּנִים. כָּל הַמְּנָחוֹת דְּבָאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר מְנָלַן? גָּמַר מִלַּחְמֵי תוֹדָה: מַה לְּהַלָּן - עֶשֶׂר, אַף כָּאן - עֶשֶׂר. - וְלֵילַף מִלֶּחֶם הַפָּנִים: מַה לְּהַלָּן - שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אַף כָּאן - שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה! - מִסְתַּבְּרָא מִלַּחְמֵי תוֹדָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן: יָחִיד הַמִּתְנַדֵּב, שֶׁמֶן, נִפְסָל, שֶׁלֹּא בְּשַׁבָּת, וְשֶׁלֹּא בְּטוּמְאָה. - אַדְּרַבָּה, מִלֶּחֶם הַפָּנִים הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן: הֶקְדֵּשׁ, וּלְבוֹנָה, מַצָּה, וְעֶצֶם! - הָנָךְ נְפִישָׁן. וְאִי סְבִירָא לָן דָּבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב, נֵילַף מֵחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל, מַה לְּהַלָּן - שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, אַף כָּאן - שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה! - מִסְתַּבְּרָא מִלַּחְמֵי תוֹדָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן: הֶדְיוֹט שֶׁהִתְנַדֵּב, חֲצָאִין, לְפִיגּוּל, שֶׁלֹּא בְּשַׁבָּת, וְשֶׁלֹּא בְּטוּמְאָה. - אַדְּרַבָּה, מֵחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, שֶׁכֵּן: עִשָּׂרוֹן, כְּלִי, הֶקְדֵּשׁ, וּלְבוֹנָה, מַצָּה, וְעֶצֶם, הַגָּשָׁה, וְאִישִׁים, וְהָנֵי נְפִישָׁן! - הֶדְיוֹט מֵהֶדְיוֹט עֲדִיף לֵיהּ. "רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כּוּלָּן בָּאוֹת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה". מַאי קָסָבַר? אִי סְבִירָא לֵיהּ דְּדָבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב - יָלֵיף מֵחֲבִיתֵי דְּכֹהֵן גָּדוֹל, דְּהָנֵי נְפִישָׁן. אִי סְבִירָא לֵיהּ דְּדָבָר הַלָּמֵד בִּגְזֵירָה שָׁוָה, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּבִנְיַן אָב - יָלֵיף מִלֶּחֶם הַפָּנִים. - הֶקְדֵּשׁ מֵהֶקְדֵּשׁ עֲדִיף לֵיהּ. "חוּץ מִלַּחְמֵי תוֹדָה וּנְזִירוּת שֶׁהֵן בָּאוֹת עֶשֶׂר עֶשֶׂר". לַחְמֵי תוֹדָה - בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ. נְזִירוּת, דַּאֲמַר מָר: "שְׁלָמָיו" - לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר. אָמַר רַב טוֹבִי בַּר קִיסְנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל: לַחְמֵי תוֹדָה שֶׁאֲפָאָן אַרְבַּע חַלּוֹת - יָצָא. - וְהָא בָּעֵינַן אַרְבָּעִים! - לְמִצְוָה. - וְהָא בָּעֵי אַפְרוּשֵׁי תְּרוּמָה מִינַּיְיהוּ! וְכִי תֵּימָא דְּמַפְרִישׁ מִכָּל חֲדָא וַחֲדָא, "אֶחָד" אֲמַר רַחֲמָנָא - שֶׁלֹּא יִטּוֹל פָּרוּס! - דְּאַפְרְשִׁינְהוּ בְּלִישָׁה. מֵיתִיבִי: כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁרִיבָּה בְּמִדַּת חַלָּתָן אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת חַלָּתָן - כְּשֵׁרוֹת, חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל וְלַחְמֵי תוֹדָה וּנְזִירוּת! הוּא

דאמר

רש"י כת"י

משנה שיפה – שמשפשף בידו, שמוליך ומביא בפיסת ידו עליהן. **בעיטה** – שבועט בהן בגבות אצבעותיו, באגרופו. **בחיטין** – כדי שישרו קליפתן. **בבצק** – בלישת הבצק שף ובועט. **באות עשר עשר** – חלות או רקיקין. **גמרא שף אחת ובועט שתים שף שתים ובועט שלשה** – נמצא דכי שף שלש פעמים – בועט חמש פעמים. ותו חוזר ועושה, עד שגומר שלש מאות פעמים שיפה, וחמש מאות פעמים בעיטה. **בעי רבי ירמיה** – הא דקתני "שף אחת" – היינו אמטויי ואתויי, דמה שמוליך ומביא בידו חשוב חד שיפה. **או דלמא** – להולכה לחודה קרי חד שיפה, וכן נמי להבאה לחודה חשיב שיפה כל שהוא. **רבי יוסי אומר שיפה ובעיטה בבצק** – ולא בחיטים. **לחם הפנים בהדיא כתיב ביה** – שתים עשרה חלות. **אתי חוקה מלחם הפנים** – דכתיב בלחם הפנים (ויקרא כד) "(מאת בני ישראל) [מאשי ד'] חק עולם", וכתיב בחביתין (שם ו) "חק עולם לה'", מה להלן – שתים עשרה, אף כאן – שתים עשרה. **שאר מנחות** – דבאות עשר עשר מנלן? **מה להלן** – בלחמי תודה לכל מין – עשר, כדאמרינן בפירקין דלקמן (עז,א). **שכן יחיד** – דלחמי תודה ושאר מנחות הן קריבין יחיד שנתנדב, דתרוייהו אתו בנדבה, ותרוייהו טעונות שמן, ותרוייהו נפסלות בלילה, ותרוייהו לא דחו שבת ולא טומאה. לאפוקי לחם הפנים שהן קרבן של צבור, ואין באות בנדבה, ואין טעונות שמן, ואין נפסלות בלינה – שהרי מניחם שמונה ימים על השולחן, ודוחה שבת וטומאה. **שכן הקדש** – המנחות ולחם הפנים – קדשי קדשים. **מנחות** – טעונים לבונה, והויין מצה תרוייהו. **ועצם** – באין בגלל עצמם. מה שאין כן בלחמי תודה, שאין טעונין לבונה. ויש בהן חמץ, ובאות בגלל זבח. **משנה שיפה** – שמשפשף החיטין בין ידיו, שתהא נוחה קליפה להשיר. או הבצק, כדי שיהא נאה. **בעיטה** – בועט בעובי אגרוף כדרך הַגַּבָּלִים, או בעובי פס ידו הסמוך לזרוע. לישנא אחרינא: בעיטה ברגל. **גמרא שף אחת בועט שתים שף שתים ובועט שלש** – הכי עביד כסדרן, דאיכא לשלש שיפות חמש בעיטות. נמצא חמש מאות בעיטות לשלש מאות שיפות, כדקתני מתניתין. **אמטויי ואתויי חד** – שיפה דמתניתין היכי חשיב. דרך השף להוליך [ולהביא] ידו, ולהכי חשיב להולכה והבאה חד. **תא שמע** – דבבצק ולא בחיטין. **משנה כל המנחות באות עשר עשר** – חלות ומנחת סולת נמי, אף על גב דקודם אפייה נקמצת, אפילו הכי עשר חלות קא עבדי ליה. בנזיר כתיב (לחם) "וסל מצות חלות מצות". **גמרא חוקה חוקה** – "חק עולם לה' כליל תקטר כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם". **גמר** – שאר מנחות. **מלחמי תודה** – דבאות עשר עשר, דהם פשיטא לן, בפרק "התודה". **שנתנדב** – שתיהן נדבה, אבל לחם הפנים – חובה. ואין דוחין [שבת] דלאו קרבן צבור הוא. **אי סבירא ליה כו'** – בניחותא. **לחמי תודה בהדיא כתיב בהו** – עשר דכתיב "והקריב ממנו אחת מכל קרבן תרומה", ואמרינן בפרק "התודה": נאמר כאן "תרומה", ונאמר בתרומת מעשר "תרומה". מה להלן – אחד מעשרה, אף כאן – אחד מעשרה. **לרבות שלמי נזיר** – (למין) [למידת] לחמי תודה, לעשרת קבין ירושלמית ולחצי לוג שמן, ושיהיו באות עשר. **שאפאן ארבע חלות** – אחד ממצה, ואחד מחמץ, ואחד מרקיקין, ואחד מרבוכה. דארבע מינין יש בהן. **והא בעי אפרושי תרומה** – כדכתיב בהן "תרומה" – שנוטל אחד מכל מין, ונאכלת לכהנים – כדכתיב "לכהן הזורק את הדם לו יהיה", והתשעה נאכל לבעלים. **אחד אמר רחמנא** – "והקריב ממנו אחד מכל קרבן", ו"אחד" – שלם משמע, שלא יטול פרוס. **שריבה במדת החלות** – שעשה אחת עשרה חלות או שתים עשרה חלות.

דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא: כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁרִיבָּה בְּמִדַּת חַלָּתָן אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת חַלָּתָן - כְּשֵׁרוֹת, חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וַחֲבִיתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף לַחְמֵי תוֹדָה וּנְזִירוּת. אָמַר רַב הוּנָא: מִנְחַת מַאֲפֶה שֶׁאֲפָאָהּ חַלָּה אַחַת - יָצָא. מַאי טַעְמָא? "מַצּוֹת" "מַצַּת" כְּתִיב. מַתְקִיף לַהּ רַב פַּפָּא: טַעְמָא דִּכְתִיב "מַצַּת", הָא כְּתִיב "מַצּוֹת" - לָא? וְהָא גַּבֵּי לַחְמֵי תוֹדָה דִּכְתִיב "מַצּוֹת", וְאָמַר רַב טוֹבִי בַּר קִיסְנָא, אָמַר שְׁמוּאֵל: לַחְמֵי תוֹדָה שֶׁאֲפָאָן אַרְבַּע חַלּוֹת - יָצָא! - הַהִיא פְּלִיגָא. **משנה** הָעוֹמֶר הָיָה בָּא עִשָּׂרוֹן מִשָּׁלֹשׁ סְאִין, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנִים מִשָּׁלֹשׁ סְאִין, לֶחֶם הַפָּנִים - עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע עֶשְׂרוֹנִים מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְאִין. **גמרא** מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּמֵחָדָשׁ אָתֵי וּמִשְּׂעוֹרִין אָתֵי, עִשָּׂרוֹן מוּבְחָר לָא אָתֵי אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ סְאִין. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת מִשָּׁלֹשׁ סְאִין. כֵּיוָן דְּמֵחִיטִּין אָתְיָין, אַף עַל גַּב דְּמֵחָדָשׁ אָתְיָין, שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת אָתוּ מִשָּׁלֹשׁ סְאִין. לֶחֶם הַפָּנִים - עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה עֶשְׂרוֹנוֹת מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְאִין. מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּמֵחִיטִּין אָתוּ וּמִיָּשָׁן אָתוּ, עִשָּׂרוֹן מוּבְחָר אָתֵי מִסְּאָה. תָּנוּ רַבָּנַן: כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁרִיבָּה בְּמִדַּת עֶשְׂרוֹנָן אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת עִשָּׂרוֹן - פְּסוּלוֹת, רִיבָּה בְּמִדַּת סְאִין שֶׁלָּהֶן אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת סְאִין שֶׁלָּהֶן - כְּשֵׁרוֹת. **משנה** הָעוֹמֶר הָיָה מְנוּפֶּה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפָה, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְלֶחֶם הַפָּנִים - בְּאַחַת עֶשְׂרֵה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא הָיָה לָהֶן קִצְבָּה, אֶלָּא סוֹלֶת מְנוּפָּה כָּל צָרְכָּהּ הָיָה מֵבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ" - עַד שֶׁתְּהֵא מְנוּפָּה כָּל צָרְכָּהּ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: בְּדַקָּה בְּגַסָּה, בְּדַקָּה בְּגַסָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. עֶלְיוֹנָה קוֹלֶטֶת סוּבִּין, תַּחְתּוֹנָה קוֹלֶטֶת סוֹלֶת. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לֹא הָיָה לָהֶן קִצְבָּה". תָּנוּ רַבָּנַן: "סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ" - מְלַמֵּד שֶׁנִּקַּחַת סוֹלֶת, וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ חִיטִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַחְתָּ", מִכָּל מָקוֹם. יָכוֹל אַף בִּשְׁאָר מְנָחוֹת כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֹתָהּ", מִפְּנֵי הַחִיסָּכוֹן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי "מִפְּנֵי הַחִיסָּכוֹן"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. הֵיכָא רְמִיזָא? דִּכְתִיב: "וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם".

הדרן עלך אלו מנחות נקמצות

משנה תּוֹדָה הָיְתָה בָּאָה חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֵׁשׁ מִדְבָּרִיּוֹת. שְׁתֵּי אֵיפוֹת, הָאֵיפָה שָׁלֹשׁ סְאִין, עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן, עֲשָׂרָה לְחָמֵץ וַעֲשָׂרָה לַמַּצָּה.

עשרה

רש"י

דאמר כי האי תנא דתניא כו' – ואיהו שמואל סבר ליה כתנא קמא, דאמר: חוץ מלחם הפנים וחביתין, אבל לחמי תודה ונזירות – כשרות. **מנחת מאפה** – שדינה להיות עשר חלות. **מצת כתיב** – חסר וי"ו. **והא גבי לחמי תודה דכתיב מצות** – בכל מין, ואמר רבי טובי כו'. **ההוא** – דרב טובי דאמר, אף על גב דכתיב "מצות", פליגא אדרב הונא. **משנה העומר** – דאותן שלשה סאין היו מניפין, עד שהיה עומד על עשרון. **גמרא מאי טעמא** – בא משלשה סאין? **כיון דמחדש אתי** – שיש בו סובין יותר מיבשין, ושעורין נמי יש בהן סובין יותר מבחיטים. **לחם הפנים עשרים וארבע עשרונים** – דכתיב (ויקרא כד): "שני עשרונים יהיה החלה האחת". **שריבה במדת עשרונים** – שעשה העשרון גדוש. **או שמיעט** – שמחק העשרון יותר מדאי, עד שחסר.

ריבה במדת סאין שלהן – כגון שתי הלחם שבאין משלש סאין, ולחם הפנים שבאים מעשרים וארבע סאין קמח, ומניפין אותם לעשרונים סלת. וכגון העומר שהיה בא משלש סאין, נקצר לצורכו ארבע סאין, או שלא קצר לו אלא שתי סאין. **כשרה** – ובלבד שיהא העשרון כהלכתו. **משנה העומר היה מנופה בשלש עשרה נפה** – הלכה למשה מסיני. **שנאמר ולקחת סלת ואפית אותה וגו'** – שתהא מנופה כל צורכה, שתהא סלת ברורה בשעת אפיה. **גמרא תנו רבנן** – כיצד היה מנופה בשלש עשרה נפות? **בדקה בגסה** – דשתי נפות היו במקדש, אחת דקה ואחת גסה שקורין קליי"ר. ובתחילה היו מניפין בדקה, והיתה קולטת הסלת והסובין, והיה הקמח הולך לעבר הנפה כמנהג גרוסות. ואחר כך נותנין אותו בגסה, שקולטת הסובין שנשתיירו בסלת, והגרוסות כעין קרטין שממנו הסלת נעשה היה הולך לעבר הנפה. ואחר כך חוזרין ומניפין בדקה ובגסה, וכן חוזרין חלילה, עד שיהא מנופה שלש עשרה פעמים. ובלבד שלא ישתייר מן הקמח ומן הסובין עם הסלת. וחוזרין וטוחנין קרטין והגרוסות, והוין סלת. **רבי שמעון אומר** – לא היו עושין כמו שאמרת בדקה בגסה, אלא שלש עשרה נפות היו במקדש, זו למעלה מזו, כל אחת עבה מחברתה. עליונה ראשונה קולטת סובין, שהיא היתה גסה שבכולן. ולא היתה קולטת כי אם סובין, והיו הקמח והסלת הולכין לעבר הנפה. ושוב היה נותן הקמח והסלת בתחתונה בדקה הימנה, והיא היתה קולטת הקרטין סלת, והקמח הולך לעבר הנפה. ושוב היה חוזר ונותן הסלת בדקה הימנה, כדי שלא ישתייר מן הקמח ומן הסובין בסלת כלל, שתהא הסלת ברורה. **תלמוד לומר ולקחת מכל מקום** – ובלבד שתהא זו סלת ברורה בשעת אפייה. **יכול אף בשאר מנחות כן** – שיהו נקחות נמי חיטין? **תלמוד לומר אותה** – אותה נקחת בחטים, ואין אחרת נקחת חטין. **לפי שחסה תורה על ממונם של ישראל** – לפי שלחם הפנים הם עשרים וארבע עשרונות, ולפי שהן בכל שבת ושבת, ועולים לדבר גדול – הותר לקנותן מן החיטין, כדי שיבא לחם בזול יותר משאם היו לוקחין סלת מן התגר. שהקונה סלת, קונה אותה ביוקר. אבל שאר מנחות, שהן דבר מועט, ואין באות תדיר – לא הותרו לקנות כי אם סלת.

הדרן עלך אלו מנחות

משנה התודה, שהן שש מדבריות – דאילו סאה ירושלמית היתה יתירה על של מדבר שתות, ואותן [חמש] – שש מדבריות הן. **שתי איפות** – שהאיפה שלש סאין, שהן עשרים עשרונות, דכתיב (שמות טז) "והעומר עשירית האיפה". דעומר – הוא עשרון. ונמצא עשרה עשרונים באיפה, ושתי איפות הן עשרים עשרונות.

עשרה

תוספות

שריבה במדת חלתן או שמיעט במדת חלתן כשרות חוץ מלחם הפנים וחביתי כהן גדול ויש אומרים אף לחמי תודה ונזירות — זו גירסת הקונטרס. טעמא: משום דבלחם הפנים וחביתין כתיב "חוקה" — לעכב, ובלחמי תודה — כתיב "מצות" בוי"ו, אבל בשאר מנחות — כתיב "מצת". ואפילו כתיב בהו "מצות" בוי"ו — גמר ממנחת מאפה ונזירות דכתיב "שלמיו" — לרבות שלמי נזיר. ודבר תימה: היאך יכול לכוין בחביתין שיהיו שוות, דלקמן בריש "שתי מדות" (פז,ב) אמרינן: דמחלקה בידי? **כל** המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרונן פסולות — פירש בקונטרס בלשון אחר: משום דכשריבה — הוה קומץ נקמץ מן החצי היתר, ונמצא שאין עשרון קומץ, והוה ליה קומץ חסר. ואם מיעט במדת עשרונות — הוה לה מנחה חסירה. וקשה: דהא אסיקנא ב"הקומץ רבה" (מנחות כד,ב) דקומץ, בדעתו דכהן תליא מילתא, ואעשרון קא קמיץ! ונראה כלשון אחר שפירש: דכתיב "שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל", ואם ריבה או מיעט פסולות — דגזירת הכתוב היא, ואסור לשנותו.

בדקה בגסה בדקה בגסה — תניא בתוספתא: העומר — היה מניפו בשלש עשרה נפות, שתי הלחם — בשתים עשרה, לחם הפנים — באחת עשרה. בדקה בגסה, בדקה — שתהא קולטת את הסולת, בגסה — שתהא קולטת את הסובין. רבי שמעון בן אלעזר אומר: שלש עשרה נפות היו, זו על גבי זו, והתחתונה שבכולן עשויה שתהא קולטת את הסולת.

הדרן עלך אלו מנחות

התודה היתה באה חמש סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות — כמו שהוסיפו על הסאה שתות, כך הוסיפו על האיפה שתות. דלעיל קים לן גם עכשיו איפה — שלש סאין. ואם תאמר: כי אמר רחמנא "עשרון" — ניזיל בתר השתא, כדאשכחן גבי "חמש סלעים של בן" בפרק "יש בכור" (בכורות נ,א), בתר דאוסיפו עלייהו! ויש לומר: דשאני התם, דגלי קרא, כדדרשינן מדכתיב "יהיה".

והשקל

רש"י כת"י

לחמי תודה כתיב מצות – מלא. **משנה עשרון משלש סאין** – מביאין, ומניפין אותו בנפה שלש עשרה פעמים, עד שמעמידין על עשרון סולת. **עשרים וארבע עשרונות** – דהכי כתיב "שתים עשרה חלות שני עשרונים יהיה החלה האחת". **גמרא מאי טעמא** – בעי עשרון [דעומר] שלש סאין שעורין? **דמחדש** – תבואה חדשה יש בה סובין יותר, וסולת מועט. **שתי הלחם** – מתבואה חדשה אתיין, דבעצרת אכתי חדשה היא. **ומישן אתו** – דאפילו בשעה שהתבואה חדשה, הרי יכול להביא מן הישנה. **שריבה במדת עשרונן** – שמדד בעשרון גדול, או שנתן עשרון ומחצה – פסולות, דהוי ליה קומץ נקמץ נמי מן החצי היתר, ונמצא שאין לעשרון קומץ שלם, והוי ליה קומץ חסר, ותנן: קומץ החסר – פסול. **או שמיעט במדת עשרונן** – דהוי מנחה חסירה, ותנן: "מנחה" – פרט לחסירה היא, ושחסר קומצה. **ריבה במדת סאין שלהן** – שהביא עומר עשרון מארבע סאין. **או שמיעט** – שהביא משתי סאין. ואית דמפרשי: ריבה במדת עשרונן, דרחמנא אמר "שלשה עשרונים לפר ושנים לאיל". אם ריבה ארבע לפר ושלשה לאיל, או מיעט – דגזירת הכתוב הוא דאסור לשנותן, ופסולות. אבל סאין, דלאו גזירת הכתוב הוא – כשרות אם ריבה או מיעט, דתקנת חכמים היא, ויכול לשנות. **משנה לא היה להם קצבה** – אלחם הפנים קאי, ואין צריך אחת עשרה נפה, שאפילו מן השוק נלקחת, ובלבד שתהא מנופה כל צרכה. **ולקחת סולת ואפית** – משמע: משעת לקיחה – תהא ראויה לאפות. **גמרא בדקה בגסה** – בתחלה מנפה בנפה דקה – שמוציא אבק דק בינוני, שאין לבן כל כך. ואחר כך בגסה – שמוציאה סולת, וקולטת סובין. וחוזר ומנפה הסולת בדקה אחרונה, שהיא דקה מן הגסה. ולא בדקה ראשונה, אלא בדקה אחרונה שהיא גסה מן הדקה ראשונה, שזו מוציאה אבק עוד מה שלא הוציאה הראשונה. ואחר כך בגסה – שמוציאה סולת וקולטת סובין. וגסה זו דקה מגסה ראשונה, שהרי זו קולטת סובין מה שהוציא הגסה. ואחר כך בדקה, וכן עד שלש עשרה, דקה זו גסה מדקה שלפניה, וגסה זו דקה מגסה הראשונה. ורבי שמעון לא פליג אלא פרושי קא מפרש. [רש"י מנוסחת מהר"פ [בדקה בגסה אחת] שהיתה דקה, ובה תחילה, והיא אינה מוציאה אלא אבק בעלמא. והאי לא היה ראוי, אלא מה שנשאר באותה דקה נותנה בגסה, ומוציאה את הסולת וקולטת הסובין. ומה שהיה מוציא מאותה גסה, נוטלה ונותנה בדקה, והיא היתה דקה יותר מהגסה שלפניה, ולא היתה דקה כל כך כדקה ראשונה. ומה שהיה מוציא מדקה השניה, היה מלקט למנחה. ומה שנשאר באותה הדקה, היה נותן בגסה. והיא לא היתה גסה כל כך כגסה שלפניה, אלא היתה גסה מדקה שלפניה. והיא היתה [קולטת הסובין]. ומה שמוציאה, היה נותן בדקה אחרת, שהיתה דקה מגסה שלפניה. ולא היתה דקה כדקה שלמעלה ממנה. וכן לעולם עד שלש עשרה נפות. וזה הכלל: לכולן דקה – היתה דקה מגסה שלפניה, ולא היתה דקה כדקה שלמעלה ממנה. וכן בגסה – היתה לעולם גסה מדקה שלפניה, אבל לא היתה גסה כגסה שלמעלה ממנה. ולעולם, מה שקולטת בגסה – [היה סובין], ולא היה חשוב למנחה. אלא מה שמוציאה הגסה – היה נותן בדקה, ומה שמוציאה הדקה – היה מלקט לצורך המנחה. ומה שקולטת הדקה – היה נותן בגסה. עד כאן]. **שלש עשרה נפות** – היו במקדש, זו על גבי זו. עליונה – קולטת סובין, ותחתונה – אף סולת, ואינה מוציא אלא אבק. מנפה בתחתונה, ואחר כך בשלמעלה הימנה, וכן בכולן כסדר הזה: תחתונה – דקה, ולמעלה – גסה הימנה, ושלישית – דקה מן השניה, ורביעית – גסה הימנה. וכן כולם. **שנלקחת** – מן השוק כשהיא סולת. **יכול** – שאפילו שאר מנחות שיחיד מביא יהיו נקחין חיטין ויעשנה סולת? **תלמוד לומר אותה ואפית** – אותה איפה נקחת משוק, ולא שאר מנחות. דאין הכל בקיאין לנפות. הלכך יקח סולת מנופה כל צרכו מן השוק. **מפני החסכון** – היקל הכתוב בלחם הפנים. **התורה חסה כו'** – ולחם הפנים שכיח בכל שבת, ויש בהן עשרים וארבע עשרונים – לפיכך חסרון גדול הוא, לפי שהסולת הניקח מן השוק יוקר מאד, לפי שהחנווני משתכר בה. לפיכך נקחת חיטין. אבל מנחת יחיד, דלא שכיח, וחד עשרון הוא – לא חיישינן ליוקר.

הדרן עלך ואלו מנחות נקמצות

חמש סאין ירושלמיות – כולה מתניתין מפרש בברייתא. **שהן שש מדבריות** – שש סאין מאותן שהיו בימי משה, והוסיפו שתות על המדות. והנך שש סאין – שתי איפות, ועשרים עשרון הם – דהא בכל איפה יש עשרה עשרונות. **עשרה** – עשרונות לעשר חלות.

דְּאָמַר – שמואל סבר **כִּי הַאי תַּנָּא** – כדעת התנא בברייתא, **דְּתַנְיָא, כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁרִיבָּה בְּמִדַּת חַלָּתָן** – שהוסיף בכמות הסולת שבכל חלה ועשה פחות מעשר חלות, **אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת חַלָּתָן** – מכמות הסולת שבכל חלה ועשה יותר מעשר חלות, הרי הן **כְּשֵׁרוֹת, חוּץ מִלֶּחֶם הַפָּנִים וַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל** שאם הוסיף או גרע מכמות החלות הרי הן פסולות. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים שאַף לַחְמֵי תוֹדָה וּנְזִירוּת** אם הוסיף או גרע מכמות החלות הן פסולות. משמע שתנא קמא מכשיר בלחמי תודה שריבה או מיעט מכמות החלות, ושמואל סובר כתנא קמא.

אָמַר רַב הוּנָא מִנְחַת מַאֲפֶה שדינה בעשר חלות או רקיקין, **שֶׁאַפָּאָהּ** – שאפה אותה **חַלָּה אַחַת יָצָא** ידי חובה. מבארת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מנין שיצא ידי חובה, משום שבפסוק (ויקרא ב ד) 'סֹלֶת חַלּוֹת **(מצות) מַצֹּת' כְּתִיב,** תיבת 'מצת' כתובה חסר בלי האות ו', וניתן לקרותה בלשון יחיד 'מצת', ללמד שבדיעבד די גם במצה אחת.

מַתְקִיף לָהּ – הקשה **רַב פָּפָּא** על דברי רב הונא, מדבריך ניתן ללמוד **שמַטְעָמָא דִּכְתִיב** – שדוקא משום שכתוב **'מַצֹּת'** בלי האות ו', לכן די בחלה אחת, **הָא כְּתִיב** – אבל אם היה כתוב **'מַצּוֹת'** בכתיב מלא, **לֹא** היה די בחלה אחת אלא דוקא עשר חלות, ובפחות לא היה יוצא ידי חובה, **וְהָא גַּבֵּי לַחְמֵי תוֹדָה דִּכְתִיב** בפסוק (ויקרא ז יב) **וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת',** בכתיב מלא, **וְאָמַר רַב טוּבִי בַּר קִיסְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל לַחְמֵי תוֹדָה שֶׁאֲפָאָן אַרְבַּע חַלּוֹת יָצָא,** משמע שאין הדבר תלוי בכתיב חסר או מלא. מתרצת הגמרא: **הַהִיא פְּלִינָא** – אכן רב טובי בשם שמואל שמכשיר גם כשכתוב 'מצות' בכתיב מלא חולק על רב הונא.

משנה

הָעוֹמֶר הָיָה בָּא עֶשְׂרוֹן סולת **מִשָּׁלֹשׁ סְאִין** שעורים טחונים, כלומר היו מנפים שלש סאים עד שהתקבל מהם עשרון סולת. **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** באו **שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנִים** סולת **מִשָּׁלֹשׁ סְאִין** חיטים טחונים. **לֶחֶם הַפָּנִים** בא **עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע עֶשְׂרוֹנִים** סולת **מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְאִין** חיטים טחונים.

גמרא

הגמרא מבארת במה תלוי השינוי בתוצאות הניפוי בעומר בשתי הלחם ובלחם הפנים.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שצריך לנפות שלש סאים כדי לקבל עשרון. משיבה הגמרא, **כֵּיוָן דְּמֵחָדָשׁ אָתֵי** – כיון שהעומר בא מתבואה חדשה והיא עדיין לחה ויש בה הרבה סובין, **וּמִשְּׁעוֹרִין אָתֵי** – ומלבד זאת העומר בא משעורים שיש בהם יותר סובין מחיטים, לכן **עֶשְׂרוֹן** סולת **מוּבְחָר** נקי לגמרי מסובין, **לֹא אָתֵי** – לא יכול להתקבל **אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ סְאִין** של שעורים טחונים.

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם באות **שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת** סולת **מִשָּׁלֹשׁ סְאִין** חיטים טחונים, דהיינו כמות כפולה מזו של העומר, והטעם **כֵּיוָן דְּמֵחִיטִּין אָתְיָין** – ששתי הלחם נעשים מחיטים שיש בהם מעט סובין, **אַף עַל גַּב דְּמֵחָדָשׁ אָתְיָין** – אף שגם שתי הלחם באה מתבואת חיטים חדשה, שזה מרבה את הסובין, אף על פי כן **שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת** סולת **אָתוּ** – מתקבלות **מִשָּׁלֹשׁ סְאִין** חיטים טחונים.

לֶחֶם הַפָּנִים בא **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה עֶשְׂרוֹנוֹת** סולת **מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְאִין** חיטים טחונים. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע בניפוי החיטים ללחם הפנים מתקבלת כמות גדולה יותר מזו של שתי הלחם, דהיינו עשרון אחד מכל סאה. משיבה הגמרא: **כֵּיוָן דְּמֵחִיטִּין אָתוּ** – שלחם הפנים נעשה מחיטים, **וּמִיָּשָׁן אָתוּ** – וניתן לעשותו אף מתבואה ישנה, **עֶשְׂרוֹן** סולת **מוּבְחָר** ונקי **אָתֵי** – יכול להתקבל אף **מִסְּאָה** אחת.

הגמרא דנה האם השיעורים שנאמרו במשנה מעכבים: **תָּנוּ רַבָּנָן, כָּל הַמִּנְחוֹת שֶׁרִיבָּה בְּמִדַּת עֶשְׂרוֹנָן,** כלומר שמילא את כלי העשרון בסולת מעל שפתו, או שהביא עשרון וחצי, **אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת עֶשְׂרוֹן,** שמחק ויישר את הסולת שבכלי יותר מדאי, עד שנחסר משיעור של עשרון, **פְּסוּלוֹת.** אבל אם **רִיבָּה בְּמִדַּת סְאִין שֶׁלָּהֶן,** כלומר שהוסיף על מנין הסאים שנזכרו במשנה, כגון בעומר שהוציא עשרון מארבעה סאים, **אוֹ שֶׁמִּיעֵט בְּמִדַּת סְאִין שֶׁלָּהֶן,** שגרע ממנין הסאים שנזכרו במשנה, כגון בעומר שהוציא עשרון משני סאים, **כְּשֵׁרוֹת** ובלבד שיתקבל מהם עשרון סולת כהלכתו.

משנה

המשנה עוסקת באופן ניפוי הקמח הנטחן עד לקבלת סולת נקיה. שתי מטרות לניפוי, האחת להפריד מהסולת את הסובין, היינו את חלקי הקליפות של גרעיני החיטה שהתערבו בקמח בשעת הטחינה, והשניה להפריד מהסולת את אבק הקמח [שאינו ראוי] שנוצר בשעת הטחינה ונדבק לגרגירי הסולת. ונחלקו התנאים כיצד היה אופן הניפוי: הסולת עבור **הָעוֹמֶר הָיָה מְנוּפָה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפָה,** כלומר היו רק שתי נפות האחת דקה והשניה גסה, אלא שהסולת עברה ניפוי שלש עשרה פעמים, ובאופן שיבואר בגמרא, וזו הלכה למשה מסיני. הסולת עבור **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** היתה מנופה **בִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה** נפות, **וְהסולת** עבור **לֶחֶם הַפָּנִים** היתה מנופה **בְּאַחַת עֶשְׂרֵה** נפות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא הָיָה לָהֶן קִצְבָּה,** כלומר למנין הנפות שהיו מנפים בהם את הסולת, **אֶלָּא סוֹלֶת מְנוּפָה כָּל צָרְכָּהּ הָיָה מֵבִיא שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כד ה) **'וְלָקַחְתָּ סוֹלֶת וְאָפִיתָ אוֹתָהּ',** משמע שהכתוב הצריך **(עד) שֶׁתְּהֵא** הסולת בשעת האפיה **מְנוּפָה כָּל צָרְכָּהּ,** ברורה ונקיה, ואין זה משנה כיצד ניפו אותה.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, את העומר היו מנפים בשתי נפות **בַּדַּקָּה** – בנפה בעלת רשת עם חורים דקים, ואחר כך **בַּגַּסָּה** – בנפה בעלת רשת עם חורים גדולים יותר, ושוב חוזרים ומנפים **בַּדַּקָּה** ואחר כך **בַּגַּסָּה,** וכך היו חוזרים ומנפים שלש עשרה פעמים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** אין זה נכון שהיו שם שתי נפות בלבד, אלא **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ,** כלומר כל אחת מהנפות היתה בעלת רשת עם חורים גדולים יותר מהקודמת. הנפה **הָעֶלְיוֹנָה** בעלת החורים הגדולים ביותר שבה ניפו תחילה מיד לאחר הטחינה, היא היתה **קוֹלֶטֶת** את **הַסּוּבִין, תַּחְתּוֹנָה** – וזו שתחתיה [וכן כל הנפות הדקות יותר שתחתיה] **קוֹלֶטֶת** את **הַסּוֹלֶת** ואבק הקמח היה יורד למטה.

שנינו במשנה: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לֹא הָיָה לָהֶן קִצְבָּה.** הברייתא מבארת את שיטתו: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר בפסוק **'וְלָקַחְתָּ סוֹלֶת וְאָפִיתָ אוֹתָהּ', מְלַמֵּד שֶׁנִּקְחַת סוֹלֶת** – שמותר לקנות סולת לצורך אפיית לחם הפנים. **וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ חִיטִּין** מותר לקנות ולהכין מהם סולת ללחם הפנים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב **'וְלָקַחְתָּ' מִכָּל מָקוֹם,** כלומר ניתן לקנות גם חיטים. **יָכוֹל** היית לומר **שאַף בִּשְׁאָר מִנְחוֹת** שיחיד מביא יהא הדין **כֵּן,** דהיינו יהא מותר לו לקנות חיטים ולהוציא מהם סולת למנחה. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב **'אוֹתָהּ',** כלומר דוקא בלחם הפנים ניתן לקנות חיטים לצורך הכנת הסולת אבל לא בשאר מנחות. והטעם **מִפְּנֵי** (**הַחִיסָּכוֹן**) [**הַחִיסָּכוֹן**]. **(אמר רבי אלעזר)** שואלת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה **מִפְּנֵי** (**הַחִיסָּכוֹן**) [**הַחִיסָּכוֹן**]. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל,** ולכן דווקא לחם הפנים שיש בו כמות גדולה של שתים עשרה חלות, והוא תדיר בכל שבת, לכן הותר לקנות חיטים לטחנם במקדש, כדי להוזיל את מחיר החלות, שאם היו לוקחים מתגר סולת בכמות גדולה, היה מחיר כל חלה יותר יקר. אבל שאר מנחות שאין כמות הסולת גדולה וגם אינן תדירות לא הותר לקנות חיטים אלא רק סולת.

שואלת הגמרא: **הֵיכָא דְּמִיזָּא** – היכן רמוז בתורה הענין שהתורה חסה על ממונם של ישראל. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (במדבר כ ח)

המשך בעמוד קיד

מפרטת המשנה את החלוקה, **עֲשָׂרָה** עשרונים לְעשרת חלות **הָחֻמֵּץ, עֶשְׂרוֹן לַחַלָּה, וַעֲשָׂרָה לַמַּצָּה** לכל שלשים חלותיה. **וּבַמַּצָּה, שָׁלֹשׁ מִינִין** השונות זו מזו בדרך עשייתן, **חַלּוֹת, רְקִיקִין, וּרְבוּכָה. נִמְצְאוּ, שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים וּשְׁלִישׁ לְכָל מִין וָמִין** של חלות המצה, **וְשָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעֶשְׂרוֹן,** שהרי משלשה עשרונים ושליש עושים עשר חלות של כל מין, נמצא שכל חלה שיעורה שליש עשרון.

השיעורים עד כאן היו במדה המדברית, עתה מבארת המשנה במדה ירושלמית: **וּבְמִדָּה יְרוּשַׁלְמִית** שלא התחלקה לעשרונות כי אם לקבין, והיא גדולה בששית על מדת המדברית, הוצרכו חמשה סאים בלבד, ובכל סאה ששה קבין, נמצא שהָיוּ **שְׁלֹשִׁים קַב, חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר** קבין **לֶחָמֵץ, וַחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לַמַּצָּה** מאחר ששיעור הסולת לחלות החמץ שוה לחלות המצה. **חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לֶחָמֵץ,** לעשרת החלות, נמצא, **קַב וּמֶחֱצָה לַחַלָּה. חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר לַמַּצָּה** לכל חלותיה, **וּבַמַּצָּה שָׁלֹשׁ מִינִין, חַלּוֹת, וּרְקִיקִין, וּרְבוּכָה. נִמְצְאוּ, חֲמֵשֶׁת קַבִּין לְכָל מִין וָמִין** משלשת המינים, **וּשְׁתֵּי חַלּוֹת לַקַּב,** שהרי מחמשה קבין עושים עשר חלות, נמצא שכל חלה שיעורה חצי קב.

גמרא

שנינו במשנה: **הַתּוֹדָה הָיְתָה בָּאָה חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת.**

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו דברים אלו, שהאיפה שלש סאים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא, דְּאָמַר קְרָא** (יחזקאל מה יא) **'הָאֵיפָה וְהַבַּת תִּכֶן אֶחָד יִהְיֶה' (לָכֶם)** – האיפה וה'בת' [–מדת נפח בלחן], שוות במדתן ובשיעורן. **מַה בַּת** שיעורה **שָׁלֹשׁ סְאִין, אַף אֵיפָה שָׁלֹשׁ סְאִין.** שואלת הגמרא: **וּ'בַת' גּוּפָא** [–עצמה], **מְנָלָן** שהיא מכילה שלש סאים. **אִילֵימָא מִדִּכְתִיב** בהמשך הפסוק (שם) **'לְשֵׁאת (אֶת) מַעֲשַׂר הַחֹמֶר הַבַּת'** – לקחת בת למעשר מן המדה הקרויה 'חומר', ששיעורה שלשים סאים, נמצא שהבת שלש סאים, אם כן **אֵיפָה נַמִּי** – גם על איפה, **הָכְתִיב** – הרי נאמר באותו פסוק **'וְעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה'** – שיש לקחת איפה למעשר מ'חומר', שאיפה היא עשירית חומר, ומדוע נזקקנו ללמוד מבת. **אֶלָּא** ודאי מה שאין לומדים מהפסוק 'וְעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה', משום **שחוֹמֶר לֹא יָדַעְנָא כַּמָּה** מדתו, ואין ללמוד כמה היא איפה שהיא עשירית ממנו, אם כן **הָכָא נַמִּי,** בפסוק 'לְשֵׁאת מַעֲשַׂר הַחֹמֶר הַבַּת', **לֹא יָדַעְנָא כַּמָּה** הוא חומר, ואין ללמוד ממנו מה היא מדתה של הבת. ושוב אין לנו מקור למדת האיפה.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא מֵהָכָא** (שם מה יד), **'וְחֹק הַשֶּׁמֶן, הַבַּת הַשֶּׁמֶן** (ו)**מַעֲשַׂר הַבַּת מִן הַכֹּר, עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר, כִּי עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר'** – חק ודין המעשר בשמן, שהבת שהיא מדת הלח משמשת לנטילת מעשר מן הכור. ומכיון שידוע שהכור הוא שלשים סאה, למדנו שמכילה הבת שלש סאים. ומוסיף הכתוב, כיצד תהיה מדה זו, עשרה בתים יהיה החומר, [שהוא כשיעור הכור], ואז יתכן ליטול ממנו בת אחד למעשר, לפי שהחומר הוא עשרה בתים. והיות ולמדנו שהבת והאיפה שוים בשיעורן, נמצא שיעור שניהן שלש סאים, אלא שהבת משמשת למדידת הלח, והאיפה ליבש.

הגמרא דנה בענין ההוספה על המדות: **אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מוֹסִיפִין עַל הַמִּדּוֹת יוֹתֵר מִשְּׁתוּת** [–משששית] מהמדה החדשה, שהוא חומש ממידתם הקודמת. **וְלֹא** מוסיפים **עַל** ערכו של **הַמִּטְבַּע יוֹתֵר מִשְּׁתוּת. וְהָעוּשָׂה** סחורה **וּמִשְׁתַּכֵּר** [–ומרויח] בדברי אוכל נפש, **לֹא יִשְׁתַּכֵּר יוֹתֵר מִשְּׁתוּת** מערך הסחורה.

הגמרא סבורה ששמואל אמר דינים אלו זה מסברא. לכך מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שאין מוסיפים על המדות יותר מששית, **אִילֵימָא מִשּׁוּם אַפְקוּעֵי תַּרְעָא** – משום הפקעת השער, שכשמגדילים את המדה מעלים את המחיר, וחוששים שיעלו את המחיר יותר מהגדלת כמות הסחורה, לפי שיהיו שלא ידעו שהוסיפו על המדות ויהיו סבורים שעלה המחיר לפי שרעב בא לעולם, ויעלה שער השוק ויופקע המחיר, **אִי הָכִי,** היה לנו לתקן **שִׁשְּׁתוּת נַמִּי לֹא** נוסיף, שגם בהעלאת ששית יש לחשוש שיעלו את המחיר יותר מהגדלת כמות הסחורה.

מביאה הגמרא טעם אחר: **אֶלָּא** האיסור להוסיף יותר מששית הוא **מִשּׁוּם אוֹנְאָה,** שימצא התגר מוכר בפחות מהשווי האמיתי, שיש לחוש שלא ידע שהגדילו את המדות וימדוד לקונה במדה הגדולה במחיר הישן, ולכן הקפדנו לא להגדיל את המדה יותר מששית, **כִּי הֵיכִי דְּלֹא לֵיהֲוֵי בִּיטּוּל מָקָח** – כדי שלא יהיה ביטול המקח, שהרי למדנו (ב"מ נ) בדיני אונאה, שאם היתה האונאה ביותר מששית, המקח בטל. אבל ששית התירו להוסיף, לפי שבאונאה של ששית מערך המקח, המקח קיים.

מקשה הגמרא: **וְהָא אָמַר רָבָא, כָּל דָּבָר שֶׁבַּמִּדָּה וְשֶׁבַּמִּשְׁקָל וְשֶׁבַּמְּנִין אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִכְּדֵי אוֹנְאָה חוֹזֵר** – אם האונאה היתה במדת המקח או במנינו או במשקלו, ולא במחיר או בסוג הסחורה, בטל המקח אפילו אם האונאה היתה פחות מששית, משום שאדם מקפיד על אונאה כזו אפילו בפחות מששית. אם כן, כשלא ידע המוכר שהגדילו את המדות, נמצא שטעה במדה, ויתבטל המקח אפילו כשהגדילו פחות מששית, ומדוע אסר שמואל רק יותר מששית.

הגמרא מביאה טעם אחר לדברי שמואל: **אֶלָּא מִשּׁוּם תַּגְּרָא** – תקנה זו היא לטובת הסוחר הקונה תבואה מבעל הבית ומובילה לשוק למכירה. **כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִמְטְרֵיהּ דְּיָאנָה** – כדי שלא יבוא לו הפסד. שהוא קונה מבעל הבית בחמשה סלעים, ומוכר בשוק בששה סלעים ומרויח ששית, וכשנגדיל המדות, יתכן שיקנה מבעל הבית במדה הישנה, ולא ידע ששינו את המדות והלוקח ישים לפניו את המדה הגדולה, וימכרנה בששה שהוא המחיר של המדה הישנה. ואם נגדיל את המדה ביותר מששית, יפסיד מהקרן.

מקשה הגמרא: **דְּיָאנָה הוּא דְּלֹא לִימְטְרֵיהּ** – האם עלינו לחשוש רק לכך שלא יפסיד הסוחר מהקרן, **רְוָחָא לֹא בָּעֵי** – וכי הסוחר אינו צריך להרויח, האם **זָבֵן וְזָבֵין תַּגְּרָא אִיקָּרֵי** – האם הוא קונה ומוכר רק בשביל שיקראוהו סוחר, הרי כל מטרת הסוחר להרויח במסחרו, ומדוע שלא נדאג לתקנתו אף שלא להגדיל את המדה בששית בלבד, שאם יקנה במדה הישנה וימכור בגדולה נמצא שאינו מרויח מאומה. ומכך ששמואל אסר רק יותר מששית, מוכח שלא זהו טעם האיסור.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא, שְׁמוּאֵל קְרָא אַשְׁכַּח** – מצא פסוק, **וְדָרַשׁ** ממנו שאסור להעלות את המדות יותר מששית. כתוב בספר יחזקאל (מה יב) לגבי שיעור המנה **'וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה, עֶשְׂרִים שְׁקָלִים, חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים, עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל, הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם'** – סכום השקלים המנויים בפסוק, עשרים, ועוד עשרים וחמשה, ועוד חמשה עשר, אשר הינם ביחד ששים שקלים, זה הוא שיעור המנה שיהיה לכם. כלומר, המנה מכיל ששים שקלים.

והיה קשה לשמואל, הלא כל שקל הוא ארבעה זוזים, ואם כן קשה, וכי אפשר לומר **שִׁמְנָה** הוא ששים שקלים, **שִׁמְאָתָן וְאַרְבְּעִין הָווּ** – שהם מאתים וארבעים זוזים, והרי מקובל בידינו שהמנה מכיל מאה זוזים. **אֶלָּא, שְׁמַע מִינָּהּ** מפסוק זה **תְּלָת** – שלשה דברים. **שְׁמַע מִינָּהּ מָנֶה שֶׁל קוֹדֶשׁ כָּפוּל הָיָה,** ובעוד שמנה של חולין היה מאה זוזים, מנה של קודש היה מאתים זוז. **וּשְׁמַע מִינָּהּ מוֹסִיפִין עַל הַמִּדּוֹת, וְאֵין מוֹסִיפִין יוֹתֵר מִשְּׁתוּת,** שהרי מבואר בפסוק שמנה של קודש היה מאתים וארבעים זוזים, משמע, שהוסיפו על המנה של קודש ארבעים זוז על המאתים זוז שהיו בתחילה, וארבעים מתוך מאתים וארבעים, הינם ששית. **וּשְׁמַע מִינָּהּ** שהששית שאמרו, היא **שְׁתוּתָא מִלְּבַר** – ששית מבחוץ, כלומר, שלאחר שמצרפים את התוספת עם הסכום הראשון, נמצאת התוספת ששית מכלל הסכום, שהרי ארבעים הזוזים שהוספנו, הינם ששית מתוך הסכום הכולל של מאתים וארבעים זוז, וחמישית מהסכום הראשון של המאתים. ואילו היתה ההוספה מלגיו [–מבפנים], היינו מחשבים ששית מתוך הסכום הראשון, שהם שלשים ושלשה ושליש זוז, ואותו מוסיפים על המאתים. ומתוך דברים אלו למד שמואל, שעד ששית אפשר להוסיף.

אָמַר רַבִינָא, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – גם ממשנתינו יש לדייק שהתוספת ששית היא מלבר ולא מלגיו. **דִּקְתָנֵי, הַתּוֹדָה הָיְתָה בָּאָה חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֵׁשׁ מִדְּבָרִיּוֹת, שְׁמַע מִינָּהּ** שהתוספת בירושלים היתה ששית מלבר, שהרי הסאה המדברית, שהיא התוספת שהוסיפו לחמשת מדבריות ועשאום חמשה ירושלמיות, הרי היא חמישית מהכמות שקודם ההוספה, וששית מהכמות הכוללת שאחרי ההוספה.

עשרה היו לחמץ עשרון לחלה – דעשר חלות היו חמץ, ובמצה – שלשה מינין, וכל אחד היה של עשר חלות. נמצא במצה – שלשים חלות של עשרה עשרונות. נמצאו, שלש עשרונות ושליש עשרון – לכל מין ומין, ושלש חלות – לעשרון. שמכל עשרון היה עושה שלשה חלות של מצה, דשלשים חלות לא היו אלא עשרה עשרון. ומה ששנינו עד כאן היא במדה מדברית. אבל במדה ירושלמית, שהיו חמש סאין, שהן שלשים קבין, דסאה – ששה קבין, חמשה עשר קבין – לחמץ, וחמשה עשר – למצה. **קב ומחצה** – היה נותן לחלה, דמחמשה עשר קבין היה עושה עשר חלות. **ושתי חלות לקב** – דמקב אחד היה עושה שתי חלות. שהרי מחמשה עשר קבין היה עושה שלשים חלות של מצה. **גמרא מנהני מילי** – דאיפה שלש סאין? **תוכן אחד** – מדה אחת הן. **לשאת (את) מעשר החומר הבת** – והבת היא הוא נטילת מעשר על החומר, דחומר הוא שלשים סאין, ואמר קרא דאיפה ובת תוכן אחד הוא. **ומאי טעמא ילפת מבת לילף מאיפה גופה והכתיב האיפה עשירית החומר** – שהוא שלשים סאין (איפה). **אלא** – משום הכי לא יליף מיניה, דלא ידענא כמה הוא חומר. **הכא נמי** – "מעשר החומר הבת", דבעי למילף מינה – לא ידענא כמה הוא חומר! **אלא מהכא מעשר הבת מן הכור** – וכור ידעינן ודאי שהוא שלשים סאין, לפי שהוא לשון (חומר). נמצא שהבת שהוא מעשר – הוא שלש סאין, וכתיב "האיפה והבת תוכן אחד" – שמע מינה דאיפה שלשת סאין. והכי מתפרש קרא: "מעשר הבת מן הכור" – שמעשר של כור הוא בת, "עשרת הבתים חומר" – דבחומר איכא שלשים סאין, שהן עשרה בתים. נמצא דחומר נמי הוי שלשים סאין, כמו כור. "כי עשרת הבתים חומר" דסיפיה דקרא – לא לחושבנא אתי, אלא שכפל הדיבור, כמנהג הנביאים. **והמשתכר** – באוכל נפש. **מאי טעמא** – אין מוסיפין על המדות יותר משתות? אילימא משום אפקועי תרעא – דכיון שמגדלין, מוסיפין הדמים, וחיישינן דלמא אתי לאוסופי הדמים יותר מדאי. **אי הכי** – כי לא מוסיפין אלא שתות, איכא נמי למיחש להכי. **אלא משום הכי** – אין מוסיפין יותר משתות. **כי היכי דלא ליהוי בטול מקח** – דקיימא לן (בבא מציעא מט,ב): אונאה שתות – קנה ומחזיר אונאה, יתר משתות – בטל מקח.

והשקל עשרים גרה — תימה: דעשרים וארבעה הוו! דגרה — היינו מעה, כדכתיב (ויקרא כז) "עשרים גרה", ומתרגמינן: עשרין מעין. וקיימא לן: סלע — ארבעה דינרין, ושש מעה — כסף דינר, הרי — עשרים וארבעה! ותירץ רבינו תם: דְּפַעֲמַיִם הוסיפו. אחד, בימי יחזקאל — שהוסיפו על מנה של קודש לבדו, שהיה של חמשים סלעים, ועשאוהו של ששים. ושוב בימי חכמים — הוסיפו על הסלע, שהיה של עשרים גרה, ועשאוהו של עשרים וארבעה. וממילא נתוסף המנה, בין של חול בין של קודש. ועוד יש לומר: שלא היה אלא תוספת אחד, שהוסיפו בימי יחזקאל. ולעולם מנה של חול — של עשרים וחמשה סלעים, ושל קודש — של חמשים סלעים. אלא שהוסיפו על הסלע שתות, ועשאוהו של עשרים וארבע מעות, ונתוסף בבת אחת מנה של קודש ושל חול. וששים שקלים דקא חשיב קרא במנה של קודש — בשקלים הראשונים איירי, ואתא קרא למימר שהוסיפו על המנה שנכנסו בו מאותן שקלים הראשונים כו'. והכי פירושא דקרא: ו"השקל" — שהיה מתחילה "עשרים גרה" מאותן שקלים עשרים, ועשרים, וחמשה וחמשה עשר, "המנה" — של קודש "יהיה לכם". ומה שחלקם הכתוב "עשרים שקלים", "חמשה ועשרים שקלים", "עשרה וחמשה שקל", ולא כתב "ששים שקלים המנה יהיה לכם" — אומר רבינו תם: לפי שהיו להם שלשה משקלות, אחת — של שליש מנה של קודש אחר שנתוסף, ואחת — של מנה של חול, ואחת — של רביע מנה של קודש. ושלשתן מחזיקות מנה של קודש. וכן מוכיח התרגום, דמתרגמינן: "סילעא — עשרין מעין, תלתות מנייא — עשרין סלעין, מני כספא — עשרין וחמש סלעין, רבעות מנייא — חמש עשרה סילעין, כולהון שיתין מנייא דהכא יהי לכון". ולפירוש בתרא אין מתיישב כל כך, דתלתות מנייא ורבעות מנייא — מיירי במנה של קודש אחר שניתוסף. ואילו מנה כספא עשרין וחמש סלעים, דאיירי במנה של חול — לאו בשל חול אחר שניתוסף קאמר, אלא במנה הראשון של חול. ומיהו בקונטרס פירש כן בפירוש יחזקאל.

והקריב

עֲשָׂרָה לֶחָמֵץ, עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה. וַעֲשָׂרָה לַמַּצָּה. וּבַמַּצָּה שָׁלֹשׁ מִינִין: חַלּוֹת, רְקִיקִין, וּרְבוּכָה, נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים וּשְׁלִישׁ לְכָל מִין וּמִין, וְשָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן. וּבַמִּדָּה יְרוּשַׁלְמִית הָיוּ שְׁלֹשִׁים קַב, חֲמִשָּׁה עָשָׂר לֶחָמֵץ וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַמַּצָּה. חֲמִשָּׁה עָשָׂר לֶחָמֵץ, קַב וּמֶחֱצָה לְחַלָּה. חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַמַּצָּה, וּבַמַּצָּה שָׁלֹשׁ מִינִין: חַלּוֹת, וּרְקִיקִין, וּרְבוּכָה, נִמְצְאוּ חֲמֵשֶׁת קַבִּין לְכָל מִין וּמִין, וּשְׁתֵּי חַלּוֹת לְקַב. **גמרא** "הַתּוֹדָה הָיְתָה בָּאָה חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אֲמַר רַב חִסְדָּא, דַּאֲמַר קְרָא: "הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם", מַה בַּת שָׁלֹשׁ סְאִין, אַף אֵיפָה שָׁלֹשׁ סְאִין. וּבַת גּוּפָא מְנָלַן? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב "לָשֵׂאת אֶת מַעְשַׂר הַחֹמֶר הַבַּת", אֵיפָה נַמִי הָכְתִיב "וַעֲשִׂירִית הַחֹמֶר הָאֵיפָה"! אֶלָּא חוֹמֶר לָא יָדַעְנָא כַּמָּה, הָכָא נַמִי לָא יָדַעְנָא כַּמָּה! אֶלָּא מֵהָכָא "וְחָק הַשֶּׁמֶן הַבַּת הַשֶּׁמֶן וּמַעֲשֵׂר הַבַּת מִן הַכּוֹר עֲשֶׂרֶת הַבָּתִים חוֹמֶר כִּי עֲשֶׂרֶת הַבָּתִים חוֹמֶר". אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין מוֹסִיפִין עַל הַמִּדּוֹת יוֹתֵר מִשְּׁתוּת, וְלֹא עַל הַמַּטְבֵּעַ יוֹתֵר מִשְּׁתוּת, וְהַמִּשְׂתַּכֵּר לֹא יִשְׂתַּכֵּר יוֹתֵר מִשְּׁתוּת. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם אַפְקוּעֵי תַּרְעָא - אִי הָכִי, שְׁתוּת נַמִי לָא! אֶלָּא מִשּׁוּם אוֹנָאָה, כִּי הֵיכִי דְּלָא לֶיהֱוֵי בִּיטּוּל מִקָּח. - וְהָא אֲמַר רָבָא: כָּל דָּבָר שֶׁבְּמִדָּה וְשֶׁבְּמִשְׁקָל וְשֶׁבְּמִנְיָן, אֲפִילּוּ פָּחוֹת מִכְּדֵי אוֹנָאָה חוֹזֵר! אֶלָּא מִשּׁוּם תַּגָּרָא, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִמְטֵייהּ דִּיאַנָה. - דִּיאַנָה הוּא דְּלָא לִימְטֵייהּ, רַוְחָא לָא בָּעֵי? "זְבַן וְזַבֵּין, תַּגָּרָא אִיקְרֵי"?! אֶלָּא אֲמַר רַב חִסְדָּא, שְׁמוּאֵל קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרַשׁ: "הַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם", מָנֶה - מָאתָן וְאַרְבְּעִין הָווּ! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ תְּלָת: שְׁמַע מִינָּהּ, מָנֶה שֶׁל קוֹדֶשׁ כָּפוּל הָיָה. וּשְׁמַע מִינָּהּ, מוֹסִיפִין עַל הַמִּדּוֹת וְאֵין מוֹסִיפִין יוֹתֵר מִשְּׁתוּת. וּשְׁמַע מִינָּהּ, שְׁתוּתָא מִלְּבַר. אֲמַר רָבִינָא: מַתְנִיתִין נַמִי דַּיְקָא, דְּקָתָנֵי: תּוֹדָה הָיְתָה בָּאָה חָמֵשׁ סְאִין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת שֶׁהֵן שֵׁשׁ מִדְבָּרִיּוֹת. שְׁמַע מִינָּהּ.

משנה

הכא נמי, התגר שמכר את התבואה, אם לא ידע דהוסיפו על המדות, ומכר לו כדי המדה הראשונה, וזה קיבל במדה גדולה – הרי נתאנה שתות, ואף על פי כן קנה הלוקח. ונותן לו דמי אונאה, ואין המוכר יכול לחזור בו, כדי שיהא לו ללוקח מה לאכול. **כל דבר שבמדה אפילו כו'** – משום דקפיד עליה, והרי נתאנה במדה. **אלא משום תגרא** – החמר שלוקח התבואה מבעל הבית, ומוליכה בשווקים, שרוצה להשתכר בה השתות. ואילו היה מודד במדה שנתוספו ביותר – הוי הפסד מטי דיאנא למוכר, שהיה מפסיד אותו יותר משתות. (אבל) ומשום דלא לימטייה דיאנא, תקנו שלא יוסיפו יותר משתות. ומהדר בתמיה: **ומהדר בתמיה דיאנא הוא דלא לימטייה רווחא לא בעי זבן וזבין תגרא איקרי** – אם כן שאין התגר מרויח כלום, מה תקנה עשו לו? **קרא אשכח ודרש** – דגזירת הכתוב היא. **עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל** – הרי ששים שקלים. אותן ששים שקלים יהיה לכם המנה, וסלע ארבעה זוזים – הרי מאתים וארבעים זוזי דינרים הוו בהאי מנה. וקיימא לן דמנה דאורייתא אינה אלא עשרים וחמשה סלעים, שהן מאה זוזים. **מנה של קדש כפול היה** – דהיינו מאתים דינרין. **ושמע מינה מוסיפין על המדות** – דהיינו ארבעים למאתים של קדש, דכוותיה למאה של חול – עשרים. **ושמע מינה שתות מלבר** – שלחמש מוסיפין הששי. דאי הוי שתות מלגיו – לא היה צריך להוסיף ארבעים על מאתים. **מתניתין נמי דיקא** – דשתותא מלבר. דקתני "חמש סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות" – שמע מינה: דאותו [חלק] ששי הוסיפו על החמש. עשו חמש ירושלמיות שהן שש מדבריות, נמצאת צריך להוסיף עליהן הששית, והיינו שתותא מלבר. "שקל" האמור בתורה הוא סלע.

משנה

רש"י כת"י

ורבוכה – חלוט ברותחין קרי "רבוכה" בתורת כהנים. **נמצא שלשה עשרונים ושליש לכל מין** – שבמצה. **ושלש חלות לעשרון** – דהוי עשר חלות לשלשה עשרונים ושליש. **ובמדת ירושלמית** – שלא היו בה עשרונות אלא קבין. **היו** – חמשה סאין – שלשים קבין, ששה קבין לסאה. **גמרא לשאת** = ליטול. **מעשר חומר הבת** – דהבת – מעשר החומר, והחומר – שלשים סאין, נמצא הבת שהוא עשירית החומר מחזיק שלשה סאין. **איפה נמי כו'** – ואמאי מקשית איפה לבת? **אלא** – מההוא קרא מאי טעמא לא גמרת לה לאיפה? משום דחומר גופיה לא ידענא כמה הוי. **הכא נמי** – בת לא תיליף מינה, דהא חומר לא ידענא כמה הוא! **וחק השמן** – של מעשר. **הבת השמן** – מדת השמן זו היא "מעשר הבת" היה "מן הכור". העישור כיצד? "עשרת הבתים" יהיה לכם "החומר", ואז יתכן ליטול ממנו בת אחת. לפי שהחומר הוא עשרה בתים. וביחזקאל כתיבי הני קראי ובקצת ספרים כתוב כך: וחק השמן של קרבן הבת, וביחזקאל כתיבי הני קראי. **מעשר הבת מן הכור** – דכור הוי עשרת בתים. וכור פשיטא להו לבני בבל דהוי שלשים סאין, שהיו מודדין תבואה בסאה ובכור. **אין מוסיפין על המדות כו'** – מדות ומטבע כולהו נפקי מקראי דלקמן, אבל השתא הוי סלקא דעתיה דשמואל סברא קאמר, להכי פריך "מאי טעמא?". **מאי טעמא** – אמדות קאי, ועל ראשון ראשון. **אלימא משום אפקועי תרעא** – שכשמגדיל המדות יותר, מתחיל השער להתייקר, מפני יתרות המדות. ומתוך שיתחיל להתיקר מעט, הולך ומתיקר הרבה. דמי שאינו יודע תוספי המדות, סבור דרעב בא לעולם, ומתיקר יותר ויותר. **אלא משום אונאה** – דלא הוי ביטול מקח, שמחדש עד שלא ידעו החמרים שנתוספו המדה מוכרים בדמים הראשונים. וכשידעו שנתאנה, אם יוסיפו יותר על שתות – נמצא שנתאנה יותר משתות, ובטל מקח. וכי מוסיפים שתות, ותו לא – יהא המקח קיים, ויחזיר לוקח למוכר דמי אונאתו. והכי אמרינן בבבא מציעא: יותר משתות – בטל מקח, שתות – קנה ומחזיר אונאה. **כל דבר שבמדה כו'** – דכיון דקפיד – לא מחיל. **אלא משום תגרא דלא נמטייה זיאנא** – מפני החמרים שקונה תבואה בכפרים, ומוכר בעיר, שלא יפסיד. לפי שבני הכפרים מוכרים לו במדה הראשונה, מדה בחמש סלעים. והוא מוכר בעיר בשש סלעים, כדאמרינן שלא ישתכר יותר משתות. ומחדש שאין החמר מכיר התוספת של מדה, מוכר במדת העיר הגדולה, ואם נוסיף יותר על שתות – מפסיד מן הדמים שהוא נתן בה. **זיינא** – הפסד. וקא פריך: **זיינא הוא דבעי דלא למטייה אבל ריוח נמי [לא] בעי דנמטייה** – דכי מוסיפין שתות, לא מפסיד ולא משתכר. **זבן וזבין תגרא אקרי** – בתמיה. וכי לכך נושא ונותן, כדי שיקרא תגר, ולא ירויח כלום? **עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם מנה מאתן וארבעין הוי** – דהא [ששים] סלעים חשיב בקרא, והסלע – ארבע זוזים. נמצא, מאתן וארבעים הוי. והאי קרא גבי מנה של [קודש] קאי ביחזקאל. **כפול היה** – דהוי ליה מאתן, והנך ארבעים דטפי על מאתים – תוספת הוא, דהוסיפו שתות, דארבעים הוי שתות של מאתים. **ושתות מלבר** – שעל חמש פעמים ארבעים, הביאו מבחוץ ארבעים פעם ששית. ולא אמרינן שיחלוקו המאתים לשש חלקים, דהוי לכל חלק וחלק שלש ושלשים זוזים ושליש, ומאותן חלקים נוסיף את השתות על המנה, דהוי ליה שתות מלגאו. ומההיא קרא נפקא מדות ומטבע, דמנה – הוי משקל, וסלע – הוי מטבע.

והקריב ממנו מן המחובר — פירש בקונטרס: שיהיו כולן בכלי אחד כשיטול התרומה. ונראה דאין צריך אלא מוקף בעלמא, כמו "ממנו" דכתיב גבי תרומה (במדבר יח). וב"הקומץ רבה" (מנחות כד,א) משמע כפירוש הקונטרס, דדרשינן גבי מנחה "והרים ממנו בקומצו" — מן המחובר, שלא יביא עשרון בשני כלים ויקמוץ. ומיהו התם נמי בעי נגיעה, כדאיתא בההיא שמעתא גופה, דאפילו בכלי אחד אי לא נגע, מיבעיא לן התם בעשרון שחלקו בביסא מהו לקמוץ מזה על זה, צירוף דאורייתא או דרבנן? **ואל** יוכיחו בכורים שיש אחריהם תרומה — ומהאי טעמא נמי ליכא למילף מתרומה גדולה. **מאי** מחובר איכא — פירש בקונטרס דסלקא דעתך דהאי דפריך, דבתחילה היה מנתח הבשר ואחר כך נוטל האימורים. וקשה: דאכתי יכול להקיף, או בכלי אחד, כדפירש לעיל בקונטרס! ונראה לפרש: דפריך למה לי קרא, דפשיטא דמחובר הוא. אמר

משנה מכולן – לחמי תודה היה נוטל אחד מעשרה. **שיהיו כל הקרבנות שבלחמי תודה שוין** – בהפרשת תרומה. **שלא יטול מקרבן** – זה תרומה על חבירו, שלא יטול מזה שנים ומזה לא כלום, משום דבעינן "שלא יטול מקרבן על חבירו". **גמרא מן המחובר** – דבעינן שיהו כל החלות ביחד בשעת תרומה. **איני יודע מכמה** – חלות הוא נוטל אחת. **בבכורים תרומה** – דאמר מר (פסחים לו,ב): "ותרומת ידך" – אלו הבכורים. **מה תרומה דבכורים אין לה שיעור** – כדאמרינן (פאה פרק א משנה א): אלו דברים שאין להם שיעור: הפאה והבכורים, דכמה שירצה – מביא. **שאין אחריה תרומה** – דכיון שנטל תרומת מעשר אין מפרישין שוב ממנה תרומה אחרת. **שיש אחריה תרומה** – שהרי עדיין יש לו להפריש כל תרומותיו. **דנין תרומת לחמי תודה הנאכלת במקום קדוש** – שנאכלת בירושלים, מתרומת בכורים הנאכלת בירושלים. **תלמוד לומר ממנו** – (ויקרא ז) "אחד מכל קרבן תרומה לה'" לגזרה שוה, דכתיב בלחמי תודה "ממנו תרומה לה'", ונאמר בתרומת מעשר (במדבר יח) "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר" וגו'. **אבל איני יודע מכמה** – קמח הוא עושה החלה של חמץ. **נאמר כאן לחם** – חמץ תודה ושתי הלחם באין מנחת חמץ עם הזבח. **מה להלן עשרון לחלה** – דכתיב (ויקרא כג) ("שנים ושני) עשרונים" וגו'. **לחמי תודה ולחם הפנים באות מארץ ומחוצה לארץ** – ושתי הלחם אין באות אלא מן הארץ, דכתיב בהו (שם) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה", מה תלמוד לומר "תביאו"? שהרי כבר נאמר (שם) "והקרבתם מנחה חדשה", ומצי למימר "ממושבותיכם לחם תנופה", ומה תלמוד לומר "תביאו"? שכל שאתה מביא ממקום אחר כעין זה חמץ, ועם הזבח יהיו כזה. **אי מה להלן** – בשתי הלחם – שני עשרונים ותו לא, אף כאן – שתי עשרונים ותו לא? **תלמוד לומר תהיינה** – יתירה לרבוייא היא. ואף על גב דכתיב בשתי הלחם – יליף לתודה, דאם אינו ענין לשתי הלחם, דהא כתיב "שתי עשרונים" – תנהו ענין לחמץ שבתודה, דליהוו עשרה עשרונים. **למדנו עשרה לחמץ** – משתי הלחם שהוא חמץ, "תהיינה" – בחמץ כתיב, עשר למצה מנין? **נגד חמץ הבא** – דכמה שמביא סולת לצורך חמץ, הבא מצה. **עשר לחמץ** – נפקא לן משתי הלחם, עשר למצה – מדרשא "לנגד חמץ הבא מצה". **תלמוד לומר אם על תודה וגו'** – בהאי קרא כתיב שלשה מיני מצה. **מן המחובר** – משמע שיהא הכל שלם, הארבעים חלות שלם, והתרומה דבשעת תרומה יהא הכל שלם. והיינו דפריך: אלא מעתה וכו' הכא (נמי) מאי מחובר איכא, דקא סלקא דעתיה שהוא מנותח בשעת שנוטל החלב. **שלא ינתח בשר קודם כו'** – וכהאי גוונא הוי מחובר בשעת הפרשה. **ונילף מתרומת מדין** – דהויא אחד מחמשים? **ולילף מתרומת חלה** – דהוי אחד מארבעים ושמונה? **בו וחמשיתו כו'** – "ומתו בו" – ולא באחר, "וחמשיתו" – ולא על אחר. **מדמעת** – כשאר תרומה, שאם נפלה לתוך חולין – שיהא צריך להעלותה באחד ומאה. דגבי דימוע לא אשכחן מיעוט בקרא. **מאי תלמודא** – היכי משמע מן "תהיינה" עשרה עשרונות? תהיינה

משנה מִכּוּלָּם הָיָה נוֹטֵל אֶחָד מֵעֲשָׂרָה תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה לַה'". "אֶחָד" - שֶׁלֹּא יִטּוֹל פָּרוּס. "מִכָּל קָרְבָּן" - שֶׁיְּהוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שָׁווֹת, שֶׁלֹּא יִטּוֹל מִקָּרְבָּן עַל חֲבֵירוֹ. "לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה". וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַבְּעָלִים. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ" - מִן הַמְחוּבָּר. "אֶחָד" - שֶׁלֹּא יִטּוֹל פָּרוּס. "מִכָּל קָרְבָּן" - שֶׁיְּהוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שָׁווֹת, שֶׁלֹּא יִטּוֹל מִן הַקָּרְבָּן עַל חֲבֵירוֹ. "תְּרוּמָה לַה'" - אֵינִי יוֹדֵעַ מִכַּמָּה הִיא. הֲרֵינִי דָּן: נֶאֱמַר כָּאן "תְּרוּמָה", וְנֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר "תְּרוּמָה". מַה לְּהַלָּן - אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אַף כָּאן - אֶחָד מֵעֲשָׂרָה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמַר כָּאן "תְּרוּמָה", וְנֶאֱמַר בַּבִּכּוּרִים "תְּרוּמָה". מַה לְּהַלָּן - אֵין לָהּ שִׁיעוּר, אַף כָּאן - אֵין לָהּ שִׁיעוּר? נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה. דָּנִין תְּרוּמָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּרוּמָה, מִתְּרוּמָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּרוּמָה. וְאַל יוֹכִיחַ בִּכּוּרִים, שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֵיהֶן תְּרוּמָה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: דָּנִין תְּרוּמָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, מִתְּרוּמָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה לַה'", וּכְתִיב בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר "מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה" - לִגְזֵירָה שָׁוָה. לָמַדְנוּ לִתְרוּמָה שֶׁהִיא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ מִכַּמָּה הִיא חַלָּה. הֲרֵינִי דָּן: נֶאֱמַר כָּאן "לֶחֶם" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בִּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם "לֶחֶם". מַה לְּהַלָּן - עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה, אַף כָּאן - עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמַר כָּאן "לֶחֶם", וְנֶאֱמַר בְּלֶחֶם הַפָּנִים "לֶחֶם". מַה לְּהַלָּן - שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, אַף כָּאן - שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת? נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה. דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה חָמֵץ עִם הַזֶּבַח מִמִּנְחָה הַבָּאָה חָמֵץ עִם הַזֶּבַח, וְאַל יוֹכִיחַ לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵינוֹ בָּא חָמֵץ עִם הַזֶּבַח. אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה מֵאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן, מִמִּנְחָה הַבָּאָה מֵאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן. וְאַל יוֹכִיחוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁאֵין בָּאוֹת אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הָאָרֶץ? תַּלְמוּד לוֹמַר "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם". שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּבִיאוּ", וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "תָּבִיאוּ"? שֶׁכָּל מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא מִמָּקוֹם אַחֵר הֲרֵי הוּא כָּזֶה. מַה לְּהַלָּן - עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה, אַף כָּאן - עִשָּׂרוֹן לְחַלָּה. אִי מַה לְּהַלָּן - שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, אַף כָּאן - שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּהְיֶינָה". לָמַדְנוּ עֲשָׂרָה לֶחָמֵץ, עֲשָׂרָה לַמַּצָּה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ", נֶגֶד חָמֵץ הָבֵא מַצָּה. נִמְצְאוּ עֶשְׂרִים עֶשְׂרוֹנוֹת לַחְמֵי תוֹדָה, עֲשָׂרָה לֶחָמֵץ וַעֲשָׂרָה לַמַּצָּה. יָכוֹל עֲשָׂרָה שֶׁבַּמַּצָּה לֹא יְהוּ כּוּלָּן אֶלָּא מִמִּין אֶחָד? תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת מֻרְבֶּכֶת" וגו', נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים וּשְׁלִישׁ לְכָל מִין וּמִין, וְשָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן, וְנִמְצְאוּ לַחְמֵי תוֹדָה אַרְבָּעִים, נוֹטֵל מֵהֶן אַרְבַּע וְנוֹתֵן לַכֹּהֵן, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָלִים לַבְּעָלִים. אֲמַר מָר: "וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ" - מִן הַמְחוּבָּר. אֶלָּא מֵעַתָּה, דִּכְתִיב "וְאֶת כָּל חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ", הָתָם מַאי מְחוּבָּר אִיכָּא? כִּדְרַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, דַּאֲמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר אֲבִימִי: שֶׁלֹּא יְנַתַּח בָּשָׂר קוֹדֶם שֶׁיִּטּוֹל אֵימוּרִין. אֲמַר מָר: נֶאֱמַר כָּאן "תְּרוּמָה", וְנֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר "תְּרוּמָה". - וְנֵילַף מִתְּרוּמַת מִדְיָן! - דָּנִין תְּרוּמָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, מִתְּרוּמָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת מִדְיָן, שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת. - וְנֵילַף מִתְּרוּמַת חַלָּה! - תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: דָּנִין דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה'", מִדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "תְּרוּמָה לַה'" "תְּרוּמָה לַה'", מִדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה'". לְאַפּוּקֵי תְּרוּמַת חַלָּה, דְּלָא נֶאֱמַר בּוֹ "מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה לַה'". בָּעֵי רָבָא: תְּרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה, חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה וְחוֹמֶשׁ, אוֹ אֵין חַיָּיבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה וְחוֹמֶשׁ? כֵּיוָן דְּאִיתְקַשׁ לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר דָּמֵי. אוֹ דִּלְמָא, בּוֹ וַחֲמִשִּׁיתוֹ מִיעֵט רַחֲמָנָא? מְדַמַּעַת אוֹ אֵינָהּ מְדַמַּעַת? תֵּיקוּ. אֲמַר מָר: "תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּהְיֶינָה". מַאי תַּלְמוּדָא? אמר

רש"י כת"י

משנה נוטל אחד – הכהן נוטל אחד מעשרה, תרומה. **שיהיו כל הקרבנות** – כל המינין יהיו שוין עשר חלות. **שלא יטול** – תרומה. **מקרבן על חבירו** – שאם היה ממין זה חמשה, וממין זה חמשה עשר – לא מפריש מזה על זה. **גמרא מן המחובר** – שיהיה כולן בכלי אחד ליטול תרומה. **איני יודע מכמה** – חלות הוא נוטל אחד. **ונאמר בתרומת מעשר תרומה** – "והרמותם ממנו תרומת ה' לכהן", ובלוים כתיב האי קרא, במעשר מן המעשר. בכורים יש אחריה תרומה. דלאחר שהביא בכורים, כשהוא קוצר תבואתו – מפריש תרומה ומעשרות. [**במקום קדוש**] – לחמי תודה ובכורים אין נאכלין אלא בירושלים, דכתיב "לא תוכל לאכול בשעריך ונדבותיך ותרומת ידך". **שאין תלמוד לומר תביאו** – דהא לעיל מיניה כתיב "והקרבתם מנחה חדשה", והוי מצי למכתב "ממושבותיכם לחם תנופה". **שכל הבאות שאתה מביא** – הדומות [לזה], שבאין חמץ. **יהיו כזה** – עשרון לחלה. **אי** – דרוש להך גיסא: מה בשתי הלחם – שתי עשרונות ותו לא, אף כאן בחמץ שבתודה – שני עשרונים לעשר חלות. **תלמוד לומר בשתי הלחם תהיינה** – ולקמן מפרש מאי תלמודא. ומפרש דמריבוי דשני יו"דין דריש: חד יו"ד ד"תהיינה" א"תביאו לחם", דאוקימנא בלחמי תודה קאי. דאי אשתי הלחם – לא מצי למכתב יו"ד, דהא שתים "שני עשרונים" כתיבי. **תלמוד לומר על חלות (מצות) לחם חמץ** – ולעיל מיניה כתיב "והקריב על זבח התודה חלות מצות", וסמיך ליה "על חלות לחם חמץ". **אם על תודה** – דשלשה מינין כתיבי בקרא. **מאי מחובר איכא** – דסלקא דעתיה דקא פריך, דתחלה היה מנתח הבשר, ואחר כך האימורים. **מתרומת מדין** – נפש אחת מחמש מאות. **תרומת חלה** – דקיימא לן: אחד מעשרים וארבע. (**בכורים**) [**תרומת חלה**] – לא כתיב בהו "ממנו", אבל לחמי תודה ותרומת מעשר כתיב בהו "ממנו". **חייבין עליהן מיתה** – במזיד, וקרן וחומש – בשוגג, זר האוכלה. **כתרומת מעשר דמי** – דתרומה מעליא היא, וחייב. **או דלמא** – מיעט רחמנא גבי תרומת תבואה "ומתו בו כי יחללוהו" – בו חייב מיתה, ולא בתרומה אחרת. **וחמישיתו** – "ואת אשר חטא מן הקדש ישלם וחמישיתו יוסיף עליו" – חמישיתו דהאי, ולא חמישיתו דאחרינא.

משנה

משנתינו עוסקת בתרומת לחמי תודה: **מִכּוּלָּם** – מכל ארבעת המינים של לחמי התודה, **הָיָה נוֹטֵל** הכהן לחם **אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לִתְרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ז יד) **'וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה לַה', לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה'**. דורשת המשנה את הפסוק, **'אֶחָד'**, שלם משמע, מלמד **שֶׁלֹּא יִטּוֹל** לתרומה לחם **פָּרוּס** [–שבור וחתוך]. **'מִכָּל קָרְבָּן'**, מלמד **שֶׁיְּהוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שָׁווֹת** – שכל המינים יהיו שוים במספר חלותיהם, שבכל אחד יהיו עשר חלות, כדי **שֶׁלֹּא יִטּוֹל** תרומה **מִקָּרְבָּן עַל חֲבֵירוֹ** – ממין אחד על המין השני, שאם לא היה עושה את הקרבנות שוים אלא היה מביא ממין אחד חמש וממין אחד חמש עשרה, נמצא שעליו להפריש ממין אחד על השני, שהרי התרומה באה אחד מכל עשר חלות. **'לַכֹּהֵן הַזּוֹרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה'** – חלת התרומה תהיה לכהן שהקריב את התודה, שהיא שלמים, **וְהַשְּׁאָר** – שאר הלחמים, **נֶאֱכָל לַבְּעָלִים**.

גמרא

הברייתא דנה בשיעור לחמי התודה ותרומתם: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא (ספרא צו פ״ז), נאמר בכתוב (שם) **'וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ'**, 'ממנו' משמע מתוך לחמי התודה, ללמדינו שצריך להפריש **מִן הַמְּחוּבָּר**, שיהיו כל החלות בכלי אחד בשעה שנוטל את התרומה. **'אֶחָד', שֶׁלֹּא יִטּוֹל פָּרוּס. 'מִכָּל קָרְבָּן', שֶׁיְּהוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שָׁווֹת, שֶׁלֹּא יִטּוֹל מִן הַקָּרְבָּן עַל חֲבֵירוֹ**, וכפי שהתבאר במשנה.

ממשיכה הברייתא ודורשת: **'תְּרוּמָה לַה'', אֵינִי יוֹדֵעַ מִכַּמָּה הִיא** – מכמה חלות הוא נוטל אחת לתרומה. **הֲרֵינִי דָּן** בבנין אב, **נֶאֱמַר כָּאן** בלחמי תודה **'תְּרוּמָה', וְנֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** (במדבר יח כו) **'תְּרוּמָה', מַה לְּהַלָּן** בתרומת מעשר תורם **אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אַף כָּאן** בלחמי תודה **אֶחָד מֵעֲשָׂרָה**. ונמצאנו למדים שבכל קרבן מארבעת מיני לחמי תודה יש עשרה חלות שנוטל אחת מהם לתרומה.

מקשה הברייתא: **אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ** – הרי יש לך ללכת בדרך אחרת וללמוד מביכורים, **נֶאֱמַר כָּאן** בלחמי תודה **'תְּרוּמָה', וְנֶאֱמַר בְּבִכּוּרִים 'תְּרוּמָה', מַה לְּהַלָּן** בביכורים **אֵין לָהּ שִׁיעוּר, אַף כָּאן** בלחמי תודה **אֵין לָהּ שִׁיעוּר**.

מתרצת הברייתא: **נִרְאֶה** את תרומת לחמי תודה **לְמִי הִיא דּוֹמָה**, ומהדומה נלמד בבנין אב. מבארת הברייתא: **דָּנִין** תרומת לחמי תודה שהיא **תְּרוּמָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּרוּמָה** – שאין צורך בתיקון נוסף בלחמי התודה לאחר נטילת התרומה, **מִ**תרומת מעשר שאף היא **תְּרוּמָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ תְּרוּמָה**, שאין צורך לתקן את המעשר הראשון אחרי שניטלה ממנו תרומת מעשר, **וְאַל יוֹכִיחוּ בִּכּוּרִים, שֶׁיֵּשׁ אַחֲרֵיהֶן תְּרוּמָה**, שהרי תבואת השדה שהובאו ממנה ביכורים טעונה הפרשת תרומות ומעשרות.

דוחה הברייתא: **אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ**, ואמור שתודה דומה לביכורים, לפי **שֶׁדָּנִין** תרומת לחמי תודה שהיא **תְּרוּמָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ** – בירושלים, **מִ**ביכורים שאף היא **תְּרוּמָה הַנֶּאֱכֶלֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ** – בירושלים, **וְאַל תּוֹכִיחַ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת בְּכָל מָקוֹם**.

מסיקה הברייתא: אכן אין ללמוד בבנין אב, אלא **תַּלְמוּד לוֹמַר** בלחמי תודה (ויקרא ז יד) **'וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן תְּרוּמָה לַה''**, **וּכְתִיב בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר** (במדבר יח כו) **'וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה'**, ובשניהם נאמר 'ממנו תרומת ה'', **לִגְזֵירָה שָׁוָה**, ללמד שאף תרומת לחמי תודה שיעורה אחד מעשרה כתרומת מעשר.

הברייתא מבררת כמה הוא שיעור כל חלה: **לָמַדְנוּ לִתְרוּמָה שֶׁהִיא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה, אֲבָל** עדיין **אֵינִי יוֹדֵעַ מִכַּמָּה** סולת **הִיא** שיעור כל **חַלָּה** של חמץ.

משיבה הברייתא: **הֲרֵינִי דָּן** ולומד בבנין אב, **נֶאֱמַר כָּאן** בלחמי תודה **'לֶחֶם', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בִּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם 'לֶחֶם' מַה לְּהַלָּן** בשתי הלחם **עִשָּׂרוֹן** [–עשירית האיפה] **לַחַלָּה, אַף כָּאן** בלחמי תודה **עִשָּׂרוֹן לַחַלָּה**.

מקשה הברייתא: **אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ** ללמוד מלחם הפנים. **נֶאֱמַר כָּאן** בלחמי תודה **'לֶחֶם', וְנֶאֱמַר בְּלֶחֶם הַפָּנִים 'לֶחֶם', מַה לְּהַלָּן** בלחם הפנים **שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, אַף כָּאן** בלחמי תודה **שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת** לכל חלה.

מתרצת הברייתא: **נִרְאֶה** את לחמי תודה **לְמִי דּוֹמָה**, וממנו נלמד. מבארת הברייתא: **דָּנִין מִנְחָה הַבָּאָה חָמֵץ עִם הַזֶּבַח** – עשרה לחמי חמץ של תודה הינם מנחה הבאה עם קרבן תודה, **מִמִּנְחָה הַבָּאָה חָמֵץ עִם הַזֶּבַח** – שתי הלחם הינם מנחת חמץ, ובאים עם קרבנות חג השבועות. **וְאַל יוֹכִיחַ לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁאֵינוֹ בָּא חָמֵץ** אלא מצה, ולא בא **עִם הַזֶּבַח** אלא בפני עצמו.

מקשה הברייתא: **אוֹ כַּלֵּךְ לְדֶרֶךְ זוֹ** ואמור שלחמי תודה דומים ללחם הפנים, לפי **שֶׁדָּנִין מִנְחָה** – לחמי תודה **הַבָּאָה מֵאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ**, שרשאים להביא את התבואה עבורה מכל מקום, וכן היא באה **מִן** היבול **הֶחָדָשׁ** של שנה זו **וּמִן הַיָּשָׁן** של השנים הקודמות, **מִמִּנְחָה** – מלחם הפנים **הַבָּאָה** אף היא **מֵאָרֶץ וְחוּצָה לָאָרֶץ מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן. וְאַל יוֹכִיחוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵין בָּאוֹת אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הָאָרֶץ**.

מסיקה הברייתא: אכן אין ללמוד בבנין אב, אלא **תַּלְמוּד לוֹמַר** בשתי הלחם (ויקרא כג טז–יז) **'וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם'. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'תָּבִיאוּ'**, שתיבה זו מיותרת שהיה יכול לומר 'והקרבתם מנחה חדשה לה' ממושבותיכם לחם תנופה', **וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'תָּבִיאוּ'**, ללמד **שֶׁכָּל מַה שֶּׁאַתָּה מֵבִיא מִמָּקוֹם אַחֵר** הדומה לשתי הלחם שבא חמץ ועם זבח כגון לחמי תודה, **הֲרֵי הוּא כָּזֶה. מַה לְּהַלָּן** בשתי הלחם, **עִשָּׂרוֹן לַחַלָּה, אַף כָּאן** בלחמי חמץ של תודה **עִשָּׂרוֹן לַחַלָּה. אִי** – ואם תאמר, **מַה לְּהַלָּן** מביא **שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת** לשתי הלחם ולא יותר, **אַף כָּאן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת** לכל לחמי חמץ של תודה ביחד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'סֹלֶת תִּהְיֶינָה'**. ויו״ד אחת מ'תהיינה' מיותרת [כפי שמבארת הגמרא להלן], ובאה ללמד על תיבת 'תביאו' שלמדנו ממנה לחמי תודה, שיש להביא ללחמי התודה עשרה עשרונים. וכל חלה מהם שיעורה עשרון כלחם אחד משתי הלחם.

הברייתא מבארת מהו שיעור לחמי מצה שבתודה: **לָמַדְנוּ עֲשָׂרָה** עשרונים **לְלַחְמֵי הֶחָמֵץ** של התודה, שהרי 'תהיינה' נאמר בחמץ, אך **עֲשָׂרָה** עשרונים **לְלַחְמֵי הַמַּצָּה** של התודה, **מִנַּיִן**. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר**, לאחר שפירטה התורה את מיני המצה שיש להביא, **'עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ'** (שם ז יג), ומשמע **שֶׁנֶּגֶד** שיעור הקמח המובא לחלות **חָמֵץ, הָבֵא** קמח לחלות **מַצָּה. נִמְצְאוּ, עֶשְׂרִים עֶשְׂרוֹנוֹת** קמח **לְלַחְמֵי תּוֹדָה, עֲשָׂרָה לְחָמֵץ וַעֲשָׂרָה לַמַּצָּה**.

יָכוֹל שֶׁעֲשָׂרָה שֶׁבְּמַצָּה לֹא יְהוּ כּוּלָּן אֶלָּא מִמִּין אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם ז יב) **'אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן סֹלֶת מֻרְבֶּכֶת וגו' חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן'**, ללמד שיש שלשה מינים במצה, חלות, רקיקים ורבוכה. וכיון שלכולם יחד מביא עשרה עשרונים, **נִמְצְאוּ, שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים וּשְׁלִישׁ לְכָל מִין וָמִין**, וכיון שבכל מין ישנם עשר חלות, נמצאו **שָׁלֹשׁ חַלּוֹת לְעִשָּׂרוֹן. וְנִמְצְאוּ לַחְמֵי תוֹדָה אַרְבָּעִים**, עשרה מהם חמץ, ושלשים מצה. **נוֹטֵל מֵהֶן אַרְבַּע וְנוֹתֵן לַכֹּהֵן, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָלִים לַבְּעָלִים**.

הגמרא דנה בדברי הברייתא: **אָמַר מַר** – הובא לעיל בברייתא, **'וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ', מִן הַמְּחוּבָּר**, שיהיו החלות ביחד בשעת תרומה. **אֶלָּא מֵעַתָּה** שזו משמעות תיבת 'ממנו', כיצד נסביר את מה **דִּכְתִיב** בהרמת האימורים מן הקרבן (שם ז ג) **'וְאֵת כָּל חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ'**, והגמרא סבורה שהרמת האימורים נעשית לאחר שהקרבן כבר מנותח לנתחיו, ואם כן קשה, **הָתָם מַאי מְחוּבָּר אִיכָּא** – איזה מחובר יש שם, הרי האימורים עומדים בפני עצמם. מתרצת הגמרא: **כִּדְרַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אֲבִימִי, שֶׁלֹּא יְנַתַּח בְּשַׂר** הקרבן **קוֹדֶם שֶׁיִּטּוֹל אֵימוּרִין**, ונמצא שנוטל האימורים כשהם מחוברים בקרבן.

מוסיפה הגמרא לדון בדברי הברייתא: **אָמַר מַר**, מנין שבלחמי תודה יש לתת תרומה אחד מעשרה, **נֶאֱמַר כָּאן** בלחמי תודה **'תְּרוּמָה' וְנֶאֱמַר בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר 'תְּרוּמָה'**. מקשה הגמרא: **וְנֵילַף** – ונלמד

המשך בעמוד קלד

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, 'תִּהְיֶינָה' כְּתִיב** בשני יודי"ן, ומיו"ד אחת שהיא מיותרת למדים שיש ללמוד משתי הלחם את השיעור המרובה שהוא עשרון לכל לחם, ולא נלמד מהם רק שני עשרונים לכל הלחמים יחד. מקשה הגמרא: אמנם ייתור היו"ד מלמד שמדובר בכמות של עשרה, אך עדיין מנין שהכוונה לעשרה עשרונים, **אֵימָא עֲשָׂרָה קְפִיזֵי** – שמא הכוונה לעשרה חצאי קבין. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, בְּעֶשְׂרוֹנוֹת דִּבֵּר הַכָּתוּב,** כמו שכתוב (ויקרא כג יז) 'שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים', ולכן גם העשרה שלומדים מ'תהיינה' הם עשרה עשרונים.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא. שנינו בברייתא: **לָמַדְנוּ עֲשָׂרָה** עשרונים לְלחמי התודה שהם **חָמֵץ, עֲשָׂרָה** עשרונים **לַמַּצָּה, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם ז יב–יג) 'וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת וגו' **עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ'.** ומשמע, **כְּנֶגֶד** שיעור הקמח המובא לחלות **הָחָמֵץ, הָבֵא** קמח **לַמַּצָּה.**

מקשה הגמרא: **וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ** – הרי את שיעור לחמי החמץ למדנו בהיקש של 'תביאו' משתי הלחם, וכיצד אפשר ללמוד מהם לחלות מצה בהיקש של 'על חלות לחם חמץ', והרי למדנו במסכת זבחים (מט:), שדבר הנלמד בהיקש איננו מלמד בהיקש בקדשים. מתרצת הגמרא: שיעור לחמי תודה אינו נלמד רק מההיקש לבדו, אלא **הֵימֶנּוּ וְדָבָר אַחֵר הוּא** – נלמד גם הימנו, כלומר מגוף פרשת לחמי תודה, וגם מדבר אחר, כלומר משתי הלחם. שמפרשת לחמי תודה למדים שצריך להביא עשר חלות, ורק זאת ששיעור כל חלה עשרון למדים משתי הלחם, ומשני הלימודים יחד למדנו עשרה עשרונים לכל החלות, **וְכֹל הֵימֶנּוּ וְדָבָר אַחֵר לֹא הָוֵי הֶיקֵּשׁ,** ואפשר ללמוד ממנו לדבר אחר גם בקדשים, ולכך אף כאן אפשר ללמוד מלחמי חמץ לחלות מצה ששיעורם עשרה עשרונים.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא** [–מובן הדבר] **לְמַאן דְּאָמַר** שהימנו ודבר אחר **לֹא הָוֵי הֶיקֵּשׁ, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שהָוֵי הֶיקֵּשׁ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – כיצד ניישב זאת, מהיכן נלמד עשרה עשרונים בלחמי המצה. מתרצת הגמרא: הלימוד של עשרון ללחמי חמץ שלמדה הברייתא מתיבת **'תָּבִיאוּ'** שנאמרה בשתי הלחם, אינו היקש לשתי הלחם, אלא **רִבּוּיָא הִיא** – כיון שלגבי שתי הלחם תיבת 'תביאו' מיותרת, באה תיבה זו לרבות לחמי תודה לדינים שבפסוק זה, ובפסוק זה הלא נאמר שיש להביא עשרון לכל חלה, נמצא שדין עשרון לחלה נכתב בלחמי תודה עצמם ולא רק מהיקש. ואם כן לחמי החמץ הנלמדים מ'תביאו' אינם דבר הלמד בהיקש, ואפשר ללמוד מהם ללחמי המצה.

משנה

אף בקרבנות המילואים שהקריבו בחנוכת המשכן, הביאו חלות למנחה. וכן נזיר כשסיים את נזירותו, מביא חלות למנחה. המשנה מבארת את עניינם: לחמי קרבנות **הַמִּילּוּאִים** של חנוכת המשכן, **הָיוּ בָּאִין** של שלשה מינים **כַּמַּצָּה שֶׁבַּתּוֹדָה,** והיינו **חַלּוֹת, וּרְקִיקִין, וּרְבִיכָה. נְזִירוּת** – החלות שמביא הנזיר בטהרתו, **הָיְתָה בָּאָה שְׁתֵּי יָדוֹת** – שני חלקים **כַּמַּצָּה שֶׁל תּוֹדָה,** שהיו בה **חַלּוֹת וּרְקִיקִין,** כמפורש בכתוב (במדבר ו טו), **וְאֵין בָּהּ רְבוּכָה. נִמְצָא** ששיעורם של חלות הנזיר **עֲשָׂרָה קַבִּין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת,** שהרי חלות המצה של תודה שיעורן חמשה עשר קבין, וחלות הנזיר הינן שני חלקים מתוך שלשה מהם. **שֶׁהֵן** במדה מדברית **שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת** האיפה **וְעוֹדְיָין** [–ועוד תוספת שנוספה עליהן], שהרי חלות המצה בתודה היו עשרה עשרונים, ושני חלקים מהם הם ששה עשרונים ושני שליש העשרון.

גמרא

מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שבמילואים הביאו שלש מיני חלות מצה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, דְּאָמַר קְרָא** בפרשת המילואים (ויקרא ח כו), **'וּמִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת, וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת, וְרָקִיק אֶחָד'. בִּשְׁלָמָא 'חַלּוֹת'** שנזכרו בפסוק, הינן אותן **חַלּוֹת** מצה כמו בתודה. וכן **'רָקִיק',** הינו אותו **רָקִיק** כבתודה. אך 'חלת לחם **שֶׁמֶן' מַאי נִינְהוּ, לָאו** – וכי אין הכוונה **לִרְבוּכָה** שהיתה מרובה בשמן, ואם כך, מצאנו בכתוב זה שבמילואים הביאו שלשה מינים.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַוְיָא,** מנין ש'חלת לחם שמן' היא רבוכה, **אֵימָא אַנְתָּא דְּמִשְׁחָא** – שמא הכוונה לעוגה של שמן קרוש עגולה כמין לחם. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** הלימוד לרבוכה הוא **כִּדְדָרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי טַבְלָא,** אמר הכתוב לגבי מנחת חביתין שמביא כהן גדול בכל יום (ויקרא ו יג–יד), **'זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ** [–את אהרן], **עֲשִׂירִת** הָאֵפָה סֹלֶת וגו' **מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה', וְכִי מַה לִּמְדָנוּ** הכתוב **לְבָנָיו** של אהרן לדורות, **בְּיוֹם הִמָּשְׁחוֹ** – מהפסוק העוסק במנחת חביתין של כהן גדול. **אֶלָּא, מַקִּישׁ** הכתוב **חִינּוּכוֹ** של כהן הדיוט, שהוא יום הכנסו לעבודה, **לְהִמָּשְׁחוֹ** – למנחת חביתין שמקריב הכהן הגדול בכל יום. **מַה הִמָּשְׁחוֹ** – כשם שבכל מנחת חביתין מביא **רְבוּכָה, אַף חִינּוּכוֹ** של כהן הדיוט הוא **בִּרְבוּכָה.** ומכאן שהביאו הכהנים שהתחנכו במילואים רבוכה, והיא אותה חלת שמן המוזכרת בכתוב בקרבנות המילואים.

הגמרא דנה במנחת חינוך כהן גדול: **אָמַר רַב חִסְדָּא, כֹּהֵן גָּדוֹל הַמִּתְקָרֵב לַעֲבוֹדָה,** ומתחיל בה, **צָרִיךְ שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת הָאֵיפָה, אַחַת לְהִמָּשְׁחוֹ** – למנחת חביתין שמביא כהן גדול בכל יום, ששיעורה עשרון, **וְאַחַת לְחִינּוּכוֹ,** להתחלת עבודתו. **מַר בַּר רַב אַשִּׁי אָמַר, שָׁלֹשׁ** עשרונות. מבארת הגמרא: **וְלֹא פְּלִיגִי** – ואינם חולקים, **הָא** – רב חסדא דיבר באופן **דְּכבר עָבַד** לפני כן **עֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט,** ולכן מביא רק שתי מנחות, אחת לחינוכו ככהן גדול ואחת מנחת חביתין. **וְהָא** – ומר בר רב אשי שאמר שלש, דיבר באופן **דְּלֹא עָבַד עֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט,** וכעת הוא מתחנך גם לעבודת כהן הדיוט, ולכן מביא מנחה נוספת לחינוכו ככהן הדיוט.

שנינו במשנה: **נְזִירוּת הָיְתָה בָּאָה שְׁתֵּי יָדוֹת כַּמַּצָּה שֶׁבַּתּוֹדָה,** כלומר, שני מינים מתוך שלשת המינים של חלות המצה של תודה.

הגמרא מביאה מקור לשיעור עשרה קבין שבמשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** הכתוב אומר בלחמי תודה (שם ז יג) שיש להקריבם 'עַל זֶבַח תּוֹדַת **שְׁלָמָיו'.** ופסוק זה מיותר, שכבר נאמר (שם ז יא–יב) 'וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת' וגו', אלא **לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר,** שאף בו נאמר שיש להביא מצות, והפסוק שבלחמי תודה מלמדינו **לַעֲשֶׂרֶת קַבִּין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת** – שכיון שכל מין ממיני המצות שבתודה שיעורו חמשה קבין, והמצות שבשלמי נזיר באות חלות ורקיקין בלבד, נמצאו בחלות נזיר עשרה קבין. וְעוד יש לרבות מפסוק זה **לִרְבִיעִית שֶׁמֶן** שיש לתת בשלמי הנזיר, שהלא בחלות התודה היה רביעית הלוג שמן לחלות ורקיקין יחד, ורביעית לרבוכה. ומכיון שבשלמי נזיר לא היתה רבוכה, היה דין החלות ברביעית שמן.

מבררת הברייתא: **יָכוֹל** נרבה מפסוק זה, **לְכָל מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן** של לחמי תודה, שאף הנזיר יביא גם רבוכה. **תַּלְמוּד לוֹמַר** בלחמי נזיר (במדבר ו טו), **'וְסַל מַצּוֹת'.** מבררת הגמרא: **מַאי תַּלְמוּדָא.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** פסוק זה מלמד שיש להביא בשלמי נזיר רק **דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'מַצּוֹת'** בלחמי תודה, והם חלות ורקיקים, **לְאַפּוּקֵי** [–להוציא] **רְבוּכָה דְּלֹא נֶאֱמַר בּוֹ מַצּוֹת** לגבי לחמי תודה, ואין להביאם בשלמי נזיר.

הגמרא מביאה מקור אחר לכך שנזיר אינו מביא רבוכה: **דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא,** נאמר בלחמי נזיר (שם), 'וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן'. דורשת הברייתא, **'מַצּוֹת', כְּלָל** – לשון זו כוללת את כל המינים, **'חַלּוֹת וּרְקִיקִין' פְּרָט** – כאן פירט הכתוב את המינים. ואחת מהמדות שהתורה נדרשת בהם היא, **שכְּלָל וְאחריו פְּרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, חַלּוֹת וּרְקִיקִין אִין** [–כן], הרי הם בתוך הכלל והנזיר מביאם, **מִידִי אַחֲרִינָא** – דבר אחר, כגון רבוכה, **לֹא.**

מנחות. פרק שביעי – אלו מנחות נקמצות דף עח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

תהיינה – בתרין יודין, דחד יו"ד דמייתר – אתיא ללחמי תודה. **קפיזי** = חצאי קבים. **בעשרונות דבר הכתוב** – דממאי דמיירי בפרשה קמרבה, מן "תהיינה", ובפרשה כתיב (ויקרא כג) "שתים שני עשרונים". **וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש** – דחמץ עצמו דהוא עשר גמרינן משתי הלחם, עשרון לחלה – מן היקישא ד"לחם" "לחם". **חוזר ומלמד בהיקש** – על מצה עשרה עשרונים כחמץ, דכנגד חמץ הבא מצה. **הימנו ודבר אחר הוא** – כלומר, אי הוה מלמד החמץ על המצה, אותו דבר עצמו שהוא למד מן שתי הלחם עשרון לחלה, מצי למימר: וכי דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בהיקש? אבל הכא החמץ אינו מלמד על המצה מה שהוא לומד בהיקש משתי הלחם, לא מצית למיפרך, משום דחמץ למד משתי הלחם עשרון לחלה, ומלמד בהיקש למצה שהוא עשרה עשרונים, דהיינו דבר אחר. ענין אחר נמי שמעתי הימנו, ודבר אחר הוא – דאי הוה יליף מחמץ שבתודה לקרבן אחר דעלמא, מצית לאקשויי: וכי דבר וכו'. השתא דלא יליף אלא לההוא קרבן גופיה, ליכא למיפרך הכי. **מאי איכא למימר** – וכי דבר הלמד [בהיקש] חוזר ומלמד בהיקש? **תביאו ריבויא הוא** – דלא הוה למכתב "תביאו" גבי שתי הלחם, משום טעמא דאמר לעיל, והוי כמאן דכתיב הכא גבי לחמי תודה, דכל הבאות שאתה מביא יהו כזה עשרון לחלה, והוי כמו שלמד מגופו דקרא עשרון לחלה ולא מהיקש (וכי מלמד חמץ על המצה עשרה עשרונות). ולא מצית למיפרך: וכי דבר הלמד כו'? שהרי לא למד החמץ מהיקש. אבל אי תודה כדמעיקרא אתיא "לחם" "לחם" – הוי דבר הלמד מהיקש, ואיכא למיפרך עליה. **משנה המלואים** – שהיו בימי משה היו כו'. **שתי ידות כמצה שבתודה** – דהיינו חלות ורקיקין, אבל רבוכה – לא היתה בנזיר. וכיון שלא היו שם אלא שני אותן מינין, נמצאו שני מינין עשרה קבין ירושלמיות. דכיון דשלשה מינין דמצה שבתודה הוו חמשה עשר קבין, חמשה קב לכל מין, נמצאו לשני מינין הן עשרה קבין. **שהן ששה עשרונות** – דעשרה קבין הן ששה עשרונות [ושני שלישיות]. ושני מינין, שהן שלשה עשרונות [ושליש] לכל מין. דכיון דעשרה עשרון הוו [לשלשה מינין שבמצה], נמצא לשתי ידות הן ששה עשרונות ושני שלישי עשרון. **גמרא מנא הני מילי** – דהמילואים היו באות חלות ורקיקין ורבוכה, היינו חלוט בשמן? **לאו היינו רבוכה** – אלמא דאית בהו רבוכה. **אנתא דמשחא** = חתיכת עיסה עבה שטיגנה בשמן. ענין אחר: אנתא דמשחא = שמן קרוש עגול כמו לחם, והיינו לחם. מורי רבי זכרונו לברכה, ולא רבוכה ממש. **וכי מה למדנו לבניו מיום המשחו** – כלום חייבין בניו בשביל משיחת אביהם? **מקיש חינוכו** – דכהן הדיוט להמשחו (היינו רבוכה). וחינוכו הוא המילואים שלו, אלמא דבמילואים הוי רבוכה. דכהן הדיוט מביא חביתין [היינו רבוכה] ביום חינוכו לעבודה, וכהן גדול בכל יום. **אף** – חלות לחם שמן נמי דהוי במילואים, היינו רבוכה. **המתקרב לעבודה** – תחילה לאחר שנמשח. **אחד להמשחו** – שנמשח לכהן גדול. **ואחד לחינוכו** – בשביל שנתחנך היום לעבודת כהן [גדול]. **הא דלא עבד עבודה מעולם כשהיה הדיוט** – מביא שלשה: אחת – לחינוך תחילת עבודה, ואחת – לחינוכו שנתמנה לכהן גדול, ואחת – להמשחו. מורי רבי זכרונו לברכה. **רקיק וחלות** – חד הוא, אלא שזה נבלל וזה נמשח. **שלמיו** – "על זבח תודת שלמיו", דלא הוה צריך, שהרי כבר נאמר "זאת תורת זבח שלמיו ואם על תודה". **לרבות שלמי נזיר לעשרה קבין ירושלמיות** – שהן שתי ידות של מצה שבתודה, שלא היה בנזיר אלא חלות ורקיקין. **ולרביעית שמן** – לפי שבתודה היה חצי לוג שמן, חציו לחלות ורקיקין וחציו לרבוכה, לחמץ לא היה בו שמן. וכיון שבנזיר אין בו רבוכה, דיו ברביעית. **יכול לכל מה שאמור בענין** – הואיל והוקשו שלמי נזיר למצה של תודה, יכול לוקשו לכל שלשה מינין שבמצה? תלמוד לומר "מצות". **מאי תלמודא** – היכי ממעט ממצות? **אמר רב פפא דבר שנאמר בו מצות** – בתודה, דהיינו חלות ורקיקין, דכתיב (ויקרא ב) "חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות", לההיא איתקש המצות האמורות בנזיר. אבל לרבוכה, דאין כתב בהן מצות – לא הוקשו לחם נזיר.

חוץ

אמר רב יצחק בר אבדימי תהיינה כתיב — פירוש: יו"ד יתירא דריש, דמשמע א"תביאו" קאי, שדרשנו לעיל: שכל שאתה מביא ממקום אחר כזה. דאי אשתי הלחם קאי — לא מצי למכתב יו"ד, דהא "שתים שני עשרונים" כתיב. ופריך: ואימא עשרה קפיזי? ומשני: אמר רבא, בעשרונות דבר הכתוב — פירוש: כדדרשינן: מה כאן עשרון לחלה. ובקונטרס כתב בספר מוגה שלו: לא גרסינן "קפיזי אמר רבא", והכי גרסינן: אמר רב יצחק, "תהיינה עשרה" דבר הכתוב. ויש ספרים דלא כתיב בהו כלל "עשרה עשרונות דיבר הכתוב", וגרסינן: אמר רב יצחק בר אבדימי, "תהיינה" כתיב, ותו לא — פירוש: דמשמע דאתא למעוטי, ולמימר אלו דוקא שני עשרונים, ואין הללו שני עשרונים. ומיהו קשה: כיון דאי לא כתיב "תהיינה" — לא הייתי יודע לענין מה אמר הכתוב כל שאתה מביא ממקום אחר כזה. אי לענין שיהא עשרון לחלה כבשתי הלחם, והוי להו עשרה עשרונות, דמה נפשך איכא עשרון לחלות משום תרומה. או לענין למימר דמה אלו שני עשרונים אף להלן שני עשרונים לעשר חלות. אם כן השתא דכתיב "תהיינה", מה ראית דדרשת למימר אלו דווקא שני עשרונים? אימא: אלו דווקא (שני עשרונים) עשרון לחלה! ולגירסת הקונטרס נמי קשה, דיו"ד לא מייתרא לדרשא, דכמו שיאמר מ"תעשה" לשון יחיד — "תעשינה" לשון רבים, כמו כן יאמר מ"תהיה" — "תהיינה" בשני יו"דין, יו"ד אחת של עיקר, ויו"ד אחת של שימוש! ועוד: אי מיו"ד ילפינן עשר חלות, למה לן גזרה שוה דתרומת מעשר? הא כיון דאמר רחמנא "אחד מכל קרבן", ודרשינן (מנחות עז,א): "אחד" — שלא יטול פרוסה, ולמדנו עשרון לחלה, על כרחין אחד מעשרה נוטל!

הימנו ודבר אחר — פירש בקונטרס: כלומר, בין מה שכתב בגופו, בין מה שלמד מדבר אחר נפקא ליה דעשר עשרונות הוא. דבדידיה כתיב "תהיינה" — דמשמע: עשר חלות דהא א"תביאו" קאי. ולהכי גמר אשתי הלחם, דעשרון יהא בכל חלה, הלכך לאו היקש הוא, ויכול לחזור וללמד על המצה דעשר עשרונות הוא. והיכי דמי היקש גמור? כגון אי לאו הוה כתיב בתודה עשר לגמרי, ובשתי הלחם הוו עשרה עשרונות, וילפי מהדדי — ההוא הוי היקש גמור. ופירוש זה יתיישב לפי גירסא דלעיל, אבל לאידך גירסא דלא דרשינן יו"ד ד"תהיינה" — לא יתכן. ובסוף "איזהו מקומן" (זבחים נז,א) פירש בקונטרס: דחשיב הימנו מה שאנו למדין מתרומת מעשר בגזרה שוה מנין החלות, דדבר הלמד בגזרה שוה חשיב ככתוב בגופיה, משום דקיימא לן: דבר הלמד בגזרה שוה, חוזר ומלמד בהיקש. על ידי כך אנו יודעים שיש עשרה עשרונות, כדילפינן מהיקשא דשתי הלחם דהוי עשרון לחלה. ועוד יש לפרש: משום דתרומת מעשר חולין הוא, חשיב ככתיבה בגופייהו.

אחת להמשחו לחביתים ואחת לחנוכו לעבודת כהן גדול — מר בר חייא אמר: שלש, כדמסיק: בשלא עבד עבודה כשהוא הדיוט. דאיכא אחת — לחנוכו לעבודת כהן הדיוט, ואחת — לחנוכו לעבודת כהן גדול, ואחת — לחביתין. ויש מפרשים: כגון שעמד ביום הכיפורים, דאיכא עבודת יום הכיפורים בכהן גדול. ולא מילתא היא, דהא קרבן יחיד אין קרב ביום הכיפורים. ובפרק קמא דיומא (יב,א) בעי: אם אירע פסול בכהן גדול, במה מחנכין את השני ביום הכיפורים. **אין** בכלל אלא מה שבפרט — בכל מקום שיש כלל ופרט רגיל רבינו שמואל לפרש: דאיצטריך רחמנא למכתב הכלל — שלא נרבה דבר הדומה לפרט. וכן מוכיח כאן, דאי לאו דהוה כלל ופרט, משמע הכא דהוה ילפינן רבוכה מלחמי תודה.

ולא

אֲמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: "תִּהְיֶינָה" כְּתִיב. אֵימָא: עֲשָׂרָה קְפִיזֵי! אָמַר רָבָא: בְּעֶשְׂרוֹנוֹת דִּבֵּר הַכָּתוּב. לָמַדְנוּ עֲשָׂרָה לֶחָמֵץ, עֲשָׂרָה לְמַצָּה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ" כְּנֶגֶד חָמֵץ הָבֵא מַצָּה. וְכִי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהֶיקֵּשׁ, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד בְּהֶיקֵּשׁ? הֵימֶנּוּ וְדָבָר אַחֵר הוּא, וְכָל הֵימֶנּוּ וְדָבָר אַחֵר לָא הָוֵי הֶיקֵּשׁ. הָנִיחָא לְמַאן דַּאֲמַר לָא הָוֵי הֶיקֵּשׁ, אֶלָּא לְמַאן דַּאֲמַר הָוֵי הֶיקֵּשׁ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? "תָּבִיאוּ" רִבּוּיָא הִיא. **משנה** הַמִּילּוּאִים הָיוּ בָּאִין כַּמַּצָּה שֶׁבַּתּוֹדָה, חַלּוֹת וּרְקִיקִין וּרְבִיכָה. נְזִירוּת הָיְתָה בָּאָה שְׁתֵּי יָדוֹת כַּמַּצָּה שֶׁל תּוֹדָה, חַלּוֹת וּרְקִיקִין, וְאֵין בָּהּ רְבוּכָה, נִמְצָא עֲשָׂרָה קַבִּין יְרוּשַׁלְמִית שֶׁהֵן שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת וְעוֹדִיִּין. **גמרא** מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אֲמַר רַב חִסְדָּא, אֲמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, דַּאֲמַר קְרָא: "וּמִסַּל הַמַּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' לָקַח חַלַּת מַצָּה אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרָקִיק אֶחָד", בִּשְׁלָמָא "חַלּוֹת" - חַלּוֹת, "רָקִיק" - רָקִיק, "שֶׁמֶן" - מַאי נִינְהוּ? לָאו רְבוּכָה. מַתְקִיף לַה רַב אָוְיָא, אֵימָא: אִנְתָּא דְּמִשְׁחָא! אֶלָּא כִּדְדָרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי טַבְלָא: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ", וְכִי מַה לָּמַדְנוּ לְבָנָיו בְּיוֹם הִמָּשְׁחוֹ? אֶלָּא מַקִּישׁ חִינּוּכוֹ לְהִמָּשְׁחוֹ. מַה הִמָּשְׁחוֹ - רְבוּכָה, אַף חִינּוּכוֹ - רְבוּכָה. אָמַר רַב חִסְדָּא: כֹּהֵן גָּדוֹל הַמִּתְקָרֵב לַעֲבוֹדָה - צָרִיךְ שְׁתֵּי עֶשְׂרוֹנוֹת הָאֵיפָה, אַחַת לְהִמָּשְׁחוֹ וְאַחַת לְחִינּוּכוֹ. מָר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר: שָׁלֹשׁ. וְלָא פְּלִיגִי: הָא - דַּעֲבַד עֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט, הָא - דְּלָא עֲבַד עֲבוֹדָה כְּשֶׁהוּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט. "נְזִירוּת הָיְתָה בָּאָה שְׁתֵּי יָדוֹת כַּמַּצָּה שֶׁבַּתּוֹדָה". תָּנוּ רַבָּנַן: "שְׁלָמָיו" - לְרַבּוֹת שַׁלְמֵי נָזִיר לַעֲשֶׂרֶת קַבִּין יְרוּשַׁלְמִיּוֹת וְלִרְבִיעִית שֶׁמֶן. יָכוֹל לְכָל מַה שֶּׁאָמוּר בָּעִנְיָן? תַּלְמוּד לוֹמַר "מַצּוֹת". מַאי תַּלְמוּדָא? אָמַר רַב פַּפָּא: דָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מַצּוֹת" - לְאַפּוּקֵי רְבוּכָה, דְּלָא נֶאֱמַר בּוֹ "מַצּוֹת". דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא: "מַצּוֹת" - כְּלָל, חַלּוֹת וּרְקִיקִין - פְּרָט. כְּלָל וּפְרָט - אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, חַלּוֹת וּרְקִיקִין - אִין, מִידֵי אַחֲרִינָא - לָא.

משנה

רש"י כת"י

תהיינה – בתרי יו"ד, [דחד] יו"ד יתירא. **עשרה קפיזא** – דעשר עשרונות דבר הכתוב. ורבא אמר, מספקא ליה מאי היא. בספר מוגה שלי לא גרסינן "קפיזא אמר רבא", אלא הכי גרסינן: אמר רב יצחק בר אבדימי: "תהיינה" כתיב, עשר עשרונות דבר הכתוב. **וכי דבר הלמד בהיקש** – משתי הלחם. **חוזר ומלמד** – על המצה בהיקש? והכי קיימא לן בפרק "איזהו מקומן": כל התורה למדו למד מלמד, חוץ מקדשים. **הימנו ודבר אחר** – כלומר, בין מה שכתוב בו בגופיה, בין מה שלמד מדבר אחר נפקא ליה דחמץ עשר עשרונות הוא. דבדידיה כתיבי עשר חלות, כדילפינן לעיל דתרומה אחת מעשרה, ולהכי גמר משתי הלחם דעשרון יהא לכל חלה, הרי עשר עשרונות. הלכך, לאו היקש הוא, ויכול לחזור וללמוד על המצה דעשרה עשרונות הוא. והיכי דמי היקש גמור? כגון אי לא הוי כתיב עשר חלות לגופיה, ובשתי הלחם הוי עשר עשרונות, וילפינן מהדדי בהיקש – דההיא הוי היקש גמור. **תביאו ריבויא היא** – "תביאו" דאוקימנא ליה אתודה – ריבויא הוא, ולא היקש. ולא משתי הלחם גמר, אלא בחמץ דתודה גופיה כתיב עשרון לחלה. ד"תביאו" דכתיב בשתי הלחם לא צריך לגופיה, אלא לרבות לחמי תודה למה שאמר בפסוק זה. ומה אמור בו? לכל חלה עשרון. הלכך, בהדיא בגופיה כתיב, ולא מהיקשא גמר. והיקש היכי דמי? כגון אי לא הוי כתיב בקרא ד"תביאו" עשרון לחלה, והיה כתיב גבי שתי הלחם לחודיה, וגמרינן תודה בהיקש משתי הלחם – ההוא הוי היקש גמור. לישנא אחרינא: "תביאו" ריבויא הוא, דמשמע: הבאה מרובה, שיהא בחלה עשרון שלם. ויו"ד ד"תהיינה" דמביא עשר חלות, הוי מגופיה דקרא דתודה. הלכך, לאו היקש הוא, ויבא ללמוד על המצה. **משנה המילואים** – שהיו בימי משה. **היו באות כמצה כו'** – ובגמרא מפרש מנלן. **נזירות** – לחמי נזיר, דכתיב "וסל (המצות וחלות מצות שמן וגו') [מצות סולת חלות וגו' ורקיקי מצה"]. **שתי ידות** – שני חלקים של מצה שבתודה היו בנזירות, כדמפרש: חלות ורקיקין ואין בה רבוכה. נמצאו בנזירות עשרת קבין, שהרי במצה שבתודה היו חמשה עשר קבין, והוי ליה עשרת קבין שתי ידות לחמשה עשר. **שהן שש עשרונות ועדויים** – שלש עשרונות ושליש לכל מין. והאי "ועדויים" הוי שני שליש עשרון. דהכי אמרינן לעיל גבי מצה שבתודה. **גמרא לחם שמן מאי ניהו לאו היינו רבוכה** – דמוסיף בו שמן כנגד חלות ורקיקין. **אנתא דמשחא** = עוגה של שמן קרוש. **וכי מה למדנו לבניו** – לדורות מיום המשחו לאהרן? **אלא מקיש חינוכו** – להדיוט לדורות. **להמשחו** – כלומר, לכהן גדול לחביתין. **מה המשחו** – דאהרן, קרבן חביתין שהוא מקריב בכל יום. **רבוכה** – כדכתיב "מורבכת תביאנה". **אף** – יום חינוך בניו דכהנים הדיוטות, ומילואים – יום חינוך הוי. **אחד להמשחו ואחד לחינוכו** – לעבודת כהן הגדול. **הא דעביד עבודה כשהוא הדיוט** – הא, דלא עביד עבודה כשהוא הדיוט. שלש: אחת – לחינוכו לעבודת כהן הדיוט, ואחת – לחינוכו לעבודת כהן גדול, ואחת – לחביתין. ויש מפרשים: כגון דעבד עבודה ביום הכפורים. ולאו מילתא היא, דהא קרבן יחיד אינו קרב ביום הכפורים. ובפרק קמא דיומא קא בעי: אם אירע פיסול בכהן גדול, במה מחנכין את השני ביום הכפורים. **לעשרת קבין ירושלמית** – דהיינו, שתי ידות. **ולרביעית שמן** – שבתודה. דבתודה הוה בה חצי לוג, ואותו חצי לוג חוצה: חציו – לרבוכה, וחציו – לחלות ורקיקין, כדאמרינן לקמן בפרק "שתי מדות". אלמא, בשתי ידות שבמצה של תודה, דהיינו חלות ורקיקין, לא הוה בהו אלא רביעית. ובנזירות, דהוי בה חלות ורקיקין ולא רבוכה, הוי ביה נמי רביעית שמן. דהיינו, שתי ידות כמצה של תודה. **יכול לכל מה שאמור בענין** – שיהו טעונין רבוכה? **תלמוד לומר** – בנזיר "וסל מצות". **לאפוקי רבוכה דלא נאמר בה מצות** – דהא בתודה כתיב "חלות מצות... ורקיקי מצות... וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", ואלו מצות לא כתיבי ברבוכה. **דבר ר' ישמעאל תנא סל מצות כו'** – דבנזיר כתיב.

קנח מנחות. פרק שביעי – אלו מנחות נקמצות דף עח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

ולא בעינן על בסמוך — תימה: הא עד כאן לא פליגי רבי ורבנן בסוף "כל המנחות [באות מצה"] (מנחות סב,א) אלא אי בעינן על בסמוך או על ממש! ויש לומר: דהכא לא דמי לההיא [דהתם], דתנופה דשתי הלחם — כעין הקרבתן. אבל הכא בשחיטה, דלמקדש לחם בעלמא [אתי] — ליכא למיחש אלא שיהא הלחם קיים. וכן שוחט על חמץ, כדקאמר בסמוך, דכל היכא דאיתיה — באיסוריה קאי. **או** לאחד מבני חבורה — אפסח קאי, אבל סתמיה — פשיטא דלא מיחייב משום אחד שבישראל. **פורסה** ואין חוטין נמשכין הימנה — נראה דכי האי גוונא "עד שיקרמו פניה" דפרק קמא דשבת (יט,ב). **ליקדשו** ארבעים מתוך שמונים — אף על גב דרבי יוחנן לית ליה ברירה, בריש "כל הגט" (גיטין כה,א) — היינו, היכא כשמתברר לבסוף דלאו כלום עביד. אבל הכא, קדשי כל היכא דאיתנהו. וכשבא להפריש ארבע חלות של תרומה, צריך להפריש אחת עשרה חלות מכל מין ומין. דאי לאו הכי, כיון דאין ברירה — דלמא דחולין קא שקיל.

משנה הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה לִפְנִים, וְלַחְמָהּ חוּץ לַחוֹמָה - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָהּ עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פָּנֶיהָ בַּתַּנּוּר, וַאֲפִילּוּ קָרְמוּ כּוּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. **גמרא** מַאי "חוּץ לַחוֹמָה"? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חוּץ לְחוֹמַת בֵּית פָּאגֵי, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה, בָּעֵינַן עַל בְּסָמוּךְ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חוּץ לְחוֹמַת בֵּית פָּאגֵי, אֲבָל חוּץ לַעֲזָרָה - קָדוֹשׁ, וְלָא בָּעֵינַן עַל בְּסָמוּךְ. - וְהָא אִיפְּלִיגוּ בָּהּ חֲדָא זִימְנָא! דִּתְנַן: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל הֶחָמֵץ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַתָּמִיד. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב - עַד שֶׁיְּהֵא אוֹ לַשּׁוֹחֵט אוֹ לַזּוֹרֵק אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה עִמּוֹ בָּעֲזָרָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ בָּעֲזָרָה! - צְרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בְּהַהִיא - בְּהַהִיא קָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ - בְּאִיסּוּרָא קָאֵי. אֲבָל לְעִנְיַן מִקְדַּשׁ לֶחֶם - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאִי אִיתֵיהּ בִּפְנִים - קָדוֹשׁ, אַבְרָאֵי - לָא קָדוֹשׁ. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא - בְּהָא קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֲבָל בְּהַךְ - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, צְרִיכָא. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה לִפְנִים, וְלַחְמָהּ חוּץ לְחוֹמַת בֵּית פָּאגֵי - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. "שְׁחָטָהּ עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פָּנֶיהָ בְּתַנּוּר". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "עַל חַלּוֹת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח" - מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא אִם כֵּן קָרְמוּ פָּנֶיהָ בְּתַנּוּר. "יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח" - מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח. "זֶבַח תּוֹדַת" - מְלַמֵּד שֶׁאִם שָׁחַט שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. תָּנוּ רַבָּנַן: יוֹצְאִין בְּמַצָּה נָא וּבְמַצָּה הֲעֲשׂוּיָה בָּאִילְפַּס. מַאי "מַצָּה נָא"? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁפּוֹרְסָהּ, וְאֵין חוּטִין נִמְשָׁכִין הֵימֶנָּה. אָמַר רָבָא: וְכֵן לְעִנְיַן לַחְמֵי תוֹדָה. - פְּשִׁיטָא, הָכָא "לֶחֶם" כְּתִיב, וְהָכָא "לֶחֶם" כְּתִיב! - מַהוּ דְּתִימְּא: "אֶחָד" אָמַר רַחֲמָנָא - שֶׁלֹּא יִטּוֹל פָּרוּס, וְהָא כְּמַאן דְּפָרִיסָא דְּמָיָא, קְמַשְׁמַע לָן. אִיתְּמַר: תּוֹדָה שֶׁשְּׁחָטָהּ עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת - חֲזַקִיָּה אָמַר: קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. אָמַר רַבִּי זֵירָא: הַכֹּל מוֹדִים, הֵיכָא דַּאֲמַר "לִיקְדְּשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים" - קָדְשׁוּ, "אַל יִקְדְּשׁוּ אַרְבָּעִים, אֶלָּא אִם כֵּן יִקְדְּשׁוּ שְׁמוֹנִים" - לֹא קָדְשׁוּ. כִּי פְּלִיגִי בִּסְתָמָא, מָר סָבַר: לְאַחֲרָיוּת קָא מִיכַּוֵּין, וּמָר סָבַר: לְקָרְבָּן גָּדוֹל קָא מִיכַּוֵּין. אַבַּיֵי אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא לְאַחֲרָיוּת קָא מִיכַּוֵּין, וּבִכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא מִדַּעַת קָא מִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: כְּלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא מִדַּעַת, וּמָר סָבַר: כְּלֵי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא מִדַּעַת. רַב פַּפָּא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא - כְּלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא מִדַּעַת, וְהָכָא בְּסִכִּין קָא מִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: סִכִּין מְקַדֶּשֶׁת כִּכְלֵי שָׁרֵת, וּמָר סָבַר: סִכִּין, כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ תּוֹךְ - אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת בִּכְלֵי שָׁרֵת. וְאִיבָּא דְּאָמְרִי, רַב פַּפָּא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא - כְּלֵי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת, וְהָכָא בְּסִכִּין קָא מִיפַּלְגִי. מָר סָבַר: סִכִּין אֲלִימָא מִכְּלֵי שָׁרֵת, דְּאַף עַל גַּב דְּלֵית לֵיהּ תּוֹךְ מִיקַּדְּשָׁה. וּמָר סָבַר: סִכִּין לָא אֲלִימָא לֵיהּ מִכְּלֵי שָׁרֵת. **ומשנה** שְׁחָטָהּ חוּץ לִזְמַנָּהּ וְחוּץ לִמְקוֹמָהּ - קָדַשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: קִידֵּשׁ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא קִידֵּשׁ. שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְכֵן אֵיל הַמִּילּוּאִים, וְכֵן שְׁנֵי כְּבָשֵׂי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. **גמרא** מַתְנִיתִין מָנִי? רַבִּי מֵאִיר. דְּתַנְיָא, זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁפִּיסּוּלוֹ קוֹדֶם שְׁחִיטָה - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם, פִּיסּוּלוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - קָדַשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָהּ חוּץ לִזְמַנָּהּ וְחוּץ לִמְקוֹמָהּ - קָדַשׁ הַלֶּחֶם, שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.

שחטה

רש"י

חוץ לחומת [בית] **פאגי** – היינו, חוץ לחומת הר הבית. אבל אם היו בהר הבית – קדשו, אף על פי שאין בעזרה. מורי הרב זכרונו לברכה. **חוץ לחומת העזרה** – ואף על גב דהוי לפנים מחומת בית פאגי – לא קדש. **על זבח תודת** – חלות. דהיינו, "על" בסמוך בעזרה. **הא איפלגו בה חדא זימנא** – ב"על" בסמוך. **רבי יהודה אומר אף תמיד של בין הערבים** – אם שחטו על חמץ – עובר, דכתיב "על חמץ דם זבחי" – זבוח המיוחד לי, דהיינו תמיד. **ורבי יוחנן אמר אף על פי וכו'** – דלא בעינן "על" בסמוך. **בההיא קאמר רבי יוחנן** – אף על פי שאין עמו בעזרה. **דכל היכא דאיתיה** – לחמץ לאחר זמן הביעור – באיסורא איתיה. **אבל מקדש לחם** – שלחמי תודה אין מקדשים אלא בשחיטת הזבח, אימא לא יהו קדוש עד שיהא הלחם עמו בעזרה. **ואי איתמר בהא** – בלחמי תודה קאמר ריש לקיש, כיון דלמקדש לחם הוא, בעינן ב"על" בסמוך. אבל בהך בחמץ בארבעה עשר, דכל היכא דאיתיה – באיסורא איתיה. **אימא מודי לרבי יוחנן** – דאף על פי שאין עמו בעזרה. צריכא. **על חלות לחם חמץ יקריב** – כלומר, כשהוא מקריבו כששוחטו, יהא כבר לחם – שיהו פניו מתקרמין כבר בתנור. **קרבנו על זבח** – "קרבנו" – דהיינו לחם, מתקדש על ידי זבח. **זבח תודה** – משמע: זבח לשם תודה, שצריך לשוחטו לשמו. יוצאין – בפסח במצה נא. **העשויה** = האפויה. **מאי נא** – וכי מאי לחם הוי? הואיל ואין נאפה כלל.

אמר שמואל כל שפורסין כו' – דכבר אפויה כל דהו. **וכן לענין לחמי תודה** – שאם נאפו כל כך בשעת שחיטת הזבח, שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה – קדש הלחם. **פשיטא** – דחד דינא אית להו למצה ולחמי תודה, דהכא והכא כתיב "לחם". **והא** – שאין אפויה כל צרכה, אף על גב דאין חוטים נמשכים ממנה – כפריסא דמיא, לפי שנפרכת כשמטלטלים אותה. קא משמע לן, (דלא). **ליקדשו ארבעים מתוך שמונים קדשו** – דלאחריות נתכוין, דאי אבד הא – ליפוק באחריני. (**ומאן דאמר לא קדשו סבר לקרבן גדול דהיינו שמונים נתכוין** – דאי אתברי ארבעים מיניהו – נפיק באידך). **אל יקדשו כו' לא קדשו** – שהרי אין מביאין לתודה אלא ארבעים חלות. **מאן דאמר קדשו** – סבר: האי דשחיטה סתם – אין דעתו אלא על ארבעים, והאי דהביא שמונים – לאחריות מכוין, דאי איבדו, ניפוק באחריני. **ומאן דאמר לא קדשו** – סבר: האי דהביא שמונים – דעתו אכולם, ונתכוין להביא קרבן גדול, ופסול. **אביי אמר בכלי שרת מקדש שלא מדעת** – והוא הדין בסכין ששוחטו בו הזבח, שבשחיטה מתקדש הלחם קמיפלגי. **מאן דאמר קדשו** – קסבר: כלי שרת מקדשין מה שראוי להם שלא מדעת בעלים. **ומאן דאמר לא קדשו** – קסבר: אין מקדשין אלא מה שנתכוונו הבעלים לקרבן גדול, דהיינו שמונים, ופסול. (מר סבר: לא אלימא) שחיטה לקדש שלא מדעת בעלים, שאף על פי שהבעלים נתכוונו לשמונים – הסכין לא קידש אלא ארבעים שראוין לזבח. **רב פפא אמר דכולי עלמא כלי שרת מקדשין** – מה שראוי לקח. (ומאן דאמר קדשו) סבר: סכין נמי מקדשא ארבעים שלא מדעת בעלים, כשאר כלי שרת. ומאן דאמר לא קדשו, סבר: כיון דלית ליה תוך – אין מקדש אלא מדעת בעלים, והבעלים לשמונים איכוונו, ופסול. **דאף על גב דלית ליה לסכין תוך** – מקדשת הזבח, כשאר כלי שרת שיש להם תוך. הכי נמי אלימא משאר כלי שרת, שמקדש מה שראוי לזבח, ארבעים מתוך שמונים שלא מדעת בעלים. **ומר סבר לא אלימא מכלי שרת** – לקדש שלא מדעת, ובעלים לקרבן גדול איכוונו לקדש כל שמונים, ולא קידשו. **משנה שחטה חוץ לזמנה** – על מנת לאכול מנמנה בזית למחר, דהוי פיגול מעליא. **או חוץ למקומו** – (או) חוץ לעזרה. **קדש הלחם** – והוי מפגל, הואיל ופסול הוה לאחר שחיטה, ומכל מקום בפנים שחטה. אבל שלא לשמן – לא קדש הלחם, הואיל ומפיק לה מקודשתה לגמרי, שהרי שחטה לשם זבח אחר. **ונמצאת טריפה** – בבדיקה – לא קדש הלחם, דטריפה הוי פסול קודם שחיטה. **גמרא** זה הכלל **וכו'** – השתא מפרש כיצד שחטה חוץ לזמנה וכו', דלאו דהיינו פסול קודם שחיטה, לפיכך קדש הלחם.

שחטה

רש"י כת"י

משנה בפנים = בעזרה. **עד שלא קרמו בתנור** – לאו לחם ניהו, אלא "עיסה" מיקרא. **גמרא חוץ לחומת בית פאגי** – חוץ לחומת החיצונה בירושלים. **לא בעי על בסמוך** – אף על גב דכתיב "והקריב על זבח תודה חלות", לא דרשינן "על" בסמוך, שהיה הלחם אצל התודה בשעת זביחה. ואיסור יוצא ליבא, שהרי תודה ולחמה נאכלין בכל העיר. **אף התמיד** – של בין הערבים של ערב פסח. ובמסכת פסחים מפרש טעמא ב"אלו דברים". **עד שיהא** – חמץ. **לשוחט או לזורק** – הכהן הזורק. **ועד שיהא** – חמץ. **עמו בעזרה** – דדרשינן "על" בסמוך. **אלא אם** [כן] **קרמו כו'** – ד"חלות" בעי, וההיא שעתא – לא מקרי "חלות". **שאם שחטן שלא לשמן כו'** – דהכי משמע: זבח תודת שלמיו יקריב חלות קרבנו על זבח שנזבח לשם תודה. **ואין חוטין נמשכין** – ממנה, שאפויה קצת. **שפורסה** = ששוברה. **כמאן דפריסא דמיא** – דכיון דאינה אפויה יפה, נפרסה מעצמה. **קדשו** – לה ארבעים מתוך שמונים. וכולן שמונים יאכלו בקדושה ליום ולילה, דהא לא ידיעי הי ארבעים קדש. **לא קדשו** – דהא לא אפשר דיקרשי שמונים, דלא בעי אלא ארבעים. ולא יצא ידי נדרו, דלא תפסי בה קדושה. **חזקיה סבר** – האי דאמר שמונים – לאחריות איכוין, שאם יאבדו הארבעים – ישתיירו הארבעים. הלכך לא היה דעתיה אלא על ארבעים, וקדשי. **לקרבן גדול** – לשמונים, והא לא אפשר. הלכך, לא תפסי בהו קדושה כללו, ולא יצא ידי נדרו. **בכלי שרת מקדשין שלא מדעת קא מיפלגי** – ודכולי עלמא: לקרבן גדול איכוין. **ורבי יוחנן סבר** – סכין שמקדש סתם החלות בשחיטת התודה – אין מקדש אלא מדעת האיש, ואפילו מה שראוי להם, ודעת האיש על שמונים. הלכך, לא קדשי. **וחזקיה סבר** – סכין מקדש, כשאר כלי שרת, שלא מדעת. **לא מקדש** – הואיל ואין לו תוך. **אלימא מכלי שרת** – דהא אין לו תוך, ומקדשי. הלכך, אלימא נמי להאי מילתא, שמתקדש שלא מדעת. **משנה שחטה** – על מנת לאכלה חוץ לזמנה – קדש הלחם, ונפגל. **על מנת לאכלה חוץ למקומה קדש הלחם** – ונפסל. דפסולו בקדש הוא, וקיימא לן בזבחים: כל שפסולו בקודש – הקודש מקבלו, בפרק "המזבח מקדש". **שחטה ונמצאת טריפה לא קדש הלחם** – דפסולו קודם שחיטה הוא. **שחטה ונמצאת בעלת מום רבי אליעזר אומר קדשי** – מוקמינן לה בגמרא בדוקין שבעין, ואליבא דרבי עקיבא דאמר: אם עלו – לא ירדו, בפרק "המזבח מקדש". **שלא לשמה לא קדש** – מפרש בגמרא: "זבח תודה" – מלמד שאם שחטה שלא לשמה, לא קדש הלחם. **גמרא** כל **שפיסולו קודם שחיטה** [**כו' שחטה**] – על מנת לאכלה חוץ לזמנה או חוץ למקומה, לא הוי פיסולו קודם שחיטה. **טריפה** – הוי פיסולו קודם שחיטה.

משנה

שחיטת התודה היא המקדשת את לחמי התודה. המשנה מבארת דיני קידוש הלחם בשחיטת הזבח: **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה לִפְנִים** – בעזרה, **וְלַחְמָהּ** – לחמי התודה היו **חוּץ לַחוֹמָה, לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָהּ עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פָּנֶיהָ** של עיסת לחמי התודה **בַּתַּנּוּר, וַאֲפִילּוּ קָרְמוּ כּוּלָּן** – כל ארבעים החלות, **חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם,** שצריך להיות קרוי 'לחם' בעת קידושו, שהיא השחיטה, וקודם קרימת פנים אינו לחם אלא עיסה.

גמרא

מבררת הגמרא: **מַאי חוּץ לַחוֹמָה** שהלחם לא קדש אם היה בו בשעת שחיטה. משיבה הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, חוּץ לְחוֹמַת בֵּית פַּאגִי** – חוץ לחומת ירושלים. **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה.** מבארת הגמרא את טעמיהם: **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה,** משום **שבָּעִינַן** – צריך שיתקיים הפסוק (ויקרא ז יג) 'עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו', ו'עַל' משמעו **בְּסָמוּךְ,** שלחמי התודה יהיו בעזרה בסמוך למקום הזביחה. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** דווקא **חוּץ לְחוֹמַת בֵּית פַּאגִי** אין הלחם קדוש, **אֲבָל חוּץ לָעֲזָרָה** בתוך החומה **קָדוֹשׁ** הלחם, **וְלֹא בָּעִינַן 'עַל' בְּסָמוּךְ** – אין דורשים ש'על' משמעותו בסמוך, ולכך די בכך שיהיה הלחם בתוך החומה.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיפְּלִיגוּ בָּהּ חֲדָא זִימְנָא** – והרי נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש פעם אחת. **דִּתְנַן** (פסחים סג.), **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח עַל הֶחָמֵץ** – ויש ברשותו חמץ, **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,** ככתוב (שמות לד כה) 'לא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי'. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף** השוחט את **הַתָּמִיד** של בין הערבים בערב פסח על החמץ, עובר בלאו. **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּהֵא אוֹ לַשּׁוֹחֵט** את הפסח **אוֹ לַזּוֹרֵק** את דמו **אוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה** המנויים על הפסח, חמץ **עִמּוֹ בָּעֲזָרָה,** שהרי נאמר 'עַל חָמֵץ', ו'על' משמעותו סמוך. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין** חמץ **עִמּוֹ בָּעֲזָרָה,** אלא ברשותו, עובר, לפי ש'על' אין משמעותו סמוך. ומדוע הוצרכו להשמיענו בשני מקומות את מחלוקתם אם 'על' משמעותו סמוך.

מתרצת הגמרא: **צְרִיכָא** – הוצרכו להשמיענו את שתי המחלוקות. משום **דְּאִי אִיתְּמַר בְּהַהִיא** – אם נאמרה מחלוקתם רק בשוחט על החמץ, הייתי אומר שרק **בְּהַהִיא קָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** שלא צריך שהחמץ יהיה עמו בעזרה, משום **דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ** – שבכל מקום שנמצא החמץ, **בְּאִיסּוּרָא קָאֵי** – הוא עומד באיסורו, שאסור לאכלו ולהנות ממנו, ולכן אסור לשחוט את הפסח על חמץ הנמצא בכל מקום שהוא. **אֲבָל לְעִנְיַן מִקְדַּשׁ** [–הקדשת] **לֶחֶם** של לחמי תודה, שאינו מתקדש אלא בשחיטת הזבח, **אֵימָא** [–שמא תאמר] **מוֹדֵי לֵיהּ לְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאִי אִיתֵיהּ** – שאם הלחם ישנו **בִּפְנִים, קָדוֹשׁ, אַבָּרַאי** – אך מחוץ לעזרה **לֹא קָדוֹשׁ. וְאִי אִיתְּמַר בְּהָא** – ואם היו נחלקים רק בענין לחמי תודה, **בְּהָא קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ** שצריך שיהא הלחם בעזרה, לפי שהשחיטה מקדשתו, **אֲבָל בְּהַךְ** – בשוחט על חמץ, שהחמץ באיסורו בכל מקום, **אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן** שאסור לשחוט את הפסח כשיש חמץ בכל מקום. מסיקה הגמרא: אכן **צְרִיכָא.**

תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שנינו ברייתא כרבי יוחנן, **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה לִפְנִים, וְלַחְמָהּ חוּץ לְחוֹמַת בֵּית פַּאגִי, לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.** שנינו במשנה: **שְׁחָטָהּ עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פָּנֶיהָ** של חלות התודה **בַּתַּנּוּר,** לא קדש הלחם. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו זאת. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן,** כתוב בתורה לגבי לחמי תודה, (ויקרא ז יג) 'עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ, עַל זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו'. מה שכתוב 'חלות לחם', **מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא אִם כֵּן קָרְמוּ פָּנֶיהָ בַּתַּנּוּר,** שקודם לכן אין העיסה קרויה חלה. ומה שכתוב 'יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל זֶבַח', ו'קרבנו' הם לחמי התודה, **מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח.** ומה שכתוב 'זֶבַח תּוֹדַת' משמע שהזביחה היא לשם תודה, **מְלַמֵּד שֶׁאִם שְׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.**

הגמרא מבארת מהו שיעור הקרימה: **תָּנוּ רַבָּנָן, יוֹצְאִין** ידי חובת אכילת מצה בפסח, **בְּמַצָּה נָא** – שלא נגמרה אפייתה, **וּבְמַצָּה הָעֲשׂוּיָה בָּאִילְפָּס** – האפויה בקדירה. מבררת הגמרא: **מַאי מַצָּה נָא** – באיזו מצה נא הכשירה הברייתא. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כֹּל** שנאפתה קצת עד **שֶׁפּוֹרְסָהּ** [–ששוברה] **וְאֵין חוּטִין** של בצק **נִמְשָׁכִין הֵימֶנָּה. אָמַר רָבָא, וְכֵן לְעִנְיַן לַחְמֵי תוֹדָה,** שאם נאפו בשיעור זה כשרים ללחמי תודה. מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** ששיעורם שוה, שהרי **הָכָא** – במצה בפסח **לֶחֶם כְּתִיב,** שנאמר (דברים טז ג) 'לֶחֶם עֹנִי', **וְכֵן הָכָא,** בלחמי תודה, **לֶחֶם כְּתִיב,** שנאמר (ויקרא ז יג) 'עַל חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ', ומדוע הוצרך רבא להשמיענו שדינם שוה. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, הרי בלחמי תודה (שם ז יד), 'וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ **אֶחָד' אָמַר רַחֲמָנָא,** ללמד **שֶׁלֹּא יִטּוֹל פָּרוּס, וְהָא** – וחלה זו שלא נאפתה כל צרכה, **כְּמַאן דִּפְרִיסָא דָּמְיָא** – נחשבת כאילו היא חתוכה כבר, לפי שהיא מתפוררת מאליה כשמטלטלים אותה, **קָמַשְׁמַע לָן** רבא שכל זמן שלא התפוררה כשירה ללחמי תודה.

במשנה לעיל (עז.) התבאר שקרבן תודה בא עם ארבעים חלות. הגמרא דנה במי שהביא שמונים: **אִיתְּמַר, תּוֹדָה שֶׁשְּׁחָטָהּ עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת,** במקום ארבעים כדינה, **חִזְקִיָּה אָמַר, קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ הַשְּׁמוֹנִים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לֹא קָדְשׁוּ אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים,** כלומר אף חלה אינה קדושה.

הגמרא מבארת את מחלוקת האמוראים בכמה אופנים: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, הַכֹּל** [–חזקיה ורבי יוחנן] **מוֹדִים, הֵיכָא דְּאָמַר** הבעלים במפורש **לִיקְדְּשׁוּ** – שיתקדשו רק **אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים,** שקָדְשׁוּ ארבעים, ומה שהביא שמונים, הביא לאחריות, והתכוין שאם יאבדו ארבעים יהיו השאר לחמי תודה. וכן אם התנה במפורש, **אַל יִקְדְּשׁוּ** אפילו **אַרְבָּעִים אֶלָּא אִם כֵּן יִקְדְּשׁוּ שְׁמוֹנִים,** הכל מודים **שלֹא קָדְשׁוּ** כלל, משום שאי אפשר להביא יותר מארבעים לחמי תודה. **כִּי פְּלִיגִי** – ומחלוקתם היא **בִּסְתָמָא** – שלא פירש כוונתו, **מַר** – חזקיה **סָבַר,** באמת כוונתו להקדיש רק ארבעים, ולכן קדושים ארבעים מתוכם, ומה שהביא שמונים **לְאַחֲרָיוּת קָא מִיכַּוֵּין,** שחשש שיאבדו חלקם, ורצה שהנוספים ישלימו את האבודים. **וּמַר** – ורבי יוחנן **סָבַר, לְקָרְבָּן גָּדוֹל** של שמונים חלות **קָא מִיכַּוֵּין,** ולכן אף אחת מהם לא קדשה, ולא יצא ידי נדרו.

במשנתינו התבאר שהשחיטה מקדשת את החלות. וקידוש זה נעשה על ידי הסכין, וכפי שמצינו שכלי שרת מקדשים. על פי זה מבאר אביי את מחלוקת חזקיה ורבי יוחנן בדרך אחרת: **אַבַּיֵי אָמַר,** חזקיה ורבי יוחנן מודים שכוונתו היא לקרבן גדול, **(דכולי עלמא (לאחריות) קא מיכוין, ובכלי)** [**וּבִכְלֵי**] **שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין** את הראוי להם **שֶׁלֹּא מִדַּעַת** הבעלים, **קָא מִיפְלְגִי** חזקיה ורבי יוחנן. **מַר** – חזקיה **סָבַר, כְּלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין** את הראוי להם **שֶׁלֹּא מִדַּעַת** הבעלים, והרי הראוי להם הם רק ארבעים חלות, ולכך אף אם הבעלים כיוונו לשמונים חלות ולפי כוונתם לא קדשו החלות, מכל מקום התקדשו ארבעים חלות על ידי הסכין ששוחט בו את הזבח. **וּמַר** – רבי יוחנן **סָבַר, כְּלֵי שָׁרֵת אֵין מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא מִדַּעַת** הבעלים, והיות והבעלים התכוונו להביא שמונים, לא קדשו החלות כלל.

רב פפא מבאר את מחלוקתם בדרך אחרת: **רַב פָּפָא אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּלֵי שָׁרֵת** שיש להם תוך, **מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא מִדַּעַת** הבעלים את הראוי להם. **וְהָכָא** – וכאן, לגבי שמונים לחמי תודה, **בְּסַכִּין** שהיא כלי שרת **קָא מִיפְלְגִי. מַר** – חזקיה **סָבַר, סַכִּין מְקַדֶּשֶׁת כִּכְלֵי שָׁרֵת** אף שלא מדעת בעלים, ולכך אף שהבעלים התכוונו לשמונים, הסכין קידשה ארבעים חלות הראויים לה. [**וּמַר** – רבי יוחנן **סָבַר, סַכִּין, כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ** [–שאין לו] **תּוֹךְ, אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת כִּכְלֵי שָׁרֵת,** אלא רק מדעת בעלים, והיות והבעלים התכוונו להביא שמונים, אין החלות קדושות].

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו את דברי רב פפא בלשון אחרת, **רַב פָּפָא אָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא כְּלֵי שָׁרֵת** שיש להם תוך, **אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת** הבעלים. **וְהָכָא בְּסַכִּין** של כלי שרת **קָא מִיפְלְגִי, מַר** – חזקיה **סָבַר, סַכִּין אַלִּימָא** – כוחה חזק יותר **מִכְּלֵי שָׁרֵת,** שהרי מצינו בה

המשך בעמוד קכו

שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר קָדַשׁ הלחם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר לֹא קָדַשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל תודה שֶׁשְּׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה, שֶׁלֹּא קָדַשׁ הלחם, שהרי היה הפסול קודם שחיטה וודאי שאין בקרבן קדושה, וְכן לא נחלקו עַל תודה ששחטה במחשבת חוּץ לִזְמַנּוֹ, שֶׁקָּדַשׁ הלחם, שמחמת שיש חשיבות לזריקת דמו לענין ש'מרצה לפיגולו', לכך פשוט שאם עלה על המזבח שוב לא ירד, ולכך ודאי שהוא מקדש את הלחם. וְכן לא נחלקו עַל בַּעַל מוּם שֶׁלֹּא קָדַשׁ הלחם, לפי שפסולו קודם שחיטה. וְעַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל השוחט את התודה במחשבת חוּץ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קָדַשׁ הלחם, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, לֹא קָדַשׁ. אם כן משנתינו היא כרבי מאיר, הסובר שמחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע היא בשחטה ונמצאת בעלת מום.

רבי יהודה מביא לפי שיטתו, כיצד ביארו רבי אליעזר ורבי יהושע את טעמיהם. ממשיכה הברייתא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הוֹאִיל וְחוּץ לִזְמַנּוֹ פָּסוּל, וְכן חוּץ לִמְקוֹמוֹ פָּסוּל, נמצא שפסולים אלו דומים ויש ללמוד זה מזה, מַה חוּץ לִזְמַנּוֹ אף שהקרבן פסול ודאי קָדַשׁ הלחם, מחמת ש'מרצה לפיגולו', לכך אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ, אף שהקרבן פסול, קָדַשׁ הלחם. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הוֹאִיל וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ פָּסוּל, וְכן קרבן בַּעַל מוּם פָּסוּל, לכך יש ללמוד זה מזה, מַה בַּעַל מוּם לֹא קָדַשׁ הלחם, אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ לֹא קָדַשׁ הלחם.

אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהושע, אֲנִי דִּמִּיתִיהוּ את חוץ למקומו לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, וְאַתָּה דִּמֵּיתוֹ לְבַעַל מוּם. נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, ומהדומה נלמד בבנין אב, אִם דּוֹמֶה לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, נְדוּנֶנּוּ מִחוּץ לִזְמַנּוֹ. וְאִם דּוֹמֶה לְבַעַל מוּם, נְדוּנֶנּוּ מִבַּעַל מוּם.

הִתְחִיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָדוּן, דָּנִין חוץ למקומו שהוא פְּסוּל מַחֲשָׁבָה, מִחוץ לזמנו שאף הוא פְּסוּל מַחֲשָׁבָה, וְאֵין דָּנִין פְּסוּל מַחֲשָׁבָה, מִבעל מום שהוא פְּסוּל הַגּוּף. הִתְחִיל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לָדוּן, דָּנִין חוץ למקומו שהוא פְּסוּל שֶׁאֵין בּוֹ כָּרֵת לאוכל מבשר הקרבן, מִבעל מום שאף הוא פְּסוּל שֶׁאֵין בּוֹ כָּרֵת, וְאַל יוֹכִיחַ חוּץ לִזְמַנּוֹ שֶׁהוא פְּסוּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת. הוסיף רבי יהושע ואמר לרבי אליעזר, וְעוֹד, נְדוּנֶנּוּ לחוץ למקומו מִהשוחט את הקרבן שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, שדומה הוא לחוץ למקומו בשני הדברים, גם שֶׁהוא פְּסוּל מַחֲשָׁבָה וְגם שאֵין בּוֹ כָּרֵת, ובשחטה שלא לשמה כולם מודים שלא קדש הלחם. וְשָׁתַק רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שלא מצא תשובה, והודה לרבי יהושע.

מקשה הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר שסובר שלפי רבי אליעזר שחטה ונמצאת בעלת מום קדש הלחם, מַאי שְׁנָא שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה, דְּהָוֵי פְּסוּלוֹ קוֹדֶם שְׁחִיטָה, ולכן אם עלה למזבח ירד ולא קדש הלחם, וּמַאי שְׁנָא שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם, דְּלֹא הָוֵי פְּסוּלוֹ קוֹדֶם שְׁחִיטָה ואם עלה לא ירד וקדש הלחם, והרי אף בעל מום פסולו קודם שחיטה.

מתרצת הגמרא: הברייתא מדברת בְּדוּקִין שֶׁבָּעַיִן, שהוא מעין קרום דק המכסה על העין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר שבמום זה אִם עָלוּ למזבח לֹא יֵרְדוּ, ומחמת שיש להם קדושה לענין שלא ירדו, קדש הלחם בשחיטתם.

מבארת הגמרא את הדעה החולקת: (ורבי יהושע) [וְאִידָךְ] – ורבי יהודה שאמר שכולם מודים בבעל מום שלא קדש הלחם סובר, כִּי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ במום של דוקין שבעין, בִּפְסוּלָא דְּגוּפֵיהּ – לגבי הפסול של הקרבן עצמו, שעדיין קדושתו עליו להכשירו בדיעבד אם עלה למזבח, אֲבָל לְקַדּוּשֵׁי לֶחֶם, לֹא – מודה רבי עקיבא שאין קדושתו חזקה דיה לענין זה.

הגמרא מביאה מימרא השייכת למחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע: אִיתְּמַר, חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ במחשבת חוּץ לִזְמַנָּהּ, אִם עָלְתָה לֹא תֵּרֵד. שחטה במחשבת חוּץ לִמְקוֹמָהּ, רָבָא אָמַר תֵּרֵד. רַבָּה אָמַר לֹא תֵּרֵד. מבארת הגמרא: רָבָא סובר כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לפי רבי יהודה, שדימה חוץ למקומו לבעל מום, ובעל מום אם עלה ירד. וְרַבָּה סובר כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לפי רבי יהודה, שדימה חוץ למקומו לחוץ לזמנו, ולכך לא תרד. וַהֲדַר בֵּיהּ רַבָּה לְגַבֵּיהּ דְּרָבָא – וחזר בו רבה והודה לרבא, שתרד במחשבת חוץ למקומו, מִדַּהֲדַר בֵּיהּ – מחמת שחזר בו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.

הגמרא מביאה לשון אחרת בענין זה: וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, אַף עַל גַּב דַּהֲדַר בֵּיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מכל מקום רַבָּה לְגַבֵּיהּ דְּרָבָא לֹא הֲדַר בֵּיהּ. וטעם החילוק, הָתָם הוּא דְּקָאָמַר לֵיהּ – דווקא לענין קידוש הלחם, אמר רבי יהושע לרבי אליעזר נְדוּנֶנּוּ את שלא במקומו מִשֶּׁלֹּא לִשְׁמוֹ, שלא קדש הלחם, ומכח טענה זו חזר בו רבי אליעזר. אֲבָל הָכָא – לענין אם עלתה שאמר רבה שלא תרד, אִי דָּיְינַת לֵיהּ – אם תלמדנו מִשֶּׁלֹּא לִשְׁמוֹ, הרי אִם עָלְתָה לֹא תֵּרֵד, כמבואר בזבחים (פד.).

שנינו במשנה: שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ [וכו'] וכן איל המילואים וכן כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן לא קדש הלחם. אָמַר רַב פָּפָא, יש להקשות, שֶׁשָּׁבַק תַּנָּא דִּידָן – עזב התנא של משנתינו, אֵיל נָזִיר דִּשְׁכִיחַ – שהוא מצוי, שנוהג לדורות, וְנָקִיט [–ותפש] אֵיל הַמִּילּוּאִים, אף שהיו רק לחנוכת המשכן. מיישבת הגמרא: וְתַנָּא דִּידָן, עִיקַּר מִילְּתָא נָקַט – תפש את עיקר הדבר, שאיל המילואים היה הקרבן הראשון שקרב עם לחם, והוא הדין לאיל נזיר.

משנה

המביא עולת בהמה או שלמים, מביא עמם סולת ויין לנסכים. המשנה עוסקת בנסכים שנמצא זבחם פסול: הַנְּסָכִים שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי שרת, וְנִמְצָא שהזֶבַח שבאו עמו פָּסוּל, אִם יֵשׁ בבית המקדש באותו היום זֶבַח אַחֵר החייב בנסכים, יַקְרִיבוּ עִמּוֹ. וְאִם (לאו) [לָנוּ] – ואם עבר עליהם הלילה בלא שהוקרבו עם זבח אחר, יִפָּסְלוּ בְּלִינָה.

גמרא

הגמרא דנה כיצד הנסכים מתקדשים: אָמַר זְעִירִי, אֵין הַנְּסָכִים מִתְקַדְּשִׁין לענין שיפסלו בלינה וביוצא, אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח שבאו עמו, אבל קודם השחיטה אינם קדושים ואף שהונחו בכלי שרת. מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא (ויקרא כג לז) 'זֶבַח וּנְסָכִים', ומשמע, שהנסכים תלויים בזביחה.

מקשה הגמרא: תְּנַן, הַנְּסָכִים שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי וְנִמְצָא זֶבַח פָּסוּל, אִם יֵשׁ זֶבַח אַחֵר יִקְרְבוּ עִמּוֹ, וְאִם (לאו) [לָנוּ], יִפָּסְלוּ בְּלִינָה. מַאי לָאו דְּאִיפְּסִיל הזבח בִּשְׁחִיטָה, ואם כן, לא התקדשו הנסכים על ידי השחיטה הפסולה, ומדוע נפסלו בלינה. מתרצת הגמרא: לֹא, דְּאִיפְּסִיל בִּזְרִיקָה וכבר התקדשו הנסכים בשחיטה.

מבררת הגמרא: כְּמַאן – כשיטת מי הם דברי זעירי שהנסכים מתקדשים בשחיטה לבדה, כְּרַבִּי, דְּאָמַר שְׁנֵי דְבָרִים הַמַּתִּירִין את הבשר, כגון שחיטה וזריקה, מַעֲלִין [–מקדשים] זֶה בְּלֹא זֶה.

דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שדבריו הם כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שאין מקדשים אלא בשחיטה וזריקה יחד, לפי שרבי אלעזר דיבר כשהזריקה היתה פסולה, כגון שזרק שלא לשמה, אבל הָכָא – כאן, שאמר זעירי שקדשו הנסכים בשחיטה לבדה, בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁאחר השחיטה קִיבֵּל דָּמָן בַּכּוֹס, וְנִשְׁפַּךְ הדם על הקרקע ולא נעשית הזריקה כלל,

שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: קָדַשׁ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא קָדַשׁ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל שֶׁשְּׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה - שֶׁלֹּא קָדַשׁ, וְעַל חוּץ לִזְמַנּוֹ - שֶׁקָּדַשׁ, וְעַל בַּעַל מוּם - שֶׁלֹּא קָדַשׁ, וְעַל מָה נֶחְלְקוּ? עַל חוּץ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: קָדַשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא קָדַשׁ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הוֹאִיל וְחוּץ לִזְמַנּוֹ פָּסוּל וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ פָּסוּל, מַה חוּץ לִזְמַנּוֹ - קָדַשׁ, אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ - קָדַשׁ. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הוֹאִיל וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ פָּסוּל וּבַעַל מוּם פָּסוּל, מַה בַּעַל מוּם - לֹא קָדַשׁ, אַף חוּץ לִמְקוֹמוֹ - לֹא קָדַשׁ. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֲנִי דִּמִּיתִיהוּ לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, וְאַתָּה דִּמִּיתוֹ לְבַעַל מוּם, נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, אִם דּוֹמֶה לְחוּץ לִזְמַנּוֹ - נְדוּנֶנּוּ מֵחוּץ לִזְמַנּוֹ, אִם דּוֹמֶה לְבַעַל מוּם - נְדוּנֶנּוּ מִבַּעַל מוּם. הִתְחִיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָדוּן: דָּנִין פְּסוּל מַחֲשָׁבָה מִפְּסוּל מַחֲשָׁבָה, וְאֵין דָּנִין פְּסוּל מַחֲשָׁבָה מִפְּסוּל הַגּוּף. הִתְחִיל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לָדוּן: דָּנִין פְּסוּל שֶׁאֵין בּוֹ כָּרֵת מִפְּסוּל שֶׁאֵין בּוֹ כָּרֵת. וְאַל יוֹכִיחַ חוּץ לִזְמַנּוֹ, שֶׁפְּסוּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת. וְעוֹד, נְדוּנֶנּוּ מִשֶּׁלֹּא לִשְׁמוֹ, שֶׁפְּסוּל מַחֲשָׁבָה וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וְשָׁתַק רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי מֵאִיר, מַאי שְׁנָא שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה דְּהָוֵי פְּסוּלוֹ קוֹדֶם שְׁחִיטָה, וּמַאי שְׁנָא שְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת בַּעֲלַת מוּם דְּלָא הָוֵי פְּסוּלוֹ קוֹדֶם שְׁחִיטָה? בְּדוּקִּין שֶׁבָּעַיִן, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דַּאֲמַר: אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? כִּי אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא אִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ - בִּפְסוּלָא דְּגוּפֵיהּ, אֲבָל לְקִידּוּשֵׁי לֶחֶם - לָא. אִיתְּמַר: חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ חוּץ לִזְמַנָּהּ - אִם עָלְתָה לֹא תֵּרֵד. חוּץ לִמְקוֹמָהּ - רָבָא אָמַר: תֵּרֵד, רַבָּה אָמַר: לֹא תֵּרֵד. רָבָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְרַבָּה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַהֲדַר בֵּיהּ רַבָּה לְגַבֵּיהּ דְּרָבָא, מִדַּהֲדַר בֵּיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אַף עַל גַּב דַּהֲדַר בֵּיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְגַבֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבָּה לְגַבֵּיהּ דְּרָבָא לָא הֲדַר בֵּיהּ, הָתָם הוּא דְּקָאָמַר לֵיהּ: נְדוּנֶנּוּ מִשֶּׁלֹּא לִשְׁמוֹ, אֲבָל הָכָא אִי דָּיְינַתְּ לֵיהּ מִשֶּׁלֹּא לִשְׁמוֹ, אִם עָלְתָה לֹא תֵּרֵד. "שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ" [וכו']. אֲמַר רַב פַּפָּא: שְׁבַק תַּנָּא דִּידָן אֵיל נָזִיר דִּשְׁכִיחַ, וְנָקֵיט אֵיל הַמִּילּוּאִים. וְתַנָּא דִּידָן? עִיקַּר מִילְּתָא נָקַט. **משנה** הַנְּסָכִים שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי וְנִמְצָא זֶבַח פָּסוּל, אִם יֵשׁ זֶבַח אַחֵר - יַקְרִיבוּ עִמּוֹ, וְאִם לָאו - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה. **גמרא** אָמַר זְעֵירִי: אֵין הַנְּסָכִים מִתְקַדְּשִׁין אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח. מַאי טַעְמָא? אֲמַר קְרָא: "זֶבַח וּנְסָכִים". תְּנַן: הַנְּסָכִים שֶׁקָּדְשׁוּ בִּכְלִי וְנִמְצָא זֶבַח פָּסוּל, אִם יֵשׁ זֶבַח אַחֵר - יִקְרְבוּ עִמּוֹ, וְאִם לָאו - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה. מַאי לָאו דְּאִיפְּסִיל בִּשְׁחִיטָה! לָא, דְּאִיפְּסִיל בִּזְרִיקָה. כְּמַאן? כְּרַבִּי, דַּאֲמַר: שְׁנֵי דְּבָרִים הַמַּתִּירִין מַעֲלִין זֶה בְּלֹא זֶה! אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁקִּיבֵּל דָּמָן בַּכּוֹס וְנִשְׁפַּךְ.

ורבי

רש"י

שחטה ונמצאת בעלת מום – פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע. **על חוץ לזמנו שקדש** – הואיל ומכל מקום איתיה לזבח בעזרה. אבל חוץ למקומו, דלא הוי בעזרה – פליגי. **אני דמיתיו לחוץ לזמנו** – דדברי הכל קדש. דפיגול מרצה, משום דהרצאה כתיב ביה, דכתיב "לא ירצה". **ואתה דמיתו לבעל מום** – דדברי הכל לא קדש. **חוץ לזמנו וחוץ למקומו** – פסול מחשבה, ובעל מום – פסול הגוף. **חוץ למקומו** – ובעל מום – פסול ואין בו כרת. **ועוד** – דקשיא לך: היאך נדמנו לבעל מום דפסול הגוף, הוא נדוננו משלא לשמו. מתודה ששחטה שלא לשמה, דהוי פסול מחשבה, ואין בו כרת. ולא קדש, כדאמר במתניתין: שחטה שלא לשמה – לא קדש הלחם. **ורבי מאיר** – אליבא דרבי אליעזר דאמר: שחטה ונמצאת בעלת מום – קדש, מאי שנא? **וכו'** בשלמא לרבי יהודה – משוי חדא דינא לבעל מום ולנמצאת טריפה. אלא לרבי מאיר – מאי שנא? וכו'. **בדוקין שבעין** – דהוי מום עובר ואינו ניכר, דלא הוי פסולו קודם שחיטה. דסבר כרבי עקיבא דאמר במסכת זבחים (פד,א): אם עלו – לא ירדו. והואיל דלא ירדו, דקדש כל דהו – לא חשיב פסולו קודם שחיטה, הלכך קדש הלחם. **ואידך** – רבי יהושע ורבי יהודה אומר אליבא דרבי אליעזר, [ורבי יהושע] נמי, לא קדש. סבר: כי אמר רבי עקיבא אם עלו – לא ירדו. [**בפסולא דגופיה**] – דמקדש (לגופיה) לזבח עצמו. לקדושי לחם **לא הוי קדוש** – הואיל והוי פסולו קודם שחיטה. **חוץ לזמנה אם עלתה לא תרד** – דהואיל ופיגול הוא מרצה, וכל שכן שאר זבחים. **רבה אמר לא תרד** – כרבי אליעזר, דאמר גבי תודה דקדש, דלא הוי פסול. **רבא אמר תרד** – ולא קדש כרבי יהושע. **מדהדר ביה רבי אליעזר** – דשתק. **התם** – דקאמר ליה רבי יהושע לרבי אליעזר: משלא לשמן נדוננו, ושתק רבי אליעזר, שלא מצא תשובה. אבל הכא, אי דיינת לה משלא לשמן, מוכח (מיניה) מגופיה דאם עלתה – לא תרד. דקיימא לן: הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן, אם עלו – לא ירדו, לדברי הכל. כדאמר במסכת זבחים בפרק "המזבח מקדש" (פד,א): ריבה לכל העולין, שאם עלו – לא ירדו. **שביק תנא דידן איל נזיר דשכיח** – שנוהג לדורות. **ונקט מילואים** – דהוו לפי שעה. **עיקר מילתא נקט** – איל המילואים, שבו קדשו הלחם תחילה. **משנה הנסכים שקדשו בכלי** – שנתנן בכלי, ואחר כך נמצא זבח פסול. **אם יש זבח אחר** – שאין לו נסכים – יקריב אלו נסכים עמו. **ואם לאו** – משקדשו בכלי נפסלו בלינה. **גמרא אלא בשחיטת הזבח** – דקודם שחיטת הזבח, אף על פי שניתנו בכלי שרת – אינון חולין, ויכול לשנותו לזבח אחר, ומשנשחט הזבח – לא. **זבח ונסכים** – שהזבח מקדש הנסכים. **לאו דאיפסיל בשחיטה** – ואם כן דבשחיטה מקדש להו, כי נפסל הזבח בשעת שחיטה – נפסלו נמי הנסכים. ואמאי? אם יש שם זבח אחר, יקריבו עמו! ענין אחר: מאי לאו, דאיפסיל הזבח בשחיטה. וקתני: אם לאו – יפסלו בלינה. ואם כן דשחיטת הזבח מקדש הנסכים, ולא מתקדשי קודם, אמאי יפסלו בלינה? הא לא קדשו כלל, דהא שחיטה דפסול לא חשיבא שחיטה לקדושי נסכים! כך שמעתי. **לא דאיפסיל בזריקה** – דהואיל וכבר קדשו נסכים בשעת שחיטה, הלכך אף על גב דאיפסיל זבח בזריקה, אם יש שם זבח אחר – יקריבו. **כמאן כרבי** – דאמר בפרק "התכלת" (מנחות מז,א): שחט הכבשים לשמן, וזרק דמן שלא לשמן – הלחם קדוש ואינו קדוש. **שני המתירין** – כגון זריקה ושחיטה, מקדשים הקרבן לקדושה. **מעלין זה בלא זה** – והני שחיטה וזריקה מקדשין הן הנסכים. וכיון דאלו נסכים הוקדשו בשחיטה, אף על גב דאיפסיל זבח בזריקה – קדשו נסכים בשחיטה, [ומשום הכי] אם יש שם זבח אחר – יקריבו עמו, שהם לא נפסלו. **אפילו תימא רבי אליעזר** – דאמר: אין מעלין זה בלא זה, דאמר: לא קדש הלחם עד שישחוט ויזרוק דמן לשמן. **הכא במאי עסקינן כגון שקיבל הדם בכוס ונשפך** – אחר כן ונפסל בזריקה.

ורבי

תוספות

והדר ביה רבה לגביה דרבא — תימה: התנן בהדיא בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פד,א): ואלו אם עלו לא ירדו — הלן והיוצא והטמא ושנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו. ואפילו לרבי יהושע גופיה. דהכי משמע בריש מעילה (ב,א) דלא ירדו. דקתני: כלל אמר רבי יהושע: כל שלא היה לה שעת היתר לכהנים — מועלין בה שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה. ומפרש בגמרא: הואיל ומרצה לפיגולו. ואיבעיא להו: עלו, מהו שירדו? רבה אמר: אם עלו — ירדו, רב יוסף אמר: עלו — לא ירדו. ופריך התם רב יוסף לרבה: חדא מגו חדא, דכל שהיה פסולו בקודש, אם עלו — לא ירדו, ותיובתא דרבה. ואין לחלק בחטאת, משום דפסולה שלא לשמה. דשלא לשמה גופיה, אם עלתה — לא תרד. ועוד קשה: דבכל דוכתא ילפינן חוץ למקומו מחוץ לזמנו, בסוף פרק קמא דזבחים (יד,א) גבי חטאות הפנימיות, דאף על גב דאמר רבי: שמעון כל שאינו על מזבח החיצון כשלמים — אין חייבין עליו משום פיגול, מודה היה דפסול, מקל וחומר. יליף חוץ לזמנו בקל וחומר משלא לשמן, וחוץ למקומו משום דאיתקש לחוץ לזמנו. ובפרק "כל הפסולין" (שם לד,ב): אין עושין שיריים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו, הואיל ומרצה לפיגולו. וחוץ למקומו ודאי לא מרצה, אלא מחוץ לזמנו יליף. וכן בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נא,א) ובפרק "התערובת" (שם פב,א). ורבינו תם גריס כאן "תודה", ולא גריס "חטאת". ודוקא הכא בתודה לא ילפינן חוץ למקומו מחוץ לזמנו, כיון דלענין קדושי לחם לא שייך למילף, הואיל ולאו גופיה דזביחה הוא. ועוד יש לפרש: דמשום דאיירי בתודה, נקט תודה, והוא הדין כל קדשים קלים. דדווקא קדשי קדשים, דלא מהניא זריקה דידהו באימורין לענין מעילה, דבין קודם זריקה בין לאחר זריקה יש בהן מעילה, ילפינן חוץ למקומו מחוץ לזמנו. אבל קדשים קלים, דמהניא זריקה באימורים לענין מעילה, אמרינן דזריקת פיגול דמביאה לידי מעילה מהניא נמי לענין דלא תרד. אבל חוץ למקומו, דלא מהני למעילה — לא. ואף על גב דאמר רב גידל בפרק "התכלת" (מנחות מז,ב) דזריקת פיגול אינה מביאה לידי מעילה — האמרינן התם דאיתותב. ואפילו לדידיה נמי יש ליתן טעם: משום דחוץ לזמנו מרצה לפיגולו, וחוץ למקומו אינו מרצה. וכן מוכח בפרק "המזבח מקדש" (זבחים פג,ב) שיש חילוק לענין ירידה בין קדשי קדשים לקדשים קלים, גבי הא דאמר עולא: אימורי קדשים קלים שהעלן לפני זריקת דמים — לא ירדו, נעשו לחמו של מזבח. **אין** הנסכים מתקדשים אלא בשחיטת הזבח — פירש בקונטרס: ליפסל בלינה. ולא יתכן. אלא לענין לשנותן לזבח אחר קאמר, כדפרישית בסוף "הקומץ זוטא" (מנחות טו,ב).

לב

רש"י כת"י

חוץ לזמנו – פשיטא לן [דקידש], הואיל ומרצה לפיגולו. [הכי] מפרש בזבחים בפרק "המזבח מקדש": [כל שפסולו בקודש], אם עלו – לא ירדו. **ועל בעל מום שלא קידש**. דאין פסולו בקדש. דקודש שנכנס לעזרה – נפסל, ואמרינן בזבחים: כל שאין פסולו בקדש – אין הקדש מקבלו. **חוץ לזמנו** – יש כרת באכילתו, דפיגול הוא, דכתיב "והנפש האוכלת ממנה עונה תשא". והוא עון חיוב כרת, דגמרינן "עון" "עון" מנותר, דכתיב ביה "ואוכליו עונו ישא ונכרתה". בכריתות בפרק ראשון. **ועוד נדוננו משלא לשמו** – דאיכא טעמא דידך, דפיסול מחשבה היא, ואיכא טעמא דידי דאית בו כרת, ואמרינן לעיל: "זבח תודת שלמיו" – מלמד שאם שחטה שלא לשמה, לא קידש הלחם. **מאי שנא כו'**. אמילתא דרבי מאיר קמהדר. **דוקין שבעין** – טיל"א. כמו "הנוטה כדוק שמים", ובכי האי מומא אמר רבי עקיבא: אם עלו – לא ירדו, הואיל ואין מומו ניכר. ועוד: דכשרים בעופות, שאין בהן חסרון אבר. **ואידך** – רבי יהודה אמר לך: כי אמר רבי עקיבא, אם עלו – לא ירדו. **לגופיה** – דזבח. **אבל לקדושי** – הלחם – לא אלימא קדושתיה. **חטאת** – וכל שכן שאר זבחים. **ששחטה חוץ לזמנה אם עלתה לא תרד** – דאמרינן במסכת נדה בפרק "יוצא דופן": תורה אחת לכל העולים, אם עלו – לא ירדו. **רבה כרבי יהושע** – דמדמה ליה לבעל מום, ובעל מום אמרינן התם: אם עלה – ירד. דקתני: יכול שאני מרבה הרובע והנרבע? **כו'** עד: מרבה אני את אלו, שפיסולן בקודש. ומוציא אני את אלו, שאין פיסולן בקודש. **רבא אמר לא תרד** – כרבי אליעזר, דמדמי לעיל חוץ למקומו לחוץ לזמנו. **אבל הכא אי דיינת ליה** – חוץ למקומו משלא לשמו, אם עלה – לא ירד, דהא חטאת ששחטה שלא לשמה, אפילו לרבה אם עלתה – לא תרד, הואיל בשאר קרבנות עולה לכתחילה. **עיקר מילתא נקט** – מילואין קרבי תחילה לכל הקרבנות, וקרבן יחיד הוא, והוא הדין לאיל נזיר. לישנא אחרינא: מילואין – קרבן צבור, וכשבי עצרת – קרבן צבור. **משנה** הכי גרסינן: **אם לנו יפסלו בלינה**. **גמרא** **אין הנסכים מתקדשים** – ליפסל בלינה וביוצא. **אלא בשחיטה** – ו"קדשו בכלי" דמתניתין, לאו דוקא. **זבח ונסכים** – נסכים תלויין בזביחה. **מאי לאו דאיפסל בשחיטה** – דלא קדשתינהו זביחה לנסכים, דפסולה היא, וקתני: אם לנו – יפסלו בלינה! **לא דאיפסול בזריקה** – ונסכים, בשחיטה קדשי להו. **כמאן** – מקדשה שחיטה לחודיה לנסכים? כרבי, דאמר: שני דברים המתירים, כגון שחיטה וזריקה. **מעלין זה בלא זה** – דאמר בפרק ["התכלת"]: שחט לשמן, וזרק דמן שלא לשמן – הלחם קדוש ואינו קדוש. **אפילו תימא רבי אלעזר** – דאמר: לעולם אינו קדוש עד שישחט לשמן וזרק דמן לשמן. דשני דברים המתירין, שחיטה וזריקה המתירין לבשר – אין מעלין זה בלא זה. משום דהוי זריקה פסולה, כגון שנזרק הדם שלא לשמן. והכא, כגון שנשפך הדם בקרקע.

תוספות

לב בית דין מתנה עליהן — פירשתי התם (מנחות פרק א, טו,ב).

וליתנו עלייהו וליפקו לחולין — אף על פי שכבר קידשו בכלי שרת, אפילו תמצי לומר: כלי שרת מקדשים שלא מדעת — הני מילי קודש, אבל חולין — לא מקדשי.

ליפלוג וליתני בדידה — מכאן מוכח דגרס במתניתין "ואם לנו", ולא גרסינן "ואם לאו", דאם כן, הא קא מפלגי.

ומי אית ליה לרבי שמעון לב בית דין מתנה עליהן — משום דאמרן דרבי אלעזר ברבי שמעון סבר לה כוותיה דאבוה, קפריך הכא מרבי. שמעון וכן לעיל בסוף "רבי ישמעאל" (עב,ב) דחיק לאוקמיה כוותיה גבי "שלא כמצותה". **דאית** ליה תקנה ברעייה — תימה להרב רבינו משה: דהוה ליה למימר, שאני התם דאית להו תקנתא לקיץ המזבח, כדאיתא בשבועות (יב,א)! ויש לומר: דנקט רעייה, כי היכי דלא תקשי משעירי חטאות. ולא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא בתמידין דאין נפדין, דהוה קיץ למזבח. אלא אפילו שעירי חטאות, דאין נפדין לרבי שמעון, משום דאית להו תקנתא ברעייה.

מאי

וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּוָותֵיהּ דַּאֲבוּהּ, דַּאֲמַר: כָּל הָעוֹמֵד לִזְרוֹק כִּזָרוּק דָּמֵי. אָמַר מָר: אִם יֵשׁ זֶבַח אַחֵר - יִקָּרְבוּ עִמּוֹ. וְהָא אָמַר רַב חִסְדָּא: שֶׁמֶן שֶׁהִפְרִישׁוֹ לְשׁוּם מִנְחָה זֶה - פָּסוּל לְשׁוּם מִנְחָה אַחֶרֶת! אָמַר רַבִּי יַנַּאי: לֵב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶם, אִם הוּצְרְכוּ - הוּצְרְכוּ, וְאִם לָאו - יְהוּ לְזֶבַח אַחֵר. - אִי הָכִי, שֶׁמֶן נַמִּי! - שֶׁמֶן גּוּפָהּ דְּמִנְחָה הוּא. - וְלִיתְנוּ עֲלֵיהֶן דְּנִיפְקוּ לְחוּלִּין! - גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: מוֹצִיאִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לַחוֹל. - הָשְׁתָּא נַמִּי, גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: נְסָכִים שֶׁהִפְרִישָׁן לְשׁוּם זֶבַח זֶה - כְּשֵׁרִין לְשׁוּם זֶבַח אַחֵר! - הָתָנֵי מַתִּתְיָה בֶּן יְהוּדָה: כְּגוֹן שֶׁהָיָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. - אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, מַאי? נִפְסָל בְּלִינָה, אַדְּתָנֵי סֵיפָא: אִם לָאו - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה, לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידָהּ: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁהָיְתָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה - לָא! - הָכִי נַמִּי קָא אָמַר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁהָיָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּפְסְלוּ בְּלִינָה, וּפְסוּלִין. - וּמִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר לֵב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶן? וְהָא אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּמִידִין שֶׁלֹּא הוּצְרְכוּ לַצִּיבּוּר, לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן - אֵין נִפְדִּין תְּמִימִים, לְדִבְרֵי חֲכָמִים - נִפְדִּין תְּמִימִים! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאִית לְהוּ תַּקַּנְתָּא בִּרְעִיָּה. **משנה** וְלַד תּוֹדָה וּתְמוּרָתָהּ, הִפְרִישׁ תּוֹדָה וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ - אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה" - הַתּוֹדָה טְעוּנָה לֶחֶם, וְלֹא וְלָדָהּ וְלֹא חִילּוּפָהּ וְלֹא תְּמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: מַהוּ אוֹמֵר "תּוֹדָה יַקְרִיב"? "אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיב", מִנַּיִן לְמַפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, מִנַּיִן שֶׁאֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיב וְלַחְמָהּ עִמָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר "הַתּוֹדָה יַקְרִיב". יָכוֹל שֶׁתְּהֵא שְׁנִיָּה טְעוּנָה לֶחֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר "יַקְרִיבֶנּוּ" - אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. אַחַר שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב וּמִיעֵט, מִנַּיִן לְרַבּוֹת וְלָדוֹת וַחֲלִיפוֹת וּתְמוּרוֹת לְהַקְרָבָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "אִם עַל תּוֹדָה". יָכוֹל יְהוּ טְעוּנוֹת לֶחֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה" - תּוֹדָה טְעוּנָה לֶחֶם, וְלֹא וְלָדָהּ וְלֹא חִילּוּפָהּ וְלֹא תְּמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם. שָׁלַח רַב חֲנִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְאַחַר כַּפָּרָה, אֲבָל לִפְנֵי כַּפָּרָה - טְעוּנִין לֶחֶם. הֲוֵי בָּהּ רַב עַמְרָם, אַהַיָּיא? אִילֵימָא אַחֲלִיפֵי תּוֹדַת חוֹבָה, אִי לִפְנֵי כַּפָּרָה - תְּנֵינָא! אִי לְאַחַר כַּפָּרָה - תְּנֵינָא!

אלא

רש"י

ורבי אלעזר סבירא ליה כאבוה דאמר כל העומד ליזרק כזרוק דמי – להכי נתקדשו בשני המתירין, בשחיטה ובזריקה. אבל להכי לא הוי כזרוק, שיהא הזבח כשר, אלא אם יש שם זבח אחר – יקריבו עמו. משום דסבר כרבי שמעון, דאמר: כל העומד לזרוק – כזרוק דמי. **פסול לשם מנחה אחרת** – הכי נמי נימא: לנסכים שהקדישם לשם זבח [זה] – לא יקרבו עם זבח אחר. **שמן נמי** – יהא לב בית דין מתנה עליו, שיהא כשר למנחה אחרת. **שמן גופה דמנחה הוא** – ובגופה דמנחה אין יכול להתנות שתבא לשם מנחה אחרת. אבל נסכים אינן גופיה דזבח כולי האי, דהא אמרינן (מנחות מד,ב): מנחת נסכים, אפילו למחר, ויכולין להתנות בהן. **וליתנו** – בית דין מעיקרא עליהן דנסכים: שאם הוצרכו – הוצרכו, ואם לאו – יהו חולין, ואמאי מתנה שיהו לזבח אחר? **גזירה שמא יאמרו** – בעלמא בלא תנאי ובלא נפסל הזבח. **מוציאין נסכים מכלי שרת לחול** – וקיימא לן שכל דבר שבכלי שרת מקדש – אינו יוצא לחולין. והם אינם יודעים דשחיטת הזבח מקדש, אלא יהו סבורין שכלי שרת מקדשא להו לנסכים, ואפילו הכי התנו שיהיו לזבח אחר. **השתא נמי וכו' כשרים [כו'] לזבח אחר** – אף על פי שלא נמצא זבח פסול. **[כגון שהיה]** – מתניתין דתני "יקריבו עמו" – כגון שהיה זבח אחר זבוח באותה שעה, ונפסל זה, ומיד היו הנסכים לזבח האחר. ודמי כאילו לשם האי זבח הובאו נסכים, ולא אתו למימר: נסכים שהפרישו וכו'. **ומי אית ליה לרבי שמעון לב בית דין מתנה עליהם** – דקא תריץ למתניתין כרבי אלעזר ברבי שמעון, וסבר לה כאבוה, ופרכינן ליה כו', וקמתרץ: לב בית דין מתנה עליהם. אלמא, דרבי שמעון סבר: לב בית דין מתנה עליהם. **תמידין שלא הוצרכו לציבור** – כגון אותן ארבעה שהיו נשארים ביום ראש חדש אדר, כשהיו נוטלין שנים, היו נשארים ארבעה. ואותן לא היו צריכין, לפי שאותן הבאין בראש חדש ניסן באין מתרומה חדשה. ענין אחר, מורי רבי זכרונו לברכה: שלא הוצרכו לציבור, שאבדו והפריש אחרים תחתיהם, ואחר כך נמצאו. לדברי רבי שמעון דאמר במסכת שבועות (יב,א): פר ושעיר של יום הכיפורים שאבדו, והפריש אחרים תחתיהן, ואחר כך נמצאו, כי לא יקרבו בחג הסוכות – יקרבו בחג המצות. דאין נפדין תמימים, דאין תנאי בית דין שהתנו: אם לא הוצרכו – יפדו, מועיל בהן. הני תמידין נמי, אין נפדין תמימים, דאין תנאי בית דין מועיל בהן, לדברי רבי שמעון, אלא ירעו. לדברי חכמים דאמרי: יפדו, דתנאי בית דין מועיל בהן, הני תמידין דהכא, נמי נפדין. ומדקאמר: לדברי רבי שמעון אין נפדין, אלמא דסבירא ליה דאין לב בית דין מתנה עליהן. **שאני התם** – דסבירא ליה: אין נפדין, דהא אית להו תקנתא, לא סבירא ליה מתנה עליהן. **משנה ולא חילופה** – זו היא חילופה, שאבדה, והפריש אחרת תחתיה, ושוב נמצאת, דקרבה נמי בתודה. **גמרא תנו רבנן מהו אומר תודה יקריב** – דלא הוה צריך למימר "אם על תודה יקריבנו", דמצי למיכתב "והקריב על זבח התודה". והשתא לא דייק אלא "יקריב" לחודיה, וקא דייק דהוא מיעוט, לומר: דעל אחד מהם מקריב לחם, ולא שתים. **אחר שריבה הכתוב** – להקרבה, מיעט (מין) שאין טעון לחם. **מנין לרבות ולדות וכו'** – ואפילו נתכפר בראשונה – הויין הני בני הקרבה. **אם על** – ריבה, דכל אלו קריבין. **לא שנו** – הא דתנן: לא ולדות וחליפין טעונין לחם. **אלא אחר כפרה** – לאחר שנתכפר באחת מהן, שאם הקריב שוב לאחרת – אין טעונין לחם. **אבל לפני כפרה** – אם הקריב לולדות ולתמורה ולחליפין – טעונין לחם. **אהייא** – קאמר רבי יוחנן "לא שנו"? **אילימא אחליפי תודת חובה** – כגון דאמר "עלי", דהויא עליה חובה. דהכי משמע ליה, דרבי יוחנן אמתניתין קמהדר, דקתני "ולא ולדה ולא חילופה טעונה לחם", ומתניתין בתודת חובה קמיירי, דמדקתני "הפריש אחרת תחתיה" – מכלל דתודה חובה היא, דאמר "עלי". דאי לא הויא חובה – לא הוי מפריש אחרת תחתיה. ומתניתין סתמא קתני, דליכא למשמע מידי אי לפני כפרה מיירי אי לאחר כפרה, וקאמר רבי יוחנן "לא שנו" וכו'. **לפני כפרה תנינא** – דטעונין לחם, כדאמר "מנין למפריש תודה" כו', דמדקאמר "מפריש אחרת תחתיה" – מכלל דתודת חובה היא, וקתני "והרי שתיהן עומדות, איזו שירצה יקריב ולחמה עמה", דהיינו לפני כפרה.

אלא

רש"י כת"י

ורבי אלעזר – סבר לה כרבי שמעון אבוה, דאמר לקמן בפרק "המנחות והנסכים": כל העומד ליזרק – כזרוק דמי, ולא הוי פסול בזריקה. **לב בית דין**. של כהנים, ובנסכי צבור עסקינן. **גופיה דמנחה היא** – שהרי בו נבללת, כשנפסלה המנחה – נפסל. **וליתני** – לב בית דין על הנסכים, שאם נפסלו הזבחים – ליפקו לחולין, ואמאי קתני "אם לנו – נפסלו בלינה"? **גזירה שמא יאמרו** – מוציאין דבר הקדוש בכלי לחול, וכולי עלמא לא ידעי תנאה, ואמרי: בלא תנאי הוי חולין. **הכא נמי**. בתמיה: כי מתנו עלייהו לשם זבח אחר, יאמרו: נסכים שהפרישן לשם זבח זה – כשרים לזבח אחר, בלא תנאי. **כגון שהיה** – אותו זבח אחר זבוח באותה שעה, דסברי: דלשם ההוא זבח הופרשו. **ומי אית ליה לרבי שמעון לב בית דין כו'** – דאוקימנא לעיל כרבי אלעזר ברבי שמעון, וסבר ליה כאבוה דאמר: כל העומד לזרוק – כזרוק דמי, הא אמר רב אידי בר אבין בפרק דשבועות. **תמידין שלא הוצרכו לצבור** – שבכל שנה היו נשארים ארבע טלאים. דאמרינן בפרק "התכלת": אין פוחתין מששה טלאים המבוקרים בלשכת הטלאים. כי בכל יום היו נוטלין שנים, ונוטלים שנים אחרים [ונותנים] תחתיהן. חוץ מיום אחרון של אדר, שלא היו נותנים אחרים תחתיהן, לפי שמכאן ואילך אין מביאין אלא מאותן הניקנין משקלים של שנה זו. דאמרינן במסכת ראש השנה: אמרה תורה, חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, ונשארו ארבע שלא הוצרכו. ולדברי רבי שמעון דלית ליה לב בית דין מתנה עליהם, אם הוצרכו – הוצרכו, ואם לא – יפדו, אין נפדין תמימים, אלא ירעו עד שיסתאבו, ואחר כך ימכרו. **לדברי חכמים** – דאית להו לב בית דין מתנה עליהם, נפדין תמימים. **שאני התם**. בתמידין, דלא אמר רבי שמעון לב בית דין מתנה עליהם, ונפדין תמימים, משום דבלאו הכי אית להו תקנתא ברעייה, דירעו עד שיסתאבו וימכרו. אבל נסכים לית להו תקנתא, אי לאו לב בית דין מתנה עליהם. **משנה ולד תודה** – שהפריש תודה מעוברת, וילדה. **וכן המפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה. אינה טעונה לחם** – הראשונה, אם נמצאת אחר הקרבת שניה. וכן שניה, אם נמצאת הראשונה קודם הקרבתה והקריבה – שוב אין שניה טעונה לחם. **חליפתה** – היינו המפריש תודתו ואבדה, והפריש אחרת (תמורה). **תמורתה** – כגון שעומדת בעין, ואומר "זו תחת זו", וכתיב "והיה הוא ותמורתו" וגו'. **גמרא מהו אומר תודה יקריב אם על תודה יקריב** – הוי ליה "יקריבנו" קרא יתירא הוא, דמצי למכתב "על תודה והקריב על זבח התודה" כו'. **התודה יקריב** – משמע: כל תודה שירצה. והני תרוייהו, כל זמן שלא נתכפר תרוייהו – תודות נינהו. **יכול שתהא שניה** – להקרבה טעונה לחם. **יקריבנו** – נו"ן וי"ו דריש. **מנין לרבות ולדות וחליפות ותמורות להקרבה** – שיכול להקריבן אחר שהקריב התודה? **על תודה** – משמע: קרבנות מעדיף על תודה. **יכול יהו טעונות לחם** – א"וולדות ותמורות" קאי. דהא חליפין, נפקא מ"יקריבנו" – אחד ולא שנים. אבל ולדות ותמורות – לא נפקא [מ"יקריבנו"] למימר בהם: ולא שנים. דאי נמי מקריב לחם בהדייהו – לאו שנים נינהו, דהא לא הפרישם לשם תודה, אלא [מותר תודה. ולא בא] קרא למעוטי מותר תודה מלחם. **לא שנו** – דאין טעונות לחם, ולקמן מפרש לה. **אלימא אחליפי תודת חובה** – כגון דאמר ["הרי עלי"], והפריש בהמה, וקיימא לן דחייב באחריותן. דהאומר "עלי", ואבדה, והפריש אחרת, ונמצאת הראשונה, וקאמר: אם קודם [שהקריב] הראשונה הקריב השניה – טעונה לחם השניה, ואם לא – לא, פשיטא. **לפני כפרה תנינא** – דטעונה לחם. **לאחר כפרה** [**תנינא** – דאינה] טעונה, דאמרינן: [לפני כפרה] – שאיזה שירצה יקריב, ולחמה עמה כו'. ולאחר כפרה תנינא נמי לעיל: יכול [שתהא] שניה טעונה לחם? תלמוד לומר "יקריבנו" – אחד ולא שנים. וההיא ברייתא, [בתודת] חובה קא מיירי. מדאמר "מנין למפריש תודתו", ולא קתני "מנין למפריש תודה". לישנא אחרינא: תודת חובה – כגון מפרש בים, והיוצא בשיירא, וחולה שניצל מחליו, וחבוש שיצא מבית האסורים, דאמרינן בברכות: ארבעה צריכין להודות, דכתיב בהו "ויזבחו זבח תודה", בספר תהלים.

וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּוָותֵיהּ דַּאֲבוּהַּ – כאביו רבי שמעון, **דְּאָמַר כָּל הָעוֹמֵד לִיזָּרֵק כְּזָרוּק דָּמֵי,** ולכך אף בשחיטה לבדה כאילו נעשית גם הזריקה, והנסכים התקדשו. ורק כשהיתה זריקה אלא שהיתה פסולה, בזה השחיטה לבדה אינה מקדשת.

הגמרא דנה בשינוי הנסכים לקרבן אחר: **אָמַר מַר** במשנה, הנסכים שקדשו בכלי ונפסל הזבח, **אִם יֵשׁ זֶבַח אַחֵר יִקְרְבוּ עִמּוֹ.**

מקשה הגמרא: **וְהָא אָמַר רַב חִסְדָּא, שֶׁמֶן שֶׁהִפְרִישׁוֹ לְשׁוּם מִנְחָה זֶה, פָּסוּל לְשׁוּם מִנְחָה אַחֶרֶת.** וכשם שהשמן נקבע, אף הנסכים הוקבעו לבוא עם הזבח שנפסל, וכיצד מותר לשנותם לזבח אחר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יַנַּאי, לֵב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶם** [–על הנסכים] בשעה שהוקדשו, **שֶׁאִם הוּצְרְכוּ** לקרבן זה, **הוּצְרְכוּ, וְאִם לָאו** – שלא הוצרכו לקרבן זה, כגון שנפסל הזבח, **יְהוּ לְזֶבַח אַחֵר.**

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שלב בית דין מתנה עליהם לשנותם, **שֶׁמֶן נַמִּי** – גם שמן של מנחה זו יהא כשר לאחרת מחמת תנאי בית דין, ומדוע אמר רב חסדא שפסול. מתרצת הגמרא: **שֶׁמֶן, גּוּפָהּ דְּמִנְחָה הוּא** – השמן עומד להיות מעורב ובלול בתוך המנחה והוא חלק ממנה, ולכך אם נפסלה המנחה ודאי נפסל גם השמן, ורק על הנסכים שאינם ממש חלק מהקרבן יש תנאי בית דין לשנותם.

מקשה הגמרא: כיון שעל הנסכים בית דין מתנים, מדוע הם נפסלים בלינה, **וְלִיתְנוּ עֲלֵיהֶן דְּנִיפְּקוּ** [–שיצאו] **לְחוּלִין** לגמרי. מתרצת הגמרא: לא רצו חכמים להתנות שיהיו חולין, **גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ, מוֹצִיאִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לְחוֹל** – שמותר להוציא דברים הקדושים קדושת הגוף לחולין בלא תנאי, לפי שלא ידעו שאם נפסל הזבח לב בית דין מתנה עליהן.

מקשה הגמרא: **הַשְׁתָּא נַמִּי** – גם עכשיו שהתנו לשנות את הנסכים מזבח לזבח, יש לחשוש, **גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ שֶׁנְּסָכִים שֶׁהִפְרִישָׁן לְשׁוּם זֶבַח זֶה, כְּשֵׁרִין לְשׁוּם זֶבַח אַחֵר** בלא תנאי. מתרצת הגמרא: **הָתָנֵי** [–הלא שנה] **מַתִּתְיָה בֶּן יְהוּדָה** ברייתא, שדין המשנה שיקרבו עם זבח אחר, זהו רק **כְּגוֹן שֶׁהָיָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שנפסל הראשון. ומכיון שמיד שנפסל הראשון מובאים הנסכים לשני, סבורים הרואים שהופרשו לשם השני, ולא יטעו להתיר לשנות מזבח לזבח.

מקשה הגמרא: **אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, מַאי** – מה דינו, שאסור להקריבם עם זבח אחר **וְנִפְסָל** [–נפסלו הנסכים] **בְּלִינָה,** אם כן, **אַדְּתָנֵי** – עד שהמשנה שונה **בִּסְיָפָא, אִם** (**לָאו**) [**לָנוּ**] **יִפָּסְלוּ בְּלִינָה,** שמשמע שרק באופן זה נפסלו הנסכים, **לִיפָּלוּג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵהּ** – שתחלק המשנה באותו ענין עצמו שעסקה בו תחילה, ותאמר **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שיקרבו עם זבח אחר, באופן **שֶׁהָיָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, לֹא** יקרבו עם זבח אחר. ומכך שהמשנה אינה מחלקת בכך, משמע שקרבים גם עם זבח שלא היה זבוח באותה שעה. מיישבת הגמרא: **הָכִי נַמִּי קָא אָמַר** – אכן זאת כוונת התנא, **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהָיָה זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֲבָל אֵין זֶבַח זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁנִּפְסְלוּ בְּלִינָה וּפְסוּלִין.**

הגמרא לעיל העמידה את דברי המשנה כרבי אלעזר ברבי שמעון, שהוא סובר כאביו שכל העומד ליזרק כזרוק דמי. ומבינה הגמרא שהוא סובר כאביו גם בשאר הדברים. לכך מבררת הגמרא האם אפשר להעמיד את משנתינו כרבי שמעון. מקשה הגמרא: הלא דין המשנה הוא מחמת תנאי בית דין, **וּמִי אִית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** (**בֶּן אֶלְעָזָר**) – האם סובר רבי שמעון **לֵב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶן, וְהָא אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין, אָמַר רַב עַמְרָם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תְּמִידִין שֶׁלֹּא הוּצְרְכוּ לַצִּיבּוּר,** כגון הטלאים שנשארו בראש חודש ניסן משנה שעברה, ואינם קרבים, **לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין נִפְדִּין תְּמִימִים,** אלא ירעו עד שיפול בהם מום וימכרו, ואין אומרים לב בית דין מתנה עליהם שיפדו כשהם תמימים. **לְדִבְרֵי חֲכָמִים, נִפְדִּין תְּמִימִים,** לפי שלב בית דין מתנה עליהם שאם לא יוצרכו לא יקדשו קדושת הגוף אלא קדושת דמים ויפדו. וכיון שרבי שמעון חולק על תנאי בית דין, נמצא שמשנתינו אינה כמותו.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָתָם,** בתמידים, **דְּאִית לְהוּ** [–שיש להם] **תַּקָּנְתָּא בִּרְעָיָיה** עד שיפול בהם מום, ויפדו במומם, ואין בהם צורך לתנאי בית דין. אבל בנסכים, אם לא יתנו בית דין שיקרבו עם זבח אחר, יפסלו בלינה וישרפו, ולכך מודה רבי שמעון שלב בית דין מתנה עליהם.

משנה

המשנה מבארת דיני לחמי תודה, בולד התודה, תמורתה, וחילופה: **וְלַד תּוֹדָה** – הפריש תודה מעוברת וילדה, ומקריב גם את הולד, **וְכֵן תְּמוּרָתָהּ** – כשהתודה קיימת לפנינו, והביא בהמה אחרת ואמר תהא זו תמורת התודה, שתיהן קדושות, והקריב גם את התמורה, וכן **הִפְרִישׁ תּוֹדָה וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ** ונמצאת הראשונה, והקריב אחת ואחריה את חברתה, בכל שלשה אופנים אלו רק התודה עצמה טעונה לחם, אבל כשהוסיף והקריב את הולד או התמורה או החליפין **אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם.** **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ז יב) **'וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת'** וגו', ומשמע שרק **הַתּוֹדָה טְעוּנָה לֶחֶם, וְלֹא וְלָדָהּ וְלֹא חִילּוּפָהּ וְלֹא תְּמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם,** אלא קרבים ללא לחם.

גמרא

התבאר שכשיש תודה וולדה [או תמורתה או חילופה], מקריב את שתיהן, אך רק התודה טעונה לחם. הברייתא דורשת דינים אלו מהפסוק (ויקרא ז יב), 'אם על תודה יקריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולת בשמן' וגו': **תָּנוּ רַבָּנָן, מַהוּ אוֹמֵר** 'אם **עַל תּוֹדָה יַקְרִיב' (אִם עַל תּוֹדָה יַקְרִיב),** הרי תיבת 'יקריבנו' מיותרת, שהיה יכול לכתוב 'אם על תודה, והקריב על זבח' וגו', אלא, **מְגַיֵּן לְמַפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, מְגַיֵּן שֶׁאֵינָהּ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיב וְלַחְמָהּ עִמָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר הַ'תּוֹדָה יַקְרִיב',** שמשמע שכל תודה שירצה יקריב, וכל זמן שלא התכפר שתיהן תודות, ולכך מקריב אחת מהם לחובת תודתו עם לחם. **יָכוֹל שֶׁתְּהֵא שְׁנִיָּה טְעוּנָה לֶחֶם** כשמקריבה לאחר שכיפר בראשונה, **תַּלְמוּד לוֹמַר, 'יַקְרִיבֶנּוּ',** והנו"ן וא"ו של 'יקריבנו' משמעותו מיעוט, שרק **בְּאֶחָד** יביא חלות, **וְלֹא בִּשְׁנַיִם. אַחַר שֶׁרִיבָּה הַכָּתוּב** מ'יקריב', **וּמִיעֵט** מ'נו', **מְגַיֵּן לְרַבּוֹת וְלָדוֹת וַחֲלִיפוֹת וּתְמוּרוֹת** שראויים **לְהַקְרָבָה** לאחר שכיפר בתודה עצמה, **תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אִם עַל תּוֹדָה',** ולשון 'על' משמע קרבן שטפל ונוסף על הראשונה.

יָכוֹל שולד תודה ותמורתה **יְהוּ טְעוּנוֹת לֶחֶם** אף לאחר שכיפר בתודה, שמה'נו' של 'יקריבנו' מיעטנו רק חליפי תודה מלחם, ששניהם תודות ועל זה שייך לומר אחד ולא שנים, אמנם ולד תודה ותמורתה אינם תודה לעצמם שהרי לא הפרישם לשם תודה, אלא הם מותר התודה הראשונה, ועדיין לא נתמעטו מ'יקריבנו', **תַּלְמוּד לוֹמַר, 'וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה',** ו'על זבח התודה' מיותר שיכול היה לומר 'אם על תודה יקריבנו והקריב חלות', אלא משמע שרק 'על זבח התודה' יקריב חלות, ללמדינו שתּוֹדָה עצמה **טְעוּנָה לֶחֶם, וְלֹא וְלָדָהּ וְלֹא חִילּוּפָהּ וְלֹא תְּמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם,** שמותר תודה אינו טעון לחם.

מביאה הגמרא: **שָׁלַח רַב חֲנִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** במשנה שאין טעונים לחם, **אֶלָּא לְאַחַר כַּפָּרָה,** שכבר נתכפר והקריב תודתו, **אֲבָל לִפְנֵי כַּפָּרָה,** שעדיין לא הקריב תודתו, **טְעוּנִין לֶחֶם.**

מבארת הגמרא את דבריו: **הָוֵי בָּהּ** – נשא ונתן בשמועה זו **רַב עַמְרָם, אַהֲנֵיא** – על איזה דין היא נאמרה. **אִילֵימָא אַחֲלִיפֵי תּוֹדַת חוֹבָה** – שאמר הרי עלי תודה, וחייב עצמו בנדר, ואבדה תודתו והביא אחרת תחתיה ונמצאה הראשונה, ובזה אמר שלאחר שקרבה הראשונה אין מביא לחם לשניה, וקודם שקרבה הראשונה מביא לחם לשניה. אם כן מדוע הוצרך לאמרו, שהרי **אִי** חידושו הוא **שֶׁלִּפְנֵי כַּפָּרָה** טעונה לחם, כבר **תְּנִינָא** זאת בברייתא, שאמרה 'איזה מהן שירצה יקריב ולחמה עמה'. **וְאִי** חידושו **שֶׁלְּאַחַר כַּפָּרָה** אינה טעונה לחם, אף זה **תְּנִינָא** בברייתא, שמיעטה מ'יקריבנו' שרק אחד מביא לחם ולא שנים. והברייתא ודאי עוסקת בתודת חובה, שהרי אמרה 'המפריש תודתו' משמע תודתו שמחויב בה.

מבררת הגמרא: **אֶלָּא**, אולי דיבר רבי יוחנן **אַחֲלִיפֵי תּוֹדַת נְדָבָה**, שאמר 'הרי זו תודה' ואינו מתחייב באחריותה, ואבדה הנדבה והביא אחרת תחתיה. ובאופן זה אם התכפר בראשונה, השניה אינה טעונה לחם, ואם לא התכפר, מביא לחם על השניה.

דוחה הגמרא: חליפי נדבה, **בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה, בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה, טְעוּנוֹת לֶחֶם**, שהרי כשאבדה הראשונה לא היה חייב באחריותה, ונמצא שהתודה השניה אינה חליפי הראשונה, אלא **מַרְבֶּה בְּתוֹדוֹת הוּא** – הוא הִרבה והביא שני קרבנות תודה נפרדים, ולכך השניה טעונה לחם אף אם התכפר בראשונה.

מבררת הגמרא: **אֶלָּא**, אולי דיבר רבי יוחנן **אַוֹּלֶד** [–על ולד] **תּוֹדַת נְדָבָה**, שהפריש תודה מעוברת בלשון 'הרי זו', וילדה, ובאופן זה אם כבר קרבה האם, הולד אינו טעון לחם, ואם לא קרבה, הולד טעון לחם.

דוחה הגמרא: ולד תודת נדבה, **בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה, בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה, אֵין טְעוּנִין לֶחֶם, מוֹתָר דְּתוֹדָה הִיא** – הרי הוא דבר הנוסף על התודה עצמה ויתר עליה, ואינו התודה עצמה, ולכך בכל ענין אין מביא עמו לחם.

מסיקה הגמרא: **אֶלָּא**, רבי יוחנן דיבר **אַוֹּלֶד תּוֹדַת חוֹבָה**, שהפריש תודה מעוברת בלשון 'הרי עלי', וילדה. ואם הקריב את הולד **לִפְנֵי כַּפָּרָה** – לפני שהתכפר באֵם, **טָעוּן לֶחֶם**, מפני שאילו אבדה האֵם היה מתכפר בולדה, ולכך אף כשלא אבדה והקריב הולד תחילה יצא בו ידי חובת נדרו, והוא קרוי 'תודה' וטעון לחם. אך אם מקריב את הולד **לְאַחַר כַּפָּרָה** – לאחר שהתכפר באם ויצא בה ידי נדרו, **אֵין טָעוּן לֶחֶם**, שבאופן זה אינו יוצא בולד את נדרו, והוא רק מוֹתר תודה ולא תודה עצמה. שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** רבי יוחנן. משיבה הגמרא: **דְּקָסְבַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּשֶׁבַח** שהשביחה בהמת **הֶקְדֵּשׁ** לאחר שהוקדשה, כלומר בולדה, ולכך אם הקריבו לפני שהתכפר באמו, עלה לו לחובתו, וטעון לחם.

הָוֵי בָּהּ נַמִּי אַבְּיֵי כִּי הַאי גַּוְונָא – גם אביי הקשה בדברי רבי יוחנן כפי שהקשה רב עמרם, ותירץ כתירוצו.

הגמרא מביאה סיוע לדברי רב עמרם ואביי: **אִיתְּמַר נַמִּי** – נאמר בבית המדרש בשם רבי יוחנן, כדברים שביארו רב עמרם ואביי בדעתו. **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חִילּוּפֵי תּוֹדַת נְדָבָה, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה, טְעוּנִין לֶחֶם, לְפִי שֶׁמַּרְבֶּה בְּתוֹדוֹת הוּא. וְלַד תּוֹדַת נְדָבָה, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה, אֵין טָעוּן לֶחֶם, לְפִי שֶׁמּוֹתָר דְּתוֹדָה הוּא. וְלַד תּוֹדַת חוֹבָה, לִפְנֵי כַּפָּרָה טְעוּנִין לֶחֶם, לְאַחַר כַּפָּרָה אֵין טְעוּנִין לֶחֶם.** וכפי שהתבארו דברים אלו לעיל.

הגמרא מביאה את דברי שמואל שמבואר מדבריו שנחלק על רבי יוחנן: **אָמַר שְׁמוּאֵל, כֹּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה** – דינה למיתה, באותו אופן **בְּתוֹדָה, אֵין טְעוּנָה לֶחֶם. וכֹל שֶׁבְּחַטָּאת רוֹעָה** עד שיפול בה מום ותפדה, באותו אופן **בְּתוֹדָה, טְעוּנָה לֶחֶם.**

מֵתִיב רַב עַמְרָם, מצינו בברייתא (לעיל עט:), **מַהוּ** זה **שֶׁאוֹמֵר** הכתוב (ויקרא ז יב), **הַ'תּוֹדָה יַקְרִיב'** [–יַקְרִיבֶנּוּ], הרי תיבת 'יקריבנו' מיותרת, שהיה יכול לכתוב 'אם על תודה, והקריב על זבח' וגו', אלא, **מִנַּיִן לְמַפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וְהָרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, מִנַּיִן שֶׁאִיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיב וְלַחְמָהּ עִמָּהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר הַ'תּוֹדָה יַקְרִיב'** – מ'יקריבנו' מרבים חליפי תודה להקרבה וללחם. **יָכוֹל שֶׁתְּהֵא** אף **הַשְּׁנִיָּה טְעוּנָה לֶחֶם, תַּלְמוּד לוֹמַר, 'יַקְרִיבֶנּוּ'** והנו"ן וא"ו של 'יקריבנו' משמעותו מיעוט, שקרבן **אֶחָד** טעון לחם, **וְלֹא שְׁנַיִם**. מבואר בברייתא, שחליפי תודה שקרבה לאחר שהתכפר בראשונה, אינה טעונה לחם. **וְאִילּוּ גַּבֵּי חַטָּאת כִּי הַאי גַּוְונָא**, הלא דינה **שרוֹעָה, דִּתְנַן** (תמורה כב:), **הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה, וְהָרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, מִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן וּשְׁנִיָּה תָּמוּת, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין חַטָּאת** שכיפרו בעליה **מֵתָה, אֶלָּא** באופן **שֶׁנִּמְצֵאת לְאַחַר שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלִים** באחרת. ומדויק מדברי חכמים, **הָא** – אבל אם נמצאת **קוֹדֶם שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלִים**, ושתיהן עומדות לפנינו ואחר כך כיפר באחת מהם, כיון שאף השניה שלא קרבה היתה ראויה להקרבה, לכך אינה מתה אלא **רוֹעָה**. אם כן לחכמים, חטאת שנמצאת קודם כפרה וכיפר באחת, השניה רועה, ואילו בתודה כשכיפר באחת, השניה אינה טעונה לחם, ושלא כדברי שמואל שאמר כל שבחטאת רועה, בתודה טעונה לחם.

מתרצת הגמרא: **שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר** במשנה בתמורה, שאם היתה החטאת הראשונה **אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה** של השניה, אף שנמצאה קודם ההקרבה, מקריב אחת והשניה **מֵתָה**. ולכן אמר שמואל שאף בתודה לאחר שכיפר באחת השניה אינה טעונה לחם.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא רוֹעָה** בחטאת **לְרַבִּי, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – כיצד מוצא אתה דין זה, שעליו אמר שמואל 'כל שבחטאת רועה בתודה טעונה לחם'.

מתרצת הגמרא: לרבי יתכן דין רועה בחטאת **כְּדְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, הִפְרִישׁ שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרָיוּת** – שאם תאבד האחת יקריב השניה, **מִתְכַּפֵּר בְּאֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה.** מקשה הגמרא: **וְהָא גַּבֵּי תּוֹדָה כִּי הַאי גַּוְונָא**, שהפריש שתי תודות לאחריות, **אֵין טְעוּנָה לֶחֶם**, וכיצד אמר שמואל כל שבחטאת רועה בתודה טעונה לחם.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא שְׁמוּאֵל** אינו סובר כרבי, אלא **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר, חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת**, ואחת מאלו היא חטאת שנתכפרו בעליה באחרת, ומשמע שתמות בכל ענין ואפילו בהפריש שתי חטאות לאחריות. ולכך אמר שמואל שבתודה באופן זה אין השניה טעונה לחם.

מקשה הגמרא: **וְהָא רוֹעָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ כְּלָל**, ואם כן לענין מה אמר שמואל 'כל שבחטאת רועה בתודה טעונה לחם'.

מתרצת הגמרא: **שְׁמוּאֵל נַמִּי חָדָא קָאָמַר** – אכן שמואל אמר רק דבר אחד, **שכֹּל שֶׁבְּחַטָּאת מֵתָה, בְּתוֹדָה אֵין טְעוּנָה לֶחֶם**, וכלל לא אמר 'כל שבחטאת רועה בתודה טעונה לחם'. שלפי שמואל הסובר כרבי שמעון אין מותר חטאת רועה כלל.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** שמואל. משיבה הגמרא: **לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּשֶׁבַח הֶקְדֵּשׁ** – בולד בהמת הקדש, ולכך ולד תודת חובה לפני כפרה טעון לחם, **קָמַשְׁמַע לָן** שמואל **דְּלֹא** – שאין אדם מתכפר בשבח הקדש, ולכך אף בולד תודת חובה לעולם אי אפשר להתכפר, ואינו נחשב עיקר תודה אלא מותר תודה, ואינו טעון לחם אף לפני כפרה. שהרי אמר שמואל כל שבחטאת מתה בתודה אינה טעונה לחם, וולד חטאת מתה אף לפני שהתכפר באם, שהיא אחת מחמש החטאות שדינן מיתה.

הגמרא מביאה דין קרבן תודה או לחמי תודה שאבדו: **אָמַר רַבִּי אַבָּא**, האומר 'הרי זו **תּוֹדָה וְזוּ לַחְמָהּ'**, שהביאה בנדבה ולא קיבל עליו אחריות, **וְאָבַד הַלֶּחֶם, מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר**, שהרי התודה עצמה קיימת, וטעונה לחם. אך אם **אָבְדָה הַתּוֹדָה, אֵינוֹ מֵבִיא תּוֹדָה אַחֶרֶת** על הלחם שעדיין קיים, אלא כיון שאבדה התודה אבד אף הלחם. מבאר רבי אבא: **מַאי טַעְמָא** באבד הלחם עליו להביא לחם אחר, **לֶחֶם, לְגִלַּל תּוֹדָה** – בא מחמת התודה והוא טפל לה, וכיון שמקריב התודה חייב להביא לחם אחר, גם אם אבד הלחם הראשון, **וְאֵין תּוֹדָה לְגִלַּל לֶחֶם** – אין התודה באה מחמת הלחם, שאין הלחם העיקר, ולכך אם אבדה התודה אין הלחם שנשאר מחייב הבאת קרבן תודה אחר.

הגמרא מביאה הבדל נוסף בין הקרבן ללחם: **וְאָמַר רָבָא, הִפְרִישׁ מָעוֹת לְתוֹדָתוֹ** – לקרבן תודה,

רש"י

אלא אחליפי תודה נדבה – דקאמר "הרי זו" ואבדה, ומפריש אחרת תחתיה – כלומר, דאסיפא דהא ברייתא קאי, דקאמר: מנין המורה וחליפין, דסתמא קתני, וקמשמע לן בחליפי תודה נדבה, ואמר רבי יוחנן עלה: לא שנו כו'. **בין לפני כפרה בין לאחר כפרה** – שנתכפר באחרונה – טעונות שתיתן לחם, דמרבה בתודות הוא. דהואיל ולא נתחייב להפריש אחרת, והפריש – גלי אדעתיה שדעתו היה להרבות בתודות של נדבות, והלכך מביא אוולד תודה נדבה – כגון שהפריש וילדה, בין הקריבה לפני כפרה בין לאחר כפרה – אין טעונה לחם, דמותר דתודה היא, שכבר נתכפר באחר. והיי כמפריש מעות לתודתו, וניתותרו. דכל דבר הבא מאליו, כגון ולד, חשיב מותר. **אלא אוולד תודת חובה** – וכי קתני לעיל: ולא ולדה טעון לחם – לאחר כפרה, אבל לפני כפרה – טעון. והתם ליכא למיפרך: בין לפני וכו' מרבה בתודות הוא – דאין אדם מרבה בתודת חובה, **אדם מתכפר בשבת הקדש** – דהייגו, הולד ושל תודת חובה, וכיון דיכול להתכפר באיזו שירצה, או באם אז בולד, הכי נמי טעונות לחם. **הוי כה אביי נמי כהאי גוונא** – אהייא? ותיתיר: אוולד תודת חובה. **לפני כפרה טעונות לחם** – דאדם מתכפר בשבת הקדש, לאחר כפרה – אין טעונין לחם, דמותר דתודה היא. ובוולד דתודה נדבה, להכי לפני כפרה נמי אין טעונין לחם, משום דאין אדם מתכפר בתודת נדבה. **כל שבחטאת מתה** – מפרש לקמן. **ואילו גבי חטאת** – אם נמצאת לפני כפרה – רועה, שאין חטאת מתה אלא אותה שנמצאת לאחר שכיפרו הבעלים. הא נמצאת קודם שכיפרו הבעלים – רועה. ואילו תודה בכהאי גוונא דהפריש תודה, ואבדה, והפרש אחרת תחתיה, והרי שתיהן עומדות – שניה אין טעונה לחם, דכתיב (ויקרא ז) "יקריבנו" – לאחר ולא שתים, והיכי קאמר: כל שבחטאת רועה בתודה טעונה לחם? **שמואל רבי סבירא ליה דאמר אבודה בשעת הפרשה דשניה מתה** – אפילו נמצאת קודם שנתכפרו בעלים, להכי לשמואל אין טעונין לחם. **אלא רועה לרבי היכי משכחת לה** – דקאמר שמואל: כל שבחטאת רועה – בתודה טעונה לחם. **והא גבי תודה כהאי גוונא** – שאם הפריש שתי תודות לאחריות, שאם תאבד האחת תהא שניה תחתיה – אין טעונה לחם, דכתיב "יקריבנו" – לאחר ולא לשנים, והיכי קאמר: כל שבחטאת רועה – בתודה טעונה לחם? **אלא שמואל** – לא סבר לא כרבי ולא כרבנן. **אלא רבי שמעון** – דאמר: חמש חטאות מתות: ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ושנתכפרו בעליה באחר, ושעיירה שנתה. דלית ליה השניה רועה. ודכוותה גבי תודה – אין טעונה לחם. שאם הפריש שתי תודות לאחריות וכו', דהייגו שכפרו בעליה, דמתה היא בחטאת, להכי גבי תודה אין טעונים לחם. **ופריך** – והיכי אמרת דשמואל כרבי שמעון סבירא ליה? והא רבי שמעון לית ליה רועה כלל, ושמואל אית ליה, דאמר: כל שבחטאת רועה? **מאי קא משמע לן** – שמואל? לימא: הלכה כרבי שמעון? **לאפוקי מדרבי יוחנן** – דאמר: אדם מתכפר בשבת הקדש בולד. **קא משמע לן** – שמואל דהלכה כרבי שמעון דחמש חטאות מתות: ולד חטאת כו', ואין מתכפר בו, ובתודה אין טעונה לחם. **זו תודה וזו לחמה** – אף על גב דלא אמר "עלי", אם אבד הלחם – מביא לחם אחר דכיון דאמר "זו" – נתחייב בלחמה, וכל זמן שעיקר הזובח קיים – חייב בלחמה. **מאי מעמא לחם לגלל תודה** – דכתיב "והקריב על זבח התודה חלות" (ויקרא ז). **ואין תודה לגלל לחם** – משום הכי, אבדה תודה – אין מביא תודה אחרת, אף על גב דלחמה קיים – אין מביא תודה אחרת. **הפריש מעות לזבח**

רש"י כת"י

אלא אחלופי תודת נדבה – כגון דאמר "הרי זו תודה", ואינו חייב באחריותה, ואבדה, והפרש אחרת. **מרבה בתודות הוא** – ולאו חליפין היא, דהא לא נחייב באחריותה דקמייתא, אלא תודה באפי נפשה היא וטעונה לחם, אפילו נתכפר בראשונה. **מותר דתודה היא** – יתירות שגדל על התודה ולאו תודה עצמה. **אלא אולד תודת חובה** – קאמר, לפני כפרה טעון לחם – דקסבר: אדם מתכפר בשבת שהשביח הקדש לאחר שהוקדש. הלכך, כיון דאילו אבדה תודה, נפיק ידי נדבתו בולד – "תודה" קרינן ביה, וטעונה לחם, אם הקריבה תחלה. דהא אהני ליה דבהאי יצא ידי נדרו. אבל ולד תודת נדבה, דלא עליה רמיא אם אבדה – ליכא למימר אולה: בנקום תודה הוא, ובו מתכפר. דהא אם האם קיימת – מן הדין צריך להקריבה, האם אבדה, בלא ולד נמי הוי מפטר. **הוי כה אביי נמי כהאי גוונא** – דרב עמרם, ומנשני לה נמי כדשניין. **מרבה בתודות הוא** – ולאו חליפין דקמייתא הוא, דהא אינו חייב באחריותה. **ולד תודת נדבה** – אפילו לפני כפרה – מותר דתודה היא, ולא אהני ליה מידי. דליכא למימר: בשבת הקדש מתכפר, דהא לאו עליה רמיא. **לפני כפרה טעונות לחם** – שהרי יצא בהן ידי חובתו, שאם תאבד הראשונה עוד, לא צריך לאתויי אחריתי. מילתא דשמואל מפרש לקמן. חמש חטאות מתות – ושכפרו בעליה, אחת מהן. **אין חטאת** – שכפרו בעליה מתה, אלא אם כן נמצאת לאחר שכפרו בעליה באחרת. הא אם נמצאת קודם לכן, כי הא דשתיתין עומדות ונתכפר באחת מהן – שניה רועה. וגבי תודה קתני: יכול תהא שניה טעונה לחם כו', ומדרבנן קא מותיב לה. **שמואל רבי סבירא ליה דאמר** – אם אבדה הראשונה בשעת הפרשת השניה – מתה, ואף על גב שלא היתה אבודה בשעת כפרה, שנמצאת קודם. הלכך משום הכי בתודה אין טעונה לחם השניה. שהרי גבי חטאת מתה כהאי גוונא. **אלא** – לרבי היכי משכחת לה דמתוקמא מילתא דשמואל דאמר: כל שבחטאת רועה – בתודה טעונה לחם? **במפריש שתי חטאות לאחריות** – שאם תאבד האחת, יתכפר בחברתה. דדהתם רבי מודה דיתכפר באחת מהם, והשניה תרעה. דאין חטאת שנתכפרו באחרת מתה אלא על ידי דיחוי, שאבדה ונדחית. אבל בהנך, דלא נדחו מעולם – לא, דהכי הוי הלכה למשה מסיני. דכל דין חטאת המותות הלכה למשה מסיני, במסכת תמורה. **והא גבי תודה כהאי גוונא** – אם הפריש שתי תודות לאחריות – אין שניה טעונה לחם, דהא ליכא למימר מרבה בתודות הוא, דהא דאי לשם חובה אפרשינהו, וכתיב "התודה" – דאמר: כל שבחטאת מתה – בתודה אינה טעונה לחם. **כרבי שמעון סבירא ליה דאמר** – במסכת תמורה: חמש חטאות מתות, וקא חשיב "שכפרו בעליה", (והן) (והיינו) בכל ענין, ואפילו הפרש שתי חטאות לאחריות – שניה תמות, הלכך בתודה אינה טעונה לחם. **והא רועה לרבי שמעון לית ליה כלל** – ומאי האי דקאמר שמואל "כל שבחטאת רועה – בתודה טעונה לחם"? **שמואל נמי חדא קאמר**. במתה – איירי, ברועה – לא איירי. **מאי קמשמע לן**. שמואל, כולהו תנינא לעיל דאין טעונות לחם! והא דאיי ליכא למימר דכשעברה שנתה אתא לאשמועינן, דהא תודה בשרה אפילו בת עשר שנים. **לאפוקי מדרבי יוחנן** – דאמר: ולד (חטאת) (תודה) לפני כפרה טעון לחם, דאדם מתכפר בשבת הקדש, קא משמע לן שמואל דלא, דקאמר: כל שבחטאת מתה – בתודה אינה טעונה לחם, ולד חטאת מתה. **אבד הלחם מביא לחם אחר** – על תודה זו. **אבדה תודה** – אין מביא תודה אחרת על לחם זה, אלא אבדה התודה – אבדה הלחם. **מאי מעמא** – מביא לחם אחר?

תוספות

מאי קמשמע לן דקסבר רבי יוחנן מתכפר אדם בשבת הקדש — משמע הכא דפשיטא לן דאית ליה לרבי יוחנן דך סברא, וכן משמע נמי בפרק בתרא דכריתות (כז,א), דבעי רבי אלעזר: אדם מתכפר בשבת הקדש, או לא? אמר רבי יוחנן: כמה שנים גדל זה ביניני, ולא שמע הלכה זו ממנו! מכלל דאמרה רבי יוחנן? אין, ועל הדא אמרה: דתנן, וולד תודה ותמורתה כו', ומייתי דך דשמעתין. ותימה: דבתמורה בפרק "ביצד מעריכין" (כה,א) אמר רבי יוחנן: הפריש חטאת מעוברת, וילדה. רצה — בה מתכפר, רצה — בוולדה מתכפר. מאי טעמא? קסבר רבי יוחנן: אם שיירה — משוייר, עובר לאו ירך אמו הוא, והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות. רצה — בה מתכפר, רצה — בחברתה. ומותיב התם רבי אלעזר, ומסיק: כתנאי. ופריך רבא: ממאי דטעמא דרבי יוחנן דאם שיירו משוייר? דלמא היינו טעמא דרבי יוחנן, דאדם מתכפר בשבת הקדש! אמר ליה רב המנונא: מכדי רבי אלעזר תלמידיה דרבי יוחנן, ויתיב קמיה דרבי יוחנן, ולא אהדר ליה האי שינויא, ואת אמרת טעמא דרבי יוחנן משום דאדם מתכפר בשבת הקדש! נראה לפרש דדווקא בחטאת צריך לומר טעמא משום דאם שיירו משוייר, דאם איתא דאינו משוייר — משום דעובר ירך אמו לא היה מתכפר בשבת הקדש, משום דקיימא לן (מעילה י,ב): חמש חטאות מתות, וולד חטאת כו'. אבל השתא דעובר לאו ירך אמו הוא, מתכפר בולד, כבשתי חטאות לאחריות דמי. והא דקיימא לן וולד חטאת מתה — מיתוקמא בהפרישה, ואחר כך נתעברה. אבל בולד תודה — מתכפר אפילו הפרישה ואחר כך נתעברה, דאדם מתכפר בשבת הקדש, כדאיתא הכא ובכריתות (כז,א). ומתיישבת בכך שמעתא דבסמוך, אמר שמואל: כל שבחטאת מתה — בתודה אין טעון לחם. ומסיק: שמואל כרבי שמעון סבירא ליה, דאמר: חמש חטאות מתות. ורועה לרבי שמעון לית ליה כלל, ושמואל מאי קמשמע לן? לאפוקי מדרבי יוחנן. הא שפיר אית ליה לרבי יוחנן נמי האי כללא, דאם אדם מתכפר בשבת הקדש בתודה — הכי נמי מתכפר בשבת הקדש בחטאת, ואינה מתה בחטאת, ולכך טעונה לחם בתודה! אלא ודאי בחטאת אין מתכפר בשבת הקדש. דאי כשהפריש חטאת מעוברת — ההוא לא מיקרי "שבת הקדש" לרבי יוחנן, כיון דלאו ירך אמו הוא, דאם שיירו משוייר, דהוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות. ואי בהפרישה, ואחר כך נתעברה — הוה ליה ולד חטאת מתה, ואין מתכפר בה. וכיוצא בה בתודת חובה טעונה לחם, דמתכפר בשבת הקדש. ומיהו קצת קשה: דלקמן גבי מפריש חטאת מעוברת, מסיק: דלמא אם שיירו משוייר, וטעמא דרבי יוחנן, דקסבר: אדם מתכפר בשבת הקדש.

רועה לרבי היכי משכחת לה — דרבי אושעיא אליבא דרבי אמרה, כדאיתא בתמורה בפרק "וולד חטאת" (כד,א).

הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באחת מהן — לא בהפריש בזו אחר זו — דאם כן, אין מתכפר בשניה, ו"מתכפר באחת מהן" משמע: באיזה שירצה. ובמפריש בבת אחת נמי לא איירי — דכל שאינו בזה אחר זה, אפילו בבת אחת אינו, כדאיתא בפרק "האיש מקדש" (קדושין נ,ב). אלא כגון דאמר "תיקדוש אחת מהן מתוך השתים", כי ההיא ד"ליקדשו ארבעים מתוך שמונים" דלעיל. אבל צריך לדקדק: דלא תיקשי אם אין ברירה, דגבי תודה ששחטה על שמונים חלות לא קשיא מברירה, כדפרישית לעיל [עה,ב דבור המתחיל "ליקדשו"].

אֶלָּא אַחֲלִיפֵי תּוֹדָה נְדָבָה - בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה טְעוּנוֹת לֶחֶם, מַרְבֶּה בְּתוֹדוֹת הוּא! אֶלָּא אוּלַד תּוֹדָה נְדָבָה - בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה אֵין טְעוּנִין לֶחֶם, מוֹתָר דְּתוֹדָה הִיא! אֶלָּא אַוּלַד תּוֹדָה חוֹבָה, לִפְנֵי כַּפָּרָה - טָעוּן לֶחֶם, לְאַחַר כַּפָּרָה - אֵין טָעוּן לֶחֶם. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? דְּקָסְבַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּשֶׁבַּת הַקֹּדֶשׁ. הֲוֵי בָּהּ נַמִּי אַבַּיֵי כִּי הַאי גַּוְונָא. אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חִילּוּפֵי תּוֹדָה נְדָבָה - בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה טְעוּנָה לֶחֶם, מַרְבֶּה בְּתוֹדוֹת הוּא. וְלַד תּוֹדָה נְדָבָה - בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה אֵין טָעוּן לֶחֶם, מוֹתָר דְּתוֹדָה הוּא. וְוֹלַד תּוֹדָה חוֹבָה, לִפְנֵי כַּפָּרָה - טְעוּנִין לֶחֶם, לְאַחַר כַּפָּרָה - אֵין טְעוּנִין לֶחֶם. אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁבַּחַטָּאת מֵתָה, בְּתוֹדָה אֵין טְעוּנָה לֶחֶם. כָּל שֶׁבַּחַטָּאת רוֹעָה, בְּתוֹדָה - טְעוּנָה לֶחֶם. מְתִיב רַב עַמְרָם: מַהוּ אוֹמֵר "הַתּוֹדָה יַקְרִיב"? מְגַיֵּן לְמַפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מֵהֶן שֶׁיַּרְצֶה יַקְרִיב וְלַחְמָהּ עִמָּהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַתּוֹדָה יַקְרִיב", יָכוֹל תְּהֵא שְׁנִיָּה טְעוּנָה לֶחֶם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יַקְרִיבֶנּוּ" - אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם. וְאִילּוּ גַּבֵּי חַטָּאת כִּי הַאי גַּוְונָא רוֹעָה, דְּתָנֵן: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת - מִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן וּשְׁנִיָּה תָּמוּת, דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַטָּאת מֵתָה אֶלָּא שֶׁנִּמְצֵאת לְאַחַר שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלִים, הָא קוֹדֶם שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלִים - רוֹעָה! - שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי סְבִירָא לֵיהּ, דַּאֲמַר: אֲבוּדָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה - מֵתָה. - אֶלָּא רוֹעָה לְרַבִּי הֵיכִי מִשְׁכַּחַת לַהּ? - כְּדְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: הִפְרִישׁ שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרָיוּת - מִתְכַּפֵּר בְּאֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצָה, וְהַשְּׁנִיָּה - תִּרְעֶה. - וְהָא גַּבֵּי תּוֹדָה כִּי הַאי גַּוְונָא אֵין טְעוּנָה לֶחֶם! - אֶלָּא, שְׁמוּאֵל כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ, דַּאֲמַר: חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת. - וְהָא רוֹעָה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ כְּלָל! - שְׁמוּאֵל נַמִּי הָדָא קָאָמַר: כָּל שֶׁבַּחַטָּאת מֵתָה - בְּתוֹדָה אֵין טְעוּנָה לֶחֶם. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן, דַּאֲמַר: אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּשֶׁבַּת הַקֹּדֶשׁ, קָמַשְׁמַע לָן דְּלָא. אָמַר רַבִּי אַבָּא: "זוֹ תּוֹדָה, וְזוֹ לַחְמָהּ", אָבַד הַלֶּחֶם - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר, אֲבָדָה תּוֹדָה - אֵינוֹ מֵבִיא תּוֹדָה אַחֶרֶת. מַאי טַעְמָא? לֶחֶם לְגִלַּל תּוֹדָה, וְאֵין תּוֹדָה לְגִלַּל לֶחֶם. וְאָמַר רָבָא: הִפְרִישׁ מָעוֹת לְתוֹדָתוֹ

נותותרו

כולהו

וְנִתְוַתְּרוּ - מֵבִיא בָּהֶן לֶחֶם, לְלַחְמֵי תוֹדָה וְנִתְוַתְּרוּ - אֵין מֵבִיא בָּהֶן תּוֹדָה. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּרַב כָּהֲנָא, דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא: מִנַּיִן לְלַחְמֵי תוֹדָה שֶׁנִּקְרְאוּ תּוֹדָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת", אִי הָכִי אִיפְּכָא נַמִי! לֶחֶם אִיקְּרֵי תוֹדָה, תּוֹדָה לָא אִיקְּרֵי לֶחֶם. וְאָמַר רָבָא: הִפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְחָזַר וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְאָבְדָה, וְחָזַר וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנוֹת וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת. נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה - שְׁנִיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, שְׁלִישִׁית טְעוּנָה לֶחֶם. נִתְכַּפֵּר בַּשְּׁלִישִׁית - שְׁנִיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, רִאשׁוֹנָה טְעוּנָה לֶחֶם. בָּאֶמְצָעִית - שְׁתֵּיהֶן אֵין טְעוּנוֹת לֶחֶם. אַבָּיֵי אָמַר: אֲפִילּוּ נִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן - שְׁתֵּיהֶן אֵין טְעוּנוֹת לֶחֶם, כּוּלְּהוּ חֲלִיפִין דַּהֲדָדֵי נִינְהוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: וְכֵן לְעִנְיַן חַטָּאוֹת, הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנוֹת וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת. נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה - שְׁנִיָּה תָּמוּת, שְׁלִישִׁית תִּרְעֶה. נִתְכַּפֵּר בַּשְּׁלִישִׁית - שְׁנִיָּה תָּמוּת וְרִאשׁוֹנָה תִּרְעֶה. נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית - שְׁתֵּיהֶן יָמוּתוּ. אַבָּיֵי אָמַר: אֲפִילּוּ נִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן - שְׁתֵּיהֶן יָמוּתוּ, כּוּלְּהוּ חֲלִיפִין דַּהֲדָדֵי נִינְהוּ. מַאי "וְכֵן"? מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר מַרְבֶּה בְּתוֹדוֹת הוּא, אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא לְמֵימַר מַרְבֶּה בְּחַטָּאוֹת הוּא אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: תּוֹדָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן - חֲבֵירְתָּהּ אֵין לָהּ תַּקָּנָה. הֵיכִי נַעֲבֵיד? נַקְרִיב לֶחֶם בַּהֲדָהּ - דִּלְמָא תְּמוּרָה הִיא, לָא נַקְרִיב לֶחֶם בַּהֲדָהּ - דִּלְמָא תּוֹדָה הִיא. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאָמַר "עָלַי", לָא סַגְיָא דְּלָא מַיְיתֵי לֵיהּ בְּהֵמָה אַחֲרִינָא וְלֶחֶם, וְלֵימָא: אִי הָךְ דְּקַיְימָא תְּמוּרָה הִיא - הָא תּוֹדָה וְהָא לַחְמָהּ, אִי הָךְ דְּקַיְימָא תּוֹדָה הִיא - הָא לַחְמָהּ וְהָא תֶּיהֱוֵי אַחֲרָיוּת! לָא צְרִיכָא, דְּאָמַר "הֲרֵי זוֹ". (סִימָן: לְמוֹדִים. מִידַּת. עָלָה. שִׁישׁ. שֶׁכֵּן. דְּדָמָה. דְּאִי. חָלָשׁ. מוֹתָר. תְּמוּרָה. בַּחוּץ. חִזְקִיָּה. הִפְרִישׁ חַטָּאת. לְאַחַר יוֹתֵר). אָמְרוּ לְמֵדִין לִפְנֵי רַבִּי, וְלֵיתֵי לֶחֶם וְלֵימָא: אִי הָךְ דְּקַיְימָא תּוֹדָה הִיא - הָא לַחְמָהּ, אִי לָא - לֵיפּוֹק לְחוּלִּין! אָמַר לְהוּ: וְכִי מַכְנִיסִין חוּלִּין לָעֲזָרָה? וְלֵיתֵי בְּהֵמָה וְלֶחֶם, וְלֵימָא: אִי הָךְ דְּקַיְימָא תְּמוּרָה הִיא - הָא תּוֹדָה וְהָא לַחְמָהּ, אִי הָךְ דְּקַיְימָא תּוֹדָה הִיא - הָא לַחְמָהּ וְהָא תֶּיהֱוֵי שְׁלָמִים! אָמַר לְהוּ: מִשּׁוּם דְּקָא מְמַעֵט בַּאֲכִילָה דִּשְׁלָמִים. אָמַר לֵוִי לְרַבִּי: וְלֵיתֵי בְּהֵמָה וְלֶחֶם, וְלֵימָא: אִי הָךְ דְּקַיְימָא תְּמוּרָה הִיא - הָא תּוֹדָה וְהָא לַחְמָהּ, וְאִי הַאי דְּקַיְימָא תּוֹדָה הִיא - הָא לַחְמָהּ וְהָא תֶּיהֱוֵי מוֹתַר דְּתוֹדָה! אָמַר לֵיהּ: כִּמְדוּמֶּה אֲנִי שֶׁאֵין לוֹ מוֹחַ בְּקָדְקֳדוֹ,

וכי

תוספות

כולהו חליפין דהדדי נינהו — אביי לטעמיה, דאמר כי האי גוונא ב"הקומץ רבה" (מנחות כד,ב) גבי עשרון, וכן בפרק "כלל גדול" (שבת עא,א) גבי קצר וטחן כגרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכות. ושמא אין שייך אלא לדמות הנך תרתי דמדמי להו הכא, תודה וחטאת.

וכי מכניסין חולין לעזרה — מצינו למימר דרבי לטעמיה, דאית ליה הכי, לקמן בפרק בתרא (קו,א) גבי "פירשתי מנחה של עשרונות, ואיני יודע מה פירשתי". אי נמי: אפילו לרבנן התם, אפשר דמחוייב כולה. ואפילו אינו מחוייב כולה, יש שם מקצת שהוא מחוייב. אבל כאן, שמא כל הלחם חולין. ואף על גב דאדם נכנס במלבושי חול לעזרה, ומביא כבשתו לעזרה ומקדישה אחר כך — לא אסרינן להכניס חולין לעזרה, אלא היכא דאיכא כעין עבודה, כי הכא, וביכורים דפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פא,ב) דאיכא (הגשה ותנופה), וכן חזה ושוק דפרק "הזרוע והלחיים" (חולין קל,א) שיש תנופה. וכן ההיא ד"פירשתי ואיני יודע מה פירשתי", כדדרשינן: מה שלי בשלך — אסור, אף שלך בשלי — אסור, דהיינו כעין עבודה, דומיא דשלי בשלך. והא דפריך לעיל ב"הקומץ רבה" (כא,ב): חולין, פשיטא? מאי בעי התם! ומשני: דאף על גב דאמר מר: יאכלוה, שיאכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, אפילו הכי מלח דקדשים לא יהבינא להו. ופירש שם בקונטרס: דחוץ לעזרה יאכלו חולין ותרומה, ויכנסו ויאכלום על השובע. ועל חנם פירש כן. דיכול לאכול החולין עמה בעזרה, דתנן בפרק "כל התדיר" (זבחים צ,ב): וכולם רשאין הכהנים לתת לתוכן תבלי חולין ותרומה. ודריש לה בגמרא, מדכתיב "למשחה" — לגדולה. ומה שתאמר תחילה כל כך בפשיטות "חולין מאי בעי התם" — בדין קא מתמה, דמאי בעיא אכילת חולין בפני עצמה בעזרה, דאיצטריך למימר דלא יהבינן להו מלח. ואם תאמר: מאי קשיא לן הכא, ובכמה דוכתי, מחולין בעזרה — יקדישה, ויאמר: דאי לאו תודה היא, יהו לבדק הבית. כשאר הקדשות שמביאים בעזרה, שהיה שם גפן של זהב, שכל המתנדב גרגיר — מביא ותולה בה. ואין חילוק בין אוכלים לשאר דברים! ובהדיא אמרינן בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פא,ב) גבי קונה שתי אילנות, דמספקא אי קנה קרקע, ומביא ביכורים מספק ומקדישן, דלא ליהוי חולין בעזרה, וכי בעי למיכל — פריק להו. וכמו כן קשה בההיא ד"פירשתי ואיני יודע מה פירשתי"! ויש לומר: דלא שרינן הכי אלא גבי ביכורים, דלא הוו כולי האי כעין קרבן, אף על גב דאיכא (הגשה ותנופה) לרבי אליעזר בן יעקב. אבל כאן — באין עם הזבח. ובמנחה של עשרונות נמי — יש עמהן מנחה גמורה, ולא שרינן על ידי הקדש לבדק הבית. ואם תאמר: והא כי האי גוונא שרינן לעיל בפרק "התכלת" (מח,א), גבי שחט שני כבשים על ארבע חלות, דמושך שנים מהן ומניפם, והשאר נאכלות בפדיון, דחולין ממילא הוו. והכא נמי אמר: אי הך דקיימא תודה היא — הא לחמה, ואי לא — ניפקו לחולין, חולין ממילא הויין! ויש לומר: דלא שרינן להכניס לכתחילה מספק. והא דשרינן גבי ספק מצורע להביא אשמו ולוגו, ושרינן להכניס לוג שמן לכתחילה, מטעם דחולין ממילא הויין — התם, בטיל ליה בהדי אידך שמן. והא דלא שרינן מטעם ביטול גבי "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי" — דהתם, ששים עשרון לא בטלי בחד. אבל אין לומר: מטעם תקוני גברא שרי טפי גבי מצורע — דלא מסיק אדעתיה האי טעמא עד המסקנא. ועוד יש לומר: דהתם גבי תודה לא בעי למימר דמקדיש ופריק, גזירה שלא יאמרו: יש פדיון ללחמי תודה. כדאשכחן לעיל, דגזירה שמא יאמרו: מוציאין מכלי שרת לחולין. וכן בההיא דפרק בתרא (מנחות קו,א) שיכול להיות מנחה אחת — חיישינן שמא יאמרו: מוציאין מכלי שרת לחולין. אבל בלוג שמן של מצורע, דליכא שיעור — ידעי דהא דיש לו פדיון — ידעי דהא דיש לו פדיון, משום דאין קדוש קדושת הגוף. וכן ביכורים — ידעי דמשום ספיקא הוא, דאין ביכורים ניפדין כתרומות ומעשרות. וכן שחט שני כבשים על ארבע חלות — ידע דלא קדשי אלא שתים. **אמר** ליה לוי לרבי — פירש בקונטרס: לוי היינו "למידין", דרבי קמייתא אמר ליה בישיבת שאר תלמידים, וזו — בינו לבין עצמו. ועל חנם דחק, דבסוף פרק קמא דסנהדרין (יז,ב) אמרינן: "למידין לפני חכמים" — היינו לוי, אבל "למידין לפני רבי" — חכם אחר היה [ועיין היטב תוספות מעילה ט,ב דבור המתחיל "הלמידין"].

רש"י

לזבח תודתו – וניתותרו. **אי הכי איפכא נמי** – דכיון דלחם איקרי תודה – תודה נמי איקרי לחם, ויביא נמי ממותר לחם תודה. **לחם איקרי תודה** – ולהכי, הפריש לתודתו ונתותרו – מביא בהן לחם. **נתכפר בראשונה שניה אין טעונה לחם** – לפי שהיא חליפי תודה ראשונה. **שלישית טעונה לחם** – דלא הויא חליפי תודה ראשונה, ומרבה בתודות הוא. דאף על גב דחובה היא, דקתני "והפריש אחרת", אפילו הכי אמרינן הכא: ודאי שלישית לא הויא אלא מרבה בתודות, דלא הויא חליפה. **נתכפר בשלישית שניה אין טעונה לחם** – לפי שהיא חליפתה של שניה. **ראשונה טעונה לחם** – לפי שאינה חליפין. **נתכפר באמצעית שתיהן אין טעונות לחם** – לפי שהיא חליפת הראשונה, ולא שלישית טעונה לחם – שאף על פי שאינה חליפת ראשונה, הויא חליפה דחליפה. **שניה תמות** – דהויא חטאת שכיפרו בעליה. **שלישית תרעה** – דלא הויא חליפי ראשונה. **תודה דאיכא למימר מרבה בתודות הוא** – משום הכי לרבה שלישית טעונה לחם, כדאמרינן לעיל דהויא תודת חובה. אבל חטאת, דליכא למימר מרבה בחטאות הוא, שאין דרכן של בני אדם להרבות בחטאות. **אימא לא** – תיהוי שלישית רועה, אלא ימותו תרוייהו! – קמשמע לן רבה, דלא. **דלמא תמורה היא** – וכבר אמרינן לעיל: תודה טעונה לחם ולא תמורה, משום הכי אין לה תקנה. **אמאי אין לה תקנה** – אי עסקינן בתודת חובה, בההיא דאמר "עלי", ונתערבה – אית לה תקנה. **לא סגי דלא מייתי אחרינא** – ולייתי בהמה אחריתי ולחם, ולתני ולימא: אי הך דקיימא תמורה היא – הך בהמה לתודה לחובתו, והא לחמה. והאחרונה שנשתיירה, תיהוי לאחריות. דהוי כמפריש תודות לאחריות, דהוא קריבה עם לחם, וחדא בלא לחם. **לא צריכא דאמר הרי זו** – דהויא נדבה, להכי לא מצי למימר: דהא תיהוי לאחריות, דלנדבה ליכא אחריות. משום הכי אין לה תקנה. **למידין לפני רבי** – היינו לוי, כדאמרינן בסנהדרין (יז,ב): "למידין לפני חכמים" – לוי. **ואי לא ליפוק לחולין** – שיאכלו הבעלים אותן חלות בתורת חולין, והכהנים יאכלו לאותן ארבע דתרומה בתורת חולין. **וכי מכניסין חולין לעזרה** – דדלמא הך דקיימא – תמורה היא, והיאך הביא לחם חולין בעזרה. **ולייתי בהמה אחרת ולחם** – (דלא) דאף על גב דאסקינן דאמר "הרי זו" – יביא בהמה, ומה בכך? שהרי אדם יכול להרבות [תודות] נדבה, ויהא להם תקנה! **ממעט הוא לאכילה דשלמים** – דהשתא הויא ספק שלמים, ודין שלמים – דנאכלים לשני ימים ולילה, ותודה – ליום ולילה. ואי אכיל לה בתורת תודה – שמא נשתייר ממנה למחר, ונמצא מביא קדשים לבית הפסול, שיקדים זמנו, דשמא שלמים הוא.

וכי

רש"י כת"י

לחם איקרי תודה – כדכתיב "התודה חלות", הלכך כי אמר "מעות הללו לתודה" – הרי לחם בכלל, דהא נמי "תודה" איקרי. **תודה לא איקרי לחם** – וכי אמר "מעות הללו ללחמי תודה" – לא הויא תודה באותו שֵׁם, דהא לא איקרי "לחם". **שניה אינה טעונה לחם** – דהא קרבה חליפין דידה, והויא ליה מותר תודת הראשונה. אבל שלישית טעונה לחם, דחליפין דשניה היא, ושניה לא קרבה, ולא הויא מותר תודה. **שתיהן אינן טעונות לחם** – דתרוייהו שייכי באמצעית. **חליפין דהדדי נינהו** – דמכח ראשונה באו כלן. **מאי וכן** – פשיטא דכדין תודות לענין לחם, כך דין חטאת לענין מתה בכהאי גוונא. **דליכא למימר מרבה בחטאות הוא** – דחטאת לאו בר נדר ונדבה הוא, ואימא דכלן ימותו. **תודה שנתערב בתמורתה** – דלא ידע הי תודה והי תמורה. **ומתה אחת מהן כו'**– אבל אם שתיהן עומדות – מביאן לעזרה, וארבעים חלות עמהם, ומתנה: אם זו תודה – הא לחם שלה, וזו תמורתה. ואם זו תודה – יהא לחם שלה, וזו תמורתה. וקא בעי תלמודא: אי דאמר האי גברא מתחלה "הרי עלי תודה" – לא סגי דלא מייתי תודתו, וכיון דלא סגי דלא מייתי – יכול להפריש אחרת לאחריות. הלכך, לייתי בהמה עם הנותרת ולתני: אי הך דקיימי תמורה היא – האחרת שהבאתי תהא תודה, זו לחמה. ואי הך דקיימי תודה היא – הא לחם שלה, וזו האחרת אני מפריש לאחריות של זו, שאם תאבד – תהא זו תחתיה. ויקריב הראשון ולחמה, ושניה בלא לחם. כדין המפריש שתי תודות לאחריות, דאמרן לעיל: השניה אינה טעונה לחם. **דאמר בקמייתא הרי זו** – ואין לה אחריות, ולא מצי למימר "הא תהא לאחריות". **למדין** – היינו לוי, בפרק קמא דסנהדרין. **וכי מכניסין חולין לעזרה** – ואי הך תמורה היא, אשתכח דאייתי חולין לעזרה. **לייתי בהמה** – אחרת עם הנותרת. **משום דקא ממעט באכילה דשלמים** – דאין יכול לאוכלה להך אחרת אלא ליום ולילה, והנותר ישרף, דשמא תודה היא. ואיכא למימר: לאו תודה היא, אלא שלמים, שנאכלים לשני ימים ולילה אחד, ושלא כדין שרפן, ואייתי קדשים לבית הפסול. **לוי** – היינו נמי "למדין", אלא קמייתא אמר ליה בישיבת שאר התלמידים, וזו – בינו לבין עצמו. **והא תיהוי מותר תודה** – ותקרב בלא לחם.

אם

וְנִתּוֹתְרוּ – ונשתיירו מעות לאחר קניית הזבח, **מֵבִיא בָּהֶן לֶחֶם.** ואם הפריש מעות **לְלַחְמֵי תּוֹדָה וְנִתּוֹתְרוּ, אֵין מֵבִיא בָּהֶן** זבח **תּוֹדָה.**

מבררת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא, אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּרַב כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא, מִנַּיִן לְלַחְמֵי תּוֹדָה שֶׁנִּקְרָאוּ תּוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ז יב) **'וְהִקְרִיב עַל זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת', וכיון שהלחם נקרא תודה, אפשר** לקנות לחם ממעות שהופרשו לזבח. **אִי הָכִי, אִיפְּכָא נַמִּי** – גם להיפך, שיוכל להביא זבח ממעות שהופרשו ללחם, שהרי הלחם נקרא תודה, ומדוע אמר רבא שאין מביא בהן תודה.

משיבה הגמרא: **לֶחֶם אִיקְרֵי** [–נקרא] **תּוֹדָה,** כמו שכתוב 'התודה חלות', לכן אם אמר מעות אלו לתודה, לחם בכלל דבריו. אך **תּוֹדָה לֹא אִיקְרֵי לֶחֶם,** ולכך כשאמר מעות אלו ללחם, הזבח אינו כלול בלשונו, ואין להביא זבח ממעות אלו.

לעיל (עט:) התבאר, שאם אבדה תודתו והפריש אחרת, ונמצאה הראשונה, מקריב אחת עם לחם, והשניה בלא לחם. הגמרא דנה באופן שאבדה גם השניה, והפריש שלישית: **וְאָמַר רָבָא, הִפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְחָזַר וְהִפְרִישׁ** תודה **אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְאָבְדָה, וְחָזַר וְהִפְרִישׁ** תודה **אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצְאוּ** התודות **הָרִאשׁוֹנוֹת, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת** לפנינו. אם **נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה, הַשְּׁנִיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם,** שהרי הופרשה לחילופי תודה שכיפר בראשונה. אולם התודה שהופרשה **שְׁלִישִׁית, טְעוּנָה לֶחֶם,** שהיא הופרשה כחילופי השניה, והשניה הרי לא קריבה לעיקר תודה, נמצא שהשלישית אינה מותר תודה וטעונה לחם.

ואם **נִתְכַּפֵּר** תחילה **בַּשְּׁלִישִׁית, שְׁנִיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם,** שהרי השלישית היא חילופיה, ודין השניה כתודה שכיפר בחילופיה, שקריבה ללא לחם. אך **הָרִאשׁוֹנָה טְעוּנָה לֶחֶם,** שהרי השלישית שקריבה אינה חילופיה, והשניה שהיא חילופי הראשונה לא קריבה כעיקר תודה, נמצא שהראשונה אינה מותר תודה, וטעונה לחם.

ואם נתכפר **בָּאֶמְצָעִית** – בשניה, **שְׁתֵּיהֶן** – הראשונה והשלישית **אֵין טְעוּנוֹת לֶחֶם,** לפי ששתיהן שייכות לשניה, שהרי השניה הופרשה כחילופי הראשונה, והשלישית הופרשה כחילופי השניה, ולכן שתיהן מותר תודה, ואינן טעונות לחם.

אביי חולק על רבא: **אַבָּיֵי אָמַר, אֲפִילּוּ נִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן,** בין בראשונה או בשניה או בשלישית, **שְׁתֵּיהֶן** – שתי האחרות **אֵין טְעוּנוֹת לֶחֶם,** משום **שכּוּלְּהוּ** – כל שלשת התודות **חֲלִיפִין דַּהֲדָדֵי נִינְהוּ** – נחשבות כחילופי תודה האחת כלפי חברתה, שכולן הופרשו לאחריות של הראשונה, ובאות מכוחה.

לעיל (ע"א) התבאר, שחטאת שאבדה והפריש אחרת תחתיה, ונמצאה הראשונה, אחת קריבה והשניה תמות. הגמרא מביאה שמחלוקת אביי ורבא שייכת גם בחטאות: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, וְכֵן לְעִנְיַן חֲטָאוֹת** שהפרישן לאחריות, דינן כדין התודה. שאם **הִפְרִישׁ חֲטָאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ** לאחריות **וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת** לאחריות **תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנוֹת וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת** לפנינו. אם **נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה, שְׁנִיָּה תָּמוּת,** שהרי היא 'מותר חטאת', וכדין חילופי חטאת שנתכפרו בעליה בראשונה, **וּשְׁלִישִׁית תִּרְעֶה,** שאין היא חילופי הראשונה אלא חילופי השניה, והשניה לא קריבה, ולכן השלישית אינה מותר חטאת ואינה מתה, אך אין להקריבה שהרי כבר כיפר על חטאו, ולכך תרעה עד שיפול בה מום ותפדה. ואם **נִתְכַּפֵּר בַּשְּׁלִישִׁית, שְׁנִיָּה תָּמוּת,** שהשלישית באה לחילופי השניה, ולכך השניה היא מותר חטאת כחטאת שנתכפר בחילופיה, **וְרִאשׁוֹנָה תִּרְעֶה,** לפי שהשלישית שקריבה אינה חילופיה אלא רק חילופי השניה, והשניה אינה קריבה, ונמצא שאין היא מותר חטאת, ולכך אינה מתה. ואם **נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית, שְׁתֵּיהֶן יָמוּתוּ** לפי שהן מותר חטאת, ששתיהן שייכות באמצעית, שהאמצעית חילופי הראשונה, והשלישית חילופי האמצעית.

דברי רבי זירא בחטאת הם כדעת רבא בתודה. אביי חולק אף בחטאת: **אַבָּיֵי אָמַר, אֲפִילּוּ נִתְכַּפֵּר בְּאַחַת מֵהֶן,** בין בראשונה או בשניה או בשלישית, **שְׁתֵּיהֶן יָמוּתוּ,** משום **שכּוּלְּהוּ חֲלִיפִין דַּהֲדָדֵי נִינְהוּ** – חליפין ואחריות הן אחת לחברתה, שכולן באות מכח הראשונה, ולכן כולן נקראות חטאת שכיפרו בעליה בחילופיה.

שואלת הגמרא: **מַאי** – מה החידוש שהשמיענו רבי זירא באומרו 'וְכֵן לענין חטאת', הרי פשוט שכל חילופין הנחשבים בתודה 'מותר תודה', נחשבים בחטאת 'מותר חטאת', וחילופי חילופין כשם שאינם מותר בתודה כך אינם מותר בחטאת.

משיבה הגמרא: החידוש הוא, **שֶׁמַּהוּ דְּתֵימָא, הָתָם הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר** שהשלישית טעונה לחם, משום **שֶׁמֻּרְבֶּּה בְּתוֹדוֹת הוּא,** שהרי תודה באה בנדבה, וכשהתברר שהשלישית אינה מותר תודה, אפשר להחשיבה כתודה בפני עצמה לנדבה, **אֲבָל הָכָא** – לגבי חטאת, **דְּלֵיכָּא לְמֵימַר מֻרְבֶּּה בְּחַטָּאוֹת הוּא,** שהרי חטאת אינה באה בנדר או נדבה, **אֵימָא לָא** – שמא נאמר, שלא יתכן שאין כל אחת אחריות לחברתה, שהרי כיון שאין נדבה בחטאת, ודאי שאף השלישית באה רק מכח הראשונה, וכולן ימותו. **קָא מַשְׁמַע לָן** רבי זירא, שאף בחטאת אין כח בראשונה להחשיב את חליפי חליפיה 'מותר חטאת'.

מבואר לעיל (עט:) שהעושה תמורה לתודתו, התודה טעונה לחם והתמורה אינה טעונה. הגמרא דנה בדין תודה שנתערבה בתמורתה: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, תּוֹדָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ,** שאינו יודע מי התודה ומי התמורה, **וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן, חֲבֵרְתָּהּ אֵין לָהּ תַּקָּנָה** – אי אפשר להקריבה. וטעם הדבר, מפני שהֵיכִי נַעֲבִיד – כיצד נעשה, אם **נַקְרִיב לֶחֶם בַּהֲדָהּ** [–עמה], **דִּלְמָא** – אולי זו הנשארת **תְּמוּרָה הִיא,** ואינה טעונה לחם. ואם **לֹא נַקְרִיב לֶחֶם בַּהֲדָהּ, דִּלְמָא** הנשארת **תּוֹדָה הִיא,** וטעונה לחם.

הגמרא מבררת האם הברייתא עוסקת בנדר או בנדבה. מקשה הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּאָמַר** כשהפריש את הראשונה 'הרי **עָלַי** תודה', שקיבל עליו בנדר, **לֹא סָגְיָא דְּלֹא מַיְיתֵי** – אינו יוצא ידי נדרו אם אינו מביא את תודתו, שהרי קיבל עליו אחריות, ויכול להביא בהמה אחרת לאחריות. ולכך (ליה) [לֵיתֵי] – שיביא עם הנשארת **בְּהֵמָה אַחֲרִינָא וְלֶחֶם, וְלֵימָא** – ויאמר תנאי בהקרבתן, **אִי הַךְ דְּקָיְימָא** – אם הבהמה הקיימת שלא מתה **תְּמוּרָה הִיא,** תקרב כדינה בלא לחם, **וְהָא תּוֹדָה וְהָא לַחְמָהּ** – והבהמה הנוספת היא התודה למלא את נדרי תחת המתה, וזו לחמה. **וְאִי הַךְ דְּקָיְימָא תּוֹדָה הִיא, הָא** – הלחם שהבאתי יהיה **לַחְמָהּ, וְהָא** – והבהמה הנוספת **תֶּיהֱוֵי אַחֲרָיוּת** לקיימת, שאם תאבד תהיה הנוספת תחתיה. ויקריב את שתי הבהמות והלחם, ואיזו מהן שהיא התודה, הלחם יקרב לצורכה, והשניה שהיא התמורה או הבהמה שבאה לאחריות, תקרב ללא לחם כדינה. ואם כן מדוע אמרה הברייתא שאין תקנה לנשארת.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא,** אלא באופן **דְּאָמַר** בהפרשת הראשונה 'הֲרֵי זוֹ תודה', שהיא נדבה ואינו חייב באחריותה. ולכך אינו יכול לומר שאם המתה היתה התמורה תהיה הנוספת לאחריות הקיימת, אלא בעל כרחו הנוספת תודה לעצמה וטעונה לחם לעצמה שהרי הוא מרבה בתודות. ולכך אין הבאת הנוספת עם לחם, מועילה לתקן את ספק חיוב הלחם של הקיימת.

(סימן למודי"ם מיד"ת על"ה שי"ש שכ"ן דדמ"ה דא"י חל"ש מות"ר תמור"ה בחו"ץ חזקי"ה הפרי"ש חטא"ת לאח"ר יות"ר, סימן זה הוא לשמות האמוראים שהקשו בסמוך על הברייתא, ולקושיות עצמן).

בברייתא נאמר שאין תקנה לנשארת. הגמרא מביאה כמה תקנות, ודוחה אותם: **אָמְרוּ לְמַדְיָן** – הוא לוי **לִפְנֵי רַבִּי,** מדוע אין תקנה לנשארת, **וְלַיְתֵי** – שיביא **לֶחֶם** עם הנשארת, **וְלֵימָא, אִי הַךְ דְּקָיְימָא תּוֹדָה הִיא** וחייבת בלחם, **הָא לַחְמָהּ. וְאִי לָא** – אם אין זאת התודה אלא התמורה שאינה טעונה לחם, **לִיפּוּק** – יצא הלחם **לְחוּלִּין.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְהוּ** רבי ל'למדין', אין לעשות זאת, שהרי אם הנשארת תמורה, הלחם חולין, **וְכִי מַכְנִיסִין חוּלִּין לָעֲזָרָה.**

המשיכו למדין להקשות לרבי: **וְלַיְתֵי** עם הנשארת **בְּהֵמָה** נוספת **וְלֶחֶם, וְלֵימָא, אִי הַךְ דְּקָיְימָא תְּמוּרָה הִיא** ואינה טעונה לחם, **הָא תּוֹדָה וְהָא לַחְמָהּ** – הבהמה הנוספת תהיה תודה, והלחם יהא

המשך בעמוד קסח

עין יעקב

דף לא עמ׳ ב **אָמַר רַב יִצְחָק בְּרֵיהּ דְּ[907] רַב יְהוּדָה: לְעוֹלָם יְבַקֵּשׁ אָדָם רַחֲמִים שֶׁלֹּא[908] יֶחֱלֶה[909], שֶׁאִם[910] יֶחֱלֶה[911], אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא זְכוּת[912], וְ[913] הִפָּטֵר[914]. אָמַר מַר עוּקְבָא: מַאי קְרָא[915]? (דברים כב) "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ"[916] מִמֶּנּוּ[917] לְהָבִיא רְאָיָה[918]. תַּנְיָא[919] דְּבֵי[920] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל[921]: "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ", 'מִמֶּנּוּ'[922] רָאוּי[923] זֶה לִפֹּל[924] מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית[925], שֶׁהֲרֵי[926] לֹא נָפַל, וְהַכָּתוּב קְרָאוֹ: "נוֹפֵל"[927], אֶלָּא, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב[928].**

רש"י

ממנו להביא ראיה. מאחר שהוא נופל צריך למצוא ממנו וממעשיו ראיה לזכות: **מששת ימי בראשית.** דכתיב קורא הדורות מראש (ישעיה מו) שנגלות לפניו הדורות ומעשיהם וזמן פורענותם שהרי כשניתנה תורה עדיין לא נפל זה והכתוב קראו נופל: **ע"י חייב.** בעל הבית זה שלא קיים מצות מעקה:

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

907) בְּנוֹ שֶׁל 908) יַגִּיעַ לְמַצָּב שֶׁבּוֹ הוּא 909) בִּגְלַל חֹסֶר זְכֻיּוֹת, וְאָז יִצְטָרֵךְ לְגַיֵּס זְכֻיּוֹת גְּדוֹלוֹת וּמְרֻבּוֹת, כְּדֵי לָקוּם מִמִּטַּת חָלְיוֹ. 910) תֶּחְסַרְנָה לוֹ זְכֻיּוֹת בְּמַאֲזַן הָרוּחָנִי, וּמִמֵּילָא 911) אוֹ יִפְגְּעוּ בּוֹ שְׁאָר צָרוֹת וּקְשָׁיִים, אָז כְּבָר אֵין כָּל כָּךְ מָקוֹם לִתְפִלָּתוֹ, כִּי בַּשָּׁמַיִם 912) מְיֻחֶדֶת 913) רַק בְּכָךְ 914) מִמַּחֲלָתְךָ. 915) מַה הוּא הַמִּקְרָא הַמּוֹכִיחַ, שֶׁאַחַר נְפִילָה לְמִשְׁכָּב יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהַרְבֵּה יוֹתֵר זְכֻיּוֹת, מֵאֲשֶׁר לְהַשְׁאִיר אֶת הַבְּרִיא בְּמַצָּבוֹ הַקַּיָּם. זֹאת נִתָּן לְהוֹכִיחַ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ, וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ, וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ, 916) . חֶלְקוֹ הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַפָּסוּק: "כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ" נִרְאֶה כִּמְיֻתָּר, וְהַנּוֹשֵׁא מוּבָן לִכְאוֹרָה בְּאוֹתָהּ מִדָּה גַּם לְלֹא סִיֻּמֶת זוֹ. עַל כֵּן אָמַר מַר עוּקְבָא, שֶׁהַ"מִּמֶּנּוּ" אֵינוֹ מִתְיַחֵס אֶל הַגַּג אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ עֲלוּלִים לִפּוֹל, אֶלָּא הַנֶּאֱמַר "מִמֶּנּוּ" מִתְכַּוֵּן אֶל הַנּוֹפֵל, דְּהַיְנוּ: 917) מֵהַנּוֹפֵל בְּעַצְמוֹ צָרִיךְ 918) שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֵּי זְכֻיּוֹת שֶׁיַּעֲמִידוּהוּ חֲזָרָה עַל רַגְלָיו אַחַר שֶׁנָּפַל מֵהַגַּג. הוּא הַדִּין לְכָל חוֹלֶה שֶׁנָּפַל לְמִשְׁכָּב, שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְאוֹתוֹ שֶׁנֶּחְבַּל כְּשֶׁנָּפַל מִגַּג הַבַּיִת חֵסֶר הַמַּעֲקֶה, וּכְדֵי לָקוּם מִמִּטַּת חָלְיוֹ וּלְהַבְרִיא, לֹא דַּי בִּזְכוּיוֹת הַמַּחֲזִיקוֹת אוֹתוֹ חַי בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בָּרִיא, אֶלָּא הוּא צָרִיךְ לְהַצְבִּיעַ עַל זְכֻיּוֹת אִישִׁיּוֹת שֶׁלּוֹ בְּעַצְמוֹ, וּ"מִמֶּנּוּ" בִּלְבַד לְהָבִיא רְאָיָה וּזְכוּת שֶׁתְּשַׁנֶּה אֶת מַצָּבוֹ, 919) שָׁנִינוּ. 920) בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל 921) גַּם בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִתְמַקְּדוּ בַּמִּלָּה: "מִמֶּנּוּ", וְגַם הֵם הֵבִינוּ שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה מֵהַגַּג, אַךְ לֹא כְּמוֹ בַּדְּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת, שֶׁ"מִמֶּנּוּ" זֶה מֵהַנּוֹפֵל בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא "מִמֶּנּוּ" זֶה בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בָּנָה מַעֲקֶה לְגַגּוֹ, כְּלוֹמַר: "יִפֹּל הַנּוֹפֵל". 922) מֵחֲמָתוֹ, בִּגְלָלוֹ וּבְחוֹבָתוֹ, בִּגְלַל שֶׁלֹּא צִיֵּת לְחֻקֵּי הַתּוֹרָה וְלֹא עָשָׂה מַעֲקֶה לְגַגּוֹ. כָּךְ הוּא הֶסְבֵּר הַדְּבָרִים: הָעֲבֵרָה שֶׁמִּישֶׁהוּ נָפַל מֵהַגַּג, מוֹכִיחָה שֶׁ 923) נוֹפֵל 924) כִּי כְּבָר. 925) יָדוּעַ גּוֹרָלוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, מִמֵּילָא בָּרוּר כִּי הָאָדָם שֶׁנָּפַל מֵהַגַּג, הָיָה רָאוּי לָזֹאת מִשָּׁעָה שֶׁתִּכְנְנוּ מְאֹרְעוֹתֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם וּפְרָעֲנִיּוֹתֵיהֶם. 926 עוֹד. 927) בִּלְשׁוֹן הֹוֶה. 928) עַל כֵּן נִגְרְמָה הַנְּפִילָה דַּוְקָא עַל יְדֵי "חַיָּב" זֶה שֶׁלֹּא קִיֵּם מִצְוַת מַעֲקֶה, וְגָרַם בְּכָךְ לְ"דָמִים בְּבֵיתוֹ".

המשך ביאור למסכת מנחות ליום שבת קודש עמ׳ ב

1 לחמה. **וְאִי הַדְּ דְּקָיְימָא תּוֹדָה הִיא, הָא לַחְמָהּ, וְהָא** – והנוספת
2 **תֵּיהֱוֵי שְׁלָמִים** שאינם טעונים לחם. וסדר הקרבת תודה שוה
3 לשלמים, ואפשר להקריבה בספק תודה ספק שלמים. ואם כן מצאנו
4 תקנה לנשארת.
5 **אָמַר** לְהוּ רבי ללמדין, אין לעשות תקנה זו, **מִשּׁוּם דְּקָא מִמַּעֲט בַּזְּמַן**
6 הראוי **לַאֲכִילָה דְּשַׁלְמִים.** שהרי שלמים נאכלים לשני ימים ולילה
7 והתודה ליום ולילה, ועל הנוספת להאכל ביום ולילה שמא תודה
8 היא, ואם היא שלמים, ממעט הוא את זמן אכילתה. ולמחר ימנעו
9 מלאכלה ותעשה נותר, ונמצא גורם לקדשים להפסל.
10 **אָמַר** לֵיהּ רבי לרבי, עדיין יש תקנה לנשארת. **וְלֵיתֵי** עם הנשארת **בְּהֵמָה**
11 נוספת **וְלֶחֶם, וְלֵימָא, אִי הַדְּ דְּקָיְימָא תְּמוּרָה הִיא** שאינה טעונה
12 לחם, **הָא** [–הבהמה הנוספת] **תּוֹדָה וְהָא לַחְמָהּ. וְאִי הַאי דְּקָיְימָא**
13 **תּוֹדָה הִיא, הָא לַחְמָהּ, וְהָא** – והנוספת **תֵּיהֱוֵי מוֹתָר דְּתוֹדָה,** ותקרב
14 ללא לחם כדין מותר תודה.
15 **אָמַר** לֵיהּ רבי ללוי, **כְּמִדּוּמֶה אֲנִי שֶׁאֵין לוֹ מוֹחַ בְּקָרְקָרוֹ,**

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּתְפִילַת עַרְבִית אוֹ שַׁחֲרִית אוֹ מִנְחָה אֲבָל בְּמוּסָף אִם הִתְחִיל בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל חוֹל צָרִיךְ לִפְסוֹק בְּאֶמְצַע הַבְּרָכָה שֶׁנִּזְכַּר בָּהּ וּלְהַתְחִיל אֶמְצָעִית שֶׁל תְּפִילַת מוּסָף לְפִי שֶׁבִּתְפִילַת מוּסָף לֹא הָיָה רָאוּי כְּלָל מִן הַדִּין לְהִתְפַּלֵּל כָּל הָאֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל חוֹל אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת שֶׁל מוּסָף בִּלְבַדָּהּ שֶׁהֲרֵי אַף בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ וְחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁהִטְרִיחוּ לְהִתְפַּלֵּל י"ח עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה וְאַף עַל פִּי כֵן בְּמוּסָף אֵין מִתְפַּלְּלִין אֶלָּא ז' בְּרָכוֹת אִם כֵּן אֵין הַטַּעַם מִפְּנֵי הַטּוֹרַח אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין צָרִיךְ יוֹתֵר וְיֵשׁ חוֹלְקִין עַל זֶה[ז] וְסָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל:

חלק ב סימן רסח, דין הטועה בתפילת שבת, סעיף ג

הלכתא רבתא

ז] חולקין על זה - שלדעתם גם במוסף אם התפלל י"ח ברכות ורק הוסיף בה ונעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא בדיעבד, ולכך גם לה שייך בדיעבד הברכה של חול.

שולחן ערוך – הלכות שבת

י ואף במקומות שאין דרך רוב אנשי העיר להשכיר מרחץ או תנור או רחיים או ליתנם באריסות מכל מקום אם יש שם אדם שהשכירם או נתנם באריסות שנה אחר שנה עד שנתפרסם לרבים שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכירם או ליתנם באריסות מותר לו להשכירם לנכרי או ליתנם לו באריסות:

יא אף במקום שמותר להשכיר לנכרי מרחץ ורחיים ותנור ליותר מלששת ימי החול לא התירו לו ליטול השכר המגיע לו בעד יום השבת אלא כשהשכיר לו את יום השבת בהבלעה עם שאר הימים כגון שהשכיר לו לשנה או לחדש שאמר לו בעד כל שבוע תתן לי כך וכך או אפילו בעד כל ג' ימים או כל ב' ימים תתן לי כך וכך שנמצא שלא השכיר לו ליום השבת בפני עצמו אלא בהבלעה עם ימים אחרים ואח"כ כשהנכרי משלם לו השכר משלם בעד כל שבוע כך וכך או בעד כל ג' ימים או בעד כל ב' ימים כך וכך נמצא שאין משלם לו שכר של יום השבת בפני עצמו אלא בהבלעה עם יום אחר:

יב אבל אם השכיר לו לימים נפרדים שאמר לו אני משכיר לך לשנה או לחדש ובעד כל יום ויום תתן לי כך וכך נמצא שיום השבת מושכר להנכרי בפני עצמו שהרי כל יום ויום הוא שכירות בפני עצמו (ויוכל לחזור בו באמצע שנה או חדש) לפיכך אע"פ שאח"כ משלם לו הנכרי בעד כל הימים בבת אחת אסור לו ליטול שכר המגיע לימי השבתות שהרי הנכרי מחשב עמו סכום ימים נפרדים ומשלם לו בעד כל יום ויום נמצא שמשלם בעד יום השבת בפני עצמו שלא בהבלעה ואסור ליטול שכר שבת שלא בהבלעה שאין משתכרים בשבת משום גזירת מקח וממכר:

יג במקומות שאסור להשכיר לנכרי מרחץ או תנור ורחיים מפני מראית העין אם עבר והשכיר מותר לו לקבל כל השכר מהנכרי דכיון שלא עשה איסור מעיקר הדין אלא מפני מראית העין אין קונסין אותו:

יד אף במקום שמותר להשכיר לנכרי מרחץ תנור ורחיים לא ישכירם לו בערב שבת אלא קודם לכן כמו שיתבאר בסימן רמ"ו ע"ש הטעם:

טו אף במקומות שאסרו להשכיר מרחץ תנור ורחיים לנכרי לא אסרו אלא כשנקרא שם הישראל עליהם שידוע ומפורסם לרבים שהם של ישראל שראו אותו מתעסק בהם כמה פעמים בימות החול אבל ישראל שקנה מנכרי מרחץ תנור ורחיים ולא התעסק בהם כלל אלא חזר והשכירו מיד לנכרי אחר הרי זה מותר לפי שעדיין לא נקרא עליהם שם הישראל ואין כאן חשש מראית העין:

טז וכן אם יש לישראל בית דירה בחצר אחרת שהוא אינו דר בתוכה ושם יש מרחץ באותה הדירה אם כל ימות החול אין דרך שום ישראל לרחוץ באותה מרחץ רק שכיני הדירה מותר לו להשכירו לנכרי או ליתנו לו באריסות ואין כאן חשש מראית העין לפי שכל מי שאינו רוחץ באותו מרחץ כלל בימות החול אינו יודע שמרחץ זה הוא של ישראל שכיון שהוא עומד בחצר בפני עצמו ואין שום ישראל דר באותה חצר ושכיני המרחץ שרוחצין בה בחול יודעין הן שאין הנכרי שכיר יום אצל הישראל וכל השכר שנותנים בעד הרחיצה נותנו הנכרי לישראל אלא השכירו לו או נתנו לו באריסות וכל השכר שנותנין בעד הרחיצה הוא להנכרי אבל אם דרך שום ישראל שאינו משכיני המרחץ לרחוץ בו בחול מתוך שהוא יוצא ונכנס בו יודע שהוא של ישראל ואחר כך כשיעבור שם לפעמים בשבת ויראה נכרים רוחצין בו יחשוד את ישראל בעל המרחץ לומר שנכרי המתעסק במרחץ בשבת הוא שכיר יום אצל הישראל:

חלק ב סימן רמג, דין המשכיר שדה ומרחץ לנכרי. סעיפים י-טז

לקוטי תורה

"גלות השכינה" וגלות הנשמה במאסר הגוף

אך איך ובמה תתגדל מעלת התשובה ומעשים טובים כל כך.

מבואר לעיל, שעל ידי תשובה ומעשים טובים בעולם הזה האדם מתדבק ומתאחד בהקב"ה עצמו, "לאשתאבא בגופא דמלכא"; וצריך להבין, מהי באמת המעלה הגדולה של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה שעל ידם בא האדם לעילוי נפלא זה.

הנה הוא על ידי ב' בחינות, במדבר סיני ובאוהל מועד.

*[בתחילת המאמר (שלא נעתק כאן) מביא רבינו את הכתוב (ריש פרשת במדבר) "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד וגו'", וזהו שהולך ומבאר כאן שהכתוב מפרט את **המקום** שבו דיבר ה' אל משה ("במדבר סיני, באהל מועד"), כי בתוכנם הפנימי, שני מקומות אלו ("מדבר סיני" ו"אהל מועד") מורים על שתי בחינות כלליות בעבודת ה', והן הן שני הענינים הנעלים שבתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, אשר פועלים את העלי' הגדולה בנשמה – "לאשתאבא בגופא דמלכא" (מכאן עד סוף פרק ה יבאר מהות בחינת "מדבר סיני", ובפרק ו יבאר מהות בחינת "אהל מועד").*

כדי להבין את העילוי הרוחני הבא מבחינת "מדבר" – מקדים לבאר את התוכן הפנימי של "מדבר", כדלהלן].

בחינת מדבר הוא מה שכתוב ומדברך נאוה, מלשון דיבור.

מצינו בכתובים שלשון "מדבר" מתפרש גם במשמעות של "דיבור", וכמ"ש "וּמִדְבָּרֵךְ נאוה" ("ומדברך" פירושו "דיבורך", היינו שהקב"ה משבח את כנסת ישראל ואומר לה "דיבורך יפה").

*[וביאור הקשר בין שני הפירושים ב"מדבר" – **מדבר** כפשוטו (מקום שממה) ולשון **דיבור**:]*

כי הנה דבר ה' זו גילוי שכינה כו'.

מצינו בדברי רז"ל ש"דבר ה'" מורה על גילוי והשראת השכינה.

והענין:

לשון "דיבור" כלפי השי"ת, כביכול, מורה על "גילוי אור אלקי", כי "כמו שדבור התחתון שבאדם, הוא מגלה לשומעים מה שהי' צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באין סוף ב"ה, יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם, נק' בשם דיבור".

ולכן, חיות כל העולמות והנבראים (שהיא על ידי גילוי אור וחיות אלקי) היא מבחינת דיבורו ית', כמאמר "בעשרה מאמרות נברא העולם", וכתיב "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם".

והוא הוא ענין "גילוי שכינה". שכן, התואר "שכינה" קאי על האור המתפשט ממנו ית' להחיות את העולמות, כי אור זה "הוא רוח פיו ית' [היינו דבר ה'] הנקרא בשם שכינה, על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן"; וכאשר אור זה מאיר בגילוי – היינו שמרגישים את החיות האלקית, הרי זה נקרא "גילוי שכינה".

וכשמתלבשת בבריאה יצירה עשי' נקראת מדבר.

כאשר האור מבחינת דיבורו ית' יורד למטה ומתלבש בעולמות בריאה יצירה ועשי', שהם מציאות "יש" ודבר נפרד מאלקות, והאור האלקי נמצא בהם בבחינת העלם והסתר, אזי בחינת "דבר ה'" נקראת בשם "מדבר" (כפי שיתבאר בסמוך).

כלומר:

המקור של "כח הדיבור" שלמעלה הוא בעולם האצילות, העולם שבו מתגלים כחותיו של הקב"ה הנצרכים לבריאת והתהוות העולמות (הנקראים "עשר ספירות"), ולכן גם הכח האלקי הנקרא בחינת "דיבור" (שהוא המהווה העולמות) נמשך ומתגלה ממנו ית' בעולם האצילות.

אולם כאשר כח הדיבור שלמעלה "יוצא" ממקורו וממקומו בעולם האצילות ויורד ומתלבש בפועל בנבראים להחיותם ולקיימם, ולשם כך הכח והאור האלקי נעלם ומסתתר כדי שתוכל להיות מציאות "יש", אז נקרא כח זה בחינת "מדבר".

בתוספת אות מ' פתוחה.

ההבדל בין מלת "דבר [ה']" ומלת "מדבר" הוא, שבמלת "מדבר" נתוספה בתחילת התיבה אות מ"ם פתוחה.

[והקשר בין "מ' פתוחה" לירידה והתלבשות זו בעולמות בריאה יצירה עשי':]

לפי שאז יש פתח ומבוא לחיצונים, הם הקליפות וסטרא אחרא, לינק ולקבל חיות ממנה.

המקום הפתוח במ"ם פתוחה [לעומת מ"ם סתומה, שהיא סתומה מכל צדדי'] מורה על ענין "יניקה לחיצונים".

פירוש:

"חיצונים" — הם הקליפות וסטרא אחרא שנמצאים מחוץ לגבול הקדושה, אך כל חיותם היא רק ממה שיונקים מן הקדושה. אמנם, היכולת של החיצונים לינוק ולקבל חיות מהאור האלקי היא רק כאשר יש "פתח" ומבוא בבחינת "דבר ה'", שדרך שם שפע הקדושה יוצא, כביכול, אל מחוץ לגבול הקדושה ונותן חיות גם לקליפות.

והנה, כחות הקליפות והסטרא אחרא מתחילים רק בעולמות בריאה יצירה ועשי', שהם בבחינת "יש" כנ"ל, אבל בעולם האצילות, שהוא אלקות, "לא יגורך רע" כתיב.

ולכן, כאשר דיבורו ית' יורד לעולמות בריאה יצירה עשי', ונתהווה בו "פתח ומבוא לחיצונים לינק ולקבל חיות ממנה", אזי מבחינת "דבר" ה' נעשה בחינת "מדבר" בתוספת אות מ' פתוחה, המורה על פתח ומבוא זה.

[אבל "פתח" זה בדבר ה' הוא רק –]

בהתלבשותה בע' שרים כו'.

ידוע שלכל אומה יש שר רוחני למעלה, שהוא המלאך הממונה על אומה זו, וכך יש ע' שרים כנגד שבעים אומות.

ומבואר בתורת הסוד, שע' שרים אלה הם מקור החיות של ע' האומות, כי השפע האלקי המחי' את העולמות "עובר" דרך המלאכים העליונים, וכך החיות של שבעים האומות מתלבשת ועוברת דרך ע' השרים. וכאשר החיות האלקית מתלבשת בע' השרים, מתהווה בה "פתח ומבוא לחיצונים".

כלומר:

ה"פתח" והאפשרות לכך שהחיצונים יוכלו לינוק חיות מקדושה הוא מחמת ריבוי ההעלמות וההסתרים על האור האלקי, כי כאשר ההעלם וההסתר הוא בתכלית, שלא נרגש האור כלל, גם החיצונים המנגדים לקדושה יכולים לקבל חיות מאור הקדושה.

והעלם והסתר כזה נעשה בהתלבשות החיות בע' שרים (שהם שרי אומות העולם).

[והנה, גם בזמן הבית היו אומות העולם שחיותן מקליפות טמאות, ונמצא שגם אז הי' "פתח ומבוא לחיצונים . . לינק ולקבל חיות" מדיבורו ית' – היא השכינה;

אך מובן שיש הבדל גדול בין זמן הבית לזמן הגלות – לפי שבבחינת "מדבר זה דמ"ם פתוחה" גופא, יש שתי בחינות (ס' אור התורה).

וזהו שהולך ומבאר:]

שבזמן שבית המקדש היה קיים נקרא מדבר מלשון ידבר עמים כו', שכולם היו מוכנעים תחת הקדושה, והנשמות ישראל היו ממשלותיו.

בזמן הבית, האור האלקי הי' מחי' את אומות העולם באופן כזה שהאור הי' מושל ושולט עליהם, ולכן היו האומות נכנעות לצד הקדושה, ו"ישראל היו ממשלותיו", היינו שבני ישראל היו מושלים על האומות.

— ובמצב כזה, אף שבבחינת "דבר ה'" יש "פתח ומבוא לחיצונים . . לינק ולקבל חיות ממנה" ("מדבר" בתוספת מ' פתוחה), מכל מקום מלת "מדבר" מתפרשת מלשון "ידבר עמים תחתנו" — "ידבר לשון הנהגה", כלומר, הקב"ה "הנהיג" את האומות והכניעם תחת ממשלתנו.

אבל בזמן הגלות הנה אמרו רז"ל גלו כו' שכינה עמהם, ונקרא מדבר, כארץ מדבר וציה כביכול.

על זמן הגלות אמרו רז"ל שבכל מקום שגלו ישראל "שכינה עמהם", פירוש שגם השכינה היא בגלות, כביכול, היינו שהחיות האלקית המחי' את הנבראים אינה נראית וניכרת בגלוי.

ליתר ביאור:

בחינת "שכינה" היא החיות האלקית "השוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן", ובזמן הגלות, הנה תמורת זה שהחיות האלקית תהי' שולטת ומושלת בגלוי על כל הנבראים, שיהיו נכנעים תחת הקדושה, הרי היא מסתתרת ומתעלמת לגמרי, עד שאין נרגש כלל בנבראים שהם חיים וקיימים רק מאלקות.

— ובמצב כזה, כאשר השכינה היא בגלות, כביכול

("שכינה עמהם"), המלה "מדבר" [המתייחסת לדבר ה' המתלבש בע' השרים] מתפרשת כפשוטה, היינו ארץ "מדבר וצי'", מקום שממה שאין בו שום חיות, כי ההעלם וההסתר גדול כל כך עד שנראה כאילו אין כאן שום חיות אלקית ח"ו.

והנה כשם שהוא בכללות העולם, כך הוא בפרטיות בנפש האדם.

כשם שיש שתי בחינות ב"שכינה" בכללות העולם — (א) כאשר השכינה היא בגילוי, כבזמן הבית, (ב) בעת גלות השכינה, כבזמן הגלות — כך, בפרטיות, קיימות שתי בחינות הללו בנפש האדם, כי בתוך כל איש ישראל שוכן "ניצוץ אלקי", "חלק אלקה ממעל ממש".

וגם בזה יש הבדל בין זמן הבית לזמן הגלות:

בזמן הבית, "כשהיתה השכינה שורה בישראל בבית המקדש", "היו ישראל במדרגה עליונה", וכשם שהשכינה שרתה בבית המקדש בגלוי, כך הי' הניצוץ האלקי מאיר בכל אחד ואחד מישראל בגלוי והוא הי' מושל בכל ענייניו.

אך בזמן הגלות המצב שונה לגמרי — לפי:

שבזמן הגלות, הנה גם ניצוץ אלקי שבנפש האדם הוא בגלות ומאסר הגוף הגשמי, במחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש בהבלי העולם.

מחמת "גלות השכינה" בכללות העולם בזמן הגלות, נעשה כן גם בכל נפש פרטית מישראל, היינו שהנשמה נמצאת בגלות ובמאסר בתוך הגוף הגשמי כך שהאדם אינו יכול להיפטר מהמחשבות המבלבלות בעניני הבלי העולם, ובמילא גם הניצוץ האלקי שבנפש האדם נמצא בגלות.

ובמצב זה הנשמה היא בבחינת "מדבר" כפשוטו, "כארץ מדבר וצי'", כי אור וחיות הנשמה לא ניכרים באדם, והוא כמדבר שממה ללא חיות.

וירידת ניצוץ אלקי בגלות הזה הוא צורך עליה.

כשם שכללות ירידת הנשמה לעולם הזה להתלבש בגוף היא "צורך עלי'", כך גם הירידה הנוספת של הנשמה בזמן הגלות — היא "צורך עלי'", כי דוקא על ידי ירידה זו מגיעים "לאשתאבא בגופא דמלכא".

[והולך ומבאר את עבודת הנשמה בהיותה בגלות הגוף, שבגלל עבודה זו דוקא היא מגיעה לעלי' זו —]

דהיינו, כדי לברר ולהפריד הרע שבנפש הבהמית מלבושי נוגה כו'.

עיקר ירידת הנשמה בעולם הזה הוא כדי "לברר" — היינו לזכך — את הנפש הבהמית

וזהו ענין עבודה זו של "בירור" הנפש הבהמית:

הנפש הבהמית שבישראל "היא מקליפת נוגה שיש בה גם כן טוב, והיא מסוד עץ הדעת טוב ורע" כלומר, הנפש הבהמית שבישראל אינה רע בעצם מהותה, כי ה"כח המתאוה" שלה [היינו הכח והרצון שלה להימשך אחרי דברים שיגרמו לאדם עונג והנאה] אינו "רע מצד עצם עצמותו . . הוא יכול להיות כח המתאוה לטוב כמו שהוא עכשיו מתאוה לרע" — ולכן הוא מקליפת נוגה שהיא תערובת טוב ורע — ורק כשהוא חושק בעניני עולם הזה הגשמי, הרי בכך "הלביש" את הכח המתאוה הזה בתוך דבר רע;

וזאת היא עבודת הנשמה האלקית, "לברר" — היינו להפריד — את הרע של הנפש הבהמית מן הטוב שבה, כלומר, להפריד את הדברים הרעים — הם תאוות עולם הזה (שבהם הלביש את הכח המתאוה) — מן הכח המתאוה, ועל ידי זה ניתן "לזכך" את הנפש הבהמית ולהעלותה לקדושה [כמאמר רז"ל על פסוק "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" — "בשני יצריך", שהפירוש הפנימי בזה הוא שהאדם צריך להפוך את היצר הרע (הנפש הבהמית), "שגם כח המתאוה שבנפש הבהמית ישוב לאהבת ה'"] — ועל ידי עבודה זו מתעלית הנשמה הקדושה למדריגה נעלית ביותר.

(כי הנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה כו') כמ"ש במקום אחר.

— ענין זה, שעיקר עבודת הנשמה בעולם הזה הוא "לברר" ולזכך את הנפש הבהמית, מפורש בס' 'עץ חיים', שם נאמר שהנשמה עצמה "אינה צריכה תיקון כלל". כלומר, בנשמה הקדושה מצד עצמה, קודם ירידתה למטה, אין שום חסרון הדורש תיקון, ואם כן לא יתכן שירידתה למטה היא כדי לפעול בה איזה "תיקון" ומילוי החסרון.

[וממשיך ב'עץ חיים':] ולא הוצרכה להתלבש בחומר הגוף ונפש הבהמית "רק להמשיך בהם אור לתקנם".

ומאחר שכל תכלית ירידת הנשמה למטה היא בשביל לברר ולתקן את הגוף והנפש הבהמית, מובן, שעבודה זו היא הפועלת את העלי' בנשמה.

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(מ) **ועד"ז** ממש יש בחי' חינוך לנער בכנ"י בכל דור ודור דהנה ידוע שכנ"י נק' אדם בצלם אלקים ממש אך הם בבחי' נער בחי' אנפי זוטרי כמ"ש כי נער ישראל ואוהבהו וכתיב הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כו' והענין הוא כי בחי' גילוי אור א"ס ב"ה שבנש"י בגופים הגם שיש בהם שכל ורצון ומדות אוי"ר הכל הוא רק בחי' קטנות ונערות כמו הנער לגבי הזקן כו' (ואפי' נשמות שבג"ע נק' נערים וכמ"ש במ"א בענין ונערים ממשתה כו') לגבי בחי' אדם העליון אנפי רברבי כו' וכמו"כ בתו"מ שעושים אעפ"י שהוא בציור אדם ראש ומוחי' ומדות כו' הכל הוא בבחי' הקטנות מאד בלתי ערך כלל וכלל לתו"מ שברמ"ח פקודין רמ"ח אברים דמלכא כו' וע"כ כדי שיוכלו כנ"י לקבל בתוכם כל גילוי אורות יח"ע שבמ"ע שהוא שם הוי"ה דאצילות צריכים לחינוך לחזקם כנ"ל והוא ע"י המשכות אורות היותר עליונים ממקום גבוה מאד נעלה כענין חנוכת המזבח ע"י הנשיאים ובריבוי המתנות או במשל הנער וכלה שאב ואם וגדולי קרובים מרבים במתנות גדולות כך נמשך לכנ"י רוב עוז וכח גדול מאור א"ס ב"ה בכבודו שלמעלה מעלה מכל ההשתלשלות דקו"ח מקור האצילות כו' שמשם יוכלו כנ"י להתחזק ברוב עוז וכח בנפשם האלקי' ע"י מתנות רבות ביתר מכפי המדה הרבה כו' להיות בחי' כלי בית קיבול להכיל כל גילוי אורות ויח"ע שבכל מעשה המצות ולקבל גילוי אורות עליונים במצות ק"ש ובמדות שבלב באוי"ר ומפני שהם בבחי' הקטנות וגם כל התחלות קשות ע"כ צריכים לחינוך זה כנ"ל ויש בזה ב' תנאים א' שיהיה העזר ממקום גבוה כמו הנשיאים והן שבטי י"ה דוקא שעלו להודות לשם הוי"ה דאצילות והב' ריבוי המתנות וז"ש תנו עוז לאלקים עוז וכח לשם אלקים שבכנ"י בבחי' החינוך ואח"כ יוכלו לקבל ולהמשיך מעצמם כנ"ל במשל הנער וכלה ובענין המזבח כו' וד"ל:

שנר החנוכה

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

שלא לעשות דבר שיתחלל בו שם שמים, שנאמר ולא תחללו את שם קדשי (ויקרא כ"ב ל"ב) (רצ"ה): וענין חלול השם הוא הפך קדוש השם שנצטוינו בו שקדם ביאורו והעון הזה יחלק לג' חלקים כו' עכ"ל הרמב"ם ל"ת סי' ס"ג יעויין דבריו בחינוך שם: הנה ידוע דאא"ס ב"ה הי' ממלא כל החלל שעתה בו העולמות ואח"כ כשעלה ברצונו לברוא העולם צמצם א"ע ונעשה חלל ומקום פנוי ואח"כ המשיך קו וחוט מאורו שלמעלה מהחלל לתוך החלל ומן הקו הזה שרש כל האורות ומן החלל והרשימו שרש הכלים כו', ופי' צמצום זה אינו הסתלקות גמור ח"ו אלא שלא יאיר בגילוי רק בבחי' מקיף והוא ענין סוכ"ע הנק' קדש כמש"ל במצות קדה"ש והקו המאיר בגילוי הוא שרש ענין ממכ"ע וכבר נת' זה היטב במ"א. והנה ההמשכה זו של הקו הוא בחי' שם הוי' דהיינו צמצום והתפשטות והמשכה כו' שז"ס היו"ד וההי"י והוי"ו כמ"ש ג"כ במ"א וה' אחרונה היא בחי' מקבל ההמשכה כו' וכל הרמ"ח מ"ע נקראים מצות הוי' שהם תלוים בש' הוי' להמשיך בו אא"ס מבחי' עצמותו ית' שלמעלה מעלה מן הקו וחוט והוא סוד האור שלפני הקו וכללות הענין שאא"ס ב"ה שהוא למעלה מעלה מן החכמה וההשגה יאיר ויתגלה בחכמה כו' וכנ"ל, ולזאת עכ"פ צריך ליזהר שלא לחלל שם שמים דהיינו שלא לגרום דבר שמונע התגלות אלקות שבעשותו זה ח"ו הרי מלבד שלא המשיך גילוי אא"ס הסוכ"ע להיות מאיר בממכ"ע ע"י מצות קדה"ש, ובביטולו אותה הרי גם ההארה דממכ"ע שז"ס הקו כנ"ל גרם ג"כ להסתלק מן הכלים כי ע"י העוונות ההם גרם מיאוס הכלים מלהיות בחי' השראת דממכ"ע בהם וכדכתיב עוונותיכם היו מבדילים (ישעי' נ"ט ב') ומפרידים בשם הוי' י"ה מו"ה ועשו עי"ז חלל ריקני מבלתי הגלות נגלות גם בחי' ממכ"ע שהוא הקו שנמשך לתוך החלל וממילא שא"א להיות גלוי אא"ס הסוכ"ע כי הרי הסובב מאיר בממלא וזה שמקדים הלאו דלא תחללו שם קדשי שלא לעשות דבר המפריד בשם הוי' דממכ"ע שהוא כלי לגלוי הסוכ"ע אזי יכול להיות אח"כ ונקדשתי בתוך בנ"י ע"י הטוב דמעשה המצות שממשיכים גילוי הסובב למטה כמו שאנו אומרי' בברכה שלפני המצוה אשר קדשנו במצותיו כו' וכ"ש ע"י קדה"ש וכמשנת"ל:

איסור חילול השם

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהבין ההפרש בין מעבר להתלבשות, הנה יש ע"ז כמה משלים, ובפרטיות אין שוים זה לזה ומ"מ צריכים לכל המשלים. ומשל הראשון כמו אור גדול שאין יכולים להסתכל בו וע"י זכוכית בהירה הנק' אספקלריא המאירה יכולים להביט בו, וה"ז הזכוכית אינה מסתרת ומעלמת על האור שהרי עי"ז יראה האור כמו שהוא אלא שבלי הזכוכית א"א לראות, וה"ז כמו מעבר שע"י עובר האור. והתלבשות הוא כמו ההבטה בשמש שמסתכל ע"י מסך עב, כי בלי מסך א"א להביט בהשמש מחמת תוקף בהירותו וע"י המסך יכול להביט, וה"ז מסך מבדיל לגמרי, כי אף שע"י המסך הוא רואה אור השמש ממש ולא אור אחר, מ"מ קודם המסך לא הי' יכול לראות בהשמש וא"כ ה"ז הוראה שהוא בא"א, שהרי בל"ז לא הי' יכול כלל להביט, אך זה המסך הוא כדי לראות בהשמש שקודם המסך, אבל לאחר המסך ה"ז אור של תולדה כי הוא אור חדש לגמרי, והגם שיש אור לאחר המסך ג"כ, אך זהו ענין אור של תולדה כמ"ש במ"א שאין ערוך ביניהם. ויובן ד"ז יותר מענין המשל שהמשל הוא בעצם דבר זר מהנמשל, כמו משלי שלמה לשמרך מאשה זרה שהכוונה על מי' כו', והמשל מסתיר ומעלים על הנמשל מ"מ ע"י המשל יכולים להבין הנמשל והרי כל הנמשל ממש מלובש בהמשל, אך בפרטיות אין מכוונים עדיין המשלים. ויובן יותר ענין דרך מעבר ממשפך ששופכין ע"י משקה מחבית גדולה לכלים קטנים שבלא המשפך הי' נשפך לארץ המשקה כששופך מהחביות לכלים הקטנים, אבל ע"י המשפך לא נשפך לארץ כ"א להכלים, והרי המשפך אינו גורם שינוי בהמשקה ולא נקלט בתוכו כלום, כ"א שהוא מצמצם שע"י ילך ההשפעה למקום הראוי. וכן הו"ע מעבר. ומשל התלבשות יובן מאור הלבנה שהוא בעצם אור חשוך וא"כ לזה נק' מאור הקטן דהרי נק' עכ"פ בשם מאור אלא הוא ע"י שמקבלת אור השמש. ולפי"ז אינו מובן למה נקרא בשם מאור קטן דהרי הוא אור השמש. אלא הענין שהלבנה מקבלת אור השמש ונקלט בתוכה והיא משנית האור ומולידה אור אחר ומה שהיא מאירה הוא אור של עצמה ולא אור השמש. ובאמת אפי' לבושים ה"ז כמו מעבר דכשאדם לובש לבוש הרי האדם מרגיש שהוא לבוש בו אבל הלבוש אינו מרגיש האדם המלובש בו. ויובן עוד ענין בחי' התלבשות מכח המוליד שמוליד בדומה לו, והרי בבטן האם משתנה למהות אחר אלא שאח"כ הוא בדומה לו וה"ז בהעלם גדול והרי היא מקבלת טיפת הדכר ומשתנה ע"י שהיית ט' חדשים בבטן האם למהות אחר.

ולכן בארץ חפץ שהאור דיצי' אינו עובר כ"א דרך מעבר נתייחס אור המאיר באח"פ ליצי', אבל בשאר ארצות שמאיר ע"י התלבשות בו"ק דעשי' א"כ מה שמאיר בעוה"ז הוא אור העשי' ממש ולכן נתייחס לו"ק דעשי'. ובזה יובן ג"כ מה דאיתא בכהאריז"ל ששם המחי' עשי' הוא אל אדנ"י גימ' צו והלא ארז"ל אין צו אלא ע"ז והאיך שייך לומר ע"ז על שם הקדוש כי הוא מז' שמות שאינן נמחקין, אלא מפני שבעשי' הוא העלם והסתר האור לגמרי עד שיכולים לומר כחי ועוצם ידי כו' ושם זה מחי' אותם לכן הגימט' שלו ג"כ צו אשר הוא נק' ג"כ ע"ש ע"ז. אך צ"ל מהיכן יומשך הכח הזה בנפש האדם שיכול לומר כחי ועוצם ידי הלא אנו מברכים אתה חונן לאדם דעת שהדעת ניתן לאדם, והכוונה הוא כדי להשכיל ענין חיות אלקות שיש בכל דבר וענין השגחה פרטיות וא"כ צ"ל שהוא כמ"ש עיניך פקוחות על כל דרכי בנ"א, וכן גם על כל הברואי' אפי' על שקצים ורמשים יש גם השגחה פרטי' ואפי' על פרט עשב אם יוצמח או יורקב ויופסד ה"ז הכל בהשגחה פרטיות, וע"ז ניתן לאדם דעת לידע ולהבין, כי להבין הגשמיות כמו שהוא הרי אינו נצרך לזה דעת כ"כ.

ד"ה שנערך כעדר העזים [הנחה מוגה]

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

והנה ענין עץ החיים מבואר בזח"א דל"ז סע"ב ששרש המשכה באה לז"א מאריך אנפין שמשם אורך ימים כו', ע"ש במק"מ בשם הת"ז וז"ש בתורה אורך ימים בימינה כי תרי"ג מצות דאורייתא וז"מ דרבנן הם תר"ך עמודי אור דכתר. ובאד"ר דקכ"ט ע"א ההוא ארחא אתפרשא לתרי"ג אורחין דאורייתא דפליג בז"א הרי שמקור ההמשכה בתורה בא מא"א, ובפ' בהעלותך דקנ"ב סע"א כ' וכנס"י דא גופא לנשמתא כו' ונשמתא דא תפארת

ישראל דאיהו אורייתא ממש ונשמתא לנשמתא דא איהו עתיקא קדישא כו'. וזהו ע"ד מ"ש בלק"ת ע"פ כי תשמע בקול גו' קול היינו ז"א קול יעקב ובקול היינו אוא"ס המלובש בהקול כו', והיינו האוא"ס המלובש בתורה דתורה היא ז"א ובה מאיר ומתלבש מבחי' הכתר כו', וזהו"ע ברכו בתורה תחלה להמשיך מבחי' כתר בתורה ומצד המשכת אוא"ס דכתר בתורה שמז"א עש"ז נק' עה"ח סמא דחיי כי סם הוא בחי' רפואה וא"א נק' אסיא שמשם שרש הרפואה וזהו כי אני ה' רופאך ר"ת אריך וארוכתך מהרה תצמח מבחי' אריך כו'. וזהו והעלה ארוכה ורפואה שלימה כו', כי עיקר המחלה היא ק"נ ובכדי להפך חשוכא לנהורא ומרירו דק"נ למיתקא זה בא ע"י האור שלמעלה מהשתלשלות כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרצ"ז

מסירות נפש דנה"ב: בכל לבבך - בשני יצריך, כי זה היפך טבעה לצאת מחומריותה. עבודת נה"א שנה"ב תפעל לפי השכל, ואז הנה"ב שכל ענינה בטעם ועונג, תהנה מהתבוננות בענין אלקי, עד שתמאס בתאוות גופניות, וזו מסירות נפש בפועל מצד נה"ב

וְהִנֵּה הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הַב' הִיא הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּ"וְאָהַבְתָּ אֶת הֲוָיָ' בְּכָל לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ", הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה בְּאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, הִנֵּה הִיא מְסִירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ. וְעִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הוּא לְפִי שֶׁהִיא הִפּוּךְ טִבְעָהּ לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל, וְהוּא לְאַחַר שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה לִכְלַל דַּקּוּת שֶׁיּוֹצְאָה מֵחָמְרִיּוּתָהּ וְגַסּוּתָהּ. דְּהִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרָהּ וּלְזַכְּכָהּ, הִנֵּה רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא לְהוֹצִיא אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מֵחָמְרִיּוּתָהּ וְגַסּוּתָהּ וְלִפְעֹל בָּהּ אֵיזֶה דַּקּוּת, דְּזֶה הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה לַעֲשׂוֹת וּלְשַׁנּוֹת מִגַּסּוּת לְדַקּוּת, פּוּן גְּרֵאבּ מאַכִין אֵיידִיל[יא], שֶׁהוּא הַבֵּרוּר וְזִכּוּךְ כְּלָלִי, וְאַחַר כָּךְ בְּהַבֵּרוּר פְּרָטִי בְּעִנְיַן רֹעַ רְגִילוֹתָיו וְרֹעַ מִדּוֹתָיו, אֲשֶׁר הַמִּדּוֹת רָעוֹת הוּא דּוֹחֶה אוֹתָן לְגַמְרֵי וְחוֹקֵק בָּהּ מִדּוֹת טוֹבוֹת, וּפוֹעֵל בָּהּ לִהְיוֹת הַנְהָגָתָהּ עַל פִּי הַשֵּׂכֶל, וְעִם הֱיוֹת דְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית עִקָּרָהּ מִדּוֹת וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה יֵשׁ בָּהּ שֵׂכֶל גַּם כֵּן, וְהוּא הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמִּדּוֹת, וּפוֹעֵל בָּהּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּהַנְהָגַת מִדּוֹתֶיהָ יִהְיוּ עַל פִּי הַשֵּׂכֶל, דְּעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה דַּקּוּת בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְאָז הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִתְבּוֹנֶנֶת בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בִּלְבוּשֵׁי הַשָּׂגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, דְּגַם שֵׂכֶל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יְכוֹלָה לִתְפֹּס בָּזֶה, הִנֵּה יָכוֹל לִהְיוֹת דְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית תַּרְגִּישׁ הַטּוּב טַעַם דֶּאֱלֹקוּת, דְּעִנְיַן הַרְגָּשַׁת הַתַּעֲנוּג, פִּיהלִין אַ גֶעשְׁמאַק אוּן אַ פאַרְגִּינִיגִין[יב], הִנֵּה חוּשׁ זֶה הוּא בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּיוֹתֵר, דְּהִנֵּה בַּטַּעַם הֲרֵי יֵשׁ ב' עִנְיָנִים, א' טַעַם וְעֵצָה, ב' טַעַם וָעֹנֶג[27], הִנֵּה הַחוּשׁ דְּטַעַם וְעֵצָה הוּא בְּהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּיִתְרוֹן, וְהַחוּשׁ דְּטַעַם וָעֹנֶג הוּא בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּיִתְרוֹן, דְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יֵשׁ לָהּ יִתְרוֹן בְּהֶרְגֵּשׁ עֹנֶג, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ בְּטִבְעֵי בַּעֲלֵי הֲנָאָה שֶׁהֵם נֶהֱנִים גַּם מִדָּבָר קָטָן בְּיוֹתֵר, דְּמִדָּבָר גָּדוֹל וְעִנְיַן נַעֲלֶה הֲרֵי הַכֹּל נֶהֱנִים בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל, וְעִנְיַן הַבַּעֲלֵי הֲנָאָה הוּא דְּגַם מִדָּבָר קָטָן וְקַל הָעֶרֶךְ הֲרֵי הֵם מִתְעַנְּגִים מִזֶּה בַּהֲנָאָה מְרֻבָּה וְתַעֲנוּג גָּדוֹל, דְּלִהְיוֹת זֶהוּ יִתְרוֹן הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁיֵּשׁ לָהּ חוּשׁ לְהִתְעַנֵּג וּלְהַרְגִּישׁ טוּב טַעַם בְּמַה שֶּׁהִיא חֲפֵצָה, וְכַאֲשֶׁר מִזְדַּכֶּכֶת עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה וּבֵרוּר דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, הִנֵּה הִיא יוֹצְאָה מֵחָמְרִיּוּתָהּ, אֲבָל עֶצֶם מַהוּתָהּ דְּיֵשׁ לָהּ חוּשׁ בַּתַּעֲנוּג, אֲשֶׁר בְּדָבָר שֶׁהִיא חֲפֵצָה בּוֹ הִנֵּה גַּם אִם הַדָּבָר הַהוּא בְּעַצְמוֹ הוּא דָּבָר קַל שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ, הִנֵּה הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִהְיוֹתָהּ בַּעַל הֲנָאָה לְהִתְעַנֵּג מִכֹּל, הִנֵּה גַּם מִדָּבָר הַקַּל הִיא נֶהֱנֵית וּמִתְעַנֶּגֶת בִּמְאֹד, וְכַאֲשֶׁר יוֹצְאָה מֵחָמְרִיּוּתָהּ וְגַסּוּתָהּ, וְחוּשׁ הַתַּעֲנוּג נִשְׁאָר בָּהּ, הֲרֵי כְּשֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מְבִינָה אוֹתָהּ הַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְבִינָה וּמַשֶּׂגֶת בְּעִנְיַן אֱלֹקִי בִּלְבוּשֵׁי הַשָּׂגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, הֲרֵי אָז הִנֵּה הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יְכוֹלָה לְהַרְגִּישׁ הַטּוּב־טַעַם דְּעִנְיַן הָאֱלֹקִי וּלְהִתְעַנֵּג בּוֹ עַד אֲשֶׁר לֹא תִּרְצֶה בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, וְיִמְאַס בְּתַאֲווֹת גּוּפָנִיִּים שֶׁזֶּהוּ נֶגֶד טִבְעָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דְּטִבְעָהּ הִיא שֶׁרוֹצָה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁנִּמְשָׁכָה אַחַר הַחָמְרִיּוּת, וּמִתְאַוָּה לְתַעֲנוּגִים גּוּפָנִיִּים לְהִתְעַנֵּג בָּהֶם תַּעֲנוּג אֵין קֵץ, דְּלָכֵן נִקְרֵאת "נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית", לִהְיוֹת עִנְיָנָהּ מַעֲשֵׂי בְּהֵמָה, כְּמוֹ הַבְּהֵמָה דְּלֹא יָדְעָה שָׂבְעָה, וְכָל חַיֶּיהָ הוּא רַק בְּמִלּוּי צָרְכֵי גּוּפָהּ, וְאֵין לָהּ דַּעַת כְּלָל לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבוֹת בְּעִנְיָנִים שִׂכְלִיִּים, אֲשֶׁר כֵּן הוּא גַּם בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֲשֶׁר כָּל עִנְיָנָהּ הֵם הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים וְהַתַּאֲווֹת גּוּפָנִיִּים, וְהוּא עוֹד

27) ראה גם ספר המאמרים תרצ"ז עמוד 21. תרנ"ט סוף עמוד ח. תר"ס עמוד טו. תרס"ג עמוד כז. ועוד.

יא. מגסות לעשות עדינות. יב. להרגיש תענוג והנאה.

גָּרוּעַ בְּכַמָּה עִנְיָנִים מֵהַבְּהֵמָה, דִּלְבַד זֹאת שֶׁהַבְּהֵמָה אֵין לָהּ דַּעַת לְהַשְׂכִּיל בְּהַמְצָאַת הַשָּׂגַת הַתַּעֲנוּגִים, וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא מַשְׂכִּיל וּמִתְחַכֵּם בְּתַחְבּוּלוֹת שׁוֹנוֹת אֵיךְ לְהַשִּׂיג תַּאֲוֹתָיו, עַד אֲשֶׁר בָּא לִידֵי גְּזֵלָה וּרְצִיחָה בִּשְׂכִיל לְמַלֹּאת תַּאֲוֹתָיו, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי הַבְּהֵמָה יֵשׁ לָהּ יִרְאַת הָעֹנֶשׁ עַל כָּל פָּנִים, וְהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית גַּם יִרְאָה זוֹ אֵין לָהּ, וְטִבְעָהּ נִמְשָׁךְ אַחַר הַגַּשְׁמִיּוּת וְהַתַּעֲנוּגִים, דַּהֲלֹא גַּם כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁבְּעֶצֶם אֵינָהּ רַע, הֲרֵי גַּם הִיא יֵשׁ לָהּ נְטִיָּה עַצְמִית לָעִנְיָנִים הַחֲמָרִיִּים וְהַגַּשְׁמִיִּים, אִם כֵּן הִנֵּה זֶה מַה שֶּׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לֹא תִּרְצֶה בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, וְעוֹד זֹאת כִּי יִמְאַס וְיָקוּץ בְּתַעֲנוּגִים גּוּפָנִיִּים הוּא נֶגֶד טִבְעָהּ, וּבִפְרָט זֶה מַה שֶּׁתַּרְגִּישׁ טוּב־טַעַם בְּעִנְיָן אֱלֹקִי הוּא הִפּוּךְ טִבְעָהּ מַמָּשׁ, וְכַאֲשֶׁר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה בְּאַהֲבָה לַהֲרָיָ' הִיא אֵינָהּ אֶלָּא מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל.

ל"ג בעומר, תרצ"ז

לקוטי דיבורים

השכל של תורה ומצוות מהווים יחד ראש וגוף. השכל האלקי משפיע על המדות שתהיינה על פי השכל, ובאור השכל האלקי צריכים להאיר את כללות מהותו של האדם, אז פועל השכל חלישות במדות. השכל האלקי מצנן את הלהט והלהב הכללי של המדות, ואז מתחילה העבודה של שבירת המדות ובירור המדות, בתחילה יש לשבור, ועל השבירה להיות גם כן בשכל, כלומר על פי התורה. תעניות וסיגופים צריכים להיות כפי שזה על פי התורה, כמו שכתוב בספרי תיקוני תשובה ובאופן שלא יזיק חלילה לבריאות גופו. וכאשר שוברים, הרי באשר לרע הגמור צריך להיות "ובערך הרע", ואת הטוב הכלול ברע יש ללקוט היטב, שהוא בירור המדות, ולנקות, אז יכולים לעשות מכך מדות טובות, שזה תיקון המדות, ומכאן ואילך עבודתו היא העבודה של פעולת המדות וחיות המדות.

כל זאת היא העבודה של כל השנה, היגיעה בידיעה והשגה והעבודה בפעולת וחיות המדות. ואילו העבודה בפורים היא "דלא ידעי", על ידי שמחת פורים. כלומר, דבר ברור הוא לכל שהמן הוא ארור, ומרדכי - ברוך, ידוע לכל וכולם צריכים לדעת שכל אלה המפריעים לבני ישראל לקיים תורה ומצוות, הם ארורים, ואלה העוזרים לבני ישראל לקיים תורה ומצוות - הם ברוכים.

פורים משמעו שהמן אינו קיים כלל, כלומר, למרות שהעולם הזה הוא העולם השפל ביותר, עולם גשמי והרשעים גוברים בו, ו"החושך יכסה ארץ"[5], ורבו המניעות והעיכובים על לימוד התורה ועבודה שבלב וקיום המצוות. אך לאחר כל זה בחדר שלו מרגישים את האמת, שכאשר רוצים באמת - הקב"ה עוזר ולא קיימים מניעות ועיכובים, ועל ידי שמחת פורים מגיעים ל"לא ידעי".

פורים הוא מדריגה גבוהה, כמבואר ב"תורה אור" שיום הכיפורים הוא כפורים, ששניהם הם במדריגה אחת, יסוד אבא, ואנו רואים במוחש שביום כיפור כל אחד מישראל הוא באופן אחר לגמרי, אך הרי לא נמצאים במדריגת יום כיפור ש"לפני הוי' תטהרו"[6], אכן עיצומו של יום כיפור מכפר וכל אלה שמקיימים מצות עם כיפור בתענית וסיגופים הם במדריגת יום כיפור שהיא גם כן מדריגת "לפני הוי' תטהרו" אך כל זאת הוא במדריגות נפש־רוח־נשמה חיה־יחידה (נר"ן ח"י). ואילו לגבי פורים יכול כל אחד להיות במדריגת פורים בפועל בגופם ממש.

ענינו של פורים הוא מסירות נפש על לימוד התורה וקיום המצוות, בני ישראל עמדו כל השנה במסירות נפש על קיום התורה והמצוות.

המן הרשע ימ"ש רצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, המן ימח שמו רצה לשרש את היהדות.

המן הרשע ימח שמו ידע היטב שיהדות מושרשת ב"ה בבני ישראל ואשר בכך שווים כולם נער וזקן טף ונשים, ונפל על המצאה ופיתה את אחשורש לערוך סעודה גדולה ולהכשיל את בני ישראל באכילת טריפה, אז הוא כבר ימשוך אותם חלילה ברשתו.

המן ידע היטב שקשה מאד להכשיל יהודי במאכל טריפה וכו'. נאמר במדרש[7] "סעודת ארץ ישראל הראה להם", הוא החל בענין של קדושה, סעודת ארץ ישראל ובכך הוא הכשיל אותם בטריפה וכו', ומסעודה זו בה הכשיל את בני ישראל בטח המן הרשע בכוחו לגזור על בני ישראל שלא ללמוד תורה ולא לקיים מצוות, כך רצה המן הרשע ימח שמו, היה לא תהיה, לשרש את היהדות.

מרדכי היהודי בידעו שגורל בני ישראל ויהדות תלוי בחינוך נערי ישראל, החינוך הוא היסוד של בית ישראל

5) ישעיה ס, ב.
6) ויקרא טז, ל.
7) אסתר רבה ב, א.

ויסוד היהדות - הקדיש את כל כוחותיו בקיבוץ ילדים קטנים ולמד אתם תורה, זה אשר נתן לכל בני ישראל את החוזק לעמוד כל השנה במסירות נפש על קיום התורה והמצוות, ועל ידי מסירות נפש זו זכו לגאולה.

כך גם כיום, יש לעמוד במסירות נפש על לימוד התורה וקיום המצוות, אסור לוותר על אף שערה אחת, יש ללמוד אותיות התורה ולשמור על הנקודות, לשמור על קדושת התורה. זו היא העבודה של פורים, להגיע לידי כך שהמן לא יהיה קיים כלל.

שאל רמ"ח שי' שו"ב הרי מסירות נפש יכולה להיות כל השנה, מדוע בפורים דוקא יכולים להיות במדריגה זו, וענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: פורים הוא ראש השנה למסירות נפש, בפורים צריכים לשאוב את הכוח של מסירות נפש על לימוד התורה כפי שאבות אבותיה למדו ועל קיום המצוות בקבלת עול מלכות שמים, על כל השנה, שבכל השנה יתעסקו שילדי ישראל ילמדו אצל מלמדים יראי שמים, ללמוד אותיות ונקודות, להקים חדרים בהם לומדים גמרא בהנהגה של יראת שמים - אז לא קיים שום המן ונזכה לגאולה.

קמעה קמעה שוכחים אפילו את ה"מסביב", שוכחים גם על החיצוניות של התוועדות חסידית מלפנים. בעבר היה כל אחד מביא בעצמו חתיכת ברזל לנפח להעבירו על האש, ואילו כיום נעשה כל אחד מציאות ויש לעצמו.

על כל אחד לשאול את עצמו במה הוא מחזיק את עצמו למציאות, הרי זה רק "יעוז בהוותו"[8] הוא מתיהר במציאותו העצמית.

אך, כל אחד צריך לדעת ולזכור שעל ההתיהרות במציאותו העצמית נאמר "יעוז" לשון העזה, לא נאמר "יתגאה בהוותו, אלא "יעוז בהוותו".

מתגאה פירושו שהוא מתיהר במה שיש לו ממה להתיהר, יש מי שמתגאה בחכמתו, הוא משכיל, מבין, בעל מדות טובות או גם בעשירות, שלאמיתו של דבר הרי בכסף אין מה להתגאות, כמאמר[9] גלגל החוזר הוא בעולם", הרי זה גלגל המסתובב, כפי שאף רואים במוחש שאתמול היה הלז עני והיום עזר לו השי"ת ונעשה עשיר גדול, וכך גם להיפך חלילה, הרי שכסף לכשעצמו אינו מציאות ממשית, ואילו הוא סובר שכסף הוא אכן מציאות, והאמת היא באם משתמשים בכסף למה שצריך - הוא נעשה מציאות ממשית. המדרש[10] אומר "לא נברא זהב אלא לצרכי המקדש", הרי כשאכן משתמשים בזהב לצרכי המקדש יש בכך משום מציאות, אך להתגאות בכסף לא צריכים.

8) תהלים נב, ט.
9) שבת קנא, ב.
10) ראה שמו"ר רפל"ה.

על כל אחד לשאול את עצמו במה הוא מתיהר. יעוז משמעו עזות וחוצפה. טבעו של עז פנים הוא שהוא יודע היטב שהוא דבר ריק, אלא שכל מציאותו מתבטאת בכך שהוא מעיז פנים. זה הטבע של עזות. וכאשר כתוב "יעוז בהוותו" משמעו שהמחזיק עצמו ליש במציאותו הרי זה רק עזות.

על כל אחד לשאול את עצמו במה הוא מתיהר. יודע אדם בנפשו מצבו בידיעת ולימוד התורה, ובמיוחד בענין שיהיו דברי תורה חקוקים במוחו, מצבו בעבודת התפלה, מה נעשה במדותיו, במחשבותיו ובדיבוריו ואף לפרקים במעשיו.

כשיודעים איך צריכים להיות גם בתורה ועבודת התפלה וגם במחשבה דיבור ומעשה, וכשיודעים את האמת, מבלי לטעות את עצמו, מהו מצבו בכל הענינים האמורים - הרי במה מחזיק הוא את עצמו למציאות וליש.

הרי זה רק משום שהאנשים נהיו מגושמים ברגשותיהם, הרגש האמת הוקהה, צמחו במדה מסויימת גידולי פרא, לא קולטים את מה שצריכים לקלוט, מדוע, איפוא, לא קובעים עתים לחשבון, להתבונן מה יהיה?!

איזה חסידים אנחנו כאשר לא לומדים חסידות ולא מתפללים כראוי בעבודה פנימית. עונדים אבנט, דבר טוב לכעשצמו, הלואי והיה זה חגורה פנימית, להתחגר באותיות התורה, כפי שכבר דובר על כך הרבה פעמים, שלא יהיו שייכים באמת למה שלא צריכים.

היכן הם לילות יום הששי, בעבר היו חסידים יושבים בלילי ששי ועוסקים בלימוד ובעבודה פנימית, וכידוע שיש בכך שני ענינים: א) ענין התיקון. ב) ענין העבודה. אני מדבר על ענין העבודה של ליל ששי.

כשהיו יושבים בליל ששי, ועובדים עם עצמם, היתה השבת אחרת. בשבת היו "מתפללים", וכדי שהתפלה תהיה כראוי היתה הכנה לכך של לפני התפלה, לא כפי שנהוג כיום שהקפה משמשת כהכנה לתפלה.

בעבר כאשר בימי החול שני ושלישי החסירו בענין עבודת התפלה - הרי בשבת היה ענין העבודה בתפלה, אלא שבשבת היה זה באופן נעלה יותר.

היה מותר שאנשים יפרגנו לעצמם את הענין של "להתענג על ה'"[11]. ישנם כמה ענינים בתפלה, להתענג על ה', לחזות בנועם ה'[12], לאסתכלא ביקרא דמלכא[13], ופשוט הענין של הקרבת הקרבן, אלא בכל אופן בשבת היה זה באופן נעלה יותר.

מה אפשר לדרוש מבעלי בתים כאשר הראש ריק.

11) תהלים לז, א.
12) תהלים כז, ד.
13) ראה זח"ב רמז, ב.

אלה העומדים בראש העדה אינם מסורים לתורה, וכאשר לא טועמים טעם בהתקשרות של תפלה, מה אפשר לדרוש, איפוא, מבעלי הבתים.

אכן, ישנן הרבה התנצלויות מדוע לא קובעים עתים ללימוד דא"ח ולא מתפללים כראוי, אלא שהתנצלות היא תשובה חלילה על הדין והמשפט, או כאשר תובעים ממנו, אך בתוכו יודע הרי כל אחד את האמת, שלא קיימת שום התנצלות. יפתח השי"ת צינורי הפרנסה לכלל ישראל, אך בכל אופן מן ההכרח לקבוע עתים לתורה.

יש לקבוע עתים לתורה ויש למשוך את הזולת לבית המדרש לעתים הקבועים לתורה. מדוע כשרואים שמישהו עושה עוולה בעניני ממון, מוכיחים אותו, וכאשר הדבר נוגע יותר, צועקים וקוראים את הלז לרב וכו', ואילו כשרואים מישהו שאינו מתנהג כראוי בענינים רוחניים - אין הדבר חורה כלל, ודאי הדבר שיש להעיר לזולת בצורה כזו שלא לביישו חלילה, אדרבא הדבר צריך לצער אותו וכאשר הוא יושב בחדרו עליו לגעות בבכיה על אשר הזולת אינו מתנהג כראוי.

כתוב[14] "כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם". כשרואים יהודי ערום בלי ציצית ובלי תפילין - וכסיתו לא להעביר את היד ולבטל את הדבר ביאוש באמירה מה אפשר לעשות, או להתאנח ולצאת בכך ידי חובה.

לא, ביאוש ובאנחה לא פועלים שום דבר, ולא זה הוא הכוונה העליונה, אלא "וכסיתו", עליך לכסות אותו, עליך להלבישו בציצית ותפילין.

ישנם אנשים שבזולת הם רואים מיד כל החסרונות מבלי למצוא על כך סיבה וצד של זכות, ולא שמים לב להתבונן בסיבות שהביאו את הלז למצב הרע והמר ביהדות, מדוע אין הוא לובש ציצית, מדוע אין הואא מניח תפילין ר"ל, מה הן הסיבות שהביאו אותו כל כך רחוק וניתקו אותו חלילה מקיום המצוות.

לא רוצים לחשוב כלל בכך, ועל כך אומר הפסוק "ומבשרך אל תתעלם", כשלא איכפת לך מהזולת, אל תטעה בעצמך שרק הזולת אינו איכפת לך מפני שהוא זולת לך, לא, אם הזולת לא איכפת לך מלמד הדבר שגם אתה עצמך לא איכפת לך ובמילא כשרואים מישהו ערום ר"ל מציצית ותפילין אין הדבר נוגע, וכאשר הדבר לא איכפת באים לידי יאוש ויוצאים ידי חובה באנחה.

זהו "כי תראה ערום", כשרואים ערום ר"ל מתורה ומצוות - הרי זה מחייב "וכסיתו", הלבש אותו בלבושי תורה ומצוות. הדבר צריך להיות נוגע לך היטב, ועליך להרהר בכך, לדעת הסיבות שגרמו להלז להיות ערום כל כך ולחפש עצות טובות מתוך רחמנות, אהבה וקירוב, כיצד בעזרת השי"ת להביא את הלז חזרה לדרכי התורה והמצוות.

כאשר הזולת אינו איכפת לך, הרי הסיבה לכך היא משום שאתה עצמך איננו כפי שצריך להיות, ועליך לחפש את החסרונות בתוך עצמך. זהו "ומבשרך אל תתעלם" וכאשר יהיה איכפת לך להטיב את עצמך בדרכי התורה והמצוות, גם הזולת יהיה איכפת לך ותעשה טובה לזולת ביהדות.

אברכים היו צריכים להקים חברה מלביש ערומים, להלביש את הנוער בציצית ותפילין, על כל אברך להשפיע על הסביבה ועל החברותא שלה שיתקרבו לדרכי התורה והמצוות.

קשה ומר לומר, אך מן ההכרח לומר וחובה מוטלת לפרסם ברבים, לדבר על כך בכל הרחובות שבכל הערים ובכל המקומות, שהסיבה לעניות ולדוחק הפרנסה בדור זה היא, מחמת חילול שבת. רואים במוחש שכאשר מחללים שבת לא יעשה מכך כסף, נדמה שזה בגלל משבר וכדומה, אך האמת היא שחלול השבת הורס את הפרנסה ומביא חלילה לעניות ר"ל.

שעה לפני הדלקת נרות צריכים להתפנות מכל העסקים, שהשבת כבר תשרור בחנות, בעסק ובבית. השבת מביאה שלום בית, ילדים יהודיים, בילדים נחרט עונג השבת במוח ובלב, שבת מביאה ברכה והצלחה, ועל השבת להיות "שבת לה'" ללמוד בה יותר, להתפלל יותר, לא לשכב לישון. על כל אחד ואחת מוטל החוב לקדש את השבת, לעסוק בזה ולהשפיע גם על הזולת לשמור על השבת הקדושה, כל אחד בלי הבדל אם הוא למדן או אדם רגיל מחוייב לדבר עם מכריו ועם בלתי מכריו להיות שומרי שבת כהלכתה.

כל ישראל אחים, כל ישראל יחיו יהיו כמשפחה אחת, אהבת ישראל היא מצות עשה, לכל יהודי צריך להיות יקר הזולת כמו אביו ואמו וכמו ילדו, ושמירת שבת קודש מגעת להצלחה הגשמית של כלל ישראל, כשישמרו על השבת הקדושה יפתח השי"ת צינורי ההשפעה לכלל ישראל, והם יהיו ברוכים בכל טוב.

יש לגשת אל יהודי ולומר לו: אינך רוצה להיות עני חלילה, גם אני אינו רוצה שתהיה עני חלילה - שמור על השבת הקדושה ויעזור לך השי"ת שמה שחסכת לעצמך ישאר שלם, הרי יודע אתה שזה גלגל, ועל הגלגל צריכים לשמור היטב, כיצד יכול אדם לשמור, השי"ת צריך לשמור, שמור על השבת הקדושה וישמור השי"ת אותך ובני ביתך וכל הטוב שלך ויעניק לך שפע ברכה.

להאנשים הקלילים יש תשובה כללית - "מה

14) ישעיה נח, ז.

לעשות", הרי אתם יודעים היטב באיזה זמן חיים ואם לשמור על השבת - אין פרנסה. צריכים להסביר להם שהם טועים, וצריך להיות בטחון בהשי"ת הזן ומפרנס ונותן לחם לכל בשר, צריכים להוכיח להם שבדברים מוטעים הם מאמיתם וסומכים על כך ואילו במה שהוא באמת בטוחו ברור - אין הם רוצים לדעת.

כולם יודעים שהבטוח אינו בטוח, אתה עצמך יודע שהיו עשירים גדולים, אנשים ישרים באמת, בעלי בנקים גדולים, וכאשר בא ר"ל זמן מר, מלחמה, או אסון אחר ר"ל אין בטוחים, אין גבירים חלילה, כל ההון שלהם חרב והתפזר, ואף על פי כן את מספר הרובלים שהשי"ת נתן לך להצלחה - אתה ממשיך להחזיק שוב בידי אותם בטוחים, בהם הנך מאמין, ואילו בהשי"ת שלא התערער ולא יתערער מדוע בו אינך מאמין שהוא יתן לך פרנסה כאשר תשמור על השבת ותקבע עתים לתורה?!

צעירי אגודת ישראל - החסרון בכם הוא מה שאתם חושבים שהנכם עדיין צעירים, ולצעירים הרי זה מספיק, לילד מספיק השכל שלו, אלא הרי צריכים לגדול, אתם הנכם כבר ב"ה אנשים מבוגרים, צריכים ללמוד ולשגשג ביראת שמים.

שאל השואל: מה ההבדל בין חנוכה לפורים, הרי גם בחנוכה היתה מסירות נפש, והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א : בודאי שיש הבדל ביניהם, אלא שבהשגה בלבד אין זה מתבטא, והמשל בזה הוא כשאחד בא אל המבין והמומחה לשאול על מרגלית, על ההבדל בין מרגלית זו למרגלית אחרת, הרי כשהמרגליות נמצאות בידו, הוא מראה לו שזוהיא מרגלית כזו וזוהי מרגלית אחרת, ההבחנה היא הבחנת השכל, אבל היא מתלבשת בראיית העינים, הרי כשהמרגליות נמצאות בידו באפשרותו להסביר לו את ההבדל בין המרגליות, ואילו כשהמרגליות אינן נמצאות בידו ואין הוא רואה אותן - אי אפשר לו להסביר את ההבדל בין המרגליות.

פורים מתאפיין ב"וקבל היהודים את אשר החלו לעשות"[15], זהו ה"בכן" של פורים. כתוב "וקבל", לשון יחיד, "היהודים אשר החלו כו'", לשון רבים. לכאורה היה צריך לומר "וקבלו" לשון רבים, מדוע נאמר "וקבל" לשון יחיד? - את התורה לקחו כל ישראל, ואילו לקיים צריך כל אחד לעצמו, וזה נותן את הכוח לכל כלל ישראל בבריאות ובפרנסה טובה.

פירושו הפשוט של"וקבל היהודים את אשר החלו לעשות" בחיי היום יום, בפועל ממש, הוא: החלו - לשון חול וחולין, כלומר, הדברים שעשו אותם חולין, פגמו בהם, "קבלו עליהם לעשות",לתקן, והם תיקנו אותם על ידי מסירות נפש וזכו לגאולה.

יתן השי"ת לבני ישראל את התוקף לנצח את ההמן'ים, וכל קרני רשעים יגדע ותרוממנה קרנות צדיק[16], ככתוב[17] "ועמך כולם צדיקים", ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

סעודת פורים תרצ"א

15) מגילת אסתר ט, כג.
16) תהלים עה, יא.
17) ישעיה ס, כא.

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ – תרנ"ג

בעת ההיא ילדה האשה באַשע בת לאישה רג"ב, ויקראו את שמה יוכבד.

הילד שלמה התחנך בטוב אצל מלמדים טובים ובהגיעו לעונת בר מצוה כבר ידע ללמוד בטוב, ועל חג השבועו' תקי"ח לקחו אביו לנסוע עמו למעזיבוז ויברכהו מורהו הבעש"ט בזכרון טוב ובאריכות ימים ושנים, ובהיותו כבן שבעה עשר שדכו אביו את בתו של רג"ב אשר נולדה באותה השבוע שנולד, ויכנוהו בשם שלמה באַשעס, הנודעת בשם טוב מפני טוב מעשי' הטובות בצדקה וחסד.

רמ"ח ואשתו האריכו ימים רבים ופרנסתם היתה בשפע רב, בנם שלמה וב"ב היו על שולחנו בכבוד ובמנוחה, ובינתיים התעסקה יוכבד בעסקם, ור' שלמה היה יושב אוהל ועוסק בתורה ועבודה, ובהיותו כבן חמשים קיבץ קבוצת בחורים והי' מגיד לפניהם שיעור בגפ"ת.

רג"ב לעת זקנותו עזב את מלאכתו בסנדלרות והתפרנס ברווחה מהחנות הקטנה אשר עשתה בתו האמצעית הגרה — עם בני ביתה — בביתו, ויחי חיי מנוחה וענג רב בראותו אשר תורת מורנו הבעש"ט

ושיטתו מתפשטת ומתרחבת בכל המדינה, ומבלי הבט על הרדיפות הגדולות - הנה הנצחון הוא על צד החסידים.

חלישות לא הרגיש רג"ב גם ימים אחדים לפני מותו, אך התחיל להכין את עצמו, בספרו כי באחד הלילות זכה לראות בחלומו את מורנו הבעש"ט, ויאמר לו, גדלי' ברוך עס [איז] גיקומען די צייט קומען אויף דעם עולם, וישמח מאד בספרו זאת.

שתי שבועות [יום] היו מנין עשרה מבני גילו באים לביתו של הישיש רג"ב להתפלל אתו עמו שלשה פעמים ביום מלה במלה, אחרי התפלה היו לומדים פרק משניות שלשה פרקים בכל יום, ואחר כל פרק משניות שחרית מנחה וערבית היו לומדים פרק תניא, שלשה פרקים בכל יום.

אחרי לימודם היו יושבים במסיבת ריעים ומזכירים ימי קדם בהיותם נוסעים למורנו הבעש"ט, הרב המגיד ממעזריטש הרה"צ מהאראדאק ואצל מורנו כ"ק אדמו"ר הזקן, ולבסוף היו מבקשים את חבירם רג"ב המתכונן לעשות את דרכו בדרך כל הארץ, אשר בבואו אל עלמא דקשוט, אחרי אשר יפטר מכל העונשים בחיבוט הקבר, כף הקלע, מדורי גיהנם, ואחרי אשר יטב[ו]ל בנהר די נור, ויזכה לעמוד בהיכלי קודש כ"ק מורם ורבם הרה"צ מהאראדאק, מורנו הרב המגיד ממעזריטש, מורנו הבעש"ט זכותם יגן עלינו, יזכיר אותם אחד לאחד בפרטיות כפי אשר מסרו לו בעל פה איש איש מהם ביחידות.

ביום השלישי עשרה בטבת התענו רג"ב וחבריו ואחר תפילת ערבית ישבו במסיבת רעים בשמחה רבה, רג"ב הרגיש כי בא מועד קצו, ויאמר לחבריו בני גילו כי ינגנו אותם הניגונים אשר זכו לשמוע בהיותם נוכחים אצל מורנו הבעש"ט בעת אמירת התורה ובעת הסעודות מצוה, וכה עשו עד אחר הבוקר שהגיעה עונת התפילה.

כאשר התכוננו להתפלל אמר להם רג"ב כי חושב הנהו אשר תפלה זו שחרית היא האחרונה שמתפללים יחדיו, על כן יתאמצו בזה בכוונה הראוי', אחר התפלה למדו השיעורי' כנהוג, וכן תפלת המנחה וערבית.

החברים הוסיפו לבקשו דבר מילוי בקשתם להזכירם לפני כ"ק מורם ורבם הרה"צ מהאראדאק ומורנו הרב המגיד ממעזריטש, ומורנו הבעש"ט, ויען להם רג"ב כי טוב הדבר אשר כל אחד מהם יכתוב את שאלתו וישימו בקברו.

מאחר תפילת ערבית עד שעה הרביעית לילה דיבר הישיש רג"ב ויספר את דברי תולדתו באיזה זמן ואיך התקרב אל מורנו הבעש"ט*), ובשעה הששי קודם אור היום, ביום החמישי שנים עשר לחדש טבת בשנת תקס"ד נפטר ר' גדלי' ברוך הסנדלר זקן ושבע ימים ויובל לקבורה ויספידוהו כל אנשי העיר.

עדת חסידי דענעבורג וגריווא והזקנים בראשם קבעו שיעור לימוד פרק משניות ולימוד פרק תניא בכל בתי כנסיות העיר ביחוד לעילוי נשמתו של מדריכם וחבירם החסיד ר' גדלי' ברוך, אשר כל אנשי העיר מעריצים אותו, וכל ימי חיי ר' שלמה באַשעס היו שומרים את יום השנים עשר בטבת בתפלה ובמסיבת רעים.

ר' שלמה באַשעס היה אחד מעמודי התווך בעדת החסידים בדענעבורג וגריווא, ומעולם לא ידע מכאוב בשום אחד מאבריו, ובהיותו בן מאה ושנים עשר שנה, הנה ביום השני בשמונה עשר לחדש אייר — ל"ג בעומר — בשנת תרי"ז נפטר בשם טוב, וכעבור כחדש ימים נפטרה גם אשתו יוכבד והניחו אחריהם משפחות רבות מיוצאי חלציהם בדענעבורג בפּאָלאָצק, בצאשניק בביעשניקאָוויץ ובוויטעבסק.

*) יומן סז.

אגרות קודש

[שלהי סיון תרפ"ג]

מוה"ר יהודא ליב שי'

שלום וברכה

ידידינו אנ"ש שי' אשר בסביבות מחנם, וכן במקום דודו רמ"מ שי' (אחי אביו שי') ובמקום ר' אנשיל שי' אראנאויטש והסמוכים אליהם, רעבים גם צמאים לדעת ולשמוע כאשר היו רגילים מאז ומקדם, וגם אוהבם האמיתי חפץ לדעת משלומם הט' ומכל הנעשה עמהם לטובה ולברכה. ומרוב הטלטולים נאבדו האדרעסין אליהם, ובטח מהם אשר שינו מקום מושבם, וידידם אינו יודע על בירור, וחפץ מאד מאד לענג רוחם בקירוב הדעת בהודעת שלום וברכה, אשר ע"כ מעמ[י]ס עליך כי תקח על עצמך לבוא אתם בכתובים ולדעת משלומם ומהנעשה אתם, וכן להשתדל לסדר אשר יהי' משפיע נוסע אליהם, או מי מהתמימים שי' אשר בשם יקחו חלק בזה. והשי"ת יהי' בעזרו ובגלל התעסקותו זאת יזכה בחתנא טבא בקרוב ויראה רוב נחת בכל אשר לו ברו"ג.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש.

[אג"ק מוהריי"צ כרך יד]

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז אייר, תשי"ח
ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבו מה' אייר, בו כותב שנתקבל לצעירי חב"ד ולעתים לומד דא"ח ושומע שיחות.

אבל פשוט, שלא זוהי דרך לימוד תוה"ק באיזה חלק ממנה שיהי', שיהי' הלימוד לעתים (ראה ירושלמי סוף ברכות: העושה תורתו עתים כו') ז.א. כדרך שלומדים דבר המזדמן במקרה ובמילא ההתעסקות בזה, מהיכי תיתי. ולא לבד שנוגע זה ללימוד חלק תורה זה, אלא נוגע ללימוד ולהצלחה בכל שאר חלקי התורה איזה שיהי' וכפסק רז"ל, כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה כו' (עירובין סד, א) שאע"פ שמודה ששמועה היא כמו שמועה הראשונה, ובמילא מובן שדבר ה' היא, אלא שבשבילו אינה נאה ומתאימה (יעוין שם הבהלת הדבר). ותקותי שעכ"פ מכאן ולהבא יקבע שיעור גם בלימוד תורת החסידות, וכהוראת רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) קביעות בזמן והעיקר קביעות בנפש, ועי"ז יתוסף לא רק בהנוגע לחסידות אלא גם בהנוגע ללימוד הנגלה.

במ"ש אודות לימודו בעתיד, עליו להציע פרטי הדברים לפני שלשה מידידיו, והשי"ת יתן להם הרעיון הנכון איך לייעצו.

בודאי יודע משלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

פרק ה משנה ב

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ .. עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַמַּבּוּל. עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם .. עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל שְׂכַר כֻּלָּם.

נקודות משיחות קודש

צריך ביאור: בנח לא נאמר שקבל שכר כולם, כי להיותם מכעיסין ובאין לא הגיע להם שכר; ומדוע נאמר באברהם שקבל שכר כולם.

והביאור:

ההבדל בין דור המבול (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מאדם עד נח[1]) לדור ההפלגה (שסיים וכלל בתוכו כל עשרת הדורות מנח עד אברהם) הוא, "שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם כו', ואלו (דור ההפלגה) היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם"[2]. נמצא שלאנשי דור ההפלגה הי' מגיע שכר בגלל האחוה ששררה ביניהם, אלא שלא היו יכולים לקבלו מפני חטאם החמור ("פשטו יד בעיקר"). חטא זה גרם לכך שכל ההמשכות שנמשכו על ידי ההנהגה באהבה ורעות ירדו לתוך הקליפות[3].

עד שבא אברהם אבינו, שעל ידי עבודתו עם העולם (שהשתדל להכניס את הבריות תחת כנפי השכינה, ועורר רחמים אפילו בעד אנשי סדום), בירר גם הדורות הקודמים, וקבל שכר כולם[4].

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם

במשנה הקודמת פירט התנא שני טעמים לבריאת העולם בעשרה מאמרות. א. "להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם", ב. "וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם". ומשנתנו ממשיכה בשני ענינים אלו[5]: א. הדורות מאדם עד נח היו רשעים שאבדו את העולם, והקב"ה נפרע מהם במי המבול. ב. גם הדורות מנח עד אברהם היו מכעיסין ובאין, אבל אברהם "קיים" את העולם, הוא פעל קיום גם בדורות שקדמו לו[6], ולכן הי' "שכר כולם" ואברהם קבל שכר זה.

אבל עדיין אינו מובן: מדוע הי' אפשר לפעול "קיום" רק בדורות שמנח ועד אברהם ולא באלה שמאדם ועד נח?

והביאור:

ישנם שני סוגי רע. א. דברים שהם רע גמור ואין בהם טוב כלל. דברים אלו צריכים לאבד, בחינת "שבירתן זוהי טהרתן"[7]. ב. דברים שאין בהם טוב גלוי, אך יש בהם ניצוץ של טוב. עם דברים אלו יש להתעסק עד שמקיימים אותם, על ידי זה שמהפכים אותם מרע לטוב[8].

ובנדון דידן: הרע של הדורות עד נח הי' רע גמור, המאבד את העולם, ולכן הביא הקב"ה עליהם את המבול ונמחו כליל; מה שאין כן הרע של הדורות עד אברהם הי' כזה שאפשר להפכו לטוב, וכשבא אברהם ו"קיים" את העולם ותיקן והשלים כל עשרת הדורות, אז קבל שכר כולם.

ושתי תקופות אלו ישנם גם ב"עולם קטן"[9] — בעבודת האדם. כשאדם שקוע בענינים בלתי רצויים במשך "עשרה ימים" שלמים ואף על פי כן "טוב לו", הרי אפשר שיתברך בלבבו לאמר "שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך"[10]. ולכן אמר התנא, שסיבת הדבר היא רק משום שהקב"ה ארך אפים[11] וזה יפסק ככלות הזמן הקצוב[12]. ומכיון שכן, צריכה להיות העבודה ד"הביא עליהם את מי המבול", כלומר: למחות ולבטל כליל הענינים הבלתי רצויים.

אבל עבודה זו אינה מספיקה עדיין, דהרי חסרים הענינים הטובים שהי' עליו לפעול במשך "עשרה ימים" אלו; ולכן צריכה להיות גם העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא, לתקן ולהשלים מה שהחסיר בימים הקודמים ו"לקיים" אותם, ועד שיקבל שכר כולם[13].

זהו גם הדיוק "עד שבא אברהם אבינו": רז"ל אמרו[14] "אין קורין אבות אלא לשלשה". וטעם הדבר הוא כי "בחינת האבות צ"ל בכל אדם, שהם שרש ומקור נשמות ישראל"[15]. ולכן מדייק התנא "אברהם אבינו", לרמז שעבודה זו של "וקבל שכר כולם" (העבודה של אתהפכא חשוכא לנהורא) שייכת בכל אחד ואחד[16].

עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ . . מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם

נתבאר לעיל[17], שעשרה דורות מאדם ועד נח מורה על העבודה באופן של שבירתן זוהי תקנתן, ועשרה דורות מנח ועד אברהם מורה על העבודה של בירור עניני העולם והפיכתם לטוב, על ידי שמגלים את ניצוצי הקדושה שבהם.

ועוד יש לומר, שעשרה דורות הראשונים קאי על עניני האדם שבהם לא שייך אפילו בירור בדרך שבירה, והטעם שהם ברשותו של יהודי הוא לא מפני אשמתו ח"ו, כי אם מפני "נורא עלילה על בני אדם"[18], או מצד בלבול העולם וכיוצא בזה, ולכן היחס שלו לדברים אלו צריך להיות — כאילו לא הי', כיון שאינו שייך לבירור[19].

---

1. שלכן מחה המבול גם החטאים של תשע דורות הקודמים.
2. סנהדרין קט, א.
3. בדוגמת עסק התורה והמצוות של רשע, שההמשכות יורדים לתוך הקליפות (הלכות ת"ת לאדמו"ר פ"ד ה"ג).
4. לקו"ש ח"ג עמ' 753.
5. ראה מד"ש.
6. ראה רבינו יונה: מלא כל החסרונות כו'.
7. כלים רפ"ב (משא"כ בהאופן דב"ק (נד, א) ששבירתן זוהי מיתתן). וראה לקו"ת חקת נו, ג ואילך.
8. ועד ע"ד לשון חז"ל (מנחות מד, א) מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר.
9. תנחומא פקודי ג.
10. נצבים כט, יח.
11. ראה לקו"ש חט"ו עמ' 67-66.
12. ראה קונטרס ומעין מי"א פ"ב.
13. לקו"ש חט"ו עמ' 70.
14. ברכות טז, ב.
15. תו"א ר"פ וארא.
16. משיחת ש"פ חקת תשל"ז — על פי רשימת השומעים בלבד.
17. בביאור הקודם.
18. תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד. וראה תו"ח תולדות יג, א.
19. ספה"ש תש"נ ח"א עמ' 79.

פרשת במדבר

א א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל
מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית
לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם: ג מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ
אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה וְאַהֲרֹן: ד וְאִתְּכֶם יִהְיוּ
אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אָבֹתָיו הוּא:
(לוי) ה וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם
לְרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: ו לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל
בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: ז לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב:
ח לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר: ט לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־
חֵלֹן: י לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד
לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: יא לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־
גִּדְעֹנִי: יב לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: יג לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל
בֶּן־עָכְרָן: יד לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: טו לְנַפְתָּלִי
אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: טז אֵלֶּה כתיב קריאי קרי קְרוּאֵי הָעֵדָה
נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם: (ישראל)
יז וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ
בְּשֵׁמוֹת: יח וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְּדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר
שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם:
יט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר
סִינָי: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 221)

כָּל יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל (א, ג)

כָּתֵב הָאוֹר הַחַיִּים (פסוק כ): "לֹא הָיָה אֶחָד מִכָּל הַבָּאִים לִכְלָל הַמִּסְפָּר שֶׁלֹּא הָיָה רָאוּי לָצֵאת בַּצָּבָא, אֶלָּא כֻּלָּן גִּבּוֹרֵי כֹּחַ . . וְזֶה גַּם שֶׁאֵינוֹ בְּעַכּוּ"ם". כְּשֶׁיְּהוּדִי דָּבוּק בַּאֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי קִיּוּם תּוֹרָתוֹ, הוּא מִתְעַלֶּה מֵעַל לְחֻקֵּי הַטֶּבַע; וּמִכֵּיוָן שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל עָמַד עֲדַיִן תַּחַת הָרְשֶׁם שֶׁל מַעֲמַד הַר סִינַי וְהָיָה מָסוּר וְנָתוּן לְחֻקֵּי הַתּוֹרָה, זָכָה לְמַעֲמָד נִסִּי זֶה.

שני כ וַיִּהְיוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם
כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:
כא פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף
וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: **פ** כב לִבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם פְּקֻדָיו בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
לְגֻלְגְּלֹתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל
יֹצֵא צָבָא: כג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן תִּשְׁעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: **פ** כד לִבְנֵי גָד
תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:
כה פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: **פ** כו לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: כז פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה יְהוּדָה אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: **פ**
כח לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא
צָבָא: כט פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים
אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: **פ** ל לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: לא פְּקֻדֵיהֶם
לְמַטֵּה זְבוּלֻן שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: **פ**
לב לִבְנֵי יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: לג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרַיִם
אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: **פ** לד לִבְנֵי מְנַשֶּׁה
תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:
לה פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף
וּמָאתָיִם: **פ** לו לִבְנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: לז פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן
חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: **פ** לח לִבְנֵי דָן
תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא:
לט פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע
מֵאוֹת: **פ** מ לִבְנֵי אָשֵׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית

אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: מא פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: פ מב בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא: מג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ מד אֵלֶּה הַפְּקֻדִּים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ: מה וַיִּהְיוּ כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: מו וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: מז וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם: פ מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: מט אַךְ אֶת־מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: נ וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת־הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: נא וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: נב וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם: נג וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדֻת: נד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ׳ 111)

פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת (א, כא)

יֵשׁ לְהָעִיר, שֶׁבְּכָל שֵׁבֶט יֶשְׁנוּ מִסְפַּר הַמִּתְחַלֵּק לַחֲמִשִּׁים. וְלִכְאוֹרָה אֵין זוֹ תּוֹפָעָה שְׁכִיחָה כְּלָל, וְצָרִיךְ עִיּוּן בְּטַעַם הַדָּבָר. וְאִי מִשּׁוּם ׳שָׂרֵי חֲמִשִּׁים׳ – הֲרֵי יֵשׁ גַּם ׳שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת׳ וְ׳שָׂרֵי מֵאוֹת׳. וּלְהָעִיר מֵ״חֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו״ (ש״ב טו, א), הַמּוֹרֶה עַל חֲשִׁיבוּתָהּ שֶׁל קְבוּצָה זוֹ.

שלישי **ב** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב אִישׁ עַל־דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל־מוֹעֵד יַחֲנוּ: ג וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב: ד וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: ה וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה יִשָּׂשכָר וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר: ו וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ז מַטֵּה זְבוּלֻן וְנָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: ח וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: ט כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת־אֲלָפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצִבְאֹתָם רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ: ס י דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: יא וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: יב וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה שִׁמְעוֹן וְנָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: יג וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: יד וּמַטֵּה גָּד וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־רְעוּאֵל: טו וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים: טו כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מְאַת אֶלֶף וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם וּשְׁנִים יִסָּעוּ: ס יז וְנָסַע אֹהֶל־מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם: ס יח דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה וְנָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: יט וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: כ וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: כא וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם: כב וּמַטֵּה בִּנְיָמִן וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: כג וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: כד כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת־אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ: ס כה דֶּגֶל מַחֲנֵה דָן צָפְנָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: כו וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת: כז וְהַחֹנִים עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: כח וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד

וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: כט וּמַטֵּה נַפְתָּלִי
וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: ל וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת:
לא כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן מְאַת אֶלֶף וְשִׁבְעָה
וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת לָאַחֲרֹנָה יִסְעוּ
לְדִגְלֵיהֶם: פ לב אֵלֶּה פְקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית
אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:
לג וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: לד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן־חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן
נָסָעוּ אִישׁ לְמִשְׁפְּחֹתָיו עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 8)

מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ (ב, ב)

הַמֶּרְחָק בֵּין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁכָּן הָיָה מִיל, אַלְפַּיִם אַמָּה, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לָבֹא בְּשַׁבָּת (רש"י), וּמִטַּעַם זֶה הָיָה מֶרְחָק מִיל גַּם בִּימוֹת הַחֹל. לוֹמַר לְךָ: הַקְּרָבָה הַמְיֻחֶדֶת הַקַּיֶּמֶת בֵּין יְהוּדִי לְבֵין הַקָּבָּ"ה (בֵּין 'מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל' לְבֵין הַ'מִּשְׁכָּן') בְּיוֹם הַשַּׁבָּת צְרִיכָה לְהִמָּשֵׁךְ גַּם בִּימוֹת הַחֹל; קְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת צְרִיכָה לְהַשְׁפִּיעַ עַל הָ'עוּבְּדִין דְּחֹל' שֶׁל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ.

רביעי **ג** א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי: ב וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־
אַהֲרֹן הַבְּכֹר | נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר:
ג אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר־
מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן: ד וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה
בְּהַקְרִבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינַי וּבָנִים
לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל־פְּנֵי אַהֲרֹן
אֲבִיהֶם: פ ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ו הַקְרֵב
אֶת־מַטֵּה לֵוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
וְשֵׁרְתוּ אֹתוֹ: ז וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת
כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת
הַמִּשְׁכָּן: ח וְשָׁמְרוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן:
ט וְנָתַתָּה אֶת־הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו נְתוּנִם נְתוּנִם
הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו
תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ

יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי
אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר
רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם: יג כִּי לִי
כָּל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה
לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 29)

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה (ג, א)

שֶׁכָּל הַמְלַמֵּד אֶת בֵּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה . . כְּאִלּוּ יְלָדוֹ (רש"י)

אָמְרוּ רַז"ל "הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּיַלְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ בָּנִים בְּזִקְנוּתוֹ . . הָיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּיַלְדוּתוֹ, יִהְיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּזִקְנוּתוֹ". וְהַיְנוּ, שֶׁדִּין 'הוֹלָדָה' רוּחָנִית כְּדִין הוֹלָדָה גַּשְׁמִית, וּמִי שֶׁעָסַק בְּהַשְׁפָּעָה עַל הַזּוּלַת חַיָּב לְהַמְשִׁיךְ בְּכָךְ גַּם בְּהַגִּיעוֹ לְעֵת זִקְנָה - עָלָיו לִלְמֹד תּוֹרָה עִם תַּלְמִידִים, לְקָרֵב עוֹד יְהוּדִי וְעוֹד יְהוּדִי לַתּוֹרָה.

חמישי יד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵאמֹר:
טו פְּקֹד אֶת־בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם
כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם: טז וַיִּפְקֹד אֹתָם
מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צֻוָּה: יז וַיִּהְיוּ־אֵלֶּה בְנֵי־
לֵוִי בִּשְׁמֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי: יח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם לִבְנִי וְשִׁמְעִי: יט וּבְנֵי קְהָת
לְמִשְׁפְּחֹתָם עַמְרָם וְיִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל: כ וּבְנֵי
מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת
הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם: כא לְגֵרְשֹׁן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי
וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי:
כב פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה
פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: כג מִשְׁפְּחֹת
הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה: כד וּנְשִׂיא בֵית־אָב
לַגֵּרְשֻׁנִּי אֶלְיָסָף בֶּן־לָאֵל: כה וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי־גֵרְשׁוֹן
בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל מִכְסֵּהוּ וּמָסַךְ פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: כו וְקַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח הֶחָצֵר
אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתָרָיו
לְכָל עֲבֹדָתוֹ: ס כז וְלִקְהָת מִשְׁפַּחַת הָעַמְרָמִי
וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת
הָעֻזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי: כח בְּמִסְפַּר
כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁמֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: כט מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־קְהָת

יַחֲנוּ עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה: לּ וּנְשִׂיא בֵית־אָב
לְמִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי אֱלִיצָפָן בֶּן־עֻזִּיאֵל: לא וּמִשְׁמַרְתָּם
הָאָרֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנֹרָה וְהַמִּזְבְּחֹת וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ
אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמָּסָךְ וְכָל עֲבֹדָתוֹ: לב וּנְשִׂיא
נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן פְּקֻדַּת שֹׁמְרֵי
מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ: לג לְמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי
וּמִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת מְרָרִי:
לד וּפְקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה
שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם: לה וּנְשִׂיא בֵית־אָב
לְמִשְׁפְּחֹת מְרָרִי צוּרִיאֵל בֶּן־אֲבִיחָיִל עַל יֶרֶךְ
הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צָפֹנָה: לו וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי
קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו וְכָל־כֵּלָיו
וְכָל עֲבֹדָתוֹ: לז וְעַמֻּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם
וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם: לח וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן
קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד | מִזְרָחָה מֹשֶׁה | וְאַהֲרֹן
וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: לט כָּל־פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם
אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה לְמִשְׁפְּחֹתָם
כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 15)

מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה (ג, טו)

וְהִיא הִשְׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן (רש"י)

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁסְּפִירַת הַמַּלְכוּת מַשְׁלִימָה אֶת כָּל הַסְּפִירוֹת בְּכָךְ שֶׁהִיא מַמְשִׁיכָה אֶת אוֹרָם גַּם בְּעוֹלָמוֹת בי"ע; אֲבָל אֵין זֶה מִכֹּחָהּ (שֶׁהֲרֵי הִיא מִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם וְ'אֵין חָבוּשׁ מַתִּיר עַצְמוֹ'), אֶלָּא מִכֹּחַ אוֹר הַסְּפִירוֹת שֶׁמֵּאִיר בָּהּ. וְאַף כָּאן:

יוֹכֶבֶד נוֹלְדָה עִם הַכְּנִיסָה לְמִצְרַיִם, אַף יְמֵי עִבּוּרָהּ הָיוּ לִפְנֵי כְּנִיסָה זוֹ.

שש מ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּקוֹד כָּל־בְּכֹר זָכָר
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־חֹדֶשׁ וָמַעְלָה וְשָׂא אֶת מִסְפַּר
שְׁמֹתָם: מא וְלָקַחְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת
כָּל־בְּכֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת
כָּל־בְּכוֹר בִּבְהֵמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מב וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
מג וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ
וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף שְׁלֹשָׁה
וְשִׁבְעִים וּמָאתָיִם: פ מד וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: מה קַח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם וְהָיוּ־לִי
הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה: מו וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים
וְהַמָּאתַיִם הָעֹדְפִים עַל־הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
מז וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל: מח וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פִּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם: מט וַיִּקַּח מֹשֶׁה
אֵת כֶּסֶף הַפִּדְיֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פִּדוּיֵי הַלְוִיִּם:
נ מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה
וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: נא וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה אֶת־כֶּסֶף הַפִּדְיֹם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ד' סיון תשמ"ה)

קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (ג, מה)

עֲבוֹדַת הַשֵּׁרוּת לַה' נוֹעֲדָה מִלְּכַתְּחִלָּה לַבְּכוֹרִים, וְהַלְוִיִּם נִכְנְסוּ תַּחְתֵּיהֶם; הֲרֵי שֶׁיְּכוֹלָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה זוֹ גַּם אֵצֶל מִי שֶׁלֹּא נוֹעַד לָהּ מִלְּכַתְּחִלָּה. לְלַמֶּדְךָ: גַּם מִי שֶׁשֵּׁדְּךָ בְּטִבְעוֹ לַעֲבוֹדַת שֵׁבֶט זְבוּלוּן, הִתְעַסְּקוּת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, יָכוֹל לְהַגִּיעַ לַעֲבוֹדַת שֵׁבֶט לֵוִי, שֵׁרוּת לַה'. וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבָּ"ם: "וְלֹא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל אִישׁ . . אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ . . נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים".

שביעי ד א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
ב נְשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם: ג מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: ד זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל
מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: ה וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ
הַמַّחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ־בָהּ אֵת אֲרֹן
הָעֵדֻת: ו וְנָתְנוּ עָלָיו כִּסּוּי עוֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד־
כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְמַעְלָה וְשָׂמוּ בַדָּיו: ז וְעַל | שֻׁלְחַן
הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־הַקְּעָרֹת
וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמְּנַקִּיֹּת וְאֵת קְשׂוֹת הַנֶּסֶךְ וְלֶחֶם
הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה: ח וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת
שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו:
ט וְלָקְחוּ | בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר
וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ וְאֶת־מַלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל־

כְּלֵי שַׁמְּנָה אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם: י וְנָתְנוּ אֹתָהּ
וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ אֶל־מִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־
הַמּוֹט: יא וְעַל | מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶּגֶד תְּכֵלֶת
וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בַּדָּיו:
יב וְלָקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־בָם
בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל־בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמִכְסֵה
עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל־הַמּוֹט: יג וְדִשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ
וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן: יד וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־
כֵּלָיו אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת אֶת־
הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ
וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו: טו וְכִלָּה
אַהֲרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ
בִּנְסֹעַ הַמַّחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־קְהָת לָשֵׂאת
וְלֹא־יִגְּעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ אֵלֶּה מַשָּׂא בְנֵי־קְהָת
בְּאֹהֶל מוֹעֵד: טו וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר | בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
שֶׁמֶן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַּת כָּל־הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקָדֶשׁ
וּבִכֵלָיו: פ מפטיר יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר: יח אַל־תַּכְרִיתוּ אֶת־שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי
מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם: יט וְזֹאת | עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ
בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אַהֲרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ
אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מַשָּׂאוֹ: כ וְלֹא־
יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 24)

נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת (ד, ב)

שְׁלֹשָׁה מִנְיָנִים הֵם בְּפָרָשָׁתֵנוּ, כְּנֶגֶד "סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים", "מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים" וְ"גּוֹי קָדוֹשׁ". מִנְיַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבִּטֵּא אֶת חֲשִׁיבוּתָם הַמְיֻחֶדֶת לְגַבֵּי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, כִּי דָּבָר שֶׁבְּמִנְיָן לֹא בָּטֵל - כְּנֶגֶד "סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים". מִנְיַן בְּנֵי לֵוִי, שֶׁנִּמְנוּ בִּפְנֵי עַצְמָם לִהְיוֹתָם בְּגֶדֶר מְיֻחָד שֶׁל שׁוֹמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ - כְּנֶגֶד "מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים" (שָׁרִים). מִנְיַן בְּנֵי קְהָת, בָּהֶם נֶאֱמַר "קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים" - כְּנֶגֶד "גּוֹי קָדוֹשׁ".

קנ"ט פסוקים, חלקיה"ו סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור הושע פרק ב

ב א וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־יֵאָמֵר
לָהֶם לֹא־עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל־חָי: ב וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־יְהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ
לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל: ג אִמְרוּ לַאֲחֵיכֶם עַמִּי וְלַאֲחוֹתֵיכֶם
רֻחָמָה: ד רִיבוּ בְּאִמְּכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאָנֹכִי לֹא אִישָׁהּ וְתָסֵר זְנוּנֶיהָ מִפָּנֶיהָ
וְנַאֲפוּפֶיהָ מִבֵּין שָׁדֶיהָ: ה פֶּן־אַפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הִוָּלְדָהּ וְשַׂמְתִּיהָ כַּמִּדְבָּר
וְשַׁתִּהָ כְּאֶרֶץ צִיָּה וַהֲמִתִּיהָ בַּצָּמָא: ו וְאֶת־בָּנֶיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה: ז כִּי זָנְתָה
אִמָּם הוֹבִישָׁה הֹרָתָם כִּי אָמְרָה אֵלְכָה אַחֲרֵי מְאַהֲבַי נֹתְנֵי לַחְמִי וּמֵימַי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי
שַׁמְנִי וְשִׁקּוּיָי: ח לָכֵן הִנְנִי־שָׂךְ אֶת־דַּרְכֵּךְ בַּסִּירִים וְגָדַרְתִּי אֶת־גְּדֵרָהּ וּנְתִיבוֹתֶיהָ לֹא תִמְצָא:
ט וְרִדְפָה אֶת־מְאַהֲבֶיהָ וְלֹא־תַשִּׂיג אֹתָם וּבִקְשָׁתַם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלְכָה וְאָשׁוּבָה
אֶל־אִישִׁי הָרִאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אָז מֵעָתָּה: י וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אָנֹכִי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן
וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל: יא לָכֵן אָשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ
וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת־עֶרְוָתָהּ: יב וְעַתָּה אֲגַלֶּה אֶת־נַבְלָתָהּ
לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי: יג וְהִשְׁבַּתִּי כָּל־מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבָּתָהּ וְכֹל
מוֹעֲדָהּ: יד וַהֲשִׁמֹּתִי גַּפְנָהּ וּתְאֵנָתָהּ אֲשֶׁר אָמְרָה אֶתְנָה הֵמָּה לִי אֲשֶׁר נָתְנוּ־לִי מְאַהֲבָי
וְשַׂמְתִּים לְיַעַר וַאֲכָלָתַם חַיַּת הַשָּׂדֶה: טו וּפָקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יְמֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תַּקְטִיר
לָהֶם וַתַּעַד נִזְמָהּ וְחֶלְיָתָהּ וַתֵּלֶךְ אַחֲרֵי מְאַהֲבֶיהָ וְאֹתִי שָׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה: טז לָכֵן הִנֵּה אָנֹכִי
מְפַתֶּיהָ וְהֹלַכְתִּיהָ הַמִּדְבָּר וְדִבַּרְתִּי עַל־לִבָּהּ: יז וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרָמֶיהָ מִשָּׁם וְאֶת־עֵמֶק
עָכוֹר לְפֶתַח תִּקְוָה וְעָנְתָה שָׁמָּה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וּכְיוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרָיִם: יח וְהָיָה
בַיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה תִּקְרְאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרְאִי־לִי עוֹד בַּעְלִי: יט וַהֲסִרֹתִי אֶת־שְׁמוֹת
הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ עוֹד בִּשְׁמָם: כ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה
וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקֶשֶׁת וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֶשְׁבּוֹר מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁכַּבְתִּים
לָבֶטַח: כא וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים:
כב וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת־יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ד׳, שָׁעָה 2 בַּצָּהֳרַיִים, 12 דַּקּוֹת וְ10 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן, בַּיּוֹם הַשִּׁישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות קודש

ב״ה, י״ז אייר, תשי״ח
ברוקלין

האברך מנחם מענדל שלום שי׳

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מפסח שני, בו שואל באיזה אופן צריך להדריך אדם בדרך החסידות.

מובן שתלוי בתכונת נפש של זה שצריך להדריכו, כי אף שפשוט שכל אדם מישראל צריך להכירו בעניני תורת החסידות, אבל אין דיעות בנ״א שוות, ולכן צריך לילך לפי רוחו של כל אחד, ועיין ג״כ הקדמת ספר התניא. והנקודה הכללית, שהדרכה צריכה להתחיל באותו האופן בו הורגל אדם זה, ז.א. שבאם הוא מבעלי מוסר, אזי יש להתחיל להכירו באגרת התשובה לרבנו הזקן בקונטרס ומעין וכיו״ב, ובאם הוא מבעלי השכלה, אזי יש למצוא ענינים לפניו בשער היחוד והאמונה וכיו״ב, ובכלל הנה הספר דרך מצותיך קל לפ״ע ההבנה, ונמצא שם מכמה סוגים. מובן שלאלו שאין להם שום ידיעה כלל בתורה ועניני׳, התחלת הדרכה צ״ל ע״פ השיחות והלקוטי דבורים.

לפלא שאינו מזכיר דבר מסדר היום שלו עתה, שבודאי יש לו קביעות עתים בתורת הנגלה והחסידות, ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע להמצטרך לו.

בברכה לבשו״ט.

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:38	5:35	8:34	8:33	9:06	9:05	10:16	10:16	19:37	19:41	20:03	20:07	19:20	20:19
חיפה (ק)	5:33	5:31	8:31	8:30	9:03	9:02	10:14	10:14	19:40	19:44	20:07	20:11	19:13	20:22
ירושלים (ק)	5:33	5:30	8:31	8:30	9:02	9:01	10:14	10:13	19:38	19:42	20:05	20:09	19:02	20:18
תל אביב (ק)	5:37	5:34	8:33	8:32	9:05	9:04	10:16	10:16	19:38	19:42	20:05	20:09	19:21	20:21
אוסטריה וינה (ק)	5:03	4:57	8:24	8:21	8:55	8:52	10:14	10:12	20:40	20:47	21:16	21:23	20:28	21:43
אוסטרליה מלבורן (ח)	7:15	7:20	9:12	9:14	9:44	9:46	10:35	10:37	17:18	17:15	17:45	17:42	16:57	17:54
אוקראינה אודסה (ק)	5:13	5:08	8:29	8:27	9:02	8:59	10:19	10:18	20:34	20:41	21:08	21:16	20:22	21:20
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	4:48	4:43	8:09	8:06	8:41	8:38	9:59	9:58	20:25	20:32	21:01	21:09	20:13	21:13
אוק. ז'יטומיר (ק)	5:07	5:01	8:30	8:28	9:03	9:00	10:23	10:21	20:57	21:04	21:35	21:43	20:45	21:47
אוקראינה קייב (ק)	4:58	4:52	8:23	8:20	8:54	8:51	10:15	10:13	20:52	20:59	21:30	21:38	20:40	21:42
אוקראינה דונייצק (ק)	4:38	4:33	7:58	7:56	8:30	8:27	9:49	9:47	20:13	20:20	20:48	20:56	20:01	21:00
איטליה מילאנו (ק)	5:42	5:37	8:57	8:55	9:29	9:27	10:46	10:45	20:58	21:04	21:31	21:38	20:45	21:56
אקוואדור קיטו (ח)	5:59	6:00	8:33	8:34	9:03	9:03	10:05	10:06	18:22	18:22	18:44	18:45	18:04	18:49
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:43	7:47	9:42	9:44	10:14	10:17	11:06	11:08	17:57	17:54	18:23	18:21	17:37	18:33
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:46	8:51	10:41	10:44	11:12	11:15	12:02	12:04	18:37	18:33	19:05	19:02	18:15	19:06
ארה"ב בולטימור (ק)	5:45	5:41	8:50	8:48	9:22	9:20	10:36	10:35	20:22	20:27	20:51	20:56	20:08	21:00
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	5:29	5:25	8:37	8:36	9:09	9:07	10:24	10:23	20:17	20:22	20:47	20:52	20:03	21:07
ארה"ב ג'רסי (ק)	5:30	5:26	8:37	8:36	9:09	9:08	10:24	10:23	20:16	20:21	20:46	20:52	20:02	21:07
ארה"ב דטרויט (ק)	6:00	5:56	9:11	9:09	9:43	9:41	10:58	10:57	20:58	21:03	21:29	21:35	20:44	21:50
ארה"ב היוסטן (ק)	6:22	6:19	9:16	9:15	9:48	9:47	10:58	10:58	20:15	20:18	20:40	20:44	20:00	20:55
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	5:43	5:40	8:43	8:41	9:14	9:13	10:26	10:25	19:57	20:01	20:24	20:28	19:42	20:40
ארה"ב מיאמי (ק)	6:29	6:28	9:19	9:18	9:51	9:51	11:00	11:00	20:06	20:09	20:30	20:34	19:50	20:44
ארה"ב ניו הייבן (ק)	5:25	5:21	8:32	8:30	9:05	9:03	10:19	10:18	20:12	20:17	20:42	20:48	19:59	21:05
ארה"ב שיקאגו (ק)	5:19	5:15	8:30	8:28	9:01	8:59	10:17	10:15	20:16	20:21	20:47	20:53	20:02	21:06
בוליביה לה פאס (ח)	6:41	6:43	9:04	9:05	9:33	9:34	10:32	10:33	18:17	18:17	18:40	18:39	17:59	18:43
בלגיה אנטוורפן (ק)	5:40	5:33	9:05	9:02	9:38	9:35	10:58	10:56	21:38	21:46	22:17	22:26	21:27	22:52
בלגיה בריסל (ק)	5:41	5:34	9:06	9:03	9:38	9:35	10:59	10:57	21:38	21:46	22:17	22:26	21:27	22:49
בלרוס ליובאוויטש (ק)	4:34	4:26	8:10	8:06	8:42	8:38	10:05	10:03	21:12	21:21	21:57	22:08	21:02	22:12
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:31	6:34	8:44	8:46	9:15	9:17	10:11	10:12	17:35	17:33	17:58	17:57	17:15	18:04
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:16	6:19	8:30	8:31	9:01	9:02	9:57	9:58	17:22	17:21	17:46	17:45	17:03	17:51
בריטניה לונדון (ק)	4:55	4:48	8:23	8:20	8:54	8:51	10:15	10:13	21:00	21:08	21:39	21:48	20:48	22:13
בריטניה מנצ'סטר (ק)	4:54	4:47	8:27	8:23	8:58	8:55	10:21	10:19	21:17	21:26	22:00	22:10	21:07	22:39
גרמניה ברלין (ק)	4:57	4:50	8:27	8:23	8:58	8:55	10:20	10:18	21:10	21:18	21:50	22:00	20:58	22:04
גרמניה פרנקפורט (ק)	5:25	5:19	8:51	8:48	9:22	9:19	10:42	10:40	21:19	21:27	21:57	22:05	21:07	22:09
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	6:35	6:38	8:48	8:49	9:18	9:19	10:13	10:15	17:33	17:32	17:58	17:56	17:14	18:00
הודו בומביי (ח)	6:00	5:59	8:43	8:43	9:16	9:15	10:22	10:22	19:11	19:13	19:34	19:36	18:54	19:40
הודו פונה (ח)	5:55	5:54	8:39	8:39	9:11	9:11	10:18	10:18	19:07	19:10	19:31	19:33	18:51	19:37
הונגריה בודפשט (ק)	4:56	4:50	8:14	8:12	8:46	8:44	10:04	10:03	20:25	20:32	21:00	21:08	20:13	21:12
טורקיה איסטנבול (ק)	5:38	5:34	8:45	8:43	9:17	9:16	10:32	10:31	20:24	20:29	20:54	21:00	20:11	21:04
יוון אתונה (ק)	6:07	6:03	9:10	9:09	9:42	9:41	10:55	10:55	20:37	20:42	21:06	21:11	20:23	21:15

לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ק)	5:20	5:14	8:36	8:34	9:09	9:06	10:26	10:25	20:43	20:50	21:18	21:25	20:31	21:29
מקסיקו מ. סיטי (ק)	6:51	6:50	9:40	9:40	10:10	10:10	11:18	11:18	20:15	20:18	20:39	20:41	19:59	20:45
ניו זילנד קרייסטצ'רצ' (ח)	7:41	7:46	9:29	9:32	10:01	10:04	10:49	10:52	17:11	17:06	17:40	17:36	16:48	17:40
נפאל קטמנדו (ח)	5:05	5:03	8:00	7:59	8:31	8:30	9:41	9:40	18:56	18:59	19:21	19:25	18:40	19:29
סינגפור סינגפור (ח)	6:53	6:54	9:23	9:23	9:55	9:56	10:57	10:58	19:09	19:10	19:31	19:32	18:52	19:36
פולין ורשא (ק)	4:27	4:20	7:57	7:53	8:28	8:25	9:50	9:47	20:39	20:47	21:20	21:29	20:28	21:33
פרו לימה (ח)	6:17	6:19	8:36	8:37	9:09	9:10	10:08	10:08	17:52	17:52	18:15	18:14	17:34	18:18
צרפת ליאון (ק)	5:58	5:53	9:14	9:12	9:46	9:44	11:03	11:02	21:17	21:23	21:50	21:57	21:04	22:15
צרפת פריז (ק)	5:57	5:51	9:19	9:16	9:50	9:47	11:09	11:08	21:38	21:46	22:15	22:23	21:26	22:43
קולומביה בוגוטה (ח)	5:35	5:35	8:12	8:13	8:42	8:42	9:46	9:46	18:11	18:12	18:33	18:34	17:54	18:38
קנדה טורונטו (ק)	5:42	5:37	8:54	8:52	9:26	9:24	10:42	10:41	20:47	20:53	21:19	21:25	20:34	21:41
קנדה מונטריאול (ק)	5:13	5:08	8:28	8:26	9:00	8:58	10:17	10:16	20:29	20:36	21:03	21:10	20:17	21:27
קפריסין לרנקה (ק)	5:37	5:33	8:34	8:33	9:07	9:06	10:19	10:18	19:48	19:52	20:15	20:20	19:33	20:24
רוסיה מוסקבה (ק)	5:00	4:52	8:41	8:37	9:11	9:07	10:37	10:34	21:53	22:02	22:40	22:52	21:43	23:24
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	5:35	5:29	8:52	8:50	9:24	9:22	10:42	10:41	21:01	21:08	21:36	21:43	20:49	21:47
שוייץ ציריך (ק)	5:36	5:31	8:57	8:54	9:28	9:25	10:46	10:44	21:09	21:16	21:44	21:51	20:57	22:09
תאילנד בנגקוק (ח)	5:47	5:47	8:26	8:26	8:59	8:59	10:04	10:04	18:42	18:43	19:04	19:06	18:25	19:10

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00270
22/05/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב